İhtilâlci Subaylar

Türk Ordusu İçindeki Gizli İhtilâl Örgütleri

Fotoğraflar, Belgeler, Tanıklar, Anılarla 1962-1964 Dönemi

2.KİTAP

ERSAL YAVİ

27 Mayıs ihtilâlinden sonraki restorasyon çalışmaları henüz semeresini vermemiş, ülke yeniden çalkantılar ve arayışlarla tam bir kaosa dönüşmüştü.
Herkes ayrı hesap ve plan peşindeydi. Nihayet 22 Şubat olayları patlak verdi.
Bir tarafta, hakkında hiçbir yasal işlem yapmadığı bir hareketi, tam bir silahlı ayaklanma ve ihtilâl olarak damgalayıp düştüğü tezadı fark etmeyen bir hükümet...
Diğer tarafta bu hükümetin ve ona sırtlarını dayamış olan bir kısım çığırtkanların yağdırdıkları hakaretler karşısında, büsbütün kader birliği havasına düştüklerini görerek, teşkilatlanmak gereğini duyan 22 Şubatçılar...
Daha ötede, memleketin içine düştüğü huzursuzluk balçığının gittikçe koyulaştığını görerek, rejimin yürümesinden umudunu yitiren ve tek çıkar yolun yine ihtilâlde olup olmadığını araştırmaya koyulmuş bazı Silahlı Kuvvet mensupları...
Böyle bir havada elbette dalların çiçeklenmesi, yaprakların fışkırıp yeşermesi beklenemezdi.
Böyle bir havadan doğsa doğsa cuntalar ve ihtilâller doğardı.

YAZICI YAYINEVİ

9 Şubat 1962 Gizli Harekât Protokolü

Cuma günü yapılan toplantıda aşağıdaki kararlar ittifakla alınarak imza edilmiştir.

1. Korgeneral Refik Tulga Ankara'ya giderek Hava Kuvvetleri Komutanı ile temas edecektir.

2. Planlar 10 Şubat 1962 günü İzmit'de Ankara'nın müsmessili ile birlikte koordine edilerek protokole bağlanacaktır.

3. Harekât için hiyerarşik sistem kabul edilmiştir. Fakat her türlü teşebbüs yapıldıktan sonra Silahlı Kuvvetler Birliği ekseriyetinin kararı katî ise bu kararı tatbik edecek en kıdemli komutanın emri ile karar tatbik mevkiine konacaktır.

4. Silahlı Kuvvetler bir bütündür. Her karara müşterek v nlacaktır.

5. Kararın zamanı Silahlı Kuvvetler Komutanlığınca em dilecektir. Bu konu İstanbul'daki komutanlar tarafından ter edilecektir. Harekât 28 Şubatı geçmeyecektir.

9 Şubat Protokolüne imza koyan subaylar:

1. Kor.General Refik Tulga,
2. Tümg. Fikret Esen,
3. Tümg. Refet Ülgenalp,
4. Tüm Amiral Bahattin Özülker,
5. Tuğg. Faruk Gürler,
6. Tuğg. Faruk Güventürk,
7. Tuğ Amiral İsmail Sarıköy,
8. Tuğ Amiral Celal Eyicioğlu,
9. Tuğ Amiral Kemal Kayacan,
10. Tuğg. Zeki İlter,
11. Kurmay Albay Necati Ünsalan,
12. Kurmay Albay Ferit Erdoğan,
13. Kurmay Albay Selçuk Atakan,
14. Kurmay Albay Dündar Seyhan,
15. Kurmay Albay N.Kemal Ersun,
16. Kurmay Albay Behçet Özdemir,
17. Kurmay Albay Vahit Gürkan,
18. Kurmay Albay Emin Aytekin,
19. Kurmay Albay Doğan Özgöçmen,
21. Kurmay Albay Necati İş
22. Topçu Albay Celal Bayk
23. Kurmay Albay Turan Ça
24. Kurmay Albay Fikret G
25. Hava Kur.Alb. Emin Al
26. Albay Rifat Erenulu,
27. Albay Zarif Çetindağ,
28. Albay Nihat Arslantür
29. Albay Halim Kural,
30. Albay Recai Baturalp
31. Kurmay Albay Vecih
32. Kurmay Alb. Mehm
33. Dz.Kur.Alb. Bülent
34. Kur.Alb. Bedrettin
35. Kurmay Alb. Cem
36. Kurmay Alb. Neca
37. Alb. Sadettin Can
38. Yb. Ahmet Gemr
39. Yarbay Osman D

Duruşmalara, 7 Haziran 1963'te, Mamak'ta kurulan 1 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi'nde başlandı. 1459 Harbiyeli öğrenci ise 21 Mayısta olayların hemen ardından enterne edildikleri Harp Okulunda kurulan 2. No'lu Sıkıyönetim Mahkemesinde yargılanıyordu. Mamak'taki mahkemede başkan Tuğgeneral Fevzi Batmacı, hakim Deniz Albay Numan Özdalga, üye de Hv. Tuğgeneral Lütfü Ergüven'di. İddia makamında da Binbaşı Turgut Akan, Binbaşı Naci Turanay, Yüzbaşı Turgut Armay, Yüzbaşı Burhanettin Kelev ve Yüzbaşı Oktay Sedef.

KARAR:

İdama Mahkûm Olanlar: Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Erol Dinçer, Osman Deniz, Cevat Kırca, İlhan Baş, Ahmet Gücal.

Müebbet Hapse Mahkûm Olanlar: İzzet Köz, Fevzi Bingöl, Recep Uslu, Muzaffer Güney, Salim Mirman, Hakkı Sümer, Remzi Kılıç, Tevfik Saltoğlu, Erbil Yüceltan, Aycan Ünlü, Nihat Çonguroğlu, Önder Aydınlı, Kadir Yıldırım Rıfkı Ertem, Ziya Gökalp Pusat, Hüsamettin Paksoy, Atıl Altugan, Tuncay Yener, Mustafa Karazeybek, Ferit Kelcek, Savaş Kilimci, Feridun Erman, Cemal Özdemir, Ya Başaran, Mustafa Ok, Galip Gültekin, Emin Arat, Bahti Yalta, Turgut Alpagut, Mustafa Üstüner.

15 Seneye Mahkûm Olanlar: Gazi Alankuş, Mustafa koba, Tevfik Ünlüer, Zihni Çetiner, Abdullah Yılmaz, N Sertöz, Yaşar Korkut, Sedat Ünal, Mehmet Gül, Zek maz, Özkat Tansal.

12 Seneye Mahkûm Olanlar: Kemal Ülkütanak, Ür Sarı, Erol Ege, Nezihi Fırat, Turgut Saltoğlu.

8 Seneye Mahkûm Olanlar: Feridun Özbay, Erkan N

6 Seneye Mahkûm Olanlar: Ayhan Öcal, İhsan Şe

5 Seneye Mahkûm Olanlar: Münif Tepeci, Me Ramazan Öztürk, Osman Yetkin, Güven Akpınar, Gündoğan

2.KİTAP

"Balkona çıktık, 'ne oluyor diye'. Bir sürü sopalı adam, taşladılar bizi... Kalabalık büyümüş, kontrolden çıkmıştı. İçeride kalsak, hayatımız tehlikeye girecekti."

Süleyman Demirel
24 Mart 1963

İhtilâlci Subaylar

ERSAL YAVİ

YAZICI YAYINEVİ

İHTİLALCİ SUBAYLAR

2. Kitap

Ersal YAVİ

YAZICI YAYINEVİ

ERSAL YAVİ 1943 doğumlu, araştırmacı yazar. Çalışmalarının özü, eski çağlardan günümüze kültürel, siyasal ve toplumsal olayları, ekonomik boyutlarıyla irdelemesidir. Bu amaçla yurt içi ve yurt dışındaki müze, ören yerl, arşlv ve kitaplıklarda araştırmalarını bireysel olarak sürdürmektedir. Anadolu uygarlıkları ve şehir tarihleri üzerinde çok sayıda makale ve kitapları yayımlanmıştır.

Yayımlanmış kitap ve makalelerinden bazıları: -"ANTİK ÇAĞDAN GÜNÜMÜZE KARADENİZ EKONOMİSİ", TOBB Yayını, Ankara, 1993. -"DOĞU ANADOLU VE ERZİNCAN", Tarihsel bir perspektif içinde siyasi, toplumsal ve ekonomik yönleriyle Doğu Anadolu Bölgesi'nin geri kalmışlığı. (Araştırma-inceleme), 1994. -"DEPREM VE ERZİNCAN", (13 Mart 1992 Erzincan depreminin öncesi ve deprem sonrası. İki ayrı kitap), 1992. -Tarihi, sosyo, ekonomik ve kültürel yönleriyle TOKAT, AYDIN, DENİZLİ, İÇEL, MANİSA kentlerinin ayrı kitaplar halinde yayınlan. -"TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDAN GÜNÜMÜZE MISIR" 6000 yıllık, kültürel, slyasal ve toplumsal tarih, Yazıcı Yayıncılık, İzmlr, 1996. -"EFELER KÖKENLERİ, EYLEMLERİ, TÖRELERİ", 1991. -"MİMARLIK VE SANATTA ANADOLU MERMERLERİ" (Türkçe-İngilizce), Yazıcı Yayıncılık, İzmir, 1996. *20 lle 30 sayfa arasında değişen uzun makalelerden seçilmiş örnekler:* -"TWO ANCIENT COMMON MARKETS IN ANATOLIA", ICOC, Issue:20, 1987. - "THE ECONOMY OF THE BLACK SEA REGION SINCE ANCIENT TIMES", ISSUE:33-35-36. ICOC, 1991. -"EDNA'DAN AVARIZ ALINMAZ", Şehir Dergisi, 1987. - "AMERICAN SILVER AND THE SILK WARS OF THE 16TH. CENTURY", ICOC. Issue:29-30-31, 1990. Bu uzun makalede, İspanyol Kralı II.Felipe döneminde Amerika'dan getirilen değerli madenlerln. Avrupa ve Osmanlı ekonomlslne ve para sistemine yarısıması lle o dönemde günümüzün petrolü kadar önemli olan ipek üretiminin ve ticaretinin Osmanlı-İran-Avrupa siyasal ilişkilerine etkileri. -"HARRAN UNIVERSITY", ICOC, Issue:25, 1989. -"THE OLDEST CITY IN THE WORLD", ICOC, Issue:26, 1989. -"TWO TRAVELLERS FORM ANATOLIA" (Strabo and E.Çelebi), ICOC, Issue:27, 1989. -"LIFE AMONG THE VOLCANOES", ICOC, Issue:37, 1992. -SILENT ACTION MEN", ICOC, Issue:39, 1993. -"SELF-PROPELLED VEHICLES", ICOC, Issue:41.

"1856-1923 EMPERYALİZM KISKACINDA TÜRKLER, ERMENİLER, KÜRTLER", Yazıcı Yayınevi, İzmir, 2001. "BİR ÜLKE NASIL BATIRILIR?", Yazıcı Yayınevi, İzmir, 2001. "BATIRILAN BİR ÜLKE NASIL KURTARILIR?, Yazıcı Yayınevi, İzmir, 2001. "KÜRESEL GÜÇLERİN PETROLE ERİŞİMİNDE İSRAİL-FİLİSTİN-KÜRT AÇMAZINDA HEDEFTEKİ ADAM SADDAM", 2002. "İHTİLALCİ SUBAYLAR", 1. Kitap, Yazıcı Yayıncılık, 2003.

E.Yavi, kökleri Erzurum'un Çat ilçesine bağlı Yavi beldesine dayanan hattat Osman Bekir Efendinin oğlu asker ressam Osman Nurettin Yavi'nin oğludur. E.Yavi 7/12/1943'te babasının görev yaptığı sırada Diyarbakır'da doğdu. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi mezunudur.

Yayın Editörü: Necla Yazıcıoğlu Yavi
1. Basım Ekim 2003 ISBN 975 - 7045 -14 - 4

© Yazıcı Basım Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Halil Rıfat Paşa Cad. 182/B İZMİR
Tel/Fax: 0 232 441 85 04
e-mail: yazicibasim@superonline.com
Baskı: Melisa Matbaa 0 212 501 97 57

"2. Kitap"la İlgili Açıklama

Bu dizinin 2 kitap halinde olacağını duyurmuştuk. Ancak 27 Mayıs 1960 ihtilâlinin sonrasından günümüze kadar olan 42 yıllık uzun süre içinde yaşanan önemli olaylar, tek bir kitapta toplandığında büyük bir hacim oluşturduğunu gördük. Gerek ekonomi, gerekse okuma kolaylığı bakımından bu diziyi 3 kitap halinde yayınlamaya karar verdik. Ayrıca "1.Kitap"ın gördüğü ilgi ve yayınevimize gelen okuyucu telefonları doğrultusunda kaynak alanı daha da genişletilerek önemli olanların ayrıntılarına daha fazla yer verildiğinde 3'üncü bir kitabı daha yayınlamak zorunlu oldu.

"2. Kitap"ın Yayını Neden Geç Kaldı?

"1. Kitap"ta duyurduğumuz gibi Eylül ayında "2. Kitap" da yayınlamış olacaktı. Ancak 2 Eylül 2003'te geçirdiği trafik kazası sonucu kaybettiğimiz Vali Recep YAZICIOĞLU, yazar Ersal YAVİ'nin hem 28 yıllık can dostu, hem de 11 yıllık kayınpederiydi. Bu beklenmedik ve çok üzücü kaza sonrasında kitabın basıma hazırlanmasında gecikme oldu. Okuyucularımızın bu durumu anlayışla karşılayacaklarına inanıyoruz.

Nerede Kalmıştık?

"1.Kitap"ı 22 Şubat olaylarının başlangıcına ait birkaç cümleyle bitirmiş ve "2.Kitap"a bu olayın öncesine ait ayrıntılardan başlayacağımızı yazmıştık.

22 Şubat ve 21 Mayıs olaylarını başta T.Aydemir olmak üzere, emekli birkaç albayın İnönü'yü devirmek ve iktidar olmak maceracılığında aramak yerine, bu başkaldırıyı yaratan nedenleri daha iyi anlayabilmek için biraz daha gerilere giderek, en üst makamlardaki bazı asker ve sivil kişilerin tutarsız davranışları ve bunların yarattığı olumsuz koşulların ülkede ve ordu içinde yarattığı huzursuzluk, tahrik, bölünme ve hatta ihtilâl teşebbüslerine yönelteceği açıkça görülmeliydi.

İhtilâl protokollerini çalakalem imzalayıp, örgütlere üye olup, sonra da yan çizerek ordu hiyerarşisi altüst edilirken, ülke meselelerini bir kenara bırakmış, birbirlerini yemekle meşgul siyasetçiler de bu gizli kapaklı işleri kendi çıkarları için alabildiğine kullanmaktaydılar.

Gerçekte 10 yıllık Demokrat Parti iktidarı çöktükten sonra; sosyal, ekonomik ve siyasal yapının 27 Mayıs ihtilâlinden sonraki restorasyon çalışmaları henüz semeresini vermemiş, ülke yeniden çalkantılar ve herkesin arayışlar içinde olduğu bir kaosa dönüşmüştü.

Orhan Erkanlı'nın dediği gibi *"Herkes ayrı hesap ve plan peşindeydi."* Elbette bunlara bakıldığında hepsi ülkenin içinde bulunduğu olumsuz koşullardan çıkış için kendi doğrularını, ellerinde bulunan güce dayanarak gerçekleştirmek çabasındaydılar.

Bu koşullar altında ihtilâlin ayak sesleri duyulduğu halde, sorumlular adeta bunu teşvik edercesine çıkarcı, kayıtsız ve çaresiz kalmışlardır.

Bu nedenle "2. Kitap"ta 22 Şubat ve 21 Mayıs olayları ile sonrasında yeniden, hem de öncekilere göre çok daha büyük boyutlu olarak ortaya çıkan sorunlar ele alınmıştır.

Bu süreçlerin ayrıntılarını okuyarak göreceğiz ki bunları bilmeden; daha sonraki 9 Mart 1971 asker+sivil Baas tipi sol darbe girişimini, bunun iki gün sonra Yüksek Komuta Heyetinin karşı darbesiyle bertaraf edilmesini, Demirel hükümetinin tasfiyesini, 12 Mart 1971 muhtırasını, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesini, 28 Şubat sürecini ve nihayet günümüz Türkiyesi'nde yaşanan tüm olumsuzlukları ve gerginlikleri gerçekçi bir biçimde anlamak olanaksızdır.

Ersal YAVİ
Kasım 2003- İzmir

İÇİNDEKİLER

• Nerede Kalmıştık? 4

I.BÖLÜM

• 6-7 Haziran 1961 Ültimatomundan 22 Şubata Olay Özetleri 12
• 22 Şubat Öncesinde Gizli Saklı İşler 19
• SKB'nin İstanbul ve Ankara Grupları Arasındaki Kopuşma 24
• Ankara ve İstanbul Başlarına Buyruk İhtilâl Planı Hazırlıyor 36
• 22 Şubat ve 21 Mayıs Olaylarının Doğum Tarihi 45
• 9 Şubat Balmumcu Müdahale Protokolü'ne Sunay'dan Hayır 51
• Balmumcu Ek Protokolü 54
• 9 Şubat Saat 20.00 Ankara ve İstanbul Gruplarının Buluşması 56
• 9 Şubat Protokolünü Cevdet Sunay'a Kim İhbar Etti? 64
• Jandarma Kışlası'ndaki Davette Gerçekler Nasıl Saptırıldı? 69
• Sunay Müdahalenin Önünü Kesiyor 71
• Karşılıklı cepheler oluşmuştu... Silah, silaha dönebilirdi... 73
• Demek "Albaylar Cuntası" bunlardı..." 97
• Saat Saat 20 Şubat Gecesi Neler Oldu? 101
• Talat Aydemir Havacıların Tertiplerini Anlatıyor 106
• Havacıların Genelkurmay Başkanına Verdiği Muhtıra 108
• T.Aydemir'in 22 Şubat Gününe Ait Olay Raporu 120
• Harekâta 1 Saat Kala Neler Oldu? 129

II.BÖLÜM

• 22 Şubat Olayları 133
• T.Aydemir'in İhtilâlin Kaderini Değiştiren Emri 143
• İnönü Aydemir'e Karşı Atağını Başlatıyor 146
• Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel Neredeydi? 155
• İnönü Tansel'le Ne Konuş muştu? 157
• Harekâttan Yaşlı Gözlerle Vazgeçiliyor... 164
• Aydemir'e Harekâtı Durduran Sebepler Nelerdi? 164
• Olayların Sorumluluğu GKB Orgeneral C.Sunay'a Yıkılıyor 169
• AP'liler *"Askeri affettiniz, siyasileri de affedin"* 182
• 22 Şubat Olayıyla İlgili Değerlendirmeler 188

III.BÖLÜM

• 22 Şubattan sonra ülkenin genel manzarası 226
• Hedef İnönü ve Yandaşları 233
• İnönü Hükümetinde T.Aydemir Yanlısı İki Bakanın Tasfiyesi 236
• İhtilâlcilerin Koordinasyonları ve Operasyon Planları 244
• Bir Yandan SDK, TDO, MDO Gizli Örgütleri 247
• 11 Havacı Olayı 249
• Dört Kademeli Hava Cuntası 252

• Hava Cuntasının Güvendiği CHP'li İleri Gelenler Kimlerdi? 257
• Şimdi Sıra Söz Düellosunda... 263
• "Ordu+CHP = İktidar değil, Ordu+ CHP = İhtilâl olacakmış!" 267
•14'lerin Dönüşüyle İhtilâl Hareketleri Renkleniyor 276
• 1 Yıl Sonra Yeniden "Darbe-i Hükümet" Söylentileri 277
• Türkeş'in "Kudretli Albay" Sloganıyla Yurda Dönüşü 278
• Geliyorum Diyen İhtilâlin Aleni Apartman Toplantıları 279
• Çengel Operasyonları ve Çengele Takılanlar 284
• İhtilâl Grupları Birbirleriyle Yarış Halinde 285
• 31 Mart İhtilâl Günü Olarak Belirlendi 286
• Celal Bayar Tahliye Ediliyor Ama Ne Müthiş Tahliye!.. 287
• Harekât Planı Neydi? 291
• Eylemci Subaylara Yönelik Soruşturma ve Suçlamalar 302
• "Hukuki İhtilâl" Önerisi Neydi? 308
• Ankara'da ihtilâle hangi birlikler nerede katılacak? 315
• İhtilâle Saatler Kala Eller Tetikte Hangi Subaylar Nerede? 319

IV.BÖLÜM

• 21 Mayıs Harekâtı Başlıyor 329
• Harekât Saati ve Günü Daha Başlamadan İspiyon Ediliyor... 331
• Ankara Radyosunun Ele Geçirilişi Spiker Kekeledi... 333
• Saat 02.00 Silahlar Konuşuyor Radyo Tekrar İhtilâlcilerde 340
• İhtilâlcilerin İstanbul Radyosu İşgalindeki Fiyasko 357
• İstanbul'daki Birlikler Vazgeçiyor 361
• İhtilâlcilerin başları herşeyin bitmiş olduğuna kanaat ettiler... 375
• Ölü ve Yaralılar 377
• T.Aydemir, Fethi Gürcan, Osman Deniz Nasıl Tutuklandılar? 378
• İstanbul Olaylarıyla İlgili Mahkemeye Sevk Edilen Subaylar 392
• 21 Mayıs İhtilâl Harekâtı Neden Başarısız Oldu? 402
• 21 Mayısçıların Yargılanması ve Kararlar 404
• Talat Aydemir'in Savunması 408
• Osman Deniz'in Savunması 411
• İnfazlar 420
• 21 Mayıs Sonrasında Harbiyelilerin Hayatı Nasıl Devam Etti? 425

V.BÖLÜM

• Belgeler 442
• Harbiyelilerin Savunması 443
• 11 Havacı Subay Adına Emekli General Özkan'ın Açıklaması 449
• Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Tansel'in Cevabı 452
• Hv. Kur. Albay T.Çağlar'ın General Özkan'a Cevabı 456

Dizinin Kaynakları ve Yazı Dili Hakkında

"İhtilâlci Subaylar" dizisi akademik iddiası olmayan popüler bir çalışmadır.

Bu kitaplar için kaynak araştırması yaptığımda, olayların meydana gelişi, nedenleri ve kişilerin karakterleri hakkında farklı görüş ve değerlendirmelerle karşılaştım. Taraflar olduğuna göre farklılıkların da olması doğaldır.

Objektif ve gerçeklerin en yakınında olmak amacıyla suskunlar dışındaki her görüşe ve kaynağa ulaşmaya çalıştım. Ancak olayların ve kahramanların kendi anıları, yazılı hatıraları, karşılıklı yanıt şeklindeki mektupları, basın açıklamaları, basında çıkan yazıları, en önemlisi çoğunluğu 40 yıl öncesinden günümüze kadar yayınlanmış kitaplar ve çeşitli türdeki belgeler kaynak oluşturmuştur.

Dizinin önemli bir özelliği de, Türkiye'de pekaz başvurulan **"mukayeseli tarih"** metodunun bir gereği olarak karşı görüşlere de olabildiğince yer vermiş olmasıdır.

Olaylar ve kişilerin karşılıklı konuşmalarının kaynağı nedir?

Bu kitapta ağırlıklı olarak yer alan 22 Şubat ve 21 Mayıs olaylarını yaşayan baş kahramanların anıları, yazılı hatıraları, bu olayların içinde doğrudan veya dolaylı olarak bulunan kişiler hakkındaki Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemelerinin savcılık iddianameleri, sanık ve tanıklara ait tutanaklar, olayların ayrıntıları, hatta karşılıklı konuşmalar, bu konudaki yayınlara kaynak teşkil etmiştir. Ancak amaç ve kapsamı fazlasıyla aşacağından bunların ayrıntılarına girilmedi.

Böylesine yoğun, karmaşık, uzun süreçli ve ordu içinde yaşanan olayların gizliliği nedeniyle, bu dizide karanlık ve bilinmeyen noktaların varlığını kabul etmemiz gerekiyor.

Kullanılan Dil

Bu dizide farklı Türkçe yazım dilleri görülecektir. Benim olabildiğince güncel dili yeğlememin yanı sıra, 40 yıl öncesinin orta yaş kuşağı kendilerine özgü dili kullandıklarından, bu metinleri aynen aktarmayı yeğledim. Böylece bu dizi, orijinal ve belgesel nitelik kazandığı gibi, yazan ve nakleden kişilere de saygı gösterilmiş oldu.

I. BÖLÜM

Önce hafızamızı tazelemek amacıyla...

Bu bölümün başlangıcında,
dönemi hem yaşayan
hem de çok yayından izleyen
yazar kişilikli Subay Orhan Erkanlı'nın kaleminden
27 Mayıstan bir yıl sonraki aylarda
yani 1961 ortalarından itibaren
neler olduğunun derli toplu bir özeti yer alıyor...
Erkanlı'nın periyodik 14'ler raporundan yararlanarak
yaptığı bu bilgilendirme ve dikkat çekici değerlendirmesi
bir anlamda "1.Kitap"ın özeti niteliğini taşımaktadır.

Bu sayfaların hemen ardından sadede gelerek
kısa gibi görünen ancak çok uzun ve sancılı 3 yılın
olaylar ve olaylar dizisini doğuran
22 Şubat öncesinin resmine bakalım...

"Milli Birlik İktidarı, 13 Kasımda "14'lerin" tasfiye operasyonundan sonra yön, ekip ve karakter değiştirdi. İkinci MBK Kurucu Meclis ile beraber şeklen iktidarda kaldı. Memleketi gerçekte askeri cuntalar yönetmeye başlamıştı.

13 Kasımdan hemen sonra MBK kendi içinde parçalara bölünmüş, memleketi yöneten bir otorite olmaktan çıkmıştı. Her grup komite dışında; partilerde ve orduda destek ve ittifak aramaya başlamıştı.

Bazı gruplar o günlerde yıldızı parlayan Talat Aydemir ve dolayısıyla Albaylar Cuntası'yla işbirliğine girmekte, başı çekmekteydiler. Diğerleri henüz bir tercih yapmamışlar, gelişmeleri izleme yolunu tutmuşlardı. Komite üyelerini partide ve orduda müttefik aramaya sevk eden temel neden güvenlik meselesiydi. Çünkü Gürsel'in zaman zaman komiteyi toptan dağıtmak ve memleketi generallerle yönetmek hevesine düştüğünü biliyorlardı.

Gürsel'e itimatları kalmamıştı. Şimdi sıra vatanı kurtarmak da değildi. Vaziyetten doğan vazife kendilerini kurtarmaktı."(1)

Aynı zamanda ülkede yeni gelişmeler oluyordu. Sivil kesim siyasi teşkilatlanma ile askerler de kendi içlerinde iktidar mücadelesiyle meşgul olmaya başlamışlardı.(2)

---

(1) Orhan Erkanlı, "Askeri Demokrasi", Güneş Yay., 1987, İstanbul, s.92.

(2) AP intikâm partisi miydi? 11 Şubat 1961'de eski DP'lilerin temsilcisi ve takipçisi olarak, emekli General Ragıp Gümüşpala başkanlığında "Adalet Partisi" kuruldu. Gürsel ve çevresi, 27 Mayısı benimseyen bir parti kurulması için çalışıyorlardı. Temaslar sonunda birinci MBK hükümetinde Maliye Bakanlığı yapan ve Menderes'e karşı olmakla tanınan Ekrem Alican'ın başkanlığındaki "Yeni Türkiye Partisi" 13 Şubatta siyasi hayatımıza girdi. Adalet Partisi Başkanı Gümüşpala, Gürsel'in baskılarına dayanmakta güçlük çekti. Birkaç defa istifayı düşündü ise de gemiyi kaptansız bırakmadı. Ekrem Alican gönülsüz bir başkandı. Ülkede CHP'li ve eski DP'li olmayan yeni siyaset adamları bulmak zordu. Üstelik askeri iktidarın adamları olarak tanınan bir partinin gelişmesi, seçim kazanması adeta imkânsızdı. Bu arada Osman Bölükbaşı da bir parti kurdu ve oldukça büyük taraftar topladı. Adalet Partisinin ismi, o günlerde ve daha sonraları askerleri meşgul etmiştir. Bazılarına göre "Adalet" kelimesinin kullanılmasındaki amaç "İntikâm"dı. Yani *"İntikâm alınarak adalet yerini bula-*

Silahlı Kuvvetler içindeki dalgalanmalar da artıyordu.

Havacıların Ordu içinde müttefik aramaları, İstanbul'da Faruk Güventürk ekibi ile Ankara'daki Albaylar Cuntası'nın birleşmesiyle "Silahlı Kuvvetler Birliği (SKB)" adı altında Ordunun adeta "Beşinci Askeri Partisi" sayılan bir örgüt kuruldu. (O günlerde 4 önemli partı vardı: CHP-AP, YTP-MP.)

6-7 Haziran 1961 Ültimatomundan 22 Şubata Olay Özetleri

1. SKB (Silahlı Kuvvetler Birliği)'nin ilk aksiyonu: (Tansel Olayı)

Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel, Washington'a tayin edilmişti. Bunu fırsat bilen SKB derhal harekete geçti. Birbiri peşine tertiplenen toplantılar sonunda Gürsel'e verilecek ültimatom hazırlandı. Bunu bizzat Genelkurmay Başkanı ve SKB'nin Şeref Başkanı Sunay götürecekti. Özetle belirtirsek, Tansel'in tayininin iptali ve görevine iadesi, Madanoğlu'nun Ankara Komutanlığı'ndan Osman Köksal'ın Muhafız Alay Komutanlığı'ndan ayrılması, Kara ve Deniz Kuvvetleri Komutanları'nın emekliye sevk edilmeleri isteniyordu. İsteklerin tümü yerine getirildi. Talat Aydemir'in sonraki değerlendirmesine göre "Silahlı Kuvvetler şahsiyet kazandı..." Ültimatom tarihi 6/7 Haziran 1961'dir. Eğer istekler kabul edilmeseydi, SKB'nin daha doğrusu albayların niyetleri, Gürsel'i devirip iktidarı ele almaktı.

Böylece askerliğin temel kuralı olan hiyerarşi alt üst oldu. Generaller albayların emrine, iktidar da SKB'nin kontrolüne girdiler. Yeni bir dönem başlıyordu. Buna ordu içi iktidar mücadelesi dönemi demek yanlış olmaz sanırım.

---

caktır." yorumunu yapıyorlardı. Hatta Gürsel de buna inanmış ve Gümüşpala'ya: *"Ne oluyor, intikâm mı alacak sınız?"* diyi sormuştu. Neden bir türlü askeri müdahalelerden kurtulamadığımızın, neden dengeyi sağlayamadığımızın cevabı, bu tutumun, bu zihniyetin içindedir. Yeni Türkiye Partisi, Gürsel'in ve etrafındaki akıl hocalarının zoruyla kuruldu. Lider Alican da aslında bir "Zoraki Önder"di. Parti ölü doğdu ve kısa süre sonra defin töreni yapıldı. Ne garip tir ki aradan 20 sene geçtikten sonra aynı senaryo yine sahneye konuldu ve sonuç değişmedi. MDP, Konsey'in teşvikiyle ve Konsey'in gölgesinde kuruldu ve dağıldı. Demek ki geçmişten yeteri kadar ders alınmıyor. Başkalarının yapamadığını ben yaparım diyenler ve aynı hatayı tekrarlayanlar çıkıyor.

2. Albay Dündar Seyhan'ın SKB'ye girişi: (25 Haziran 1961)

Albay Seyhan bizim çok yakın bir arkadaşımızdı. Özellikle Kabibay'ın sanki gölgesindeydi. Bizimle sürekli temas halinde olarak Türkiye'deki önemli kişi ve kuruluşlarla irtibatımızı sağlıyordu.

14'ler olarak kendisinin bizi temsilen SKB içine girmesini istemiştik. Toplantıda Seyhan 14'ler konusunu açtı.

"14'ler Türkiye'de bir güç ve kuvvettirler. SKB'nin onlarla işbirliği yapması gerekir." dedi.

Konuşmanın özeti buydu; kimse itiraz edemedi. Yalnız bundan memnun olmayanların da mevcut olduğu hissediliyordu.

3. Genelkurmay Başkanı Sunay'ın Ordu'ya tamimi:

Sunay, 28 Haziranda orduya bir tamim göndererek yemin etmelerini istedi. Sanki bir parti genel başkanı olarak delegelere kurultay davetiyesi gönderiyordu.

4. Birinci Çankaya Protokolü: (DP'yi hortlatmayın)

SKB seçimlerden önce siyasi parti liderlerinden bazı konularda yazılı teminat alınmasını uygun görmüştü. Bu fikir Gürsel'e ulaştırıldı ve doğaldır ki kabul edildi. 3 Eylül 1961'de mevcut partilerin liderleri Çankaya'da Gürsel'in başkanlığında toplanarak bir protokol imzaladılar. Bu protokolde 27 Mayısın korunacağı, DP'nin diriltilemeyeceği garanti ediliyordu. Şüphesiz bunların hepsi kağıt üzerinde kaldı. "Gözümün içine bakın anlarsınız" sloganıyla seçimlere gelindi.

5. 15 Ekim Seçimleri: (Sonucu htilâlciler için süpriz oldu.)

Seçimler olaysız ve tarafsız bir yönetimle yapıldı. Sonuçlar sürprizli oldu: Hiçbir parti çoğunluk sağlayamamış, milletvekilleri şöyle dağılmıştı: AP 158, CHP 173, CKMP 54, YTP 65. En çok şaşıranlar Halk Partililerdi. Partici deyimiyle "tulum" çıkaracaklarına inanıyorlardı. Hatta 27 Mayıs sonrasında "İhtilâl yapılmasaydı biz ilk seçimleri kazanırdık, 27 Mayıs bize zarar verdi." diyenler yine yükü, komitenin sırtına yüklemekteydiler.

Seçimler için bundan daha kötü bir zaman ve daha kötü şartlar düşünülemezdi. Halk Partisi'nin bir an önce seçim yapılması telaşı, komitenin "söz verdik yapalım" heyecanı bu sonuçların alınmasında başlıca amildir. 15 Eylülde Yassıada kararları açıklanmış, 16-17 Eylül günleri de infazlar yapılmıştı. Millet heyecan ve teessür içindeydi. DP'yi tutmayanlarda bile acıma hisleri uyanmış, eski DP'liler, yeni AP'liler gadre uğramış kahramanlar payesine yük-

seltilmişlerdi. Bu şartlara Gürsel ve Komite taraftarlarının yaptıkları beceriksiz ve hatta akılsız propagandanın tepkileri eklenince, alınan bu sonuçlara dahi şükretmek gerekiyordu. Sonuçlar SKB'yi yeni kararlar almaya zorladı.

6. 21 Ekim 1961 Protokolü: (İlki olmadı, yeniden ihtilâl)

SKB'nin İstanbul kanadı, inisiyatifi ele alarak toplanmış ve 25 Ekimden önce müdahale kararı almıştı. Bu karar bir protokol halinde tesbit edilmiş ve 50'ye yakın general ve yüksek rütbeli subay tarafından imzalanmıştı. Toplantı yeri General Faruk Gürler'in komutanı bulunduğu Harp Akademileriydi.

Protokol kuryeler aracılığıyla Ankara'ya gönderildi. Mürted Havaalanında Ankara grubu aynı mealde bir protokol imzalayarak karara katıldılar. Böylece 25 Ekimden sonraya kalmamak şartıyla iktidarı ele geçirmekte ilk defa görüş birliğine varılıyordu. Tabii bir kişi hariç: Genelkurmay Başkanı Sunay...

7. 24 Ekim Genişletilmiş Komuta Konseyi toplanması:

Durumu öğrenen Sunay, bu teşebbüsü önlemek için, Kuvvet, Ordu ve Kolordu Komutanlarını Ankara'da 24 Ekimde toplantıya çağırdı. Bu heyetin adı "Genişletilmiş Komuta Konseyi" ve bir bakıma SKB'den daha üst ve daha güçlü bir heyetti. Toplantıda protokollerle alınan kararlar açıklandı. Toplantıya katılanların birçoğu zaten bunları biliyorlardı ve protokollerde imzaları vardı. Sonra tartışma açıldı. Sonuçta, müdahaleden vazgeçilmesine, yeniden Çankaya'da parti liderleriyle bir toplantı yapılarak, "Gürsel'in Cumhurbaşkanı, İnönü'nün Başbakan olmasının ve 27 Mayıs icraatına karşı çıkılmamasının" teminat altına alınmasına karar verildi. Albaylar Cuntası bu kararların karşısında olmasına rağmen susmak zorunda kaldı. Onlar derhal müdahale istiyorlardı.

8. İkinci Çankaya protokolü: (Kağıt üzerinde kaldı.)

Parti liderleri yeniden Gürsel'in başkanlığında toplandılar. SKB'nin aldığı kararları bilmeyen yoktu. Bir uzlaşmaya varmak yegane çözüm yoluydu. Hepsi bu yolu tercih ederek, ikinci protokolü imzaladılar ve istekleri kabul ettiler. Elbette bu belge de kağıt üzerinde kalmaya mahkûmdu; çünkü mesele köprüyü geçmekti, sonrası kolaydı.

9. Siyasi Gelişmeler: (Gürsel silah zoruyla Cumhurbaşkanı.)

25 Ekim-10 Kasım arasında siyasi yapının temel taşları yerlerine kondu ve 27 Mayıs 1960'tan tam 18 ay sonra iktidar sivillere

teslim edilmiş, devlet çarkı yeni bir düzen içinde dönmeye başlamıştı. Gerçekte bu sonuç dünyada eşi görülmeyen bir sürat rekoru ve askeri müdahale örneğiydi. 18 aya adeta bir ömür sığdırılmış ve herşeye rağmen Türk Devleti "Demokratik Dünya" içindeki yerini almıştı. Bu sonucun alınmasında Sunay'ın rolü büyüktü. Tipik bir şark generali olan Sunay, otorite boşluğu içine girerek onları kontrol altına almış ve istediği yere götürmüştü. Bu tutumu, ileride Cumhurbaşkanlığına seçilmek suretiyle siyasi partiler tarafından değerlendirilecekti.

25 Ekimde Meclis açıldı, 26 Ekimde Gürsel hedefine ulaştı. Silah zoruyla da olsa Türkiye Cumhuriyeti'nin 4. Cumhurbaşkanı seçildi. 20 Kasımda İnönü, Başbakan oldu.

Görünüş güzeldi, şeklen mükemmeldi. 18 ay gibi çok kısa bir askeri iktidar süresinde suçlular asılmış, cezalandırılmış, Anayasa ve seçim yasası gibi temel kanunlar çıkartılmış, zararlı mihraklar nötralize edilmiş, özetle gül bahçesinin dikenleri toplanmıştı. Artık Ordu, kışlasına çekilmeli ve bu işlere karışmamalıydı. Polis görevi sona ermiş, ordunun da hizmeti tamamlanmıştı.

Eğer taraflar sadece sözlerinde dursalar ve içinde bulundukları kritik geçiş döneminin şartlarına uysalardı belki iktidarlar normal usullerle de değişerek devam eder, memleket yeni bunalımlara düşmez ve orduya sık sık imdat işareti verilmezdi. Yani kısacası, Ordu-İktidar dengesi bozulmazdı...

Ancak, bu temenniler ve ümitler kısa zaman sonra yeni bekleyişlere, yeni sarsıntılara dönüştü. Siyasetçiler sözlerini ve asıl görevlerini hemen unutup intikam peşinde koşmaya, eski günleri aramaya başladılar. Ordu içinde tatmin olmamış, aradığını bulamamış eski ihtilâlciler vardı. Bunlar bizimle beraber yola çıkan, fakat yollarda kalan kişilerdi. Onların daha görülecek hesapları vardı.

14'ler yurt dışında yoğun bir çalışma içindeydiler, olayları yakından izleyerek dönüş gününü bekliyorlardı.

Memleket bu hava içinde 1962 yılına girdi.

10. Genişletilmiş Komuta Konseyi toplantısı: (19 Ocak)

İnönü'nün kurduğu CHP-AP Koalisyon Hükümeti iş başındaydı, çiçeği burnunda olan hükümet, kendi deyimleriyle "yaraları sarmaya" uğraşıyordu. AP'ye ve bir kısım basına göre ilk sarılacak yara Yassıada mahkumlarının yarasıydı. El altından af kampanyası başlatılmıştı. SKB dağıtılmamıştı, onların arzu ve niyetleri iktidarı

uzaktan kontrol etmekti. Memlekette yeniden ihtilâl rüzgarları esmeye başlamıştı. Gürsel dahil sivil ve asker yöneticiler hayatlarından memnun değillerdi. Sunay durumu değerlendirerek yeni bir büyük toplantı yapmak ve kendisine göre fonksiyonunu tamamlayan SKB'yi dağıtmak istedi.

19 Ocak 1962 tarihinde komutanları Ankara'da toplantıya davet etti. 80-90 komutandan oluşan bu toplantıyı Sunay açtı ve özetle şöyle dedi:

"- Hepimizin saygı ve itimadına sahip İnönü, hükümetin başındadır. Huzursuzluk yaratan çatlak sesler ve çarpık niyetler zaman içinde önlenecektir. Ordunun istekleri yerine gelmiştir. SKB'nin dağıtılması ve askerin kışlasına çekilmesi gerekmektedir."

Bu öneriye Albaylar Cuntası'nın esas unsurları olan Talat Aydemir, Necati Ünsalan, Emin Urat, Selçuk Atakan karşı çıktılar ve iktidara müdahale etmek teklifini yaptılar. Onların fikrine göre İnönü, hiçbir şeyi halledemezdi. 27 Mayıs hakiki hedefine ulaşmamış ve birçok tasarı boşlukta kalmıştı. Bunları sonuçlandırmak lazımdı. AP'ye güvenilmezdi, daha şimdiden intikam peşine düşmüşlerdi.

Toplantı hiçbir karar alınmadan, fakat Generallerle Albaylar Cuntası'nın yolları ayrılmış olarak dağıldı. Olup bitenleri günü gününe haber alan İnönü, 1 Şubat günü bir konuşma yaparak:

"- Açık konuşuyorum. Bir yandan yarına ikinci ihtilâlin olacağı rüzgarı, bir yandan 27 Mayısın intikâmı alınmaya çalışılıyor havası estiriliyor. Herkes, her sabah gazetesini açtığında, yeni bir endişe ile karşılaşıyor. Bu yüzden vatandaşın siniri bozuluyor. Hükümet yanınızdadır, hükümet kuvvetlidir ve sağlamdır. Türkiye'de hiçbir maceraya yer yoktur ve olmayacaktır." demek zorunda kaldı. Bu anlayanlara son ihtardı.

11. 9 Şubat 1962 Protokolü: (Bir ihtilâl daha mı var?)

1961 Ocak ayından itibaren 14'ler Türkiye'deki gelişmelere etkili olmuşlardı. Yurt dışındaki 14'ler ile Türkiye arasındaki irtibatı tam yetkili kişi olan Albay Dündar Seyhan sağlıyordu. Sonra Havacı Albay Halim Menteş de aynı görevi üstlendi. Bu irtibat adeta resmi mahiyetteydi.

19 Ocak Komuta Konseyi toplantısından sonra inisiyatif Dündar Seyhan'a geçmişti. Seyhan özellikle 14'lerden aldığı talimatlar gereğince cuntayı yeni bir harekete zorluyordu. Kendi kanaati de bu merkezdeydi.

Şubat başında SKB'nin iç durumu şöyleydi: Sunay ve kendisine bağlı generaller, SKB'den kopmuş gibiydiler. Menteş'in başı çektiği Havacılar Grubu, İnönücüydüler. Elde sadece Ankara'daki Albaylar Cuntası'yla, İstanbul'daki bazı subaylar ve birlikler kalmıştı. Albay Seyhan ve 14'ler SKB'yi yeniden canlandırmak azmindeydiler.

Albay Seyhan İstanbul-Ankara arasında mekik dokuyarak yeni bir protokol imzalatmayı başarmıştı. 70 general ve yüksek rütbeli subayın imzasını taşıyan bu protokolün hedefi: En geç 28 Şubata kadar, hiyerarşik düzen içinde iktidara el koymaktı.

12. 22 Şubat öncesi toplantılar: (Albayların karşı atak kararı.)

22 Şubata yaklaşan günlerde, üst üste toplantılar yapıldı ve her toplantı sonunda darbecilerin manevi ve maddi güçleri azaldı, tükendi. Sonunda 22 Şubat bir bakıma "nefsi müdafaa" hareketi reaksiyonu olarak başladı ve bitti. Olaylara bir göz atalım:

15 Şubatta Albay Seyhan, komutanlarla temasa geçerek, harekât gününün kararlaştırılmasını ister. Sunay yine işe el koymuş ve oyalamaktadır. 18 Şubatta protokolü imzalayanlardan; Tulga ve Gürler Ankara'ya gelerek önce Talat Aydemir ve arkadaşlarıyla görüşürler. Bu görüşmede Faruk Güventürk, General Refet Ülgenalp de bulunurlar. Hepsi protokole sadık olduklarını, Sunay'a gidip kendisini karar vermeye zorlayacaklarını beyan ederler.

İstanbul'a gelen generaller Sunay'la görüştükten sonra 22 Şubatçıların kader çizgisi değişir. Sunay, İnönü'yü hedef alacak bir askeri harekâtın kesinlikle karşısındadır. Görüşmede şöyle der:

"Bugüne kadar imzalanmış olan protokoller, verilmiş sözler geçersizdir. Onlar, şartların da zorlamasından doğmuş vesikalardır. SKB'nin görevi bitmiştir, dağılmalıdır. Artık bu işleri bırakalım, iki yıldır siyasetle uğraşan orduyu tekrar askerlikle uğraştıralım. İhtilâlde ısrar eden albayları, tesirsiz hale getirmekten başka çare yoktur. Bu konuyu İnönü ile görüşüp derhal halledeceğim, şimdi İstanbul'a gidip arkadaşlarımıza bu kararımı anlatın."

Sunay bu sözlerden sonra toplantıyı kapatır. Bizim generaller, kendilerini beklemekte olan Aydemir ve arkadaşlarına özellikle Tulga'ya son bir uyarıda bulunurlar:

"Sunay tereddüt ederse komutayı almak size düşer."

Tulga buna itiraz etmez, çünkü böyle birşeyin olmayacağını bilmektedir.

19 Şubattan itibaren 4 Albayın yerine yeni komutanlar tayin edilir. Ayrıca Muhafız Alayı dahil Ankara'daki birçok kıtanın komutanları değiştirilir. Artık aksiyon bitmiş, pazarlık başlamıştır.

22 ŞUBAT OLAYI (Albayların tasfiyesi.)

Tarihimizde "22 Şubat Olayı" adıyla anılan hareketin içyüzü nedense yanlış bilinmektedir. Olayı bugüne kadar, Talat Aydemir ve arkadaşlarının İsmet İnönü iktidarını devirmek için yaptıkları ve başaramadıkları bir hareket, Talat Aydemir'in başlattığı bir ayaklanma şeklinde yazılmış ve anlatılmıştır. Gerçek böyle değildir. Aydemir ekibi harekete geçmeden önce baskına uğramışlardır."

O.Erkanlı'nın bu değerlendirmesinin içinin açılması gerekir. T.Aydemir'in, İnönü'yü ve yönetim anlayışını beğenmediği herkesçe biliniyordu. 22 Şubat harekâtı başladıktan bir gün sonra Ankara'da neredeyse tüm güçler T.Aydemir'in elindeydi. Hükümete gönderdiği ültimatomun ilk maddesi "emekliye sevk edilenler, ordudan uzaklaştırılanlar veya yerleri değiştirilen subayların görevlerine iadesiydi". Sonraki maddelerin, birinci maddenin çözümünü kolaylaştıracak tehditler oluğunu ve kabul edilmeyecek kadar ağır olduğunu kendisi de herhalde biliyordu. Ancak karşısındakiler Aydemir'in acımasız bir ihtilâlci olmadığını iyi bildiklerinden, bu zafiyetini akıllıca değerlendirerek, O.Erkanlı'nın "baskın" dediği karşı atağı yaptılar ve harekâtı kolayca söndürdüler. Bunun yine başarısızlıkla sonuçlanacak rövanşı 21 Mayısta yaşanacaktı.

"Herkes ayrı bir hesap, ayrı bir plan peşindeydi."

O.Erkanlı devamla:

"O tarihlerde biz 14'ler olarak, Türkiye'deki gelişmeleri çok yakından izliyorduk, muhtelif kaynaklardan telefon dahil her türlü muhabere vasıtasını kullanarak günü gününe haberler alıyorduk. Ayrıca, 22 Şubat öncesindeki günlerde, harekâtın başarısını müteakip Türkiye'de olmak üzere hazırlıklar yapmıştık. Süratle Türkiye'ye gelip "Yeni İktidar" içindeki yerlerimizi alacaktık... Talat Aydemir'in bizleri hudutlardan içeri sokmamak için tertibat aldığını o zamanlar bilmiyorduk. Halimiz karanlıkta vuruşanlara benziyordu. Herkes ayrı bir hesap, ayrı bir plan peşindeydi."(3)

(3) Orhan Erkanlı, "Askeri Demokrasi", Güneş Yay., 1987, s.94 vd.

22 Şubat Öncesinde Gizli Saklı İşler

22 Şubat öncesinde yaşananları, en tutarlı ve objektif olarak değerlendirdiği bilinen subaylarından olan Harp Akademileri Kurmay Başkanı Kurmay Albay Emin Aytekin'den, 22 Şubat arifesinde kendisinin de içinde olduğu veya kendisine intikal eden olayların ve hangi gizli saklı işlerin planlandığına bakalım:

Harp Akademileri Komutanı Faruk Gürler Gizli Bir Odada Yeni ve Gizli Bir İhtilâl Planı ve Kadrosu Oluşturma Emri Veriyor Ancak Kendi Adı ve İmzası Olmaksızın

Emin Aytekin anlatıyor(4):

Kasım 1961 sonunda sıkıyönetim sona erdi. Devir-teslim işlerini tamamlayarak biz de yeni tayin edildiğimiz Harp Akademileri Kurmay Başkanlığı görevine katıldık.

Aralık ayı içerisinde her ne kadar Meclisler faaliyete geçmiş ve güçlükle İsmet Paşanın birinci koalisyon hükümeti kurulmuşsa da bu devrede de seçimlerle başlayan anarşi havası devam etmiş, özellikle AP'nin tahminlerin üzerinde bir başarı sağlamış bulunması ihtilâle karşı reaksiyon devrinin fiilen açılmasında etkili bir unsur olmuştu. Meclislerdeki (TBMM ve SENATO. E.Y.) sorumlu politikacıların teşkilatlardan gelen baskılara tahammül edebilmek mi, yoksa onlara uymak mı lazım geldiği noktasında kararsız durumları dikkati çekmekteydi.

AP'nin alttan gelen baskıları yenmesi ve idareci kadrosunda esaslı bir tasfiye yaparak 27 Mayıs ihtilâlini benimsemesi ve teşkilatına benimsetmesi, rejimin kurtarılmasının tek çaresi olarak görülmekteydi. Aksi halde bu parti ters yola yönelir de 27 Mayısa karşı hoyrat bir reaksiyon devri açacak olursa, 27 Mayısı bütün sa-

(4) M.Emin Aytekin, "İhtilâl Çıkmazı", s.141 vd.

mimiyetiyle benimsemiş olan ordunun duruma müdahalesini davet edeceği tabiiydi.

Genel olarak geleceğin bizlere neler getireceği bilinemeyen karanlık bir devreyi yaşamaktaydı.

Harp Akademileri Komutanı General Faruk Gürler, aynı zamanda SKB teşkilatının Genel Sekreterliğini de yapıyordu. İyi ve etraflı düşünen zeki ve kabiliyetli bütün arkadaşların güvenini kazanmış bir insandı.

Göreve katıldıktan bir hafta sonra bir gün odasında görüşürken bana:

"- Senin buraya tayinini bekliyordum. Geleceğin bize neler getireceği bilinmez. Bu bakımdan elimizde bir harekât sonrası planının bulunması şarttır. 27 Mayıs böyle bir plana sahip olmadığı için büyük bocalamalar geçirmiştir." diyerek masasının çekmecesinden Harp Akademilerinin kuruluş teşkilat tablosunu çıkardı.(5)

O tablo üzerinde mevcut olan ve Akademide o zamana kadar teşkil edilmemiş bulunan 'Araştırma ve geliştirme grubu' ismi altındaki teşkilatın fiilen kurulmasını ve dışa nazaran talimattaki vazifeyi yapar görünürken iç faaliyet olarak bir ihtilâl sonrası planı hazırlamasını uygun gördüğünü bildirdi.

Bu teşkilata karadan 3, havadan 2, denizden 2 olmak üzere 7 subay tayin edilecek ve bunlar benim mürakabem altında çalışacaklardı.

General bu subayların da isimlerini tesbit etmişti. Bana not ettirdi. Subaylar daha ziyade kendi yakınlarından ve Akademi kadrosunda vazifeli olanlardan seçilmişlerdi.

***"İyi ama Paşam, şimdi siz görev başındasınız. Sonra bu ağır sorumluluğu gerektiren bir emirdir. Başkasına imzalatamayız"* dedim.**

Kendisi birkaç gün sonra göz ameliyatı için hastaneye yatacaktı. Bu teşkilat emrinin tarafımdan hazırlanarak kendi yerine vekalet edecek olan Milli Savunma Akademisi Komutanınca imza edilerek

(5) Askerlerin siyasilere olan güvensizlikleri nedeniyle, burada yeni gizli harekât planları ve SKB'ye alternatif örgütlerin oluşturulması. O günün ortamına ait tabloyu gözler önüne sermektedir. Orhan Erkanlı'nın dediği gibi herkes ayrı bir hesap ve plan peşindeydi.

yayınlanmasını istemekteydi.

Akademiler Komutanı birkaç gün sonra hastaneye yattı. Ameliyat sonrasında kendisini ziyarete gittiğim zaman, teşkilat emrinin hazırlanıp hazırlanmadığını sordu. Müsvette halinde hazırladığımı söyledim. Daha sonra kendisi hastahaneden çıktıktığında imza için önüne götürdüm:

"- Bunu ben imzalamayacaktım. İmzalayacak arkadaşı da bildirmiştim." dedi.

"- İyi ama Paşam, şimdi siz görev başındasınız. Sonra bu ağır sorumluluğu gerektiren bir emirdir. Başkasına imzalatamayız." dedim.

Gürler bu hususta ısrar ettiğinden, bu defa emri diğer arkadaşın önüne uzattık. (E.Aytekin yanındaki arkadaşının adını vermiyor. E.Y.)

"- Bana bak, ne imzaladığını bil," diyerek kendisini ikaz ettim. Cesur, babacan ve mert bir insandı:

"- Bunun lüzumlu olduğuna inanıyor muyuz? Sen ona bak!" dedi ve bastı imzayı.

Akademiler Komutanı bu heyetin çalışacağı yeri de seçmişti. Benim odamdan çıkan gizli bir merdiveni kullanacaklar ve tam çalışma odamın üstündeki odada çalışacaklardı. Bu odanın ikinci kattaki yaldızlı salona açılan kapısı iptal edilecek ve giriş çıkış bizim kontrolümüz altında olacaktı. Çalışma masaları, ısıtma tertibatı ve kırtasiyesiyle kasası temin edildi ve heyet bu suretle faaliyet geçti.

Heyet haftada 3-4 gün ve genellikle öğleden sonra toplanıp çalışmalarına devam ediyordu. Bir harkât sonrası planı hazırlayacak kapasitedeki subaylardan kurulduğunu zannetmiyordum. Fakat General Gürler, SKB'nin Genel Sekreterliğini yapması dolayısıyla elde edilecek işin verimini değerlendirmek tabiatıyla kendisine ait bir meseleydi. Birkaç defa yanlarına çıktım, çalışmalarını gördüm beni tatmin etmedi.

Sonra müdahale etmenin daha uygun olacağına kanaat getirdim. Nasıl olsa hazırlıklar Genelkurula getirilecek, orada enine boyuna incelenecekti.

Heyetin fonksiyonunu tamamen politik olmasına rağmen meşgul olunan konularla ilgili hiçbir sivil uzman veya profesörle teması yoktu. İlim heyetleriyle teması daha ziyade General Faruk Gürler sağlamakta ve bunu da Harp Akademileri statüsünün İstanbul ilim muhitinde verdiği geniş imkandan faydalanarak yapmaktaydı.

SKB'nin Yeniden Derlenip Toparlanma Çabaları

"...siyasi ortamın insafsız ve izansız bir politika kavramı içerisinde organize olması ister istemez bizi yeni bir müdahaleye itiyordu."

Siyasi havadaki istikrarsızlığın devam etmesi, SKB mensuplarında yeniden derlenip toparlanma fikrini kuvvetlendiriyordu. Teşkilatın kuruluşu anında tespit edilmiş olan prensipler bugünün ihtiyaçlarını karşılayacak durumda değildi. Daha ziyade infazlar, seçimler devresini kapsayarak demokratik hukuk devletini getirip yerleştirmeye yetecek esaslardı.

Halbuki şimdi bambaşka bir espri içerisindeydik. Son derece iyi niyetlerle sonuçlandırılan ihtilâlin kurduğu siyasi ortamın insafsız ve izansız bir politika kavramı içerisinde değerlenerek gelişmesi ve 27 Mayısa karşı vaziyet alan bir güç halinde organize olması ister istemez bizi yeni bir müdahaleye itiyordu. Bu nedenle zaman kaybetmeden hedef üzerinde derlenip toparlanmamız zorunluydu. Parlamento faaliyete geçtikten sonra SKB bölük pörçük durumda, fakat her parça kendi içerisinde askeri ve politik fonksiyonu olan müstakil bir organ durumundaydı. Bunların yine en mütecanis olanı İstanbul grubuydu. İstanbul'da büyük komutanlar birbirleriyle irtibatlarını, artık toplantılar yasaklanmış bulunduğundan, karşılıklı ziyaretler halinde devam ettirmekteydiler.

Komutanların aksi yönde yeminlerine rağmen,

bir kısım kıtalar, komutanlarından habersiz olarak gizlice Talat Aydemir'in Ankara grubunun çengeline takılmaktaydılar...

Komutanların hepsi kıtalarına son derece hakim olduklarını zannediyorlardı. Buna mukabil karşı iddialarda bulunanlar da mevcuttu. Bu iddialar yine komutanlardan gelmekteydi. Hepsi çeşitli kaynaklardan, çeşitli haberler alıyorlar ve hepsi kendi kıtaları dışında Silahlı Kuvvetlerde bir çözülmenin mevcut olduğuna dair kesin inançlara sahip bulunuyorlardı. Başlıca iki şekilde gruplaşma vardı. Bir kısım kıtalar, komutanlarından habersiz olarak gizlice Ankara

grubunun çengeline takılmaktaydılar. Albay Talat Aydemir'in el altından birlikleri bölükler, taburlar, alaylar halinde kendilerine bağlama faaliyetleri vardı. Diğeri ise gelişen siyasi durumun etkisinde olarak kendi aralarında gruplaşanlardı. Bu küçük ve münferit gruplaşmaların sonradan birbirleriyle birleşmeler yaparak güçlendikleri de görülmekteydi.

Komutanlar ne zaman bir araya gelseler birbirlerini itham ediyorlar, itham edilen de yemin ile birliğinde böyle bir durumun mevcut olmadığını karşısındakilere anlatmaya çalışıyordu.

Seçimlerden sonra Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay SKB'nin görevini tamamen sona ermiş bulunduğu kanaatini taşıyordu. Kendisi Ankara grubunun sadece askeri vazifeleriyle meşgul olmasını istemiş ve bağlantısını kesmişti. Bu durum Ankara ve civarındaki bütün kıtaları kendilerine sımsıkı bağlamış olan Ankara grubuna Ankara'nın elektrikli ve asap bozucu siyasi havasının da etkisinde kalarak yakın bir müdahaleyi hemen gerçekleştirme cesaretini vermekteydi.

Erzurum ve Konya Ordu merkezlerinde nisbeten sükûnet vardı. Fakat Erzurum'dan SKB Teşkilatının yeni şartlara göre reorganize olması hususunda teklifler alınmaktaydı.

Silahlı Kuvvetlerde, genel olarak seçim sonrası durumunu şöylece özetlemek mümkündü:

Genelkurmay Başkanı ve Milli Savunma Bakanlığı teşkilatları komutan, general ve subaylarıyla yeni rejimin desteğinde ve özellikle askeri görevleriyle meşguldüler.

Ankara'da Albaylar cuntası ismi verilen ve Ankara'daki bütün kıtaların fiili kontrollerini ellerinde bulunduran eksteremist ihtilâlcilerle daha ziyade Harp Okulu Komutanı Talat Aydemir'in liderliği etrafındaki bir grup günden güne gücünü artırmaktaydı. Bu grup Türkiye'nin her yerinde komutanların altından kıtalarını çalma faaliyetiyle gelişiyordu. İstanbul grubu birkaç birliğini Talat Aydemir'e kaptırmış olmakla beraber genel görünüşü ile bütünlük arz ediyordu. Erzurum'da küçük bir çekirdek etrafında yeniden teşkilatlanma faaliyetleri vardı. Fakat hiyerarşik otorite, tam anlamıyla vaziyete hakim, hatta cuntayı kontrolüne almış ve bastırmaya başlamıştı.

Bu genel durum Silahlı Kuvvetlerin en güçlü ve lideri durumunda olan İstanbul grubunu duruma yeniden hakim olmaya ve parça parça bölünmüş Silahlı Kuvvetleri yeniden tesbit edilecek fikir ve

prensipler etrafında toparlanma yönünde harekete zorluyordu.

Harp Akademisinde toplanarak yeni yemin ve prensipler tesbit edildi. Bu tesbit edilen konular komutanlarca yapılan toplantıda kabul edilerek Ankara'ya bir heyetin gönderilmesi, Ankara grubunca da kabulünün sağlanması hususu karara bağlandı.

8-10 madde içerisinde tesbit ettiğimiz yeni prensipleri Ankara'ya götürmek ve kabul ettirmek görevi bir Albay arkadaşımla birlikte bana verildi.

"1962 yılının soğuk bir Aralık akşamı Ankara ekspresi ile hareket ettik."

Bizi Talat Aydemir'in arabası Ankara garından alarak doğruca Harp Okuluna götürdü. Orada Albay Talat Aydemir ve Albay Emin Arat'ı bizi bekler bulduk. Sonra telefonla yapılan davet üzerine Ankara Merkez Komutanı Albay Selçuk Atakan ve Jandarma Okul Komutanı Albay Necati Ünsalan ve Deniz Mühendis Albay Galip Gültekin de katıldılar.

Ben SKB'nin o günkü durumunun basit bir tablosunu çizerek Ankara grubunun mevcut hiyerarşik kademeyi parçalamak teşebbüslerini ağır bir dille kınadım. Güçlükle kurulabilen komuta zincirinin bu şekilde parçalanmasının kimsenin işine yaramayacağını ve memleketi bir iç savaşa götüreceğini söyledim.

Bize göre şu anda acil bir müdahale durumunun söz konusu olmadığını, bugün mevcut olan ihtiyacın Ordunun müşterek fikir ve prensipler etrafında toparlanması olduğunu bildirdim ve İstanbul grubunun bu konudaki hazırlıklarını açıkladım.

SKB'nin İstanbul ve Ankara Grupları Arasındaki Kopuşma

Fakat bunların hepsi beyhudeydi. Ankara grubunun bizlerle aynı paralelde olmadıkları derhal anlaşıldı. Onlara göre yeniden fikir ve prensipler kurarak, bunların üzerinde birleşme teşebbüsleri zaman kaybına neden olacaktı. Halbuki bu günkü durum vakit kaybetmeden süratli bir müdahaleyi gerektiriyordu. Onlar kendilerini yeteri derecede kuvvetli hissediyorlardı. Hatta İstanbul'daki birlikleri de komutanların muhalefetine rağmen alttan yürütecekle-

ri kanaatindeydiler. Daha ziyade konuşan Albay Talat Aydemir'di. Ama diğerleri de ona katılıyorlardı. Yeni durum karşısında başka yönden araştırma yapmak gereğini duyduk. Harekât sonrası hazırlıklarının tamamlanmış bulunduğu meselesini ortaya getirdim ve İstanbul'da bir heyetin çalışmakta bulunduğunu fakat daha başlangıçta olduklarını, ayrıca ihtilâlde müdahale ortamının olgun bir hale gelmemiş bulunduğunu belirtince onların daha evvel hazırlık yaptıkları ve kendilerine göre bir harekât sonrası planı hazırlamış oldukları anlaşıldı.

Albay Emin Arat başkanlığında bir heyet kurmuşlar ve Harp Okulunda çalışarak birşeyler hazırlamışlardı. Fakat hazırladıklarını bize açıklamak istemiyorlardı.

Ankara'daki durumun ciddiyet ve vahameti tamamen meydana çıkmış, endişelerimiz artmıştı. Ayrıca yaptığımız temaslarda da Ankara'daki Albaylar arasında güvene dayanan tam bir anlaşmanın ve işbirliğinin mevcut olmadığı kanaatini de elde etmiştik. İstanbul'a gelince durumu olduğu gibi buradaki yüksek rütbeli subaylara bildirdik.

Buna mutlaka bir çare bulmak gerekiyordu. Hiçbirimizin haberi olmadan bir emrivaki ile karşı karşıya gelmemiz mümkündü. Nasıl bir Türkiye düşündüklerini bile bilemiyorduk. İşin garip tarafı bunu bizlerden gizlemek istemeleriydi.

İstanbul'da Harp Akademisinde öğretim heyeti kadrosunda Kurmay Yarbay Osman Deniz, Talat'ın bir hücresini kurmuş, durmadan subay ve birlik ayartarak Talat'a bağlamaya çalışıyordu. Bu İstanbul grubu tarafından keşfedildi. General Faruk Gürler tarafından sorguya çekildiğinde inkâr etmedi. Aksine şantaj yoluna saptı ve kendini olduğundan da fazla göstermeye çalıştı.

Bunda başarı da sağladı. Çok vehimli olan General Faruk Gürler, buna bir paye verdi ve sözlerini ciddiye aldı. Kanalize edelim diye aramıza sokarak toplantılarımıza dahil etti. Halbuki bu yanlış tutum Osman Deniz'e ayrı bir güç kazandırıyordu. Kıtalara rahatça girerek eskisinden daha serbest faaliyet göstermeye başlamıştı.

Osman Deniz, Talat'a yanlış haberler veriyor ve İstanbul'daki başarısını daima şişirerek bildiriyordu. Ankara Grubu da İstanbul hakkında yersiz ümitlere düşüyordu.

"Talat Aydemir' imzalanan vesikayı vermek istemiyordu; ama çantasına yapışarak adeta bir çekişme sonucunda alıp yaktım."

Nihayet İstanbul'da durum esaslı bir şekilde analiz edilerek Ankara'ya bir heyetin gönderilmesi ve harekât sonrası planlarının mahiyetinin öğrenilmesi ve şayet mümkün ise bizim hazırlıklarımızla koordine edilmesi kararı alındı. Çoğu bizim plancılarımızdan seçilen 4 kişilik bir heyet gönderildi. Ankara'ya giden heyetimiz harekât sonrası planları hakkında esaslı bir bilgi alamadıkları gibi, yetkileri olmadığı halde Talat'ın eline yazılı bir taahhütname de vermek gibi hatalı bir duruma düşmüş olarak İstanbul'a döndüler. Tabii bu İstanbul grubunun yüksek rütbelilerini endişe ve asabiyete sevk etti. Bunun üzerine bu vesikanın geri alınması ve Ankara grubunun ciddi surette ikaz edilmesi amacıyla 2 Albay arkadaşımla benim tekrar Ankara'ya gitmem uygun görüldü. Bu defa da kara yolundan Ankara'ya ulaştık; ve Talat Aydemir'in odasında tekrar toplandık.

İstanbul grubu ile Ankara grubu arasında ciddi tartışmalar ve ithamlarla geçen dramatik bir sahne yaşadık. Talat Aydemir imzalanan vesikayı vermek istemiyordu; ama çantasına yapışarak adeta bir çekişme sonucunda alıp yaktım. Bu suretle İstanbul grubunu ferahlatacak önemli bir neticeyi elde etmiş olduk. Ondan sonra Ankara grubuna İstanbul namına yapılması lazım gelen ikazlarımızı yaptık.

Ankara'da, Albay Emin Arat ile Talat Aydemir kuvvetli bir mihver halindeydiler. Diğerleri Emin Arat'a hürmet ve güven duygularını korumakla beraber Talat'a karşı şüpheli bir durum takınmaktaydılar. Ankara'daki kıtaların birkaç Albay tarafından paylaşılarak nüfuz sahaları haline getirilmiş bulunduğunu ve kendi aralarında birbirlerinden kuşkulu ve huzursuz olduklarını el altından öğreniyorduk. Dış etkiler de bunları birbirlerinden ayırma ve parçalama yönünde çok müessir olmaktaydılar. Ankara Grubuna, aldığımız talimata uyarak özellikle şu konuları bildirdik:

- Bir müdahale ancak hiyerarşik kademe ile yapılabilecektir. Alttan gelecek herhangi bir müdahaleyi İstanbul Grubu desteklemeyecektir. Aksine kuvvet sevk edilip bastıracaktır.

- Yapılacak müdahaleden sonra kurulacak nizamda hiç bir üniformalı görev almayacak, bir Milli Birlik Komitesi kurulmayacak herkes kendi askeri görevlerinin üstünde bir görev dahi beklemeyecektir.

- Bir müdahale gerektiğinde İstanbul'dan bir karargâh gelerek Ankara'da müdaheleyi yönetecektir.

- İktisadi doktrin karma ekonomi olacaktır.

- Derhal bir koproratif meclis kurulacak, sivil hükümet ile devlet yönetilecektir. vs...

"Hepimiz Hastaydık"

Aslına bakılacak olursa ihtilâl hepimizi hasta etmişti. Hepimiz işimizi gücümüzü bırakmış, sadece memleket meseleleriyle meşgul olmaya başlamıştık.

Ben şahsen sabahleyin gazeteleri elime alıyor, şöyle başlıklara bir göz atıyor, birkaç satır okuyor, sonra kendimi dinlemeye çalışıyordum. Neler düşünmüyordumki ülke kapkara bir tablo içerisindeydi. Her küçük olay dahi mutlaka köklü tedbirleri davet etmekte ve bu köklü tedbirler sadece bizlerin getireceğimiz sistemle sağlanabilmekteydi. Bugünkü sistem memleketi meçhul ve karanlık bir akıbete doğru sürüklemekteydi. vs. vs.

Ama içimizde bizden de fazla hasta olanlar da vardı. İstanbul'da bir general vardı ki hangi taşı kaldırsanız altından o çıkardı. Görevi değildi ama kendisi bundan hoşlandığı için bunu görevi zannederdi.

Odasında masanın üstünde bir Atatürk büstü vardı. Çalışma masasının arkasında duvarda Atatürk portresi ayrıca florasanla yapılmış bir Atatürk profili, önünde Atatürk'e ait kitaplar. Odasında otururken, dolaşırken kendini Tanrının Türkiye'ye gönderdiği Atatürk'ün yeni bir muakkibi olarak görürdü. Bir gün Ordu Komutanı Korgeneral Cemal Tural bana:

"Odasını Atatürk'ün resimleriyle donatmış ve bunların arasında kendisini bir Atatürk olduğu inancına kaptırmış bir adam," diye tanımlamıştı. Teşhis mükemmeldi.

İşin asıl garip tarafını bu generali bir gün ziyarete gittiğimde gördüm. Telefonu çaldı. Karşısında konuşan bir falcıydı. Cinsiyeti meçhuldü. Erkek miydi? Kadın mıydı? Onu söylemiyordu. Falcı

Generalin o günkü falına bakmış ve o günkü tutumunu görerek değerlendirmişti. Falcının generalimizin zaafını keşfeden çok kurnaz bir kişi olduğu belliydi: Bütün konuşmalarında ona Atatürk olacağı inancını telkin ederek yapılması lazım gelenleri yaptırıp yönlendirmeye çalışıyordu. Ben iki telefon konuşmasını şahit oldum. Aklımı kaçıracaktım. Fakat büyük bir zorlama ile renk vermemeye çalıştım. Hatta karşıda konuşanı çok da merak ediyordum.

"- Paşam ne olur bir de benim falıma baksın." dedim.

"- Olmaz" dedi.

"- O yalnız benim falıma bakar, başka kimseninkine değil."

Ama general çok saf bir insandı. Zaten falcıya inanmak için bu derecede büyük bir safiyet lazımdı. Bu nedenle bana falcının dediklerinden bazı pasajlar nakletti. Nakledilen pasajlardan telefon falcısının mahir bir yönetici olduğu inancına sahip oldum.

Bu durum, bizim teşkilatımız için bir zaaftı. Durumu otorite olacak komutanlara bildirdim. Bu kanaattan gelecek teşebbüslerin değerlendirilmesinde bu faktörü dikkatte tutmak gereğini hepimiz kabul ettik.

İhtilâlcilik bir hastalıktı. Hem de çok sari ve tehlikeli bir hastalıktı. Ama o zaman içimizde bu hastalığa tutulmuş olduğunu kabul edenler yok denecek kadar azdı.

Sayın İsmet İnönü'nün Başbakanlığı kabul ederken:

"- Benim bu kararım bir deliliktir." dediğini duymuştuk.

Eğer İnönü böyle birşey söylemiş ise içinde bulunulan durumun ciddiyetini ifade etmek ve bu ciddiyet içinde kendisinden başkasının rejimi kurtaramayacağını belirtmek amacıyla söylemiş olması muhtemeldi.

İnönü, o sıralarda Devlette herşeye hakim olabilecek insanın Genelkurmay Başkanı Orgeneral C.Sunay olduğunu biliyordu.

Sunay ve Ordunun yüksek kademesini işgal eden üst rütbeliler, İnönü'nün iktidarda bulunmasını, geleceğin neler getireceğinin belli olmadığı şu karışık devrede, zaruri mütalâa etmişler ve hükümetin İnönü tarafından kurulmasını şiddetle arzu ederek samimiyetle desteklemişlerdi.

İnönü hükümeti kurulduğu sıralarda İstanbul'da Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı olan Korgeneral Cemal Tural bizlere:

"- Şimdi yapılacak tekşey var. O da bütün gücümüzle İnönü'yü desteklemektir." demişti.

Ordunun başındakiler İnönü'nün tarihi ağırlığını ve engin siyasi tecrübesinin kendilerine rehber olacağını düşünmekteydiler. Orduda çeşitli temayüllerin cirit attığı şu karışık devrede üst kademede kilitlenme ihtiyacı hissedilmekte ve bunun tezahürleri bizlerce de görülmekteydi.

İnönü Başkanlığı devralırken ihtilâlden bıkmış usanmış ve artık istikrarlı bir demokrasi idaresinin özlemle istemiş böyle bir komuta heyeti bulmuş ve bu heyete ayrıca yaşlılığın verdiği himaye edilme duygusu ile de bir giriş yapmıştı.

İsmet İnönü'nün Sunay'a Ankara'daki azılı cuntacılar için tezallümü halde bulunduğu görülmüş:

"- Paşam bu gece yine Mamakta toplanmışlar!"

"- Harbiye'de bazı hazırlıklar varmış!" gibi aldığı haberleri edişe ile aktarırken askerlerden aldığı teminat ile bidayette kendisi üzerinde bir korunma şemsiyesi tesis etmiş, onları birbirlerine ve kendisine daha çok yaklaştırmış, daha sonra bilinen yöntemlerini kullanarak bu şemsiyeyi kendi eline almış ve istediklerini altına almak, istediklerini de dışarıda bırakmak suretiyle maharetle kullanmıştır. İnönü SKB ismi altında bir teşkilatın Silahlı Kuvvetlerde yaygın bir güçlük ifade ettiğini öğrendikten sonra, bu teşkilatı parçalama usüllerini araştırmıştır.

Ankara'daki partisiyle tesiri altına aldığı Havacılar grubunu, Kara grubu, özellikle onun başı durumunda olan Talat Aydemir ile ihtilafa düşürecek planlar hazırlatmış ve bunu başarı ile uygulamıştır. O devrelerde hergün tansiyonu artan siyasi havanın etkisi altında büyük bir gerilim halinde bulunan Silahlı Kuvvetler Birliği Teşkilatının Ankara grubu, bir de Halk Partisinin tecrübeli ve mahir politikacılarının türlü tertipleriyle mücadele etmek durumunda bırakılmıştır. Ankara grubunun dışında İsmet İnönü'nün daha çok önemli mütalâa ettiği İstanbul grubu da ihmâl edilmemiştir. İstanbul'da mükemmel bir şekilde çalışan ve birbirlerine sıkı sıkıya bağlı zincirin halkaları koparılmak üzere zorlanmıştır.

İsmet İnönü'nün İstanbul'a yaptığı ziyarette Silahlı Kuvvetler Birliğinden ayrılmış ve onun karşısında cephe almış olan Korgeneral Cemal Tural ile aksine son zamanlarda Silahlı Kuvvetler Birliğine katılarak müfrit ihtilâlci vasfına bürünmüş olan Korgeneral Tulga, iki ayrı kutup halinde mütalâa edilmiş ve birbirlerine karşı dengeli duruma sokulmuştur.

"İhtilâl Ordunun kaderiyle, CHP'nin kaderini birleştirmiştir. Artık bizler birbirimizden ayrılamaz bir hale gelmişizdir. Bundan böyle de beraber olmak mecburiyetindeyiz."

İsmet İnönü'ye paralel olarak onun etrafındaki politikacılar da bu yönde sistemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu faaliyetler arasında kişileri birbirlerine düşürerek bilgi va dayanışmayı parçalamak ve birleşemez hale getirmek için türlü şekillerde türlü oyunlar denemişlerdir. Orduda ihtilâlci tanınan unsurlara geleceğe ait ümitler vererek ihtilâl fikirleriyle besleyerek kendi taraflarına çekme şekli kullanılan taktiklerden biri olmuştur.

(Ordu+CHP= İktidar "yürümezse yeni bir ihtilâl") parolaları sık sık kullanılmıştır.

Ben Sıkıyönetimdeyken siyasi partilere mensup şahıslarla temastan mümkün olduğu ölçüde kaçınmışımdır. Buna rağmen bir defasında bir vesileyle bizi ziyarete gelen bir CHP heyeti yirmi dakikalık bir konuşma süresinde ilk defa tanıdıkları bana, rahatça böyle bir teklifte bulunabilmişlerdir ve demişlerdir ki:

"İhtilâl ordunun kaderiyle, CHP'nin kaderini birleştirmiştir. Artık bizler birbirimizden ayrılamaz bir hale gelmişizdir. Bundan böyle de beraber olmak mecburiyetindeyiz."

İtiraf etmek gerekir ki İsmet İnönü her politikacıdan daha zeki bir görüş ve sezişle Ordu eğilimini değerlendirmiş, bir taraftan kendine has taktikleriyle ihtilâlci unsurları birbirlerine düşürerek tahrip etmeyi denerken, bir taraftan da Orduyu tatmin edecek tertipleri almakta bulunmuştur.

Daha sonra İsmet İnönü'nün sinema salonunda, akademideki kurmay subaylara yaptığı konuşmasını dinledik.

İsmet İnönü'nün konuşması ani ve hazırlıksız oldu. Bu nedenle İnönü konuşurken düşünmek ve düşünürken konuşmak zorunda kaldı. Bu konuşmasının son derecede başarılı bir konuşma olduğu iddia edilemez. İnönü bir ihtilâl devresinden sıyrılmada Ordu'nun durumunu ele almak istedi ve bunu söylerken sarf ettiği bazı cümlelerle subayları incitti.

İnönü bu konuşmasında Ordu-Millet konusunu ele aldı. İhtilâl

yapmış bir Ordu'nun, millet tarafından benimsenerek sevilemeyeceğini bildirmesi ve ancak millete Ordu'ya karşı yeni bir sevginin canlandırılmasında kendisinin hizmette bulunacağı fikri, dinleyen subaylarca sempati ile karşılanmadı. Çoğumuzun bu konuşmayı dinlerken kafalarımızda beliren fikirler şunlar oldu.

Ordu ihtilâl yaptı diye milletin ona gücendiğini farz edelim. Peki bu ihtilâli bir dantela gibi 10 senede hazırlayan siyasi kadronun hiçbir günahı yok mudur? Ve şimdi o siyasi kadro bizi millete sevdirmeye çalışacaktır. Ama acaba böyle asil bir gayreti sarf edecekler kendilerini millete sevdirmiş insanlar mıdır? Biz bunun olumlu olmaktan ziyade olumsuz tesir yapacağı kanısındaydık. Kendileri tuttukları yolun hatalarını evvela kabul edip, gelecekte aynı yola düşmemenin sonuçlarını çıkarmaları ve sonra Ordu'nun sevdirilmesi problemini düşünmeleri gerekirdi.

İsmet İnönü sonunda iyi bir konuşma yapamamış olduğunu kendisinin de kabul etmiş bulunduğu son cümlelerinden anlaşıldı: *"- Dağınık şeyler konuştum. Siz bu mülahazalarımın içinden duygularımın ve sözlerimin ehemmiyetini ve samimi karakterini ayırt edeceğinize eminim."* diyerek sıyrılmak istedi.

Bu sözleri söylerken konuşmasında bazı noktalarda hududu aşmış olduğu kanaatini de izhar etmiş bulundu.

Bir ara İlhami Sancar, Akademiler Komutanı Tuğgeneral Faruk Gürler ile Generalin odasında yalnız bir görüşme yaptılar. Uzunca bir süre devam eden bu görüşmeden çıkarken İlhami Sancar'ın durumunda bariz bir değişiklik görülüyordu. Bunda, komutanın Akademide meydana gelenler hakkında kendisine açıklayıcı bilgi vererek Milli Savunma Bakanını moralize etmiş olması mümkün ve muhtemeldir diye düşündüm.

Sayın İ.İnönü'ye Akademide yapılan karşılama ve hüsnükabulün, General Faruk Güventür'ün Tümeninde gösterilere nazaran farklı bir hava ve anlam taşıdığı muhakkaktı. Heyecanlı tablolar yoktu. Akademi ağır başlı olarak karşılamış, konuşmamış, dinlememiş ve sonra hükümet başkanını vekar içerisinde uğurlamıştı.

Ama bu tablo dahi Sayın İsmet İnönü'yü Ordu hakkında yapılan yanıltıcı olduğunu sandığı telkinlerden sıyrılarak takviye etmeye yeterli gelmiş ve İsmet İnönüce bu ziyaret istenilen hedefe ulaşmış bir ziyaret olarak kabul edilmiştir.

Halbuki İsmet İnönü'nün ayrılmasından sonra yaptığı konuş-

ma genç kurmay subaylar arasında tartışılmış ve birçok noktalardan eleştirilmiştir.

(İnönü'nün 5 Şubattaki Harp Okulu baskınını "1.Kitap"ta anlatmış ve endişelerinin su yüzüne çıktığını görmüştük.)

O davranışlar, İnönü'nün 12 yıl sonra ele geçirdiği iktidarın verdiği imkânları, eski alışkanlıklar yönünde süratle geliştirerek bir ihtilâl sonrası ve hem de üç ay sonrası Türkiyesi atmosferine uymayan davranışlar halinde getirdiği gerçeğini ortaya koymuştur.

"Bu ne biçim askerliktir?
Bu ne biçim ordu idaresidir?
Bu ne biçim Genelkurmay Başkanlığıdır?
Buna daha ne kadar tahammül edebilirim."

Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay

Sunay Genelkurmay Başkanlığına getirildikten sonra çok ızdıraplı bir çalışma devresinden geçmiştir. Milli Birlik Komitesinin azgınlığına ve şımarıklığına rastlayan bu devrede, Sunay ağırlığında bir askeri şahsın duruma intibak ederek göreve devam etmesi kendisi için cidden çok güç olmuştur. EMİNSU katliamının akabinde komitecilerin kritik tayinler ismi altında ele aldıkları ordu kademelerine kendi mutemet saydıkları şahısların tayinlerinin yapıldığı sırada bir gün Sunay'ın makamında bulunuyordum. CENTO meselelerine dair talimatını aldıktan sonra odasını terk etmek üzereyken bana "*Dur biraz*" dedi.

Önündeki kağıtlara bakıyor, son derece üzgün görünüyordu. Her zamanki tevazuu ile konuşmaya başladı:

"Benden nefret ettiğinizi biliyorum. Bu şartlar altında göreve nasıl devam ettiğime ben hayret etmekteyim. Ama artık takatimin son hududunda bulunmaktayım. Şu hale bakın. Generallerim bana vedaya geliyorlar. Nereye kimin tayin edildiğinden haberim olmuyor. Listeleri getirin diyorum, başlıksız, imzasız bir daktilo sayfası getiriyorlar. Bu ne biçim askerliktir? Bu ne biçim ordu idaresidir? Bu ne biçim Genelkurmay Başkanlığıdır? Buna daha ne kadar tahammül edebilirim." diyordu.

Generalin genel durumdan son derece üzgün olarak moral bir çöküntü içerisinde bulunduğu belliydi:

"- Paşam bu bir ihtilâldir. Bütün bunları olağan kabul etmekten başka yapacak hiçbir şeyimiz yok. Şimdi sizin bu tahammülünüzün ileride şükranla anılacak bir vatan görevi olduğu görülecektir."

"- Bütün bu olanlara tahammül edemeyip de Ordu'yu kime bırakıp gidebilirsiniz? Bir gün gelecek ki kontrol tamamen elinize geçecek ve memlekete çok daha geniş selahiyetlerle hizmet imkânının hep bu güne borçlu olarak kazanmış bulunacaksınız." dedim.

Odasını terk ettikten sonra emir subayı Binbaşı Bahattin Özbilen'den Paşanın büyükçe boy fotoğrafı olup olmadığını sordum. Sumeninden çıkarıp verdi. Tekrar Sunay'ın odasına girdim:

"- Generalim bugünün hatırası olarak şu fotoğrafı imza etmenizi rica ediyorum." dedim.

Sunay 19 Eylül 1960 tarihini atarak fotoğrafı imzalarken, teşekkür etmek nezaketini de esirgemedi.

Sunay, zamanın ilerlemesiyle Genelkurmay Başkanlığındaki durumunu tarsin (güçlendirdi) etti ve tamamen kontrolü eline geçirdi. Fakat Komitenin ehliyetsiz ve sakıncalı tutumu orduda yeniden bir teşkilatlanmaya (SKB'yi kast ediyor. E.Y.) neden olduktan sonra Sunay bu kontrolü kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya kaldı.

Hava Kuvvetleri Komutanı Korgeneral İrfan Tansel olayı dolayısıyla ordudaki yeminli teşkilatın mevcudiyetini ve müessiriyetini öğrenen Genelkurmay Başkanı, bunun merkezinin İstanbul olduğunu haber alarak, tahkik için İstanbul'a gelmiş ve gerçek durumu öğrenerek kolay kolay her cesur adamın yapamayacağını yapmış, teşkilatın başına geçip oturmuştur. Sunay, SKB'nin başına geçerken samimi bir ihtilâlci olarak görev kabul etmemiş, aksine samimiyetle inandığı demokrasi uğrunda böyle badireli, maceralı bir yolculuğa çıkmıştır.

Sunay'ın, bu hareketini değerlendiremeyenler bulunmuş ve bunu askeri disiplin anlayışına uyduramayarak eleştirenler edenler olmuştur. Fakat unutulmamalıdır ki, bu normal bir devre değildir. Bir ihtilâl devri olağan üstü lider ister, olağan üstü hareketler talep eder.

Sunay'ın SKB'yi kanalize etmek için katlandıkları bilinseydi, bunun ne büyük ölçüde feragatli bir vatan hizmeti olduğu o zaman daha kolay anlaşılabilirdi. Bu birkaç aylık devre içerisinde herhalde ömründe yıllar kaybetmiştir. Sıkıntılı, üzüntülü, endişeli günler yaşamıştır. Böyle bir devrede seçimlere ulaşmak için gösterdiği me-

tanet, infazlar devresinde hukuk hakimiyetini tesis mevzuundaki teşebbüsleri, seçimlerden sonra 21 Ekim protokolüyle doğan durumu önlemeye matuf gayretleri, Sunay'ın hep SKB liderliğinde kazandığı kudret ve müktesabatın bir sonucudur. Seçimlerden sonra Sunay artık kati durumunu belli etmiş, SKB Teşkilatının tarihi görevini yitirdiği kanısına sahip olarak, bu teşkilatın varlığını giderek kabul etmemiştir. Bu durum ise Ankara'daki SKB Grubunun başsız kalmasına ve gün geçtikçe aşırılığa kaymasına neden olmuştur. 9 Şubata doğru yol aldığımız bu devrede Silahlı Kuvvetlerin bir lider etrafında yeniden derlenip toparlanması ihtiyacı SKB'ce hissedilmiş, Sunay'ın eski fonksiyonunda göreve başlaması konusunda ikna edilmek üzere İstanbul'dan bir heyetin gönderilmesine karar verilmiştir. Teşkilat, İstanbul Merkez Komutanı ile bana bu görevi vermiş ve biz de sisli bir Aralık sabahı kara yolundan Ankara'ya hareket etmiştik.

Evvela Harp Okuluna gittik. Ankara Grubunun lideri durumundaki Albaylar ile bir toplantı yaptık. Onlar bu teşebbüsümüzü iyi karşılamadılar. Sunay'ın böyle bir görevi kabul etmeyeceği, kabul ettiği takdirde müdahaleleri sürekli surette önleme gayreti ile teşkilatın karşısında bir engel teşkil edeceği fikrini ileri sürdüler. Biz aldığımız talimat gereğince hareket mecburiyetimizi bildirerek Sunay'la görüşmek üzere ayrıldık. Akşam üzeri saat 18 sıralarında Genelkurmay'ın önünde arabamızı durdurduğumuzda, İstanbul Merkez Komutanı Sunay'ın nerede olduğunu öğrenmek üzere Genelkurmay'ın Arslanlı kapısına doğru yürürken, 2.Başkan Tümgeneral Memduh Tağmaç ile karşılaştı ve sonuçta Sunay'ın evinde rahatsız olduğunu ve o gün mesaiye gelmediğini tesbit etti. Evvela tereddüt ettikten sonra ne olursa olsun hasta olmasına rağmen evine gidip görüşmeye karar verdik.

"Boşuna gayret sarf ediyorsunuz.
Tanrı beni bir ihtilâl lideri olarak yaratmamıştır.
Önce bana görev getireni,
sonra da kendimi öldüreceğim."

Cevdet Sunay

Sunay, evinde bizi pijamayla karşıladı. Geliş amacımızı önce arkadaşım açıkladı. Her ikimizde Sunay'ın yakın teveccüh ve iti-

madına mazhar olmuş subaylar olduğumuzdan böyle önemli ve müşkül bir görev için İstanbul Grubunca seçilerek gönderilmiştik. Ama o görüşme ile bütün bu güveni tahrip edeceğimizi düşünemiyorduk. Bunda en çok zararlı ben çıktım. Çünkü konuşmanın büyük yükünü omuzlayarak tam 4.5 saat Sunay'ın tamamen karşısında bulunduğu fikirleri savundum.

Sunay'a kendi görüşümüze göre memleket tablosunu canlandırmaya çalışıyor, Ordu'nun 27 Mayıs sabahından bugüne erişinceye kadar geçtiği yollarda iyi niyete matuf ilerici hareketinin ne yönde bir gelişme kaydederek bizi bugün hangi noktaya getirdiğini kendi inançlarımıza ve görüşlerimize göre anlatmaya çalışıyordum. Sözü sonuca getireceğimiz sırada Sunay ateşten çakmak çakmak olan gözlerini açarak ve kollarını uzatarak bağırıyor:

"- Yeni ne demek istiyorsun? Ağzından baklayı çıkar! Başınıza geçirip bana yeni bir ihtilâl mi yaptıracaksınız?" diyordu.

"- Affedersiniz Paşam, bunu demek istemedik." diye tekrar baştan alıp bu sefer başka yollardan Generali ikna etmeye çalışıyorduk.

Konuşmaktan ağzımız kurumuş, nefesimiz tükenmişti. Tam 4.5 saatti bu. General bir çeki taşı gibiydi. Arkadaşımla birlikte yerinden bir milimetre oynatamamıştık. Sunay sonunda amacı iyice kavramıştı. Bana doğru doğrularak:

"- Sen bana baksana," dedi. *"Boşuna gayret sarfediyorsunuz. Tanrı beni bir ihtilâl lideri olarak yaratmamıştır. Cemal Gürsel gibi bir şahıs bile ne hale geldi görüyoruz. Ben onun kadar da dayanamam, bir hareket yapıp da emrivâki ile beni başa geçirmeyi düşünecek olursanız ne kadar yanıldığınızı anlayacaksınız. Bir defa görev kabul etmesine etmeyeceğim ama bu kadarla da kalmayacak. Evvela bana görev getireni, sonra da kendimi öldüreceğim. Bunu böylece bilmeniz lazımdır."* diyordu.

Bununla Sayın Generalin 27 Mayıs sabahını hatırlamak istediği anlaşılıyordu.

"- Hem size kati olarak ihtar ediyorum. Böyle bir teşebbüs yapacak olursanız yalnız kalacaksınız. Perişan olacaksınız. Bunu iyice biliniz." diyordu.

Sayın Bayan Sunay ortalarda yoktu. Fakat içeriden bizi dinlediği ve 38.5 derece ateşli eşini bu kadar saygısızca meşgul eden bu iki Albaya rahmet okumadığı muhakkaktı. Ayağa kalktık. Mü-

saadesini istedik. Paşa ayrılırken biraz daha yumuşamıştı. Elimizi sıkarken:

"- Bana inanıyorsanız etrafımda toplanır, demokrasinin korunmasında bana yardımcı olursunuz." dedi ve devamla:

"- Ankara'daki arkadaşlarınızla konuşun ve öbür gün bana tekrar uğrayın. Beraber kahvaltı edelim sonra İstanbul'a dönersiniz." emrini verdi. Bununla Sunay bize Ankara'daki arkadaşlarımızı ikna ederek rejimin korunmasında kendisine yardımcı olmaklığımız görevini de vermiş bulunuyordu.

Ankara ve İstanbul Başına Buyruk Kendilerince İhtilâl Planı Hazırlıyor Ankara Grubu Bize Danışmak İhtiyacını Duymadan Müdahaleye Karar Vermek Üzereydi

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay'ın yanından ayrıldıktan sonra arkadaşlarımla durumu görüştük. Yapılan konuşmadan sonra Sunay'ın tesiri altında kalmıştık. Genelkurmay Başkanı çok doğru konuşmuştu. Bir harekete teşebbüs edildiğinde Ordu birliğinin sağlanamayacağını ifade ederken, bizim bilemediğimiz bazı şeylerin mevcut olduğunu ihsas ettirmek istemişti. Belki de Sayın Sunay gizlice önleme tertipleri hazırlamaktaydı.

Arkadaşımla karar verdik. Ankara Grubuna Genelkurmay Başkanının samimi arzusunu bildirecek ve mümkün olduğu ölçüde onları Sunay'ın emri altında toplanmaya davet edecektik.

Albaylar bizi Ankara Merkez Komutanlığında beklemekteydiler. Döndüğümüzde saat 23.00 olmuştu.

Ankara Grubu bize danışmak ihtiyacını duymadan müdahaleye karar vermek üzereydi: *"Sorumluluk bizdedir. İşi Ankara halledecek. Siz düğmeye basın yeterli. Bir iki saatte herşey tamam."* diyorlardı. Kendilerinden son derecede emindiler. Ankara Merkez Komutanı bu işin kokteyl partiye gider gibi rahat ve kolay olacağı kanısındaydı.

Kendilerine Sunay'ın söylediklerini intikal ettirmek hatta dinletmek mümkün değildi. Genelkurmay Başkanı ile görüşme teşebbüsümüzü anlamsız bir gayretkeşlik olarak mütalâa ediyorlardı. Albaylarla Jandarma Okulunda toplanarak durumu etraflı bir şekilde görüşmek üzere dağıldık.

Ertesi günü Jandarma Okulunda toplanıldığında (9 Şubat E.Y.), Ankara Grubu müdahale için gün kesmekten başka birşey konuşmuyordu. Bunlar kendilerince harekât sonrası planlamasını ikmal etmişlerdi. Müdahale halinde kendi hazırlıklarının tatbike konulacağından emindiler.

Bizler İstanbul'un böyle bir hareketi onaylamayacağını ve bir emrivaki kabul etmeyeceğini bildirdik. Herhangi bir yetkimiz olmadığını biz sadece Genelkurmay Başkanı ile görüşme hususunda selahiyet aldığımızı söyledik. Ve sonra İstanbul grubuna anlatmak üzere Ankara'da hazırlanmış bulunan harekât sonrası planının mahiyeti hakkında bilgi almak istediğimizi bildirdik.

Öğleden sonra Harp Okulunda bu hazırlıkları planlamış bulunan Albay Emin Arat, bize hazırlamış bulundukları harekât sonrası planlarını açıkladılar.

Genel hatlarıyla bizim düşündüklerimize uymaktaydı. Ancak, planlar bir taslak plan halindeydiler. Teferruata inilmemişti. Emin Arat:

"- Başlangıçta bundan daha derin planlama yapılamaz. Bunlar ana hedeflerdir. Harekât gerçekleştirildikten sonra yeni doğacak durumlara ve inkişaflara paralel hazırlıklar, zamanında ve mahallinde yapılabilir." diyordu.

Ankara'da siyasi hava çok gergindi. Ankara Grubu:

"- İşin bütün sıkıntısını biz çekiyoruz. Ağır sorumluluğunu biz taşıyoruz. Bizlerin yerinde burada kim olsa bizim halimize düşer. Sizler uzakta ne şartlar içerisinde bulunduğumuzu takdir edemiyorsunuz." diyorlardı.

Fakat ne derlerse desinler, İstanbul Grubu Ankaradakilere itimat edememekte, daima bir arka düşünceye sahip bulunduklarını düşünmekteydi. Talat Aydemir'in zaman zaman yüksek rütbelileri aklınca korkutmak için çıkardığı emeklilik rivayetleri ve el altından hâlâ devam eden kıta ayartma teşebbüsleri, her gün Ankara Grubuna mevcut güveninin kaybedilmesine neden olmaktaydı.

İkinci geceyi de Ankara'da geçirdikten sonra ertesi günün sabahında İstanbul'a hareket etmeden Genelkurmay Başkanına uğradık. Ankara Grubu ile yaptığımız temasların sonuçlarını öğrenmek istediler. Biz de, durumu endişeli gördüğümüzü Genelkurmay Başkanı'nın denetimi dışına çıkan bu arkadaşların aşırı müdahaleci ve tehlikeli bir durum arz etmekte bulunduklarını bildirdik.

Bu arkadaşların mutlaka normal askeri hiyerarşik otorite içerisinde denetime alınması gereğini arz ettik. Sunay, Ankara'daki albayların normal komuta zinciri içerisinde askeri otoriteye itaat etmeleri ve verilecek emirleri yerine getirmeleri halinde daima kendi himayesinde bulunacaklarını ifade ediyordu.

" - Şimdi İstanbul'a gidiyorsunuz. Oradaki arkadaşlara da durumu anlatın. Benim etrafımda toplanıp, beni desteklerseniz, bu rejimi kurtarabiliriz, yoksa münferit harekete teşebbüs etmeye kalkarsanız sonunuz hüsran olacaktır. Mutlaka başarısızlığa mahkum olacaksınız." diyordu.

Genelkurmay Başkanının ikaz ve taleplerini arkadaşlara bildirdik. Fakat onlar mütemadiyen bir hafta veya on gün içerisinde harekete geçmek zaruretinden başka birşey konuşmamaktaydılar. Şimdiye kadar ilk defa birbirleriyle iyi anlaşmış görünüyorlardı.

Bizi iki arabayla takip ederek Etimesgut Havaalanına kadar getirdiler ve buradan ayrıldık. Ankara'dan hareket ettikten sonra hiçbir yerde duraklamadan İstanbul'a ulaştık. Üsküdar araba vapur iskelesinden telefonla Akademiyi aradık. Generaller Komutanın odasında bizi beklemekteydiler.

Genelkurmay Başkanının düşüncelerini ve Ankara grubuna mensup subayların tutum ve hazırlıklarını birbirimizin noksan taraflarını tamamlayarak arkadaşımla birlikte Komutanlara açıkladık.

Komutanlar, İstanbul Grubunca hiyerarşik olarak yapılamayacak bir müdahalenin kabul edilmemesini, Genelkurmay Başkanı liderliği kabul etmediğine göre bütün Ordu'nun güvenini kazanmış bir ikinci adam bulununcaya kadar hiçbir müdahale fikrine iltifat etmeyeceklerini bildiriyorlardı. Ankara grubundan bir heyetin çağrılarak bu durumun kendilerine iyice anlatılması gerektiği kanaatindeydiler.

"Eğer İstanbul grubunun onayını almamış herhangi bir teşebbüs vaki olursa, bunun İstanbul Grubunca kabul edilmeyeceğinin ve hatta bu hareketi bastırmak için Ankara'ya kuvvet gönderileceğinin Ankara'daki arkadaşlarımıza iyice anlatılması lazımdır." deniliyordu.

İkinci önemli nokta Hava Kuvvetlerinin böyle bir müdahalede alacağı tutumdu. Şimdiye kadar yapılan araştırmalar Hava Kuvvetlerinin böyle bir eğilime sahip olmadığını göstermekteydi. Hava Kuvvetleri Komutanı bir müdahale halinde sonuna kadar karşı mücadeleye devam edeceği azmini ifade etmiş bulunmaktaydı. O

halde bu şartlar altında Ankara Grubunca münferiden bir karar alınmasına imkân yoktu.

Yeni bir askeri müdahale planları ve gruplaşmaların vakti gelip çatmıştı. Kimler ne yapacak? Başkan kim olacak? İsteyenler istemeyenler. Ortam bulanık ve tehlikeli olaylara gebe. Tam bu noktada Ankara'nın Albaylar Grubunda yer alan eski ve deneyimle örgütçü Dündar Seyhan, sahneye çıkıyor.

"Ankara'daki durum... En sağlam sinirleri paralize etmeye yetecek kadar umut kırıcıydı..."

Dündar Seyhan anlatıyor:

"28 Ocak 1962 günü Ankara'ya geldim.

Ekim 1961'de bana vadedildiğinin aksine, Zırhlı Birlikler Okul Komutanlığı yerine, Genelkurmay Başkanlığı Sivil İşler Şubesi Müdürlüğüne tayinim çıkmıştı.

Bu tayinin, tasmim ve vadedildiği gibi çıkarılmamasına neden, Başkomutanın (Dündar Seyhan Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay'a Başkomutan diyor. E.Y.) etrafında kurulu olan tezvir makinesinin aleyhimde işletilmesi olmuştu.

27 Mayıs öncesinde ve sonrasındaki davranış ve kanaatlerimi, kendi çıkarlarına uyacak şekilde eğip bükmesini beceren yalancılar çevresi beni, hangi şartlar altında bulunursam bulunayım, mutlak bir ihtilâl taraflısı olduğum şeklinde yetkililere takdim etmekte kusur etmemişlerdi... Beni yakından tanıyanlar da aksi yönde gayretlerini esirgememişlerdi. Bu, birbirine ters çalışmalar üzerine ortalama bir hal çaresi bulunmuş, her ihtimale karşı emrimde kuvvet bulunmaması uygun görülmüş, buna mukabil İstihbarat Başkanlığı emrinde yeniden ve idareten açılacak özel bir şube başkanlığında, SKB'nin faaliyetini yakından koğuşturmak, 14'ler vesair siyasi pozisyon içinde bulunan teşekküllerle temas temin etmek ve bu konularda Başkomutanlık karargâhının bir yetkili cüz'ü olarak çalışmam karar altına alınmıştı.

İstihbarat Başkanı General Kurttekin, Başkomutanın bu konuda onayını almıştı. Görevimi tebliğ ettiler, yadırgamadım. Görevimin yerini ve şeklini kıymetlendirmede alışkanlığım teşekkül etmemişti.

Ankara'daki birkaç gün... En sağlam sinirleri paralize etmeye yetecek kadar umut kırıcıydı...

İhtilâle karar verdiğimiz günden bu yana sekiz yıl geçirmiştik. Bu yıllar içerisinde çok buhranlı anlar geçirdiğimi hatırlıyorum. Maddi ve manevi çok sıkıntılar çektim. İdealimizin idraki, 27 Mayıs pırıltılarının karardığı günleri gördüm.

Her sarsıntılı günümde, bütün dayanağım ve teselli kaynağım, içinden yetiştiğim ocağın birlik ve beraberlik havası olmuştu. Bu sefer kendi havamı kendim teneffüs edemez gibiydim... Durum korkunçtu, müthişti!..

"Silahın silaha dönmesi, kardeşin kardeş boğazına saldırması kafaları dumura uğratmaya yeter de artardı..."

Ankara'daki bütün SKB ileri gelenleri arasına zehirli nifak tohumları serpilmişti. İçiniz burkularak görüyordunuz ki, bu tohumlar yeşerip kök budak salmak üzeredir.

Her zaman, Türkiye'nin her yönden teminatı olarak mütalâa ve kabul ettiğimiz Silahlı Kuvetler, birlik ve beraberliğinin yıkılmaya yüz tutmuş olmasını müşahede etmek, memleketin yakın gelecekteki felaketi demekti. Bu yıkılma, Ordu içindeki teşkilatın kaldırılması ve SKB'nin asıl görevine dönerek siyasetten uzaklaşması anlamına gelmiyordu. Bu Silahlı Kuvvetler arasında ayrı ayrı düşünce mihraklarının doğması ve çeşitli zümrelerin birbirine düşman kesilmesi gibi korkunç bir sonuçtu... Silahın silaha dönmesi, kardeşin kardeş boğazına saldırması gibi bir milletin en kötü kaderinin doğuşu demek olan böyle bir akıbetin ihtimali dahi işleyen kafaları dumura uğratmaya yeter de artardı...

İlk temaslarım, rahmetli Halim Menteş ve dolayısıyla havacılar kanadıyla oldu. Menteş ve arkadaşları, Harp Okulu Komutanı Talat Aydemir'e lanet yağdırıyorlardı. Onlara göre, Aydemir, kendi hesabına münferiden yapacağı bir darbe için hazırlık işine koyulmuştu. Art fikir taşıyordu. En yakın arkadaşlarını, ortadan silebilmek için sürekli bir faaliyet içindeydi. Kendileri de elbetteki bu gibi olumsuz davranışlara karşı tedbir almış bulunuyorlardı. Artık bir araya gelmiyorlardı. Herkes kendi tesir alanı içerisine çekilmişti. Birbirlerinin kuyusunu kazıyorlardı.

Ankara'ya geldiğimin ertesi günü, Menteş Nuri Hazer ve onlara yakın bazı kimselerin bulunduğu bir yemekte, Menteş'in evin-

de buluştuk. Bana, Aydemir ve etrafının Silahlı Kuvvetler Birliği teşkilatını sabote edici faaliyetini anlattılar. Talat, herkesin altından adam çalıyor, kendine bağlıyordu. Teşkilat içerisindeki generallere ve bir kısım komutanlara açıkça cephe almıştı.

Ertesi gün Halim ile tekrar buluştuk. Kendisine, görebildiğim kadar, durumun vehâmetini ve hemen önlemeye geçmediğimiz takdirde memleket için doğacak feci âkıbetten hepimizin derece derece sorumlu olacağımızı açıkladım; anlayış gösterdi.

Şartlar ne olursa olsun, katiyen birbirimize haber vermeden münferit bir harekete katılmamaya karar verdik.

SKB içerisinde bana 'şah damarı' kadar yakın olan arkadaşlarımdan Necati Ünsalan'la vaziyeti karşılıklı olarak ortaya döktüğümüzde, Ünsalan'ın durumu tamamen kavramış olduğunu gördüm. Fakat, o da Aydemir'in ve çevresinin SKB teşkilatını kundaklamaktan çekinmediği kanaatinde olduğunu saklamadı. Necati ile aynı fikirde ve yönde olan Selçuk Atakan ateş püskürüyordu. Birlik ve beraberlik fikrinin dejenere edilmesinden doğacak elim âkıbeti sayıp döküyor, bunun başlıca sorumluluğunu kısmen havacılara ve çokça Aydemir'e yüklüyordu. Aydemir, kendisine atfedilen faaliyetten ve art fikir isnadından tamamen habersiz göründü. Havacıların güdümlü demokrasiyi yaşatmak için kendilerini alet olarak kullanmaya devam ettiklerini, SKB bu yüzden yıpratıldığını, her zaman siyasetçilerle işbirliği halinde olduklarını, alt kademedeki teşkilat unsurlarının, bir müdahalenin yapılması istikametindeki zorlamalarına dayatmanın büyük güçlükle mümkün olabileceğini açıkladı. Genelkurmay Başkanlığında görevli generallerden bir kısmı, başta İkinci Başkan Memduh Tağmaç, SKB'ye tamamen çirsek çevirmişler, bulundukları mevkiden alabildikleri yetki oranında teşkilatın ileri gelenleriyle çatışma halinde bulunuyorlardı.

"1962 Şubatının başında;
Ankara'da soluduğumuz hava zehirli,
seyrettiğimiz manzara korkunç,
siyaset iltihaplı, toparlanabilme imkanları,
görünüşe göre umutsuzdu..."

Kurttekin de Talat ve destekçilerinin tutumunu kabul edemez görüyordu. Ancak General, evvelce verdiğimiz prensip kararının

bozulmaması konusunda tam bir anlayış ve gayret göstermekteydi. Başkomutanın etrafında parçalanmaksızın toparlanabilmek ümidini kaybetmemişti. Bu bakımdan hangi taraftan gelirse gelsin, ayrılığa müncer olan davranışları toptan reddediyor, Başkomutanın karar ve emirleri çerçevesinde kalmayı memleket hayatiyetinin tek şartı görüyor, sadece Komutanın noktai nazarına göre hareketi ve grupların hiçbirine katılmamayı esas olarak kabullenmiş bulunuyordu.

Zaman olur ki, insanların içinde yaşadıkları ortamda inisiyatifi ele almamaları veya 'neme lazımcı' bir zihniyet içerisinde uyuşup kalmaları en affedilmez memleket hıyanetidir.

1962 Şubatının başında; Ankara'da soluduğumuz hava zehirli, seyrettiğimiz manzara korkunç, siyaset iltihaplı, toparlanabilme imkanları, görünüşe göre umutsuzdu...

Bende ne varsa, ne kalmışsa, son zerremi, gücümün bütün imkanlarıyla hemen harcamam gerektiğini anlamıştım.

Yapılacak iş, vakit geçirmeksizin, SKB bünyesindeki çatlaklıkları onarmak, zafiyeti tedavi etmek, anlayış, görüş, düşünüş ve fikir birliği sağlanmış bir kuvvet haline getirerek emir ve komuta nizamındaki ahenk ve intizamı yeniden tesis etmeye çalışmaktı.

Bunun için ilk teşebbüsü, bidayetten beri birbirleriyle yakın arkadaşlık bağlantıları içinde bulunmuş olanlara karşı yapmakta, çabuk hasıla almak bakımından fayda gördüm.

Kara Kuvvetleri kanadında meydana gelmiş anlaşmazlıkları bertaraf etmek üzere, bu kuvvetin ileri gelen unsurları arasında bir toplantı tertip etmekle başladık.

Ünsalan, Aydemir, Arat, Atakan, Kemal Güner ve diğer bazı arkadaşların katıldığı toplantıyı Jandarma Okul Komutanlığı odasında yaptık. Herkes o güne kadar aralarındaki anlaşmazlığa neden olan söylenti ve kişisel görüşlerini, karşısındakini itham etmekten çekinmeksizin tam bir rahatlık ve açıklıkla ortaya döktü.

Sonunda, bütün söylenenlerin ve evham derecesine varan görüşlerin, teşkilat mensuplarının yüz yüze gelmemelerini fırsat bilen bozguncu unsurlar tarafından inşa edilmiş amaçlı tertiplerden başka bir ciddiyet taşımadığı kolaylıkla anlaşılıverdi.

Silahlı Kuvvetlerin Kara Kuvvetleri kanadında, gerçekleşmesini istediğimiz bütünlük, kolaylıkla sağlanıverince, ahengin Hava ve Deniz Kuvvetlerini temsil eden arkadaşlara da teşmil edilmesi

konusunda hemen faaliyete geçtik.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı etrafında tam bir birlik ve beraberlik halinde bulunan Denizcileri, Silahlı Kuvvetler Birliği teşkilatı nezdinde, Dz.Müh.Alb. Galip Gültekin ve Dz.Gv. Albay Nazım Özkan temsil ediyorlardı.

Bu arkadaşlarla da her yönden tam bir anlaşma halindeydik.

İş dönüp dolaşıp, Hava Kuvvetlerindeki temsilcilere dayanıyordu. Halim Menteş ile vardığımız prensip kararı, Havacıların genel olarak üç aylık İsmet Paşa iktidarından ve özellikle bu esnadaki tutum tarzından memnun görünmüyorlardı. İktidarın ve statünün değiştirilmesini henüz erken buluyorlardı. Ancak erken bulmaları, böyle bir harekete, hiçbir zaman taraftar olmadıkları demek değildi.

Menteş de emir ve komuta nizamı içinde yapılacak bir harekete, genel olarak taraftar bulunduklarını belirtiyordu. Ona göre herşeyden evvel, Kuvvet Komutanlarının onayı ve tayini ile meydana getirilecek kuvvetler arası bir komitenin, müdahale sonrası için yapacağı ayrıntılı ve bünyeye uygun planların hazırlanması gerekmekteydi. Bu planların da Başkomutanlıkça tasdiki ile ancak bir harekete geçmek mümkün olabilirdi.

Menteş'in ileriye sürdüğü bu düşüncelerle, bizim o güne kadar kabul ettiğimiz ana esaslar arasında kıl kadar fark yoktu. Tamamen mutabakat halindeydik.

Önemli olan bu şekil çalışma şartlarını meydana getirmek ve karşılıklı anlayış içerisinde, bir an evvel sistemi tam işler hale koyarak sonuç için harekete geçebilmekteydi.

Kara, Hava ve Deniz Kuvvetlerinin Ankara'daki teşkilat mümessilleri arasında bu genel yakınlaşmanın meydana getirilmesi için bir haftalık devamlı gayret ve çalışma yeterli gelmişti.

Dündar Seyhan Yukarıyı Uyarıyor:

"Eğer önlem anılmazsa bireysel, plansız ve hesapsız bir İnfilâk hareketiyle karşılaşılması, kaçınılmaz olacaktır..."

İstanbul'dan beri edindiğim izlenim ve Ankara'da ulaştığımız sonuçları, Başkomutana aynen intikal ettirmek görevimdi. Zaman geçirmeksizin, General Kurttekin'i haberdar ederek huzurlarına

çıktım: İçinde bulunduğumuz günlerin en hayati meselesinin, Türk Silahlı Kuvvetlerinin birlik, beraberlik ve bütünlüğünü korumak olduğunu belirttikten sonra, 27 Mayıs inkılâbının beklenen hedeflere ulaşmadığını; bu ihtilâli, Türkiye'yi belli amaçlara ulaştırabilmek için yapılması gereken köklü reformlara dayanak yapmak fikrinde olanların bugün çöküş içinde bulunduklarını; 27 Mayısın Türk Silahlı Kuvvetlerinin kendi malı olduğunda kimsenin artık şüphesi ve tereddüdü kalmadığı için, varılması gereken hedeflere memleketi ulaştırmada bütün Silahlı Kuvvetlerin kendini görevli gördüğünü açıkça ortaya koydum.

Ayrıca 27 Mayısı karşısına alan bir siyasi zümrenin, inkılâbın getirdiği fikirler yönünün aksine faaliyetlerini gün geçtikçe arttırdıklarını, bunun Ordu manevi bünyesinde sürekli bir huzursuzluk ve tahammülsüzlük meydana getirdiğini söyledim ve şunları ilave ettim:

'- Bütün bunlar ve bunlara ilave edilecek nedenlerle, Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde iktidara el koymak üzere büyük bir potansiyel oluşmuştur. Bu potansiyelin memleketin yararları doğrultusunda kanalize edilmemesi halinde bireysel plansız ve hesapsız bir infilâk hareketiyle karşılaşılması, kaçınılması mümkün olmayan mukadder bir âkıbet önümüzde durmaktadır. Böyle bir sonuç, Silahlı Kuvvetlerin birlik, beraberlik ve bütünlüğüne inecek telâfisi imkansız bir darbe olacaktır. Türkiye, güvendiği tek kuruluşun yıkılması felaketiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu felaketi önlemenin ve müşekkel potansiyeli memleket yararına kullanmanın tek yolu, Başkomutan olarak sizin mukadder hareketin başında bizzat bulunmanızdır...'

O zaman 14'ler olarak altın devirlerin yaşamakta olan eski Milli Birlik Komitesi üyelerinin de her yönden kendilerini desteklemekte olduklarını maruzatıma ekledim.

Komutan, açıkça bir harekete taraftar olmadığını, yapılması gerekli görülen planların yapılıp elde hazır bulundurulmasında fayda gördüklerini söylediler.

Komutanla bu konuda yaptığım ilk temas bende kesin bir ümitsizlik meydana getirmemişti. Realiteleri mutlak görecek, omuzlarındaki görevin gereklerini, zamanı gelince yerine getirecek kapasitede ve ruhta bir insan olduğunu elbetteki ortaya koyacaktı.

Hiçbir komutan, emrindeki kuvvetlerin, parça parça olması

gerçeği karşısında kayıtsız ve hareketsiz kalamazdı.

Bütün askerlik hayatı boyunca kendini memleket hizmetine adamış büyük ve vasıflı bir insanın, Türkiye'nin kritik günlerinde elbetteki sorumluluğunun gereklerini yerine getirmesi beklenirdi.

Durumu, Ankara'daki arkadaşlarla bir daha gözden geçirdik:

Ankara'da yeniden sağlamayı başardığımız görüş birliğini, İstanbul'da bulunan Silahlı Kuvvetler Birliği mensuplarına da ulaştırmak ve onlarla da aynı fikir uygunluğu haline gelebilmek için İstanbul'a gitmeye karar verildi. Ankara adına gidecek temsilciler hemen seçildiler."

D.Seyhan yaklaşan tehlikeyi görmüş, hesapsız ve bireysel girişimlerin bir infilak yaratacağını üst makamlara duyurmaya çalışmıştı. Şimdi SKB üyelerinin yeniden bir araya gelerek, sözbirliği etmelerinin zamanı gelmişti. Bu amaçla İstanbul Grubuyla bir araya gelecekleri ve mutabakat sağlayacakları bir toplantı kararı alındı. Tarih 8 Şubat. Yer Balmumcu Jandarma Kışlasıydı. Bundan sonraki sayfalarda 9 Şubat Protokolünden ayrıntılı olarak söz edilecektir. Çünkü Ordu içindeki kutuplaşmanın ve bölünmelerin içyüzü bu protokol ile ortaya çıkmış ve hesaplaşması 22 Şubat ve 21 Mayısta patlak vermişti. Aşağıda bu protokolün ve imzalanması sürecinde kimler nerede ne yapıyor, ne türlü entrikalar çevriliyordu? Ona bakalım:

22 Şubat ve 21 Mayıs Olaylarının Doğum Tarihi 8 Şubat 1962'nin Çok soğuk bir gecesi... SKB üyeleri Jandarma Kışlası içindeki köşke peş peşe gelmeye başladılar...

Ankara'daki albaylar İstanbul'daki gelişmelerden rahatsız olmuşlardı. Aralarında bir toplantı yaparak son durumu değerlendirdiler ve İstanbul örgütünü yakından izlemek için bir heyet seçtiler. Bu heyette Ankara Merkez Komutanı Albay Selçuk Atakan, Jandarma Okul Komutanı Albay Necati Ünsalan, Genelkurmaydan Albay Dündar Seyhan, 28.Topçu Alay Komutanı ve Etimesgut Zırhlı Tugayı'ndan Tank Binbaşı Orhan Topçuer bulunuyordu. Bu heyetin görevi İstanbul'daki örgütün birlik komutanlarını tek tek ziyaret edip, onlarla örgütün geleceği hakkında görüş alışverişi yapmak suretiyle gerçek niyetlerini öğrenmekti. Bu ziyaretlerini yapmadan önce misafir kaldıkları Barbaros Bulvarı'nda jandarma komutanlığı

içerisindeki köşkte benimle görüştüler. Ben kendilerine özetle, İstanbul'daki örgüt üyesi komutanlara güvenmemelerini, görünürde ateşli birer ihtilâlci portresi çizmelerine rağmen, gerçekte ne şiş yansın, ne kebap örneği iki taraflı hareket ettiklerini, 21 Ekim 1961 protokolünde olduğu gibi yine ihtilâle evet deyip, ardından çeşitli bahanelerle vazgeçeceklerini söyledim.

Ankara heyeti aralarında görev bölümü yaparak kilit niteliği taşıyan birlikleri ziyaretlerine başladı. Daha sonra benimle temasa geçen Necati Ünsalan değerlendirmelerini şöyle açıkladı:

"- Bizim temaslarımız çok olumlu. Görüştüklerimiz hiç kuşkusuz ihtilâle kararlı olduklarını bildirdiler. İnönü'ye karşı davranışlarının da göstermelik olduğunu, bu akşam (8 Şubat 1962) bizimle müşterek bir toplantı yapmaya karar verdiler."

Karar derhal, İstanbul'da Balmumcu Jandarma Tugay Komutanı Topçu Alb. Celal Baykan'a ulaştırıldı. Şubatın 9'unda Ankara'dan gelecek temsilcilerle birlikte yapılacak bir toplantı için gerekli tertiplerin alınması istirham edildi.

8 Şubat sabahı, Ankara'dan Jandarma Okul Komutanı Kur.Alb. Necati Ünsalan, Merkez Komutanı Kur.Alb. Selçuk Atakan, Dz. Mühendis Alb. Galip Gültekin, Tnk. Bnb. Topçuer ve ben İstanbul'a hareket ettik.

İzmit'e gelince; o esnada evinde hasta olan 15. Kolordu Komutanı General Fikret Esen'i ziyaret ettik; durumu son gelişmelerinden kendisini haberdar ettik.

General 1.Ordudaki Silahlı Kuvvetler Birliğinin ileri gelenlerindendi. Küçük, büyük herkesin, kendisine güven beslediği bir şahsiyeti vardı.

Bize genel olarak şahsen müdahale taraftarı olduğunu açıkladı. İstanbul'la verilecek müşterek bir kararın, tekmil Silahlı Kuvvetlerce birliğe uygulanması taraftarı olduğunu belirtti. Hastalığı yüzünden İstanbul'a gelemeyeceğini, fakat kendi yerine hemen bir temsilci seçerek göndereceğini söyledi.

8 Şubat akşamı Jandarma Tugayında bizi misafir ettiler. O akşam ve 9 Şubat günü, arkadaşların münferit temaslarıyla geçti.

8 Şubat 1962 gecesi, üyeler toplantı yerimiz olan Balmumcu'da Jandarma Kışlası içindeki köşke peş peşe gelmeye başladılar. Çok soğuk bir geceydi. Salonun ortasındaki kömür sobası gürül gürül yanıyordu. Bir süre sonra içeriye o zaman İstanbul valisi

olan Korgeneral Refik Tulga girdi ve başkanlık kürsüsüne oturdu. Salonda general, amiral, albay ve daha küçük rütbeli subaylardan oluşan 57 kişi vardı.

Toplantıya Ankara grubu temsilcilerinden başka 1.Ordu kuruluşundaki kolordu, tümen ve alay komutanları bazı kritik tabur komutanları (NİKE taburları gibi) 1.Ordu Karargâhından bazı albaylar, Harp Akademileri Komutanı ve Akademilerde bulunan yüksek rütbeli subaylar, Kuzey Saha Bölge Komutanı Amiral Bahattin Özülker olmak üzere 54 kişi katılmıştır. (Osman Deniz bu sayıyı 57 olarak veriyor. İmzalayanların sayısı 54'tür. E.Y.)

Tespit edilen gündemde, ilk madde olarak Ankara grubunun dinlenmesi konusu vardı. Ankara grubu adına sözcülük görevini arkadaşları Dündar Seyhan'a vermişlerdi.

Bundan sonrasını Dündar Seyhan şöyle anlatır:

"General Tulga, açılışından sonra sözü bana verdi:

Konuya; Türkiye'ye geldiğim günden beri yaptığım temasları, vardığım kanaatleri, Ankara'da ulaşılan sonuçları, bilgi mahiyetinde sunarak girdim.

27 Mayısın yapılış amaçlarını ortaya koydum ve ihtilâlin amaçlarına ulaşılamamasından doğan genel krizin, ülkeyi devamlı olarak huzursuzluk ve baskı altında tuttuğunu belirttim.

SKB teşkilatının, her şeyden evvel, devamına gerek olmadığının karar altına alınmasını istedim. Ankara görüşü olarak, teşkilatın bünye ve aksiyonuna Türkiye'nin her zamandan daha muhtaç olduğunu söyledim.

Türkiye'nin reformcu bir rota tutturabilmesi için, iktidarın mutlak aynı fikir kaynağından güç alan reformcu bir idare kadrosunun eline verilmesi gerektiğini, bu kadronun ise ancak SKB teşkilatı bünyesinden çıkabileceğini ifade ettim.

Müdahalenin İsmet Paşa iktidarına rağmen, yapılmasının Türkiye'nin kaçınılmaz zaruretlerinden olduğunu, müdahale şartları içinde, Silahlı Kuvvetlerin hiyerarşik nizamına uygun olarak hareket etmenin ve kuvvetler arası işbirliğini esas olarak ele almanın mutlak bulundurulmasını, karar vermek ve kararı uygulamak için geçecek zamanın teşkilatın ve Türkiye'nin zararına işleyeceğini belirterek konuşmamı bitirdim.

Benden sonra sözü Akademiden hocam olan 1'inci Zırhlı Tümen Komutanı General Behçet Özdemir aldı:

'- Öğrencim olan Dündar Seyhan'a Akademide okurken durum değerlendirmesinden hiçbir zaman 10 numara vermek bana sahip olmadı. O günlerdeki zuhulümü, bu gece yaptığı durum değerlendirmesine tam numara vermekle telâfi edeceğimi zannediyorum,' diyerek layık olmadığım bir iltifatla konuya girişti. Herşeyden evvel içimizde resmi temsilcileri bulunmayan Hava Kuvvetlerinin mutlak dikkate alınmasını ve kuvvetler arası işbirliğinin çatlaksız olarak tamamlanması gerektiği üzerinde ısrarla durdu.

66.Tümen ve İstanbul Garnizon Komutanı General F.Güventürk uzun bir konuşma yaptı. Memleket sorunlarını ve içinde bulunduğumuz durumu tahlil etti. Genel olarak, benim yaptığım durum değerlendirmesine paralel konuşuyordu. O da kuvvetler arası işbirliğine ve ahengine temas etti ve özellikle müdahale konusunda Hava Kuvvetlerinin muvafakatinin alınması gerektiğini söyledi.

"Arkadaşlar, lakırdı ve fikir gösterileriyle sürekli olarak zaman kaybetmekteyiz..."

15.Kolordu Komutanı adına toplantıya katılan Kur. Alb. N.Arslantürk; Aydemir'in el altından birliklerden adam çalarak kendine bağlama faaliyetini örnekleriyle ortaya koyarak ağır şikayetlerde bulundu. Kur. Alb. Necati Ünsalan, Aydemir'in hareketlerinin onaylanmayacağını ancak faaliyetlerinin dedikodularda abartıldığı kadar büyük olmadığını söyledi ve sözü Hava Kuvvetlerinin son durumuna getirdi:

'- Hava Kuvvetlerinin temsilcisi durumunda bulunan Mucip Ataklı ve Halim Menteş'le şahsen temas halinde bulunmaktayım. Bu kuvvetin gelecekteki tutumu hakkında arkadaşlarda genel olarak görülen tereddüt olduğu gibi görüp kabulleneceklerine eminim. Burada verilecek müdahale kararına, Ankara'ya döner dönmez Hava Kuvvetlerinin de iştirakini sağlayacağıma kuvvetle inanıyorum,' dedi.

Kur.Alb. Selçuk Atakan, Ünsalan'ın aksine, Hava Kuvvetlerinin bir harekâta katılmaya taraftar olmadığını, bu kuvvetler arasında tam bir görüş ve aksiyon birliğinin temin edilmesi gereği üzerinde durdu.

Kur.Alb. Osman Deniz, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik özelliğine uygun bir siyasi gelişme bekleyişi içinde olduğunu, cemiye-

tin teşhis edilmiş olan hastalığına deva sağlayıcı tedaviye girişmesinin ancak gerçek fikirler etrafında birleşip harekete geçmekle mümkün olabileceğini, aksi halde yapılacak her teşebbüsün yeni bir hareket doğurmaktan başka bir sonuç vermeyeceğini anlattı.

Söz alanlar sürekli olarak müdahale etme fikrini savundular.

5.Kolordu Komutanı Rafet Ülgenalp;

'- Arkadaşlar,' dedi. *'Lakırdı ve fikir gösterileriyle sürekli olarak zaman kaybetmekteyiz. Biz komutan olarak maiyetimizin yüzüne bakamaz hale geldik. Ne olacaksa bir an evvel olsun artık.'*

O.Deniz, fikirlerinin genel olarak müdahale etrafında birleştiğini, vakit geçirmeksizin, benimle, Genelkurmay İstihbarat Başkanı General Refik Kurttekin'den oluşan bir planlama grubunun kurulmasını teklif etti. Bu teklife Harp Akademileri Kurmay Başkanı Kur.Alb. Aytekin, planlama yetkisinin muayyen bir karargâha verilmeyeceğini, bu yetkinin SKB teşkilatı elinde tutulması gerektiğini ileri sürerek itirazda bulundu. Kendisine cevaben planın Başkomutanlık karargâhında hazırlanmasının zorunlu olduğunu, teşkilatın bugün tamamen Başkomutana bağlı bulunduğunu, esasen planı hazırlayacakların da teşkilat mensuplan olduklarını ve herşeyden önce, hazırlanacak planlarda teşkilatın görüşlerinin esas olarak ele alınacağını söyledim."

Tuğgeneral Faruk Gürler İzmir'de bir gezideydi. Toplantının sonlarına doğru gelebildi. Bu sırada konuşmaların yeterli olduğu ve bir müdahalenin kaçınılmaz olduğu ileri sürülerek oylamaya geçilmesi isteniyordu. 66.Tümen Komutanı Tuğgeneral Faruk Güventürk, Zırhlı Tümen Komutanı Behçet Özdemir ve Tümen Komutanı Suat Aktulga en ateşli konuşmacılardı.

Tuğgeneral Faruk Güventürk, Hava Kuvvetlerinin bir ihtilâli desteklemeyeceklerini söyledi. Bunun üzerine söz alan Necati Ünsalan, Mucip Ataklı ile temasa geçtiklerini, fakat H.Tunçkanat'ın karşı davranışları ile kesin bir sonuç alamadıklarını belirtti(*) ve: *"- Ama birçok havacı böyle bir harekâta taraftar bulunuyor."* dedi.

Ankara Merkez Komutanı Selçuk Atakan da Hava Kuvvetlerinin böyle bir harekâtı desteklemeyeceklerine işaretle, üç kuvvet arasında bir ahenk kurulması gerektiği konusunda uyarıda bulundu.

1.Zırhlı Tümen Komutanı Behçet Özdemir de Atakan'ın fik-

(*) İleride görüleceği gibi H.Tunçkanat ve M.Ataklı emekli ve parlamenter oldukları halde Hava Kuvvetlerinin güç, denetim, yönlendirmesinde hâlâ büyük etkileri vardır ve Hava Kuvvetlerinin adeta sözcülüğünü yapmaktadırlar. E.Y.

rinde olduğunu bildirdi. Havacılarla yeniden temas yapılmasını şart koştu.

Toplantı karşılıklı bir anlaşma içinde yapılırken, 15. Kolordu Komutanı adına gelen Kurmay Albay Nihat Arslantürk, Talat Aydemir'in Harp Okulu öğrencilerine yaptığı telkinleri doğru bulmadığını söyleyince, hava elektriklendi. Necati Ünsalan bunların asılsız dedikodulardan ibaret olduğunu bildirerek Aydemir'i savundu.

Bu arada meseleyi kapatmak isteyen Kur.Yrb. Osman Deniz, konuyu değiştirerek toplumun hasta olduğunu, bunun ihtisas sahibi bir heyet tarafından teşhis edilmesi gerektiğini ileri sürdü ve:

"Realist fikirler etrafında birleşip hareket yolunu seçmek gereklidir. Fikri cephesi olmayan bir harekât diğerleri gibi gebe kalmaya mahkûmdur." dedi.

Osman Deniz bir planlama grubu için General Refik Kurttekin ile Dündar Seyhan'ın isimlerini ileri sürünce yeniden tartışmalar çıktı. Emin Aytekin planın hazır olduğunu, böyle bir seçime gerek görmediğini söyledi.

Sonuçta Dündar Seyhan mevcut planların yeterli geleceğine dair görüşünü ortaya koyarak tartışmaya son verdi.

Başkan Refik Tulga:

"Durum bütün detaylarıyla ortaya çıkmıştır. İki sonuç üzerinde karara gitmek gerekiyor. Oylamayı, bir müdahaleye gitmek gerekli veya gerekli değildir diye yaptıracağım." dedi.

Oylama yapıldı. Çoğunluk bir müdahalenin yapılmasına karar vermişti. Bu arada da gece saat 01.00'e gelmişti. 8 Şubat gecesi başlayan toplantı, 9 Şubatın ilk saatlerinde bitti. Bir komisyon seçildi ve kararın yazılmasına geçildi. Ben el yazımla madde madde kabul gören kararları üç nüsha olarak yazdım. Trakya'daki birliklerine gidecek olan 5.Kolordu komutanını dahil, diğer birlik komutanları kararın yazılmasını beklemeden boş kağıtların altına imzalarını attılar ve gittiler. Çok geciktiklerini, birliklerine ancak sabaha karşı dönebileceklerini söylüyorlardı.

Bizler donduk kaldık. Dündar Seyhan, F.Gürler'e:
"Paşam, siz ne diyorsunuz?
Bu kararı benimsemiyorsanız niye imza ettiniz?"

Karar üç nüsha hazırlanmıştı. Birini Kurmay Albay Dündar Sey-

han aldı; sabah Ankara'ya hareket edeceklerdi. Yolda izmit'e uğrayıp 15.Kolordu Komutanı Fikret Esen'e okutup imza ettireceklerdi. Diğer iki nüsha da General Faruk Gürler'de kaldı.

Dündar Seyhan anlatıyor:

"Yazılan üç nüsha kararı imzalayan salondan çıkabiliyordu. Salon böylece boşaldığında, ben, Faruk Gürler, Dündar Seyhan ve Topçu Albay Celal Baykam yanmakta olan sobanın etrafında oturduk. Herkes birbirini tebrik ediyordu. Faruk Gürler birden bire:

'- Ben toplantıya geç katıldım. Eğer toplantının başında yetişebilseydim, bu kararın alınmasına engel olurdum. Henüz zamansız bir karardır.' dedi.

Bizler donduk kaldık. Dündar Seyhan:

'- Paşam, siz ne diyorsunuz? Bu kararı benimsemiyorsanız niye imza ettiniz? Karar alınmıştı. Şimdi daha mürekkebi kurumamış bir karara böyle bir görüş vermeniz doğru olamaz. 21 Ekim 1961 protokolü de böylesine görüşlerle rafa kaldırıldı, saptırıldı.' dedi.

9 Şubat protokolünün 21 Ekim 1961'deki gibi hezimete uğramaması için bir değişiklik yapılmıştı. Eğer Genelkurmay Başkanı imzalamaz ve karşı çıkarsa darbe mutlaka yapılacaktı. Bunu uygulamak için de hiyerarşide imza eden en üst komutanın emriyle harekete geçilecekti. Genelkurmay Başkanı'ndan sonra gelen en üst komutan Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhittin Önür'dü ve aldığımız bilgilere göre Dündar Seyhan'ın götürdüğü protokolü imzalamıştı. Ayrıca Deniz Kuvvetleri Komutanı ve Jandarma Genel Komutanı da imzalarını atmıştı. Artık geriye sayım kalmıştı..."

9 Şubat Balmumcu Müdahale Protokolü İçin General Tulga: *"Sunay yoksa ben varım."* diyor.

Vakit gece yarısını geçiyordu. Toplantı Başkanı General Tulga, Genelkurmay Başkanı Sunay'ın itirazını orada öğrendi ve ortaya atarak:

"- Arkadaşlar, komuta zincirini Sunay kabul etmiyorsa, onun altındakiler kabul eder. Hiç kimse kabul etmezse ben de omuzunda üç tane yıldızı olan bir korgeneralim, ben kabul ediyorum ve teklif ediyorum: Harekâtın başına geçerim."

General Tulga, yapılan teklifleri oya sundu. Müdahale kararı, 10 general, 27 albay dahil, 54 subayın imzasıyla kabul edildi.

Yb. Osman Deniz, üç maddelik bir protokolü iki kopya olarak kaleme aldı.

9 Şubat 1962 Cuma günü yapılan toplantıda aşağıdaki kararlar ittifakla alınarak imza edilmiştir.

1. Korgeneral Refik Tulga.Ankara'ya giderek Hava Kuvvetleri Komutanı ile temas edecektir.
2. Planlar 10 Şubat 1962 günü İzmit'de Ankara'nın mümessili ile birlikte koordine edilerek protokole bağlanacaktır.
3. Harekât için hiyerarşik sistem kabul edilmiştir. Fakat her türlü teşebbüs yapıldıktan sonra Silahlı Kuvvetler Birliği ekseriyetinin kararı kati ise bu kararı tatbik edecek en kıdemli komutanın emri ile karar tatbik mevkiine konacaktır.
4. Silahlı Kuvvetler bir bütündür. Her karara müşterek varılacaktır.
5. Kararın zamanı Silahlı Kuvvetler Komutanlığınca emredilecektir. Bu konu İstanbul'daki komutanlar tarafından temin edilecektir. Harekât 28 Şubatı geçmeyecektir.

9 Şubat Protokolüne toplantıdan sonra imza koyan bazı subaylar şunlardır:

1. Kor.General Refik Tulga,
2. Tümg. Fikret Esen,
3. Tümg. Refet Ülgenalp,
4. Tüm Amiral Bahattin Özülker,
5. Tuğg. Faruk Gürler,
6. Tuğg. Faruk Güventürk,
7. Tuğ Amiral İsmail Sarıköy,
8. Tuğ Amiral Celal Eyicioğlu,
9. Tuğ Amiral Kemal Kayacan,
10. Tuğg. Zeki İlter,
11. Kurmay Albay Necati Ünsalan,
12. Kurmay Albay Ferit Erdoğan,
13. Kurmay Albay Selçuk Atakan,
14. Kurmay Albay Dündar Seyhan,
15. Kurmay Albay N.Kemal Ersun,
16. Kurmay Albay Behçet Özdemir,
17. Kurmay Albay Vahit Gürkan,
18. Kurmay Albay Emin Aytekin,
19. Kurmay Albay Doğan Özgöçmen,
20. Kurmay Albay Burhan Hunoğlu,
21. Kurmay Albay Necati İşcan,
22. Topçu Albay Celal Baykam,
23. Kurmay Albay Turan Çağlar,
24. Kurmay Albay Fikret Göknar,
25. Hava Kur.Alb. Emin Alpkaya
26. Albay Rifat Erenulu,
27. Albay Zarif Çetindağ,
28. Albay Nihat Arslantürk,
29. Albay Halim Kural,
30. Albay Recai Baturalp,
31. Kurmay Albay Vecihi Akın,
32. Kurmay Alb. Mehmet Boran,
33. Dz.Kur.Alb. Bülent Tarkan,
34. Kur.Alb. Bedrettin Tarkan,
35. Kurmay Alb. Cemal Öcal,
36. Kurmay Alb. Necati Ozan,
37. Alb. Sadettin Canberk,
38. Yb. Ahmet Germeç,
39. Yarbay Osman Deniz.

Dündar Seyhan anlatıyor:

"Protokolün iki kopyasını da 54 kişi imzalamış bulunmaktadı. Bir kopyasını General Faruk Gürler, diğerini Ankara adına ben teslim aldım.

Saat 01.30'a doğru toplantı bitmiş ve katılanların bir kısmı salonu terk ederek dış kapıya kadar ulaşmıştı ki, General Güventürk'ün bir sandalye üzerine çıkarak;

'- Arkadaşlar nereye gidiyorsunuz? Cemal Tural hakkında gereken kararı vermediğiniz takdirde ben bu protokolün altındaki imzamı geri alıyorum.' diye bağırdığı duyuldu.

Acele, dağılanların tekrar toplanması için dışarıya adam gönderildi.

Tekrar, bu defa ayakta, dışarı çıkanlar kaputlu ve şapkalı olarak toplandık.

Güventürk 21 Ekim protokolünü imzaladığı halde, Genelkurmay Başkanının ısrarı üzerine, o zaman imzasını geri alan 1.Ordu Komutanı Cemal Tural hakkında mutlak bir karara varılması gerektiğini teklif ediyordu.

'1.Kitap'ın 458. sayfasında Faruk Güventürk'ün Cemal Tural'a yönelik suçlamalarını ağır bir dille ortaya koymasını vermiştik. Burada D.Seyhan'ın bu konuyla ilgili değerlendirmesini veriyoruz:

"Öyle garip ki tecelliler... Bugün Ünsalan bir 22 Şubat emeklisi; Tural, Genelkurmay Başkanı, Güventürk ise onun emrinde 7. Kolordu Komutanı'dır.

"1. Ordu Komutanı Cemal Tural'ı saf dışı tutarak sakıncalı bir davranış içine giriyorduk..."

General Tural'ın 9 Şubat toplantısına çağırılmayışına, 21 Ekim protokolüne attığı imzayı geri alışı sebep olarak gösterilir.

Bizim, Ankara Grubu olarak 1. Ordudan toplantıya davet edilenlerin seçilmesi konusunda hiçbir rolümüz olmamıştı. Evvelce, İstanbul teşkilatının başı olan Cemal Tural'ın sonradan neden teşkilattan uzaklaştırıldığını da bilemeyiz. Görünüşe göre neden, 21 Ekim protokolünün uygulanmamasıdır. Ama o protokolü imza etmiş olanlardan yalnız General Tural mı imzasını geri almıştır?

Hem kuvvetler arası birlik ve koordinasyon içinde bir müdahale yapmaya karar veriyorduk; hem de 1. Ordu Komutanlığı gibi komuta zincirinin en önemli halkasını oluşturan generali saf dışında tutarak sakıncalı bir davranış içine giriyorduk...

General Tural'ın, yapılan toplantıdan, ayrıntılarından, alınan karardan ve protokolden elbetteki hemen haberi olacaktı. Bunu

hepimiz zaten biliyorduk.

Alacağı haberler karşısında, özellikle Güventürk'ün davranışından sonra, Ordu Komutanlığı makamını işgal etmeye devam edecek generalin teşkilat mensuplarına rahmet okumayacağı, karar aleyhine elinden gelen her türlü tedbiri, vakit geçirmeksizin almaya kalkacağı gün kadar aşikârdı.

22 Şubat olayının çeşitli nedenlerine, başlangıçta bunu da katmak gerekir.

10 Şubat günü Ankara'ya dönerken, 15. Kolordu Komutanı General Fikret Esen'in İzmit'teki evinde İstanbul grubundan gelecek temsilcilerle harekât sonrası Türkiye statüsünü tespit etmek üzere ek bir protokol tanzimine karar ve yetki verildi.

Aynı gün biz Ankara Grubu; Kur.Alb. Ferit Erdoğan, Kur.Alb. Vecihi Akın, Dz.Kur.Alb. Zarif Çetindağ İstanbul temsilcileri olarak Generalin evinde toplandık.

Burada tanzim ve imza edilen ek protokolün esasları, daha evvelce SKB tarafından, Başkomutanın emriyle hazırlanan harekât sonrası planına hemen hemen uydurulmuştur, denilebilir."

Bu ek protokolün önemli maddeleri genel olarak şöyleydi:

Balmumcu Ek Protokolü

İzmit, 10 Şubat 1962

1. Güvenlik Konseyi adı altında kurulacak 25 kişilik asker ve sivil karışımı bir heyet toplanacak ve Yasama yetkisini yürütecektir.

2. Genelkurmay Başkanı ve dört kuvvet komutanı konseyin tabii üyeleridir.

3. Bir süre sonra Meclis kurulacaktır.

4. Hükümet kimlikleri Güvenlik Konseyi tarafından tesbit edilecek olan kişilerden meydana gelecektir.

5. 27 Mayıs İhtilâlinin gerçekleştiremediği reformların uygulanabilmesi için gerekli bütün tedbirler öncelikle alınacaktır. Eski MBK üyeleri 37 kişi olarak kabul edilir, içlerinden seçilenler Millî Mecliste görev alabilirler.

5. E.M.İ.N.S.U.'lardan inkılâp hareketlerinin kilit noktalarından büyük ölçüde faydalanılacaktır.

7. Ulusal anlaşmalarda da büyük bir değişikliğe gidilmeyecektir.

Balmumcu Çiftliği'nde hazırlanan protokolle ilgili olarak 10 Şubat 1962 günü İstanbul Grubu'ndan bir temsilci heyeti Ankara tem-

silcileri ile birlikte İzmit'te 15. Kolordu Komutanı olan Tümgeneral Fikret Esen'e giderek hazırlanan planlar hakkında kendisinin görüşlerini almışlardır.
İmzalar:
İstanbul Grubu temsilcileri:
- Kurmay Albay Ferit Erdoğan,
- Kurmay Albay Vecihi Alın,
- Deniz Kurmay Albay Zarif Çetindağ,
Ankara Grubu temsilcisi:
- Kurmay Albay Dündar Seyhan

Bu protokol de iki kopya hazırlandı. Ankara ve İstanbul temsilcileri tarafından imza edildi.

9 Şubat ve Ek protokolünü incelediğimizde düşündürücü ve çok eksik yanlarının olduğunu görmekteyiz. 9 Şubat protokolü, 28 Şubatı müdahale günü olarak kararlaştırmıştı. Ancak 4. maddesi "Silahlı Kuvvetler bütündür, müşterek kararlar alınacaktır." diyor. Oysa Yüksek Komuta Heyetinin imzaları yoktur. Nitekim ek protokolün 2. maddesinin birkaç gün sonra havada kaldığı görülecek, ortalık esaslı bir şekilde karışacaktır. Daha sonraki ihtilâl teşebbüslerinin ayak sesleri duyulmaya başlayacaktır.

Dündar Seyhan devamla:

"11 Şubat sabahı, İstanbul toplantısını ve sonuçları hakkında Ankara'daki arkadaşlarımıza bilgi verdik. Bu arada 9 Şubat protokolünün bendeki kopyasını, Aydemir, Arat, Alpakın, Dz.Kuvvetleri Komutanı Necdet Uran ve diğer Ankara teşkilatı mensupları imzaladılar. Durumu bütün çıplaklığı ile ortaya sermekte, sorumluları harekete getirmek bakımından fayda görüyorduk.

Müşterek görüş ve kararları, imzalanan protokolün içeriğini aynen yetkililere ulaştırdık.

Protokolün ikinci maddesine göre, Hava Kuvvetlerinin muvafakatının sağlanması için birkaç koldan faaliyete geçtik.

12 Şubatta Kur.Alb. Emin Arat, Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı General Hüsnü Özkan'la görüştü. Her yönden mutabakata varmış olduklarını bildirdi.

Ben, Halim Menteş ile konuştum. Evvelce verilmiş olan prensip kararının uygunluğunu teyit ettik. Buna göre elde evvelce hazırlanmış olan harekât ve harekât sonrası planlarının, kuvvetler arası teşekkül edecek bir komisyonda yeniden gözden geçirilme-

si faaliyetine bağlanmasını uygun gördük.

SKB Özel Karargâhı üyesi olması nedeniyle, hazırlanan planların dosyası Talat Aydemir'de duruyordu. Bu dosya hemen Emin Arat, Necati Ünsalan ve Galip Gültekin aracılığı ile Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı General Hüsnü Özkan'a gönderildi.

9 Şubat Saat 20.00
Ankara ve İstanbul Gruplarının Buluşması

İhtilâlci ve Ankara Grupları arasında arabulucu olarak çaba gösteren Harp Akademileri Kurmay Başkanı Kur.Albay Emin Aytekin'in 9 Şubat Balmumcu toplantısında neler olup bittiğini onun kendi dili ve objektif bakışıyla görelim. Aydemir sonradan protokolü ortaya çıkaran nedenlerle ilgili son derece önemli bir değerlendirme yapmaktadır.

"Bir Perşembe günüydü. Takvimler 1962 yılının Şubatının 8'ini gösteriyordu. Balmumcu'daki Jandarma Tugay Komutanı Albay Celal Baykan bana telefon ederek Ankara'dan bir heyetin İstanbul'a müteveccihen yola çıktığını, İstanbul grubu ile bir toplantı talep ettiklerini bildirdi. O günlerde SKB'nin Genel Sekreteri olan Akademiler Komutanı Tuğgeneral Faruk Gürler bir vazife seyahati yapmak üzere İzmir'de bulunuyordu.

Bu gibi toplantıları düzenlemek ve gerekli yerlere daveti yapmak Genel Sekreterin göreviydi. Ben bu haberi alınca İzmir'de Tuğgeneral Faruk Gürler'i buldum ve telefonla bu işteği kendisine intikal ettirdim. Gürler kararını Tümgeneral Fikret Esen'den istihsali gerektiğini bildirdi ve kendisinin 9 Şubatta yapılacak toplantıya yetişeceğini ifade etti. Bu talimat üzerine İzmit'e telefon ederek kararı aldık.

Ankara Grubunun istediği toplantının amacı kati olarak belli olmamakla beraber, bizler, İstanbul grubunun kendilerine karşı duydukları itimatsızlık havasını bertaraf etmek isteyeceklerini öğrenmiş ve toplantının mahiyetini bu şekilde değerlendirmiştik. Madem ki toplantı karşılıklı güven sağlama toplantısı olacaktı, o halde çapının geniş tutulmasında fayda mülâhaza edilmeliydi. Bu nedenle kıtalara teker teker telefon edilerek mümkünse Alay ve Tugay Komutanlarıyla müstakil birlik Komutanlarını da bu toplantıya getirmelerini Genel Sekreter adına bildirdik.

9 Şubat akşamı saat 20.00'de Balmumcu'da toplantı başladığı zaman Akademiler Komutanı henüz İstanbul'a gelmemişti. İstabul Grubunun lideri olan Tümgeneral Fikret Esen rahatsız olarak İzmit'te bulunuyordu. Ben Akademinin nizamiyesine bir subay bırakarak General Gürler'in gelmesi halinde mutlaka Balmumcu'da bulundurulmasının teminini istedim. Gürler saat 23.00'te bu toplantıya katıldı. Balıkesir'de fazla oyalanmak mecburiyetinde kalmış ve dönüşü gecikmişti.

50 kişiyi aşkın bir topluluk Tugay Komutanının 5x7 metre ebadındaki odasını tıklım tıklım doldurmuştuk. Toplantıyı açacak en kıdemli Komutan olan İstanbul Valisi General Tulga'nın gelmesinin gecikmiş olması dolayısıyla sık sık içilen sigaralarla oda dumandan adeta birbirimizi göremeyeceğimiz hâle gelmişti. Nihayet Korgeneral Tulga gözüktü. Ayağa kalkarak kendisini selamladık. Risayet makamını işgal etti. Toplantıda 1.Ordunun; Kolordu, Tümen, Tugay Komutanları dahil bazı kritik müstakil birliklerin Komutanlarına kadar değişik rütbedeki subaylar bulunmaktaydı.

Tulga sözü Ankara grubunun temsilcilerine verdi.

Ankara grubundan toplantıya katılmak üzere gelenler Merkez Komutanı Albay Selçuk Atakan, Jandarma Okulu Komutanı Albay Necati Ünsalan, Genelkurmaydan Albay Dündar Seyhan, Deniz Kuvvetlerinden Mühendis Albay Galip Gültekin'diler.

Ankara Grubu da sözü Dündar Seyhan'a verdi. Dündar Seyhan İstanbul grubunca 14'lere mensup bir subay olarak değerlendirilmiş bu sebeple çeşitli vesilelerle her mevzubahis olduğu zaman Ankara Grubuna intisabı tenkid edilmişti. Şimdi ise Ankara grubunca fikirlerinin ifadesinde sözcü olarak seçilmiş bulunmaktaydı.

Seyhan konuşmasını yazılı olarak hazırlamıştı. Tesirli bir uslûpta kaleme alınmış güzel bir konuşmaydı. Ayrıca bunu sesiyle değerlendiriyor ve genel siyasi durumun subaylar üzerinde bıraktığı olumsuz hava içerisinde müsait vasat bularak yerleşen etkili bir konuşma haline geliyordu. Hiç kimse bu toplantıda hedef bize söylenene göre karşılıklı güvenin tesisi toplantısı diye itiraz etmiyor ve mevzua dönülmesini istemiyordu. Sadece Seyhan'ı dinlemekle iktifa ediliyordu.

Seyhan'ın konuşmaları içerisinde çarpık temele oturtulmuş yanlış kanılara dayatılmış bulunan kısımlar olamasına rağmen itiraz eden yoktu.

Konuşmanın başarıya ulaşmasının bir nedeni de Seyhan'ın müdahalenin hiyerarşik bir sistemle yapılmasını teklif etmesi olmuştu ki bu konuşmanın hüsnüniyet ile ve her türlü art düşünceyi bertaraf eden ve memleket sevgisi, feragat duygusundan ilham alan bir konuşma olduğu intibaını verdirmekteydi.

Seyhan bu konuşmasında genel politik ortamın tahlilini yapmış, memleketin hâl bekleyen meselelerine dokunmuş pek bel bağlanılan İnönü'ye rağmen milletçe ulaşılması gereken neticeye erişilemeyeceği kaziyesini savunmuş ve sonucu Orduca müdahale zaruretine getirerek bağlamıştı. Seyhan'ın konuşması biter bitmez bu konuşmayı zayıf noktalardan yakalayarak eleştiren ve mevcut rejimin muhafazası şartlarını savunan bir konuşma yapılmış olsaydı, Seyhan'ın konuşmasının tesiri azaltılabilir ve toplantı belki de gayesine oturtularak karşılıklı anlaşma ve iyi niyet toplantısı havasına sokulabilirdi. Halbuki bunu takiben Zırhlı Tümen Komutanı olan bir Albay derhal söz alarak Dündar Seyhan'ı öven konuşması ile havayı büsbütün Seyhan ve onun savunduğu fikir ve prensipler etrafında güçlendirmişti. Daha sonra Garnizon Komutanı Tuğgeneral Faruk Güventürk her zamanki gibi toplantının en uzun ve en ateşli konuşmasını yapmış, Dündar Seyhan'ın konuşmasını ve savunduğu fikirleri beslemiş yalnız başarıya ulaşmanın tek şartı olarak Hava Kuvvetlerinin iştiraki probleminin haklı zaruretini ortaya getirmişti.

Toplananlar arasında itiraz anlamında bayrağı çeken Adapazarındaki Tümenin Komutanı bir Albay olmuştu. Fakat onunki de bir müdahaleyi kabul etmemekten ziyade komuta zincirini parçalama gayretlerini yeren ve Talat Aydemir'i hedef alan bir konuşmaydı. (T.Aydemir toplantıda yoktur, ancak gıyabında bol bol konuşuluyordu. E.Y.)

"...bir parçamız olan Hava Kuvvetlerinin bizim gibi düşünmemesini nasıl mümkün görebiliyoruz? Ben böyle birşey kabul edemiyorum."

Konuşmalar dönüp dolaşıp Hava Kuvvetlerinin böyle bir hareketi destekleyip desteklemediği noktasında düğümleniyordu. Bunda iyimser düşünenler çok olduğu kadar kötümser düşünenler de vardı. Bunların başını Ankara Merkez Komutanı Albay Selçuk Atakan çekiyordu. Albay Atakan Ankara Grubu içerisinde vakaları

temeline inerek doğru şekilde gören ve herhangi bir hissi tesire bağlı kalmadan gerçeklere uygun olarak değerlendirme yapanlar arasındaydı. Ve çoğu zaman Ankara Grubunun frenlerini çeken bir subaydı. Nitekim bu sefer de Hava Kuvvetlerinden ümitvar olmadığını doğru bir teşhis ile ortaya atmıştı. Toplantıda Atakan'ın fikirleri uygun bir etki yapmak üzereyken toplantının başkanı olan Korgeneral Refik Tulga'nın müdahalesi ile bu hava dağıtılmıştı.

Tulga ağırlığını ortaya koyarak:

'- Arkadaşlar, bizler burada iki kuvvete mensup subaylar memleketin bugünkü durumu karşısında bir müdahaleyi tek şart olarak görüyor ve gönülden destekliyoruz da, bir parçamız olan Hava Kuvvetlerinin bizim gibi düşünmemesini nasıl mümkün görebiliyoruz? Ben böyle birşey kabul edemiyorum.' diyordu.

Tulga, İrfan Tansel'in kendisinin sınıf arkadaşı olduğunu ve ona büyük bir saygı ile bağlı bulunduğunu belirtiyor ve bu işi Ankara'ya gidip halledeceğini ve Hava Kuvvetlerinin iştirakini temin edeceğini bildiriyordu.

Görüşmelerin ikinci safhasını yeni harekete yeni lider bulma meselesinin tartışılması teşkil etti. Dündar Seyhan kendisini Genelkurmay Başkanının mutemet bir plancısı olarak takdim etmeye çalışıyor, diğer taraftan da Ankara Grubunun ve özellikle Talat Aydemir'in İstanbul Grubu içerisindeki mutemedi durumunda bulunan Yarbay Osman Deniz'in süratle ve endirekt olarak Seyhan ile işbirliğine geçtiği görülüyordu. Osman Deniz'in Dündar Seyhan ile Genelkurmay İstihbarat Başkanı General Refik Kurttekin'den ibaret bir planlama grubunun teşkili ile acele faaliyete geçirilmesi teklifini birçok kimse kavrayamamıştı. Gerçekte bu İstanbul'da yapılan planlama hazırlıklarını bertaraf etmeye ve Ankara hazırlıklarını tatbike koymaya matuf bir teşebbüstü.

Bütün bunlar Genelkurmay İstihbarat Başkanı Refik Kurttekin paravanası arkasında gizlenmek istenmekte ve sonra da sanki Genelkurmay Başkanı Sunay böyle bir hazırlığa taraftar ve müdahaleci bir lider gibi görülerek gösterilmek istenmekteydi.

Halbuki İstanbul Merkez Komutanı arkadaşım ile birlikte durumu yakından görmüştük. Bu gerçeğin orada toplananlara bildirilmesi için söz istedim.

Dündar Seyhan'ın konuşmalarının hakikati aksettirmediğini Genelkurmay Başkanı ile 4.5 saat süren görüşmelerimizin sonucunda oradakilerce bilinmekte bulunduğunu, binaenaleyh Sunay'ın herhangi bir müdahale liderliği kabul etmek bir tarafa, böyle bir müahaleyi önleyici şekilde karşımızda vaziyet alıp savaşacağını iyice bilmemizin gerektiğini bildirdim. Genelkurmay Başkanının belki ihzarî mahiyette bir plana ihtiyaç duymasına mukabil, bir müdahaleye mutlak şekilde karşı olduğu halde, bugün bir müdahaleci olarak takdiminin hakikate uymadığını, eğer böyle bir hareket gerçekleştirilecekse Sunay'dan ayrı bir lider düşünülmesi gerektiğini açıkladım. Sonra planlama hususunda çevrilmek istenen manevraya da dikkati çektim. Planlamayı Ankara Grubuna bırakamayız. Genelkurmay Başkanı harekâtın karşısında bulunduğuna göre Genelkurmay, planlama karargâhı olamaz, planlama Silahlı Kuvvetler Birliği bünyesinde yapılmalı ve onun en kesif bulunduğu bölge olan İstanbul'da yürütülmelidir dedim. Aslında bu planların ikmâl edilmiş bulunduğuna dikkati çektim.

"... omuzları yıldızlarla dolu cesur bir komutanı bulunca hepimiz peşine takılmıştık. "

"... ondan sonraki diyenler vardı. O da olmazsa ondan sonraki olarak."

İstanbul Grubu, hem SKB'nin ağırlığını teşkil etmekte ve hem de üç aydan beri savunduğumuz fikirleri şimdi bir anda terk etmek gafletine düşmek üzereydi.

Görüşmelerimizin bu noktasında lider tayini meselesi tartışma konusu oldu. Arkadaşlarımız arasında Sunay'ın böyle bir hareketi kabul edeceğine hâlâ inananlar vardı. Olmadığı takdirde ondan sonraki diyenler vardı. O da olmazsa ondan sonraki olarak devam ediyordu. Ama bu sonrakilerin kabul edip etmeyecekleri şimdiye kadar bir defa olsun araştırılmamıştı.

'- Ya hiç kimse kabul etmezse?' diye birisi bir soru ortaya attı. İşte o zaman Tulga:

'- Kimse kabul etmezse ben varım arkadaşlar, ben kabul ediyorum.' diyence yüreklere su serpildi.

Hepimiz Tulga'nın medeni cesaretine hayrandık. 50'yi aşkın subayın huzurunda ortaya çıkıp da bunu ifade etmesi bizde, ken-

disine karşı büyük bir hayranlık yaratmıştı. Tulga buna rağmen gerek kalmayacağını, mutlaka kendisinin üstündekilerin görev kabul edeceklerini umduğunu bildiriyordu. Bütün mesele Tansel'in ikna edilmesindeydi ve Tulga bunu da temin edeceğini hepimize güven verici bir şekilde ifade etmekteydi. Doğrusu Tulga o günün kahramanı olmuş ve 9 Şubat katarını peşine takip sürükleyen güçlü bir lokomotif olduğunu ispat etmişti.

21 Ekim tecrübelerinden sonra gerek milli bünyenin ve gerekse siyasi bünyenin bu gibi hareketlere müsait olmadığını görmüştük. Ama omuzları yıldızlarla dolu cesur bir komutanı bulunca hepimiz peşine takılmıştık. Görüşme ve konuşmaların seyri artık yeni bir protokole doğru yöneldiğimizi göstermekteydi. Bir tarafta Dündar Seyhan, diğer tarafta fırsattan istifade etmeye çalışan Osman Deniz bir müdahale protokolünün hazırlanması yönünde eğilimi kuvvetlendirme çabası içerisindeydiler.

Başbakan İsmet İnönü'nün dokuz gün evvel İstanbul Belediye Sarayında Gazetecilere yaptığı ve açıkça orduya meydan okuma havası veren konuşmasının bütün subayları bu karara doğru iten ayrı bir psikolojik kuvvei muharrike olduğunu burada belirtmeye zaruret görüyorum. Bu konuşma İsmet İnönü'nün engin tecrübesine yaraşmayan talihsiz bir konuşma olmuştu. Rejimi oturtma amacını elde etme gayesine rağmen, rejimi tehlikeye düşüren bir sonuç sağlamıştı.

İhtilâlden henüz çıkmış ordu mensuplarının psikolojik durumlarına uydurulmamış, aksine subayları tahrik eden bir etki ve tepki yaratmıştı. Bu da İnönü'nün kendi varlık ve şahsiyetini devletin üstünde görme ve gösterme insiyakının hazin bir tecellisiydi. İnönü bu hatasını anlamış ve 1960'lar sonrası Türkiyesi'nde kişilerin varlıklarının kitlelerin varlıklarının gerisinde mütalâa edilmesi zaruretini sonradan kavramış ve gölgeye çekilmiştir. Görülmüştür ki 1960'lar sonrası Türkiyesi'nin 1950'ler evveli Türkiyesi'nden ve hele 1946'lar öncesi Türkiyesi'nden büyük farklılığı vardır. Yeni Türkiye, şahısları putlaştırmayı reddetmekte Batılı anlamda demokratik liderler aramaktadır. Bu Ordu için böyle olduğu kadar halk için de böyledir.

O sırada salonu dolduran 54 subaya hâkim olan kitle psikolojisinin tesiriyle hemen kaleme alınan üç maddelik protokol, 54 subay tarafından imzalandı. Bu imzalar atılırken subaylar protokolün

içeriğinin fren müesseselerini de kurmuş olması dolayısıyla umursamazlık ve rahatlık içinde protokolü imzalamışlardı. (Emin Aytekin burada öz eleştiri yapıyor. Çünkü protokolü gönülsüz de olsa kendisi de imzalamıştı. E.Y.)

Bir defa protokol Hava Kuvvetlerinin bu harakâtı kabul etmesini şart olarak ileri sürmekteydi. Bu şartın kolay veya güç, er veya geç sağlanması gerekiyordu. Sonra protokol müdahalenin hiyerarşik sistem ile yapılmasını öngörüyordu. Bunun için de uzun uzadıya bir çalışma yapmak ve hiyerarşik kademede müdahaleye rıza gösterecek liderleri bulmak gerekecekti. Bütün bunlara rağmen müdahalenin 28 Şubatı aşmayacağı hususu ise bir temenni mahiyetinde ve nazariyatta kalıyordu. Yukarıdaki şartlara muallak olan bir müdahalenin o şartların sağlanamaması halinde gerçekleştirilmesine imkân olmayacağı meydandaydı.

"9 Şubat Protokolünü ben, 21 Ekim Protokolüne nazaran çok farklı bulurum. Bu protokole bir tahrikler ve tertipler protokolü demek lazımdır."

Meşru parlamenter sistemin teşekkül etmesine rağmen, bu protokolün meydana çıkmasına amil olan nedenleri şöylece mütalâa etmek mümkündür.

a. 21 Ekim Protokolü, 9 Şubat Protokolüne bir temel olmuş. Ekim Protokolü ile Ordu'da beliren eğilim gelenekleştirilmiştir.

b. İhtilâl sonrası parlamenter faaliyet 27 Mayıs ilkelerini tahrip yönünde yıkıcı bir potansiyele sahip olduğunu göstermiş. 27 Mayısın getirdiklerini yok etmeye yönelen böyle bir karşı hareketin belirmesi eski devri getirme ve ihya etme istidadında değerlendirilmiş ve Ordu'yu 27 Mayıs tahripçilerine karşı 27 Mayısı koruma yönünde otomatik olarak harekete geçmeye zorlamıştır.

c. Genel siyasi atmosferdeki tahriklere ilave olarak icra organının basiretsizliği ve bizzat Başbakanın şahsi tahrikleri Ordu'nun meşruiyet anlayışını zedelemiş ve onu üç ay evvelki alışkanlığına doğru itmiştir.

d. Ordu'nun iç bünyesindeki huzursuzluklar, gruplaşma-

lar, tahrikler, kıta kaydırmaları Ordu geleneğini yıkarak Ordu disiplin ruhunu yitirerek böyle bir kararın alınmasına kolaylık sağlayan bir anarşi vasatı yaratmıştır.

e. Ordu'da özellikle büyük rütbelilerin inanaçla bağlandıkları tarihi varlığın, bugünkü durumda Türkiye'yi kurtarmaya kifayetli bir yeteneğe sahip olmadığını göstermiş, İsmet İnönü'ye rağmen İsmet İnönü'ye karşı bir hareketin zarureti üç aylık iktidar icraatından güç alan bir tecrübe ile Ordu şuurun da yerleşmiştir. Bu suretle son koz olarak oynanacak olan İnönü efsanesi yıkılmıştır.

Protokol imzalandıktan sonra Ankara Grubundan Albaylar büyük bir başarı sağlamış olarak Ankara'ya dönmüşlerdi. Ankara Grubunun lideri Talat Aydemir, bu başarıyı geliştirmek üzere derhal hazırlıklara başlamış, İstanbul Grubunun itimat edilemez olduğunu ifade etmiş olmakla beraber Tulga'yı yeni tanıdığı vasıflarıyla İstanbul'da böyle bir müdahale teşebbüsünü peşine takıp sürükleyebilecek güçte bir lider olarak görmüş ve kısa bir süre sonra bir mektup göndererek, onunla direkt temas sağlamak istemişti.

Müdahalenin zamanı ve şekli hakkında kendi mütalâasını bu mektupta belirtmiş ve sonra kendisinin İstanbul'da güvenilir temsilcisi olan Kurmay Yarbay O.Deniz'i Tulga ile SKB dışında ve özel olarak irtibatlandırmayı düşünmüştü. Osman Deniz, Tulga ile ayrı bir irtibat tesis etmiş ve Deniz'in ifadesine göre müdahale harekâtını İstanbul vilayetinden idaresi bu temas sonucunda karara bağlanmıştı.

Tulga, İrfan Tansel'i ikna etmek üzere Ankara'ya hareket etmiş Tansel ile yaptığı müteaddit görüşmelerden bir sonuç elde edememiştir. Günler bu minval üzere ilerlerken Genelkurmay, Hükümet ve bütün siyasi çevreler yeni müdahale teşebbüsünü haber almışlar ve var güçleriyle önleme yönünde tertip ve teşebbüslerde bulunmaya koyulmuşlardır. Bu cümleden olarak Ankara'da ve civarında bulunan garnizonlarda hazırlıklara girişilirken, özellikle Ankara'da Albaylar Cuntası ismi altında tanınan subayları ilk safhada Ankara'dan uzaklaştıracak tayinleri yapmak üzere teşebbüslere geçmişlerdi. Genelkurmayın bu faaliyeti tabii senatörlerin ve Hükümetin müzaharet ve işbirliğine mazhar olarak gelişmiş, Ankara grubu son durumdan endişeye düşerek olanı biteni bize intikale karar vermişti."

9 Şubat Protokolünü Cevdet Sunay'a Kim İhbar Etti?

12 Şubat 1962 günü Faruk Gürler beni Akademilerdeki makamına çağırdı ve şöyle dedi:

"- Hazırlanan protokolün esasları vakitsiz olarak Cevdet Sunay'a duyurulmuş. Bu ihbardır! Bu ihbarı yapanın da Kuzey Saha Deniz Komutanı Bahattin Özülker olduğunu tespit ettik."

Şaşırıp kalmıştım:

"- Peki, Bahattin Özülker de örgüt üyesi ve imzası mevcut. Bir kişi kendi kendini ihbar eder mi? İnönü ile ilişkileri var mı? Kendine bir gelecek mi hazırlıyor?" diye sordum. Faruk Gürler endişelerini gizleyemiyordu:

"- Bu iş yatar. Refik Tulga ile Ankara'da yapacağımız temaslara şimdiden çelme takıldı. Özülker bütün toplantılara katılır, ancak hiç konuştuğunu hatırlamıyorum. Alınan kararları da tereddütsüz imzalar. Acaba aramıza katılan bir ajan mıydı? Ancak öğrendiğime göre Arıkara'da herkes protokolü imzalamış. Hava Kuvvetleri hariç, diğer kuvvet komutanları da imzalamışlar. Artık bu ihbar bile hareketi durduramaz."

Bu ihbar olayı geçiştirildikten sonra gözler Ankara'ya çevrildi. Örgüt üyelerinin imza seramonisi bitmişti. Sırada Hava Kuvvetleri Komutanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı kalmıştı. Bu işlemin tamamlanması için de aldığımız karar gereği Faruk Gürler ve Refik Tulga, Ankara'ya çağrıldı.

9 Şubat Protokolü Duyulduğunda Ankara'da Kopan Kıyamet ve Karşı Ataklar

9 Şubat protokolünün varlığını Başbakan İsmet İnönü, haberini alır almaz Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay ve Hava Kuvvetleri Komutanı Korgeneral İrfan Tansel'le uzun bir görüşme yaptı. İnönü, Ordu'da ihtilâl hazırlıkları içinde bulunan subaylar bertaraf edilmedikçe veya etkisiz hale getirilmedikçe rahat nefes almaya imkân olmadığı kanaatindeydi. Sunay'dan Ankara ve İstanbul'daki ihtilâlci subayların başka yerlere nakledilmelerini ve böylece etkisiz hale getirilmelerini istedi. Cevdet Sunay da aynı fikirdeydi, ancak bunu zamanla gerçekleştirmenin daha uygun ola-

cağını, önce protokolün hazırlanmasına önayak olanlarla bir görüşme yapmayı tercih ettiğini söyledi. İnönü, Sunay ve Tansel bu konuda anlaşmaya vardılar.

Havacılar, 9 Şubat protokolü yönünde yapılacak bir müdahaleye kesinlikle karşı çıkacaklarını bildirdiler. M.Ataklı ve H.Tunçkanat derhal önlemlerinin alınması için girişimleri başlattılar.

Ankara'daki tepkileri Dündar Seyhan anlatıyor:

"9 Şubat protokolü, hükümet ve siyaset mahfillerinde bomba tesiri yarattı. Cumhurbaşkanlığı kurumu, iktidar, muhalefet partileri ve tabii senatörler, 28 Şubat kadar 1961 Anayasası'nın ilga edilerek Türk Silahlı Kuvvetleri Birliğince iktidara el konulması kararını büyük bir telaş ve endişe ile karşıladılar. Bütün bu kuruluşların, cari Anayasa'ya göre elde bulundurdukları haklar ve yetkiler bir kalemde ortadan kalkacak demekti.

Müşterek felaket karşısında, müşterek menfaatlerine yönelen tehlikeye karşı güç ve gayret birliği haline gelivermelerini doğal karşılamak gerekiyordu.

Daha önce 21 Ekim 1961'de imzalanan protokolün uygulanması direkt olarak Başkomutanlıkça önlenmişti. Bu defa ise siyasetçiler ve statükocular, Silahlı Kuvvetler içerisinde kendilerine müttefik sağlamak imkânını da elde etmiş bulunuyorlardı.

Başkomutanlık çevrelerinde zaman kazanmayı hedef tutan bir faaliyet göze çarpıyordu. Planlama için Kuvvet Kurmay Başkanlarından kurulmuş Özel Komisyon, yetki ve karar serbestisini SKB teşkilatından başka yöne kaydırmak ve zaman kazanmak amacıyla kurulmuştu.

Bu defa, İsmet Paşa sadece bir parti başkanı değil, yetkili ve sorumlu bir Başbakan olarak karşımızda bulunuyordu; ve biz geçirilmiş tecrübelere rağmen, Paşaya karşı aynı hataları işlemeye devam ediyorduk.

İmzalanan protokol tarihi ile uygulama arasına, büyük bir gafletle, 19 günlük bir süre koymuştuk. Halbuki, 21 Ekim protokolünü önlemek için Paşaya 19 saatin bile yeterli geldiğini çok iyi biliyorduk.

Yine Paşaya karşı, karar sürat faktöründen faydalanmayı beceremediştik.

Başbakan olarak, Paşa artık tavsiyeci ve ricacı rolünde de değildi. Silahlı Kuvvetler üzerindeki şahsi prestijine, bu kere Hükü-

met Başkanlığı yetkilerini de katarak, müdahale kararını kaldırıcı ciddi tedbirlere girişmesini beklemeliydik.

Memleketin zorunlukları, kişisel menfaatlerini düşünmeyen büyük bir topluluğu rejim sistemini değiştirmeye iterken, statükonun korunmasında büyük çıkarları olan şahıs ve müesseseler idealistlerle karşı karşıya geliyordu. Bir taraf inançlarından sıyrılamıyor, öbür taraf çıkarlarından vazgeçemiyordu.

Gözlerimiz Başkomutanlığın tutumuna dikilmişti. Tek umut, Silahlı Kuvvetler içindeki dayanılmayacak bir baskı gücüne erişen ihtilâl potansiyelini en uygun tertip, tedbir ve basiretle, ülkeye telafisi mümkün olmayan felaketler getirmeden zararsız hale koyabilmekteydi.

İzinli olmam, içinde bulunduğumuz çok zor durumdan sıyrılıp çekilmem için yeterli bir neden olamazdı. Gece ve gündüz demeden arkadaşlarla temas halindeydik. Siyasetçilerin ve statükocuların ihtilâl önleme gayret ve tedbirleri, mâkul ve mutedil bir yol takip etmesi gerekirken, tam aksine ihtilâle karar vermiş olan SKB'yi tahrik edici bir karakter gösteriyordu.

Bu hal, umduğumuzdan çok feci durumların doğması ihtimalini her an artırmaktaydı. İki taraf birbirine diş biler hale getiriliyordu ve işin en kötüsü, bu düşmanlık Ordunun büyük bir çoğunluğunu bünyesinde toplayan Silahlı Kuvvetler içinde elde etmeye muvaffak oldukları taraftarları arasında başgöstermeye başlamıştı.

Memlekete gelecek büyük felaketi anlamayan ve pekala anlayıp da iktidarı ve çıkarı yüzünden gözleri dönmüş olanların umursamazlıkları ve kışkırtma gayretleri yüzünden durum vehametini büsbütün artırıyordu.

15 Şubat günü İstihbarat Başkanı Kurttekin'i ziyaret ettim. Birşeyler yapmamız, önleyici bazı tedbirler almamız gerektiğinde anlaşmaya vardık. Birlikte Kara Kuvvetleri Komutanı Muhittin Önür'e gitmeye karar verdik. İkimizi kabul ettiler.

Son gelişmeleri bütün ayrıntıları ve açıklığıyla Generalin önüne serdim. Kaçınılmaz hale gelmiş olan sonuçları tekmil çıplaklığıyla belirttim ve dedim ki:

'- Paşam, ben babamın elini öpmüş adam değilim. Sizin elinizi ve ayağınızı öpüyorum. Hemen önümüzdeki günlerde münferit bir ihtilâl hareketi olacaktır. Bunu önlemek ve kuvvtelere sahip olmak için Allah aşkına ne yapmak lazımsa hemen yapınız.'

General Önür, elinden gelen herşeyi hemen yapacağını, durumu derhal Başkomutana arz edeceğini söyledi. Ayrıldık."

"Bence Faruk Gürler ikili oynuyor. İstanbul Grubundakiler çözülüyor ve ihtilâl mastürbasyonu yapıyorlardı."

Osman Deniz

Osman Deniz anlatıyor:

"16 Şubat 1962 günü, Akademiler Komutanı Faruk Gürler tarafından çağrıldım. Çağrıldığımda ne ile karşılaşacağımı aşağı yukarı biliyordum. 21 Ekim 1961 protokolünün akıbetine uğradığımızın farkındaydım. Makamına girdiğimde Faruk Gürler'le aramda şu konuşma geçti:

'- Bildiğin gibi Genelkurmay Başkanı protokolü imzalamadı ve vazgeçilmesini istedi. Bu durum karşısında İstanbul'da çözülmeler başladı. En başta çok güvendiğimiz 66.Tümen Komutanı Faruk Güventürk vazgeçtiğini bana bildirdi. Çözülmeler sürecek gibi görünüyor. Ankara'dakiler direniyor ve Siz kabul edin, bitirelim bu işi diyorlar. Ben kendilerine: İstanbul'da herhangi bir birliğin komutanı değilim, elimde bir güç yok. İstanbul'da güç Faruk Güventürk'ün elinde, o da vazgeçti.' diyorum.

'- Faruk Güventürk sizin her dediğinizi yerine getiren bir adamdı. Toplantılarda en heyecanlı ihtilâl konuşmaları yapan oydu. Siz isterseniz o dediğinizi kabul eder. Yeter ki siz isteyin, onu caydırabilirsiniz.'

Bence Faruk Gürler ikili oynuyordu. Nitekim bana şöyle dedi: *'Ben şimdi Cerrahpaşa hastanesine gidiyorum, orada gözlerime pansuman yaptıracağım. Sen de benimle gel, arabamla 66. Tümene git ve Faruk Güventürk'le görüş.'*

Bu önerisini kabul ettim, birlikte Cerrahpaşa Hastanesine gittik. Şoförüne beni 66.Tümene götürmesini, dönüşte de hastaneye uğrayıp kendisini alması talimatını verdi. 66.Tümen karargâhına vardığımızda (o tarihte Rami Kışlası) emir subayının odasına girdim ve Faruk Güventürk'le görüşeceğimi söyledim. Kendisine haber verildi ve beni kabul etti:

'- Ooooo, Osman Genç hoş geldin!'

Kendisine soyadımın Deniz olduğunu hatırlattım. O da espri

yaparak bu potunu geçiştirdi. Ancak bir espri değildi, hakkımdaki yaygın bir değerlendirmenin maskeli tarzda açıklanmasıydı.

Hakkımda sürekli kuşku duyulduğunun farkındaydım, ama aldırış etmiyordum. İstanbul Grubu -bu grupta general ve amiral çoktu- toplantılarda büyük ihtilâl lafları yapan, ancak niçin, ne zaman, hangi hazırlıklarla amaca ulaşılacağı hakkında en basit bir çalışmaya girmemiş üyeler topluluğuydu. Yani *'İhtilâl mastürbasyonu'* yapıyorlardı.

Odasında bir misafir vardı. Eyüp ilçesinin müftüsüymüş. Onu savdıktan sonra yalnız kaldık.

'- Hayrola, bir durum mu var?' diye sordu.

Ben de kendisine Ankara'da esen havanın iyi olmadığını, protokol gereği hareketin onun başkanlığında yapılması gerektiğini dile getirdim ve ilave ettim:

'- Sizin bu defa kesin kararlı olduğunuzu ve harekâtın yapılması yönünde şeref sözü verdiğinizi de biliyorum.'

'- Evet, ama Genelkurmay Başkanı kabul etmeyince Faruk Gürler de vazgeçti. Ben de onun gibi düşünüyorum.'

Bu beyanına hayret ettim, iki kişi bir ipte cambazlık yapıyordu!

'- Pencereden bakınız, kapıda Faruk Gürler'in özel arabası duruyor. Beni size gönderen odur. Eğer vazgeçen Faruk Gürler olsaydı, beni size göndermezdi. Şimdi ne buyuracaksınız?'

'- Evet, ben vazgeçtim. İhtilâle karşıyım. Çünkü İsmet İnönü istemiyor. Genelkurmay Başkanı da bu yüzden onay vermiyor. İnönü karşı olduğu sürece ben de onay vermem. Şimdi ben bugün jandarma teşkilatının kuruluşuna Ayazağa Kışlası'na davetliyim. Oraya gitmek durumundayım. Sen gelmiyor musun? İstersen gel, yolda konuşmaya devam edelim.'

'- Ben davetli değilim, ama geleceğim. Faruk Gürler'in arabasını geri gönderelim. Şimdi her ikiniz de suçüstü yakalandınız! Anlaşılan her ikiniz birlikte karar vermişsiniz ve ihtilâle karşı tutum takınıyorsunuz. Durum bu kadar basit! Ancak Ankara'da olanların durumunu düşünmeniz gerekir. Bir örgüt içinde ihanetler işleniyor. 21 Ekim 1961'de de bu ihanet işlendi. Bu düpedüz ihanettir, attığı imzayı yalamaktır. Ben buna inanamıyorum. İnönü faktörü toplantılarda görüşüldü ve herkes bu faktöre rağmen imzasını attı. Yeni bir faktör değil ki...'

Bunlardan başka söyleyecek bir laf bulamadım. Hiç cevap ver-

medi ve böylece elinde paşalık asası olduğu halde odasından birlikte çıktık.

Yol boyunca çok sıkıntılıydı. Hiç durmadan asasını pantolon paçasına vuruyordu. Bu arada:

'Bu akşam bütün örgüt üyeleri orada olacak. Faruk Gürler'le de bu görüşmemizi konuşacağım.' dedi.

'Çok iyi olur. Belki bana da hanginizin önce vazgeçtiğini ve karardan geri döndüğünü öğrenme fırsatı verirsiniz.' karşılığını verdim. (9 Şubatın en ateşli taraftarı F.Güventürk'tü. E.Y.)

"Bunlarla yola çıkılmaz... arkadaşlar bir kez daha ihanete uğradılar..."

Ayazağa Jandarma Kışlası'ndaki Davette Nasıl Maskeleme Yapıldı? Gerçekler Nasıl Saptırıldı?

General Faruk Güventürk Ayazağa Kasrı'nın merdivenlerini hızlı adımlarla tırmandı ve ev sahibi Tugay Komutanı Topçu Albay Celal Baykam tarafından karşılandı. Ben de arkasından girerken örgüt üyesi olan Celal Baykam'a olayı olduğu gibi aktardım. Celal Baykam hayretle:

'- Olmaz, bir yanlış anlama olmalı... Bana bu konuda hiçbir açıklama gelmedi. Örgüt üyelerinin çoğu içeride. Faruk Gürler ve Refik Tulga ile görüştüm. Böyle bir hava içerisinde olduklarını göremedim.' dedi.

'- Demek ki çok iyi maskeliyorlar, sonunda siz de öğrenirsiniz!' diye cevap verip salona geçtim.

Salon birhayli kalabalıktı. Bir kenarda koltuklara oturmuş, herkesten uzakta sohbet eden Faruk Gürler ile Refik Tulga'yı gördüm. Herhalde konu aynıydı; durumu herkese nasıl kabul ettireceklerini görüşüyor olmalıydılar. O sırada kendilerine güven duyduğum 1.Ordu İstihbarat Başkanı Vahit Gürkan'ı ve DenizAkademisi'nden Albay Zarif Çetindağ'ı gördüm. Yanlarına giderek şok haberi onlara da aktardım. Zarif Çetindağ:

'- Böyle birşey olmaz. Ben şimdi öğrenirim. Donanma Komutanı Kemal Kayacan da burada. Onu Faruk Güventürk'le görüştüreceğim.' deyip aramızdan seğirterek ayrıldı:

Zarif Çetindağ bir süre sonra geri geldi:

'- Kemal Kayacan'la görüştüm. Böyle bir şey yok. Herşey yo-

lunda. Hatta Deniz Kuvvetleri komutanı da protokolü imzalamış. Herşey yolundaymış. Bu haberi yaymayın. Ortalık karışmasın.'

Vahit Gürkan söylediklerime inanmıştı:

'- Ben zaten İstanbul Grubundan ümidimi kesmiştim. Bunlarla yola çıkılmaz. Ankara'daki arkadaşlar bir kez daha ihanete uğradılar. Çok acı ve dayanılmaz gelişmeler yaşayacağız.'

Öte yandan, örgüt üyeliğinden atılmış olan, 1.Ordu komutanlığı tanınmayan Cemal Tural'ın da orada olduğunu gördüm. Neler oluyordu? Cemal Tural orada bulunan diğer komutanlarla hiç görüşmedi. Yanıma Albay Vahit Gürkan geldi. Bir hayli endişeliydi, bana şöyle mırıldandı:

'- Osman, örgütün general ve amiral sınıfı bir karar verdi. Bu gece bir toplantı yapılacak. Toplantıya örgüt üyelerinden sadece general, amiral ve albaylar katılabilecek. Daha küçük rütbeli olanlar katılamayacak. Senin açıklamaların ortalığı karıştırdı ve toplantıya katılmanı önlemek için böyle bir yola başvuruldu. Çok çirkin bir oyun oynanıyor. Ben itiraz ettim, protokolde imzası bulunanların hepsi katılsın dedim. Toplantıya katılmayacağım. Bunlar senin dediğin gibi karar vermişler ve protokolü askıya alıyorlar. Böylesine hileli bir toplantı yaparak sözümona Örgüt karar verdi ve protokol iptal edildi, havasını yaratacaklar.'

Ertesi gün Celal Baykam ve toplantıyı boykot eden Vahit Gürkan'dan öğrendiğim şuydu: Toplantı yapılmış ve generallerin yaptıkları konuşmalar sonucu Ankara'da Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay'ın protokolü onaylamadığı, durumun İnönü'ye duyurulduğu, İnönü faktörünün ağır bastığı kabul edilerek protokolün uygulanmasından vazgeçilmesine ve bu durumun Ankara'daki örgüt üyelerine bildirilmesine oy çokluğuyla karar verilmiş.

SKB örgütü içinde başlangıçtan beri bir oyun oynanıyordu... Oyunun iki sahnesi mevcuttu...

Beklediğim bir karardı bu! 17 Şubat günü ortaya çıkmış oldu. Artık herşey bitmişti. Bir oyun sahneye konmak üzereydi. Ankara'daki örgüt üyeleri ekarte edilecekti. Bu Genelkurmay'da görüşülmüş ve İstanbul'dan giden Korgeneral Refik Tulga ile Tuğgeneral Faruk Gürler'in de kabul ettikleri oyuna İstanbul örgütü alet ol-

muştu. SKB örgütü içinde başlangıçtan beri bir oyun oynanıyordu. Oyunun iki sahnesi mevcuttu. Bir sahnede örgüte inanmış, ihtilâl davasına sımsıkı bağlı taraftarlar; diğer sahnede ise birincilerin tersine ihtilâle inanmış görüntüsü içinde, hatta birinci sahnedekilerden daha ateşli görünenler vardı.

Davaya yürekten bağlanmış olanlar, albaylar ve daha küçük rütbeliler ile onlara inanmış birkaç generalden ibaretti. Davaya inanmış görünenler ise Cevdet Sunay dahil generaller, amiraller ve onların yandaşı bazı albaylardı.

Yalnızca ikbal ve rüte peşinde olan bu gruptakiler önce örgütü 13 Kasım 1960'ta 14'ler olayı için kullanmış, 21 Ekim ihtilâl protokolünü tanzim edip sonradan vazgeçmişler, ardından Silahlı Kuvvetler içinde kilit mevkide bulunan ihtilâlci subayları temizlemeye yönelmişlerdir. İşte son protokolden de çirkin bir tertiple vazgeçenler, böylece Ankara'daki örgüt üyelerini politikacı-asker kıskacına alarak ihanet edenler aynı general ve amirallerdir."

Sunay Müdahalenin Önünü Kesiyor

Dündar Seyhan anlatıyor:

"18 Şubatta sabahleyin, Kuvvet, Ordu ve Kolordu Komutanlarının Genelkurmayda yapılacak bir toplantı için Ankara'ya geldiklerini öğrendim. Gelen komutanlardan bazılarıyla, Başkomutanın toplantısına gitmeden evvel Merkez Komutanlığında bir ön konuşma yapmak üzere toplandık. Komutanlar, 9 Şubat protokolünün uygulanması konusunda kararlıydılar.

Aynı gün saat 16 sıralarında başlayan komutanlar toplantısı 7 saat sürdü. Ulaşacakları kararı biz Orduevinde bekliyorduk.

Gece saat 11.30'a doğru generallerden Ürgenalp, Tulga ve Gürler Orduevine geldiler.

General Ürgenalp'in odasında İstanbul Valisi General Tulga, General Ürgenalp, Kur.Alb. Ünsalan, Kur.Alb. Aydemir, Kur.Yb. Daniş Çağlar ve ben toplandık.

General Tulga, Başkomutana herşeyin açıkça anlatıldığını, toplantıya katılanların çoğunun protokol kararlarını savunduğunu, fakat Başkomutanın kesin surette bir müdahaleye taraftar olmadığını ve razı edilmediğini söyledi.

Ast kademelerde tansiyon en yüksek haddine erişmişti. Sinir-

ler kontrol edilemeyecek derecede gerilmişti.

Bütün birliklerin gözü ve kulağı üst kademede müdahale için yapılmakta olan temaslara dikilmişti. Ortada da gizli olarak meydana gelen bir faaliyet yoktu. Sabırsızlık içinde, huzursuz bir bekleyiş halindeydiler. Bu durumda 'Müdahale taraftarı değilim' deyivermekle ortalık yatıştırılamazdı...

Memleketin üzerine çığ gibi yuvarlanmaya hazır o muazzam gücün önüne kim dikilecekti? Kim ve nasıl kontrol altına alacaktı?

Dedim ki:

'- İmzalanan protokole göre, ihtilâl hiyerarşik nizama uygun olarak yapılacaktır. Başkomutan müdahale taraftarı değilse, Silahlı Kuvvetler Birliği içinde müdahale taraflısı olan en kıdemli asker emir ve komutayı eline alır. Tansiyonu bu derece yükselmiş olan birlikler nasıl başıboş bırakılır?'

General Tulga'ya hitaben:

'- Paşam, kanaatime göre, bu iş size gelip dayanmıştır.'

General müteredditti:

'- Evet, haklısınız. Fakat Hava Kuvvetlerinin durumunu halledemedik ki...' dedi. (Oysa Tulga liderlik için kesin güvence vermişti. E.Y.)

Konuşmalar devam ederken, Ankara'da bulunan bütün birlik ve müessese komutanlarının Harp Okulu brifing salonunda toplanması için etrafa haber saldık.

Albaylar Müdahaleye Kararlı

Generallerle yapılan konuşma bir sonuca bağlanamadı. Kendilerinden ayrılarak saat 01.00'da Harp Okuluna çıktık.

Harp Okulundaki toplantıya Ankara'daki bütün birlik ve müessese komutanları katılmıştır. Toplantıya o güne kadarki inkişafları anlatan bir konuşma ile ben açtım. Sırasıyla Emin Arat, Selçuk Atakan, Necati Ünsalan, İhsan Erkan ve diğerleri konuştular.

Albay Ünsalan, konuşmasının sonunu bir teklif ile bitirdi:

'- Bir müdahale yapılacaksa ya şimdi buradan harekete geçeriz ve bu iş bu akşam olur biter, yahut da müzminleşmiş bir hal alan bu duruma kati bir son veririz.'

Bu teklif, toplantıda bulunanlarca ayrı ayrı kıymetlendirildi:

Emin Arat, teklifin lehinde konuştu.

Ben, Türk Silahlı Kuvvetler Birliğinin son inisiyatif akşamını yaşadığımızı, yine emir ve komuta nizamına uygun olmak üzere,

müdahale için son şansımızın o gece olduğunu, ertesi günden itibaren karşı tarafın taarruza geçeceğini, ancak müdahalenin de bir hazırlığı icab ettirdiğini, saat 02.00'ye geldiğine göre uygun bir saatte harekete geçilip geçilmeyeceğini birlik komutanlarının takdir edebileceğini söyledim. 229.Piyade Alay Komutanı Alb. İhsan Erkan alayının hemen harekete hazır olduğunu bildirdi.

Alb. Selçuk Atakan, yine Hava Kuvvetleri konusunu ortaya attı. Hava Kuvvetleriyle anlaşma olmadığını ve böyle bir hareketin yapılamayacağını söyledi.

Harp Okulu Komutanı Aydemir, okulunun saat üçe kadar hazırlanamayacağı, bu nedenle o akşam bir hareketin yapılmayacağını belirtti. Harp Okulu Alay Komutanı Alb. Alpagut ise Harbiyenin 10 dakikada hazır olacağını ve harekete geçilmesi gerektiğini ifade etti. Konuşmalar bir fikir ve kanaat birliğine ulaşacağa benzemiyordu. Olayların akışına hakim olmak imkânını elden kaçırmıştık. Bütün bu kargaşalığın ve feci durumun sorumluluğunun sonunda birkaç kişinin sırtına yıkılacağını daha o geceden anlamak için kâhin olmaya gerek yoktu.

Karşılıklı cepheler oluşmuştu... Silah, silaha dönebilirdi...

19 Şubat sabahından itibaren siyasetçiler, statükocular ve Silahlı Kuvvetler içindeki siyasetçilerin adamları, husumetlerini artık perde gerisinde gizlemeye gerek görmeksizin, faaliyetlerini iyice artırmış bulunuyorlardı. Her ne pahasına olursa olsun SKB'nin 'müdahale' taraftarı olanları sahneden silmeyi hedef tutan bir entrika politikası içine girmekte ülke için en ufak bir sakınca görmüyorlardı. Şahsen, nasıl hareket etmek gerektiği inceden hesaplamak zorunluğu vardı.

Mevcut koşullar altında, Başkomutanlığı toptan bir müdahaleye ikna etmeye ve hiyerarşik olarak bir harekâta girişmeye artık imkân kalmamıştı. Sadece 'müdahaleciler'in elindeki kuvvetleri kullanarak bireysel bir ihtilâl hareketine girişmek, sonucu belli olmayan bir maceracı olurdu. Başarı ihtimalinin yüzdesi hayli düşüktü. İhtilâlin asli faktörü olan baskın ortadan kalkmıştı. Karşılıklı cepheler oluşmuştu. Müstakil olarak harekete geçmek, SKB'yi paramparça edecekti. Silah, silaha dönebilirdi.

O halde bireysel ve bağımsız bir hareket de artık bir hal tarzı olarak ele alınamazdı.

Dündar Seyhan anlatıyor:

"Başkomutanlık çevrelerindeki 'güdümcüler'e iltihak etmek ve yüz seksen derecelik bir dönüş yaparak şahsi riski geçiştirici manevralara girişmek pekala mümkündü. Hatta her iki taraf arasında, yatıştırıcı bir unsur olarak rol almak, aranılan adam olabilmek için yeter de artardı. Yahut sahneden tam olarak çekilecek, etrafını kozalıyarak pasif bir yol tutacaktım. Hiyerarşik veya bireysel bir ihtilâle girişmek imkânları ortadan kalktığına göre, geriye 'güdümcüler'e katılmak veya sahneden çekilmek şıklarından birini ihtiyar etmek zorunluğunda kalıyorduk. Bu takdirde, o güne kadar yapılan devamlı tahriklerle yatağından, köpürmüş bir nehir gibi taşmaya hazır hale gelen akışın kontrolünü kim ele alacaktı? Hangi suratla yıllardan beri teşekkül etmiş inançlarımızdan yüz geri edecektik? Karşı tarafta bunları düşünen yoktu. İş, pek basit ve kolaylıkla uyuşacakmış gibi kıymetlendiriliyordu. Bunun için, normal otoriteler, rütbe, mevki ve yetkilerin kullanılması yeter kabul edilmekteydi.

O günlerde, Ankara'da kuvvetlerin ağırlığını elinde tutanları süngerleyivermenin ortalığı süt liman hale getirmek için yeterli olacağını zan ve hesap edenlerin muhasebe bilmediklerini olaylar ispatlamıştır. Ben şahsen, bize güvenen, inanan ve bizim düşüncelerimizi uygulamanın Türkiye'nin yararına olduğuna iman etmiş büyük kütlelerin sonuna kadar yanında kalmayı seçtim. Onları yalnız bırakamazdık. Görev namusu öyle icab ettiriyordu. Sonumuz ne olursa olsun, birlikte olacaktık. Bu dönüşü olmayan bir yolculuktu. Ayrıca SKB mensuplarının yemini vardı. Her ne sebeple olursa olsun, Birliğe mensup bir tek kişinin kılına dokunulsa geride kalanlar, ellerindeki tüm güçleriyle buna engel olacaklarına şerefleri üzerine yemin etmişlerdi.

Durum gerçekten herkes için, düşünülebilen ihtimalleri çok geride bırakan nazik ve kritik bir hal almıştı. Ama hamama giren terlerdi. Doğru bildiğin, inandığın yoldan dönemezdin. Yemin etmiştin, şerefini ve kendine olan saygını, geleceğinin kahrolası küçük çıkarları uğruna, hatta hayatın pahasına bir kalemde silip atamazdın."

"1.Kitap"ın 435'inci sayfasında değindiğimiz 19 Şubat günü Genelkurmayda taraflar arasında son ve sonuçsuz geniş katılımlı bir toplantı yapılmıştı.

Protokolü imzalayan subaylar da kendilerine karşı bazı önlemler alınacağını duyduklarında telaşa kapıldılar. Emekliye sevk edilecekleri veya tayinlerinin yapılacağı söylentileri yayılmıştı.

İstanbul'da bulunan ve Ankara'da olup bitenleri merak eden komutanlar, bir "*Yoklama Heyeti*" seçerek Genelkurmaya gönderdiler. Sunay'la da görüşen bu heyet mensupları, ihtilâli kesinlikle reddeden ve Hükümete şans verilmesini isteyen Komutanlarını sükûnetle dinlediler. Ankara'nın bazı birliklerinde ihtilâl isteyen genç kurmaylar, Genelkurmay Başkanını ikna edememişlerdi.

Olayların istedikleri şekilde gelişmediğini gören İstanbul'daki komutanlar, 19 Şubat günü Harp Akademisinde Refik Tulga başkanlığında bir toplantı yaptılar. Sunay ile görüşen heyetin verdiği açıklama dinlenmiş ve sonuçta Genelkurmay Başkanının isteği kabul edilmişti. Komutanlar yapılacaksa ihtilâlin hiyerarşik olması gerektiğini, bütün Silahlı Kuvvetlerin iştirakiyle yapılmazsa kan dökülebilir, kardeş kardeşi öldürürdü. Bu durum karşısında 9 Şubat protokolünün iptaline karar verildi ve bu protokole imza koyan İstanbul birliklerindeki komutanlar, bu kararlarını Ankara'daki arkadaşlarına bildirdiler.

Aynı gün öğleden sonra üç Kurmay Albay T.Aydemir, Merkez Komutanı S.Atakan ve Jandarma Subay Okulu Komutanı N.Ünsalan sigaya çekilmek ve herhangi bir girişimde bulunmamaları konusunda uyarılmak için Genelkurmay Başkanlığına çağrıldılar. Aydemir, burada Hükümeti devirmek gibi bir gayreti olmadığını tabancasını ortaya koymak suretiyle ispat etmek istedi. N.Ünsalan etrafta dolaşan söylentiler yüzünden şahsi endişelerinin arttığını belirtti. Genelkurmay Başkanı ikna olmuştu. Esasen bu subaylar hakkında rivayetler dışında olumlu bir delil de bulunmuş değildi. Generaller, Cevdet Sunay'a hak veriyorlardı. Ancak bu gelişmelere rağmen politikacılarda Ordu mensuplarını ve halkı memnun edecek, onlara güven verecek bir yolda değillerdi. Ordunun alt kademelerinden gelen baskıları önleyemez duruma gelmişlerdi. Zaten 9 Şubat protokolü de bu nedenle imzalanmamış mıydı? Buna rağmen üst kademenin tereddüdü ve Hükümet yanlısı tutumu ve 9 Şubat protokolünün iptal edilmesi ardından yapılan bu görüşmeler genç komutanları tedirgin etmişti. Durumlarının sarsıldığı kesindi. İnönü'nün Başbakan bulunduğu bir idarede tayinlerinin veya emekliye ayrılmalarının gün meselesi olduğuna inanıyorlardı. Aydemir böyle bir ortamda:

"- Ne yapmak lazımsa yapmalı, sonuca ulaşmalı." dedi.

9 Şubat protokolünü imzalayan alt rütbedeki subaylar, kendilerini bir anda güvencesiz görmüşler ve arkadaşlarıyla temas ederek onlarla görüşmeden herhangi bir teminat vermeye imkân bulunmadığını söylemişlerdi. Toplantı bu hava içinde dağıldı.

Arka kapısı ardına kadar açık siyah bir otomobilden
Selçuk Atakan'ın gür sesi duyuldu:
"- Atla... atla... çabuk."

Battaniyenin altında duran thomsonu ikimizin arasında bırakırken...

O günlerde Talat Aydemir ve arkadaşlarının bütün hareketleri kontrol altında bulunduruluyor ve her anı rapor ediliyordu. 20 Şubatta yaptıkları toplantılar ve temaslar da rapor edildi. Aydemir ve arkadaşlarının o günkü hareketleri şüphe uyandırmıştı. Mucip Ataklı, Haydar Tunçkanat, Ekrem Acuner ve Emanullah Çelebi; Aydemir ve arkadaşları hakkındaki günlük raporu incelemeye başladıkları sırada kulaklarına, tasfiye hareketine engel olmak için Albaylar Cuntasının o gece ihtilâle teşebbüs edeceği yolunda duyumlar aldılar. Bunu hemen, birlikte hareket ettikleri Hava Kurmay Albayı Halim Menteş ve arkadaşlarına duyurdular, tedbirli davranmak gerektiğini bildirdiler.

"Atamaları durdurun. İhtilâl yapılmayacak."

diye direnişe geçenler karşı karşıya gelmişlerdi.
Bu birliklerin komutanlarını, Ankara'dan uzaklaştırmak gerekiyordu.

20 Şubat 1962 günü barut fıçısının fitili ateşlendi. Alınan karar şuydu:

"İlk etapta Ankara bölgesi emniyet altına alınmalıydı. Ankara'da güvenilecek hiçbir birlik yoktu. Hepsi ihtilâlden yanaydı. Bu birliklerin komutanlarını ve mahiyetlerini Ankara'dan uzaklaştırmak gerekiyordu. Atama emirleri süratle işleme konulmalıydı. Daha sonra da İstanbul bölgesindeki ihtilâl örgütü dağıtılmalıydı. Demokratik rejimin bir sarsıntı daha geçirmeye tahammülü yoktu. 27 Mayıs darboğazından çıkılıncaya kadar çok sıkıntılar çekilmişti. Yeni bir deneye fırsat verilmemeliydi."

İşte bu planın tatbikine süratle Ankara'dan başlandı. Barut fıçısı İnönü-Sunay ikilisi ve Hava Kuvvetlerinin temsilcileri olarak görünen Hüsnü Özkan - Mucip Ataklı - Haydar Tunçkanat - Fevzi Ar-

sın-Halim Menteş tarafından yürütülen atama işlemleriyle ateşlendi. Buna karşı da *"Atamaları durdurun. İhtilâl yapılmayacak."* diye direnişe geçenler karşı karşıya gelmişlerdi. 22 Şubat 1962 olayı işte budur. Eğer böyle bir tedbire gidilmeseydi 22 Şubat 1962 olayı gerçekleşmeyecekti...

Burada bir parantez açarak o dönemin önde gelen komutanları ve siyasetçileriyle yakın temasta olan gazeteci Bedii Faik'in hükümet üyeleri ve Ordu kademelerindeki bu gergin ortamın tanıklarıyla olan görüşmeleri ve dikkat çekici ilginç tespitlerine yer verelim. Bedii Faik anlatıyor:

"Ankara'dan ayrılacağım 21 Şubat günü, havadaki gerginliği hissetmemek mümkün değildi. Öğleden sonra buluştuğum Bakan Avni Doğan Bey, Kabinedeki bazı arkadaşlarının, Turhan Feyzioğlu başta olmak üzere, Havacılarla gizli temaslar yaptıklarını anlatmış ve İnönü'nün haberi olduğundan emin bulunduğu bu türlü hareketlerin Ordu bünyesinde bir ayrılık yaratmasından korktuğunu söylemişti. Mucip Ataklı ve Haydar Tunçkanat'ın üniforma giyerek Hava Kuvvetleri Karargâhına gitmeleri İsmet Paşa tarafından gülünerek karşılanmış ve Turhan Feyzioğlu ile bazı arkadaşları, bu konuda sadece İsmet Paşa ile temas edebileceklerini gösteren bir çalımlı tutum içinde görünmüşlerdi.

Avni Doğan Bey:

'- Bana öyle geliyor ki,bu çocukların (Albayları kastediyordu) üzerlerine vara vara onları bir harekete zorlayacaklar. Böylece sonuç ne olur şimdiden pek bilinmez, ama daha şimdiden bilinen ve görülen bir şey vardır: Ordu bünyesinde tehlikeli ayrılıklar olduğunu dosta düşmana, ilan etmek!..'

Saatime baktım, trene hayli vakit vardı. Avni Doğan'ı uğurlar uğurlamaz, hemen Merkez Komutanı Atakan'ı aradım. Meğer o da beni aratmamaktaymış.

'- Çabuk gel, ben seni trene ne yapıp yapıp yetiştiririm, endişen olmasın.'

Paltomun içinde büzülerek, insanın nefesini kesen tipi altında, Merkez Komutanlığının kapısına geldiğim zaman, motoru çalışır durumda ve arka kapısı ardına kadar açık siyah bir otomobilden Selçuk Atakan'ın gür sesi duyuldu:

'- Atla... atla... çabuk.'

Karanlıkta sadece sesi vardı ve biner binmez tipiye dalan oto-

mobilde az sonra arabayı kullanan erden gayri üç kişi olduğumuzu fark ettim. Albay Selçuk, dizi üzerine çektiği battaniyenin bir ucunu da bana uzatırken, önde şoförün yanında dimdik oturan arkadaşını tanıttı:

'- Kurmay Yarbay Talat Turhan.'

Sonra kucağındaki battaniyenin altında duran thomsonu ikimizin arasına bırakırken ekledi:

'- Tabii biliyorsun, Talat Turhan Milli Savunma Bakanımızın emir subayıdır.'

Talat Turhan'la el sıkıştık ve az sonra gördüm ki, o da gittikçe artmakta olan Ordu için gerginliklerden azap duyanlar arasındadır. O da had dereceye varmak üzere olduğunu gördüğü bölünmelerden yakınmakta ve Ordu'nun parçalara ayrılmasındaki tehlikeyi belirtmekteydi. Az önce doğru Selçuk Atakan'a gelmiş ve:

'- En kötü durumdasınız, çünkü kararsızsınız. Bir karara varın ve durumu aydınlatın. Ama unutmamalı ki, İsmet Paşa ve etrafındakiler yekpâre bir Ordu kütlesini mütemadiyen bölerek, bizi birbirimize vurdurmaya kadar işi vardırabileceklerdir. Size, bize, hepimize düşen herşeyden önce bunu önlemek, bu ayrılıkları kaldırmaktır!...' demişti.

Atakan bunun üzerine benim de Ankara'da olduğumu ve şimdi kendisine geleceğimi bildirerek bütün bunları birlikte konuşmamızı daha uygun görerek, şu tipi altında semtlerini büsbütün şaşırıp karıştırdığım Ankara'yı otomobille dolaşmak yolunu seçmişti.

Talat Turhan'ı ilk defa tanıyordum. Ama onun en çok Ordu içi bölünmelerden kaygılandığı ve o sıralarda asıl görevin bu ayrılıkları süratle ortadan kaldırmak olduğuna inandığı konuşur konuşmaz anlaşılıyordu. Atakan'a:

'- Şimdi Bakan Avni Doğan Beyle konuştum. Üzerinizdeki tazyikin, bunu yapanlar tarafından bir sonuç alınmadan kalkacağını sanmıyor. Özellikle Hava Kuvvetlerinden bir kısmıyla, İnönü'nün bugünlük en yakınlarından olan Feyzioğlu ve arkadaşlarının, şu sıralarda hâlâ toplant ıhalinde bulunmalarına bakılırsa, bu tazyikin özellikle bu gece büsbütün artacağına inanmak kolaylaşır zannederim.'

Albay Selçuk, Talat Turhan'a dönerek:

'- Gördün mü? Havacıların bir koluyla mütemadiyen bizi zorlamaktadırlar, ama böyle bir zorlanmaya bizim dayandığımız kadar, o zorlamanın ortadan kalkmasına da çalışmak lazım geldiğini

düşünen yok. Sanki sadece bizim dayanma gücümüzü ölçmeye kalkışmışlardır.'

Talat Turhan fevkalade üzgün bir sesle, bana dönerek:

'- Bu nifakçılık bitmezse, Ordu içi bölünmeler çok uzayabilir, yazık...' dedi.

Selçuk Atakan'a sordum:

'- Bana öyle geliyor ki, ilk tedbir olarak sizleri yerlerinizden koparıp almayı deneyeceklerdir. O takdirde ne yapacaksınız?'

Karanlıkta yüzünü pek iyi göremiyordum, ama susmasından bir bildiğim olup olmadığını daha iyi anlayabilmek için yüzümü seçmeye çalıştığını fark ediyordum. Bir süre sonra:

'- Evet, denemeleri mümkündür, ama bunun artık bütün bağları koparıcı ve bütün namus sözlerini yerle bir edici pek açık bir anlamı olur ki, o takdirde varılacak bir kararı benim şimdiden bilmem mümkün değildir. Böyle bir karar ancak hep birlikte verilebilir.'

Talat Turhan'la adeta bir ağızdan:

'- İnşallah buna gerek kalmaz.' demiştik. Ama işin oraya dayanmasının ne kadar pamuk ipliğine bağlı bir halde durduğunu görmemek de gerçekten güçtü.

Selçuk Atakan:

'- Şimdi senden ricamız şu, İstanbul'a varır varmaz, burada sarılı olduğumuz müşkülât çemberini arkadaşlara anlat. Bilsinler ki, zorlayan değil, zorlanan bizleriz. Lütfen, Mucip Ataklı ile Haydar Tunçkanat'ın resmi elbiselerini giyerek, Halim Menteş ve Feyzi Arsın'la birlikte Hava Kuvvetleri Karargâhında olduklarını, Genelkurmay Başkanına bir hareketin başlamak üzere olduğu haberinin ısrarla iletildiğini, Meclisteki Muhafız Birliğine havacılar tarafından alarm emri verildiğini anlat ve bütün bunlara rağmen henüz tahammül gücümüzü tüketmediğimizi de söyle...'

Kolunu tutarak:

'- Tanrı sabrınızı artırsın. Bildiklerimin ve gördüklerimin hepsini söyleyeceğim. İnşallah bütün bunlar bir kâbus gibi gelip geçecek ve ileride sadece boşuna endişelenmiş insanlar olarak hepsini hatırlayıp güleceğiz.'

Talat Turhan:

'- Evet. Herkes tehlikeleri görüp, bunları önlemek konusunda üzerine düşeni yapsa ve bir takım hırslı tahrikçilikler bırakılsa, yavaş yavaş iyilik emareleri başlar ama...'

'- Bence,' dedim, *'meselenin düğüm noktası İsmet Paşada'dır. Ordu içinde karacı-havacı gibi bir ayrılığın yaratacağı tehlikeler, açacağı yaraları, İsmet Paşanın iyi bilmesi kadar doğal birşey olamaz. Bana öyle geliyor ki, ya durum bütün vehametiyle ona gösterilmemektedir, yahut da kendisi kavrayamadığımız bir hesabın içindedir. İnönü gibi tecrübeli bir adamın, bugün kendisini destekler durumda görünenlerin yarın pekala karşı bir güç teşkil edebileceklerini, hiç değilse bir üstünlük duygusu içinde yanlışlıklar haksızlıklar yapabileceklerini ve bu sefer onlara karşı da yepyeni bir grup teşekkül ederek bunun sürüp gideceğini düşünemez olması aklın kolay alacağı işlerden değildir.'*

Ve birden Talat Turhan'a sordum:

'- Milli Savunma Bakanı İlhami Sancar acaba ne düşünüyor?'

'- Şu anda ben de onu düşünüyorum,' dedi.

Bunun üzerine Atakan ona dönerek:

'- Galiba senin oraya yaklaşıyoruz,' dedi, *'Bütün bunları ağana olduğu gibi anlatmalısın, paşasıyla konuşsun ve herşeyden önce ne yaparlarsa yapsınlar şu bölünmeyi önlesinler.'*

"Bizi birbirimize vurdurtmak istiyorlar, özellikle Hava Kuvvetlerine nifak sokanlara dikkat ediniz..."

Bir iki dakika sonra, karanlıklar içinde yükselen bir binanın önünde karları savurtarak güçlükle duran arabadan atlarken, Talat Turhan dostça bağırıyordu:

'- Allah memleketi korusun.'

Araba beni yoluma yetiştirmek üzere Ankara Palas'a dönerken Talat Turhan yaveri olduğu Milli Savunma Bakanı İlhami Sancar'ın huzuruna varmıştı bile. Bakan sırtında yünlü bir robdöşambr olduğu halde karşıladığı yarbayın:

'- Beyefendi buraya yanınızda görevli bir subay olarak değil, bir küçük kardeşiniz olarak geldim. Bizi birbirimize vurdurtmak istiyorlar, özellikle Hava Kuvvetlerine nifak sokanlara dikkat ediniz, bu adamlar yekpare bir kütleyi bölmekte ve Orduyu birbirine kırdırtmak istemektedirler. Allahaşkına bunu önleyiniz...' deyişini dikkatle dinlemiş ve derhal hazırlanarak, hiç vakit kaybetmeden durumu bildirmek üzere İsmet Paşanın evine koşmuştu. Hoş, artık herşey boşunaymış ama, o anda bunu gören pek azdı. Nitekim İstan-

bul'a varır varmaz, sabah saat 09.30'da Harp Akademileri Kurmay Başkanı Kur. Albay Emin Aytekin'e Ankara'daki durumu bildirmek üzere Turan Çağların odasındaki özel telefonu açtığım zaman dahi ben hâlâ birşeyler yapılabileceği kanısındaydım. Beni bir süre dinleyen Aytekin'in telefondaki sesi son derece kaygılı ve telaşlıydı:

'- Lütfen,' dedi, *'hepsini T.Çağlar'a not ettiriniz, hiç vakit kaybetmeden bana getirsin. Burası kaynıyor, Trakya'daki kıtalardan gelmiş bir alay genç subay Akademiyi doldurdu. Hepsiyle konuşup yatıştırmam lazım, Turan'ı mesajınızla birlikte hemen bekliyorum.'*

Hemen oturup tesbit ettiklerimi madde madde söyledim. Havacılar alarmından, Menteş, Ataklı, Arsın ve Tunçkanat'ın faaliyetlerine ve her an alarma geçtikleri haberlerine itibar edilerek Genelkurmay Başkanınca Ünsalan, Aydemir ve Atakan üzerine yapılan baskılara ve baskınlara kadar hepsinin bir özetini yaptıktan sonra:

'- Bana kalırsa,' dedim, *'Ankara Grubunuz biraz da karşılarında bulunanların yaydığı havanın tesiriyle buraya yanlış aksettirilmiştir. Haklı oldukları zaman dahi haksız bulunup yanlış yorumlanmaları, bunu söylemiyorlar ama, onları yavaş yavaş karar mevkiinde yalnız kaldıkları hissine doğru itmektedir. Bunun nihayet onları yalnız başlarına bir karar vermek durumunda oldukları inancına götüreceğine inanıyorum. İlamaşallah işin böyle olması için de herşey yapılıyor... Nitekim akşam tren kalkmak üzereyken bana ilettikleri bir habere göre, Muhafız Alayı Komutanı Kur.Albay Şükrü İlkin ile 229. Piyade Alay Komutanı Albay İhsan Erkan yerlerinden alındıkları gibi, Tank taburunda da büyük değişiklikler yapılmıştır. Bu tayin seli şu anda dikkatleri ve bütün siyasi şimşekleri üzerlerine çekmiş olan beş albaya kadar dayanmadan mutlaka önlenmelidir. Aksi halde tehlikeli olaylar çıkabilir...'*

Turan Çağlar söylediklerimi not ederken, arada bir aynen katıldığını belirten hareketler yapıyor ve acelesinden kalemine kağıt yetiştiremiyordu. Ve sözlerim biter bitmez o kadar hızla toparlanıp gitti ki, kendisini beklemem mi yoksa gitmem mi lazım geldiğini soramadım bile... Ama dedim ya, hepsi boşunaymış. Kader ağlarını örmüştü bir defa ve bir kısım canların yanması pahasına, bir kısım canların yağlanması, birtakım seslerin kesilmesi pahasına, birtakım seslerin horozlaşıp tizleşmesi, hatta çığlık çığlığa ortalığı kaplaması artık mukadderdi."(6)

(6) Bedii Faik, "İhtilâlciler Arasında Bir Gazeteci", İstanbul, 1967.

"CHP Seçimi Kazansaydı 9 Şubat Protokolü İmzalanmazdı..."

"Ey Peki... bu derece azim, bu derece kararlı bir sürate rağmen ne olmuştur da protokol yürümemiştir?"

Bedii Faik(*)

Bedii Faik'in son cümlesindeki "çığlık çığlığa ortalığı kaplaması artık mukadderdi," diyoruz. Peki ülkenin mukadderatının böylesine kötü bir ortama gelmesinden kimler sorumluydu?

Bedii Faik anlatıyor:

"Ey peki.. bu derece azim, bu derece kararlı bir sürat... Hatta herhangi bir gevşemeye karşı, müdahale gününü dahi kesecek kadar işi olup bittiye getirmek âşikârken, ne olmuştur ve nasıl olmuştur da bu protokol yürümemiş ve imzalandığı gibi öylece kağıt üzerinde ve askıya kalmıştır?..

Bunun başlıca nedeni, önce protokolün ortaya koyduğu anlam ile onu imzalayanlardan bir kısmının gönüllerinde saklı duran anlam arasındaki zıdlaşmada aramalıyız. Protokolün tatbikiyle yapılacak olan neydi? Parti farkı gözetmeksizin müdahale!... Bütün partilerin kapatılması!.. Halbuki inkâr edilmesi mümkün olmayan bir gerçek şuydu ki, protokolün imzacıları arasında, "Milletin hakiki ve ehliyetli temsilcileri"nden murad olunan anlamın ancak İnönü ve CHP olduğuna inananlar vardı.

Meseleyi sadece tersine çevirir gibi yaparak ortaya koymak, 21 Ekim Protokolünün hakikatte ne kadar ince bir ipe bağlı olduğunu göstermeye yeter ama onu taşıdığı anlamdan başka bir niyetle imzalamamış olanlar, heyecanları içinde bu tarafını asla görememişlerdir ve onlar bunu farketmezken protokolü suya düşürmek isteyen Sunay onu bu yoldan ustalıkla geçirmiş ve istediği noktaya götürüp bağlamıştır. O nokta şuydu:

15 Ekim 1961 seçimlerini CHP tek başına bir iktidar olacak ölçüde kazansaydı, böyle bir protokol imzalanacak mıydı?..

(*) Bedii Faik, o dönemin ünlü ve deneyimli gazetecilerinden biridir. İnönü'ye sempatisi olduğu da söylenemez. Yukarıdaki yazılarında zaman zaman bunun yansımalarını göreceksiniz. Ancak siyasiler ve komutanlarla iç içedir. Konuştuğu komutanların hemen hepsi ona içlerini dökerler. Sonuçta ilginç diyaloglar, bilgiler ve tespitler ortaya çıkar. Bunları, farklı görüşlerle karşılaştırdığımda gerçeğe yakın olduklarını gördüm.

Şüphesiz hayır!.. Gerçi aynı protokolü imzalayanlar arasında CHP'nin amansız düşmanları da vardır ve bunların böyle bir müdahale kararına varmalarıyla değil CHP'ye ait seçim yenilgisinin, hatta seçimin bile bir ilgisi yoktur ama, o protokolün ilk muharrik kuvvetini, 15 Ekim seçimlerinin sonucundan aldığı ve bu sonucun da ancak CHP'nin yenilgisiyledir ki, protokolü imzalayan nice göze kara göründüğü meydandadır.

O halde bu protokolün daha başlangıç noktasında, birbirini zıd istikametlere çeken iki kuvvetin varlığı gözden kaçmıştır. Nitekim bu iyi görülmediği içindir ki, 21 Ekim protokolünün askıda kalmasında sadece dıştan gelen tesirlerin rolü olduğunu sananlar çıktığı gibi, böyle bir suya düşüşün tabiiliğine değil de, ucu hıyanetlere ve kalleşliklere kadar varan bir anormalliği olduğuna hükmedecek kadar şaşıranlar görülmüştür!...

Halbuki protokolü hükümsüz bırakmak isteyenler için en kuvvetli koz, yine o protokolü doğuran sebebin içindeydi. Madem seçimin İnönü ve CHP lehine sonuçlanmaması böyle kararları doğurabiliyordu; o halde seçimin sonucunu İnönü ve Partisinin iktidarda görülmesi şekline bürümek, havadaki zehri azaltmakta ilk akla gelen çare olacaktı.

"15 Ekim seçimlerinin CHP'yi tek başına iktidara getirmeyişi, Silahlı Kuvvetlerdeki huzursuzluğun başlıca nedenlydi..."

Nitekim önce Ali Fuat Başgil'in devlet başkanı olması ihtimalini "Çankaya protokolü" ile ortadan kaldırarak, sonra da İnönü'nün başında bulunacağı bir koalisyondan gayrisinin düşünülmesine dahi tahammülsüz görünerek, bu koz hesaplıca kırılmış ve 21 Ekim protokolü, böylece takıldığı çengelin ucunda sallanır olmaktan öteye geçememiştir. Bu bakımdan yalnız bi bakımdandır ki, apaçık bir Anayasa ihlali olan Çankaya protokolünün mazur görülecek bir noktası vardır ve bir askeri müdahaleyi önleyebilirdik, dedikleri zaman, haklı olabilmişlerdir.

İsmet İnönü ve yakın çevresi, şüphe yok, 15 Ekim seçimlerinden sonra Silahlı Kuvvetlerde görülen asabiyeti ve hazırlıkları iyi fark etmişler ve bu kıpırdanışın kendi lehlerine olduğunu iyi görmüşlerdir. Ama bu ne kadar muhakkaksa, böyle başlamış bir hare-

ketin, daima böyle kalacağını ve ancak hep bu yönde yürüyebileceğini sanmak gibi affedilmez bir yanlışa veya kendini beğenmişliğe düştükleri de o kadar açıktır. Evet, 15 Ekim seçimlerinin CHP'yi tek başına iktidara getirmeyişi, Silahlı Kuvvetlerdeki huzursuzluğun başlıca nedeniydi ama, bir defa bunu "Ordu+CHP=İktidar" formülüne bağlayacak kadar ileri götürmeye neden olacak gibi bir ittifak yoktu ve olamazdı. Sonra da ilk nazarda CHP sempatisinden mi, yoksa AP'nin o tarihteki davranışlarına karşı duyulan kızgınlıktan mı, daha çok pay aldığını iyi ölçmek ve ayırmak lazımdı ve nihayet bütün o asabiyeti hafifletmenin tek çaresi gibi görülen koalisyon fikrinin içinde de, istenenle istenmeyeni bir araya getirmek gibi bir tehlikenin var olduğunu iyi görmek şarttı!..

"İnönü'yü , bu aşırı güven *'ben ne yaparsam, Ordu onu destekler'* gibi bir rahatlığa götürürken..."

İnönü ve CHP çoğunluğu, meselenin sadece kendi lehlerine olan bölümlerini görmüşler, bu yönlerine sadece göz kapatmakla kalmamış, üstelik görmeleri istendiği zaman da karşılarındakilere ya bir kötü maksat yakıştırmış, yahut da kendi görüşlerini haklı gösterenlerin sözlerine itibar etmişlerdir.

Bu aşırı güven İnönü'yü "ben ne yaparsam Ordu onu destekler" gibi bir rahatlığa götürürken, 21 Ekim protokolüne kadar varılmasında, en büyük etken olarak gösterilen AP davranışlarının, bu defa İnönü'nün ortaklığına kavuşmuş olmasına bakan pek çok Silahlı Kuvvetler mensubu da, bu turşulu perhizi kendi aralarındaki İnönü ve CHP savunucularının kafalarına vurmaya başlamışlardı!

Gerçi hâlâ işi fark etmemiş görünenler veya İnönü'ye yüzünü gördükleri zaman baygınlıklar geçirecek kadar bağlılık İstanbul'a geldiği zaman Harp Akademisinde yaptığı bir konuşma ile o, ne kadar ters bir yorum içinde ve ne derece aşırı bir kendini beğenmişlik ortasında olduğunu göstererek, bütün gözleri açıverdi!..

Baştan sona kadar gizlice teybe alınan o Akademi toplantısında İnönü, halkın Ordu'dan soğuduğunu ve tekrar Ordu'yla halk kaynaşmasının ancak kendisi tarafından başarılabileceğini söyleyecek kadar kendinden geçmiştir!..

Seçimden sonra henüz koalisyon gerçekleşmeden, Ordu Kurmay Başkanı Emin Aytekin tarafından yapılan bir görüşme dave-

tinde, altı yedi arkadaşın önünde İnönü'nün Başbakan olduktan sonra su yüzüne büsbütün çıkan bu şekil davranışlarının beklenmesi lazım geldiğini söylediğim içindir ki, bunlar sonradan meydana çıktıkça üniformalı dostlarım beni haberdar etmek inceliğini göstermekteydiler. İnönü'nün o Akademi konuşmasından haberdar oluşum da bundandır.

İnönü'ye, tutumunun Silahlı Kuvvetler mensuplarından pek çoğunu kırdığı haberi verilmemiş de değildir. Ama mesela Avni Doğan (SKB örgütü subayları ile hükümet içinde bağlantı kuran ve onların güvendiği 1.Koalisyon Hükümetinin Devlet Bakanı. 22 Şubat İhtilâl girişimi ardından Talat Aydemir'e dış politika bilgileri sızdırdığı iddia edilen Dışişleri Bakanı Selim Sarper'le birlikte bakanlıktan düşürüleceğini görerek istifa etti. (Belgrad Ormanı'ndaki gizli buluşmaları için aşağıdaki dipnota bakınız. E.Y.)(7) başta olmak üzere, hangi arkadaşı onu bu yolda ikaz etmeye kalkışmışsa, mutlaka ters yorumlanmış, hatta bu yolda kim ısrar etmişse bir güzel de damgalanmıştır!.. Buna ait en belirli örnek Şişli'deki Atatürk Müzesinde çıkan bir yangını kasıtlı sayarak protesto yürüyüşüne çıkan gençlerin yaptıkları bazı taşkınlıklar üzerine, İnönü'nün İstanbul Valisi General Tulga'yı kusurlu bulup onu "basiretsizlik"le ithama kalkışan telgrafıdır ki, son derece sert ve şüphesiz o ölçüde de haklı bir karşılık görmesine yol açmıştır!.. Böyle bir telgrafı çekmekle kendisine yanlış bilgi veren koalisyon ortağının oyununa geldiği Avni Doğan tarafından söylendiği zaman, İnönü, bütün bu ikazlara hiç aldırmıyordu. Hepsini hatta uydurulmuş sayıyordu. Nitekim İstanbul'a geldiği zaman, 66. Tümen'de kendisinin hararetle karşılanması ve Tümen Komutanı General Güventürk tarafından

(7) Avni Doğan, Gazeteci Bedii Faik aracılığıyla SKB örgütü üyeleriyle ülkenin durumu ve yapılması gerekenler konusunda gizli bir görüşmeler yaptı. Bunlardan ilki Belgrad Ormanları'nda yapıldı. İzlenme korkusuyla biri Harbiye'de, diğeri Levent Kavşağında olmak üzere iki defa araç değiştirildi. Son binilen araç, Harp Akademisi Kur.Alb. Emin Aytekin'in Wolksvagen'iydi. Bu araçta Bedii Faik, Avni Doğan, onları izleyen bir Jeep'te ise örgütün diğer üyeleri vardı. İkinci görüşme daha sonra tekrar Belgrad Ormanı'nda yapıldı. Bu görüşmelerde SKB'nin Ankara ve İstanbul grupları arasındaki görüş farklılıklarının yaratacağı sonuçlar tartışıldı. Ancak Avni Doğan: *"Maalesef ok yaydan çıkmıştır ve bugün ordu içinde her an aksiyon haline geçebilecek bir hazırlık vardır. Ben İstanbul'daki SKB mensuplarının havasıyla Ankara'dakileri bir görmemek fikrinde ısrar ediyorum."* demiştl. B.Faik, a.g.e., s.187.

yakasına 66. Tümen rozetinin takılması onun nazarında, Ordu içinde huzursuz kıpırdanışlar olduğunu söyleyenlerin yanıldıklarını veya bunları bir amaç altında uydurduklarını gösteren en mükemmel delillerdi.

Avni Doğan, İnönü'nün her şeyi zamanın akışına bırakan mesele çürütme politikasının, bu defa ille de süratle karar isteyen, illede kesin tavırlar bekleyen bir kütle karşısında rejimi ve partiyi yıpratmaktan başka bir sonuç vermeyeceğini anlatıyordu.

Ona göre, İnönü'nün herkesten önce ve fazla yapması farz olan hareket, Ordu'ya meselelerini anlatmak, onların duygularını anladığını göstermek, bu intikal devrinin, o meşhur klasik "zamana bırak" silahıyla geçiştirilmeyeceğini görmek ve göstermekti.

İnönü'nün Harp Akademisinde gördüğü istikale yakın davranışı başkalarından dinlemiş ve İnönü'nün kendisine anlattıklarıyla söylenenlerin büyük farkını görünce şaşırmıştı. Ama daha sonra Aydemir'in komutan olduğu Harp Okulunda bizzat komutan tarafından kendisine gösterilen soğukluğun İnönü tarafından hiç farkedilmez sayıldığını hissedince artık iyiden iyiye şüpheye düşmüştü ki, İnönü bir belirli çevrenin tesirleri altındadır ve onların yaptıkları yorumları yüzde yüz gerçek saymaktadır.

21 Ekim 1961'de daha çok İnönü'nün seçimi kazanamamasından hızını alan bir müdahale protokolünü imzalamış olanlar, takvimler 9 Şubat 1962'yi gösterirken, bu defa İnönü Başbakanken müdahaleye karar veriyorlar ve iktidara el koymak üzere imza atıyorlardı. Hem de 21 Ekim protokolündeki 38 imzaya karşılık bu defa kadro daha da büyümüş ve Cemal Tural'ın aradan çıkmasına karşılık, yekûn 54'ü bulmuştu. Şüphe yok imazcılarını 9 Şubat protokolüne götüren hava tamamen kendiliğinden gelmiş değildir. Bunda İnönü yönetiminin kırdığı ümitlerin çokluğu kadar, SKB beliren ayrılıkları kapatmak için gösterilen gayretlerin de rolü olmuştur.

"... bir yandan havacıları SKB ile dayanışmaya zorlarlarken, bir yandan da tehlikelerini Sunay'a kadar iletiyorlardı..."

Özellikle Ankara Grubunda Talat Aydemir'in, birlik mensuplarından mümkün olduğu kadarını kendisine bağlama gayretiyle, üst kademede gittikçe pekleşir görünen İnönü'yü kusursuz sayma ve

saydırma çabasından büyük ölçüde pay alan bu ayrılıkları kapatmakta, Necati Ünsal'an, Dündar Seyhan ve Selçuk Atakan inkârı mümkün olmayan bir çaba göstermişlerdir.

SKB havacıların hemen hepsi Aydemir'e asla güvenmiyorlardı ve böyle bir güvensizliği ortadan kaldırmak için Halim Menteş'le birlikte büyük çaba göstermiş olan Dündar Seyhan'ın bütün didinmeleri pek fazla bir fayda getirmemişti. Ama hakçası istenirse ne Seyhan, ne Menteş, ne Ünsalan, ne de Atakan böyle bir havadan kolay kırılacak cinstendiler. Nitekim bir yandan havacılar kolunu SKB içindeki dayanışmaya zorlarlarken, bir yandan da böyle bir ayrıntının tehlikelerini Sunay'a kadar iletiyorlardı.

Burada bir duraklama yapmak zorunluğu vardır: 15 Ekim seçimlerinden bir hafta sonra, 14'lerin Avrupa'daki çeşitli beyan ve davranışlarının yurtta yarattığı ateşlemeleri kendilerine duyurup, bu konuda Genelkurmay Başkanı Sunay'ın fikirlerini onlara iletmek üzere Brüksel'e gönderilen Dündar Seyhan, Ocak 1962 ortasında yurda döndüğü zaman, yeni görevinin, şayet bir Ordu müdahalesine ihtiyaç duyulursa, bunu planlamak olduğu pek mahdut bir çevrede de olsa kulaktan kulağa yayılmıştı ve bu görevin kendisine, bizzat Genelkurmay Başkanınca verilmiş olduğu söylentisi, Seyhan üzerinde daha çok ilgi topluyordu! Böyle bir görevin verildiği doğru olsa dahi, bunun SKB'nin fark ederek onu istediği yöne çevirmeye başladığı ilk günden beri yalnız kendi "demokrasi" planını yürütmüş olan Sunay'ın, bir başka ustalıklı taktiğini teşkil ettiği bugün belli olmuş haldedir ama, o sıraların puslu havası içinde bunu anlamak kabil değildi. Nitekim bizzat Dündar Seyhan o günleri anlatırken, kitabında aynen şöyle şöyle demişti. (Bu konuşmanın tam metni kitabımızda mevcuttur. E.Y.) Özetle:

"- İstanbul'dan beri edindiğim kanaat ve Ankara'da ulaştığımız sonuçları Başkomutana aynen intikal ettirmek görevimdi. Zaman geçirmeksizin General Kurttekin'i haberdar ederek huzurlarına çıktım..."

"Komutan açıkça, bir harekete taraftar olmadığını, yalnız yapılması gerekli görülen planların yapılıp elde hazır bulundurulmasında da fayda gördüklerini söylediler."

Görülüyor ki, Genelkurmay Başkanı, bir harekete taraftar olmadığını "açıkça" göstermiş ve söylemiştir. Seyhan'ın ifadesine göre dahi onun istediği sadece nedir? Olası bir hareketin planı!.. Böyle

bir planın hazırlanıp elde bulundurulmasında fayda görmekle, bir harekât planını yapıp, uygulama gününü dahi kesmek ve hemen onu tezgahlamak arasında şüphesiz büyük farklar vardır!...

Halbuki Genelkurmay Başkanının sadece bir planı hazırlatıp elde bulundurmaktan ibaret olan emrinden, nasıl olsa onun uygulamasına da cevaz vereceği anlamını çıkarmak gibi bir hata hemen işlenmiş ve evdeki bu pazar az sonra çarşıya uymaz olunca, kabahat böyle bir yanlış tefsirde değil de, bizzat Başkomutan da aranmıştır.

8 Şubat günü, İstanbul Balmumcu Jandarma Tugay Komutanlığında toplanıldığı zaman, işte çoğunluk bu yanlış tefsirin hükmü altındaydı.

SKB'nin aksiyonuna Türkiye bugün her zamandan daha muhtaçtır. Memleketin en büyük ihtiyacı olan reformların gerçekleşebilmesi için, iktidarın mutlaka aynı fikir kaynağından kuvvet alana bir kadronun eline verilmesi şarttır. Böyle bir kadronun ise ancak ve ancak Türk Silahlı Kuvvetlerinden çıkabileceği meydandadır. O halde mutlaka müdahale etmeliyiz, bu müdahalenin komuta zincirini bozmadan yapılmasına dikkat edeceğimiz gibi, yine muhakkak surette İsmet Paşa iktidardayken yapılmasının da kaçınılmaz bir zaruret olduğunu artık kabul etmeliyiz...

Seyhan'ın konuşması, parlamak için esasen sadece birer kıvılcım bekleyen diğerlerini coşturmaya yetmişti ve onun susmasıyla birlikte başta 66.Tümen Komutanı General Güventürk olmak üzere V.Kolordu Komutanı General Ülgenalp'ten 1.Zırhlı Tümen Komutanı General Özdemir'e kadar pek çoğu hemen bir çoşkunluk yarışına girdiler.

"- Burada laf nümayişinden bol birşey yok. Bizler komutan olarak yüzlerine bakamaz olduğumuz malyetimize daha fazla mahçup durumda kalmak istemiyoruz."

Evet durum meydandaydı ve bir müdahale fikrinde her kesin ittifak halinde bulunduğu pek belliydi ama, bu arada, İstanbul Grubunu hâlâ kuşkulandırmakta olan iki meselenin varlığı da ortadaydı. Bunlardan biri, Talat Aydemir'in birliği bozucu şahsi çabaları, diğeri de havacılar grubunun durumuydu. Nitekim Tulga, Amiral

Özülker ve Aytekin özellikle havacılar konusunda Ankara grubundan bilgi istediler ama, Ankaralıların bu konudaki inanışları dahi birbirine uymuyordu. Necati Ünsalan, Hava Kuvvetlerinin de herhangi bir müdahale kararına çabucak uydurulmasını mümkün görürken, Ankara Merkez Komutanı Selçuk Atakan bunu son derece güç bulmaktaydı. Bu tartışmalar geceyarısından sonraya kadar sürmüştür. Müzakerelerin gittikçe uzayıp tekliflerin birbirini kovalaması üzerine ilk isyan patlamasını General Refet Ülgenalp yaptı:

"- Burada laf nümayişinden bol birşey yok. Bugüne kadar kaybettiğimiz zaman yetişir, bizler komutan olarak yüzlerine bakamaz olduğumuz maiyetimize daha fazla mahçup durumda kalmak istemiyoruz."

Ve onun arkasından General Güventürk ve Yrb. Osman Deniz, fikirlerin yeterince belirginleştiğini, edebiyatın kesilip hemen bir karara varılmasını isteyen hayli ateşli konuşmalar yaptılar. Osman Deniz, işe kestirmeden gitmek için hemen bir planlama grubu kurulmasını teklif ediyordu. Bu grubun, Genelkurmay İstihbarat Başkanı General Refik Kurttekin ile Dündar Seyhan'dan oluşmasını da teklifine eklemekteydi ki, tam bu noktada Kur.Alb.Emin Aytekin'in direnmesi görüldü. Harp Akademileri Kurmay Başkanı:

"- Hayır, olmaz böyle şey. Bir müdahale planlaması bütün yetkileriyle ancak ve ancak SKB'nin elinde olabilir. Bunu bir tek karargâha vermenin sakıncalarını burada uzun uzun tartışmaya gerek bile görmem..."

Doğrusu istenirse Albayın, açıkça söylemek istemediği bazı endişeleri vardı ve daha ziyade Ankara Grubu ve özellikle Seyhan üzerinde düğümlenmiş olan bu endişelerin yanı sıra şimdi planlama yetkisinin de oraya bırakılmış olmasını tehlikeli saymaktaydı. Onun bu itirazının derininde yatanları o sırada anlamayanlar, sonradan aynı noktaya hemen gelmişlerdir ama her iki grup birbirinden hayli uzaklaştıktan sonra..

"- Paşam bu iş artık size gelip dayanmıştır!.."

Generallerden bir sonuç alamadıklarını gören Ünsalan, Aydemir, Seyhan ve Atakan, hiç vakit kaybetmeden hemen Harp Okulunda bir toplantı düzenlediler.

"1.Kitap"ta değindiğimiz gibi 18 Şubatta komutanlar Ankara'ya koştular ve derhal toplantıya katıldılar. Genelkurmay Başka-

nının bir müdahaleye taraftar olmadığı orada bir daha meydana çıkıyordu. Sunay, özellikle Kolordu Komutanlarının, alt tabakanın artık önlenmez bir karar içinde olduğunu öne sürerek 9 Şubat Protokolünün uygulanmasından başka çare kalmadığını ısrarla belirten bütün konuşmalarına rağmen kararında direneceğini belli etmişti:

- Hayır bir müdahaleye asla taraftar değilim!...

Ve bunu söylerken bir büyük dayanağının da Hava Kuvvetleri olduğu, havacıların da bu noktadan bir santim bile dönmedikleri o kadar aşikârdı ki, geceyarısına doğru Başkomutanın ve Hava Kuvvetlerinin müdahaleyi reddeden sesleri kulaklarında çınlaya çınlaya, Orduevinde kendilerini bekleyen Ankaralı Albaylar grubuna bilgi vermeye gelen General Tulga, Gürler ve Ülgenalp'ten özellikle en kıdemlisi olan Refik Tulga, daha çok Hava Kuvvetlerinin protokole karşı olan tutumlarından ciddi surette endişelenmiş haldeydi.

Nitekim, muhatapları (Kur.Alb. Necati Ünsalan, Kur.Alb. Talat Aydemir, Kur.Alb. Selçuk Atakan, Kur.Alb. D.Seyhan) kendisine:

"- 9 Şubat Protokolü, Ordu komuta zincirine bağlı kalınarak bir müdahale yapılmasını amirdir; eğer Başkomutan ve bazı Kuvvet Komutanları bunu istemiyorsa, bu iş onlardan sonra gelene düşer."

Dedikleri ve Dündar Seyhan'ın daha da açıkça:

"- Paşam bu iş artık size gelip dayanmıştır!.." diye meseleye büsbütün tepeden girdiği anda dahi o, daha çok şu havacılar konusuna dayanacak ve:

"- Dediğiniz doğru olabilir ama, Hava Kuvvetleriyle ihtilâf halledilmeden bunu mümkün göremiyorum." diyerek meseleyi kestirecektir.

Tulga ve arkadaşları Orduevinden çıktıkları zaman saat geceyarısını çoktan geçmişti. Generallerden bir sonuç alamadıklarını gören Ünsalan, Aydemir, Seyhan ve Atakan, hiç vakit kaybetmeden hemen Harp Okulunda bir toplantı düzenlediler ve gecenin o saatinde, Ankara'daki bütün Birlik Komutanlarını Harp Okulunda toplayabildiler.

Ancak 9 Şubatla bir yöne çevrilmeye başlayan çark, tam 9 günlük bir dönüşten sonra, bu defa tersine çevrilmeye başlanmıştır!... Artık kendisini çarkın bu yeni dönüşüne uydurabilenler kalacak, böyle bir istikâmet değişikliğini yediremeyip direnenler ise çatır çatır kırılacaktır!...

Günler sonra ben işte o Şubat ayının 19'unda Ankara'ya arala-

rında bu Selçuk Atakan'ın da bulunduğu Kurmay Albaylarla görüşmeye, düşüncelerini öğrenmeye gidiyordum. Tabii eğer İstanbul'da söylendiği gibi bir harekât kararında iseler, İstanbul'un bunu onaylamayacağını da söylemeyi aklıma koymuştum.

Ankara müthiş bir kar altındaydı. Kara yolu kapalı olduğu için ilave vagonlarla büsbütün ağırlaşan Ankara treni, haddinden fazla yolcu yükünü gara boşalttığı zaman, çok değil üç gün sonra aynı garın butları yanmışçasına Ankara'dan kaçmak isteyenlerle dolup taşacağını hiç birimiz kestirecek halde değildik.

Kendimi emektar Ankara Palas'a attığım zaman, henüz sabah olmasına rağmen, oranın da eski Meclisin yaşadığı günlere özgü bir hareket içinde olduğu hemen fark ediliyordu.

Daha eşyamı açmamıştım ki, çalan telefondan Selçuk Atakan'ın dost sesi geldi:

"- Hoş geldin, hemen gelecek misin? Yoksa bir saat verebilir misin?"

Besbelli İstanbul'dakiler haberi iletmişlerdi. Onbeş yirmi dakikaya kadar orada olacağını söyleyerek, alelacele Avni Doğan Beyi aradım ve kendisine hemen Merkez Komutanlığına gittiğimi bildirerek öğle yemeğinden Ankara Palas'ta buluşmamızı rica ettim.

Merkez Komutanlığı Ankara Palas'ın hemen arkasındaydı. Birkaç dakika sonra, Selçuk Atakan'ın bir salamandra ile cehenneme döndürülmüş odasında karşılıklı oturup son haftaların bütün olanını bitenini bir de onun ağzından dinliyordum.

Büsbütün ürpererek görüyordum ki, Ordudaki tansiyon, İstanbul'da görüp hissettiklerimizden ve hatta bize açıkça anlatılmış olanlardan da yüksektir. Onun yanı sıra aynı ölçüde bir zıdlaşma ve ayrışım da artık ufukta ayan beyan boy göstermiş haldedir.

S.Atakan, ta.. 21 Ekim protokolünden beri ısrarla öne sürüp savunduğu bir konunun, her kararda havacıların var kabul edilmesi gibi daha çok hayal ürünü bir konunun, bugün artık bütün hayalperestleri daha sıçratacak kadar gözlere batmaya başladığını anlatıyordu. Hiç kimseyi itham etmiyordu. Ama "realite budur" diyordu.

O konuştukça, İstanbul'da Balmumcu Jandarma Karargâhında âlâyı velâyla imzalanarak havaya fırlatılmış bir 9 Şubat protokolünün, Ankara'da sadece beş albayın omuzları üzerine indiğini ve yalnız onlar tarafından taşınmaya başladığını görür gibi oluyordum!..

Çocuklar arasında bir muziplik hazırlarken, büyüklerin odaya girmesi üzerine herkes sanki kaçışmış da geriye onlar kalmıştı!..

Selçuk Atakan, özellikle Mucip Ataklı başta olmak üzere, komitedeki havacı üyelerin, hava kuvvetleri üzerindeki nüfuzlarını CHP'lehine kullanmalarından ve kendisiyle arkadaşlarını, Hükümete, Genelkurmay Başkanına ve Hava Kuvvetlerine bir darbe yapmaya her an hazır insanlar gibi göstermelerinden kaygılıydı.

Bu yüzden Harp Okulu Komutanı olarak Talat Aydemir, Jandarma Okul Komutanı olarak Necati Ünsalan ve Merkez Komutanı olarak kendisi, insanın sinirlerini harabeden bir uyaklık ve aşırı dikkat içinde çalışmak zorundaydılar. Bazı geceler bizzat Genelkurmay Başkanı ani telefonlar, yoklamalar ve hatta çeşitli ihbarların sevkiyle yapıldığı besbelli olan baskınlarla, Merkez Komutanlığını zorluyordu!..

Uzun süren görüşmenin sonunda Atakan:

"- Talat'la tanışmak istemişsin, o da bundan fevkalâde memnun oldu, seni bekliyor," dedi.

Hemen gidip gidemeyeceğimi sordum.

"- Derhal dedi. Sen çıkar çıkmaz ben telefonla yolda olduğunu bildireceğim!.."

Tekrar görüşmek temennisiyle, hemen ayrıldım. Bindiğim taksinin şöförüne:

"- Harp Okuluna dediğim zaman, irkilerek duraklaması ve başını geri çevirip yüzüme dikkatle bakması, tuhafıma gitti."

"- Ne o dedim, birşey mi var?..."

"- Şey... abi dedi, dün bir müşteri götürüyordum. Harbiyeliler yol kavşağından içeri araba bırakmıyorlardı da..."

Gerçekten de Harp Okulunun birkaç yüz metre öncesinden itibaren mutadın dışında bir nöbet dizisi başlıyordu. İşaret üzerine şoför arabayı hemen durdurdu. Çatık kaşlı bir genç hafifçe eğilerek bana doğru:

"- Kimsiniz?" diye sordu. Adımı ve komutanları tarafından beklendiğimi söyledim.

Gülümsedi ve:

"- Evet, bekliyorduk, geçiniz." dedi.

Az sonra, Talat Aydemir'in odasındaydım. Sonraları başlıca teşvikçiliğinden akıl hocalığına ve ihtilâlin hayali nimetlerini birlikte paylaşmaya kadar, itham edileceğim Aydemir ile bu ilk karşılaş-

mamdı. Onu nedense esmer tahmin ediyordum; sarışındı. Uzun boylu zannediyordum; kısaydı ve biraz haşin görünüşlü ve sert tavırlı diye düşünüyordum; inadına sakin görünüşlü ve fevkalâde nazik tavırlıydı.

Aydemir'le bu ilk olduğu kadar en uzun konuşmamdır. Ondan sonra konuşmalarımızın sayısı dördü geçmeyecek, ama sanki aramızdan su sızmazmış gibi gösterilmemizden anlaşılmaz bir zevk duyan veya akıllarınca fayda umanlar tezvirlerine aralıksız devam edeceklerdir.

O günlerde Hindistan'da beyanat üstüne beyanat veren 14'lerden Alparslan Türkeş'i tenkid eden bir yazım yayınlamıştı. Aydemir, yeni tanışılan her yazara yapıldığı gibi, önce yazılarımdan söz açtı ve konuyu hemen o Türkeş yazısına getirdi.

"- Haklısınız diyordu. Özellikle genç subaylar arasında az da olsa hâlâ var olan Türkeş taraftarlarına gerçekleri göstermek lazımdır."

Sonra, Türkeş'i Komiteye kendisinin sokturduğunu, arkadaşlarına onun ırkçı ve Turancı olmadığına dair teminat verdiğini anlattı. Ona göre işte bu yüzdendi ki, kendisinin Türkeş taraftarı olduğu gibi yanlış ve hatta imkansız bir söylenti dolaştırılmıştı ve hâlâ da zaman zaman dolaştırılıyordu.

"- Ben su katılmadık bir Atatürkçüyüm diyordu. Türkeş de başkaları da Atatürkçü oldukları ölçüde bizdendirler."

Konuyu değiştirmek ve asıl anlamak istediklerimi sorabilmek için:

"- Şimdi dedim, buraya gelirken okul çevresinde bana olağanüstü gibi gelen bir tertibat hissettim."

"- Evet, özellikle dünden beri böyleyiz."

"- Buna niye gerek gördünüz?"

"- Dostlarımızı düşmanlarımızı iyi ayırmamız icabeden günlerde olduğumuza inanıyoruz."

Sonra büyük bir samimiyetle ama sakin görünüşünü de yine hiç bozmadan, Genelkurmay'da bir gece önce yapılan generaller toplantısını ve onun üzerine kendisi ve arkadaşlarının Harp Okulunda düzenledikleri toplantıyı anahatlarıyla tane tane anlattı. Ona göre Genelkurmay Başkanı, İsmet Paşanın ve havacılar kanadının baskıları karşısında gevşemişti, ama bu fevkalâde tehlikeli bir gevşemeydi. Zira Ordu alt kademesi kaynama halindeydi.

"... planlanmasına göz yuman değil, bunu isteyen bir başkomutanın, o harekâta taraftar olmadığı zor iddia edilir."

Talat Aydemir

Kendisine İstanbul'daki arkadaşlarımın gösterdikleri güven dolayısıyla bu konuları, tahmin ettiğinden de fazla bildiğimi söyleyerek:

"- Benim bildiğime göre dedim, Genelkurmay Başkanı, başından beri bir harekâta kati olarak taraftar olmadığını söylemiştir. Hatta 'Bir tabancam var bana bu konuda kim gelirse, onu vururum.' dediği"

Aydemir sözünü kesti:

"- Biz Genelkurmay Başkanı ile her zaman temas halindeyiz. Şüphesiz açıkça bir harekâtın taraflısı gözükmedi, gözükmezdi de... Ama bütün maiyetinin komuta zincirini bozmadan bir harekâta karar verdiğini bilen ve bunun planlanmasına göz yuman değil, bunu isteyen bir başkomutanın, o harekâta taraftar olmadığı zor iddia edilir."

"- Peki ama, dünkü generaller toplantısında 9 Şubat protokolünün uygulanmasına asla taraftar olmadığını yine söylememiş midir?"

Aydemir hafifçe gülümsedikten sonra:

"- İşte bu dedi, onun son gevşemesidir. Yoksa başından beri böyle olduğunun ifadesi değil. Mamafih tabii, biz de temaslarımızı kesmiş değiliz, kendisinin teveccühünü de henüz kaybetmedik."

"Albayın kaderi budur. Yukarı ile aşağısı arasında köprüdür o..."

Talat Aydemir

"- Demek ki, bir 'Albaylar cuntası' söylentisi buradan çıkıyor ve sizlerin tutumunuzdan kuvvet alıyor."

"- İhtimal ama bu bence, daha çok generallerden ümit kesen genç kütlenin son bağlantı noktası olmamızdan doğmuştur. Bu ümit azaldıkça şu bağ ve dolayısıyla o söylenti büyüyecektir. Albayın kaderi budur. Yukarı ile aşağısı arasında köprüdür o. Halbuki inanınız bana, arkadaşlarımın arasında, Ordu komuta zincirin

ibozmaya taraftar bir tek insan yoktur. Biz iyi yetişmiş askerleriz; bunun ne demek olduğunu ve aksi halin nasıl tehlikeler getireceğini herkesten iyi biliriz. Genelkurmay Başkanı da bu duyguda olduğumuzu herkesten iyi bilmektedir."

Tam sırası olduğunu kestirerek:

"- İstanbul'daki Silahlı Kuvvetler Birliği mensupları dedim, belki bu derece açıkça ifade etmiş değiller ama, benim daha çok hissettiğime göre, bazı tesirler ve tazyiklerle, dönüşü gerçekten zor bir duruma iletilmenizden endişelidirler ve bundan kaçınmanızı isterler..."

Birden irkildiğini ve hafifçe mütehakkim bir tavır takındığını hisseder gibi oldum:

"- Havacı bir grubun bize karşı giriştiği mücadele İstanbul'a harfi harfine bildirilmiştir, dedi. Oradaki arkadaşlarımızın bize en fazla destek olmaları icabeden bir durumdayız. Yalnız şunu da iyi anlamalıdırlar ki, burada bütün birlikler bize bağlıdır ve o kıtaların sed çekilmesi gittikçe güçleşen potansiyelini..."

Birden telefon çaldı. Aydemir sakin sakin konuşarak:

"- Peki Orgeneralim, evet efendim, on beş yirmi dakikaya kadar geleceğim..." dedikten sonra bana dönerek:

"- Genelkurmay Başkanı değil, isterseniz birlikte çıkarız, sizi bırakır öyle geçerim. Ama daha beş on dakika vaktimiz var demektir."

Geldiğim arabayı beklettiğimi söyleyerek yarım bıraktığı konuyu bitirmesini istedim.

"İsmet Paşa Harp Okulunu ziyarete geldiği zaman, mutad töreni yaptırmamışsam, bunu keyfim böyle istediği için değil, mensup olduğum ordu böyle istediği için yaptım."

"- Evet" dedi, *"İstanbul'daki arkadaşlarımız burada karar mevkiine yakın olduğumuzu herhalde anlamaktadırlar. 9 Şubat protokolünün politika sahnesi üzerinde bir bomba gibi patlamasının ilk günlerdeki şaşkınlığı geçer geçmez, derhal tertibatını almaya başlayan siyaset tezvircileri şimdi başlıca hedef olarak bizi görmektedirler. Biz burada bütün ordu adına, bu melanetin karşılayıcıları olarak bulunuyor ve mukavemet ediyoruz. Bunu anlamayan arkadaşımız olacağını da sanmıyoruz. Ben, İsmet Paşa Harp Okulunu*

ziyarete geldiği zaman, onu soğuk karşılamış ve mutad töreni yaptırmamışsam, bunu keyfim böyle istediği için değil, mensup olduğum ordu böyle istediği için yaptım. Mensup olduğum ordunun bildiğim niyetine ve kararına uyan hareket ancak o olduğu için yaptım. İsmet Paşa Harp Akademisinde teybe alınan o kırıcı konuşmasını yapmasaydı, burada Harbiye'de daha sıcak bir ilgi görürdü. Ama oradaki davranış, buradaki hareketi doğurmuştur..."

Birlikte beni bekleyen arabaya kadar geldi. Avluda kendisini bekleyen görevli subayların komutanlarına bağlılığını görmemek için kör olmak bile azdı.

Araba Ankara Palas'a doğru giderken şoför:

"- Beyefendi, Talat Aydemir değil miydi o." dedi.

"- Hıı." dedim.

Gözünü yoldan ayırmadan kulağını biraz daha geriye vererek:

"- Şey, bir ihtilâl yapacakmış diyorlar, helal mi abi?" dedi.

Avni Doğan Beyi Ankara Palas'ta beni bekler buldum. Yahya Kemal'in sikletine ve enine göre hesaplanmış sanılan yarım asırlık berjerlere *"gömülerek"* son günlerin olaylarını birbirimize naklettik. O anda boğazıma düğümlenmiş gibi duran bir huzursuzluğu bugün dahi hissederim:

İçimde onun bana herşeyi söylediği hissi vardı. Buna karşılık ben ona bana nakledenlerin sırları saydığım bazı noktaları söyleyemiyordum. Sıkıntım bundandı. Kimbilir belki o söylemediklerimin çoğunu da biliyordu ama beni sıkıntıya sokmamak için kurcalamıyordu. Örneğin 9 Şubat protokolünün var olup olmadığını hiç sormamıştır. Sadece:

"- Burada Genelkurmay Başkanının emriyle hazırlanan bir plan gereğince imzalanmış bir müdahale protokolünden ısrarla bahsedilmektedir." demiş, ben de ancak:

"- Genelkurmay Başkanının böyle bir emri olacağını sanmıyorum," demiştim.

"27 Mayısa neden aranır aranmaz akla Adnan Menderes gelir...

22 Şubata neden arandığı zaman, İnönü bunda yoktur!..."

Bakan Avni Doğan'ın da pek çoğumuz gibi asıl üzerinde önemle durduğu nokta, bu dalgalanmaların Ordu bünyesinde ya-

pacağı tahribat ile politika kanadının İnönü başta olmak üzere rejimi sağlamlaştırmak iddiasıyla yaptığı her hareketi, sanki Orduyu karşısına alıyormuş gibi sahneye koyması ve böylece "Orduya rağmen demokrasi" gibi yanlış ve yüzde yüz haksız bir havanın yaratılmasıydı!..

İnönü'ye karşı ağzı açık bir ayran delisi hayranlığı duymaktan ve bu hızla onu övmekten başlarını kaldıramayanlar, öğünlerin bütün elektrik yükünü, İnönü'nün temsil ettiği bu tutumdan aldığını fark edemezlerdi, fark edememişlerdir!..

Nitekim, aynı çevreler, bir 22 Şubat patladığı zaman, aynı İnönü'yü böyle bir patlamaya sebep olmuş saymayacaklar, ama 22 Şubat söndüğü zaman, bu sönüşü sadece ona mal edeceklerdir!..

Gerçekten tuhaftır: 27 Mayısa neden aranır aranmaz akla o devrin hükümeti gelir ve Adnan Menderes memleketi bir ihtilâle kadar götüren bir tutumun sorumlusudur da, 22 Şubata neden arandığı zaman, İnönü bunda yokturl...

Muvaffak olmuş bir ihtilâlle, sonucu alınamamış bir ihtilâl davranışının farkı işte bu!...

"Selçuk Atakan'ın odasından içeri girdiğim zaman, beş Kurmay Albayın da çepeçevre oturduklarını gördüm.

Demek "Albaylar Cuntası" bunlardı..."

Avni Doğan, öğleden sonra yapılacak bir kabine toplantısında bulunacağı için yemeği yer yemez hemen kalktı. Kendisini otelin kapısına kadar uğurlamak üzere götürürken:

"- Benim bir endişem de şudur" dedi, *"İnönü, koalisyon ortağı AP'ye ancak kendi kanadı altında barınabileceği inancını vermek için, Ordu içindeki huzursuz kıpırdanışları ve hazırlıkları kullanma tertibi içindedir. Bu silahın anlaşılarak geri tepmesi kadar doğruca kendi kuvvetine zarar getirmesi de mümkündür!.."*

Elimi kuvvetle sıkarken akşama tekrar uğrayacağını söyledi.

Otelin tumikesi, cam bölmelerinin birinde Avni Doğan'ı dışarı çıkarırken baktım, öbüründe de Merkez Komutanı Selçuk Atakan'ın emir subayı içeri giriyor.

Beni kapıda hazır gören genç subay:

"- Sizi, Komutan rica ediyor." dedi.

Yarım saate kadar geleceğimi söyleyerek kendisine teşekkür ettim.

Selçuk Atakan'ın odasından içeri girdiğim zaman, Atakan'dan başka dört beş Kurmay Albayın da çepeçevre oturduklarını gördüm. Bir tanesini artık tanıyordum: Talat Aydemir'di ve diğerlerini de Atakan tanıttı: Kur.Albay Dündar Seyhan, Kur.Albay Emin Arat, Kur.Albay Necati Ünsalan.

Demek "Albaylar Cuntası" diye hemen bir ad yakıştırılıp yapıştırılarak, pek çok dikkatin ve o ölçüde de husumetin üzerlerine püskürtülmesine çalışılan albaylar bunlardı.

İlk nazarda dikkatimi çeken, bir karardan veya bir amaçtan çok, bir "sıkıntıyı" bir "başa gelmiş derdi" paylaşır gibi yeisli duruşları olmuştur. Muhakkak ki o anda şevk içinde, çoşkunluk içinde değillerdi.

Bir sıkıntılı süre, karşılıklı hatır sormalar ve sigara alıp vermelerle oyalandıktan sonra, nihayet Selçuk Atakan, Hava Kuvvetlerine mensup bir grup tarafından Harp ve Jandarma Okulları başta olmak üzere, sık sık alarma geçildiği söylentilerinin ısrarla yayıldığını, böylece kendilerinin her an bir hareket yapacak insanlar olarak gösterilmelerine dikkat edildiğini anlatmaya başladı.

Bana öyle geldi ki, aralarında konuşmakta oldukları konu, benim gelişim üzerine kesintiye uğramıştır ve Atakan onu şimdi böylelikle yine koptuğu yerden başlatmanın yolunu açmaktadır. Nitekim ondan sonra konuşma, daha ziyade kendi aralarında bir "durum muhakemesi" tarzında olmuştur.

Ankara Merkez Komutanının odasında kırk beş dakika kaldım ve açık söyleyeyim, İstanbul'da bana söylenenlerle orada duyduklarımın birbirleriyle bu derece zıdlaşması karşısında allak bullak oldum.

İstanbul'da bu beş Albay, Ordu Komuta zincirini koparark bir harekete girişmenin bahanecileri olarak tanımaya başlamıştı. Halbuki önümde tartışılan ve açıklanan örnekler gösteriyordu ki, onlar yavaş yavaş bir köşeye itilmektedir ve bu köşenin ille de o onlar için elbirliği ile hazırlandığı artık belli olmuş bulunan "ayaklanma" köşesi olması istenmektedir.

İstanbul'da bu albaylar, daha çok 9 Şubat protokolünün uygulanmasına değil, onu kedi yapacakları bir hareketin bahanesi ve lokomotifi yapmaya çalışarak, bozulmasına yol açan "aceleciler" olarak görülmeye başlamıştı. Halbuki burada gördüklerim ve duyduklarım gösteriyordu ki, 9 Şubat protokolü yapışan bir kağıt gibi,

bunların elinde kalmıştır ve onlar, altında imzaları bulunan böyle bir kağıdı yere atamazken, çoktan onu imzaladığına pişman, çoktan onu yok etmeye hazır niceleri de bu albayların elinde durduğu sürece daima hatırlatılacak olan o protokolün, şimdi hiç değilse anlamını değiştirdiği gibi bir bahaneye yapışabileceklerini hesaplamaktaydılar!..

Bu arada İnönü, ucu pek yüksek rütbelilere kadar dayalı bir protokolün imzacılarını topyekûn hedef alamayacağını iyi görerek, ne yapıyordu? Aynnı!.. Yani, o protokole değil de o protokolü sözde kendi münferit hareketlerinin bahanesi yapmaya kalkışanlara karşı çıkıyordu ve hedef olarak onları gösteriyordu!..

Doğrusu istenirse, Atakan'ın odasından çıktığım zaman, bu zorlu sıkıştırmaların iki gün içinde patlayacağını kestirebilmiş değildim. Ancak tazyiklerin o gece had haline girivermesidir ki, ertesi gün havanın her an bir patlamaya hazır olduğu intibaını vermeye başlamıştır. Ama nasıl bir patlamaydı bu?.. Meselenin burasını sanırım ki, patlayanlar dahi tam olarak önceden kestirebilmiş değillerdir.

Ne gariptir ki İbrahim Öktem'in ve CHP İdare Kurullarıyla Genel Sekreter Satır'ın, Avni Doğan'ı meşru düzene karşı saydıkları o saatlerden az sonra, iki emekli havacı temelli Senatör, Ataklı ve Tunçkanat, üniformalarını giyerek hava kuvvetlerini alarma geçiriyorlar, İnönü ve meşruiyetçi CHP kanadı ise buna ses çıkarmak şöyle dursun, böyle bir usulsüzlüğü ve ayrıcılığı bilakis tasvip ediyorlardı!..

"22 Şubat aslında bir zorlamanın sonucudur; aksiyon değil reaksiyondur."

Ankara'da Karacı Albaylar grubunun üzerindeki Havacıların giderek artan baskısı, onları daha da köşeye sıkıştırıyor ve adeta karşı tepki vermeye zorluyordu.

Gazeteci Bedii Faik'in, Merkez Komutanı Albay Selçuk Atakan'la yaptığı görüşme ve ilginç tespitleri bunun en tipik örneklerinden biridir:

"Selçuk Atakan, gecenin hikâyesini anlatırken hâlâ sinir içindeydi. Birkaç gecedir tekrarlanan ya Harp Okulunda ya da Jandarma Okulunda alarm yapıldığı söylentileri, son gece bütün Anka-

ra'da birliklerin malum Albaylar tarafından alarma geçirildikleri şekline kadar varmış, böylece onlara karşı olan havacı kanat, kendi kendini birliklerini alarma geçirmek hakkını kazanmış saymıştı. İşin tuhafı, havacıların mutlak olan alarmı bir yanda dururken, komutan kademesi, mütemadiyen bu tarafın alarma geçip geçmediğini araştırmakla meşguldü. Ve söylentiler veya ihtimaller üzerine yapılmış gerçek bir alarma karşılık, nihayet bir gün bu tarafın da sahiden bir alarma geçivermesi hakkı sayılmadığı gibi, hiç düşünülmüyordu da...

22 Şubat aslında işte böyle bir *'Zorlama'*nın sonucudur. Aksiyon değil, reaksiyondur!...

Her gün, her gece, etrafa saldıracak diye zıpkınlarla dürtülerek uyuyup uyumadığına bakılan kaplan, günün birinde tırnaklarının sökülüp dişlerinin de dağıtılacağını kavrar kavramaz, gerçekten hamle vaziyeti almış, gerçekten uyanıp ayaklanmışsa, buna *'Saldırı'* denmez!.. *'Karşılık'* denir!..

Aslında, o kaplanı ille de harekete geçirmek için, hiçbir imkân kaçırılmamıştır. Bir yandan havacılar alarma geçirilip, Genelkurmay Başkanının, Kara Kuvvetleri Komutanının gözleri önünde, çoktan emekli olmuş Ataklı ve Tunçkanat, üniformaları sırtlarında oldukları halde, bu alarmı sık sık tekrarlatırlarken, bir yandan da ihtilâlin başladığı haberi amaçlı olarak kendisine verilmiş bir Tank Taburunun hemen alarma geçmesi, derhal o kaplanın hücuma kalkıştığı anlamına alınır...

Ve emekli olduğu halde sırtında Albay üniformasıyla gece yarısı, Necati Ünsalan'a:

'- Ne o? İhtilâle mi kalkıştınız?..' diye soran Haydar Tunçkanat'ın hali ve faaliyeti Komutanlara meşruiyet çerçevesinde görünür de, aynı Tank Taburunu yollardan karşılayarak geri çeviren Ünsalan'ın davranışı, 'Macera hevesi' olarak damgalanırsa, bunda mutlaka bir amaç vardır.

Nitekim o amaçla, daha ertesi sabah, *'Göze batan'* Albayların görevlerinden alınarak başka yerlere aktarılmaları şeklinde hemen su yüzüne çıkmış ve bu son mızrak dürtüklemesi, 22 Şubat kaplanını yerinden kaldırıp mukabil vaziyet almaya geçirivermiştir."

Saat 23.00

(D.Seyhan anlatıyor:)

Ankara Merkez Komutanının odası... Alb. Ünsalan ile komutan Atakan karşılıklı sohbet ediyorlar.

Aydemir, Harp Okulunda kalıyor. Alb. Arat evinde, ben ordu-evindeyim. İstirahatteyiz.

Merkez Komutanının telefonu çalar, bir haber:

"- Hava Kuvvetleri alarma geçmiştir. Malumaten arz olunur."

Alb. Atakan haberi tahkike girişir.

O günlerin her saatinde bu gibi söylentiler birbirini kovaladığı için haber üzerinde ciddi olarak pek durmazlar. Ünsalan Atakan'a veda eder ve evine gider.

Talat Aydemir ve arkadaşlarının 20-21 Şubat gecesi idareye el koymak üzere harekâta geçecekleri yolundaki haber, kısa zamanda Başbakan İnönü'ye duyurulmuş ve İstanbul'daki komutanlara da ulaştırılmıştı. Hava Kuvvetleri Kurmaybaşkanı Hüsnü Özkan, İnönü'nün, Bakanların ve Genelkurmay Başkanıyla Kuvvet Komutanlarının evleri etrafında emniyet tertibatı alırken, İstanbul'daki komutanlar da durumu görüşmek üzere Kasımpaşa'daki Boğazlar Komutanlığında bir araya gelmişlerdi. O akşam toplantıya İstanbul'da bulunan Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Necdet Uran'la, Hava Kuvvetleri Komutanı General İrfan Tansel de katılmışlardı.

Saat 24.00

Kasımpaşa'daki komutanlar meselenin iç yüzünü öğrenmek için Talat Aydemir'le temasa geçerler. 15. Kolordu Komutanı Tümgeneral Fikret Esen, telefonla Harp Okulunu aradı. Aralarında şu konuşma geçti:

"- Aloo, kim siniz?"

"- Buyurun Paşam, ben Talat."

"- Ne var, ne yok?.. Bu gece harekâta geçeceğinizi duydum. Doğru mu?"

"- Kim söyledi?.. Yok böyle birşey Paşam!.. Bu söylentiler doğru değil. Şayet böyle bir karara varılırsa, İstanbul'u mutlaka haberdar edeceğiz. Biz komutanlarımızın onaylamadığı bir harekâta girişmeyiz."

General Esen:

"- Biz şu anda Kasımpaşa'daki Boğazlar Komutanlığında toplantı halindeyiz. Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanları ve diğer bütün komutanlar da burada. Sakın kendi başınıza bir iş yapmayın. Bize haber verin." dedikten sonra telefonu kapattı.

Biraz sonra İstanbul'dan tekrar arandı. Bu defa telefonda Kurmay Albay Emin Aytekin vardı:

"- Herhangi bir harekâta girişmeyin." diyordu.

Havacıların Aydemir'i Köşeye Sıkıştırmayı Hedefleyen Gece Yarısı Operasyonu Başlamıştı...

Bu arada Genelkurmay Başkanının emri üzerine Hava Kuvvetlerinde bir hareketlilik başlatılmıştı. Emekli havacılardan, daha sonra da tabii senatör olan Mucip Ataklı ve Haydar Tunçkanat resmi elbiselerini giyerek Hava Kuvvetleri Karargâhına gelmişler ve General Hüsnü Özkan ile Albay Halim Menteş'le birlikte Aydemir'e karşı hazırlıklara girişmişlerdi. Ekrem Acuner de sonradan sivil elbiseli olarak kendilerine katılmıştı.

Bir ara Ataklı, Tunçkanat ve Acuner, Meclis Muhafız Taburuna gittiler ve o gece nöbetçi subayı olan hava üsteğmenine taburu tayakkuz durumunda bulundurmasını emrettiler.

Hava Kuvvetlerinin ve Meclis Muhafız Taburunun tayakkuz durumuna geçtiği, kısa zamanda diğer birliklerce duyulmuştu.

Havacıların Aydemir'i köşeye sıkıştırmayı hedefleyen gece yarısı operasyonu başlamıştı.

Saat 02.00

Talat Aydemir'in de o geceyi Harp Okulunda uykusuz geçireceği anlaşılıyordu. Nitekim bu defa 229. Piyade alayının nöbetçi subayı Yüzbaşı Süleyman telefondaydı ve heyecanlı bir biçimde şöyle dedi:

"- Albayım, biraz önce buraya Kara Kuvvetleri Komutanı, Hava ve Deniz Kuvvetleri Kurmaybaşkanları geldiler. Alayın ihtilâl için hazırlık yapıp yapmadığını denetlediler. Bütün erat uyuyordu. Hiçbir şeyden haberimiz olmadığını bildirdim. Alay Komutanını sordular, evinde olduğunu söyledim. Onun Merkez Komutanlığına gelmesini istediler, kendisi biraz önce oraya gitti. Galiba Alay Komutanımızı tutuklayacaklar. Alaya alarm vereyim mi?"

Aydemir:

"- Gerek yok, durumu Merkez Komutanından öğrenirim." dedikten sonra, Merkez Komutanına telefon etti. Aralarında şu konuşma geçti:

"- Selçuk, komutanlar oraya geldiler mi? 229. Piyade Alay Komutanı orada mı? Neden alıkoydunuz, neler oluyor?"

"- Yanlış haber alınmış. Bu gece bir harekât olacağı söylenmiş. Onu tahkik ediyoruz. Alay Komutanı dönecek, merak etme."

Aradan on dakika kadar bir zaman geçtikten sonra, 229. Piyade Alayından Üsteğmen Ergün Özgen Aydemir'e yeniden telefon etti ve Hava Kuvvetlerinin alarma geçtiğini duyduklarını bildirerek şöyle dedi:

"- Albayım, durum sizin bildiğiniz gibi değil. Havacılar alarma geçmiş. Şu anda Merkez Komuntanlığını kuşatmış vaziyettedirler. Alarma geçelim mi?"

Aydemir, ona da hayır diyerek durumu tahkik edeceğini bildirdi ve telefonu kapattı, tekrar Merkez Komutanı Selçuk Atakan'ı tekrar aradı:

"- Selçuk, havacılar tarafından kuşatılmışsın, nedir durum?"

"- Vallahi komutanlar burada. Hava Kuvvetleri alarm yapıyormuş."

(Aydemir, Hatıratında Cevdet Sunay'ın da komutanlarla birlikte Atakan'ın yanında olduğunu yazar. E.Y.)

"- Peki Merkez Komutanı olarak, alarm yapan birlikler sana önceden bildirmediler mi?"

"- Bildirmediler. Ben de bu işi anlayamadım."

Bu sırada Atakan'ın odasına giren Tank Yüzbaşısı:

"- Sarıldınız, emirlerinizi bekliyoruz." dedi.

Yine aynı sırada Tank Taburu nöbetçi Subayı telefonla:

"- Albayım, sarıldınız. Genelkurmaybaşkanı Cevdet Sunay sizi enterne ediyor, emriniz?"

Bunun üzerine Merkez Komutanı derhal harekete geçilmesini söyledi. Ancak Cevdet Sunay telaşla:

"- Harekete geçmeyin, ben şimdi Hava Kuvvetlerine gidiyorum. Meseleyi tahkik edeceğim." diyerek Merkez Komutanlığından ayrılır.

Haber aynı zamanda türlü şekillerde Ankara'daki ordu çevrelerinde yayılmış, Tank Taburuna mensup subaylar da birliklerini

alarma geçirmişlerdi. Kontrolsüz ve panik içinde yaşanan bu alarm karmaşası nasıl olmuştu? Birlikleri kimler alarma geçirmişti?(8)

Saat 02.30'da Harp Okulu binasının yanında bulunan Zırhlı Birlikler Okulunun yanındaki Tank Taburunun alarm düdükleri acı acı ötmeye başlamıştı. Bunu 229. Piyade Alayının, onu da Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Süvari Grubunun alarmı takip etmiş, Tanklar harekete geçirilerek şehir merkezine doğru yol almaya başlamışlardı.

Saat 02.30 sıralarında, Hv.Alb. Feyzi Arsın heyecanla odaya girer, tank taburunun alarma ve Ankara istikametine harekete geçtiğini haber vererek Alb. Ünsalan'a:

"- Kan dökülecek, Allah aşkına önle Necati..." der.

Ünsalan, süratle en kısa yoldan Ankara istikametinde hareket halinde bulunan tank taburuna ulaşır.

Tank Tabur Komutanı Yb. H.Doran, Ünsalan'ı görür görmez:

"- Albayım siz dışarıda mısınız? Genelkurmay Başkanı serbest

---

(8) Alarmların verilmesi ve bu birlikleri kimin harekete geçirdiği konusunda, bugüne kadar hiç kimse sorumluluk almamıştır. Ancak bu sorumluluk Talat Aydemir'in omuzlarına yüklenmiştir. Fakat Aydemir'in ileride görüleceği gibi alarmı durdurmuş olması bu şüpheyi zayıflatmaktadır. Geçerli iddiaya göre, bu olaylar, resmi üniformalarını giyerek Hava Kuvvetlerine giden ve olayları oradan yönlendiren Haydar Tunçkanat, Ekrem Acuner ve Mucip Ataklı'nın provakasyonları sonucudur. Şöyle ki saat 03.00'te Aydemir'in harekâtı başlatacağı söylentileri üzerine, Meclis Muhafız Taburu bu havacılar tarafından alarma geçirilmiş ve ardından kendileri de alarm vermişlerdi. (14'lerin periyodik raporlarından 20 Şubat 1962 tarihli raporda *"Genelkurmaydan ayrılan Mucip Ataklı, Meclise gelerek bir Havacı üsteğmen marifetiyle Meclise alarm verdirmiş ve panik yaratmıştı."* şeklinde bir bilgi vardır. Bu bilgi diğer kaynaklarda da aynıdır.) Kara subayları, alarm nedeniyle havacı subayları gece yarısı evlerinden toplamaya giden servis araçlarının faaliyetlerinden ve durumu anlamak üzere birliklerde birbirini koğuşturan keşifler sonucu duruma vakıf olmuşlardı. Aynı saatlerde Genelkurmay başkanının emriyle Harp Okulu bitişiğindeki Tank Taburu Komutanı, 229. Piyade Alayı Komutanı, Muhafız Alayı Süvari Grubu Komutanı ile Muhabere Okulu ve Zırhlı Er Eğitim Merkezinin bazı subayları Merkez Komutanlığına çağrılmışlardı. Hava alarmı üzerine yukarıdaki Kara birliklerinin subayları da durumdan haberdar olmuşlar, birliklerinin başına koşmuşlardı. Ancak komutanlarının Merkez Komutanlığına götürüldüğünü öğrenince de alarm vermişler ve komutanları bırakılıncaya kadar da bu durumu devam ettirmişlerdi. 22 Şubatın öncesindeki günlerde gelişmeleri gergin ve elleri tetikte izleyen Tank Taburu bu nedenle zırhlı araçlarını harekete geçirmiş, saat 03.00'te T.Aydemir'in müdahalesiyle Karacıların alarmları sona ermişti. E.Y.

mi?" diye sorar.

Albay:

"- Nereden çıkarıyorsun bunları? Ne oluyor? Bu hareketin nedeni ne?"

Tabur Komutanı:

"- Havacıların alarma geçerek evlerden subay ve astsubaylarını otobüslerle topladıklarını belirledik. Arkadan komutanlarımızı ve siz büyüklerimizi havacıların tevkif ettiği haberi geldi. Biz de, Kara Kuvvetleri olarak sizleri kurtarmak için harekete geçtik. Bu gece herşeyi yapmaya hazırız."

"- Böyle birşey yok. Tabura dön ve alarma son ver!"

Talat Aydemir de Tank Taburunun şehre doğru hareket ettiğini öğrenince, hemen Harp Okulu Nöbetçi Amiri Binbaşı Bahtiyar Yalta'yı çağırdı ve:

"- Aman Bahtiyar, bir yanlışlık var. Tank Taburu başını aldı, gidiyor. Hemen git bu hareketi önle. Tabur yerine dönsün. Herkes yerli yerine gitsin." dedi.

Binbaşı Bahtiyar Yalta aracına atlayarak Tank Taburunun peşine takıldı ve Tabur Kolbaşısı Gülhane Hastanesi asfaltına çıkarken yetişti. Aydemir'in emrini bildirerek geri dönmelerini istedi. Böylece Tank Taburunun şehre girmesi önlenmiş oldu. Bu sırada Talat Aydemir de 229. Piyade Alayı ile Muhafız Alayı Süvari Grubuna telefon ederek, ortada bir yanlışlık olduğunu bildirdi ve alarmı kaldırmalarını temin etti.

Alb. Ünsalan, Tank Tabur Komutanına Genelkurmay Başkanlığına giderek kendisini beklemesini söyler ve Hava Kuvvetleri Karargâhına döner. Burada durumu açıklar. Ortada hazırlanmış bir komplo bulunduğunu, her iki tarafın ustalıkla tahrik edildiğini, kendiliğinden ihtilâl teşebbüsüne girişenlerin mevcut olmadığını anlatır.

Daha sonra Genelkurmay Başkanlığına da giderek Başkomutana olayların iç yüzünü ve nedenlerini arz eder.

Tam bu sırada Harp Okuluna Genelkurmay 2.Başkanı Tümgeneral Memduh Tağmaç ile bazı subaylar gelirler. Talat Aydemir'in odasına girmeden önce okulu gezerler ve öğrencileri uyur vaziyette görürler. Aydemir'in odasına girdikleri zaman onu pijamalı görmüşlerdi. Memduh Tağmaç, Tank Taburunun ne sebeple alarma geçtiğini sorar. T.Aydemir, bunun bir ihtilâl amacıyla yapılma-

dığını, kontr alarm olduğunu ve emri kimin verdiğini bilmediğini söyler ve:

"- Tank Taburu şehre inerken önledim, alarmı kaldırdım." der.

Tağmaç:

"- Hava Kuvvetlerinin alarmı üzerine bazı birlikler alarma geçmişlerdir. Bu birlikler ne yapacaklarını, nasıl hareket edeceklerini nereden biliyorlardı? Mesela Tank Taburu şehre ne için iniyordu ve ne görev yapacaktı?" diye sordu.

Talat Aydemir, bunun önceden hazırlanmış bir ihtilâl planının uygulaması olabileceğini söyledi. Gerçekten, bu olaylardan birkaç hafta önce, olağanüstü bir olay meydana gelir de idareye el koymak gerekirse ne yapılacağını gösteren bir harekât ve harekât sonrası planı hazırlanmış ve birlikleri ilgilendiren kısımları ilgili birliklere bildirilmişti. Bu plandan Memduh Tağmaç'ında haberi vardı. Hatta kendi eliyle plan dosyası; Kurmay Albay Necati Ünsalan, Kurmay Albay Emin Arat ve Deniz Albay Galip Gültekin tarafından tetkik edilmek üzere Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı General Hüsnü Özkan'a verilmişti ve plan hâlâ kendisinde bulunuyordu. Aydemir, Tank Taburunun bu plan gereğince harekete geçmiş olabileceğini ifade etti. 20 Şubat 1962 günü meydana gelen olaylar durulmuştu; ancak Hava Kuvvetlerinin alarmı hâlâ devam ediyordu.

Talat Aydemir Havacıların Tertiplerini Anlatıyor

"20-21 Şubat gecesi hazırlanan durumun tertipçileri şunlardır: Hava Kuvvetleri Cuntasından başta Kurmay Albay Halim Menteş, Albay Fevzi Arsın, Hava Kurmay Başkanı General Hüsnü Özkan, Binbaşı Avni Güler, Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel. Tabii Senatörlerden Mucip Ataklı, Haydar Tunçkanat, Emanullah Çelebi, Ekrem Acuner, Fikret Kuytak, Rafet Aksoyoğlu, Şükrat Özkaya (CHP'ye hizmet eden tabii senatörler)... Başrolde İnönü, Turhan Feyzioğlu, İsmail Rüştü Aksal ve daha birçok CHP'liler...

Planları ise şöyledir:

Yanlış bir istihbarat sonucunda Hava Kuvvetleri Cuntası Sunay'a gelip:

'- Bu gece (20-21 Şubat 1961) saat 03.00'te Ankara'daki birlikleri ihtilâl yapacaklardır. Siz bize resmen alarm emri verin. Biz Hava Kuvvetleri olarak alarma geçer, bu ihtilâli yerinde söndürü-

rüz. Ankara'daki ihtilâle taraftar birlik komutanlarının hepsini toplarız.' demişler.

O da hava kuvvetlerinin kara kuvvetleri üzerinde kullanmak üzere alarma geçirmiş. Bu emirden bir süre önce Sunay, hava, deniz ve kara kuvvetleri komutanlarıyla aynı konuda görüşmüş, alarm söylentilerini tartışmış.

Mucip Ataklı Paşa resmi elbisesini giymiş ve hava kuvvetleri karargâhında emir komutayı ele almış. Tansel'i bir bahane ile İstanbul'a uçurmuş. Ekrem Acuner de sivil kıyafetle beraberindeymiş. Haydar Tunçkanat ise alarm ile birlikte resmi elbisesini giymiş ve Meclise gelmiş. Meclis Muhafız Taburu'nun nöbetçi subayı olan hava üsteğmenine (bu durum oldukça mânidardır) giderek:

'- Harp Okulu Meclisi kuşatıyor. Duvarlarınıza kadar geldi. Ne duruyorsunuz, derhal alarma geçin!' demiş.

Bu sırada ise Harp Okulu öğrencileri uyumaktadır, okulda sadece dokuz nöbetçi subay vardır.

Meclis Muhafız Taburu'nun havacılar tarafından alarma geçirilmesi üzerine tank taburu da kontr-alarma geçiyor ve onun civarında bulunan 229. Piyade Alayı ve Süvari Grubu da kontr-alarma katılıyor. Bu anda saat 02.30'dur.

Ben derhal nöbetçi amiri Kurmay Binbaşı Bahtiyar Yalta'yı çağırdım:

'- Aman Bahtiyar, bir yanlışlık var. Tank Taburu başını aldı, gidecek şimdi. Git, tank taburunu önle, yerine dönsün, alarmı kaldırsınlar. Herkes yerli yerine gitsin.' dedim.

Derhal harekete geçen Yalta, Bahçelievler'den Bakanlıklara gelen ve Gülhane kısmında kavuşan yolda tankları yakalayarak geri çevirdi. Durum 229. Piyade Alayına da izah edilerek orada da alarm tatil ettirildi.

Saat 03.00't'e geldiği sırada havacılar cuntasına mensup olanlar, Sunay'a giderek:

'- İşte, biz size saat 03.00'te harekete geçecekler, demiştik. Gelin bakın, harekete geçtiler.' diyorlar.

Bunun üzerine Sunay, Önür, Hüsnü Özkan ve Turgut Özel'den müteşekkil komuta heyeti olay yerine geliyor. O anda kontr-alarma geçmiş olan kıtaları ayakta gören komuta heyeti, kendilerine daha önce kara kuvvetlerinin alarma geçeceğine dair verilen haberin doğru olduğu kanısına kapılıyor. Oysa bu sırada kıtalar yanlış-

lığı anladığı için alarmı terk etmek üzeredir. Harp Okulu ise mışıl mışıl uyumaktadır. Harp Okuluna gelen Genelkurmay İkinci Başkanı Memduh Tağmaç, öğrencilerin uykuda olduğunu görerek geri dönüyor. Komuta heyeti ise Harp Okulunun nizamiye kapısına kadar gelip durumu gözleriyle gördükten sonra Tank Taburu'na gidiyor. Sunay neden alarma geçtiklerini soruyor. Tabur Komutanından aldığı cevap şudur:

'- Albaylarımızı ve generallerimizi havacılar merkez komutanlığında tevkif ettiler. Sizleri kurtarmaya geliyorduk, paşam...'

Bu cevap Sunay'ı şaşkına çevirmiştir. Olduğu yere yığılıyor, Tank Taburu Komutanı Yarbay Haldun Dora'ya:

'- Otur oğlum' diyor.

Sunay hatasını anlamıştır, üzgündür. Olay böylece kapanmıştır."

21 Şubat Büyük Hesaplaşma Günü

Havacıların Genelkurmay Başkanına Verdiği Muhtıra

21 Şubat sabahı büyük hesaplaşma günüydü. Sabahın erken saatlerinde makamına gelen Cevdet Sunay, gece olup bitenler nedeniyle çok hiddetliydi. Aynı zamanda olaylar hakkında saati saatine bilgilendirilen Başbakan İsmet İnönü de koalisyon temsilcileri olan İsmail Rüştü Aksal, Kemal Satır ve Turhan Feyzioğlu ile görüşerek, durumu değerlendiriyor ve ne şekilde halledilmesi gerektiği yolunda Hava Kuvvetlerindeki komutanlara ve MBK'dan bazı üyelere tavsiyelerde bulunuyordu.

Öte yandan Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı Hüsnü Özkan (Sonradan CHP Hatay Milletvekili oldu.), Kurmay Albay Halim Menteş, Kurmay Albay Fevzi Arsın, Binbaşı Avni Güler (Yassıada kararlarını İstanbul'dan Ankara'ya getiren hava subayıdır.) ile Mucip Ataklı, Haydar Tunçkanat, Emanullah Çelebi, Ekrem Acuner, Fikret Kuytak, Refet Aksoylu ve Şükran Özkaya kendi aralarında bir görüşme yaparak Cevdet Sunay'a bir muhtıra vermeyi kararlaştırmışlardı. (Bu muhtıranın verilmesine ve içeriğine İnönü'nün tavsiyelerinin hakim olduğu sonradan Aydemir tarafından ileri sürülmüştür. E.Y.) Muhtırada bir gün önceki olaylardan Albaylar Cuntasını teşkil eden Talat Aydemir, Selçuk Atakan ve Necati Ünsalan'ın birinci derecede sorumlu oldukları bildirilmekte, bunların ve arkadaşlarının derhal emekliye sevk edilmeleri istenmekte, aksi halde Hava Kuvvetlerine verilmiş olan alarmın devam ettirileceği ifade

olunmaktaydı. Muhtıra, İstanbul'da bulunan Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'in de onayı alındıktan sonra Genelkurmay Başkanı Sunay'a verildi.

Sunay muhtırayı alır almaz Kara Kuvvetleri Komutanı Muhittin Önür ile Jandarma Genel Komutanı Abdurrahman Doruk Paşaları yanına çağırdı, durumu anlattı. Gerçi muhtırada Albaylar Cuntasını teşkil edenlerle onların yardımcılarının derhal emekliye sevk edilmeleri isteniyordu ama, bunun tehlikeli sonuçlar doğurabileceği düşünülmemişti. Üç komutan, şimdilik emeklilik işleminden vazgeçilmesini, sadece bu albayların yerlerinin değiştirilmesiyle yetinilmesini uygun bulmuşlardı. Aydemir, Atakan ve Ünsalan'a alınan kararlar tebliğ edilecek ve gerekli uyarılar yapılacaktı.

"Talat, durum çok kötü."

T.Aydemir, S.Atakan ve N.Ünsalan acele olarak Genelkurmaya çağrıldılar. Önce Atakan geldi. O, Cevdet Sunay'ın yanından çıkarken, emir subayının odasına Aydemir ile Ünsalan giriyordu. Bir koltukda da Abdurrahman Doruk oturuyordu.

Atakan, Sunay'ın yanından çıkar çıkmaz Aydemir'e yaklaştı ve:

"- Talat, durum çok kötü. Memleket bizden fedakârlık bekliyor. Hava Kuvvetleri bütün yurdu kapsamak üzere alarm vermiş. Sunay'a da bir ültimatom sunmuşlar. Akşamki olaydan başta sen olmak üzere bizleri suçlu gösteriyorlar. Tayin veya emekliliğimizi istiyorlar. Aski halde alarmı kaldırmayacaklarını bildirmişler."

Selçuk Atakan, Cevdet Sunay'la yaptığı görüşmeden ikna olmuş şekilde çıkmış gibiydi. Zaten Sunay'ın ilk defa kendisiyle görüşmeyi tercih etmesinin nedeni de ılımlı bir insan oluşuydu. Aydemir, Atakan'a şu cevabı verdi:

"- Peki, anladım. Bundan sonrasına sen karışma!"

Hep birlikte Genelkurmay Başkanının yanına girdiler. Odada soğuk ve gergin bir hava vardı. K.K.Komutanı Muhittin Önür de oturuyordu. İlk sözü Sunay söyledi ve Talat Aydemir'e:

"- Evladım," dedi, *"Çok karışık bir durumdayız. Hava Kuvvetleri bana bir ültimatom verdi. Akşam Kara birliklerine alarmı sen vermişsin. Bu nedenle nakiller yapılacaktır. Sizlerin de yerlerinizi değiştiriyorum. Bu şartlar altında sizleri himaye ettiğimi bilmenizi isterim."* dedi. Ayakta duran Aydemir ve Ünsalan şaşkındı.

T.Aydemir Genelkurmay Başkanının önünde silahını uzatıyor:

"Beni ya şimdi burada temizlersiniz ya da Divan-ı Harbe verirsiniz. Hava Kuvvetlerinin emriyle şuradan şuraya kımıldamam. İcap ederse çarpışırız." diyor...

Talat Aydemir hemen:

"- Ben, Allahtan başka kimsenin himayesine girmem. Bu işte suçlu olan ben değilim. Yanlış haberler ve dedikodularla bir kuvvet diğer kuvvet karşısında kullanılmak isteniyor. Bizler suçlu değiliz. Bütün bunlar İnönü'nün ve kuşku içinde bulunan eski Milli Birlikçilerin oyunlarıdır. Asıl suçluların cezalandırılması lazımdır." dedi.

Daha sonra Hava Kuvvetlerinin tutumunu şiddetle tenkit etti. Milli Birlik Komitesi üyelerinin ve Halk Partisinin oyununa gelmiş olduklarını ileri sürdü ve ardından gayet sinirli olarak tabancasını çıkararak Cevdet Sunay'a uzattı ve şöyle dedi:

"- Beni ya şimdi bununla temizlersiniz, ya Divan-ı Harbe verirsiniz. Eğer geceki harekâta ben neden olduysam, beni kurşuna dizdirirsiniz. Buyurun intihar edin deyin edeyim; fakat ben Hava Kuvvetlerinin emriyle şuradan şuraya kımıldamam. Benim damarlarımda Halk Partisi kanı dolaşmıyor, vatanseverlik dolaşıyor. Böyle bir haksızlığa tahammül edemem. Siz, asıl bu olayın gerçek suçlularını cezalandırmalısınız."

Cevdet Sunay şaşkınlık ve kızgınlıkla:

"- Ben katil miyim?" dedi ve ardından:

"- Hava Kuvvetleri alarm halindedir. Üzerinize bomba atacaktır." dedi ve Aydemir:

"- Biz de Kara Kuvvetleri olarak yarı alarm haline geçmiş bulunuyoruz. Hava Kuvvetlerinin tahakkümü altına girmeyiz. İcap ederse çarpışırız." karşılığını verdi.

Aydemir'in Hava Kuvvetleri için sarf ettiği aşırı sözler işi iyiden iyiye çığırından çıkarmıştı. Sunay, hepsini odasından ayrılmalarını ve şeref salonuna gitmelerini söyledi.

T.Aydemir, K.K.Komutanı M.Önür'e

"- Paşam, neden ağlıyorsunuz? Ben bir albay olarak Hava Kuvvetlerine karşı Kara Kuvvetlerinin prestijini korumaya çalışıyorum, siz gözyaşı döküyorsunuz."

Şeref salonuna geçtiler. Burada K.K.Komutanı Muhittin Önür, Jandarma Genel Komutanı Abdurrahman Doruk, Talat Aydemir, Selçuk Atakan ve Necati Ünsalan vardı. M.Önür, Aydemir'in, Sunay'ın odasında çıkardığı tabancasının kurşunlarını boşaltmış, olup bitenlerden duyduğu teessürle ağlıyordu. Aydemir, Muhittin Önür'e şunları söyledi:

"- Paşam, neden ağlıyorsunuz? Ben bir albay olarak Hava Kuvvetlerine karşı Kara Kuvvetlerinin prestijini korumaya çalışıyorum. Siz göz yaşı döküyorsunuz. Bize sahip çıkın, hakkımızı koruyun. Ben haksız değilim, neden müdafaa etmiyorsunuz?" dedi.

M.Önür olaylardan kendisinin sorumlu olduğu bazı Karacıların suçlu gösterilmesi ve ordunun parçalanmış olması karşısında büyük bir üzüntü içindeydi.

"- Herşeyi anladım. Bu durumu nasıl düzeltebiliriz diye düşünüyorum." dedi.

Talat Aydemir:

"- Biz kuvvetlerin bölünmesini asla onaylamıyoruz. Gerçekler ışığa çıkarılmalıdır. Bunun için Havacıların temsilcileriyle karşı karşıya gelip, yüzleşmeye hazırım. Huzurunuzda hesaplaşalım. Eğer ben haksızsam, hayatta hiç vermediğim sözü veriyorum. Onların ayaklarını öpeceğim. Yeter ki bu memleket felakete gitmesin. Onlar haksızsalar, sadece özür dilesinler. Sarılalım, kucaklaşalım, bu iş bitsin. Yerimizi değiştirmekle bizi suçlu duruma düşürmüş olmuyor musunuz?" dedi.

Gergin havayı yatıştırmak ve nakilleri durdurmak için elinden geleni yapmaya çalışan M.Önür:

"- Hay, hay..." diyerek T.Aydemir'in teklifini kabul etti.

Hava Kuvvetleri Kurmaybaşkanı General Hüsnü Özkan'a telefon edildi. Hüsnü Paşa kısa bir süre sonra şeref salonunun kapısında görünmüştü. Tam bir şiddet ve hareket pozuyla içeri girer girmez Albayları görünce sinirlenmiş ve Kara Kuvvetleri Komutanına:

"- Sen beni ne yüzle çağırırsın. Sen değil misin bizi alarmda tutan? Şimdi bir kenara çekilip albaylarla bizi karşı karşıya bırakıyorsunuz!" diye târizde bulunduktan sonra, Aydemir'e döndü ve onu birlikleri harekâta sürüklemekle suçladı.(9) Daha sonra Necati Ünsalan ile Selçuk Atakan'a dönerek şöyle dedi:

"- Bu iki albayı canım gibi severim. Fakat Talat benim için ard fikirler taşıyan bir insandır. Akşam kıtaları ihtilâle kaldıran kendisidir. Harekât dosyası ve delilleri elimdedir. Harekâtı muvaffak olduğu takdirde Radyoda okuyacağı tebliği dahi hazırlatmıştır."

Aydemir bu dosyanın dün geceki alarm durumu ile ilgisi olmadığını, bunun daha önce Genelkurmay Başkanının emriyle her ihtimale karşı hazırlanmış bir harekât planı olduğunu ve tetkit edilmek üzere Emin Arat ve Necati Ünsalan tarafından Havacılara verildiğini söyledi ve tartışma konusu olan alarm meselesini anlatarak, bunda hiçbir dahli bulunmadığını ileri sürdü.

Ne Aydemir Hüsnü Özkan'ı, ne de Özkan Aydemir'i ikna edebilmişlerdi. Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı şeref salonunda bulunanların ellerini sıkarak Genelkurmaydan ayrılacağı sırada, K.K.Komutanı Önür kendisine Cevdet Sunay'ın emrini bildirdi ve:

"- Hava Kuvvetleri alarmı kaldırsın." dedi.

Hüsnü Özkan:

"- Orası bizim bileceğimiz iş. Kuvvet Komutanı (İ.Tansel), *İstanbul'da. Gelsin, ne yapılacaksa o yapar. Ben bu işe karışmam."* diyerek çıkıp gitti. (Aydemir'e göre Özkan sırtını İnönü'ye dayadığı için böyle dikleniyordu.)

Durum Hava Kuvvetleri Karargâhında Hüsnü Özkan'ı bekleyen general ve diğer subaylarla bazı Komite üyeleri arasında görüşüldü ve İstanbul'da bulunan İrfan Tansel'in acele Ankara'ya çağrılmasına karar verildi. Tansel öğleden sonra jetle Ankara'ya dönmüştü.

K.K.Komutanı M.Önür, Genelkurmay Başkanıyla görüştükten sonra, Aydemir ve arkadaşlarına hiçbir subayın yerinin değiştirilmeyeceğini söyledi ve albaylar da Genelkurmaydan ayrıldılar.

---

(9) T.Aydemir, 21 Mayıs girişiminden sonra Mamak Sıkıyönetim Mahkemesindeki savunmasında H.Özkan için: *"Çok celallî olarak salona girdi. Muhittin Önür'e ağzına ne geldiyse söyledi. Çünkü arkasını İnönü'ye dayamıştı."* diye yazar. (İ.Tansel ve M.Batur da M.Önür'ü eleştirirler. İlerideki sayfalarda.)

"Sorumlu olarak ortaya sadece birkaç albay atıyorlardı.
Sanki, 12 gün önce 9 şubat protokolünü 54 yüksek rütbeli subay imzalamamıştı..."

Alb. Aydemir saat 13.30'da Harp Okuluna döndü. Genelkurmaya çağırılışının nedenini anlattıktan sonra devamla:

"Artık herşey su üstüne çıkmıştı denilebilir.

Hükümet ve statükocular, her sonucu göze alarak tam bir saldırıya geçmiş bulunuyorlardı. Fakat bu taarruzlarında direkt olarak kendilerini karşınızda görmüyordunuz. Silahlı Kuvvetler içinde zamanla edinmeye muvaffak oldukları taraftarların üzerimize salıyorlardı. Hedeflerini de iyice küçültmüşlerdi. Sorumlu olarak ortaya sadece birkaç albay atıyorlardı. Sanki, 12 gün ve evvel 9 şubat protokolünü 54 yüksek rütbeli subay imzalamamıştı. Bütün hedefleri Ankara'daki 'Albaylar Cuntası'ydı. İlk hamlede onun da hepsini açıkça karşılarına almıyorlar, sadece Aydemir'e çullanmakla yetiniyorlardı.

Silahlı Kuvvetler Birliğinin bel kemiğini oluşturan eski 27 Mayıs ihtilâlcilerini, Birliğin diğer mensuplarına yedirmek birinci ara hedefleri olmuştu. Bunun için tertipler iyi hazırlanmıştı. Kara Kuvvetleri Komutanı General Önür'ün bile, bir aralık kendi emir ve komutasındaki birliklere karşı, Hava Kuvvetlerini alarma geçmeye teşvik edecek kadar gözü döndürülmüştü. Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı bunu açıkça yüzüne karşı söylüyor, o da hüngür hüngür ağlıyordu.

Zaten işin başlangıcından beri, Kara Kuvvetleri başsız bırakılmıştı. General Önür iyi bir adamdı, ama bir türlü kendi kuvvetine sahip olamamıştı. Bütün o dağınıklığın kargaşalığın ve ast kademelerin birer otorite haline gelişinin esas nedeni buydu.

SKB içerisinde Deniz Kuvvetlerini Alb. Gültekin ve Özkan temsil ederlerdi. Hv.Alb. Menteş, Arsın ve diğerleri Hava Kuvvetleri adına konuşuyorlardı. İş Kara Kuvvetlerine gelince, İstanbul ve Ankara Silahlı Kuvvetler Birliği teşkilatı adına laf ediliyordu. Kara Kuvvetleri mütecanis bir kuvvet manzarası göstermiyordu. Sanki başında komutanı yoktu..."

Ortada ne bir isyan olayı, ne bir itaatsizlik, ne bir silahlı direniş yoktu... Buna rağmen cepheler kurulmuştu...

Genelkurmay Başkanlığı Karargâhında, önceleri SKB teşkilatının ileri gelenlerinden biri olan İkinci Başkan Memduh Tağmaç, şimdi Birlik aleyhine sıkı bir faaliyet içerisine girmişti.

O gün öğleden sonra, artık cephelerin iyice oluştuğunu görüyordunuz. Cephenin birini karargâh, diğerini de karargâhın emir ve komutası altında bulunan birlikler oluşturuyordu...

Henüz ortada ne bir isyan olayı, ne bir itaatsizlik, ne bir silahlı direniş, hiçbirşey yoktur. Buna rağmen cepheler kurulu vermiştir.

Niye kurulmuştu bu iki cephe?

Türk Silahlı Kuvvetlerinin büyük çoğunluğu, 28 Şubata kadar siyasi statüyü değiştirmeyi vaat altına alan bir 9 Şubat protokolünü imzalamıştı. Bu protokolün uygulanmasının önüne geçmek üzere siyasetçiler ve statükocular harekete geçmişler, SKB içinden sağladıkları taraftarlarını cepheye sürmüşler ve karşılarına da küçük bir grubu hedef olarak almışlardı. Kimse emir ve komuta dışında bir harekete niyetli değildir ve bunun güvencesi sorumlu mevkilerde bulunanlara verilmiş bulunmaktadır.

Ancak siyasetçiler ve statükocular başladıkları işi bu defa bitirmek kararındadırlar. Bu defa ihtilâlci tanınmış bir grubu Silahlı Kuvvetlerin bağrından söküp atmaya kararlıdırlar. Ne yaparsanız yapın, yakanızı bırakmayacaklardır. Onlara göre ihtilâlci olarak bilinenler Ordu'da kaldıkça 2-3 ayda bir (21 Ekim 1961 - 9 Şubat 1962) yeni protokollerin imzalanmayacağını garanti etmeye imkan yoktur Belki de ihtilâlciler yeni bir hamleyle protokol imzalamadan geçiverirlerdi...

21 Şubat gününe kadar, birlikler karargâha karşı bir itaatsizlik gösterisine dahi girişmiş değildir. Sonradan meydana gelen görüş ve fikir ayrılığı halen devam ediyordu, ancak bu ayrılık münferit bir kuvvetle harekâta girişecek boyutta değildi. Fakat İsmet Paşa ve Hükümeti, iktidarlarının rakiplerini ortadan kaldırmaya karar vermişti. Paşaya göre, demir tavındaydı. Deneyimleri bunu gösteriyordu. Yeteri kadar dövebilirse istediği şekli verebilecek, hiç olmazsa ihtilâlcilerin bir kısmından kurtulacaktı.

Paşa ve Hükümeti işi ustalıkla ele aldı. Kendi taraftarlarını, pro-

tokolü imzalayanların üzerine kışkırtmıştı. Hısımlarını iyi tespit etti. Kendisini, Harp Okulunu kısa bir süre önce ziyareti sırasında, protesto edercesine karşılayan Alb. Aydemir üzerine bütün kuvvetlerini yöneltmekte usta bir taktik uyguladı. Aydemir açık hedefti. Sıra diğerlerine de gelecekti.

Aydemir'i hedef olarak seçerken Albayın, öteden beri etrafına saçtığı nefret tohumlarından iyice yararlanmak fırsatını da kaçırmadı. Aydemir, bir taraftan ihtilâlde kullanmayı düşündüğü kendi taraftarlarına tavizler verirken etrafını düşüncesizce kırmaktan çekinmemiş, bu nedenle şahsına karşı düşmanlık ve kıskançlık odakları belirmişti.

General Tansel Ortalığı Yatıştırıyor...

Böylesine karışık ve güvensiz ortamın içinde bulunan Dündar Seyhan'ın değerlendimesi şöyledir:

"Durum ne kadar karıştırılmak istenirse istensin, gittikçe yaklaşan tehlikenin büyüklüğü karşısında, doğmasını beklediğimiz ve yakıştırdığımız sağduyudan umudun kesilmiş olmasını kabul etmeye gönül razı olmuyordu. Karşımıza gerilmiş olanların da bu memleketin evlatları olduğunu inkâr edemezdik. Bir ortalama yol bulunacak, korkunç tehlikenin önüne geçilmesi elbette düşünülecekti.

Nitekim, Hava Kuvvetleri Komutanı General Tansel, İstanbul'dan döner dönmez karşılıklı temaslar başlamıştı. Harp Okulu 2'nci Tabur Komutanı Kur.Bnb. Bahtiyar Yalta telsizci olarak Generalin karargâhına gönderildi.

Binbaşı Hava Kuvvetlerinin verdiği alarmın gerginliğin sebebini teşkil ettiğini, alarmın kaldırılmasıyla durumun normale döneceğini belirtmiş, Komutan General de, birlik ve beraberliğin korunması için her çareye başvurulacağını, aksi düşüncenin akıllarından dahi geçmeyeceği teminatını vermişti.

Binbaşı Yalta'nın getirdiği haberi umut bağlanılan sağduyunun ilk görüntüsü olarak kabullenmemek için ortada bir sebep yoktu. Bu karşılıklı temasta 22 Şubat günü Genelkurmay Başkanlığında, bütün sorunların çözümünü kapsayacak bir toplantı yapılması da kararlaştırılmıştı. İşler iyi yöne rota çevirdi, zannettik; ama gelin görün ki, Karargâh olumsuz faaliyetine devam etmekten bir türlü vazgeçmiyordu.

Karargâhta, siyasetçilerin tarafını tutmuş ve Aydemir'e karşı kin ve gayz dolu bir kısım subaylar, İkinci Başkan General Tağmaç'ın idaresinde, direnmekte inat ediyorlar ve gecenin bir hayli ilerlemiş olmasına rağmen karargâhı terk etmiyorlardı. Her ne pahasına olursa olsun, 'Albaylar Cuntası'nın sindirilmesi isteniyordu. Toplantı halindeydiler. İstekleri saati saatine, bizim tarafı tutan subaylar tarafından bize ulaştırılıyordu. Bir aralık, toplantı halinde bulunan bu subaylara, İkinci Başkanın, ertesi gün sabaha kadar meseleyi kökünden halletmeye söz verdiği haberini aldık."

Havacılar Çok Tehlikeli Bir Planın Hazırlanmasıyla Meşguldüler

Dündar Seyhan devamla:

"Bu vaadin kime ve nereye dayandığı sonradan meydana çıkmıştır. Meğer o esnada yetkili tekmil organlar, o gece için düşünülmesi çok tehlikeli bir planın hazırlanması ile meşguldüler.

İşin içinden, gayet basit bir komuta değişikliği ile kurtulmanın mümkün olacağını hesaplamışlar. Bir toplantı bahanesiyle, direnme ihtimali olan eski ihtilâlciler Genelkurmay Başkanlığı Karargâhına çağrılarak ortada tutuklanacak veya enterne edilecekler, yerlerine de atanmaları yapılan yenileri gönderilecek, makamlarına oturtulacak ve böylece, bir anda ve çok kolaylıkla, eskilerin bütün yetkileri ellerinden alınarak mesele örtbas ediliverecekti.

Bu dahiyane komplonun kimin aklının eseri olduğunu bilmiyorum ama ertesi günkü uygulama, o geceki faaliyetin bu planı sağlamayı hedeflediğini ortaya çıkarmıştır. Çağır, yakala... Yerine birisini gönderiver. Bu reşit olmayan bir çocuğun bile ilk anda aklından geçmesi mümkün bir çözüm yoluydu.

İhtilâlin başından beri, kuvvetlerin başında bulunan komutanların, emirlerinde bulunan insanlarca ne anlamda değerlendirildiklerini hesaba katmaya gerek görmeyen bu basit buluş, bir çözüm yolu olmak yerine, tehlikenin bir anda patlak vermesine neden olmuştur.

İçinde bulunduğumuz günlerde, birliklerin başında bulunanlar, bir komutandan çok bir ihtilâl lideriydiler. Bu adamları, bir kalemde emirlerindeki insanların başından silip atamazdınız... Doğruca reaksiyonları inceden hesaplamak zorunluğu apaçık ortadaydı.

13 Kasım 1960, 6 Haziran 1961 olaylarının uygulayıcıları; 21

Ekim 1961 ve 9 Şubat 1962 protokollerinin imzacıları olan komutanlara karşı, emirlerindeki genç kütlenin maddi ve manevi bağıntıları, normal emir ve komuta münasebetinin çok ötesindeki bir rabıtaya ulaşmıştı.

Genç kütlelerin başından, sevginin ötesinde bir takım değer hükümleriyle bağlı bulundukları komutanları çekip alıverdim mi, müşekkel ihtilâl potansiyelinin emniyet supaplarını körleştiriverirdin.

Nasıl kıymetlendiremediler bu açık gerçeği bilmem ama, neden hesaba katamadıkları bellidir:

Öyle görünüyor ki; bir muhakemenin yapılmasının hedefi iktidarı ele geçirmek oldu mu, insanlar ne derece tecrübe sahibi olurlarsa olsunlar, akli melekelerinin fonksiyonu normal sonuçlar vermemektedir.

Biz de o gece Harp Okulundan ayrılmadık. Karargâh, emrinde, yapılacak ani bir hareketi önleyecek kuvvet bulunmadığı için büyük bir endişe içindeydi.

Gece yarısına doğru, Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı General Zeki İlter Okula geldi. Aydemir'in odasındaydık. Gelişinin amacı, Harp Okulunda bir hazırlığın olup olmadığını yakından görmekti. Okul istirahatteydi. Uyanık olan sadece bizlerdik. O gece sabaha kadar cephedeki bulunduğu yeri kimse terk etmedi. Karargâh sabaha kadar çalıştı. Biz de Alb. Emin Arat'la Okul revirinde yattık."

Dündan Seyhan bu anlattıklarından artık iplerin kopmak üzere olduğu açıkça görülmektedir.

T.Aydemir Genelkurmayda tabancasını ortaya koyacak kadar yüksek gerilimli ve hiyerarşinin altüst olduğu görüşmelerden sonra doğruca evine gitmişti. O gün yaşanan olayları düşünüyor, ne gibi gelişmelerle olabileceği üzerinde duruyordu ki saat 16.00'da Merkez Komutanlığından telefon geldi. Hava Kuvvetleri Komutanının İstanbul'dan döndüğü ve gergin havayı yumuşatmak için kendisiyle görüşmek istediği bildiriliyordu. Aydemir'in başta Havacılar olmak üzere artık kimseye güveni kalmamıştı. Art niyetli olmasada kendisine yönelik her davet ve telkinden kuşkulanmaktaydı. Yine bir tertiple tutuklanacağını sandı.(10) Zaman kazanmak

(10) Gerçekte Havacılar da sertleşen ortamı yumuşatmak amacıyla temas imkânlarını arıyorlardı. İstanbul'dan dönen Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel, Aydemir'le görüşmek istemiş, Aydemir'i evinden aramış, fakat bulamamış ve Merkez Komutanlığına gelmesini isteyen bir not bırakmıştı. E.Y.

için "Geliyorum" dedi ve hızla hazırlanarak Harp Okuluna çıktı. Burası artık onun için bir güvenlik yuvası haline gelmişti. Merkez Komutanlığına telefon ederek, hasta olduğunu ve davete icabet edemeyeceğini, gerekirse kendisini temsilen bir arkadaşını gönderebileceğini söyledi. Uygun görülmesi üzerine Birinci Tabur Komutanı Binbaşı Bahtiyar Yalta'yı Hava Kuvvetlerine gönderdi. Burada Havacı subaylarla bir toplantı yapıldı ve şu kararlara varıldı:

1. Hava Kuvvetlerinin aldığı tedbirler kaldırılacaktır.
2. 22 Şubat sabahı Genelkurmay binasında Hava, Kara ve Deniz Kuvvetleri temsilcilerinin katılımıyla ortak bir toplantı yapılacak, olaylara ismi karışanlar teskin edileceklerdir.
3. Bu toplantıya basın mensupları da davet edilecek, yapılacak beyanlarla kardeşlik havası onlara da gösterilecektir.

Anlaşmazlığın önlenmesi hususunda ümitler artmıştı. 22 Şubat saat 10.00'da Genelkurmayda üç kuvvetin temsilcilerinin bulunacağı bir toplantıyla **"Barış anlaşması"**na varılması kararlaştırıldı. Bu toplantıda Ordunun tam bir birlik içinde olduğu ilan edilecekti.

Hava Kuvvetlerinden ayrılan Bahtiyar Yalta, imzalanan anlaşmanın bir suretini gece Talat Aydemir'e getirdi, görüş ve kararları anlattı. Fakat Aydemir bunu gayet soğuk karşıladı ve:

"- Zaman kazanarak bizi harcamak istiyorlar. Bu bütün arkadaşlarımızı bir arada tevkif edebilmek için hazırlanmış bir plandır."

Gerçekten de 21 Şubat gecesi olup bitenler, bütün karşılıklı iyi niyetleri alt üst etmeye kâfi gelmişti. Gece yarısına doğru saat 20.00'de yine makamında bulunan Talat Aydemir'in telefonu çalmış, Selçuk Atakan:

"- K.K.Kurmay Başkanı Zeki İlter ve Komutanlar bana Harp Okulunda bir hazırlık olup olmadığını soruyorlar." dedi.

Talat Aydemir:

"- Böyle birşey yok. İnanmıyorlarsa kalksın, okula gelsinler."

Talat Aydemir anlatıyor:

"Beş dakika sonra geldiler. Talebe uyuyordu. Yalanları bir kere daha meydana çıktı. Aynı hareket gece saat 03.00'te de tekrar edildi. Yine boş çıktı. Olay kapanmıştı...

Zeki İlter ayrılırken: *'- Kuvvetler arasındaki ithamlar böyle devam edemez. Buna bir hal çaresi bulalım. Cunta temsilcisini yollasın, komutanlar seviyesinde görüşelim."* dedi.

Sözcü olarak Selçuk Atakan'ı seçtik.

Nitekim bir süre sonra bazı generaller Harp Okuluna gelerek denetleme yaptılar ve öğrencileri uyur vaziyette gördüler."

Bu teftiş sabaha karşı saat 03.00'te tekrarlandı. Büyük bir asabiyete kapılan Aydemir, artık dönülmez bir yolda bulunduğunu yanındaki subaylara ifade ederek, olayları bir rapor halinde Yıldız Harp Akademisine bildirilmesine karar verdi. Aydemir'in dikte ettirdiği rapor, telefonla Harp Akademileri Kurmay Başkanı Emin Aytekin'e ulaştırıldı. (Rapor metni sonraki sayfada.)

Gerçekte neler oluyordu? Aydemir endişelerinde haksız değildi; ancak neler olup bittiğini bilmiyordu. Şöyle ki:

21 Şubat 1962 akşamı Bahtiyar Yalta ile Hava Kuvvetleri Komutanlığında imzalanan anlaşma, aslında Albaylar Cuntasının elemanlarını enterne etmek için alınmış bir tertipten ibaretti. Anlaşmanın ikinci maddesine göre, 22 Şubat sabahı Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri temsilcilerinin katılımıyla Genelkurmay Başkanlığında bir toplantı yapılacak ve olaylara adları karışanlar teskin olunarak barıştırılacaklardı. Bu işin zahiri görünüşüydü. Aslında "Olaylara adları karışanlar" Genelkurmaya celbedilecek ve kendilerine emekliye sevk edildikleri bildirilerek, bir müddet için nezaret altında bulundurulacaklardı. Zaten anlaşma imzalandığı sıralarda, Albaylar Cuntasının bütün elemanlarının yerlerine tayinler yapılmış, emeklilik işlemleri tamamlanmıştı. *"Olaylara adları karışanlar"* Genelkurmayda tutuklandıkları sırada, yeni komutanlar görevlerine başlamış olacaklardı.

Emekliye sevk edilenler ve yerlerine yeni tayin yapılanlar:

Talat Aydemir, Dündar Seyhan, Jandarma Subay Okulu Komutanı Necati Ünsalan, Jandarma Genel Komutanlığı Kurmay Başkanı Emin Arat, Ankara Merkez Komutanı Selçuk Atakan, Muhafız Alay Komutanı Şükrü İlkin, 229. Piyade Alay Komutanı İhsan Erkan ve Tank Taburu Komutanı Yarbay Haldun Doran.

Bu arada bazı subaylara da mecburi izin verilmişti. Bu subaylar arasında Merkez Alay Komutanı İhsan Erkan da bulunmaktaydı.

Tayin edilen subayların çoğunluğunun gidecekleri birlikler Doğudaydı. Böylece kilit noktalarından uzaklaştırılmış oluyorlardı. Gazeteler bu tayinleri *"Herakâta katılanlar tayin edildi."* başlıkları ile yayınladılar. Bunların yerlerine de, bir kısmı vekaleten olmak üzere derhal tayinler yapılmıştı.

Harp Okulu Komutanlığına Tuğgeneral Semih Sancar, Muhafız Alayı Komutanlığına Tuğgeneral Albay Cihat Alpan, Harp Okulu Alay Komutanlığına Albay Mithat Ceylan, Ankara Merkez Komutanlığına Kurmay Albay Kemal Taran, 229. Alay Komutanlığına Kurmay Albay Cihat Akyol getirilmişlerdi.

Harekâtı tasarlayan subayların kilit noktalarından uzaklaştırılmaları planın hemen tatbikini zaruri kılıyordu. Plan o gece tatbik edilmediği takdirde adı geçen subaylar bir daha bir araya gelebileceklerini sanmıyorlardı.(11)

T.Aydemir'in 22 Şubat Gününe Ait Olay Raporu

21-22 Şubatta yaşanan olaylarla ilgili olarak T.Aydemir'in D.Seyhan'la birlikte kaleme aldığı rapor, ilgili makamlara şikayet ve durum tespiti niteliğindedir.

D.Seyhan 22 Şubat sabahı saat 10.00 sıralarında Aydemir'in odasına gider ve:

"Durumu tekrar gözden geçirdik; bir rapor halinde İstanbul'a bildirmeye karar verdik. Telefonla, Harp Akademileri Kurmay Başkanı Kur.Alb. Emin Aytekin'e aşağıdaki bilgileri ilettik." der.

1. 21 Şubat gecesi Mucip Ataklı ve Haydar Tunçkanat resmi elbiselerini giyerek Feyzi Arsın ve Halim Menteş'le beraber Hava Kuvvetleri Karargâhına gittiler.
2. Meclis Muhafız Birliği nöbetçi subaylarına, Meclisin Harp Okulu tarafından sarıldığını bildirerek alarm yapılması emrini verdiler.
3. Muhafız Alay Komutanı Kur.Alb. Şükrü İlkin ile 229'uncu

(11) Subayların tayinleri konusunda gazeteci Orhan Tokatlı'nın ilginç bir anısı vardır: "Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, bir ara Adalet Bakanı Sahir Kurutluoğlu'nu Köşk'e çağırıyor ve ona: *'- Silahlı bir cunta teşkil ediliyor. İçinde şu şu albaylar var. Başbakan derhal bunları emekliye sevk etsin.'* diyor. Kurutluoğlu: *'- Emredersiniz, Paşam. Gidip söylerim. Cevabını da aynen getireyim mi?'* Kurutluoğlu durumu Başbakan İnönü'ye açıklıyor ve görüşünü öğrenmek istiyor. İnönü'nün yanıtı aynen şöyle: *'- İktidarları döneminde 800 subayı emekliye sevk ederek, kendilerine göre bir ordu hazırlamaya muvaffak olamadılar da üç komutanın emekliye sevk edilmesiyle mi muvaffak olacaklar?..'* Kurutluoğlu bir söyleşimizde, İnönü'nün sözlerini Gürsel'e aynen naklettiğini ve Gürsel'in de ona hak verdiğini belirtmişti."
Orhan Tokatlı, "Kaybolan Yıllar 1961-1973", İstanbul, s.73.

Piyade Alay Komutanı Alb. İhsan Erkan'ın yerlerine yeni komutanlar tayin edildi. Tank taburu bölük komutanlarının tayinleri çıkarıldı.

4. Genelkurmay Başkanına bir hareketin başlamak üzere olduğu ve birliklerin alarm yaptığı haberi ulaştırıldı.

5. Hava Kuvvetleri genel alarma geçirildi.

6. Genelkurmay İkinci Başkanı, Genelkurmaydaki Hava, Kara ve Deniz subaylarına silahlı olarak vazifeye gelme emri verdi.

7. Genelkurmay Başkanı, Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanını yanına alarak birlikleri dolaştı. Sonuçta herhangi bir fevkaladelik olmadığı anlaşıldı.

Genelkurmay Başkanlığından şu konuları talep ettik:

a. Resmi elbiselerini giyerek harekâta geçen Mucip Ataklı ve Haydar Tunçkanat hakkında kanuni işlem yapılması.

b. Genelkurmay İkinci Başkanının durumunun gözden geçirilmesi.

c. Tayinleri yapılan subayların tayinlerinin durdurulması.

Raporu dikkat ve heyecanla okuyan İstanbul'daki Kurmay Subaylar, bunların doğruluk derecesini öğrenmek üzere Ankara Birliklerindeki arkadaşlarıyla temasa geçtiler. Yazılanlar teyid edilmemişti. Herbiri rivayet halinde kulaktan kulağa fısıldanıyordu. İstanbul'daki Komutanların çoğunluğu bir hareketin desteklemeyeceklerini ve hükümete bağlı kalacaklarını açıkça beyan ettiler.

Albay Emin Aytekin bu durum karşısında telefonla Talat Aydemir'i aramış İstanbul'daki havayı bildirerek:

"- Sükûnetinizi koruyunuz." demişti.

"Bu şeralt altında Genelkurmayda enterne edilen arkadaşlarımı kurtarmak üzere harekete geçmeye mecbur kalacağım."

Emin Aytekin raporun kendisine ulaşmasındaki gelişmelerinin ayrıntılarını şöyle anlatır:

"22 Şubat günü saat 10.20'de Talat Aydemir telefonla Ankara'da cereyan edenleri bana kısaca bildirerek, bunları İstanbul Grubuna intikal ettirmemi ve yeni bir teşebbüs karşısında birlikte harekete geçecek durumu ihzar etmemizi rica etmişti. Talat Aydemir

bir kısım tabii senatörlerin Ankara'daki hava cuntasıyla birlikte hareket etmekte ve kendilerine karşı tertipler hazırlamakta olduklarını bildirmiş, Ankara'daki bazı kritik birlik ve müesseselere yeni tayinler çıkarıldığını ve dolayısıyla bu biriliklerin kontrolünün ellerinden alınmak istendiğini açıklamış, Ankara Grubunu tahrik ederek bir harekete zorlamak ve sonra da gayrimeşru bir harekette bulunmaktan dolayı sorumlu vaziyete getirme teşebbüslerini sezdiklerini bildirmiş ve İstanbul grubundan yardım istemişti.

Kendisine telefonla verdiğim cevapta:

'Bilgileri komutanlara intikal ettireceğimi, ancak İstanbul Grubunun muvafakati dışında münferiden yapılacak bir harekette İstanbul'un desteğinden mahrum kalacaklarını iyice bilmelerini, protokolün şartları tahakkuk ettirilmeden İstanbul Grubunun bir müdahaleye taraftar bulunamayacağını, buradan hiç kimseden fazla bir ümit beklememelerini, gerekirse tayin emirlerini kabul etmelerini,' bildirdim.

Tabii benim söylediklerim kendi şahsi fikirlerimdi. Fakat içinde bulunduğumuz şartlara uymaktaydı. Sonradan komutanlara durumu intikal ettirince onlar da aynı noktalarda birleştiler.

Akşama doğru Ankara'da durumun sabah bize bildirilen yönde büyük bir süratle inkişaf kaydetmekte olduğunu bildiren haberler alıyorduk. Bir ara Talat Aydemir tekrar telefonda karşımda konuşup son durumu bildiriyor.

'Bu şerait altında Genelkurmayda enterne edilen arkadaşlarımı kurtarmak üzere harekete geçmeye mecbur kalacağım.' diyordu.

"- Gideceğim, sonu ne olursa olsun gidiyorum."

dedi, ve telefonu kapattı.

Devletin Silahlı Kuvvetleri bu gidişle arkadaşlara vefa duygularının gerçekleştirme vasıtası olarak kullanılacaktı. Bu bizlerin tasvip edemeyeceğimiz bir hareketti.

Kendisine şahsi fikirlerimi şöylece bildirdim:

'Bir alarma geçtiğin takdirde yalnız kalacağını bilmelisin. İstanbul'daki hava lehinde değildir. Sana, İstanbul'dan mutemet olarak tanıdığın adamlarının verdiği bilgilere güvenme. Enterne edilmiş arkadaşların için bir silahlı harekete girişmek büyük bir hata olacaktır. Sorumlu olursun. Senin böyle bir harekette bulunmanı kati su-

rette arzu etmem. Talat, aklını başına topla.' dedim.

Talat Aydemir son derecede heyecanlı adeta hıçkırırcasına bağırıyordu: *'- Gideceğim, sonu ne olursa olsun gidiyorum.'* Ve telefonu kapattı.

Koşarak odamın karşısındaki komutanın odasında toplantı halinde bulunan Silahlı Kuvvetler Birliğine mensup General ve Amirallerin yanına gittim. Vaziyeti izah ettim:

'- Durum ciddidir. Mutlaka bir tertip almayı gerektiriyor, Ankara'da birşeyler olacak.' dedim.

Generaller telefonlara dağılarak birliklerine gerekli direktifleri ve mukabil alarm hazırlık emirlerini teker teker ulaştırmaya başladılar.

Talat, bu şekilde bir çıkış yapacak olursa İstanbul Grubunun kendisini desteklemeyeceği artık kesin suretle belli olmuştu.

Odama döndüğümde bu sefer tekrar yine Ankara'dan bir piyade yarbayı telefonda konuşuyordu:

'- Albayım, Talat Aydemir alarmı verdi. Birlikler Genelkurmay istikametinde harekete geçmek üzere. Şimdi kendisiyle aranızdaki ritibatlar kesilmiştir. Şehirde bir yerden bir imkan buldum. Size bildiriyorum. Ne yapacaksanız yapınız.' diyordu.

Yarbaya: *'- Yapacağımız hiçbir şey olmadığını Talat'a bildir. İstanbul Grubu mukabil alarma geçmek üzeredir. Böyle bir hareketi desteklememektedir. Alarmı çözsün ve Genelkurmay'ın emirlerine itaat etsin,'* dedim.

Tekrar komutanların yanına gittim. Son durumu bildirince hepsi dehşete düştüler.

Tulga'ya dönerek:

'- Paşam, Talat size güvenmiş olabilir. Lütfen telefonla arayıp bulmaya çalışın. Kendisini desteklememekte olduğunuz bildirin.' dedim. Şehirlerarasından acele olarak istendi. Talat Aydemir tekrar karşımızdaydı, ama bu son telefon konuşmamızdı.

Karşımdaki ses:

"- Benim çoluğum çocuğum da benimle beraber ölüme razı." diye bağırıyordu.

Tulga: *'- Talat Bey sizi itidâle davet ediyorum. Protokol şartlarını tahakkuk ettirecek imkanlar sağlanamamıştır. Alarmı çözüp Genelkurmayın emirlerine sadık kalınız.'* dedi.

Talat Aydemir'in Ankara'dan bağırdığını duyuyordu. Kati kararını bildiriyor:

'- Siz ne yaparsanız yapın, ben yürüyeceğim.' diyordu.

Tulga'nın çabaları fayda vermemekteydi. Tulga mikrotelefonu bana uzattı:

'- Emin Bey belki sizi dinler, birşeyler söyleyin lütfen dinleyin. Durumun vehametini anlatmaya çalışalım.' diyordu.

Ben telefonu alınca Talat'ın adeta ağlar gib haykırarak bağırdığını duydum. Hâlâ Tulga ile görüştüğünü sanıyordu.

'- Talat, ben Emin, şimdi beni dinle. Akademiler Komutanının odasından konuşuyorum. 1.Ordu'nun Kolordu ve Tümen Komutanları buradalar. Hepsi kararlıdırlar. Senin böyle bir çıkışını kati olarak desteklemeyeceklerdir. Hatta karşısında vaziyet alacaklardır. Sana tekrar hatırlatıyorum. Haydi kendini körü körüne ateşe atıyorsun. Çoluğunu çocuğunu düşün.' dedim.

Karşımdaki ses: *'- Benim çoluğum çocuğum da benimle beraber ölüme razı.'* diye bağırıyordu.

'- Peki o halde Harp Okulu talebelerini düşün. Bu hareketinle Harp Okulunun tarihine leke sürmeye hakkın yoktur. Seninki bir cinayettir. Talat bunu bil. Devam edersen başarı sağlasan da bizi karşında bulacaksın.'

Talat yine haykırıyordu:

'- Kim karşıma çıkarsa çıksın. Sonuna kadar savaşacağım. Ölüm de olsa gideceğim. Bunu böyle biliniz...' dedi.

Bu görüşme sırasında O.Deniz de Aytekin'in yanındadır ve o anda yaşananları şöyle anlatır:

"Emin Aytekin bana dönerek şunları söyledi:

'- Şu ana kadar durum böyle. Talat Aydemir, kader birliği dışında benim akrabam da olur. Onun kötü bir duruma sürüklenmesini istemem. Örgüt dağılmış durumda. İstanbul topyekûn hareketten vazgeçti. Ankara'da albaylar bir harekete yeltenirlerse yalnız kalacaklar. Onun için çok endişeliyim. Ben Talat Aydemir'e verdiği rapor karşısında dedim ki: 'Talat, sükûnetinizi koruyun. Tahriklere uymayın.' Bana: 'Biz anlattığım gibi sükûnetimizi muhafaza ediyoruz. Herhangi bir harekete de yeltenmiyoruz. Genelkurmaya verdiğimiz raporun cevabını bekliyoruz.' dedi. Şimdi tekrar kendisini telefonla arayacağım. İstersen sen de konuş. Son durumu öğrenelim.'

Emin Aytekin telefonla Talat Aydemir'i buldu ve kendisine sürekli olarak:

'- Aman Talat, bir harekete yeltenmeyin. Harekete geçerseniz yalnız kalırsınız. İstanbul'da sizi destekleyen yok. Herkes vazgeçmiş durumda. Şimdi yanımda Osman Deniz var. O da seninle görüşmek istiyor.' diyerek telefonu bana uzattı.

Ben de: *'- Albayım, protokole imza atanlar şimdi geri çekildiler. Buradakiler Emin Aytekin'in söylediği gibi sükûnetinizi koruyunuz. Harekete geçmemenizi istiyorlar. Bunu ben de size iletmek istedim. Takdir sizlerindir. Hürmetler ederim.'* dedim.

Talat Aydemir de bana:

'- Biz görevimizin başındayız. Genelkurmayda gözaltına alınanlar salıverilmedi. Hava Kuvvetlerini Komite'den havacılar işgal etti. Onlar bir sürü komplo üretiyorlar. Şimdilik biz haklı durumdayız. Hiçbir hareket göstermiyoruz. Ankara'da Hava Kuvvetleri hariç bütün birlikler bizi destekliyor. Genelkurmay'ın emrinde hiçbir birlik yok. Duruma hakimiz. Üzerimize gelmezlerse harekete geçmeyeceğiz.' dedi.

Bu benim Talat Aydemir ile olaylar içinde yaptığım son görüşme oldu..."

Telefon kesildi ve sonra bir defa daha irtibat kuramadık. Ankara'da olup bitenleri takip edebilecek imkanları araştırmaya başladık. Bir aralık Kara Kuvvetleri ile irtibat sağladık. Sonra kesildi. Sonra Deniz Kuvvetleri Başkanı Amiral Turgut Kunter aracılığı ile olup bitenler hakkında parça parça bilgiler aldık.

"Odam Subaylarla dolmuştu,
Ankara'da neler olduğunu merak ediyorlardı..."

"- Bana baksana sen, sizin işiniz gücünüz etrafı aldatmak mıdır? Bak şu Ankara'da cereyan edenler hep sizlerin eserinizdir."

Emin Aytekin Anlatmaya devam ediyor:

"Komutanların yanından döndüğüm zaman odamın Kara, Deniz, Hava Akademilerine mensup öğretmen ve idareci subaylarla dolmuş olduğunu gördüm. Herkes durumdan haberdar olmuş ve ne olup biteceğinin merakı ile Akademiye koşmuştu. Vakit akşamın geç saatlerine rastlamasına rağmen her geçen dakika Akademideki

kalabalığı artırmaktaydı. Bu gelenler arasında Hava Akademisinde Hava Kuvvetleri Komutanı Korgeneral İrfan Tansel'e bağlı subaylar da bulunmakta, bunlar daha ziyade Hava Kuvvetlerinin SKB Ankara grubu karşısında takındığı tavrın, İstanbul'da ne yönde bir gelişme kaydedeceğini dikkatle izlemekteydiler.

İstanbul'da Ankara'ya paralel olarak bazı hareketlerin inkişaf edebileceği umuluyor ve bu gibi hareketleri önleme çareleri düşünülüyordu. Bu sırada Kara Harp Akademisinde bulunan ve Talat Aydemir'in İstanbul'da temsilciliğini yapan Osman Deniz'in yanımıza geldiği görüldü. Deniz, oldukça heyecanlıydı. Korgeneral Tulga'yı arıyordu. Bana:

'- Albayım, biz Tulga ile anlaşmıştık. Vilayetten durumu birlikte takip edecektik. 1.5 saattir. Vilayette kendisini bekliyordum. Gelmedi şimdi de bulamıyorum. Acaba nerededir?' diyordu.

Ben de karşıki odada bulunduğunu, gidip kendisini görmesini tavsiye ettim. Fakat buna cesaret edemeyince:

'- Bana baksana sen, sizin işiniz gücünüz etrafı aldatmak mıdır? Bak şu Ankara'da cereyan edenler hep sizlerin eserinizdir. Talat'a verdiğin yalan haberlerle böyle bir harekete cüret edebilmiştir. Haydi İstanbul'da Talat'a bağladığını bildirdiğin birlikleri harekete geçir bakalım.' dedim.

Etraftan bana katılanlar da oldu. Deniz, fazla duramadan odadan ayrıldı.

Akademiler Komutanının odasında toplanan Generallerden çoğu kıtalarının başına gitmişler, subaylarını toplayarak son durumu onlara anlatmışlar, Akademiler Komutanının odasında toplanan Generallerden çoğu kıtalarının başına gitmişler, subaylarını toplayarak son durumu onlara anlatmışlar, Ankara'da meydana gelen hareketlere karşı bir durum aldıklarını belli etmişlerdi.

Bütün bunlar cereyan ederken, İstanbul Grubunun başı olan Tümgeneral Fikret Esen İzmit'ten İstanbul'a hareket etmiş, Kartal Maltepesi'ndeki Zırhlı Tugayın başına geçip oturmuştu. Bu birlikte, Talat'a yakın subayların çoğunlukta olduğu bilinmekte ve bunların bu gibi hallerde bir harekete teşebbüs edebilmeleri ihtimalinden korkulmaktaydı. General Fikret Esen bu Tugaydan bütün birliklerle irtibat tesis ederek durumu takip etmekte ve herhangi aşırı bir hareketi önlemekteydi.

Bir aralık beni de telefonla aradı. Odamdaki subay kalabalığını

haber almıştı. Bunu uygun karşılamadığını, subayların görevleri başına gitmelerini tavsiye ediyordu.

General Esen birçok yerlerden birçok haberler alıyor ve onları değerlendirerek birliklere gereken direktifleri veriyordu. Maltepe'deki durumu emniyetli bir hale getirdikten sonra Selimiye Askeri Orta Okuluna hareket etmiş ve karargâhını burada kurarak ve okulun Komutanı Kurmay Albay Ferit Erdoğan ve onun karargâhının yardımı ile İstanbul'daki birliklerin kontrolünü devam ettirebilmişti. İstanbul'da daha ziyade Tümen ve Kolordu seviyesindeki birlik komutanları Genelkurmay Başkanına gönderdikleri mesajlarla da bağlılıklarını ve Talat Aydemir'in hareketini desteklemediklerini ve ona karşı olduklarını Genelkurmay Başkanından alacakları emirlere intizar etmekte bulunduklarını bildirmekteydiler.

Saatler ilerledikçe Ankara'dan aldığımız haberler ciddiyet kesbetmekte ve 1.Ordu bölgesindeki askeri tedbirlerin artırılmasını gerektirmekteydi. Ekrem Alican'ın aracılığı haberi aldığımız son haber oldu. Tabii herkes meraktan çatlıyordu. Sonra sabaha karşı saat üçte Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanı ile tekrar irtibat tesis edildi ve Talat Aydemir'in alarmı çözme kararı verdiği, tankların Harp Okuluna doğru geri çekilmekte oldukları öğrenildi.

"Şayet Ankara, İstanbul'dan biraz cesaret alabilmiş olsaydı..."

"Yalnız burada, İstanbul Grubunun büyük günahını da belirtmeden geçersek haklkatlere ihanet etmiş oluruz."

Emin Aytekin

Bütün bu olaylar meydana gelirken Birinci Ordunun Sayın Komutanı Korgeneral Cemal Tural'ın eşi ile birlikte 66. Tümende misafir olarak bulunduklarını bildirdiler. Ordu Komutanı gece yarısından sonra karargâhına gelmiş ve 23 Şubat sabahından itibaren kontrolü eline alabilmişti.

SKB'nin dirayetli ve aklıselim sahibi komutanları aracılığıyla Türkiye için çok vahim neticeler doğurabilecek böyle bir müdahale önlenebilmiş ve SKB tarihi görevini yerine getirmişti.

Şayet Ankara, İstanbul'dan biraz cesaret alabilmiş olsaydı, elbette sağladığı mutlak kuvvet üstünlüğünü kesin sonucun elde edilmesinde kullanacaktı.

Bir taraftan Hava Kuvvetlerince, diğer taraftan 1.Ordu tarafından karşı durum alınmış olması, fırlamış olan böyle bir hareketin karşısında kuvvetli bir baraj tesis etmişti.

Yalnız burada, İstanbul Grubunun büyük günahını da belirtmeden geçersek hakikatlere ihanet etmiş oluruz.

Gerek 21 Ekimde ve gerekse 9 Şubatta müdahale kararları hep İstanbul'dan doğmuş, Ankara'yı peşine takmış ve sonra İstanbul Grubunca önlenilmiştir. İstanbul Grubunca alınmış olan bu kararların tatbikatının Ankara'da gerçekleştirilmiş olması Ankara Grubunu ağır bir sorumluluk altına sokmuş, İstanbul Grubunun, kararların tatbikatında gösterdiği insicamsızlık Ankara Grubunu şaibeli ve suçlu durumlara sevk etmiştir."

Harp Okulu Komutanı endişe içinde kararsız bir haldeydi. Tekrar İstanbul'da yakın arkadaşı Kurmay Yarbay Osman Deniz'i aradı ve:

"- Şimdilik bir harekete girişmeyeceğiz." dedi.

Hakikatte de Talat Aydemir harekâtın başarılı olmayacağına, Kara Kuvvetlerinin dahi ikiye bölünerek güç bir duruma düşeceğine kanaat getirmişti. İntilâlin bir süre geri kalması fazla bir zarar getirmezdi. Fakat önemli olan emekliliklerinin ve nakillerinin durdurulmasıydı. Aydemir ihtilâl için daha uygun bir zemin ve zaman aramak lazım geldiğine inanmış görünüyordu.

Jandarma Subay Okulu Komutanı Necati Ünsalan, içlerinde Fevzi Arsın'ın da olduğu bir havacı grubunun olup bitenler için özür dilemek ve iyi niyet ziyaretinden sonra saat 11.00'e doğru Aydemir'i aramış ve:

"Talat, yanımda Fevzi Arsın var. Hava Kuvvetleri hatasını anlamış. Sen de gel. Seni de görmek istiyor ve bu işin kapanmasını istiyorlar." dedi.

Ünsalan'ın yanında havacı subayların bulunduğunu öğrenen Harp Okulu Komutanı "Station Wagon" makam otomobili ile Jandarma Subay Okuluna gitti. Burada yapılan görüşmeler karşılıklı anlayış havası içinde olmuş, her iki taraf da "Türk Silahlı Kuvvetlerinin bölünmemesi" görüşünü hararetle savunmuşlardı. Toplantı uzlaştırıcı bir hava içinde sona ermişti. Aydemir Hatıratında: *"Sarıldık, öpüştük, ayrıldık."* diyor.

Fevzi Arsın'ın amacı özür dilemek değil, T.Aydemir'i kısa bir süre için bile olsa Harp Okulundan ayırabilmekti. Zira o saatlerde Harp Okuluna tayin edilen yeni komutan göreve başlayacak, Aydemir de Genelkurmay Başkanlığına davet edilerek nezaret altına alınacaktı. Aydemir, bu plandan habersizdi.

Nitekim kısa bir süre sonra Sunay'ın emir subayı telefon eder: *"- Albayım, Sunay Paşa, sizi ve alay komutanını yanına istiyor."* dedi. Halbuki bir gece önce verilen karar gereğince, komutanlarla Selçuk Atakan görüşecekti. Aydemir'i de birlikte çağırmak, oldukça anlamlıydı. O sırada Selçuk Atakan telefon etti:

"- Çağrıldım, gidiyorum." dedi.

O sırada Harp Okulunda T.Aydemir'le yanında olan D.Seyhan bundan sonraki gelişmeleri saat saat anlatıyor:

Saat 11.50

"Harp Okulu Emir Subayı, Okul Komutanı Alb. Aydemir'in ve Okul Alay Komutanı Alb. Alpagut'un Genelkurmay Başkanlığında yapılan bir toplantıya acele çağırıldıklarını bildirdi.

Aydemir Genelkurmay Başkanlığına gitmeye hazırlandı.

'- Bu toplantıların devamı süresince, toplantıya katılanların emniyetini sağlamak ve birliklerin kendiliğinden bir hareketine engel olmak üzere emir ve komutayı ele almakta, biz yetkili olmadığımız için zorluklarla karşılaşıyoruz. Sen veya Alay Komutanından birinizin Okulun başında kalmanız gerekir. Giden döndükten sonra gerekirse diğeri karargâha gider.'

Başlangıçta Aydemir bu teklifimi olumlu karşılamadı. Albay Ünsalan'la birlikte ısrar ettik. Tereddüt ediyordu. Tam o anda Merkez Komutanı Albay Selçuk Atakan telefon etti. Genelkurmaya çağırıldığını bildirdi. Aydemir, kendisinin ve Alay Komutanının da toplantı için istendiğini söyleyince Alb. Atakan:

'- Sen toplantıya gelme, Alay Komutanını gönder. Ben çıktıktan sonra sana haber veririm. Gerekirse o zaman gidersin,' dedi.

Atakan'ın da bizim teklifimize katılması karşısında Aydemir, Harp Okulundan Alay Komutanını çağırttı ve kendisine şöyle dedi:

'- Sen git, ben şimdilik gelmeyeceğim. Şayet bu işte bir oyun varsa, alarma geçmek vazifemiz vardır. Elimizden geleni yapar, sizi kurtarırım.'

Ünsalan'dan ayrılık ve Aydemir'in arabasıyla Harp Okuluna hareket ettik. Yolda Harp Okulu Komutanlığı makamında bulunmaktansa subay taburunun bulunduğu binaya (eski Yedek Subay Okulu) giderek sonucu oradan beklememizin daha uygun olacağını söyledim. Şöföre:

'- Subay Taburuna...' emrini verdi.(11)

Saat 12.30

Salonda hazırlanan yemeğe oturduk. Biraz sonra, Okul Emir Subayı, yukarıdaki binadan telefon ederek Genelkurmay Başkanlığından ısrarla Komutanı aradıklarını bildirdi.

'- Komutan okul tesislerini geziyor, aratıyoruz.' diye cevap verin, emrini aldı.

Saat 13.00

T.Aydemir, bu haberi aldıktan sonra, Merkez Komutanı Selçuk Atakan'ı aradı. Ancak onun Genelkurmayda tutuklandığını öğrendi... Telaş içinde Muhafız Alay Komutanı Şükrü İlkin'i aradı. Fakat o da yerinden alınmıştı. Aydemir Okulun Alay Komutanı Turgut Alpagut'la temasa geçti ve:

'- Hemen Genelkurmaya git, durumu öğren. Sizi ve onları bırakmazlarsa kıtalara alarm vereceğim.' dedi.

Bu saatten itibaren Emir Subayı Merkez Komutanı Alb.Selçuk Atakan, Harp Okulu Alay Komutanı Alb. Alpagut, Muhafız Alay Komutanı Alb. İlkin, 229. Piyade Alay Komutanı Alb. Erkan ve Tank Tabur Komutanı Yb. Halidun Doran'ın Genelkurmay Karargâhında gözaltına alındıklarını bildirdi.

10 dakika sonra, Genelkurmay karargâhından haberi teyid eden bilgi aldık.

T.Aydemir beklemediği bu iki sürpriz ardından diğerleriyle karşılaştı. İlki sabahki muhtırası reddedilmiş, ikincisi de nakiller kesinleşmişti.

Bu tespitlerin ardından 22 Şubat Olaylarına yol açan harekâtı kaçınılmaz görünüyordu. Zorlamalarla köşeye sıkıştırılmış reaksiyondan, aksiyona yönelik kaçınılmaz bir eylem durumuyla karşı karşıya bırakılmıştı.

Dündar Seyhan o an için şöyle diyor:

---

(11) 22 Şubat olayı bu binadan idare edilmiştir. Büyük salonunun bör köşesinde Alay Komutanı Alb. Alpagut'un, diğer köşesinde Subay Tabur Komutanı Kur. Bnb. Kadir Çitak'ın odası vardı.

'Alay Komutanının odasında Aydemir'le yalnızdık.

Karar saati gelmiş, çatmıştı. Vazifenin gereklerini uzun boylu tartışmaya gerek yoktu. Bu sefer verilecek alarmın neyi hedeflediğini ikimiz de biliyorduk.'

O sırada subay taburuna çıktım. Asteğmenler bizim bu durumumuzu duymuş olacaktır ki, galeyan halindeydiler. Onları sinama salonuna toplayıp dört gündür oynanan dramı kısaca anlattım. Hiçbir surette beni teslim etmeyeceklerini söylemeleri üzerine okulu ve civardaki kıtaları alarma geçirdim. Saat 13.30.

İstanbul ve Sivas'taki birliklere de durumu bildirdim. Onlar da alarma geçtiler. Ancak kendilerine bir harekette bulunmamaları, sadece başkentte olacakları izlemeleri hususunda sıkı talimat verdim.

'- Topla' dedim, *'evvela maiyetini... Çıkacağımız yolda biz edayanak olacak onlar... Nasıl karşılayacaklar bakalım haberi?'*

Bnb. Kadir Çitak'ı çağırdı. Olanları açıkladı. Çitak, olumlu veya olumsuz bir renk vermemeye çalışarak Komutanı dinledi. Sonra subay taburunu toplama emrini aldı ve çıktı."

Aydemir, Tabura Alay Komutanlarının ve Silahlı Kuvvetler Birliğinin diğer mensuplarının Genelkurmay Karargâhında enterne edildiklerini anlattı.

666 teğmenin tepkisi ağır olmuştur.

"- O halde alarm.." dedi, Aydemir.

İstanbul ekibi ihanet etmiş, arkadaşları tutuklanmış, Genelkurmay harekete geçmişti. Ya "Tamam" diyecek ve teslim olacak, ya da ölümü göze alıp, devam edecekti.

İkincisini seçti.

Artık silahlar konuşacaktı...

Aydemir, arkadaşlarıyla temas etti. O gün akşama doğru alarm verilmesi kararlaştırıldı. Bu alarma, Harp Okulundan başka, Jandarma Subay Okulu, Tank Taburu, Muhabere Eğitim Merkezi, 28'inci Tümenin bazı birlikleriyle Muhafız alayı ve Alayın Süvari grubu katılacaklardı. Muhabere Okulu da alarma katılacağını daha sonra bildirmişti. Ankara gündelik hayatını yaşıyordu. Sürekli yağan kar ertafı beyaz bir çarşaf gibi kaplamıştı. Gökyüzü sanki olayları yakından takibe karar vermiş, sabahtan beri yağan, arada bir tipiye çeviren kar dinmişti.

Halktan çoğunun hiçbir şeyden haberi yoktu. Esasen bir süreden beri "Geliyorum" diyen ithilâlin söylentisine alışmış, aldırış etmez olmuştu. Bir kısmı ise bu çeşit söylentilerin bir süreden beri devam ettiğini göz önüne alarak alışkanlığın verdiği bir hisle *"Nasıl olsa bu defa da gelmez,"* diye düşünüyordu.

Kar tepelerde öbek öbek birikmişti. Yalnız yollarda ezilenler erimiş çamur rengi koyu bir suya çevrilmişti. Dumanlı havada nerede olduğu görülmeyen güneşin aydınlığı müphemdi. Çıplak ve donuk bir günün ortasında kül rengi bulut yığınları güçlükle seçiliyordu.

II. BÖLÜM

22 Şubat Olayları

"İnkılâplar amacına ulaşmamıştır.
Parlamento çalışmıyor ve hiçbir inanç taşımıyor.
Oynanan oyun aynı.
Değişen sadece oyunculardır."
Talat Aydemir

"Halaskâr Fedailer Hareketi" başlıyor...
Paralo: Halaskâr, İşaretl: Fedailer

22 Şubat Perşembe... Soğuk bir kış günü... Ankara karlar altında. Harp Okulu 3. Taburunun bulunduğu eski piyade yedek subay okulu koridorlarındaki dev hoparlörde aniden bir ses yükseldi:

"- Bütün tabur derhal konferans salonunda toplanacak... Komutan."

Bu anons on dakika içinde birkaç defa tekrarlandı. Saatler 14.00'ü gösteriyordu. Genç subay namzetleri heyecan içinde salonda toplandılar.

Orta boylu, sert bakışlı komutan salona girdiği anda hepsi tek hareketle ayağa kalktı. Bir buçuk yıldır Harp Okulu Komutanı bulunan Kurmay Albay Talat Aydemir kürsüye doğru ilerledi. Salonu dolduran genç asteğmenler nefeslerini tutarak dikkat kesilmişlerdi. Salona sesizlik çökmüştü. Komutan ağır ağır konuşmaya başladı. Cümleleri kısa ve tesirliydi. Dinleyenler için bunlar yeni ve yabancı konular değildi... Albaya göre inkılaplar gayesine ulaşmamıştı. Meclisteki kadro memleket meselelerini halledecek seviyeden uzaktı. Parlamento çalışmıyor ve hiçbir inanç taşımıyordu. Oynanan oyun aynıydı. Değişen sadece oyunculardı. Bunun ispatı için pek çok örnek verilebilir, deliller gösterilebilirdi. Öte yandan, memlekette huzursuzluk gün geçtikçe azalacağı yerde, artıyor, politikacılar büyük bir umursamazlık içinde dolaşıyorlardı. Bunlardan ilerisi için de ümit beklemek yersizdi.

27 Mayısa orduya yapılan tecavüzler had safhaya gelmişti. Subayların şeref ve haysiyetine dil uzatılıyor, iğrenç tezvir ve dedikodular kulaktan kulağa fısıldanıyordu.

Yine Albay'a göre, bütün bunlara son vermek lazımdı. Memleket sancı içindeydi. Bu ağrıyı yok etmek gerekiyordu. Güneş, bir daha doğmamak üzere batıyordu. Buna engel olmak gerekiyordu.

"Ordu politikanın dışında kalmalı" sloganı artık değişmeli "Ordu Politikanın üstünde" tutulmalıydı. Üniformayı lekelemek isteyenlere gereken cevabı vermek gerekiyordu.

Nihayet memleketin "zinde kuvvetleri"ni dağıtmak için yeni bir komplo hazırlanmıştı: Ordunun ümit beslediği genç komutanlar şarka sürülüyordu.

Talat Aydemir konuşmasının sonunda heyecanlanmıştı. Sözlerini şöyle tamamladı:

"Planlarımız hazırdır. Gayelerimiz ortadadır. Ordu da bizimle beraberdir. Verilen emrin dışına çıkmayacaksınız. Bu hareket sonuca ulaşmazsa intihar edeceğim."

Salon bir anda telaşlı adımların gürültüsü ile doldu. Genç subaylar komutanlarına inanıyorlardı. Ne denirse yapacaklardı. Hepsi 1960 yılı mezunlarının 27 Mayıs ihtilâl hatıralarıyla doluydu.

Dışarıda sürekli yağan kar dinmek üzereydi. Ankara bulanık bir aydınlığın son saatlerini yaşıyordu. Ortalık biraz sonra kararacaktı.

Albay Aydemir'in talebelere hitaben yaptığı konuşma, onun kafasında yıllardan beri kalıp haline gelmiş düşüncelerin bir tezhürüydü.

Harbiye öğrencisi Ertoz Vahit Suiçmez: "Yarımda Harp Okulunda alarm başladı. Hoparlörlerle odalara, *'Harp Okulu alarm... Harp Okulu alarm...'* diye ananos edilince bunun bir ihtilâl hareketinin başlangıcı olduğunu hepimiz anlamaya başladık ve bütün Harp Okulu Alayı, o saatten itibaren harekâtın emrine girmiş oldu.

O yıllarda 19 yaşındaydım. 19 yaşında bir Harp Okulu öğrencisi komutanlarının verdiği emre uyar. Ama bir de şu çizgisini de kavrayan, kucaklayan bir yoldaydı. Biz hemen 27 Mayıs sonrasının Harp Okulu öğrencileriydik. Ankara'ya geldiğimiz zaman halktan ve çevreden çok coşkulu bir ilgi görüyorduk ve belki farkında olmadan çok yüksek bir moral ve güven duygusu içindeydik. Sanki yeni kurulan 27 Mayıs sonrasının Türkiye devletinin düzeninin güvencesi, koruyucusu bizlerdik. O anlayış, o psikolojik duygu ve doku içindeydi."

"Halaskâr Fedailer Hareketi" böylece başladı.

Saat 15.00, Harp Okulu

Dündar Seyhan anlatıyor(12):

"Diğer birliklere de alarmı ulaştırdık. Harp Okulu, Jandarma Okulu, Tank Taburu, Zırhlı Eğitim Merkezi, Muhabere Er Eğitim Alayı, 28. Tümen Topçu Komutanlığı sırasıyla alarma katıldılar.

(12) 22-23 Şubat günleri yaşanan olaylarda belirleyici ve sorumlu olarak T.Aydemir akla gelir. Oysa deneyimle örgütçü ve ihtilâlci subay D.Seyhan, o günlerde Harp Okulundaydı ve önemli aktörlerden birisiydi. Onun kaleme aldığı ve eylemine uygun "Gölgedeki Adam" isimli kitabında bu gerçeği bulabiliyoruz.

Hava Kuvvetleri Karargâhından Hv. Alb. H.Menteş'i aradım:

'- Halim, sana haber veremedim düğmeye basmak zorunda kaldık. Bu bizim kabahatimiz değil. Tam bir emri vaki karşısında bırakılmış bulunuyoruz. Fakat birinden birini tercih edeceğimiz iki çözüm yolu yoktu ortada... Ya ettiğimiz yemine sadık kalacağız ve bize bağlanmış insanları başı boş bırakmamak üzere vazife namusunun sınırları içerisinde hareket edeceğiz ya da tarihin alanımıza yapıştıracağı hıyanet damgasının alçaklık kızartısını çocuklarımız ve torunlarımız, ebediyyen bizleri lanetleyerek suratlarında hissedeceklerdir.'

Menteş, rahmete kavuşan bu eski ve çok aziz arkadaşım, beni verdiğimiz karardan vazgeçirmek için telefonda bir hayli uğraştı. İş işten geçmişti artık... Yapılan hataların ıstırabını; ya biz veya memleket çekecekti... Herşeyi reddettim.

Hemen, 28. Tümen Komutanı General N.Hazer'e haber vermiş.

Nuri Hazer'i, eski ihtilâlci arkadaşlarım arasında çok sevdiğimi herkes bilirdi. Onu kıramayacağımı düşünmüş olacak...

General de, mutlak kendisini görmekliğimi istedi. Görüşmemiz için Harbiye'ye gelmesinden başka yol olmadığını söyledim. Çok ısrar etti. Herşey faydasız kaldı...

Saat 15.30

Askeri harekâtın komutasını tamamen üzerime aldım. İlk verdiğim emir alarmın fiili belirtisini göstermek üzere Tank Taburunun yola çıkarılması oldu.

Neden o anda alarm emrine uyan birlikleri ileri harekete geçirip ihtilâl hedeflerini elde etmediniz?

Bu soru bana yüzlerce defa soruldu. Gerçek amacı bilmeyenler için akla ilk gelecek soru da budur.

22 Şubat günü biz kendi inisiyatifimizle bir ihtilâl hareketine mi girişmiştik? Ortada böyle bir niyet ve karar yoktu. Biz sadece durumdan çıkan vazifenin gereklerini yerine getiriyorduk. Bu alarm ileri bir harekete başlatıldı mı, memleketi silahların birbirine dönmesi felaketiyle karşı karşıya getirebilirdik. Körü körüne, elindeki kuvvetleri hunharca kendi kardeşleri üzerine saldırmaya cesaret denmezdi. Biz iktidar için silah arkadaşlarımızın kanına susamış vampirler değildik. İçinde bulunduğumuz o şartlarda bile, böyle bir felaketi önleyici tedbir ve basireti gözden uzak tutamazdık. Türkiye'yi içine atmaktan çekinmedikleri, korkmadıkları korkunç

tehlikeden korumak bizim omuzlarımıza yıkılan bir görev olmuştu. Sonuna kadar her çareye baş vurulmalı, bir uzlaşma ve çıkar yol aranmalıydı."

"- Generalim, sizi göz hapsine almak mecburiyetindeyiz."

Silahhane'de öğrencilere mermi dağıtıldığı sırada, üst katta yeni bir olay meydana geliyordu. Okul Komutanlığına vekaleten tayin edilmiş bulunan Tuğgeneral Semih Sancar, beraberinde Genelkurmaydan iki subay olduğu halde binadan içeri girdiği zaman, silahlanmış Harbiyelilerle karşılaşıyordu. Sancar Komutan odasına alınmadı. Dündar Seyhan 16.30'da generalin geldiğini duymuştu. Sonrasını şöyle anlatır:

"Kapıya bir generalin geldiğini haber verdiler. Aşağıya indim. General Semih Sancar, yanında Kur.Alb. Mithat Ceylan ve emir subayı ile merdivenlerde duruyordu. Kapıdaki öğrenciler içeriye girmelerine izin vermiyordu. General, Akademide saydığımız ve sevdiğimiz bir hocamızdı. Mezun olduğu ocağın kapısında thomsonlarla karşılanması kendisini haklı olarak üzmüştü.

Beraberce yukarıya çıktık. Harp Okuluna Komutan olarak atanmıştı, Alb. Ceylan da Alay Komutanı... İçinde bulunulan koşullar altında komutayı devralamayacağını bizzat gözleriyle görerek anladı. Evvelce verilmiş bir emre göre, böyle bir alarm esnasında Okula girenlerin çıkmaları men edilmiş. Bundan benim haberim yoktu. Serbest olduklarını bildirdim. Kapıdan çıkmalarına izin verilmemiş. Mide kanaması geçiriyordu. Aydemir'e ısrarla rica ettim. Generali otomobiline bindirdik. Albay ve emir subayı Okulda kaldılar."

Dündar Seyhan'la görüşen general, alınan karar gereği dışarı çıkması yasaktı. Bu nedenle görevli genç subaylar:

"*- Generalim, sizi göz hapsine almak mecburiyetindeyiz."* demişlerdi. Yeni Komutan Sancar'ın şaşkınlığı bir kat daha artmıştı. Kendisi birkaç gün önce mide ameliyatı geçirmişti. Bu beklenmedik olay karşısında fenalaştı. Bir süre sonra da durumunun iyi olmadığını söyleyerek serbest bırakılmasını istedi.

Kısa bir görüşmenin ardından generalin evine gönderilmesine karar verildi. Ancak bir şartla: Harp Okulunda gördüklerini kimse-

ye anlatmayacağına dair şerefi üzerine yemin edecekti. General yemin ettikten sonra serbest bırakıldı.

Böylece Harp Okulu Hükümet emri ile tayin edilen Komutanı reddetmekle ilk delilini vermiş, "Geliyorum" diyen ihtilâlin ilk fiili hareketi başlamıştı. Harp Okulunda ve hemen yanıbaşındaki Tank Taburunda hummalı bir faaliyete girişildi. Sancar saat 16.15'te Harp Okulundan ayrılmıştı. Onun ayrılışından 15 dakika sonra Harp Okuluna hareket emri verilmişti. Tank Okulunun tankları, Harp Okulundan Dikmen Yoluna kadar uzanan akasyalı yola dizilmiş ve Dikmen Yolu Harp Okulu öğrencileri tarafından kesilmişti. Mevzilenen kuvvetler Tank Taburunun iki takım tutarındaki tanklarıydı. Ayrıca Konya yolu kavşağı da tutulmuştu.

Genelkurmay Başkanlığı Karargahında enterne edilen komutanlar yerine yeni atananlar gönderilmeye başlandı.

Bu arada Genelkurmay Başkanlığı da bazı güvenlik önlemleri alıyordu. Genelkurmayın etrafı tanklarla koruma altına alındı. Meclis Muhafız Taburu da Meclisin etrafını çevirdi. Ayrıca, Çubuktan 230. Piyade Alayı, Polatlı'dan topçu birlikleri getirildi. Fakat bunların komutanları Harp Okuluna giderek, Talat Aydemir'in emrine girdiklerini bildirdiler. Aydemir son derece güçlü durumdaydı. Bu gücüne güvenerek, yalnız emekliye sevk edilen arkadaşlarının yerlerine dönmelerini istemekten vazgeçti. Bu defa Meclisin de feshini talep ediyordu. Bu isteğini, birlikler alarma geçtikten sonra, Harp Okuluna gelen ve arabulmaya çalışan generallere bildiriyor, talepleri kabul edilmediği takdirde alarma son vermeyeceğini söylüyordu.

Talat Aydemir, kendisine bağlı birlikleri alarm durumuna geçirdikten sonra ve arabuluculuk için kendisiyle görüşen generallere Meclis feshedilmedikçe alarmı durdurmayacağını bildirdikten kısa bir süre sonra, Başbakan İnönü, Parti liderleri, Bakanlar, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları, Çankaya'da Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in başkanlığında toplanmışlar, ne yapacaklarını görüşmeye başlamışlardı.

Bu sırada birliklerin durumu ve Aydemir'le yapılan temaslar hakkında Genelkurmay Başkanlığından ve Hava Kuvvetleri Komutanlığından sürekli bilgi alıyorlar, bunları değerlendirerek, ne gibi önlemler alabileceklerini düşünüyordu.

Akasyalı yol üzerinde Harp Okulu öğrencileri dört kademe ha-

linde sıralanmışlardı. Beşinci kademe son savunma hattı olarak tesbit edilmişti. Birlikler plana göre ağır ağır harekete geçecekler, Meclis, Radyoevi, Genelkurmay, Bakanlıklar, PTT ve Telefon Müdürlüğü gibi merkezler ele geçirilecekti. Aynı saatlerde Jandarma Subay Okulunda da harekete geçildi. Harp Okulu futbol sahasının hemen altında Tank Taburu kuvvetleri Dikmen'e giden yolun arkasını tuttular. Bu birliğin bütün telsiz cihazları Harp Okulunun emrine verildi ve komutanları Harp Okulundaki Komuta Heyetine katıldı.

229. Piyade Alayı, yeni komutanları Cihat Akyol'un komutasına girmişti. Albay Akyol, Harp Okuluna haber göndererek harekâta karşı koyacağını bildirdi. Ayrıca emrindeki kuvvetlere Harp Okulunun arkasında mevzilenmelerini emretti. Onun Piyade Alayı Harp Okulunun arka yamacını tutmuştu. Aydemir bu alaya karşı bir bölük çıkardı. Bir süre sonra Tank Taburundan bir tank takımı da bu bölüğe destek için mevzilendi.

"- Ben hiçbir zaman Türk subayına ateş açmam."

Albay Cihat Akyol

Bir süre sonra Aydemir yanlısı 229. Piyade Alayından 12 subay tutuklanıyor ve alay kuşatma altına alınıyor. Tutuklanan subayların çoğu küçük rütbeliydi. Durum Genelkurmaya haber verilmiş ve subayların teslim alınması istenmişti. Bir süre sonra Genelkurmay tarafından gönderilen subaylar 12 subayı 229. Piyade Alayından alarak Genelkurmaya götürdüler. Bunlar sabaha kadar Genelkurmayda kalacaklardı. (Bu subaylardan dördü 22 Şubatı takip eden günlerde emekliye ayrıldı.) Piyade Alayını Harp Okulunun arkasında mevzilendiren C.Akyol'un üzgün olduğu görünüyordu. Söylentiye göre, Akyol o gece Genelkurmay ile yaptığı telsizle konuşmada:

"- Ben hiçbir zaman Türk subayına ateş açmam." demişti.

Harp Okulunun harekâtından, Hava Kuvvetleri haberdar olmuş ve durum Hava Kuvvetleri Komutanı General İrfan Tansel'e bildirilmişti. İrfan Tansel Harp Okulunda karargâh kuranlara ilerlemeye devam ettikleri takdirde karşılarında Hava Kuvvetlerini bulacaklarını bildirdi.

Piyade tüfekleri ve thomsonlarla teçhiz edilmiş asteğmenler binanın üst katından harekâtı dürbünlerle takip ediyorlardı. 229. Piyade Alayının kuşatma çemberi gittikçe daralıyordu. İki taraftan birinin ateş açması halinde kanlı bir çarpışma başlayabilirdi.

Mamak'taki Muhabere Okulundan iki bölük Hükümete sadık kalmıştı. Bu bölüklerden birinin komutanı olan yüzbaşı durumu Genelkurmaya bildirdi ve emir istedi. Kendisine okuldaki birliklerin harekete geçmesi halinde "Doktor yollayın" şifresi ile Genelkurmayı haberdar etmesi söylendi.

Harp Okulunun harekâta geçişi ve alarm verilmesi Mecliste de duyulmuştu. Meclisde bütçe görüşmeleri yapılıyordu. Milletvekillerinin gruplar halinde toplandıkları ve olayı anlamlandırmaya çalıştıkları görülüyordu. Onlar da herkes gibi olayın yorumunda güçlük çekiyorlardı. Milletvekillerinin bir kısmı olayların bu yönde inkişaf edeceğini sezinlemişler ve ailelerini seçim bölgelerindeki evlerine bırakmak için Ankara'yı terk etmişlerdi. Bir kısım vekillerde bulabildikleri araçlarla soluğu şehir dışında alıyorlardı. Ankara'da bulanmayanlara oruç tutanlar da ilave edilince akşama doğru Millet Meclisinde çoğunluk kalmadı. Bir ara milletvekilleri ve basın mensupları Meclis binasının üst katına çıkarak Harp Okulunun harekâtını ve tankların geçişini izlediler. Hayır, artık bu bir söylenti duvarını aşmış, gerçek ortaya çıkmıştı...

"Durum son derece kritikti. Bir tek silah sesi, orduyu birbirine katabilir, binlerce insanın kanı dökülebilirdi..."

Mecliste çoğunluk kalmayınca, Başkan saat 17.00'de oturumu ertesi sabaha bıraktı. Gazeteciler bir süre sonra Mecliste milletvekillerinden pek azının kaldığını göreceklerdi. Olayları Genelkurmay ve Hükümet yakından takip ediyordu. Başbakan sabahleyin erkenden Genelkurmay Başkanı ile görüşme yapmıştı. İnönü daha sonra parti liderleriyle konuşurken, Bakanlar Kurulu yandaki odada Akif İyidoğan'ın başkanlığında toplanmış ve durum gözden geçirilmişti. Parti liderleri, bu temaslardan sonra durumun vehametini daha iyi anladılar ve Çankaya'da zirve kararını aldılar.

Başbakan, Bakanlar, Parti Liderleri, Genelkurmay Başkanı, Devlet Başkanının daveti üzerine saat 16.00'da Çankaya'da toplanmışlardı. Kabine bakanları Başbakanlıkta toplantı halindeyken Kuvvet Komutanları da Çankaya'ya geldiler. Komutanları peydarpey Bakanların ve Parti liderlerinin gelişi takip etti. Başbakan İ. İnönü Köşk'e tam saat 16.00'da vasıl olmuştu. Gümüşpala da, Akif

İyidoğan ile birlikte gelerek toplantıya katıldı. En son gelen CHP Genel Sekreteri Aksal oldu.

Durum son derece kritikti. Bir tek silah sesi, orduyu birbirine katabilir, binlerce insanın kanı dökülebilirdi. Görünüşe göre Ankara Garnizonunda Aydemir kuvvetliydi. Civar ilçelerden getirilen güvenlik birlikleri de onun emrine girmişlerdi. Kuşatma altındaki 229. Piyade Alayının hükümeti destekleyen kuvvetlerle birlikte hareket edeceği de son derece şüpheliydi. Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı ise henüz tam kontrol altına alınmamıştı.

Elde Hava Kuvvetleri vardı. Birinci, İkinci ve Üçüncü Ordular Hükümeti desteklediklerini bildirmişlerdi ama, bunlardan şimdilik yararlanmaya imkân yoktu.

İnönü, Çankaya'daki toplantıda bu durumu şöyle anlatıyordu:

Başbakan İnönü'nün durumu bu şekilde ortaya koymasından sonra, alınması gereken tedbirler üzerinde duruldu. Bu arada, Ankara'da çalışmaya imkân olmadığı ileri sürülerek Hükümetin muvakkaten Eskişehir'e nakli istenmişti. CKMP Genel Başkanı Bölükbaşı buna karşı koydu ve şöyle dedi:

"- Meclis kapanacak yerde, bizim dört günlük defterimiz kapansın. Gidelim Meclise, gelsinler hepimizi öldürsünler!"

Hükümetin Eskişehir'e nakli şimdilik uygun görülmemişti. bunun, alınacak diğer tedbirler de olumlu sonuç vermediği takdirde ele alınmasına karar verildi. Tesbit edilen ilk tedbirler şunlardı:

1. Parti liderleri, harekâtı desteklemediklerine ve demokratik nizamı sonuna kadar koruyacaklarına dair bir bildiri yayınlayacaklardı.
2. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Başbakan İsmet İnönü ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay, radyolarda kendi seslerinden halka ve orduya hitap eden konuşmalar yapacaklardı.
3. Hava Kuvvetlerine mensup jetler Harp Okulu üzerinde gösteri uçuşları yapacaklardı.

Çankaya toplantısı başladığı sıralarda Köşk civarında da fevkalade olaylar meydana geliyordu. Nizamiyeye doğru gelen thomson, hafif makineli tüfek ve telsizlerle donatılmış köşk muhafız askerleri sekizer metrelik aralarla mevzilendirdi. Silahların namluları Çankaya'yı korumak için ana caddeye çevrilmişti. 20 numaralı askeri jeep, köşk ile şehir arasında hızla gidip geliyor, olayın geliş-

me safhaları hakkında bilgi getiriyor, gerekli önlemlerin alınması için emirleri tebliğ etmek üzere yeniden şehre dönüyordu. Bir kısım tankların Meclisi çevirdiği haberi Çankaya'ya ulaşmıştı. Saat 17.10'da bir Station Wagon ile bazı tabii Senatörler de Çankaya'ya gelmiş ve toplantıya katılmışlardı.

Saat 17.40'ta 0021 numaralı Bakan otomobili nizamiye kapısına yanaştı. Basın-Yayın Bakanı Kamuran Evliyaoğlu gazetecilere, *"Arkadaşlar sizlerden bazı ricalarda bulunmaya geldim."* dedi. Genç bakan telaşlı ve heyecanlıydı. Durumu kesik cümlelerle şöyle anlattı:

"- Bir buçuk saate kadar karşı harekâta başlamış olacaktır. Yani halen bir ihtilâl içinde bulunuyoruz. Ne olacağımız belli değil. Buradan sağ çıkıp çıkmayacağımızı dahi bilmiyoruz. Hükümet duruma müdahale edecek güçtedir. Müteyakkız bulunmanızı ve memleket menfaatlerini düşünmenizi rica edeceğim. En iyisi burada beklememenizdir."

Çankaya ve Hükümet Zor Durumda...

Evliyaoğlu, bu harekâtın başında kimlerin bulunduğu sorusuna ise kesin birşey bilmediği cevabını vermiş, fakat Harp Okulu Komutanı Talat Aydemir'in Hükümete karşı bulunanlar arasında olduğunu söylemişti. Bakan, Devlet Başkanının, Başkanın ve Parti liderlerinin mesajlarını da 19.00 ajansında verileceğini sözlerine eklemişti. Bu arada Radyoevi ve PTT gibi kilit noktaları Hükümete sadık birlikler tarafından koruma altına alınmıştı. Bu merkezlerde Hava Kuvvetlerine bağlı subaylar nöbet tutuyordu.

Çankaya'daki görüşmede duruma bir çare aranıyor, çeşitli teklifler ileri sürülüyordu; hatta harekâta girişenlere taviz verilmesini bile teklif eden olmuştu. Başbakan İsmet İnönü dalgın dalgın düşünüyor, tekliflere ve söylenenlere karşı kayıtsız kalıyordu; ancak görüşmelerin yapıldığı salona dışarıdan birisi geldiğinde dikkatini toparlayabiliyordu. Bu arada halkı ve Ordu'yu uyarmak için radyoda mesajlar yayınlanması fikri ortaya atıldı. Cemal Gürsel zamanın erken olduğu gerekçesiyle önce bu teklife karşı çıktı.

Bu sırada Harp Okulundaki harekâta katılmış olan Muhafız Alayı Süvari grubuna mensup bazı subaylar Köşk'e gelmiş ve yeni tayin edilen Alay Komutanı Cihat Alpan'ı tutuklamak istemişlerdi.

Aslında Cihat Alpan yeni görevine başladığından itibaren soğuk karşılanmış ve Muhafız Alayında bir kararsızlık yaşanmıştı Fethi Gürcan'ın süvari subaylarıyla gelişiyle Muhafız Alayının tutumu Harp Okulu lehine döndü. Bu durum Cumhurbaşkanlığı Genel Katibi Nasır Zeytinoğlu tarafından toplantıda bulunan Cevdet Sunay'a bildirildi. Sunay toplantıyı terk ederek Muhafız Alayı subaylarının yanına giderek durumu yakından tespit etti. Tekrar toplantı salonuna dönen Genelkurmay Başkanı, Muhafız Alayının Aydemir taraftarlarının emrine girdiğini söyleyince hemen radyoda mesajların okunması teklifi edildi. Devlet Başkanı da bu teklifi uygun gördü.

T.Aydemir'in İhtilâlin Kaderini Değiştiren Emri

"- Bizim onlarla işimiz yok, bırak gitsinler..."

Dündar Seyhan anlatıyor:

"Kur.Alb. Cihat Alpan Muhafız Alayına giderek alayın komutasını ele almıştı. Bu sırada Talat Aydemir'e bağlı Muhafız Alayı Süvari Grubunun Komutanı Bnb. Fethi Gürcan, kendi inisiyatifiyle, Alay Karargâhına giderek Alb. Alpan'ı tutuklamış ve alayın komutasını ele geçirmiş.

Gürcan, Muhafız Alayının emir ve komutasını devraldığında Köşk'te, Cumhurbaşkanı, Başbakan, hükümet üyeleri ve Kuvvet Komutanları toplantı halinde bulunuyorlardı.

Bnb. Gürcan, Alb. Aydemir'e telefonla bu toplantıyı haber vermiş ve hareket tarzı hakkında talimat istemiş. Aydemir de:

'- Bizim onlarla işimiz yok, bırak gitsinler...' demiş.

Bu olaydan saat 18.00'de haberim oldu.

Toplantı yapanların emrimizdeki kuvvetler tarafından ele geçirilmesi herhalde, durum üstünlüğümüzü sağlayacak, beklediğimiz uzlaşmayı kolaylaştıracak ve çabuklaştıracaktır. Aydemir'in bu yanlış kararı ve emri Türk tarihinin akışını değiştirmiştir.

Bu olay, aynı zamanda birliklerin eski komutanlarını enterne edip yenilerinin gönderilmesiyle bütün sorunların çözülüverip ortalığın sakinleşeceğini hesap etmiş olanların ne derece büyük bir gaflet içinde bulunduklarını açıkca isbatlamıştır.

Birliklerin yeni gelen komutanları tutuklayarak kendiliklerinden, kendi akıllarına estiği gibi hareket etmeye kalktıklarını şöyle bir göz önüne getiriniz... Memleketin ne büyük bir felakete sahne

olacağını, korkunç bir anarşinin ortalıkta nasıl kol gezeceğini tasavvur etmek çok kolay olur. Ve bizim Harp Okulunda neden birliklere alarm verdiğimiz ve emir ve komuta sorumluluğunu omuzlarımıza neden aldığımız açıkça anlaşılır."

İhtilâlcilerin kaderini değiştiren bu emirle ilgili olarak Talat Aydemir de Hatıratında şöyle yazar:

"Bu vaziyetteyken saat 20.00'ye doğru Muhafız Alpan tevkif edilmek suretiyle Muhafız Alayı'nın da emri komutası bizim tarafa geçti. Süvari Binbaşısı Fethi Gürcan, Muhafız Alay Komutanlığını deruhte ediyordu:

O anda bana telefon etti:

'- Albayım, şimdi burada kuvvet komutanları İnönü dahil bütün kabine köşkte toplantı halindeler... Şimdi hepsini enterne edeyim mi? Hesaplarını göreyim mi?' dedi.

'Hayır' dedim, *'Serbest bırakacaksınız. Çıkacaklar.'* O andan itibaren herşeye hakimdim."

(T.Aydemir herşeye hakimdim diyor. Oysa bu kararıyla bütün hakimiyetini kaybetmiş olduğunun acaba farkında mıydı? E.Y.)

Köşk'ün emniyetinin kalmadığı, Devlet Başkanı Cemal Gürsel tarafından toplantıda bulunanlara söylendiği zaman ortalığı bir heyecan dalgası kaplamıştı. Zeytinoğlu'nun Muhafız Alayındaki kararsızlığı bildirmesi sırasında Başbakan İsmet İnönü de ne olup bittiğini sormuş durumu öğrenince sinirlenerek:

"- Muhafız alayını, demek dört subay teslim aldı." demişti.

O sırada Devlet Başkanının Köşk'ü terk etmek gerektiğini söylemesi ve:

"- Siz gidin, be de gelirim." demesi üzerine toplantıda bulunanlar Çankaya'dan ayrıldılar. Mesajların Radyoevinde banda alınması kararlaştırılmıştı. Kafile Radyo evine uğradı. Önce Genelkurmay Başkanı mesajını banda aldırdı. Sunay'ı parti liderleri takip ettiler. Devlet Başkanının sesi Çankaya'da banda alınmıştı. Devlet Başkanı kafilenin hareketinden sonra bir süre daha Köşk'te kaldı.

Artık her ikl karargahta da sinirler gerilmiş, silahlar çekilmişti Ancak Aydemir hâlâ güçlüydü. Genelkurmay bu arada, gereğindi gerçek mermilerle ateş emri verdi. Mamak yoluna silahlı birlikle mevzilendirildi. Kavşaklara bazukalar ve makineli tüfekler yerleşti rildi. Radyoevi ve postane binaları koruma altına alındı.

Radyo *"Başbakan'ın mesajını veriyoruz."* dedi ve yayın kesildi... *ve ardından Chopen'den bir sonat duyuldu...*

Ankara Radyosu 19.00'dan itibaren anons yapmaya başlayarak Devlet Başkanının, Genelkurmay Başkanının, Başbakanın ve parti liderlerinin mesajlarının yayınlanacağını bildirmişti. Bu anonsu işitenler, Ankara'da önemli olayların cereyan ettiğini anladılar. Herkes radyonun başında mesajları beklemeye koyuldu. İlk konuşmayı yapan Genelkurmay Başkanı şöyle demişti:

"- Türk Silahlı Kuvvetlerinin şerefli mensupları, Türk ordusu ile ilglili olarak yabancı ve düşman radyolarda amaçlı bazı haberler yayılmaktadır. Bu haberlerin hepsi yalandır. Bunlar Türk vatanını parçalamak ve karanlık emelleri için aziz milletimizi bir kardeş kavgasına sürüklemek isteyenlerin maksatlı tahriklerinden ibarettir.

Cumhuriyet Ordusu daima ileri hareketlerin öncüsü olmuştur. Hiçbir gün meşruluk dışına çıkmamıştır. Bu ordu bir macera ordusu değil, milleti canından aziz bilen, vatanın selameti için yüreği titreyen bir ordudur.

Her ne bahane ile olursa olsun bir dikta rejimi kurmak istemek Türkiye'yi Ortaçağ karanlığına geri götürecek bir geriliktir. Böyle bir geriliğe Türk ordusu hiçbir zaman alet edilmemiştir, alet edilmeyecektir."

Sunay konuşmasında Türk Ordusunun şeref yeminine sadık bulunduğunu ve Hükümeti destekleyeceğini de belirtmişti. Genelkurmay Başkanından kısa bir süre sonra mesajı yayınlanan Devlet Başkanı Cemal Gürsel de konuşmasının sonunda Orduya hitap ediyor ve şöyle diyordu:

"Seni aldatmak ve yanlış yollara sevk etmek isteyenler var. Onlara uyma. Bizzat şerefli ordunun yüksek haysiyetini korumasını bil. Herşeyden çok sevdiğin vatanını ve onun selametini düşün. Kötülere uyma. Senen eserin olan bugünkü rejimi sana yıktırmak istiyorlar. Dikkatini çekerim. Aldanma. Parlak fikirler ortaya sürerler, onlara kanma. Bilki, senin yanlış bir hareketin Türk milletinin felâketine neden olacaktır."

Devlet Başkanı'nın mesajından sonra spiker Başbakan'ın mesajının yayınlanacağını anonsa başladı.

İnönü Aydemir'e Karşı Atağını Başlatıyor Karargâhı ise Hava Kuvvetleri Komutanlığı

Ama o anda hiç beklenmedik bir şey oldu. Radyo bir an sustu, sonra da hiçbir açıklama yapmadan Chopin'in bir sonatını yayınlamaya başladı. Tüm ülke şaşkın ve nefesini tutmuş radyo başında bekleyen milyonlarca insanın beyninden aşağı kaynar sular dökülmüştü. Özellikle de Ayten Sokak'takilerin...

Metin Toker: "*Radyoda 'Şimdi Başbakan konuşacak' diye ilan edilip de yayın kesilince, herkesi bir telaş aldı. En az korkulan Radyoevi'nin işgal edilmesiydi; ama en çok korkula; acaba İsmet Paşa öldürülmüş, veyahut esir mi alınmıştı... Bunun üzerine tabii bizim evde en fazla endişe ve heyecan duyuldu. Ben hemen Necdet Calp'i aradım. Radyoevi'nden, onun karşısındaki Hava Kuvvetlerine geçmişlerdi. Orada buldum. Necdet Calp, telefonu İsmet Paşaya verdi. İsmet Paşa 'Birşey yok. İyiyim' dedi.*"

Bu sırada radyoda alaturka müzik yayını başlamıştı. Bir ara hafif Batı müziği plakları çalındı. Halkın heyecanı son haddine varmıştı. Ankaralılar radyo evine doğru akın ediyor, ne olduğunu öğrenmeye çalışıyorlardı.

Radyoevinin önüne biriken halk, burayı muhafaza etmek görevini almış olan havacı subaylara durumu soruyorlardı. Başbakanın mesajının neden kesildiğini, bu mesajları vermeye neden gerek görüldüğünü anlamaya çalışıyorlardı... Radyoevini muhafaza eden subayların etrafı çevrilmişti. İlgililer halkın sorularına teknik bir arıza olduğu, bu arıza giderildiği zaman mesajların verilmesine devam edileceği, bu bakımdan evlerine gidip beklemeleri gerektiği şeklinde cevaplar veriyorlardı.

O sırada radyoevinde telefon edenler de teknik bir arıza bulunduğu, Köşk ile Radyoevi arasına kurulan hattın arıza yaptığı veya bandın bozulduğu cevaplarını alıyorlardı. Yabancı devletlerin Elçilik memurları da radyoevine telefon ediyorlar veya büyük bir merak içinde radyoevinin önüne geliyorlardı. Gazeteciler de olay yerine koşmuşlar, kendilerine Başbakanın ve Bakanların Hava Kuvvetleri binasında bulundukları bildirilmişti. Arka tarafa dolaşan ga-

zeteciler Hava Kuvvetleri binasının kordon altına alındığını, otomatik silahlı havacı subayların nöbet tuttuklarını görmüşlerdi. Subaylar gazetecilere Başbakanın, Bakanların, Parti Liderlerinin, Meclis ve Senato Başkanlarının içeride olduklarını söylemişlerdi.

Radyonun tam Başbakan'ın mesajının verileceği sırada kesilmesi bütün yurtta çeşitli söylentilere neden olmuştu. Vatandaşların bir kısmı yabancı radyo istasyonlarından, Kara Kuvvetlerinden bazı birliklerin Hükümete karşı hareket edildiğini öğrenmişlerdi. Gazete bürolarına durmadan telefonlar ediliyordu. Gazeteciler meraklılara teknik bir arıza olduğunu bildirmekle yetinmişlerdi. Zira o saatlerde radyo yayınının kesiliş nedenini gazeteciler de bilmiyorlardı.

Etimesgut'ta Ankara Radyosunun verici istasyonunu ele geçiren Harbiyeliler ve Zırhlı Birliklere mensup subaylar, istasyonun radyoevinden yapılan naklen yayını kesmişlerdi. İhtilâlciler Etimesgut'taki yedek stüdyoyu çalıştırarak yayını kendi kontrolleri altına almışlar, verici istasyonda, arızalar için bir önlem olmak üzere hazır bulundurulan bant ve plaklardan müzik yayını yapmaya başlamışlardı. Çalınan bantlar arasında *"Bir tatlı huzur almaya geldim Kalamıştan."* şarkısı da bulunuyordu.

Verici istasyonun ele geçirilerek yayının kontrol altına alındığı Harp Okuluna telsizle bildirilip mesaj istenmişti. Bu mesaj hazırlanıp verilmediği için müzik yayını devam etti. İnönü'nün konuşmasının kesilmesi ardından duyulan karışık müzik ve şarkılar bunlardı.

Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı General Hüsnü Özkan, bu arada Hava Kuvvetleri Komutanlığına geçen Başbakana, radyonun kesildiğini ve Etimesgut'ta da durumun karışık olduğunu söyledi ve Etimesgut'taki Hava Birliklerine bir tecavüz olduğu takdirde derhal müdahale edeceğini duyurdu.

Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel ile temas sağlanmış ve radyonun kesilmesinin nedeni bildirilmişti. Bunun üzerine Tansel Etimesgut'u ellerine geçiren birliklerle telsiz irtibatı sağlamış, sözlü yayına geçtikleri takdirde Hava Kuvvetlerinin buna engel olacağını kesin ve sert bir ifadeyle bildirmişti.

Aynı zamanda Türkiye'deki bütün hava üslerine alarm verilerek yeterli sayıdaki jetler, uçuşa hazır duruma getirildi.

Neden sonra Ankara Radyosunun bir teknisyeni, verici istasyonunun elektriğinin merkez santrala bağlı olduğunu saat 21.00'den sonra ilgililere bildirmişti. Bunun üzerine Havacılar Merkez santra-

linde Etimesgut'a elektrik veren şalteri indirdiler. Radyo yayını tamamen sustuğu sırada saatler 21.45'i gösteriyordu.

Ankara Radyosu yayınının hâlâ kesik olması, halkın merak ve heyecanını son haddine vardırmıştı. Halk, yayının kesilmesine rağmen radyosunu kapatmıyor, "Teknik arızanın giderilmesini" bekliyordu. Normal yayına devam eden İstanbul radyosu da Ankara'daki durum hakkında herhangi bir açıklama yapmıyordu. Herkes konuşması yarıda kesilen İnönü'nün akıbetini merak ediyor; ancak kimseden herhangi bir yanıt alamıyordu.

Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve Parti liderleri, konuşmalarını banda aldırdıktan sonra, sonuna kadar hükümete sadık kalacağını bildiren Hava Kuvvetleri Komutanlığına gitmişlerdi. Hava Kuvvetleri Radyoevinin hemen arkasındaydı. Burada görüşmelere devam edildi. Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel makamında bulunuyordu. Gelenleri Kurmay Başkanı General Hüsnü Özkan karşıladı. Karargâhın Hava Kuvvetlerinde kurulması ile birlikte, binanın çevresinde fevkalâde tedbirler alınmıştı. Manevra kıyafetinde bulunan hava subaylarının ellerinde sten makineli tabancalar bulunuyordu. Karargâhta alınan ilk karar, Ankara dolaylarında bulunan 28. Tümen'in hükümete bağlı olan birliklerinin, Polatlı'daki Topçu Taburunun, Çubuk'taki 230. Piyade Alayının süratle Ankara'ya hareket etmesi emrinin verilmesiydi.

Kafilenin Çankaya'dan ayrılmasından 15 dakika sonra da Cemal Gürsel Genelkurmaya hareket etti. Burada bir süre kaldıktan sonra Mürted Havaalanına gitti. Devlet Başkanı, Hükümete karşı yapılan bu harekâtın bastırılması için kararlı görünüyordu. Mürted Havaalanındaki subaylara:

"- Çıban başı mutlaka koparılmalı, artık iş çığrından çıktı. Bu mesele her yola başvurularak halledilmelidir." demişti. (Hava üssünde çalışır vaziyette bir uçağın bekletildiği daha sonraları açıklanmıştı. E.Y.)

Her yerde bir panik başladı. Dışişleri Bakanı Selim Sarper kaybolmuş, Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel Eskişehir'e uçmuştu. Bazı milletvekilleri ve bakanlar ise İnönü'nün yanına, Hava Kuvvetleri karargahına ulaşmaya çalışıyorlardı.

"...dalkavuk ruhlu ve 'İnönist' bazı subaylar, bize karşı büyük anlayışsızlıklar gösteriyorlardı."

T.Aydemir Hatıratında "Herşeye hakimdim," demesine rağmen, aşağıdaki cümleleri onun giderek sıkıntılı bir duruma düştüğünü göstermektedir:"Genelkurmay Karargâhındaki bazı menfaatperest ve memleketin gidişatı hakkında hiçbir fikir sahibi olmayan dalkavuk ruhlu ve 'İnönist' bazı subaylar, bize karşı büyük anlayışsızlıklar gösteriyorlardı. Bu meyanda Genelkurmay Karargâhının etrafına tanksavar topları, bazukalar yerleştirdiklerini öğrendim. Karargâhın içinde subaylara thomson tabancalar dağıtılıyor, el bombaları veriliyordu. Bir mukavemet unsuruymuş gibi karşımıza dikiliyorlardı. Bu vaziyetler haber alınınca gerek Tank Taburu subayları ve gerekse Harp Okulu üzerinde büyük infial meydana geliyordu. Saatler de ilerledikçe kıtaların kontrolü güçleşiyordu."

Çankaya'daki toplantının sonlarına doğru YTP Genel Başkanı Ekrem Alican, Talat Aydemir'in ağabeyi Hakkı Alican'ın kayınbiraderi olduğunu, kendisini yakından tanıdığını belirterek Harp Okuluna gidip görüşmesinin ve isteklerini öğrenmesinin faydalı olacağını Başbakana söylemiş:

"*Tasvip ederseniz gidip görüşeyim, ne istediklerini sorayım.*" demişti. İnönü buna karşın koydu:

"- Seni rehin olarak tutarlar ve isteklerini artırırlar." dedi.

Alican'ın ısrarı üzerine, Aydemir'le temasa geçerek, isteklerini öğrenmesi kabul edildi.

İlk olarak bütün parti liderlerinin imzalarını taşıyan bir bildiri hazırlandı ve yayınlandı.(13)

(13) Radyo bildirisi şöyleydi: "... Çeşitli tahrikler ülkeyi huzursuz kılmakta ve varlığımızı imha için fırsat bekleyen aşırı sol cereyanlara zemin hazırlamaktadır. Bugünkü meşru nizamın temeli 27 Mayıs İhtilâlidir. Bu ihtilâlin zaruri ve meşru bir hareket olduğu yeni Anayasa ile bizzat millet tarafından kabul ve tasdik edilmiştir. Kahraman ordumuzun gerçekleştirdiği 27 Mayıs İhtilâlinin meşruiyeti aleyhinde girişilen açık ve kapalı her türlü tahrik ve tecavüzün karşısındayız. Bu memlekette intikamcı cereyanlara asla müsaade etmeyeceğiz... Türk Milleti için kurtuluş yolu demokratik rejime bağlılıktadır. Meşru nizamı yok etmek isteyen heveslerin ve ülkeyi istiklâlinden dahi mahrum kılabilecek bir felâkete götüreceği inancındayız.
Bu temel kanaate sahip siyasi partiler olarak Türk Milletinin ve meşru nizamın bekçisi ordumuzun vatanseverliğine ve uyanıklığına güveniyoruz."

Alican'a hareketinden önce Başbakan İ.İnönü şunları söyledi:

"- Bilesin diye söylüyorum. Onları sadece başka yere naklettim. Kabul etmediler. Yarın sabah ilk iş olarak hepsini tekaüt edeceğim. Bir defaya mahsus olmak üzere ve eğer kan dökülmezse Cumhuriyetin bu yeni temelinde kan bulunmasın diye hiçbirini Divan-ı Harbe vermeyeceğim. Bunun dışında hiçbir şey kabul etmem."

Ekrem Alican, önce Genelkurmaya giderek Kara Kuvvetleri Komutanı Muhittin Önür ile görüştü. Bu görüşmeden sonra yanına verilen bir albay ile birlikte kendi kullandığı Opel marka otomobiliyle Harp Okuluna hareket etti.

YTP liderinin arabası Harp Okulu ile Dikmen Yolu kavşağını tutmuş olan asteğmenler tarafından durduruldu. Alican kendini tanıttı. Talat Aydemir'in akrabası olduğunu belirterek, elçi olarak geldiğini, kendisiyle görüşmek istediğini söyledi. Alican'a beklemesi bildirildikten sonra bir tank yüzbaşısı jeeple karargâha giderek Aydemir'e durumu anlattı. Harp Okulu Komutanı yalnız olmak şartıyla görüşmeyi kabul etmişti. Tank yüzbaşısı Alican'a Aydemir ile görüşebileceğini söyledi.

YTP Genel Başkanı bareberinde tank yüzbaşısı olduğu halde kendi arabası ile bir tarafında tankların sıralı bulunduğu yolu tırmandı. Bu olaylar saat (18.30 ile 19.00) arasında olmuştu.

Alican, Aydemir'in yanına vardığında saat 19.05'i gösteriyordu. YTP Lideri Aydemir'in karargâhı olan eski Yedek Subay Okulu binasına götürülerek geniş bir salona alındı. Burada, Talat Aydemir ve D.Seyhan'dan başka 229. Piyade Alayı Komutanı İhsan Erkan, Jandarma Genel Komutan Yardımcısı Albay Emin Arat vardı. YTP lideri, Aydemir ve arkadaşları tarafından gayet iyi karşılanmıştı.

YTP Genel Başkanı Ekrem Alican Okula geldi. Alb. Arat, Aydemir ve ben kendisiyle görüştük.

27 Mayıs öncesi zihniyeti ve tutumu hortlatmaya çalışan Meclisin islâh çarelerinin araştırılması, yeni ve bünyeye uygun bir seçim kanunu ile yeniden seçimlere gidilmesi, 27 Mayıs hedeflerine ulaştıracak bir hamle idaresinin tesisi, enterne edilmiş arkadaşlarımızın serbest bırakılması ve yapılan tayinlerin iptal edilmesi şartları ortaya kondu.

Alican, şartları hükümete bildireceğini söyleyerek Okuldan ayrıldı. General Kurttekin ve Doruk, durumun bir uzlaşma ile sona ermesi yolunda iki taraf arasında mekik dokudular.

Gelen haberler, Hükümet Başkanının hiçbir şartı kabule yanaşmadığını gösteriyordu. Bu inat ve ısrar, yüklendiğimiz sorumluluğun ağırlığını arttırdıkça artırıyordu. Adım adım korkulan tehlikeye doğru ilerliyorduk.

Alican ilk ağızda Hükümetin temsilcisi olarak geldiğini ve harekâtın gayesini ve isteklerini öğrenmek istediğini belirtmişti. Odada sinirli bir hava estiği belliydi. Aydemir ayakta dolaşıyordu. Masanın başında oturan Kurmay Albay Dündar Seyhan'dı. Seyhan'ın soğukkanlılığını kaybetmediği veya heyecanını gizlemekte muvaffak olduğu anlaşılıyordu. Bir süre odayı sessizlik kapladı. Yalnız Aydemir'in ayak sesleri duyuluyordu. Konuşmalar sessizliği bozmamak istercesine yavaş bir sesle yapılıyordu.

YTP Genel Başkanı, harekâtın amacını, bu harekâtın başındaki Kurmay Albaylardan işittiği zaman irkildi. Soğukkanlılığını kaybetmemeye çalışarak bunların Hükümet tarafından kabul edilmeyeceğine emin olduğunu ifade etti. Kendisine harekâtın hedefi şöyle açıklandı:

1. Orduda yapılmış bulunan tayinler derhal durdurulacak ve komutanlar eski görevlerine iade edileceklerdi.
2. Meclisin özlenen ve beklenen demokrasiyi yerleştireceğinden umut kesilmişti. Cumhurbaşkanı Meclisi saat 24.00'e kadar fesh edecektir.
3. Seçim Kanununda geniş ölçüde değişiklikler yapılacak. 250 bin kişiye bir milletvekili düşmeli, okuma yazma bilmeyenler oy kullanmayacak, ekseriyet sistemine yeniden dönülecek. Okuma yazma bilmeyenlerin oy kullanmamasını temin etmek için de oy pusulaları el yazısı ile doldurulacaktı.
4. Yeni Meclis teşekkül edinceye kadar Hükümet, başka birşehre giderek icraatına devam edecekti. (Hükümetin taşınacağı şehir olarak da mesela Eskişehir gösteriliyordu.)

Bu tekliflerden birincisi ile sonuncusu esasen aynı gece daha önce Genelkurmaya da bildirilmişti.

Dündar Seyhan, istekleri bildirildikten sonra, YTP liderini iknaya çalışacaktı.

"- Şu anda Hükümet muhafaza altına alınmıştır. Bütün kuvvetler, hatta havacılar da bizimle beraberdir." diye bir iddiada bulundu.

Bu sözler üzerine Alican yarı şaka yarı ciddi:

"- Öyleyse müzakere yapmaya gerek kalmadı. Siz meseleyi halletmişsiniz. Beni de rehin olarak alıkorsunuz olur biter." cevabını verdi.

Konuşmanın sonlarına doğru Aydemir, Alican'a bu harekâta katılmayı kabul edenlerin listesini göstererek, bu listede bulunanların kendi tarafında olduklarını ilave etti.

Jandarma Genel Komutanı Tuğgeneral Abdurrahman Doruk, Muhafız Alay Komutanı Kurmay Albay Şükrü İlkin ve Ankara Merkez Komutanı Kurmay Albay S.Atakan, bu konuşma sırasında Aydemir'in karargâhına geldiler. Bunlar Aydemir'in yakın arkadaşları olarak biliniyorlardı. O gün akşam üstü Genelkurmayda göz altında bulundurulmuşlardı. Genelkurmay, bu komutanların uzlaştırıcı ve yatıştırıcı bir rol oynayabileceklerini düşünerek, gidip Aydemir ve arkadaşlarıyla konuşmalarını istemişti. Bunlar Aydemir'in bulunduğu odaya girdikleri zaman Alican'la yapılan henüz konuşmalar devam ediyordu. Üç komutanın gelmesi de bir sonuç vermedi.

Alican iki saat süren bu temasında, Aydemir ve arkadaşlarını tekliflerinden vazgeçirmeye ve harekâta son verdirmeye çalışmıştı. Ancak karşı harekâta girişen komutanlar için birinci tekliften vazgeçilmesi imkansızdı. Alican bunu üzerine bu teklifi Hükümete bildireceğini, ancak diğer tekliflerinin kabul edileceğini sanmadığını söylemiş ve bunlardan vazgeçmek konusunda Aydemir ve arkadaşlarını iknaya muvaffak olmuştu. Böylelikle Aydemir ve diğer komutanlar görevlerine iade edilmeleri şartıyla harekâta son vereceklerini YTP Genel Başkanına güvence verdiler. Bunun üzerine Alican kendisinin sadece bir elçi olduğunu, görevlerine iadeleri teklifini hükümete bildireceğini söyleyip, saat 21.00'e doğru Harp Okulundan ayrılarak Genelkurmaya döndü.

"İsterse gelsin Talat Efendi, cumhurbaşkanı olsun. Ben gider Mecliste tek başıma oturur beklerim."

Doğruca Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay'ın odasına alınan Ekrem Alican, burada Devlet Başkanı Cemal Gürsel'e ve Sunay'a konuşmanın içeriğini arz ederek "görevlerine iade" isteğinin Hava Kuvvetlerinde toplantı halinde bulunan hükümete bildirilmesini rica etti. Durum Hükümete telsizle bildirildiği zaman teklif

hakkında *"hayır"* cevabı alındı. Aslında Gürsel ve Sunay da bu teklifi kabul etmemişlerdi.

Gerekli karşı önlemlerin hemen alınmasını isteyen İnönü şöyle diyordu:

"- Taviz vermeyeceğim, taviz bir milleti yıkar. İsterse gelsin Talat Efendi, cumhurbaşkanı olsun. Ben gider Mecliste tek başıma oturur beklerim. Taviz verirsek millet affetmez."

Alican Genelkurmayda yarım saate kadar kaldıktan sonra evine gitti. Henüz iftar yapmamıştı. YTP Genel Başkanı evinde saat 23.30'a kadar kaldı. Bu sırada Hava Kuvvetlerinde toplantı halinde bulunan Bakanlar Kuruluna konuşma hakkında açıklama vermek üzere gelmesi istendi.

Başbakan İsmet İnönü bu olaylardan bir süre sonra Mecliste yaptığı bir konuşmada Meclis'i fesh isteğinin kendisine duyurulmadığını ifade ederek harekât hakkında şunları söylemişti:

"- Tahrikçilerin, Harp Okulu ile beraber harekete geçtikten sonra, Büyük Meclisin feshedilmesi gibi şartlar dermeyan ettiklerinden bahsedilmiş. Sergüzeştçiler, şüphesiz geniş ihtilâl plan içindeydiler. Fakat bunlardan bana doğrudan doğruya hiç bahsetmemişlerdi. Olay, vaziyetleri şüpheli görülen bir takım subayların yerlerinin değiştirilmesi bahanesiyle çıkarılmıştır. Harp Okulunun ve diğer birliklerin harekete geçirilmesinden sonra değiştirilen subayların dışarı gönderilmeyerek illâ Ankara'da görevlendirilmesi ve değiştirilen Harp Okulu Komutanının illâ yerinde bırakılması istenmişti. Bana, Cumhuriyet Hükümetinin Başbakanı olarak söylenen talep bundan ibarettir. Sabahleyin yerleri değiştirilmiş olanların şimdi Ankara'da kalmaları değil, emekliye ayrılıp ordudan çıkarılmaları lazım. Harp Okulu Komutanı da bu muameleye uğrayacaktır. Şimdiye kadar kardeş ve evlat kanı akmamış olmasından dolayı ve Başkomutanlıktan alacakları emre itaat edip, normal hale gelmeleri şartıyla haklarında başka bir cezai takibata geçmemek mesuliyetini BMM karşısında üzerime alarım. Bunun dışında bir muamele söz konusu değildir."

Bu konuşmada karşı harekete geçenlerin eski görevlerine iade edilmelerini istemeleri başlıca şart olarak gözüküyordu.

Bu arada Etimesgut'taki Zırhlı Eğitim Merkezinde de önemli gelişmeler oluyordu. Bu birliklerin bazı subayları Harp Okulu karargâhının emrinde olduklarını hareket başlar başlamaz Aydemir'e

bildirmişlerdi. Hava karardıktan sonra bu zırhlı birlikçiler, Etimesgut'taki önemli merkezleri kontrolleri altına aldılar. Ankara radyosunun verici istasyonu da, böylece Aydemir'in kontrolü altına girmişti. Ayrıca Beypazarı yolunu tanklar kapatmışlar, daha gerilerde iki takım tankı mevzilendirmişlerdi. Beypazarı yolunun karşı tarafı ise Hava Kuvvetleri birliklerine aitti. Zırhlı Tugayın savunma hattı olarak seçtiği Beypazarı yolu ile Hava Kuvvetleri arasında Ankara Şeker Fabrikası bulunuyordu.

Zırhlı Tugay garnizonu ile Hava Kuvvetlerine ait garnizon arasında iki yüz elli metrelik bir mesafe bulunuyordu. Aradaki bu ağaçlık kısımda havacı birlikler mevzilenmişti. Ayrıca yol boyunca stenli havacılar devriye geziyorlardı.

Aydemir son durumu şöyle anlatır:

"229. Piyade Alayı hariç, Ankara'daki bütün birlikler bizim emrimizdeydi. Genelkurmayca, Çubuk'taki 230. Piyade Alayı Ankara'ya çağrılmış, Alay Komutanı gelir gelmez bize katılmıştı.

229. Piyade Alayına atanan Alb. Cihat Akyol, bir aralık Harp Okulunu arkadan sarmak istedi. Karşısına bir takım ve iki tank çıkardım. Etimesgut'tan Genelkurmayın emriyle Ankara'ya celbedilen tank birliği Bnb. Şükrü İnanç'ın emrinde Bahçelievler yol kavşağına gelince bizim emrimize girdiler."

Heyecanlı Dakikalar...

"Saatler ilerliyor. Sabırsızlık artıyordu. Harp Okulu öğrencileri ne beklediğimizi, neden ileri harekete geçmediğimizi soruyorlardı.

'- Sizin bir damla kanınız dünyaya bedeldir.' diye cevap veriyordum.

Bir uzlaşma çaresi bulmaktan umudumuzu kesmeye hakkımız yoktu. Emrimizdeki bütün birliklerin irtibat subaylan Okul salonunda emir bekliyorlardı.

Başbakan ve Hükümet, Hava Kuvvetleri Karargâhına sığınmışlardı. Karargâh, yolları barikatlıyor, elindeki imkanlarla savunma tedbirleri alıyordu.

Enterne edilen arkadaşlarımızı bıraktılar. Kendilerinden, alarmın durdurulmasına aracı olmaları rica edilmişti. Bu yolda da gayret sarf ettiler. Son olarak, SKB mensuplarının tayinlerinin durdurulması şartını ileri sürdük. Saat 02.00'ye kadar bu şartın kabul

edilmemesi halinde kati surette harekete geçeceğimizi bildirdik."

Talat Aydemir halen güçlü durumdaydı; ancak Hava Kuvvetleri gözdağı verme uçuşlarına başlamıştı.

Havanın durumu jetlerin uçuşa geçmesine müsait değildi. O gece Etimesgutta (suhunet-8) dereceydi. Görüş mesafesi de çok kısaydı. Buna rağmen iki jet uçağı havalanmış ve saat 21.00'e doğru jetlerin sesi Ankara'yı heyecanlandırmıştı.

22 Şubat Harekâtı Sırasında Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel Neredeydi?

Hava Kuvvetlerinin Talat Aydemir'e karşı etkin olarak görev aldığı bu olaylar sırasında Hava Kuvvetleri Komutanı Korgeneral İrfan Tansel'in nerede olduğu, o günler ve sonrasında bir bilmece haline gelen bu sorunun resmi yanıtı sözde şöyleydi:

*"Tansel ihtilâlci*lere karşı *Hava Kuvvetlerine ait bir uçakla harekâtı havadan yönetmişti."*

Oysa gerçeğin bu olmadığı sonradan anlaşılmıştır.

Daha sonraki yıllarda yapılan mektuplaşmalar ile o yıllarda Eskişehir 1. Taktik Hava Komutanlığı yapan Muhsin Batur'un anlatımlarıyla ortaya çıkmıştır: (Belgeler kısmında *"11 Hava Subayı adına emekli General Özkan'ın açıklaması"* ve buna yanıt olarak *"Hava Kuvvetleri Komutanı Org.Tansel'in Cevabı"* ile *"Hava Kurmay Albay Turan Çağlar'ın Özkan'a Cevabı"* başlıklı belgelere bakınız.)

Muhsin Batur anlatıyor:

"Talat Aydemir ve yakın arkadaşlarının Ankara dışına atanmaları sonunda, 22 Şubat olayı patlak verdi.

Ben olayın Eskişehir bölümünü yaşadım... Komutan Tansel, uçakla geldi ve geceyi benim karargâhımda geçirdi.

22 Şubat gün ve gecesi Albay Talat Aydemir'in emri ile şehrin bir bölümünü kontrol altına alan Harp Okulu, telaş ve kargaşa yaratmıştı. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Mürted Havaalanına götürülüp güvence altına alınmıştı. Başbakan İnönü, Hükümet üyeleri ve Parti liderleri ise Hava Kuvvetleri Karargâhına gelmişler ve geceyi orada geçirmişlerdi.

O gece benim ajanda sayfalarında tuttuğum notları Sayın Metin Toker sonraları benden istetti... İnönü ile yakınlığı dolayısıyla da 1969 yılında kaleme aldığı *"İsmet Paşa ile 4 Buhranlı Yıl"* adlı

eseri önce gazetede ve sonra kitap halinde yayınlandı. Ben, detaylı olarak olayın yalnız Eskişehir, Toker ise Eskişehir-Ankara durumunu biliyordum. Ben de onun için kendim yazmak yerine olayı Metin Toker'in kaleminden aktarmayı uygun buldum...

İsmet Paşa:

***'Tansel nerede? Bir de Tansel ile görüşeylm...'* dedi.**

Tansel, Eskişehir'de 1. Hava Kuvveti Komutanı Tuğgeneral Muhsin Batur'un nezdindeydi.

Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'in, Ankara'nın o anababa gecesinde nerede olduğu hep bir tartışma konusu teşkil etmiştir. 'Resmi izah' Tansel'in bütün gece Ankara üzerinde uçtuğu, hükümet harekâtını oradan fiilen komuta ettiği, gecenin 'askeri kurtarıcı'sının o olduğu tarzındadır. Tansel nedense, bu masalı yalanlamak ihtiyacını da hiç hissetmemiş, efsanenin devamını tercih etmiştir. Hatta evvela '11 Şubat Olayında' en yakınları ile bu arada Mucip Ataklı ve Haydar Tunçkanat ile bozuştuğunda, sonra da bu günlerde dedikodusu yapılan MDO (*Milli Devrim Ordusu.* E.Y.) hikâyesini tamamı ile hissi nedenlerden ortaya attığında 22 Şubat gecesinin gerçeğini bu kimselerin gayet iyi bilmesi Tansel'e birtakım kompleksler vermiştir. Düşünmek lazımdır ki, efsanenin yaratıcısı da 11 Subay'dan Hüsnü Özkan'dır.

İsmet Paşa uzun süre Tansel'in o gece gerçekten Ankara göklerinde olduğunu sanmıştı...

İsmet Paşa, Tansel'in nerede olduğunu sorup onunla görüşmek istiyordu. Ben sizi kendisi ile telsiz telefon aracılığıyla konuşturayım Sayın Başbakanım.

Özkan, Tansel'i aradı. Fakat havada değil Eskişehir'de. Tansel, İsmet Paşayla görüşmesini Muhsin Batur'un yanından yaptı. İsmet Paşa uzun süre Tansel'in o gece gerçekten Ankara göklerinde olduğunu sanmıştı. Doğruyu ancak sonra öğrenmiş ve gülmüştür. Elde mevcut kayıtlar göstermektedir ki, Komutan, olayların başlaması üzerine 22 Şubat günü saat 16.20'de Karargâhtan ayrılmış, Etimesgut'tan saat 17.00'de uçmuş, saat 17.53'te Eskişehir'e inmiş ve Batur tarafından misafir edilmiştir.

Tansel'in kararı doğru bir karardı ve Karargâh da bunu tasvip etmişti. Hava Kuvvetlerinin en güçlü birlikleri Eskişehir'deydi. An-

kara'dan oraya emir verecek yerde, doğrudan doğruya orada bulunmak daha iyiydi. İnsanlar, bozuştuklarında, bozuştukları kimseler hakkında zalim oluyorlar. Tansel korkusundan Eskişehir'e kaçmamıştır. Tansel işin başından itibaren, bütün Hava Kuvvetleri gibi, sergüzestçi juntanın karşısında yer almıştı. Ancak onun da bir efsane üzerine çalımlı şöhret bina etmeye kalkışması, gerçeği söylemeye yanaşmaması, hele demokratik nizamın en az kendisi kadar savunucusu olduğunu bildiği kimseleri darbeci gibi göstermeye kalkışması parlak bir karakterin belirtileri olmaktan uzaktır.

İnönü Tansel'le Ne Konuştu?

İrfan Tansel ancak 23 Şubat günü saat 14.00'te Eskişehir'den Ankara'ya hareket etti. Hava Kuvvetleri Komutanının Başbakanla gece ne konuştuğunu bilmek ilgi çekicidir. Konuşma, Eskişehir'de, Muhsin Batur'un yanında gerçekleşmişti.

İsmet Paşa, Tansel'e:

'- Silahlı Kuvvetler Başkomutanının emrine uymak ve girişilen harekâta derhal son vermek şartıyla, şimdiye kadar kan dökülmemiş olmasını göz önünde tutarak, harekâta katılanlar hakkında hiçbir cezaî takibat yapılmayacağına, Hükümet Başkanı olarak söz vereceğim.' dedi.

Telefonu Muhsin Batur da dinliyordu. Batur derhal itiraz etti. Tansel'e affın doğru olmayacağını söyledi. Ordudaki disiplin ne olacaktı?.. Tansel bunu, kendi fikriymiş gibi İsmet Paşaya aktardı. İsmet Paşa, Hava Kuvvetleri Komutanını ikna için açıkladı:

'- Benim düşündüğüm, bunları derhal emekliye ayırmaktır. Şimdiye kadar kan dökülmemiş olmasını kaydederek kendilerini Divan-ı Harbe vermeyeceğim. Müstahakları odur. Bu mücadelede çocukların kanının dökülmesi bize hayatımız boyunca üzüntü verecektir. Bunun sakıncaları çoktur. Israr ederlerse birçok masum kanı akacaktır. Devletin, Ordunun şerefini korumak için yapacağım davranış yeterlidir. Hiç kimse çocukların hayatını kurtarmak için âsiye söz vermiş olmaktan kınanamaz. Cezalarını öyle bulacaklardır.'

Sonra devam etti:

'- Şerefle vazife ettiniz. Bütün ömrümce şerefle hizmet edeceksin. Bu yapacağınız davranış ile memleketin ve Ordunun şerefi kurtulacaktır. En emin tedbir budur. Devletin şerefi, hayatın be-

kasının şartıdır. Devlet içinde senin gibi komutanların varlığı teminattır. Tam bir vazife şuuru içinde çalıştınız.'

Tansel, "*Nasıl emrederseniz Paşam*" cevabını verdi. İsmet Paşa şöyle dedi:

'- Anlayışınıza teşekkür ederim. Memleket size minnettar olmuştur. Ben iki kat minnettar oldum.'

Sanırım bu muhaverenin bir metni General Batur'da bulunmaktadır.

Metin Toker'in yazısındaki olayların anlatılış ve değerlendirmelerin büyük kısmına katılıyorum. Komutan Tansel'in, 'harekâtı havadan idare etti.' konusu; Karargâhta bulunan Kurmay Başkanı General H.Özkan ve sonradan kendilerine '11'ler denilen bir grup tarafından deklare edilmiş ve bunda fayda görülmüştü... (faydası neydi? Bugün de anlamış değilim.)

General Tansel'le 22 Şubat gecesi aramızda geçen görüşmelerimizde itiraf etmek gerekir ki pek uyum içinde değildik. Kendisi, bana çok aşırı gözüken düşünceleri ileri sürüyor... Harp Okuluna karşı çok sert önlemler alınmasını öngörüyordu... Ben ise bu kandırılmış gençlerin biz korkup, yumuşamazsak birşey yapamayacaklarını, buna karşı hareketi başlatanlara acınmaması gerektiğini ileri sürüyordum."

Eller tetikte...

"- Şart kabul etmiyoruz. Ateş etmez teslim olursanız, ateş açmayacağız. Derhal teslim olunuz!"

Cevdet Sunay

Alican'ın Harp Okuluna geldiği sırada Dikmen Yolu kavşağına kadar inmiş olan tanklar Deniz Kuvvetleri binasına doğru ilerleme emrini aldılar. Dikmen Yolu böylece kesilmiş oluyordu. Ayrancı'ya veya Dikmen'e giden araçlara yol veriliyor. Harp Okuluna veya geri dönmelerine izin verilmiyordu. Bir süre sonra tanklar daha da ilerleyecekler ve 90 mm.lik toplarının Genelkurmaya doğru çevireceklerdi.

Ankara'da bulunan Kara Kuvvetlerine mensup subayların bir kısmı o gece erken saatlerde Genelkurmayda toplanmışlardı. Olay hakkında çeşitli fikirler ortaya atılıyor, koridorlarda gruplar halinde toplanan subayların hararetli konuşmaları göze çarpıyordu. Muha-

fız Alayının karşı tarafa iltihak edişi Genelkurmay'da hemen duyulmuş, büyük bir heyecan ve endişe yaratmıştı. Subaylar pencere kenarlarında nöbet tutuyorlar, Genelkurmaya giren çıkanlar sıkı şekilde kontrol ediliyorlardı. Bu subayların yanında tabancalarından başka bir silah da yoktu. Alican'ın Harp Okulundan döndüğü sırada Genelkurmaya gelen bir havacı yüzbaşı, korunma tertibanının tamamlanması için tanklara karşı Eskişehir'den bazukalar getirilmesini teklif etmişti. Bu teklif kabul edildi. Askeri araçlar ve makineli tüfekleri getirdikten sonra şehrin kavşak noktaları tutuldu. M-47 tanklarının geçebileceği bütün noktalar askeri kamyonlarla kapatıldı. Bu barikat saat 24.00'te ancak tamamlanmıştı.

Bu arada Polatlı'dan gelen topçu taburu ve Çubuk'tan gelen piyade alayı mevzi almıştı. Ancak Çubuk'tan gelen alayın komutanı Aydemir'i desteklediğini bildirmişti. Alayın havan birlikleri Milli Savunma Bakanlığının arkasındaki alana yerleştirdi.

Hükümete bağlı kuvvetlere, genç subayların hareketlerine karşı ateş edilmemesi bildirildi. Bu kuvvetler savunucu olarak önlem almışlardı. Kendilerine verilen emir şuydu:

"Şartla vur emri, önce uzaklaştırıcı ateş, daha sonra yaralayıcı ateş, zorunlu olmadıkça öldürücü bir ateş açılmayacaktı."

Hükümete bağlı birlikler barikat kurmaya çalışırlarken Harp Okulunda yeni bir olay meydana geliyordu. Geç kalındığından yakınarak sabırsızlanan genç asteğmenler komutanlarına bir heyet göndererek harekete geçilmesini ve hazırlanan planın tatbik edilmesini istediler. Albay Aydemir onlara:

"- Sabırlı olun civarda bulunan askeri birliklerle temas halindeyiz. Onlar da bizi destekleyecekler. Biraz daha bekleyelim." dedi.

Genelkurmay ile Harp Okulu arasında telsiz ve kurye irtibatı sağlanmıştı. Aydemir ve arkadaşlarının teklifine Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay imzasıyla verilen karşılıkta şöyle denilmişti:

"- Şart kabul etmiyoruz. Ateş etmez teslim olursanız, ateş açmayacağız. Derhal teslim olunuz!"

Buna Harp Okulundaki karargâhta karşılık hazırlanmış ve telsizle Genelkurmaya bildirilmişti. Bu cevapta teslim olunmayacağı belirtilerek tekliflerinin kabul edilmesi isteniyordu. Cevap şöyleydi:

"- Siz şartlarımızı kabul ediniz. Saat 03.00'te harekete geçeceğiz. Gerekirse silah kullanacağız."

Saat 24.00'e doğru Hükümete karşı kuvvetlerde bir çözülme

başlamıştı. Muhafız alayının bazı birliklerinde harekâttan vazgeçilmesi konusunda bir eğilim belirmişti. Bu eğilim zaman geçtikçe güç kazanıyordu. Enterne edilmiş Muhafız Alayı Komutanı Cihat Alpan'ın yeniden Alayın Komutasını aldığı haberi Harp Okulundaki karargâhta bir kaynaşmaya yol açmıştı.

Aynı saatlerde Başbakan İsmet İnönü, Hava Kuvvetleri Komutanlığından Genelkurmaya gelmiş ve burada bulunan subaylar tarafından heyecanla karşılanmıştı. Başbakan yorgun görünüyordu. Genelkurmay başkanının odasına alındı. Bu sırada Harp Okulu Karargâhından yeni bir mesaj gelmişti. Bu mesajda, "Nakil ve tayinler eski hale getirilecek. Bu olmadığı takdirde münhal kalan yerlere gelecekler için bu subayların görüşleri alınacak. Harp Okulunun isteği üzerine Talat Aydemir yerinde kalacaktır." deniliyordu.

Başbakan Genelkurmaydayken, Gülhane Hastanesi ile Milli Savunma Bakanlığının arasındaki yolda genç asteğmenlerle temas temin eden Genelkurmaya mensup subaylar, onları bu hareketten vazgeçirmeye gayret ediyorlardı.

Ankara İl Radyosunun yayına geçerek Radyoevinde banda alınan mesajların yayınlanması Hava Kuvvetlerinde toplantı halinde bulunan Bakanlar Kurulunda ortaya atılmıştı. İl Radyosu henüz deneme yayınları yapıyor, yayın gücü az olduğu için ancak Ankara sınırları içinde dinlenebiliyordu. Bu önerinin onaylanması üzerine Radyoevi teknisyenlerinden bir kısmı Belediye binasının karşısında bulunan Ankara İl Radyosuna gittiler. Saat 01.00 sularında mesajlar, liderlerin kendi seslerinden verilmeye başlandı. Yalnız sesini banda aldırmayan YTP liderinin mesajı yayınlanmamıştı. Radyolarının başında bulunan vatandaşlar Ankara İl Radyosunu buldukları zaman biraz sakinleşmişlerdi.

Başbakan Genelkurmaydan sonra tekrar Hava Kuvvetlerine gitti. Bakanlara ve liderlerle Harp Okulu Karargâhının son teklifini iletti. Durum hükümet üyeleri arasında telaş yaratmıştı. Aslında bazı üyeler harekât başladığından beri karşı tarafın bazı önerilerini kabule eğilimli görünüyorlardı. Başbakan, bunun taviz olacağını ifade etmiş, gerekirse Meclise gidip oturmalarını ve orada teslim olmalarını söylemişti. Üyelerin bir kısmı da Başbakan ile beraber olduklarını belirtmişlerdi. Bu arada kabine üyelerinden bazıları havacı subaylardan gerektiği takdirde kullanmak üzere silah istiyorlardı. Bundan sonra Harp Okulunda, Hava Kuvvetlerinde, Genel-

kurmayda uzun bir bekleyiş devresi başladı.

Başbakan son söz olarak şunları söylüyordu:

"- Bu milletin haysiyetine, Ordunun şerefine tecavüz edilmiştir. Sonuna kadar mücadele edeceğiz. Şeref ile öleceğiz. Muzaffer olmazsak Meclise gideceğiz. Bizi orada teslim alacaklar. Üç ay sonra bu millet onlara çok ağır bir ders verecektir. Silahlı çatışmaya yol açmazlarsa affedebiliriz. Aslında cezaları kurşuna dizilmektir. Kendilerini emekliye sevk edeceğim."

İnönü'nün bu sözleri Genelkurmaya mensup kuryeler tarafından genç asteğmenlere ulaştırılmış ve talebeler arasında da kulaktan kulağa yayılmıştı.

Genelkurmay ve Harp Okulunda sessizlik devam ediyordu. Verdikleri mesaj üzerine Aydemir ve arkadaşlarının harekete geçip geçmeyecekleri merak ediliyor, fakat Harp Okulu yönünde hiçbir hareket görülmüyordu. Bu sırada Harp Okulu ile Etimesgut'taki Zırhlı Birlikler arasında bir ihtilaf çıkmıştı. Her geçen dakika Aydemir grubunun aleyhine işliyordu. Harp Okulunu saran 229. Piyade Alayı da çemberini giderek daraltıyordu. Polatlı'dan gelen Topçu Taburu da civarda mevzi almıştı. Harekâtın başları durum değerlendirmesini yapmış ve umutsuzluğa düşmüşlerdi.

Talat Aydemir Hatıratında şöyle yazar:

"Bu sırada Genelkurmaydan gelen elçiler, yazılı bir taahhütname getirdiler. Ben:

'- Hukukî değeri olmadığını' söyledim.

Kağıdı getiren Kurmay Albay:

'- Onun altındaki imza, Lozan Sulhü'ne imza koyana aittir. Her türlü taahhüdünü yerine getirecektir.' dedi. Ben de cevap olarak:

'- O taahhüdlerin yerine gelip gelmeyeceğini bundan sonraki günler gösterecektir.' dedim."

Başbakan İnönü, harekâtı derhal durdurmaları şartıyla cezalandırılmayacaklarını taahhüt eden imzalı bir yazı göndermişti. Bu yazı aynen şöyleydi:

Silahlı Kuvvetler Başkomutanının emirlerine uymak ve girişilen harekâta derhal son vermek şartıyla -şimdiye kadar kan dökülmesin meydan verilmemiş olması göz önünde tutularak- harekâta katılanlar hakkında hiçbir cezai takibat yapılmayacağına Hükümet Başkanı olarak söz veriyorum.

23 Şubat 1962. Saat: 01.30. Başbakan İsmet İnönü

Talat Aydemir'in daha önce yaşananlar nedeniyle taahhütlerin yerine getirilmediği konusunda kuşkuları vardır.

"Saat 03.00'te harekâta geçilmesi emrini verdim. - Allah hepinizi muvaffak etsin..."

İnönü'den gelen bu mesaj için olayın diğer lideri Dündar Seyhan'ın yorumu ise şöyle olmuştur:

Dündar Seyhan:

"Hiçbir hukuki değeri yoktu ama altında İsmet Paşanın imzası vardı. O imzayı atan adamın sözünü tutmaması düşünülemezdi. Asırlık tarihi kişiliğine kendi eliyle hilekârlık damgası vurabileceğini kabul etmek güçtü. Saat 02.00'ye kadar olumlu bir cevap alamadık. Artık bütün sorumluluk karşı taraftaydı.

İrtibat subaylarını Alb. Alpagut'un odasına topladım. Harekât emrini verdim. Her birine teker teker birliklerinin görevlerini yazdırdım. Saatlerimizi ayarladık. Saat 03.00'te harekâta geçilmesi emrini verdim. Ve:

'- Allah hepinizi muvaffak etsin, memleket için hayırlı olsun.' dedim.

Tam bu anda Bnb. Bahtiyar Yalta kapıyı açtı.

'- Albayım, bir dakika sizi istiyorlar.'

Ve irtibat subaylarına dönerek:

'- Arkadaşlar, biraz bekleyin.' dedi.

Yanımızdaki odada Alb. Arat, Aydemir, Atakan, Ünsalan, Bnb. Yalta ve Çitak ve diğer bazı arkadaşlar müzakere halindeydiler.

"Korkunç Tablo: İç savaşa mı gidiyorduk?"

Dündar Seyhan

"Benim, irtibat subaylarına emir verdiğim sırada, son durumu yeniden muhakeme ve müzakere etmişler. Alb. Ünsalan, o saate kadar alınan haberlere dayanarak bir durum değerlendirmesi yapmış. Bu değerlendirme harekâtın durdurulması kararına ulaşmış. Arkadaşların çoğu bu karara katılmışlar.

Yapılan durum değerlendirmesini, ben odaya girince Alb. Arat tekrar etti.

Çizilen tablo müthişti:

- Kuvvetler arasında bir çatışma mukadderdi. Aynı kuvvetlerin içinde iki akım belirmişti. Bir kısım birlikler meşru nizama bağlılıklarını bildirmişlerdi. İleri harekâtın bir iç harbe müncer olması kaçınılmaz bir sonuç olacaktı. Bu durumun Türkiye aleyhine beynelmilel ihtilâtlar yaratması mümkündü.

- Ankara'da emrimizde bulunan birlikler içinde şiddet hareketine girişmek taraftarı olanlar vardı. Oluk gibi kan akacaktı. Masum insanların kanını dökecektik.

- Siyasetçiler ve statükocular iktidarlarının sonu anlamına aldıkları bir uzlaşma çaresine yanaşmaktansa memleketi şu korkunç durumun içerisine atmayı göze almış bulunuyorlardı.

Bir ihtilâl hareketini durdurmak belki başlatmaktan daha güçtür. Çünkü başlarken insanların muvaffak olmak umudu vardır. İhtilâl hareketini durdurmak demek, eldeki kuvvetlere rağmen boynunu bile bile ipe uzatmaktır. İhtilâlci de olsa insanların canı tatlıdır, hayatını kurtarmak için elindeki son kozu oynamak eğilimi içindedir. Ayrıca, bize inanarak peşimizden yola çıkan insanların da sorumluluğu bizim sırtımızdaydı. Vereceğimiz bir kararla onların topunu birden ateşe atmaya hakkımız var mıdır?

"Bizim gibi binlercesi bu memlekete feda olsun. Ben de kararınıza katılıyorum."

Ya Alb. Ünsalan'ın çizdiği müthiş tablo.. Türkiye'nin ve Türklerin uçuruma yuvarlanması.

Atatürk bize Türkiye'yi gırtlağını sıkalım diye mi, yoktan var edip, emanet etmişti?

Türkiye'nin refahı, huzuru, kalkınması yolunda ihtilâl hareketlerine girişmeyi dahi göze alan bir ekip, vatanı felakete sürükleyeceği belli olan bir harekete bilerek nasıl girişebilirdi?

Attığı her adımda hareketini vatana hizmet düsturundan alan insanların bile bile, göre göre memleketini ve milletini şu korkunç akıbete sürüklemeye ön ayak olması elbetteki beklenemezdi.

Arkadaşlara kararımı bildirdim:

'- Bizim gibi binlercesi bu memlekete feda olsun. Ben de kararınıza katılıyorum.'

Aydemir, birliklerin irtibat subaylarına ve okuldaki subay öğrencilere 'Harekattan vaz geçildiğini' bildirdi...

Harekâttan Yaşlı Gözlerle Vazgeçiliyor...

Harp Okulunda saat 03.00'ten sonraki tablo da hazindir... Gençlerin gözlerinden ip gibi yaş iniyordu.

Türkiye için parlak bir 23 Şubat hayal etmişlerdi. Şimdi zifir gibi bir gelecek kendilerini bekliyordu. Hiçbirinin kendi sonuna aldırış ettiği yoktu. Hep kafalarında 27 Mayısı hedeflerine ulaştırmayı ideal olarak taşımışlardı. İşte herşey yine bitmişti. Türkler kim bilir daha neler çekecekti...

Bir an evvel teslim olarak mukadder sonu uzatmamak istiyordum. Alb. Atakan birimizi Genelkurmay Başkanına götürmek görevini almıştı. Aydemir'e:

'- Ben teslim olmaya gidiyorum.' dedim.

Genç teğmenler karşı koydular, bırakmak istemiyorlardı. Alb. Atakan'dan saat 06.00'ya kadar Harp Okuluna dönüşümü sağlayacağı hakkında söz aldılar. Bütün bu hareketler, o anda azami haddine ulaşan heyecanın ifadesiydi. Dönsem ne olacaktı sanki?.. İş işten geçmişti. Fakat genç arkadaşlara o esnada meram anlatmaya imkan yoktu.

Yanıma beş thomsonlu teğmen katıldı. Bir jeeple Genelkurmay Başkanlığına gittik.

Arslanlı kapıdan yukarı çıktığımız zaman merdiven başında bizi İkinci Başkan karşıladı. Yanımdaki teğmenleri Başkomutanın yanına bırakmak istemedi. Teğmenler dinlemediler, hep birlikte Başkomutanın huzuruna girdik.

Başkomutan beni iyi karşılamadı. İlk sözü:

'- Bu ne hal', diye bağırmak oldu.

'- Ne hali, *dünden beri kıtaların başında görev halindeyiz.'*

Yanımdaki teğmenlere de neden geldiklerini sordu.

'- Albayımızı korumaya geldik.' dediler.

Bizi dışarı çıkardı. Serbest bıraktılar, Harp Okuluna döndük. Saat 06.20'de Okuldan ayrıldım. Yeğenimin evine gittim."

Aydemir'e Harekâtı Durduran Sebepler

Talat Aydemir Hatıratında:

"O andan itibaren bir karar vermek gerekiyordu. Harekâta başlamak veya durdurmak. Yapılan bir durum mahkemesi sonucunda, harekâtı durdurmaya karar verdim. Eğer harekât yapılmış olsaydı

şu olaylar meydana gelebilirdi:

1. Hava Kuvvetleri ile bir çatışma olabilirdi. Şöyle ki: Bizzat Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel, 19 Şubat günü Genelkurmay Başkanlığında Selçuk Atakan, Necati Ünsalan, Muhittin Önür, ben, Abdurrahman Doruk'un bulunduğu ve Sunay'ın daveti üzerine yapılan toplantıda şöyle demişti: 'Şayet koordinesiz bir harekâta girişirseniz, ben ve Deniz Kuvvetleri komutanı karar verdik, Türkiye'yi kuvvetlerimizle terk edip NATO üslerine çekileceğiz.'

2. Hava Kuvvetlerinin NATO üslerine çekilmesi halinde üç ihtimal mevcuttu.

a. Hava Kuvvetleri tümüyle İrfan Tansel'i takip eder, biz de muvaffak olursak, Türkiye'ye bir daha dönmemeleri muhal olurdu.

b. Hava Kuvvetlerinin yarısı emre itaat ederse havada çatışma vuku bulacak, büyük kayıplar olabilecekti.

c. Tümü veya bir kısmı ile bizi bombalayabilirlerdi.

3. Üzerimize dışarıdan sevk edilen birlikler de bize iltihak etmişler, saat 15.00'ten sabahın 03.00'üne kadar hepsi harekâta hazır vaziyette beklemekteydiler. Genelkurmay ise Tanksavar toplarıyla karşımızda mevzi almıştı. Bu durum Tank Taburu'nu galeyana getirmişti. Eğer harekete geçseydim, tanklar Genelkurmayı ve Hava Kuvvetleri Karargâhını yerle bir edecekti. Buna şu konuşma sonunda kanaat getirdim. Arkadaşlara, yürüyüşe geçmediğimiz takdirde Genelkurmay'ın önünden selam verilerek geçilmesini söylediğim zaman Orhan Topçuer'den aldığım cevap:

'- Siz, ancak başla emrini verebilirsiniz. Ondan sonrasını biz biliyoruz, albayım. Dümdüz ezip geçeceğiz,' oldu.

Hal böyle olunca Genelkurmayda ve Hava Kuvvetlerinde ve hatta şehir içinde yüzlerce cana kıyılacak, hem arkadaşlarımızın, hem de masum halkın kanı akacaktı. Çünkü harekât başladıktan sonra komutayı kaybedecektim.

4. Yanlış anlaşılma yüzünden bütün memleket sathında bazı hareketler olacak, ordu her yerde birbirine girecekti. Namlunun namluya dönmesi ise bir iç harp doğuracaktı.

5. Bunun sonucunda Amerikalılar füze rampalarını korumak için bir çıkarma ve indirme yaparak Samsun-İskenderun hattı-

na el koyacaktı. Ruslar ise Boğazları ve doğudan Kars'ı zorlayacaklardı. Bu durumda Güney-Kuzey Kore durumuna düşücektik.

6. Bütün bunlara rağmen Ankara'da yüzde yüz muvaffak olacaktım. O andan itibaren liderdim. Kan döküldüğü için mecburen dikta rejimine gidecektim. Bizim amacımız ise dikta değil, demokrasiydi. Geçici bir zaman için aydınlar kitlesine dayanacak olan bu demokrasi, köklü reformlar yapıldıktan, iktisadi düzen ve sosyal adalet nizamı kurulduktan sonra yerini normal seçimlerle gerçek demokrasiye bırakacaktı.

7. Herşeye rağmen diktaya gitseydik, ihtilâlin ve diktanın şartlarını yerine getirmek için, karşı harekâta girişen ve protokollere imza koyup sonradan ihanet eden komutanları yok etmemiz gerekecekti. Kısaca geniş çapta bir katliam olacaktı.

8. Bu hareketler genç kuşak arasında yeniden huzursuzluk yaratacak, lider durumuna gelmiş olan bizlerin aleyhine de bir hareket başlayacaktı. Bunun hemen arkasından çorap söküğü gibi bir ihtilâl daha gelecekti.

9. Gayemiz ordunun bütünlüğünü korumak, namluyu namluya çevirtmemekti. Biz bu hareketi iktidar hırsı ile yapmadığımızı ispat etmek istedik. Yukarıdaki olaylardan birinin dahi meydana gelmemesi için kendi hayatımızı feda etmeyi göze aldık. Bizim başımız gitsin, yeter ki Türkiye kurtulsun. Belki partiler de akıllanır, dedik.

"Tarihte böyle bir sorumluluk altına girmeye gönlüm razı olmadı..."

Parolamız 'Halâskâr', işareti 'fedailer'di. Parolamıza dahi dikkat edildiği takdirde hangi amaçla harekete geçtiğimiz ve kendimizi neden feda ettiğimiz anlaşılır.

Eğer harekât yapılmış olsaydı, bu şartlar meydana gelebilirdi. Tarihte böyle bir sorumluluk altına girmeye gönlüm razı olmadı...

22 Şubat Harekâtını kardeş kanı akıtılmaması için durdurulduktan sonra, harekât sırasında Hava Kuvvetlerine sığınan Başbakan İsmet İnönü 23 Şubat sabahı bir mesaj yayınlayarak şu açıklamada bulundu:

'- Şanlı Ordumuzun şerefli mensupları meşrû Anayasayı De-

mokratik nizamı tehlikeye düşürülmek istenen vatan bütünlüğünü azimle ve başarıyla korumaktadır ve koruyacaktır. Bu ordu Anayasayı çiğneyen bir iktidarı 27 Mayısta meşrû olarak devirmiştir. Fakat bu ordu Anayasayı çiğnemek yoluna elbette gitmeyecektir.

Hükümetimiz temelinde Türk Ordusunun şerefi bulunan Cumhuriyet Anayasasından ve Milletten ve onun ayrılmaz parçası Türk Silahlı Kuvvetlerinin vazife ve şeref duygusundan aldığı kuvvetle iş başındadır. Ve duruma hakimdir. En sıcak duygularla asker ve sivil bütün vatandaşlarıma sevgi ve saygılarımı sunarım.'

Bundan sonra da ordu içinde değişiklikler birbirini kovalamaya başladı."

İlk Çözülme İki Tankın Teslim Olmasıyla Başlıyor

"Bu iş burada bitiyor. İhtilâl durmuştur, fakat bitmemiştir."

Talat Aydemir

Saat 03.00'te tank taburunun iki tankı Hükumet kuvvetlerine teslim oluyordu. İlk fiili çözülme başlamıştı.

İki tankın teslim olmasından yarım saat sonra Jandarma Subay Okulu ile Harp Okulundan birer sınıf harekâttan vazgeçmişlerdi.

Günün ilk ışıkları etrafa yayıldığı sırada genç asteğmenler yavaş yavaş okula doğru yürüyorlardı. Harbiyeliler harekâttan vazgeçildiğini sezinlemişlerdi.

Harp Okulu Karargâhında, hükümetten gelen son mesaj üzerinde uzun uzadıya durulduktan sonra Genelkurmaya *"Cezai müeyyideler tatbik edilmediği takdirde teslim olunacağı"* bildirilmişti.

Talat Aydemir, ortalık ağarırken asteğmenlere ve Harp Okulu talebelerine şöyle diyordu:

"- Arkadaşlar, hareketimizi desteklemeyen askeri birlikler fazla. İsteklerimiz ancak asker kanı döküldükten sonra gerçekleşecektir. Bu ise Türk Ordusu'nu zaafa uğratmaktan başka bir işe yaramaz. Parlamentodaki bazı şahısların istedikleri de budur. Ordu birbirine düşmemelidir. Sizin için söz verdiler. Çok gençsiniz. Bu iş burada bitiyor. İhtilâl durmuştur, fakat bitmemiştir. Yine başınızda ben olacağım ve ihtilâli beraber yapacağız. Ben kendimi feda ediyorum. Kararımı verdim, teslim olacağım. Silahlarınızı bırakınız ve yerlerinize dönünüz."

Bu sözler Aydemir'i dinleyen kitleyi dalgalandırdı. Etrafı ses-

sizlik kaplamıştı. Kimse yerinden kıpırdamıyordu. Bunun üzerine Komutan yerlerine dönmelerini bir kere daha ihtar etti. Hafifçe hareketler görüldü. Genç subay adayları heyecan dolu bütün bir gecenin yorgunluğu üzerlerinde olduğu halde silahlarını bırakmak için silahhaneye yöneldiler.

Harp Okulu karargâhından Genelkurmaya ilk gelenler, Merkez Komutanı Selçuk Atakan ile Muhafız Alayı Komutanı Şükrü İlkin oldu. Bunlar 22 Şubat sabahı tayinleri çıkan subaylardandı. Daha sonra Jandarma Genel Komutanı yardımcısı Emin Arat gelmişti. Bunların Genelkurmaya gelerek harekâttan vazgeçtiklerini bildirmeleri sevinçle karşılandı.

Ankara yine soğuk bir günün ilk saatlerini yaşıyordu. Bir gün önce yağan kar, geceki ayazın tesiriyle katılaşmıştı. Uykusuz geçen bir gecenin sonunda Genelkurmaydan Harp Okuluna doğru yürüyen bir subay kafilesi:

"- Yaşa varol Harbiye, yıkılmaz satvetinle..." diyordu.

Subaylar genç Harbiyeliler tarafından heyecanla karşılandı. Harp Okulu nadir günlerinden birini yaşıyordu. Ağlayanlar, birbirine sarılanlar, görülüyordu.

"Harekâttan vazgeçtiğini" Harbiyelilere söyleyen Talat Aydemir, daha sonra okul binasındaki odasına giderek Hükümet kuvvetlerinin gelmesini beklemeye başlamıştı.

Artık, şehirde kurulan barikatlar kaldırılmış, Ankara'ya celbedilen birlikler tekrar kışlalarına dönme emrini almışlardı. Kuvvetlerin çekilmesi sabah saat 06.00'ya kadar sürdü.

Etimesgut'taki zırhlı birlikler sabaha karşı verici istasyonunu terk etmişlerdi. Birliklerin çekilmesinden sonra vericiye gelen havacı subaylar, kesilen bağlantıyı açtıkları için Ankara Radyosu saat 06.30'dan itibaren tekrar normal yayınına başlayabilmişti. Başbakan İnönü, sabah ajansında kendi sesinden halka:

"Hükümetin duruma hakim olduğunu" açıklıyordu.

Harekâtın İstanbul Kanadı Kıpırdamadı Bile

22 Şubatta İstanbul'da hiçbir harekât olmamış, Aydemir'e yakınlığı ile tanınan bazı kurmay subaylar aralarında toplanmışlar ve durumu müzakere etmişlerdi. Kurmay Yarbay Osman Deniz vilayete giderek telefonla Ankara'dan durumu öğrenmek istemişti.

Aynı gün İstanbul Valisi bulunan Korgeneral Refik Tulga, Davutpaşa Zırhlı Tugayı ile 66. Tümen Komutanlığını ziyaret etmişti. Ankara'daki harekât hakkında hiçbirşey söylemeyen askeri vali geç vakit Harp Akademilerine gitmişti. 66. Tümen Komutanı Faruk Güventürk, Hükümete bağlılığını bildirmiş:

"- Genelkurmay Başkanının emrindeyiz" demişti.

Radyoyu dinleyen ve gazeteleri okuyan halk, o gece Ankara'da önemli olayların meydana geldiğini öğrendi. Olaydan gece haberdar olanlar ise, o geceyi uykusuz ve merak içinde geçirmişlerdi.

T.Aydemir bir süre Harp Okulundaki odasında bekledikten sonra, bir station vagon ile Genelkurmaya gitti. Saat 08.30'a kadar burada kalan Aydemir, yine aynı araba ile Saraçoğlu Mahallesi 1.Sokak 6 Numaralı apartmanın 2 nolu dairesindeki evine geldi. Yorgun ve bitkin görünüyordu. Öğleye kadar Aydemir ile konuşmak isteyen gazetecilere ve ziyaretçilere Harp Okulu Komutanının uyumakta olduğu bildiriliyordu.

Olayların Sorumluluğu GKB Orgeneral C.Sunay'a Yıkılıyor

O gece, Hükümetin karargâhı olan Hava Kuvvetleri binasından sabah ilk olarak CKMP lideri Osman Bölükbaşı ayrıldı. Onu, yirmi dakika sonra Turhan Feyzioğlu ve İsmail Rüştü Aksal takip ettiler. Hava Kuvvetlerinden ayrılan Başbakan da doğruca Genelkurmaya gitmiş, Genelkurmay Başkanı ile bir süre görüştükten sonra Meclis toplantısına katılmıştı.

22 Şubat darbe girişiminden bir gün sonra, Ordu'da yaşanan bu badireli günler nedeniyle Gürsel, Çankaya Köşk'ünde yapılan ikili görüşmede İnönü'ye Genelkurmay Başkanı Org.Sunay'ın görevinden alınmasını talep ediyor... Başbakan önce bu öneriyi olumlu karşılıyor. Fakat yerine kimin atanacağı konusunda bir fikri olmadığı için bunu Gürsel'den öğrenmek istiyor. Cumhurbaşkanı bu soruya Celal Alkoç ismini ortaya atarak karşılık veriyor. Bunun üzerine İnönü hayretler içinde:

"- Sayın Cumhurbaşkanı, Alkoç Paşa emekli edilmiş, nasıl olur Genelkurmay başkanlığına getirilir?" diyor.

Gürsel'in yanıtı gerçekten şaşırtıcı oluyor:

"- Evet doğru ama ben bir hata yaptım. Onu emekli ettim.

Onu geri alabilirim..."

Böyle bir operasyonun mümkün olamayacağını bilen İnönü konuşmayı yarıda kesip Köşk'ten ayrılıyor.

Genelkurmaydan verilen emir üzerine bütün Harp Okulu 20 gün süreyle tatil edildi. Aslında birinci ve ikinci sınıflar bir hafta sonra sömestr tatiline gireceklerdi. Subay taburu ise tatilden yeni dönmüştü.

Yeni Harp Okulu Komutanı Tuğg. Semih Sancar 23 Şubat sabahı 10.00 sularında tekrar okula gelmiş ve görevine başlamıştı. Sancar'ın gelişinden yarım saat sonra bahçede toplanan öğrenciler yeni komutanlarını askerce selamlıyor ve sancak töreni yapılıyordu. Törenden sonra asteğmenlerden seçilen bir heyet, Genelkurmaya giderek bağlılıklarını bildirmişti.

"Bu durumda komutanlık yapamam."

Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhittin Önür:

Harp Okulunda sancak teslimi için yapılan törenden sonra tatil başladı. Ramazan Bayramını ailelerinin yanında geçirmek fırsatını bulan öğrenciler, aynı gün Ankara'yı terk etmeye başlamışlardı.

Büyük bir merak içinde sokaklara dökülen halk, birşeyler öğrenebilmenin gayreti içinde, Harp Okulu öğrencilerine çeşitli sorular soruyorlardı. Fakat hiçbiri konuşmuyor, hafif bir gülümseme ile geçiyorlardı. Öğrenciler, okulda aldıkları bir karar üzerine, olaylar hakkında en yakınlarına dahi açıklama yapmayacaklardı. Bu konuda hepsi şerefleri üzerine and içmişlerdi. 23 Şubat Cuma günü öğleden sonra Mamakta'ki Muhabere Okulunda bulunan 80 subaya zorunlu izin verildi. Zorunlu izinler ve emeklilik işlemleri artık birbirini takip edecekti. Bu arada dikkati çeken bir olay daha meydana geliyordu. Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhittin Önür:

"- Bu durumda komutanlık yapamam." diyerek istifasını veriyordu. Harekâtın, Kara Kuvvetlerine mensup birliklerden doğması Kara Kuvvetleri Komutanını zor durumda bırakmıştı. Üstelik 22 Şubattan birkaç gün önce Muhittin Önür'e böyle bir harekâta girişileceği bildirilmişti. İstifa talebi derhal kabul edildi.

Muhittin Önür hakkında yayınlanan teliğde şöyle yazıyordu:

"- Ankara Gamizonunda meydana gelen olaylardan teessür duyarak Kara Kuvvetleri Komutanlığından kendi arzusuyla istifa eden Sayın Korgeneral Muhittin Önür'ün son makam ve rütbesi-

ne uygun bir başka görev bulunmamasından dolayı 42 sayılı kanun gereğince emekliye sevki icra edilmiştir. Kara Kuvvetlerimizde uzun ve şerefli hizmet yılları bulunan Sayın Korgenerale Türk Silahlı Kuvvetlerinin iyi dilek, şükran ve saygıları sunulur."

Müstafi Kara Kuvvetleri Komutanı Muhittin Önür olaydan sonra şu bilgiyi vermişti:

"Salı gecesi (20 Şubat gecesi) eşimle beraber Hava Kuvvetlerinin kokteyline gitmiştik. Orada bazı birliklere alarm verilmiş olduğunu duydum. Benim Kara Kuvvetleri Komutanı olarak bundan haberim yoktu. Hemen eve geldim ve alt kata inerek Orgeneral Sunay ile görüştüm. Sunay'ın yanında Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanları da vardı. Onlar da aynı şeyi duymuşlardı.

Sunay:

'- Genelkurmaya gitsek iyi olur.' dedi.

Gittik. Bazı birliklerin kendi kendilerine alarm verdiğini öğrendik. O gün gençleri nasıl yatıştıracağımızı ve nasıl tedbir alacağımızı konuştuk. Ertesi gün olay yatışır gibi oldu.

Perşembe günü Talat'ın harekete geçtiğini öğrendik. Benim yine alarmdan haberim yoktu. Bilgim dışında böyle bir hareketin olmasına çok üzülmüştüm. Birliklerin büyük bir kısmı Talat ve arkadaşlarıyla beraberdi. Derhal Ayaş ve Polatlı'dan takviye kuvvet getirttik. Ancak karşımızdakiler kendi evlatlarımızdı. Bunun için onlar ateş etmedikçe birşey yapılmaması emrini verdik. Mukabil tedbirler, Hava Kuvvetlerinin gösterileri de tesirli oldu. Olaylar bildiğiniz şekilde oluştu. Ama bilmediğim birşey var. Talat neden böyle bir harekete girişti. Kendisini kim tahrik etti?"

Generalin eşi Semiha Önür de şöyle konuştu:

"Muhittin'in de onlarla olduğu söylendi. Eğer böyle olsaydı bütün gece Genelkurmay Başkanının yanında bulunur muydu?"

Aynı gün içinde olayla ilgili olarak Başbakanlıkta ve Genelkurmay Başkanlığında arka arkaya toplantılar yapıldı. Ankara Garnizonundaki çeşitli birliklerin başına yeni komutanlar getirildi. Öte yandan, olayın elebaşısı olarak gösterilenler hakkında herhangi bir takibata henüz başlanmamıştı. Talat Aydemir'in sinir krizleri geçirdiğine dair bazı gazetelerde çıkan haberler üzerine evinde bir basın açıklaması yaptı ve şunları söyledi:

"- Biz ideallerimizin hiçbir zaman kurbanı olmadık... Müteessir değilim. Belki böylesi memleket için hayırlıdır." dedi.

Aydemir harekâttan vazgeçilmesi üzerine de durmuş ve:

"- Ordu ikiye ayrılmıştı. En aşağı bin kişi çarpışacak, kan dökülecekti. Ben bunu yapamazdım." dedi.

İkisi kara, ikisi hava subayı T.Aydemir'e:

"- Sizi götürmek için emir aldık."

23 Şubatın soğuk bir gecesi saat 22.00.

Saraçoğlu Mahallesinde süratle ilerleyen bir askeri station vagon Albay Talat Aydemir'in oturduğu evin önünde durdu. Otomobilden iki kara, ikisi hava kuvvetlerine mensup dört subay indi. Telaşlı hareketlerle Aydemir'in kapısını çalan subaylardan biri, kapıyı açan bayan Aydemir'e Albayı görmek istediklerini söyledi. Kısa bir süre sonra Talat Aydemir kapıya gelmiş ve genç subaylara ne istediklerini sormuştu. Görevli subayların cevabı kısa oldu:

"- Sizi götürmek için emir aldık."

Albay pijamasıyla duruyordu. Giyinmek için izin istedi. Fakat buna dahi izin verilmeyeceği derhal hareket edilmesi gerektiği söylendi. Aydemir tekrar rica etti ve ancak kapının önünde üniformasını giyebildi.

Evin etrafı askerler tarafından kordon altına alınmıştı. Bu önlem 24 Şubat sabahına kadar devam edecekti.

Aydemir'i alan subayların aracı aynı yoldan hızla Bakanlıklar yönüne doğru ilerledi. Aynı gece içinde, üç subay daha nezaret altına alınıyordu. Bunlar Harp Okulu Alay Komutanı Kurmay Albay Turgut Alpagut, Genelkurmay Harekât Dairesinden Kurmay Albay Dündar Seyhan ve Jandarma Genel Komutanı Yardımcısı Kurmay Albay Emin Arat'tı. Albayların nezarete alınması sırasında Dündar Seyhan'ın Mürted Havaalanından kaçtığı söylentileri yayılmış, fakat albay Ankara'da bir akrabasının evinde bulunmuştu.(14)

(14) The Times gazetesi, "Etimesgut'ta başlayan olay Türkiye'de mevcut dahili kaynaşmanın doğal bir sonucuydu." derken, The New York Times şunları yazmıştı: "Türkiye'de Hükümet büyük dezavantajlarla kurulmuştur. Muhtelif cereyanların dahil bulunduğu koalisyon hükümeti, parlamentodaki parti mücadeleleri nedeniyle müessir çalışmamaktadır. Ankara'daki ayaklanmanın hükümet ve hükümete sadık ordu tarafından bastırılması ile Türkiye'de demokrasiye yeni bir şans tanınmaktadır. Bu ihtilâlin yarattığı şok, partileri beraber çalışmaya sevk edebilecektir." Bu arada Daily Telegraph gazetesi ise şu iddiayı ortaya atmıştı: "Ankara hükümeti, ordu desteği olmadan hüküm sürebile-

23 Şubat sabahı Başbakan İnönü, radyoda bir konuşma yaptı ve: *"Hükümetin duruma hakim olduğunu"* açıklayarak şunlan söyledi:

"- Türk Silahlı Kuvvetleri, meşru Anayasayı, demokratik nizamı, tehlikeye düşürülmek istenenlere karşı vatan bütünlüğünü, azimle ve başarıyla korumaktadır ve koruyacaktır.

Hükümetimiz, Cumhuriyet Anayasasından, milletten ve onun ayrılmaz parçası Türk Silahlı Kuvvetlerinin görev ve şeref duygusundan aldığı kuvvetle iş başındadır ve duruma hakimdir. En sıcak duygularla asker ve sivil bütün vatandaşlarıma sevgi ve saygılarımı sunarım."

"Gece yarısı elinde bavulla nereye gidiyordun?"

Aynı gün yayınlanan Bakanlar Kurulu tebliğinde, Hükümetin ordu ile elele görev başında bulunduğu belirtiliyor ve Türk Ordusu'nun parlak bir sınav daha geçirdiği kaydediliyordu. Milli Savunma Bakanlığı tebliğinde de *"Hükümete karşı bir hareket"* yapıldığı resmen açıklanarak, bu harekete katılan birlikler sayılıyordu.

23 Şubat sabahı Meclis yine bütçe müzakerelerine devam etmekteydi. Milletvekilleri sabah erkenden Meclise gelmişlerdi. Koridorlarda birbirini kucaklayarak, tebrik edenler, geceyi nerede geçirdiğini soranlar görülüyordu. Mecliste bir bayram havası esmekte, bu arada bazı milletvekilleri, arkadaşlarına:

"Gece yarısı elinde bavulla nereye gidiyordun?" demekteydiler. Hemen hemen hepsi uykusuz bir gece geçirmişlerdi. Koridorlarda Bakanların etrafında gruplar görülmekte, milletvekilleri gecenin ayrıntılarını en yakından yaşayanların ağızlarından duymak istemekteydiler.

Meclis oturumunda sırasında verilen bir önerge kabul edile-

ceğini henüz ispat etmemiştir. "22 Şubat olaylarına dış basında geniş yer verilmiş, ertesi gün televizyonlar "Ankara'daki ayaklanma" anonsu ile ilgili yayın yapmışlardı. Harekâtın "nedenleri" üzerinde duran yabancı gazeteciler, farklı hatta birbirine tamamiyle zıt sebepler ileri sürmüşler, sadece bir noktada birleşir gözükmüşlerdir: "Seçime rağmen, ordu siyasi hayatta nüfuzunu devam ettirmektedir." Olayın iç basındaki yankıları "milletçe büyük bir badirenin atlatıldığı, demokratik rejimin kurtulduğu" şeklindeydi. Bütün gazeteler, olayın safahatını yazıyor, Başbakanın 23 Şubat sabahı Hava Kuvvetleri Komutanlığından ayrılırken söylediği şu sözleri yayınlıyorlardı: "Bugün dünyaya karşı milletiyle, ordusuyla dev kuvvetinde bir Türkiye vardır."

rek, Ordu'ya şükran ve takdir duyguları iletildi. Görüşmelere bir ara Başbakan da katıldı. O sabah oturum açılır açılmaz Devlet Bakanı Turhan Feyzioğlu, geceki olaylar hakkında Hükümet adına Meclise bilgi vererek demişti ki:

"- Bütün yurt sathında Silahlı Kuvvetlerimiz vatan sevgisi ve meşru nizama bağlılık yönünden parlak bir imtihan geçirmişler ve milletimizin en derin şükranına bir defa daha hak kazanmışlardır.

Şunu da belirtmeyi borç sayıyoruz: Dün bütün partilerimizin mesul idarecileri Hükümetle yan yana görev başında bulunmuşlardır. Büyük Meclise arz etmek isteriz ki, milletten ve Anayasadan kuvvet alan hükümetimiz, bu milletin ayrılmaz parçası ve Anayasanın yılmaz koruyucusu Türk Ordusu ile elele her zamankinden daha kuvvetli olarak görev başındadır."

Parti liderleri bütçe görüşmelerinin kapanış konuşmalarında 22 Şubat olaylarına da değindiler. YTP lideri Alican konuşmasında:

"- Öyle zannediyoruz ki, bu olayların, milli bütünlüğümüz ve bekamızla ilgili anlamlarını anlamakta ihmal göstermemek, bunları doğuran nedenler üzerinde durmak, hata ve sevaplarımızı iyi tespit edip, gerekli tedbirleri almak mecburiyetindeyiz. Uzun süre sisli ve puslu bir vasat içinde layıkıyla tefrik ve idrak edilmemiş bazı hakikatleri, bu olayların meydana çıkardığında ve alakalıları uyardığında şüphe yoktur."

Başbakan İsmet İnönü de yaptığı konuşmada, olayların mahiyeti hakkında yanlış haberler çıktığını belirtiyor ve 22 Şubat gecesi harekete geçenlerin "kişisel arzularını perdelediklerini" ileri sürüyordu. Başbakan'ın bununla ilgili sözleri aynen şöyleydi:

"- Kişisel arzularını perdeleyerek harekete geçen maceracıların yarattıkları olay, aslında Ordu'nun vatansever, Anayasaya muti büyük çoğunluğunun kati red vaziyeti alması üzerine bir felaket halini almamıştır. Ordu dediğim zaman, adlarıyla Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerini hep bir arada ifade ediyorum. Ordu'nun hareketi Anayasa'nın yanındaki harekettir."

CHP Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal da bütçenin kabulü dolayısıyla yaptığı konuşmada olaylarla ilgili olarak şunları söylüyordu:

"- Aziz milletimizi sonu gelmez maceralara sürüklemek ve hatta devletimizin bekasını dahi tehlikeye düşürmek istidadında ve istikametinde olan bu son teşebbüsün, halkımızın sağ duyusu,

demokratik rejimin koruyucusu ve savunucusu bütün kuvvet müesseselerinin ortak gayretleriyle önlenmiş olmasını memleketimiz için müstesna bir talih saymak lazımdır. Silahlı Kuvvetlerimizin, Anayasamıza dayanan meşru nizam aleyhine girişilen bu teşebbüsün karşısına dikilmelerini, meşru nizama bağlılıklarının ve engin vatan severliklerinin yeni bir delili olarak belirtmek isteriz."

Aksal konuşmasının bir yerinde de, harekete girişenleri "memleket kaderiyle oynamak hevesine kapılanlar" olarak tanımlıyordu.

Siyasi Parti ileri gelenleri, 22 Şubattan sonraki günlerde yaptıkları bütün konuşmalarda, hükümete karşı harekete girişenleri, "totaliter" bir idare kurmaya teşebbüs etmekle suçlamışlar, hareketin başarıya ulaşması halinde demokrasiye "paydos" denileceğini belirtmişlerdi. Gazetelerin başmakalelerinde de aynı yorumların yapıldığı görülüyordu.

Hükümete karşı harekete girişenler arasında bazı sivillerin de bulunduğu, 22 Şubattan sonra çıkan bazı gazetelerde ve dergilerde ileri sürülmüştü. Bu arada AKİS dergisi, bazı Kurucu Meclis üyelerini de itham ederek 4 Mart tarihli sayısında şu satırlara yer veriyordu:

"- Bitirdiğimiz haftanın başlarında birkaç gün, Ankara'nın hava ve tren istasyonlarından bazı siviller kös kös İstanbul'a hareket ettiler. Aralarında çeşitli mesleklerden diplomatlar vardı... Bazısı, eski Kurucu Meclis'te bir araya gelmişti... Sonra, seçimler kendilerini TBMM'ye getirmemişti. Bu yüzden içlerinde ne de olsa bir burukluk vardı. Bunlar, Başkent'te, Şubatın yirmisi civarında boy gösterdiler. Gelişleri hiç de gidişleri gibi değildi. Çalımlı görünüyorlardı. Omuzları düşük olmaktan uzaktı. Yüksek sesle konuşuyorlar ve bu işin artık böyle gidemeyeceği tezini savunuyorlardı."

Yine aynı dergi, 22 Şubat gecesi hükümete karşı girişilen kısmi başkaldırmayı, bir ihtilâl planı içerisinde yapılan bir hareket olarak gösteriyordu.

Dergi bununla ilgili olarak teşebbüse geçenlerin ihtilâl planlarını da çizmişti:

"İhtilâl planının esasını hükümet darbesi teşkil etmektedir. Hazırlıklara göre Büyük Meclis işgal olunup fashedilecek ve 'Kritik personel' diye adlandırılan, birtakım kimseler nezaret altına alınacaktı. Bunlar devletin, hükümetin, partilerin mesul büyükleri ve

parlamentonun bazı üyeleridir. Ancak tutuklamalar yapılmayacak, hiç kimse muhakeme olunmayacaktı. Derhal askeri bir idare kurulacak ve Başkomutan yetkisini haiz bir albay (Devlet Başkanı) bir albay da (Hükümet Başkanı) olarak işi ele alacaklardı."

22 Şubat gecesi başlayan olayın, geniş bir ihtilâl planının ilk adımı olduğu gerçekti. Esasen bu hususu Başbakan İnönü de bir konuşmasında belirtmişti.

Buna karşılık, 22 Şubat gecesi harekete girişenler, ihtilâl planlarının olduğunu saklamamakla beraber, o gece için bu planın tatbikinin kararlaştırılmadığını ifade etmektedirler. Bunlar o gece "hükümete karşı" bir harekette bulunduklarını kabul ediyorlar. Ancak bu hareketin ihtilâl planının ilk adımı olmayıp, sadece tayinleri durdurmaya yönelik, fevri bir hareket olduğunu ileri sürmektedirler.

22 Şubat olayının hukuki mahiyeti üzerinde olayı izleyen günlerde duruldu. Hareketin bir hükümet darbesine teşebbüs mü, mevzii bir ayaklanma mı, bir disiplinsizlik mi olduğu tartışıldı. Milli Savunma Bakanı İlhami Sancar, CHP grubunda yaptığı konuşmada, 22 Şubat gecesi, girişilen hareketin faillerinin "disiplin suçu" işlediklerini, aynı gün olaya karışan birçok subayın emekliye sevk edildiğini açıkladı.

Basın hürriyetini geniş ölçüde tahdit eden "Tedbirler Kanunu"na 22 Şubat olayları bir gerekçe oluşturdu. Bu kanunun çıkarılmasına rastlayan günlerde parti liderleri, demokrasi rejimini tehlikeye düşürme eğilimi gösteren, totaliter rejim isteklilerinin faaliyetlerine engel olmak amacıyla, bu kanunu getirmeye mecbur olduklarını ifade ettiler.

22 Şubattan bir ay sonra verilen sözü yerine getirmek üzere hükümet tarafından hazırlanan, "olaya adları karışanlar hakkında takibat yapılmaması" ile ilgili kanun tasarısı Meclise sevk edildi. Kanunun bir tedbir mahiyetinde olduğu ve orduyu siyasetten tamamen uzaklaştırmak amacının göz önünde tutulduğu gerek Başbakan, gerekse Milli Savunma Bakanı tarafından belirtildi.

22 Şubat olayı üzerinde yapılan konuşma ve tartışmalarda varılan ortak nokta, böyle bir yasanın ihtilâl sonrası geçiş sürecinde doğal karşılanması gerektiğiydi.

Harekâtın kansız geçiştirilmesi, kardeş kurşunu ile kardeş kanı akıtılması derecesine varılmaması memnuniyet yaratmıştı.

Olaylar sırasında geçici olarak Harp Okulunda görev alan subaylar eski yerlerine alınarak yeni tayinler yapıldı Tuğgeneral Kemalettin Eken Harp Okulu Komutanlığına, Kurmay Albay Fahri Paksoy Harp Okulu Alay Komutanlığına getirildiler. Bu arada Ankara Merkez Komutanı da değiştirilmiş bu göreve Kurmay Albay Orhan Çokdeğer tayin edilmişti.

Taksim Çelenginde:

"Atatürk ve Türk Ulusu... Harbiyeli Aldanmaz."

22 Şubat gecesindeki olaylara önderlik yapan subay sınıfı kur'alarını çekerek kıtalara gönderildi. Bunların çoğu doğuda bulunan birliklere gittiler. Ankara'dan üzgün ayrıldılar. İçlerinde cezasız kalan kötü bir hareketin suçlusu olduklarına inanmış görünenler de vardı. Bazısı ise aksi kanaateydi ve bunu uluorta söylemekten çekinmiyordu. Okulları tatil olduğundan İstanbul'a giden Harp Okulu öğrencilerinden bir grup, 3 Mart günü öğle üzeri, Taksim'deki Cumhuriyet anıtına bir çelenk koydu. Bu çelengin üzerine iliştirilen kordelada:

"Atatürk ve Türk Ulusu... Harbiyeli Aldanmaz." yazıyordu.

Bu eyleme girişenler hakkında askeri adli makamlar soruşturma başlattı. Esasen, tatil sona erdiğinden Harbiyeliler grup grup Ankara'da toplanıyordu. Fakat herşeye rağmen okulda soğuk bir hava esiyor, adeta söz birliği edilmişcesine "22 Şubat macerası" konuşulmuyordu. Öğrencilere yeni komutanları askeri bir törenle tanıtıldı.

22 Şubatı izleyen günlerde Milli Savunma Bakanlığı ve Genelkurmayda hummalı bir faaliyet göze çarptı. Başbakan ve Milli Savunma Bakanı sık sık Komutanlarla görüştüler. Orduda yapılacak tasfiye listesinin hazırlıkları başladı ve 22 Şubat olaylarına bizzat katılan orta rütbedeki subayların 5434 sayılı kanunun 39. maddesine göre emeklilikleri işlemleri yapıldı.

22 Şubat Harekatından Sonra Orduda Yapılan Tasfiye ve Yer Değiştirmeler

22 ŞUBAT SONRASI ÖNCELİKLE EMEKLİYE SEVK EDİLENLER:

1. Kur.Alb. Emin Arat, 2. Kur. Alb. Asım Mutludoğan, 3. Kur. Alb. Orhan Alpakın, 4. Kur. Alb. Selçuk Atakan, 5. Kur. Alb. Talat

Aydemir, 6. Kur. Alb. Turgut Alpagut, 7. Kur. Alb. İhsan Sürek, 8. Kur. Alb. Şükrü İlkin, 9. Kur.Alb. Dündar Seyhan, 10. Kur. Yrb. Daniş Çağlar, 11. P.Alb. İhsan Erkan, 12. Kur. Yrb. Mustafa Ok, 13. P.Yrb. Necdet Efe, 14. Kur. Bnb. Bahtiyar Yalta, 15. Kur. Bnb. Kadri Çitak, 16. Sv. Bnb. Fethi Gürcan, 17. Kur. Yrb. Fahrettin Ermutlu, 18. P.Bnb. Osman Üçok, 19. Kur. Alb. Muammer Şahin, 20. Kur. Alb. Necati Ünsalan, 21. Sv. Yb. Şükrü İnanç.

Bu listeyi 2 Martta ikincisi, 19 Martta üçüncüsü, 23 Martta dördüncüsü takip etti. Böylece 22 Şubata fiilen katılmış olan subaylardan, başta onlarla işbirliği yapanlar da ordudan uzaklaştırılıyordu. Mart sonuna kadar Kara Ordusunda "beklenen tasfiye" tamamlanmış oluyordu. Emekliye ayrılanların büyük bir kısmı Harp Okulu, Mamak Muhabere Okulu ve 229. Piyade alayına mensuptu.

2 MART 1962'DE EMEKLİYE SEVK EDİLENLER:

1) Sv. Kd. Ütğm. Erol Dinçer, 2) P.Tğm. Naci Özcan, 3) P.Ütğm. Acar Sokan, 4) Sv.Ütğm. Turgut Saltoğlu, 5) P.Ütğm. Güngör Araslan, 6) Sv. Yzb. Necmi Duman, 7) P.Yzb. Nihat Sertöz, 8) P.Yzb. Hadi Arkoç, 9) P.Ütğm Mikail Erk, 10) P.Ütğm. Ergün Özcan, 11) P.Ütğm. Mahir Kocaoğlu, 12) P.Tğm. Tevfik Ecemiş, 13) Sv. Assb. Münip Tepeci.

19 MART 1962'DE EMEKLİYE SEVK EDİLENLER:

1) Tnk. Kd. Bnb. Fahri Duygun, 2) Mu.Alb. Ö.Lütfü Aral, 3) P.Yb. Hakkı Sümer, 4) Tnk. Yzb. Durmuş Çınar, 5) P.Yb. Saffet Tuksal, 6) Prs. Yrb. Mustafa Pakoba, 7) Sv. Bnb. A.Talip Oğuz, 8) P.Bnb. Cavit Sümer, 9) Sv. Yzb. Halit Büyükmenderes, 10) Sv. Yzb. Basri Onan, 11) Lvz. Yzb. Hüseyin Kapıcıoğlu, 12) Top. Yzb. Yavuz Oğuz, 13) P.Yzb. Kerim Güngör, 14) P.Yzb. Tevfik Saltoğlu, 15) P.Ütğm. Ersin Sener, 16) Sv. Ütğm. Remzi Kılıç, 17) P.Ütğm. İhsan Nigaz, 18. Top. Ütğm. A.Hikmet Çelik, 19) P.Ütğm. Ayhan Öcal, 20. P.Ütğm.Vural Koktoy, 21) P.Yz. Rıfkı Erten.

23 MART 1962'DE EMEKLİYE SEVK EDİLENLER:

1) Kur. Alb. Adnan Çelikoğlu, 2) Kur. Alb. Alparslan Orhon, 3) Kur. Yb. Ruhi Soyuyüce, 4) Kur.Yb. Osman Deniz, 5) Kur. Yb. Harun Gençkal, 6) Kur.Alb. Hurşit Erentürk, 7) Kur.Alb. Emin Aytekin, 8) Kur.Alb. Cevat Altay, 9) Top.Pil. Yb. Fuzuli Baykan, 10) Tnk. Yb. Osman Atilla, 11) Top.Alb. Celalettin Baykan, 12) P.Bnb. Şinasi Camçeken.

3 Nisanda ilan edilen son liste ile emekli olan bazı subayların,

"22 Şubatçı"dan çok 14'lere yakınlığı ile tanınmış oldukları ileri sürülmüştü.

YERLERİ DEĞİŞTİRİLEN TUĞ GENERALLER VE ALBAYLAR:

1) Tuğg. Ferit Erkan (Gn. Kur. Personel Başkanlığına)
2) Tuğg. Refik Kurtekin (Tümen Komutanlığına)
3) Tuğg. Nami Günel (Tümen Komutanlığına)
4) Tuğg. Burhan Ercan (Kara Kuvvetleri Harekât Başkanlığına)
5) Tuğg. Faruk Güventürk (Doğu Menzil Komutanlığına)
6) Tuğg. Cemalettin Enginsoy (Tümen Komutanlığına)
7) Tuğg. Niyazi Bengisu (Kıbrıs Türk Temsil Heyeti G. Bşk.)
8) Tuğg. Reşat Bir (Orta Menzil Komutanlığına)
9) Tuğg. Şevket Ozan (Tümen Komutanlığına)
10) Tuğg. Şefik Erensü (Tümen Komutanlığına)
11) Tuğg. Eşref Akıncı (Tümen Komutanlığına)
12) Tuğg. A.Rıza Türkcan (Tümen Komutanlığına)
13) Kur.Alb. M.Zeki Erbay (Tümen Komutanlığına)
14) Kur.Alb. Necati Ogan (Tümen Komutanlığına)
15) Kur.Alb. Süleyman Aşuroğlu (Tümen Komutanlığına)
16) Kur.Alb. Orhan Yiğit (Tümen Komutanlığına)
17) Kur.Alb. İhsan Gürkan (Genelkurmay İstihb. Bşk. Birinci Muavinliğine)
18) Kur.Alb. Suat Aktulga (Genelkurmay Lojistik Bşk. Birinci Muavinli.)
19) Kur.Alb. Turgut Sunalp (Genelkurmay Harekât Dairesi Bşk.)
20) Kur.Albay Ömer Özkan (Kgn. Kur. Eğt. D.Başkanlığına)
21) Kur.Albay Hamza Ünalp (Gn. Kur.Bşk. Emrine)
22) Kur.Alb. Vedat Akat (Gn.Kur.Pl. Program D.Başkanlığına)
23) Kur.Alb. İbrahim Ersan (Gn. Kur. İstihkâm D.Bşk.)
24) Kur.Alb. Fehmi Başar (K.K.Pd.Dairesi Başkanlığına)
25) Kur.Alb. Necati Kumruoğlu (K.K.Pd. Dairesi Başkanlığına)
26) Kur.Alb. Burhanettin Hunoğlu (3.Ordu Kur.Bşk.)
27) Kur.Alb. Samih Günay (1.Ordu Kurmay Başkanlığı İstanbul)
28) Kur.Alb. Burhanettin Hunoğlu (3.Ordu Kur.Bşk.)
29) Kur.Alb. Bekir Ecevit. (Tümen Komutanlığına)
30) Kur.Alb. H.Doğan Özgökmen (Kara Harp Akademisi Komutanlığına)
31) Kur.Alb. Zeki Türkmenoğlu (Kara Kuvvetleri Topçu K.Muavinliğine)
32) Kur.Alb. Hikmet Akıncılar (Milli Savunma Akademisi K.)
33) Kur.Alb. Halim Kural (Harita Genel Müdürlüğüne)
34) Kur.Alb. Naci Assutay (Genelkurmay Harp Tarihl Dalresi Bşk.)
35) Kur.Alb. Behçet Özdemir (Paris Jhap Karargâhına)
36) Kur.Alb. Kemal Taran (Paris NMR Temsil Başkanlığına)
37) Kru.Alb. Recai Baturalp (Gn.Kur.Loj.Bşk.Pl.Program Dairesi Bşk.)
38) Kur.Alb. Mehmet Bora (K.K.Zırhlı Birlik Dairesi Başkanlığına)

22 Şubat harekâtından sonra ordu içindeki ilk büyük değişiklik 11 Temmuz Çarşamba günü açıklanarak 22 Şubatçılara yakın olduğu sanılan bazı generallerin de içinde bulunduğu 11 generalin yerleri değiştirildi.

Yerleri değiştirilen generaller:

1) 15. Kor. K Tümgeneral Fikret Esen Jandarma Genel Komutanlığına.
2) 9.Kor.K.Tümgeneral Kemalettin Gökakın CENTO, Türk Temsilciliğine.
3) 7. Kol.Ordu K.Tümgeneral Nazmi Karakoç Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanlığına.
4) CENTO Türk Temsilcisi Tümgeneral Haydar Sükan 5.Kol.Ordu Komuntanlığına.
5) SHAPE Teşkilatı Eğitim Dairesi Başkan Yardımcısı Tümgeneral Raşit Pasin 9.Kor.Komutanlığına.
6) Milli Emniyet Hz.Bşk. Tüm General Naci Aşkun 2.Kolordu Komutanlığına.
7) 4.Tümen Komutanı Tuğgeneral Yusuf Alpmansu Genelkurmay İHarekât Başkanlığına.
8) Genelkurmay Harekât Başkanı Tuğgeneral Semih Sancar Harp Akademileri Komutanlığına.
9) Harp Akademileri Komutanı Tuğgeneral Faruk Gürler MSB Müsteşarlığına.
10) Kara Kuvvetleri Kurmaybaşkanı Tuğgeneral Zeki İlter 15.Kol.Ordu Komutanlığına.
11) MSB Mesteşarı Tuğgeneral Nüshet Bulca 7.Kolordu Komutanlığına.

Bu yer değişikliklerinden sonra Ordu içinde daha başka bir değişiklik olmayacağı sanılıyordu. Fakat 24 Temmuz Çarşamba günü 38 general ve albayın yerleri "Terfi" durumları gerekçesi ile değiştirildi. Bu sırada bazı rivayetler ortaya çıkmaya başlamıştı. Dedikodu halini almaktan uzağa gidemeyen bu haberlere göre 200 Subayla birlikte bazı generaller sorgulanmak üzere tutuklanmışlardı. Diğer bir rivayete göre bazı subaylann idam edilmeleri istenecekti.

22 Şubat Harekâtından sonra Sivil Hizmetlerde görevli bulunan Asker idarecilerin yerlerine sivil idareciler atanarak asker idareciler ordudaki görevlerine döndüler.(15)

(15) Bu görevlendirmeler İsmet İnönü'nün isteği doğrultusunda yapılmıştı.

Tasfiye Sırası Bakanlarda

Orhan Tokatlı anlatıyor:

"İnönü'nün bu arada, 22 Şubat darbe girişimi karşısındaki tavırları nedeniyle CHP'li iki bakandan sıtkı sıyrılıyor. Bunlar Devlet Bakanı Avni Doğan'la, Dışişleri Bakanı Selim Sarper'dir...

Avni Doğan kesinlikle ve erkekçe Talat Aydemir tarafını tuttuğunu açıklarken, Sarper'in Aydemir'e dış politikayla ilgili raporlar verdiği istihbar ediliyor ve iki bakanın 22 Şubat gecesi bu nedenlerle İnönü'nün yanına gelmedikleri sonucuna varılıyor. Ortam yatışır yatışmaz İnönü iki bakanı tasfiye sürecini başlatıyor. Avni Doğan istifasını Başbakanlığa yolluyor. Selim Sarper de bir davette, İnönü'nün MetinToker kanalıyla haber yollaması üzerine dışişleri bakanlığı görevini bırakıyor. Doğan'dan boşalan devlet bakanlığına Hıfzı Oğuz Bekata atanıyor. Dışişleri Bakanlığına da Meclis dışından büyükelçi Feridun Cemal Erkin getiriliyor.

Askeri af meselesi sözde kapanmış, eski DP'lilere siyasi af meselesi alevlenmişti.

Mecliste çoğunlukla kabul edilen 22 Şubatçı askerlere af teklifi 4 Mayısta Senatodan da geçerek kanunlaşmıştı. Askeri af meselesi kapanmış, eski DP'lilere siyasi af meselesi alevlenmişti. AP görüşünü ortaya koyarak, "Toptan ve kademesiz bir af" istediğini açıkladı. Başbakan 6 Mayıs günü evine gelen Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay'la 45 dakika görüştü. Ordunun siyasi af meselesindeki kanaati, bu toplantıda ele alındı. 27 Mayıs ihtilâlinden sonra cereyan eden olaylar bazı mahfillerde çeşitli tepkilere neden olmuştu.

Parlamentoda yükselen siyasi af tansiyonuna karşılık, soğuk bir hava esiyordu. Ancak komutanlar kademeli siyasi affın Ekimde çıkmasına "hayır" dememişlerdi. Bu İnönü'nün tarafları memnun edeceğini ileri sürdüğü "orta yol"du.

Koalisyonun diğer ucu AP ise bu konuda taviz vermeye yanaşmıyordu ve partiler buna bir hal çaresi bulamıyorlar, kabine sarsıntı geçiriyordu.

İnönü bu sıralarda Konya ve Eskişehir'deki askeri birliklere ziyaretler yapmış, subaylarla bayramlaşmıştı. Ankara'daki siyasi ha-

va ağırlığını muhafaza ediyordu. 27 Mayıs günü yeni bir ihtilâl olacağı söylentileri kulaktan kulağa fısıldanıyordu. O gün mutad törenlerin dışında cereyan eden olay, Turan Emeksiz heykeline "*Harbiyeli Aldanmaz*" ve "*14'ler*" yazılı çelenklerin konulması oldu.

AP'liler *"Askeri affettiniz, siyasileri de affedin"* diye tutturunca.

"Vicdanınıza taş basacağınıza biraz da siyasi mahkûmların halini düşünün." deyince, *"Siz de kafanızda et taşıyacağınıza beyin taşıyın da memleket ve Meclis'in haline bakın"* cevabını alıyor.

19 Nisanda eski DP'liler için "Siyasi af meselesi"nin konuşulması amacıyla düzenlenen Parti liderleri toplantısında konuşan Başbakan İnönü şöyle diyordu:

"- Siyasi af mevzuunun ordu içinde bir tartışma mevzuu olduğunu bilirsiniz. 22 Şubatın temel unsurlarından biri de budur:

'Siyasi af yapılacak, intikam idaresi gelecek. Hayır!.. Bunun için de ihtilâl idaresi devam etmelidir.' dediler. 22 Şubat olaylarının asıl saiki budur. Biz iktidar olarak çıktık *'İntikama izin vermeyeceğiz,'* dedik. Bu oldu, bertaraf ettik. Ondan sonra da askerler için af düşündük. Şimdi deniyor ki *'Askerleri bağışladınız, ötekileri niçin bağışlamıyorsunuz?'* Meseleler arasında fark vardır. Sivil adamların affı meselesi, hüküm giymiş olanların meselesidir. Ötekilerin affı meselesi bir tedbirdir. Yani ordunun, askerin kendi görevi ile uğraşması, siyasi faaliyetlere, kanuni faaliyetlere müdahaleden uzak bulunmasını temin etmek meselesidir.

Ordu, 27 Mayıstan tam kadro ile çıkmıştır. Ondan sonra Ordu biraz daha politikaya batmıştır. Biz böyle bir Meclis aldık. Bazı şartları kabul ederek geldik. *'Meclis açılmayacaktır. Hocalardan fetva aldık. Meclis açılmadan müdahale edersek Anayasayı ihlâl etmiş olmayız,'* dediler. Şartlarını kabul edecek diyerek kabul ettik.

Geçmişte orduları siyasetten ayırmanın safhalarını geçirmişimdir. Dedik ki *'Kan dökülmeden yerinize giderseniz, sizi Divan-ı harbe vermeyeceğim.'* Bunu söylerken hükümet yanımda değildi. Parti liderleri yanımda değildi. Hükümete sordum, karar verdik, parti liderleri iltihak ettiler. Bizden yazı istediler. Verdik, yazı ile teyid ettik. Büyük Millet Meclisine karşı mesuliyet üzerime aldım..."

Başbakan İnönü, 22 Şubat olayları ve bundan doğan sorunları bu şekilde açıklamış "meselenin bitmediğini"de anlatmak istemişti.

Nisan ayı af tartışmaları içinde geçmiş. 30 Nisanda Meclise getirilen "22-23 Şubat olaylarına isimleri karışanların affı"na dair tasarı üzerinde ilgi çekici konuşmalar yapıldı. Tasarının hemen kanunlaşacağı kesindi; ancak bazı milletvekilleri 22 Şubatın nedenleri ve sonuçları hakkındaki düşüncelerini ortaya koyma fırsatını buldular.

Ahmet Tahtakılıç'a göre 22 Şubat ülkede estirilen rejim buhranlarından ileri gelmişti. Rütbe ve mesleği ne olursa olsun artık bu ülkede böyle bir teşebbüsün yapılmaması gerektiğini ileri sürerek: *"- Zira feda edilecek ne vaktimiz, ne paramız, ne de şahsiyetimiz kalmıştır."* diyordu.

Başbakanın olay gecesi şahsen af için bir söz verme yetkisine sahip olmadığını belirten CKMP milletvekili İrfan Baran şunları söylemişti:

"- Bu aftan beklenen faydalar doğmayacaktır. Çünkü Türkiye'de güdümlü demokrasinin hasretini çeken ve bunun fikriyatını yapanlar henüz tasavvurlarından vazgeçmemişlerdir.

Kimse yumruklarımızı göğsümüze, silahlarını burnumuza dayamıyor ama bazı kanallardan geçirilen ve aramızda estirilen basınçlı havalarla bir güdümlü demokrasi yaratma gayretleri aralıksız devam ediyor. Bir ihtilâl daha olursa yüzbinlerin öleceğinden bahsediliyor. Bu affa evet demeyeceğim."

Görüşmeler devam ederken AP milletvekillerinden Şadi Pehlivanoğlu ve Mustafa Kaptan bir önerge vererek 22 Şubatçıların ordudan uzaklaştırılmamalarını, inzibati tedbirlerle cezalandırılmalarını istediler. Tasarıda böyle bir değişiklik isteği, Gökhan Evliyaoğlu ve Hami Tezkan tarafından da desteklenmiş fakat reddedilmişti.

Tasarının Meclisten çıkması, sevk edilmesi kadar kolay olmuyordu. AP'liler siyasi af konusunda ihtilâl girişimini dahi unutarak yine hareketleniyorlar... Gümüşpala ve AP Meclis grubu, 22 Şubatçıların affını fırsat bilerek, DP'li siyasilerin de aflarını bu tasarıya eklemek istiyorlar. Cumhurbaşkanı Gürsel'in de bunlara destek verdiği söylentisi kulislerde yayılıyor. 23 Nisanda Genelkurmay Başkanı Org. Sunay, Başbakanla yaptığı görüşmeden çıkarken gazetecilere:

"Ordu affı ile diğerini karıştırmak çirkin bir harekettir. Bu iyi niyetli insanların yaptığı birşey değildir; iyi niyetli olmayanlar ordu

ile milleti karşı karşıya getirmek istiyorlar." diyor.

Meclis kulislerinde de AP'lilerle CHP'liler arasında tartışılıp konuşulan tek tek konu af... Kulisteki böyle tartışmaların birinde, AP'li Cevdet Perin CHP'li bakan Paksüt'e:

"Vicdanınıza taş basacağınıza biraz da siyasi mahkûmların halini düşünün." deyince:

"Siz de kafanızda et taşıyacağınıza beyin taşıyın da memleket ve Meclis'in haline bakın," cevabını alıyor.

İnönü bu manzara karşısında kararını veriyor. 30 Mayıs 1962 günü AP ile ortaklığın sadece vakit kaybı olduğunu söyleyerek istifa ediyor. Bu hareketiyle "İsmet Paşa yıllarca sonra tekrar eriştiği koltuğunu bırakmaz." yolundaki görüş ve düşünceleri de çürütüttüğü düşünülüyordu. Oysa bu bir taktikti. İnönü hâlâ tek seçenek olduğunu tekrar davet edileceğini biliyordu. AP Genel Başkanı Gümüşpala İnönü'ye istifa kararını açıklanmasından sonra, bir anda paniğe kapılıyor. Durdurmak için çaba sarf ediyorsa da bunda başarılı olamıyor. İnönü Gümüşpala'nın telefonlarına bile çıkmıyor.

İnönü'nün çekilmesinden sonra AP'de telaş yaşanıyor. Hükümeti sürdürmenin yollarının aranması gerektiği dile getiriliyor. AP'li Cevdet Perin, "Değirmentaşlarının ikisi de sert olursa buğdayı öğütmez. Birinin yumuşak olması lazım." görüşüyle AP'li yöneticileri suçluyor.

İhtilâl sonrası Türkiyesi'nde seçim sonuçlarının bir araya getirdiği CHP ve AP koalisyonu böylece çökmüş oluyordu. Zıt kardeşlere benzetilen bu iki partinin uzun süre bir arada olamayacakları fikrini öne sürenler haklı çıkmışlardı. İnönü'nün istifası çeşitli çevrelerde bir şok tesiri yaptı. Partiler içinde ihtilâf başgöstermiş, karşılıklı ithamlar, istifalar artmıştı. Herkes yine "nereye gidiyorsunuz?" sorusunu sormaya başlamıştı. Mecliste partilerin sandalye sayısı nisbetleri göz önüne alınınca, kabine buhranının uzayıp gideceği anlaşılıyordu.

İnönü'nün çekilmesinden sonra AP'de telaş yaşanıyor.Hükümeti sürdürmenin yollarının aranması gerektiği dile getiriliyor. AP'li Cevdet Perin:

'- Değirmentaşlarının ikisi de sert olursa buğdayı öğütmez. Birinin yumuşak olması lazım' görüşüyle AP'li yöneticileri suçluyor.

İkinci koalisyon hükümeti, 38 gün süren bir bunalımdan sonra gerçekleşebiliyor. Bu o dönemde, Cumhuriyet tarihimizin en uzun

süren hükümet buhranı oluyor... İsmet Paşa CKMP ve YTP liderleriyle süren görüşmelerinde bir türlü sonuç alamıyor. Alican ve Dinçer CHP ile yapacakları bir ortaklıktan AP'nin palazlanacağını ve partilerinin sona ereceğini hesaplıyorlar. Bu nedenle de bir türlü koalisyona 'evet' diyemiyorlar. İnönü 18 Haziran 1962 günü YTP ve CKMP ile anlaşmaya varamadığını bildirerek hükümeti kurmaktan vazgeçtiğini açıklıyor ve hükümeti kurma görevini Gürsel'e iade ediyor. Hükümet bunalımının uzaması, ülkedeki huzursuzluğu doruk noktasına getiriyor. Ordunun yeniden idareye el koyacağı yolundaki söylentiler rahatsızlığı artırıyor... Cumhurbaşkanı:

'Tehlikeli günlere gidiyoruz.' diyerek İnönü'yü tekrar parti liderleriyle görüşmeye geçmesi için ikna etmeye çalışıyor.

Gürsel'in bu girişimleri olumlu sonuç veriyor ve CHP, CKMP, YTP liderleri hükümeti kurma konusunda anlaşmaya varıp hazırlanan protokole imzalarını atıyorlar."(16)

İhtilâlcilerden Tekrar Ordu'ya Dönme Davası...

Siyasetteki başıbozukluk ve inatlaşmaya karşın genç subaylar emekliye sevk edilmelerine de karşı koyuyorlardı. Bunlar, komutanlarından aldıkları emirleri yerine getirmişlerdi. Şu halde isyan hareketinden sorumlu tutulamazlardı. Bu gerekçe ile emeklilik işlemlerinin iptali ve tekrar orduya dönülmesi için Danıştay'da dava açıldı. Danıştay, Milli Savunma Bakanlığından 22 Şubatçıların neye istinaden emekliye sevk edildiklerini ve bu işlemin İç Hizmet Kanununun hangi hükmüne göre yapıldığını soruyordu. Böylece, verilen siyasi teminatın hukuk yönünden tartışması açılmış oldu ve mesele gerçekten içinden çıkılmaz hale geldi. Öyle ya, 22 Şubatçılar rejime karşı isyan bayrağı çekmişlerdi. Bunun karşılığındaki ceza, emekliye sevk etmek mi olmalıydı? Hiç değilse af kanunu çıkıncaya kadar bunlar hakkında kanuni takibata girişmek gerekmez miydi? Bir hukuk devletinde Başbakanın verdiği yazılı teminat, kanun hükümlerinin işlemesini nasıl durdurdu?

Milli Savunma Bakanlığı da bu soruların cevabını veremediği için Danıştay'dan, önce üç ay, bu bittikten sonra tekrar üç ay mehil talebinde bulundu ve mesele bir sonuca bağlanıncaya kadar da 21 Mayıs ihtilâli patlak verdi.

(16) Orhan Tokatlı, "Kaybolan Yıllar, 1961/1973", Doğan, 2000, s.75-80.

22 Şubatçılar, ikinci davalarını da, o zamanlar Birinci Ordu Komutanı olan General Cemal Tural aleyhine açmışlardı. Dava, hakaret davasıydı ve 50 bin liralık hak baki kalmak şartıyla 1001 liralık tazminat talep olunuyordu. Davanın açılmasına neden, Cemal Tural'ın 22 Şubat harekâtını destekledikleri gerekçesiyle başka görevlere atanan, daha sonra da emekliye sevk edilen subaylara gönderdiği özel mektupta kullandığı ifadelerdi. Birinci Ordu Komutanı, 6 Mart 1962 tarihinde Kurmay Albay Adnan Çelikoğlu ile Kurmay Yarbay Osman Deniz ve Kurmay Yarbay Ruhi Soyuyüce'ye gönderdiği mektuplarda şöyle diyordu:

"Türk Silahlı Kuvvetlerinin mensubu olmakla iftihar eder ve gururlanırken, Ankara olaylarının hepimize sıçrattığı leke ve kalplerimizde meydana getirdiği sızı ile müteellimiz.
Bu olayların sahtekâr, hayasız ve Silahlı Kuvvetlerin şerefini düşüren mürettipleriyle uzaktan ve yakından temasta bulunmanız şüphesi sizi yeni bir atanmaya tabi tutmuştur.
Şahsi hırs, emel ve maceraya asla alet olmamış olan bu tertemiz Silahlı Kuvvetler camiasında hizmete devam ederken, doğru yoldan şaşmamanızı ve sancak önünde ettiğiniz yemininizi unutmamanızı sureti mahremanede tebliğ eder, bunun dışındaki hareketlerin ve davranışların çok sert olan sonuçlarını da iyi düşünmenizi hatırlatırım."

Osman Deniz, bu mektubu Talat Aydemir'e göndermişti. Aydemir ve diğer arkadaşları, kendilerine 'sahtekâr ve hayasız' denmek suretiyle hakaret edildiğini ileri sürerek Tural hakkında dava açmışlardı. Bu dava da Danıştay'da açılan dava gibi uzun sürdü ve sonuçlanamadan 21 Mayıs olayları meydana geldi."(17)

19 Nisanda "Siyasi af meselesi"nde bir anlaşmaya varmak gayesiyle tertiplenen Parti liderleri toplantısında konuşan Başbakan İnönü 22 Şubat hakkındaki görüşlerini şöyle açıklamıştı:

Aşağıda bu konuşmadan bazı bölümler:

"...22 Şubatta emekliye ayrılanlar 42 sayılı kanuna tabi olmamışlardı. Disiplin cezası olarak emekliye ayrılmışlardı. Alt rütbeliler.. Onlar bir meseledir. Emeklilik hakları yok, tamamen sokağa atılmışlardı. Bunlar canlı birer propaganda sınıfı olarak yaşamaktadırlar. Bunlara iş bulma, başka bir memlekette tahsil imkanı arama tedbirleri içindeyiz. Çünkü bunlar hâlâ orduda ki arkadaşlarını

(17) Erdoğan Örtülü, a.g.e., s.228, 229, 230.

görüp (beraberdik, seninle hem fikirdik. Bu işi beraber yapacaktık. Tesadüfen bulunmadın) diye birbirlerini tahrik etmektedirler. Şimdi bir emniyet havası teessüs etmiştir. Kanaatim odur ki bugünkü sonuca varmamızı beş ay değil, seneler içinde alacağımızı ümit ediyorum. Çok farklıdır, fakat meseleyi tamamen hallet-miş olarak görmemekteyim."

22 Şubattan sonraki döneme geçmeden önce 22 Şubat ve öncesine ait bir değerlendirme bölümüne yer vererek, kaldığımız yerden devam edeceğiz.

22 Şubat Olayıyla İlgili Değerlendirmeler Perde Arkasında Kalanlar Görüş ve Sorgulamalar

Aşağıda farklı görüş ve değerlendirmeler içinden seçilmiş paragraflara ait ayrıntılar bu bölümde yer almaktadır.

'Gider mührü hakiki sahibine teslim ederim.'

M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı

"Gider mührü hakiki sahibine teslim ederim."

Emekli Yarbay Osman Deniz

"Milletin gösterdiği atufet gerçekte bize bir ihtardı. Bu ihtarı anlamayanlar ve yine aynı yolda yürümeye devam edenler, 21 Mayısta bu yürüyüşün nasıl bir hüsranla biteceğini göreceklerdi."

Harp Akademileri Kurmay Başkanı E.Kurmay Albay Emin AYTEKİN

"Son seçimlerde dahi 11 milyon küsur vatandaştan 8 milyonunun hayır dediği adam, kendisine oynayanların çeşitli oyunları ile iktidara gelmiş ve bu nedenle minnettar olması gerektiği müessese ve kişilere karşı duyduğu aşağılık hissinin hıncı ile bilenmiş, namlı entrikacı, İnönü diktatoryası için ordunun parçalanması pahasına atılmış en meşum adımdır."

Eski MBK üyesi, Albay Orhan ERKANLI

"Cumhurbaşkanı bakanlar, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, part iliderleri, 27 Mayısçılar Çankaya'da, Ankara'daki bütün birlikler emrinizde. Çankaya'yı kuşatıyorsunuz, radyoyu susturuyorsunuz, ihtilâli gerçekleştiremiyorsunuz. Ben kadınım, ihtilâle aklım ermez ama bu bulmacayı çözemedim. Başaramayacaktınızsa niçin giriştiniz?"

Gazeteci Yazar Müşerref HEKİMOĞLU

"Serbest bırakın, onlarla işim yok
deyişi, zaten herşeyi göze almış kararlı bir lider ve ihtilâlci vasfından yoksun olduğunu, bu işi bilen ve anlayan herkes takdir edebilirdi."

Sıtkı ULAY

"En şaştığım durum ise daha üst rütbeli birtakım insanların... Aydemir'i lider olarak görmeleriydi... Bu tipler genellikle ikili oynuyorlardı."

Muhsin BATUR

22 Şubat Olayının oportünist ve çirkin politikacıya indirdiği tokattan hâlâ bazı çevrelerin hatalarından keramet aradığı İnönü dahil herkesin nasibini almış olduğu elbette yadsınamaz.

Kurmay Yarbay Talat TURHAN

Bir zamanların sert ve hatır gönül tanımaz lideri T.Aydemir adeta duygusal bir insan olmuştu. Bana gayet yumuşak bir sesle:

"- Mert adammışsın. Ben senin yerinde olsam, barışmazdım Talat Aydemir'le, derken belki ilk kez gözlerinin dolduğunu görmüştüm. O birkaç hafta önceki haşmetli lider bambaşka bir insan olmuştu sanki."

Sadi KOÇAŞ

"Yanımda Aydemir'e ceplerini aratan, 50 general ve Alb. içinde ondan özür dileyen generallerden tutun da 22 Şubat gecesini iki bağlılık mesajı ile geçiştirenlere varıncaya kadar herkes 23 Şubat gününden itibaren kahraman kesilmişti."

Fahrettin SOYDANER

M.ALİ BİRAND-C.DÜNDAR-B.ÇAPLI anlatıyorlar(18):
Gazeteci Yazar grubu.

"22 Şubat herakâtı ihtilâl yapamadı, ama Hükümeti devirmeyi başardı."

M.Ali Birand ve C.Dündar *"22 Şubat herakâtı ihtilâl yapamadı, ama Hükümeti devirmeyi başardı."* diye yazar ve devamla:

" Hem de hiç beklenmedik bir şekilde, bir af meselesi yüzünden... İnönü, Talat Aydemir'i teslim alırken ona af sözü vermişti ve bir yasa tasarısı hazırlayarak bu sözünü tuttu. Ama bu tasarı Meclise gelince AP'liler ayaklandılar. Eski Demokratların da affedilmesini istediler. 'Ya hepsine, ya hiçbirine' dediler. Ortalık karıştı. AP ısrar edince de İnönü istifasını verdi. Böylece Türkiye'nin ilk koalisyonu fazla bir iş yapmadan 6 ayda dağılmış oldu. Yeni koalisyonun başına tekrar İnönü getirildi. Ancak bu defa AP dışlanarak, CHP, YTP ve CKMP ile ikinci bir koalisyon hükümeti kuruldu. Yine de af sorunu gündemden düşmedi...

Ankara'dan kilometrelerce uzaklıktaki hapishaneden 500 DP'li başkentte hükümet devirmişlerdi ve Kayseri'den esen rüzgarlar Ankara'yı süpürmeye daha yıllarca devam edecekti."

OSMAN DENİZ anlatıyor(19):
Emekli Yarbay

"Gider mührü hakiki sahibine teslim ederim."

Af konusunda Osman Deniz'in değerlendirmesi o günlerdeki ortamın gerçeklerini yansıtır. Ona göre:

"Mecliste çatlak sesler çıkmış ama bunlar susturulmuştur. Aba altından sopa gösterilmiştir. Nitekim İnönü çok sıkıştığında 'Gider mührü hakiki sahibine teslim ederim.' demiştir. Artık Mecliste her sıkışmada, hükümetin istekleri dışında olay çıkaranlara karşı Silah-

(18) M.Ali Birand, Can Dündar, Bülent Çaplı, "12 Mart İhtilâlin Pençesinde Demokrasi", İmge Kitabevi, İstanbul, 1994, s.73.
(19) Osman Deniz, "Harbiyeli Aldanmaz", YKY, İstanbul, 2003, s.118, 119.

lı Kuvvetlerin Demokles'in kılıcı gibi kullanıldığı ve kullanılacağı görülecekti! Nitekim sonradan özel af yasası 4 Mayıs 1962'de bu haliyle Meclisten geçmişti.

AP siyasi affın çıkmasını ortağı CHP'ye ve başındaki İnönü'ye kabul ettiremeyince, koalisyon içinde çekişmeler, ağır tartışmalar baş gösterdi. İnönü bu dönemde yine ordu birliklerini ziyaret için Konya'ya, Eskişehir'e gitti, 27 Mayıs Bayramında ordu birliklerini ve Hava Kuvvetlerini kutladı.

Ankara'da siyasi tansiyon yükselmişti. Mayıs sonlarında İnönü, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'le bir görüşme yaptı ve ardından 30 Mayıs 1962 günü istifasını açıkladı. Böylece aslında başından beri birbirine hasım olan CHP+AP koalisyonu çökmüş oluyordu. Bu bizim tezimizin 9 Şubat darbe protokolüne neden olan konuların tescili olmuştu.."

EMİN AYTEKİN anlatıyor(20):
Harp Akademileri Kurmay Başkanı

Aydemir Bir Oyuna Getirilmiş Olduğunu İfade Etti...

Ankara'da Talat Aydemir'le yaptığım görüşmede, Talat olanı biteni teferruatı ile açıkladı. Sonuçta bir oyuna getirilmiş olduğunu ifade etti. Tanrı kendisini bir ihtilâl lideri olarak yaratmamıştı. Buna mukabil kaderin cilvesi kendisini altından kalkamayacağı büyük bir yük altına sokmuş ve büyük bir maceraya sevk etmişti.

Talat Aydemir'e, herşeyin burada bitmiş olduğunu, gücünün yettiği kadar anlatmaya çalıştım. Doğruluğuna inandığımız birçok fikirlerin zamanla yanlış olduğunu öğrendiğimizde o noktada durmak, cesaretle girişti̇ğimiz hareketlerimizin başarısızlığını gördüğümüzde ısrar etmemek bir fazilet, hatta ayrı bir başarıdır dedim. Ordunun içindeyken ve bütün kuvvetleri elimizde ve kontrolümüzde bulundurduğumuz devrelerde teşebbüs edip de gerçekleştiremediğimiz hareketlerin, ordudan ayrıldıktan sonra dışardan zorlanmasının beyhude olacağını, Ordunun artık kurcalanacak halinin kalmamış olduğunu aksi halde esas görevi olan yurt savunmasını yapamaz hale geleceğini bildirdim.

(20) M.Emin Aytekin, "İhtilâl Çıkmazı", 1967, Dünya Matbaası.

Dinlemek bile istemedi. Ona göre yeni bir mücadele 22 Şubat sabahı yeniden başlamış bulunmaktaydı ve mutlaka başarı ile sona erecekti.

Kendisinin sonunda bu yolda ölümü göze aldığını bildirdi:

"- Şayet ölürsem Harp Okulunun bahçesine gömülmem en büyük arzum olacaktır." dedi.

Talat Aydemir'i ikna etmeye imkan yoktu. Halbuki ben onun Ankara'da aktif politikanın içinde kalacağı süre, askeri muhitte yarattığı itimat ve sevgi havasının kendisi için büyük bir tehlike olacağını ve onu istemese de yeni bir maceraya iteceğini düşünmüş Ankara'dan İstanbul'a nakledilmesinin kendisi için olduğu kadar, memleket için de faydalı olacağına inanmıştım.

Esasen Talat Aydemir'i görmeden evvel ziyaret ettiğim Hava Kuvvetleri Komutanı General İrfan Tansel ve Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Vekili General Zeki İlter'e de bu fikrimi açtığım zaman çok müsait karşılamışlar:

"- Eğer bunda muvaffak olabilirsem memlekete büyük bir hizmet yapmış olursun." demişlerdi.

Sonuçta bu konudaki bütün ısrarlarımın sonuç vermediği anlaşıldı. Sonra Aydemir'e o andan itibaren yollarımızın ayrılmakta olduğunu bildirdim. Memleket için faydasına inandığımız fikirlerin meşru yollarla gerçekleştirilmesinin her zaman pekala mümkün olabildiğini, meşru politika yolunun daima açık bulunduğunu bildirmem üzerine:

"- Bu yolda başarıya erişmemize imkan yoktur, geç olur ve güç olur, belki de hiç olmaz." cevabını verdi.

"- İmkânsız olan birşeyin memleket hayrına ve menfaatlerine uyar olmayacağının kabul edilmesi mecburiyetini" hatırlatmam da fayda vermedi.

Ankara'da 22 Şubat sabahı tohumlanan bir hareketin zaman geçtikçe filizleneceği anlaşılıyordu. Aydemir'den başka civarındakilerle de yaptığım görüşmelerde bu maceranın tehlikelerini anlatmak ve buna engel olmaya çalışmalarını tavsiye etmekten başka yapılabilecek birşey kalmamıştı. Hazin bir başarısızlıkla İstanbul'a döndüm.

27 Mayısta nice ümitlerle bağlandığımız ihtilâlden 22 ay sonra, 30 sene emek verdiğim üniformamı kaybederek çıkıyordum. Şu 27 Mayıstan kazançlı çıkan Ordu mensubu var mıydı? Sadece

Milli Birlik Komitecileri kendilerine hayat boyunca maddi ve manevi imkanlar sağladıklarını sanıyorlardı. Aslında onların kaybettikleri bizlerinkinden de büyüktü. Bu zamanla görülecekti.

Acı ve tatlı maceralarla dolu bu iki senelik badireli hayatın üzerinden silindir gibi geçen bir "af" ile memlekette yeni bir devir açılıyordu. Bu devri görmek, bu devre uymak lazımdı. Türkiye'de ihtilâller devri artık kapanmıştı. Milletin gösterdiği atufet gerçekte bize bir ihtardı. Bu ihtarı anlamayanlar ve yine aynı yolda yürümeye devam edenler 21 Mayısta bu yürüyüşün nasıl bir hüsranla biteceğini göreceklerdi.

"İhtilâli istememiştik, ama zorlanmıştık. Yapınca da sevmemiştik, ama tekrar tekrar itilmiştik."

Gerçi biz Ordu mensupları memlekette ihtilâlden hasar alan zümrenin en büyük kitlesini teşkil ediyorduk. Ama bizlerden başka maddi, manevi hasar alanlar da vardı. Bu hasar alanlardan bir kısmı zamanla aldıkları yaraları tedavi edebilecekler ve yeni şartlar içerisinde yeni hayatlarını kurabileceklerdi.

Bizler ise bir ömür verdiğimiz, mahrumiyetine ve meşakkatine aşkla bağlandığımız aile yuvamızdan sıcak vefalı Ordu ocağından ebediyyen ayrılıyorduk.

İhtilâli istememiştik, ama zorlanmıştık. Yapınca da sevmemiştik, ama tekrar tekrar itilmiştik.

22 Şubat gecesi Hükümetle Talat Aydemir arasında teati edilen mesajlardan Hükümetin bir "af" çıkaracağı anlaşılmış bulunmaktaydı. Bu suretle, Ordu'yu kesin surette politikanın dışına çekecek bir siyasi tasfiye hareketinin bu suretle aklıselim ile gerçekleştirileceği belli olmuştu.

Ben, çıkarılacak bu affın Ordu'nun politikadan sıyrılması için çok başarılı bir imkân sağlayacağı kanısındaydım. Ankara'da bulunduğum sürede bu hususta ki fikirlerimi arz etmek üzere Hava Kuvvetleri Komutanı Sayın Tansel ile görüşmeye karar verdim.

Hava Kuvvetleri Komutanlığında ve Kurmay Başkanı General Hüsnü Özkan ile birlikte komutanın odasında buluştuğumuzda cereyan eden müessif olaylar dolayısıyla karşılıklı üzüntülerimizi ifade ettikten sonra General Tansel'e:

"- Paşam, 22 Şubatın önlenmesinde ve Türkiye'ye yeni Anaya-

sanın getireceği demokratik rejimin yerleştirilmesinde hizmetleriniz elbette tarihte şükranla anılacaktır. Fakat şimdi bu başarınızı geliştirecek yeni bir imkân doğmuş ve bu imkân size yeni bir sorumluluk daha yüklemiştir. O da çıkarılacak affın dar bir çerçeve içerisinde ve sadece 22 Şubatçılara münhasır bir af çerçevesinde kalmayıp, 22 Şubata kadar geçen ihtilâl süresini kapsayan, askeri sivil herkese şâmil olacak bir genişlik ihtiva eden ve bu suretle ihtilâl havasının sebep olduğu taşkınlıkların hukuki tasfiyesini gerçekleştiren bir af halinde çıkması hususunda tavassutta bulunmanızdır. Bu suretle Ordu'nun tüm halinde ve kolayca politakadan sıyrılabilmesi mümkün olabilecektir." dedim.

General Tansel Kurmay Başkanına dönerek:

"- Bu çok doğrudur. Biz düşünememiştik. Sen tasarıyı gördün mü?" diye sordu.

Kurmay Başkanı da görmemiş bulunduğunu, fakat hemen öğrenilebileceğini bildirerek komutana vakit geçirilmeden Başbakanla bu konuyu görüşmesi gerektiğini teklif etti.

General Tansel'in delaleti ile bu af tasarısı geniş ölçüde gerçekleştirildi. Bu suretle müdahaleyi önleyen bir kuvvet komutanı affı en iyi bir şekilde çıkarmak suretiyle tarihi bir şeref daha kazandı.

İhtilâl tecrübeleriyle teçhiz edilen komutanları demokrasinin korunmasında yeniden selahiyetlendirerek ve değerlendirerek yepyeni görevlere arz etti.

Kurulan yeni devirde, Ordu ihtilâl tecrübeleriyle olgunlaşmış komutanların emri altında askeri görevlerine iade edildi. Yeni bir devir açılmıştı. Bu devirde Ordu ihtilâlin batağını herkesten iyi görmüş, tahribatını bünyesinde herkesten derin hissetmişti.

Şimdi Ordu'nun iki ana görevi vardı. Bunlardan birincisi vatanın dış ve iç düşmanlara karşı korunması için asker müktesebatını geliştirmek, diğeri de bunca emek ve fedâkarlıklarla milletçe elde edilen demokrasiyi korumak ve kollamak.

ORHAN ERKANLI anlatıyor(21):

MBK Üyesi (14'lerden), Sonradan CHP İstanbul Milletvekili O.Erkanlı'nın, 14'lerin periyodik raporlarından aktardığı aşağıdaki metinlerinde, daha önceden değinilmeyen önemli iddia ve bazı bilgiler edinebiliyoruz. (Koyu renkli satırlarla belirledik.)

Talat Aydemir "Tevkif et" Emri Vermişti Kurye Çankaya'ya Gidene Kadar Köşk Boşalmıştı

Mürted'te Bekleyen Gürsel, İncirlik Üssüne mi Kaçacaktı?

Genelkurmay Başkanı (Orgeneral Sunay) Seyhan, Aydemir Ünsal, Arat ve Atakan'ı makamına çağırtmış, kendilerini korumak amacıyla karargâhında vazifelendirdiğini bildirmişti. Ünsal ve Atakan bu teklifi kabul etmişler, diğerleri Seyhan, Aydemir, Arat emekli Mucip Ataklı'nın (Ataklı bu olaylar sırasında general üniforması taşıyormuş) idare ettiği bu harekâtın silahlı bir kıyam olduğunu, bu adamın cezası verilmezse kendisinin emrini dinlemeyeceklerini bildirerek makamı terk etmişlerdir.

Aynı gün Milli Savunma Bakanı (İlhami Sancar) Talat Aydemir ile öğle yemeği yemiş, Harp Okulu Komutanlığını terk etmesini kendisinden rica etmiştir. Bunun üzerine 22 Şubat günü yukarıda adı geçen beş albay, tekrar Genelkurmay Başkanı tarafından davet edilmişler, bu defa kendilerine yeni görevlere tayin olundukları tebliğ edilerek derhal yenitayin yerlerine hareketleri emredilmiştir. Ünsal ve Atakan emri tebellüğ etmişler, diğerleri reddederek Harp Okuluna çekilmişlerdir.

O sabah yani 22 Şubat günü ortada henüz bir olay yokken, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Genelkurmay Başkanı'nın millete beyanlarının teybe alınma faaliyetler olmuştur. Yine aynı gün öğleden sonra bu zevat diğer hükümet üyeleri ile Çankaya'da toplanmışlardır. **Bu sırada 229. Piyade Alayı Harp Okulunun çevresini sarmıştır.** Bu alay, Çubuk, Ayaş ve Kırıkkale'den getirilen birliklerle takviyeliydi. Tank Okulu Zırhlı Eğitim Merkezi ve Muhabere Okulu harekete geçerek 229. Piyade Alayının çemberini yarmışlar ve Harp Okulu etrafında karşı birliklere mukabil emniyet tertibatı almışlardır. Bu sırada Harp Okulu da kışlasını terk ederek mevzilenmiştir. **Aydemir grubundan 12 tanklı bir müfreze Çankaya'yı**

(21) Orhan Erkanlı, "Askeri Demokrasi", Güneş Yay., 1987.

sarmıştır. Muhafız Alayı Süvari Grubu Komutanı Fethi Gürcan birliğiyle hareket ederek Muhafız Alayı'na baskın yapmış, Alay Komutanı (Yeni) Cihat Alpan'ı tutuklayarak alayın komutasını ele geçirmiştir. "Hükümetin Köşk'te toplantı halinde olduğunu, tutuklama için emir beklediğini" **Aydemir'e bir kurye subayla bildirmiştir. Aydemir aynı kurye ile "Tevkif et" emrini göndermiş.**

Kurye subay gelinceye kadar şu olay meydana gelmiştir: General Katip Nasır Zeytinol, Alay Komutanı'nın tutuklandığını, Alay'ın kontrolünün elden çıktığını, toplantı halinde olan heyete bildirince **Gürsel dahil hepsi büyük bir süratle Köşkü terk etmişlerdir.** Bu sırada Fethi Gürcan, Aydemir'e gönderdiği kuryeyi bekliyordu. Köşk'ü terk edenler Gürsel hariç (keza Selim Sarper de fakat başka amaçlı) Hava Kuvvetleri Karargâhı'na sığınmışlardır.

Aydemir ve Seyhan, 22 Şubat 1962 günü sat 16.20'de İstanbul'a,teşkilatlarına dahil arkadaşlarına bir mesaj göndererek plangereğince hareketlerini talep ederler. **General Güventürk'e emekliye sevk edildiği bildirilir. Güventürk, bu haber üzerine İstanbul'un kilit noktalarını kontrol altına alır.** Böylece Ankara ile koordineli harekete geçmişken 9 subay olayında kendisinin özel avukatı olan ve halen Milli Savunma Bakanı bulunan İlhami Sancar, Güventürk'e emekliye sevk edilmediği ve bu hususta kendisi ve hükümet adına garanti verdiğini bildirir. Bundan sonra Güventürk aldığı tertibatı hiç bozmadan hükümet tarafına, Aydemir grubu aleyhine çevirir.

Aynı gün Vali Tulga, 17 Şubatta İnönü ve Sunay ile yaptığı seri görüşmeleri sonucu, Harp Akademileri Komutanlığına kendisi, Tural, Gürler, Güventürk'le bir toplantı yapar. İstanbul'da alınacak mukabil tedbirleri tespit ederler. (Toplantıdan evvel Güventürk yukarıda zikredilen garantiyi almış bulunuyordu.)

Bu harekâtın Aydemir ve Seyhan tarafından başlatılmayıp, özellikle Mucip (Ataklı) va arkadaşlarının, İnönü ile bir hükümet ihtilâli üzerinde mutabakata varmaları sonucu, havacılardan mürekkep tutuklama gruplarının hazırlanması ve faaliyete geçmeleri, Vali Tulga'nın muvazi İstanbul'da harekete geçmesi, Harp Okulunun bombalanma tehdidi ve bunun gibi hareketler bu "22 Şubat Olayları"nın sebebini teşkil etmiştir.

Seyhan ve Aydemir 22-23 Şubat gecesi saat 04.30'a kadar İstanbul'daki ilk başarılarının İstanbul Radyosu tarafından anons edil-

mesini beklemişlerdir. Tabii bu bekleyiş beyhude olmuştur. Bu gibi durumlarda tereddüt ve dolayısıyla zaman kaybı ve cüret noksanlığı, kendilerini kolaylıkla elde edilecek bir başarıdan süratle uzaklaştırmıştır. Harekât tekniği bakımından şu ana kadar elde edilen bilgiler, eğer hakikati tam olarak ifade ediyorsa, tecrübesizliklerinin kurbanı olmuşlardır. **Muclp Ataklı ve arkadaşlarının bizim yanımızda elde ettikleri tecrübe ile onları mağlup ettiği hükmüne varmak mümkündür. İstanbul Radyosundan bekledikleri anonsu alamayınca teslim şartlarını müzakere ederek bildiğimiz sonuca varmışlardır.**

Hülasa olarak şunu diyebiliriz ki: Ordudaki temiz, ideal sahibi, vatanperver birçok arkadaşlarımızın, zorla yaratılan bir "İktidar İhtilâli" ile haksız şekilde mağdur edilmeleri, hatta son günlerde bu anarmol icraatın pek günahsız asteğmen ile yüzbaşı arasındaki ordu mensuplarına yönetilmesi; parti şefleri diktatoryası için, daha doğrusu, mutlak hakimiyet günlerini, on yıl süren, kendisi için çok acı olan devrede o günlerde sonsuz hasret, kin, pişmanlık ve intikam hisleri ile arayan, son seçimlerde dahi 11 milyon küsur vatandaştan 8 milyonunun hayır dediği adam, kendisine oynayanların çeşitli oyunları ile iktidara gelmiş ve bu nedenle minnettar olması gerektiği müessese ve kişilere karşı duyduğu aşağılık hissinin hıncı ile bilenmiş, namlı entrikacı, İnönü diktatoryası için Ordu'nun parçalanması pahasına atılmış en meşum adımdır.

Ordu'nun genç kademelerinde ve bize bağlı gruplar arasında emeklilik işlemleri yapılmaktadır. Halen İstanbul ve Ankara'daki tankların paletleri sökülmüş durumdadır. Malatyalılardan müteşekkil ve havacılarla desteklenmiş bir cunta kurulmuş, kendilerine İnönü Fedaileri ismini vermişlerdir.

22 Şubat olaylarına karışanlar için bahsedilen aftan bir haber yoktur. 14'lerin istihbarat raporunda yer alanlardan ayrı olarak sonradan öğrendiklerimi de eklemek isterim.

22 Şubat günü öğleden sonra, İsmet Paşa başkanlığındaki hükümet ve komutanlar, Çankaya'da toplanmışlardı. Muhafız alay komutanlığına bir gün önce tayin edilmiş olan Kur.Alb. Cihat Alpan (daha sonraları Cumhurbaşkanlığına Genel Sekreteri ve Kontenjan Senatörü olmuştur) birliğine yeni gelmişti. Alayı ve görevini tanımaya çalışıyordu.

Aydemir yaptığı plan gereği önce, Zırhlı Birlikler Okulundan

temin ettiği bir tank bölüğünü Çankaya'ya gönderdi. Muhafız Alayı Süvari Grup Komutanı Süvari Binbaşı Fethi Gürcan (Allah rahmet eylesin, Fethi Gürcan gerçekten şövalye bir subaydı ve benim Harbiye'den, Kuleli'den sınıf arkadaşımdır. 21 Mayıs olaylarından sonra idam edildi. Bana göre, Fethi Gürcan inanışları uğrunda kellesini veren, fakat komutanını ve arkadaşlarını satmayan bir şehittir. Eski bir Harbiyeli olarak kendisini, örnek bir subay ve idealist bir insan sayarım.) bu esnada, Alay komutanını tutuklamış ve alayın komutasını ele geçirmişti. Derhal bir kuryeyi Aydemir'e göndererek, durumu anlattı ve emir beklediğini bildirdi. Kurye olarak giden subayın gidip gelişi sırasında hükümet Çankaya'yı terk etti. Aydemir "Hepsini tutuklayın" emrini göndermişti; ancak subay bu emri ulaştırmadan Köşk boşalmıştı. İşte 22 Şubatın dönüm noktası bu gecikme olmuştur.

İnönü ve Hükümet, Hava Kuvvetleri Karargâhına gittiler, bir bakan hariç: Bu Dışişleri Bakanı Selim Sarper'di. Sarper Hava Kuvvetleri Karargâhına gitmek yerine evine gitti. **Çünkü Sarper, dha önce belirttiğim gibi bizim cumhurbaşkanı adayımızdı.**

Cumhurbaşkanı Gürsel'e gelince; Gürsel gerçekten çok heyecanlanmış ve bir süre kararsız kalmıştı. Hangi tarafı tutmalıydı? Hükümeti mi? Aydemir'i mi? Hava Kuvvetleri Karargâhını güvenilir bulmadı. **En emin yer,** Havacı Albay Fevzi Arsın'ın komutan olduğu **Mürted Havaalanı olabilirdi.** Duruma göre havaalanından Çankaya'ya geri dönmek veya başka istikametlere gitmek de mümkündü. Kimse nereye gittiklerini bilmiyordu. Üs komutanı Feyzi Arsın, güvenilir bir komutandı. Misafirleri karşıladı, istirahatlerini sağladı ve aldığı talimat gereği, pist başında harekete hazır bir uçak bulundurdu. **Gürsel, olup bitenleri buradan izledi. En kötü ihtimal olara Aydemir'in başarılı olması halinde ne yapılabileceği tartışıldı; ilk gidilecek yer İncirlik üssü olabilirdi.**

Aydemir oyunu kaybetti ve Gürsel 23 Şubat günü Çankaya'ya döndü..."

MÜŞERREF HEKİMOĞLU anlatıyor(22):
Gazeteci Yazar

"- Ben 22 Şubat gecesi komutan göremedim. Tepelerde bir kararsızlık vardı sanırım. Yoksa 22 Şubat bir operete benzemezdi!.."

22 Şubattan sonra o tankçı delikanlılar çil gibi dağıldı. Kimi Hakkâri'ye, kimi Doğu Beyazıt'a, kimi güney sınırına gitti. Askerlik şubelerinde görevlendirildiler. Oradan mektuplar yolladılar bana.

Bu arada Talat Aydemir'in cuntasından birkaç kişi geldi, Öncü dergisinde, Kuvvet'in(Eşinin adı. E.Y.) odasında ilginç konuşmalar geçti aramızda. Bu gruptakiler benim yazılarımı okuyor, 27 Mayısçılarla dostluğumu biliyorlar, onları niçin desteklemediğimi merak ediyorlardı. Oysa ben yeni anayasanın çizgisinde demokratik savaşı savunuyordum.

"- Komutanla bir konuşsanız!..."

"- Komutan kim?"

"- Talat Aydemir."

"- Ben 22 Şubat gecesi komutan göremedim. Tepelerde bir kararsızlık vardı sanırım. Yoksa 22 Şubat bir operete benzemezdi!"

Yine haftalar geçti. Aydemir'den çağrı aldım bir gün. Evinde beni bekliyor. Talat Aydemir'i çok az gördüm o güne dek. Üniformasını çıkarınca boyu daha kısalmış geldi. Oysa emekli albay üniformalı gibi konuşuyor. Fethi Gürcan ve biri daha var odada. Bir süre Öncü'den konuştuk. Sonra 27 Mayısçılardan.

"- S.Küçük akrabanız mı, yazılarınızda çok övünüyorsunuz?"

"- Hayır Selahattin Özgür enişte m."

Tabii senatörlerden yüzünü ekşiterek söz ediyor. Beni onlara sataşarak kışkırtmak istiyor. Bu deneme başarısız oldu. Sıra 14'lere geldi. T.Aydemir:

(22) Müşerref Hekimoğlu, "27 Mayısın Romanı", Çağdaş Y., İstanbul, 1975. Gazeteci yazar M.Hekimoğlu, 27 Mayıstan itibaren hemen bütün subayları yakından tanıyan, görüşmeler yapan bir gazeteciydi. Kimi subaylar ona özel yaşantılarına dahi anlatmaktan çekinmemişlerdi. Evinde pek çok döküman ve belgeye sahipti. Bu nedenle askerler tarafından göz altına alındığı da oldu. "Öncü" dergisinde yazıları yayınlanıyordu. E.Y.

"- 14'ler gücünü yitirmiş bir grup, artık hiçbir şey yapamazlar."

"- Çok haklısınız, üniformalarını çıkarttılar. Siz de öylesiniz. Gücünüzü iyice yitirdiniz. Siz de birşey yapamazsınız!.."

Mavi gözlerinde korkunç bir parıltıyla sözümü kesti emekli albay:

"- Türk ordusunda benden başka kimse ihtilâl yapamaz. Günü gelince üniformayı giyip yine ben yaparım ihtilâli."

Gülümsedim:

"- Özür dilerim, siz ihtilâlci değilsiniz!"

Mavi gözlerinde bir donukluk, şaşkın baktı yüzüme. Fethi Gürcan da bana çevirdi gözlerini. Nedense onun gözlerinden çok hoşlandım.

Sözüme devam ettim:

"- 22 Şubat gecesini birlikte yaşadık Sayın Aydemir. Bakanlar, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, parti liderleri, 27 Mayısçılar Çankaya'da, Ankara'daki bütün birlikler emrinizde. Çankaya'yı kuşatıyorsunuz, radyoyu susturuyorsunuz, ihtilâli gerçekleştiremiyorsunuz. Ben kadınım, ihtilâle aklım ermez ama bu bulmacayı çözemedim. Başaramayacaktınız niçin giriştiniz? İhtilâl karargâhının tepelerinde bir çatışma mı vardı acaba? Ya da siz o teknik vuruşu indirecek güçte değil miydiniz?"

Odada bir sessizlik. Aydemir hoşlanmadı bu sözlerden.

"- Siz temelli senatörlerin(23) *yakınısınız. Bize karşı olmanız çok doğal."*

"- Kimi tabii senatörlerin yakınıyım. 14'ler arasında da çok sevdiklerim var. 27 Mayıs ihtilâlini başardılar. Bir gecede, sessizce önceden haberli, aylarca yapılan toplantılarla, protokol imzalayarak değil... Sonra siz niçin ihtilâl yapacaktınız anlatmak güçtü. Benim gözümdeki çizginiz çok çelişik sayın Aydemir. 13 Kasımdan sonra sizi Sezai Okan'ın odasında gördüm. 14'ler için 'Türkiye bu beladan kurtuldu.' diyordunuz. Sonra 14'lerle ilişkiniz oldu. Ekrem Acuner ile ilişkiniz oldu, havacılarla ilişkiniz oldu. Siz kimlerle, kimden yanasınız akıl erdiremedim."

"- Ben tokmağı elime alıncaya kadar herkesle işbirliği yaparım."

"- Tokmağı elinize verirler mi dersiniz? Kuracağınız kabinede

(23) "Tabii senatör demek istiyor." 27 Mayıstan sonra adından da belli olduğu gibi bazı MBK üyeleri için İnönü'nün icad ettiği, demokratik olmayan, uydurma bir parlamenterlik ünvanı. Nitekim sonradan kaldırıldı.

Kâzım Taşkent'in üç kontenjanı varmış, diye duyduk. Tokmağın kimde olacağı belli değil mi?"

Konuşmamız durdu. Benim çokşey bildiğimi anladı komutan! Ben de başarısız bir ihtilâlciye yüklenmekten hoşlanmadım. Soğuk bir rüzgar esti odada, kalktım. Talat Aydemir hâlâ üniformalı gibi, biraz önceki sözünü tekrarladı:

"- Göreceksiniz, benden başkası ihtilâl yapamaz."

Kapıdan çıktım. Fethi Gürcan ile şimdi adını hatırlamadığım öteki 22 Şubatçı da çıktılar. Yolda Fethi Gürcan ile konuştuk. .

"- Sizi ilgiyle dinledim. İhtilâl için ortam görmüyorsunuz ama bu politik kadrolarla o ortam her zaman oluşur."

"- 22 Şubat, ihtilâl düşüncesini de soysuzlaştırmadı mı?"

Çakı gibi bir binbaşı, gözümden hiç gitmez, önümde selam çakışı.

Aylar ve aylar sonra Hakkâri'deki, Doğu Beyazıt'taki tankçı delikanlılar Ankara'ya üşüştüler birden. Mayıs ayı, dallarda bahar, kanları ihtilâl özlemiyle kaynayan delikanlılar. Bizim kapıyı da çaldılar. Kuvvet ile konuşur, karar veremezdik.

"- Bu Talat Aydemir'in bir yanı var, biz anlayamadık. Bak çocukları topladı yine."

"- Yeniliğin öcünü alacak belki."

"- Bana başka bir kompleks var gibi geliyor, belki de 27 Mayıs kompleksi. İlk Komite'de, ihtilâlin çekirdeğinde var Aydemir, çekirdek patlarken yurt dışında. Bunu kolay sindiremedi."

"- 27 Mayısçılar da onu tam yerine verdiler. Harp Okulu Komutanı olunca ihtilâl tutkusuna saplandı..."

O günlerde bir de telgraftan söz ediliyordu. Doğru olup olmadığını bilmiyorum; yalnız duydum, kanıtlayacak belgelerden yoksunum, bir iş adamı Harp Okulu Komutanı olunca telgraf çekmiş Albay Talat Aydemir'e:

"Sizin kişiliğinizde ikinci Atatürk'ü selamlıyorum!"

Herkes bu tür sözleri kolay taşıyamaz değil mi? Aynı iş adamı Harp Okulunun kitaplığını yeniledi sonra. Daha sonra başka söylentilerde çıktı.

Talat Aydemir Nereden Cesaret Alıyordu?

Genç Kurmay Albay Talat Aydemir'in kendi kendine bir cunta yaratıp gerek askeri bir iktidarı devirmeye(25) ve gerekse Türkiye Cumhuriyetini ele alıp onun başına geçmeye cüreti ve cesareti olamazdı. Bunun açık delili Aydemir'in en çok şahlandığı devirlerde dahi kendisine Harp Okulu Komutanlığını yeterli gördüğünü birçok defalar tekrarlamış olmasıdır.

Aydemir Milli Birlikçe tutulan yolun doğru olmadığına ve Ordu çoğunluğunca bu yolun kalpten tasvip görmediğine inandığı ve bazı olayları gözleriyle gördüğü için cesaretini artırmıştır. Bir kere iktidarda bulunan Milli Birlikçilerin çoğunun kendi rütbesi ayarında ve hatta altında olduğunu görmüş olması, onlarla daha 1957 yılında bu mevzuları aynı seviyede ve hatta bazen daha üstün durumlarda ele almış olması, Milli Birlikçilerden bir kısmının ihtilâlden sonra da onunla işbirliği yapıp adeta gidişat hakkında fikirlerini dahi sormuş ve dinlemiş olmaları, birkaç arkadaşını etrafına toplayıp vasatı uygun görünce olayların da yardımıyla sözünü dinletir hale gelmesi cüretini artırmıştır. Ayrıca Ordu içinde de bazı subay ve generallerin düşünce ve fikirlerine karşı tasvipkâr davranışları ve zaman zaman en büyük askeri kademelere kadar çıkıp teklif ve fortraklar yapması, her türlü geniş hazırlığına adeta yardımcı olunması ve dışarıdan da bir kısım iş ve fikir adamlarının çeşitli teşvik, yardım ve destekleri onu belki haklı olarak cüretlerinde her gün biraz daha ileri götürmüş, fakat hareketinin zamanını ve şeklini iyi ayarlayamadığından, sonunda bütün destekçileri kendisinden el çekerek yalnız kalmasına neden olmuşlardır. Bu destek ve teşvikçilerin bugün vicdan azabı çekmediklerini düşünebilmek mümkün değildir. Ancak ne var ki, merhum Aydemir de hakikaten Harp Okulu Komutanlığına razı olduğunu kendi ağzı ile ikrar ettiği gibi, esasen biraz başarılı olsa da işi yürütüp sonunu getirecek çapta bir lider olmadığını ikrar etmiş, olaylar da bunu ispatla-

(24) Sıtkı Ulay, "27 Mayıs 1960, Harbiye Silah Başına", İstanbul, 1968.
(25) Sıtkı Ulay'ın, İnönü hükümeti iktidarda olduğu halde, "Askeri bir iktidarı devirmeye," tanımlamasına dikkat ediniz.

maya yeterli gelmiştir. Çünkü 22 Şubatta herkes onun hareket saatini beklerken biraz kan dökmeye tahammül edemeyen hissiyatına mağlup oluşu ve hele Cumhurbaşkanı dahil bütün Hükümeti Çankaya'da toplu bir halde ele geçirmişken, Fethi Gürcan'a:

"Serbest bırakın, onlarla işim yok..." deyişi zaten herşeyi göze almış kararlı bir lider ve ihtilâlci vasfından yoksun olduğunu bu işi bilen ve anlayan herkes takdir edebilirdi. Aydemir'e "Allah rahmeteylesin!" derken onu, patlama noktasına kadar getiren, önüne çıkıp fitilini çekerek patlamasına engel olmayanları ve hele son noktaya kadar destek ve tasvipçi olup da birdenbire sırt çevirerek, asılıp gözden kaybolmasını kendileri için yararlı görenleri biraz da ayıplamamak elden gelmiyor.

Orgeneral **MUHSUN BATUR** anlatıyor(26):
Hava Kuvvetleri eski Komutanı

"Biz havacılar, çok büyük bir çoğunluğumuzla düzenden yana ve yeni ihtilâl ve hele maceralara karşıydık.."
"En şaştığım daha üst rütbelerin...
Albay olan Aydemir'i lider olarak görmelerliydi..."

Ekimin sonlarına doğru İstanbul'dan davet aldım fakat gitmedim... Sonradan öğrendim ki bazı general ve subayların katılması ile "21 Ekim Protokolü" diye bir yazılı metni imzalamışlar ve 25 Ekimden sonraya kalmamak şartı ile yönetime el koymaya karar vermişler... Ben şahsen işi ciddiye almadım... Çünkü buna benzer kararlar defalarca alınmıştı (daha sonraları da alınacaktı ya!) fakat her defasında çeşitli nedenlerle ertelenmiş veya Komuta katı da devreye sokulmak istenmiş... Bu temin edilmeyince vazgeçilmişti. Başta Cevdet Sunay olmak üzere Komutanlar katılmayınca bu teşebbüs de akamete uğramıştı... Fakat bu gibi hareketler durdu mu?... Hayır durmadı.

Meclis açılmış, Cumhurbaşkanı seçilmiş, İnönü Başkanlığa getirilmiş... İlk koalisyon hükümeti kurulmuş ve demokrasi çarkı dönmeye başlamıştı.

(26) Muhsin Batur, "Anılar ve Görüşler", Milliyet Yay,, 1985.

1962'ye girerken ben huzurlu ve çok sevdiğim mesleğimle uğraşmaktan memnundum... Ama bu fazla sürmedi... İstanbul ve Ankara'da çeşitli toplantılar yapılıyor fakat ben hiçbirine katılmak gereğini duymuyordum... Yalnız haberleri alıyor... ve gelişmeleri izliyordum.

1962 yılına girdiğimizde, Silahlı Kuvvetler içinde huzursuzluklara paralel olarak disiplinsizlikler de artıyordu. Bir türlü kışlaya dönemiyorduk. Bunda, politikacıların da büyük kusuru yok değildi. Adeta olay daha sıcak olmasına karşın 27 Mayısa karşı bir husumet havası estirilmeye çalışılıyordu... Mecliste sert tartışmalar ve kavgalar oluyor... Subaylara ve eşlerine küfreden bir milletvekili, subay kökenli bir Genel Müdür tarafından dövülüyor ve dokunulmazlığı kaldırılıyordu. Başbakan İnönü, deneyimlerine, soğukkanlığına, yol göstericiliğine rağmen çalkantıları durduramıyordu. Silahlı Kuvvetlerdeki kaynaşmanın başını Talat Aydemir ve grubu çekiyordu ve nedense adeta "Dokunulmazlıkları" vardı... En şaştığım durum ise daha üst rütbeli birtakım insanların.. Albay olan Aydemir'i lider olarak görmeleriydi... Ama bu tipler genellikle ikili oynuyorlardı. İstanbul'da yeni bir müdahale protokolü hazırlanmış ve imzalanmıştı. Bu toplantıya ben ve bana bağlı birliklerden kimse katılmadı... Biz havacılar, çok büyük bir çoğunluğumuzla düzenden yana ve yeni ihtilâl ve hele maceralara karşıydık Silahlı Kuvvetler'de... İhtilâl için söz verip cayanlar, kararsızlar elbette vardı fakat genelde başta Başbakan İnönü olduğu halde Genelkurmay Başkanı Org. Sunay ve Kuvvet Komutanları bir harekete karşıydılar.

Talat Aydemir ve yakın arkadaşlarının Ankara dışına atanmaları sonunda 22 Şubat olayı patlak verdi.

Komutan Tansel, Ankara'ya döndükten sonra 25 Şubat günü görüşlerimi yansıtır bir yazıyı kaleme aldım... Gereği için kendisine arz, bilgi için ast birliklerime gönderdim. Bu yazıda;

* Meşruluğu tartışma kabul etmeyen 27 Mayısın getirdiği 9 Temmuz anayasasına, Meclis ve Hükümetin meşruiyetine inandığım,
* Silahlı Kuvvetler Yüksek Komuta Kademesine güven duyduğum,
* 22-23 Şubat olaylarının;
- Son bir aylık dönemde, bazı partilerin ihtilâl öncesi hareketin hasretini çeken, 27 Mayısı dejenere etmek isteyen müfrit kanat-

larının faaliyetleri ve malum bazı gazetelerin zedeleyici ve yıkıcı tahrikleri ile Hükümetin ve Yüksek Komuta katının lüzumlu önlemleri almakta gecikmiş olması,

- Bu gecikmenin yarattığı huzursuzluktan faydalanmak isteyen Silahlı Kuvvetler içindeki sağduyu yoksunu ve kısa görüşlü bir zümrenin faaliyetleri bilindiği halde gerekli ve kuvvetli tedbirlerinin zamanında alınmamış olmasından patlak verdiğini,

* Bu hareketlere sebebiyet verenlere karşı yasal işlem yapılmasını,

* Son olaylarda olumlu rol oynamış bazı kişilerin deklaresi ile işin şahsiyata ve Kuvvetler arası sürtüşmeye yönetmeye dökmenin yanlış olduğunu,

* Kendilerinden her zaman olağanüstü ağır görevler istenen alt kademelerin olaylar hakkında zamanında bilgilendirilmeleri ve yönlendirilmelerinin doğru olacağını... arz ettim.

22 Şubat olayı kapandıktan sonra Komutan Tansel ve Karargâhı bambaşka bir hava içine girdiler. 22 Şubat ayaklanmasını ne Silahlı Kuvvetler ve ne de Hava Kuvvetlerinin tümü değil de yalnızca Hava Kuvvetleri Karargâhındaki (isim de belirtmek suretiyle) bir avuç insan bastırmıştı(!) Bu durum bana göre çok yanlış bir tutumdu... düşüncelerimi ikinci bir yazı ile Komutan Tansel'e sundum. Özetle:

"22 Şubat olayı Silahlı Kuvvetlerimizce bastırılmıştır... Kuvvetler arasında sürtüşme yaratılmaması lazımdır... Hava Kuvvetleri içinden bir grubun şerefi kendilerine mal etme heves ve gayretleri önlenmelidir... Silahlı Kuvvetler mensupları artık politikadan çekilmelidir... yönetim yerine oturuncaya kadar Silahlı Kuvvetlerimizin görüşleri, beraberlik içinde hareket edecek Genelkurmay Başkanı ve üç Kuvvet Komutanınca Milli Güvenlik Kurulunda dile getirilmeli... Bu sağlanırsa Silahlı Kuvvetler mensuplarının tatmin olacağı..." şeklindeydi.

Bu görüşlerimde aldanmadığım da maalesef sonraki olaylar doğruladı... Hava Kuvvetlerinde yeni bir bölünmenin tohumları 22 Şubatın hemen ertesinde atılmıştı.

"Memleket batıyor, çare bul(!)"

MAH Başkanı Tümg. Naci Aşkun

18 Şubat günü MAH(28) (Milli Emniyet Hizmet Riyaseti) Başkanı Tümg.Naci Aşkun'la görüşmüştüm. 22 Şubat saat 22.00 sıralarında telefon etti. (T.Aydemir hareketi sonrasında) Aramızda ilginç bir diyalog oluştu. Odamda bulunan en az 15 kişi bu konuşmaya tanık oldu:

- Naci Aşkun: *"Memleket batıyor, çare bul!"*

- Talat Turhan: *"Benim emrimde dört sivil memur, iki hademe var, bunlarla mı çare bulacağım?"*

- N.A.: *"Benimle bu şekilde konuşma!"*

- T.T.: *"Ben yarbayım, siz omuzu çaprazlı yarbaysınız (Tümgeneral olduğunu değişik bir biçimde açıklıyorum.) Türkiye'nin en etkin örgütünün başındasınız."*

- N.A.: *"Çözüm önerisi istiyorum..."*

- T.T.: *"Olayın patlamasına atamalar neden oldu. Atamaları durdurun. Sonra ben başkaldırının liderleriyle görüşüp olayın büyümesini engellemeye çalışırım."*

- N.A.: *"Sana nasıl yardımcı olabilirim?"*

- T.T.: *"Önerimi Gn.Kur. 2.Başkanı Memduh Tağmaç'la görüşün, kabul ediyorsa ayrıntıyı onunla görüşürüm."*

- N.A.: *"Memduh Paşayla görüşüp seni tekrar arayacağım."*

Yarım saat sonra telefon geldi:

- N.A.: *"Memduh Paşaya ulaşamadım. Zeki Paşayla görüştüm. Seni bekliyor. Kendisiyle GKB'ye git önerini benim adıma kendisine ilet."*

- T.T.: *"Arabuluculuk mu öneriyorsunuz?"*

---

(27) Talat Turhan, "27 Mayıs 1960'tan 28 Şubat 1997'ye", Sorun yay., 2001. Talat Turhan'ın MSB Özel Kalem Müdürü olması nedeniyle asker sivil arasında çok önemli enformasyon ağının merkezindeydi. Bu nedenle verdiği bilgiler gerçekçi ve çok önemli olmuştur.

(28) MAH, ilk önce 1927 yılında Genelkurmay Başkanlığının emriyle ve bu makama bağlı olarak 5 ilde şubesi bulunan bir riyaset (başkanlık) şeklinde kurulmuştu. Sonradan 1965'te çıkarılan bir yasayla MİT (Milli İstihbarat Teşkilatı) şekline dönüştü.(E.Y.)

- N.A.: *"Evet."*

KKK'lığı GKB'de panik yaşanıyordu. Tanığı olduğum bu paniği batan bir denizaltıdaki denizcilerin psikolojisine benzetirim.

Çok değer verdiğim eski komutanımın isteğini kabul etmem aslında hayatımın en büyük hatalarından biriydi. Çünkü Tağmaç beni hasım kabul ediyordu. Aramız açıktı...

İlk önce Tuğg. Zeki İlter'in makam odasına gittim. Oda kalabalıktı. İçeride belirgin bir panik havası yaşanıyordu. Birlikte Genelkurmaya geçtik. Memduh Tağmaç koridorda makam odasının önündeydi. Etrafında Albay ve Yarbay rütbesinde 8-10 kurmay subay vardı. Aşkun'un önerisini kendisine aktardım. Aslında demoralize durumda olan Tağmaç, beni görünce tepesine kan hücum etmiş bir durumda bana hitaben:

"- Sen ne biçim kurmayasın," dedi.

"- Ben bu etrafınızdaki kurmaylara benzemem, ST101-5 talimnamesinde yazılı olan kurmay niteliklerini taşıyorum. Fikir ve kanaatlarimi açıkça söylüyorum. Siz bana bu şekilde hitap edemezsiniz. Ancak önerimi kabul ya da reddedersiniz." diyerek GKB'yi Zeki İlter'le birlikte terk ettim. Daha sonraki dönemde yakın çevresine o gece kendisini öldürmek için GKB'ye gittiğimi, sonra etrafındakileri görünce vazgeçtiğimi söylediğini öğrendim. Oysa önerimden saatlerce sonra Ekrem Alican'dan arabulucu olarak yararlanmıştı.

Bu arada Ankara'da ne oldu sorusunu yanıtlamak gerek... Aslında neler olmadı ki şeklinde sormamız daha doğru olurdu. Bu soruyu tümüyle yanıtlamak için birkaç kitap yazmak gerekir. Bu nedenle birkaç çarpıcı örnekle durumu açıklamak istiyorum.

SKB örgütü döneminde seçimlerden önce, 20 general, 80 kurmay albaydan oluşan bir emekli listesi hazırlanmıştı. Sunay bu listeden 10-15 kişinin emekliliğini onadı." demişti. 22 Şubatta TSK'daki dalgalanmaların kökünü kazımak için yeni bir örgütlenmenin gerektiğine inanıyordu. Tağmaç'la paralel düşünüyorlardı.

Formül bulundu; bu kesimin emekliye ayrılması için teke tek temas edilip karşıt bir örgütlenmenin temeli atılmaya çalışıldı. Aslında bu anlayış 12'li darbelerde meyvelerini verdi.

Üç general bir ay süreyle Türkiye'yi dolaşıp emekli edilmesi düşünülen general ve kurmay albaylarla ilişki kurup "Talat Aydemir sizi emekli edecekti; ama Sunay Paşa sizi kurtardı." teması işlenip bu kişilerin canla başla işe sarılmaları sağlandı. Bir anlamda

Sunay-Tağmaç cuntası oluşturuldu...

22 Şubattan sonra Memduh Tağmaç bir ay süreyle sadece muhbirleri kabul etti. Odasında özel bir düzenleme yapılmış, bir paravana arkasına silahlı iki subay yerleştirilmiş ve teyp konulmuştu. Muhbirleri ürkütmemek için aratmadan içeri aldırıyordu. Eğer silahlı bir eyleme kalkışacak olan olursa, muhbirin görmediği subaylar onu öldüreceklerdi. Muhbirin oturacağı yer de buna göre düzenlenmişti. Akşamları teyp çözülüyor, zapta bağlanıyor ve odadaki subaylar imza atıyorlardı. Odadaki subayların biri benim dostumdu... Çok yakın bir sınıf arkadaşımın benim hakkımdaki suçlamalarına tanık olmuş ve bu durumu bana ulaştırmıştı. Böylece Sunay-Tağmaç cuntasının(!) alt kadroları da muhbirlerden sağlanmıştı. Türkiye bölgelere ayrıldı. Bu muhbirler üçer kişilik gruplara bölündü. Altlarına birer jeep ve harcırah verildi. Görevleri garnizonları dolaşmak, kişisel arkadaşlık ilişkilerini kullanıp yemekli içkili toplantılar düzenleyip, 22 Şubata yandaş olanlarla karşıt olanları saptamaktı. Böylece Sunay-Tağmaç cuntasının üçüncü halkası oluşturuldu, karşıtlar saptandı. Bir taşla birkaç kuş vurulmak isteniyordu. Batı bölgesindeki ekibin başında benim muhbirim vardı.

Afyon'u atlayıp Denizli'ye geçtiler. Oradaki yemekli toplantıda muhbir aleyhimde konuşmaya başlayınca bir yargıç üsteğmen muhbire hitaben: *"bu gibi konular içki sofralarında konuşulmaz, bizler sizi tanımıyoruz; ama Talat Turhan'ı tanıyoruz. Yarın duruşmam yok. Mahkeme salonunda bu konuyu tartışmak üzere sizleri -muhbirleri- ve durumu uygun olan sofradaki arkadaşları toplantıya çağırıyorum,"* diye hitap etmiş, ertesi gün muhbir ekibi toz olmuştu... Bizimkiler Batı Anadolu bölgesinde aradıklarını bulamadan Ankara'ya döndüler.

22 Şubattan sonra GKB Orgeneral Cevdet Sunay, MAH Başkanı Tümgeneral Naci Aşkun'u çağırır. Aralarında ilginç bir diyalog geçer:

Cevdet Sunay: "*22 Şubat belası senin yüzünden başımıza geldi.*"

Naci Aşkun: *"Ne demek istiyorsunuz?"*

C.S.: "*Ben kaç defa sana MAH'ı TSK'nın peşine tak dedim, ama beni dinlemedin. Ordudan haberimiz olsaydı tedbir alırdık.*"

N.A.: "*Bir harekât olacağından haberiniz yok muydu?*"

C.S.: *".... Şimdi sana emir veriyorum. Milli Emniyetin yüzde*

60'ını TSK'nın peşine takacaksın."

N.A.: *"Yarından itibaren emrinizi uygulamaya başlayacağım. Yalnız unutmayınız ki, siz de Slh. K.'lerin bir mensubusunuz onun için izlemeye sizden başlayacağım."*(29)

Ben ise bu konuyu "Genç Kemalistler Ordusu" davası ve "Bomba Davası"nda dile getirmiş: "MİT'in Silahlı Kuvvetler mensuplarını takip ettiğini bu yöndeki girişimlerinin her geçen gün artacağını ve MİT'in görevini kötüye kullanan parazitlerden temizlenmesi gerektiğini, Anayasa'yı ihlal ettiğini ve 'Genç Kemalistler Ordusu' olaylarında tıpkı bu günkü gibi yasadışı olarak soruşturmaların MİT'te yapıldığını" belirtmiştim.

"Böylesine kaypak ve kaygan, oportünistlerin düzene egemen olduğu bir ortamda inançları ve karakterleri doğrultusunda hareket edenlerin saf dışı bırakılmaları doğaldı."

T.Turhan'ın E.General Fahrettin Soydaner'e yanıtından seçilmiş paragraflar(30)

22 Şubat 1962 başkaldırı girişiminden beri sizin gibi düşünenler tüm olanaklarını seferber edip bu olayı çıkarlarına geldiği gibi yorumlamak için çaba gösteriyorlar. Oysa ki bilindiği gibi 22 Şubat olayına katılanlar için, Dünya Parlamentolar Tarihi'nde eşi bulunmayan af yasası çakırılmıştır. Kim ne derse desin ben bu yasanın; gerçeklerin örtbas edilmesi, korkulan olası gelişmeleri önlemek, pamuk ipliğine bağlı iktidar dengesini korumak için çıkarıldığına inanıyorum.

Bilerek ya da bilmeyerek başkaldırı gecesini (22/23 Şubat 1962) gerçeğe yakın anlatmıştınız. Bu noktada size katılıyorum.

Evet, o gece "Birliklerin elden çıktığı" açı da olsa bir gerçektir. Ancak bu oluşumda Komuta Heyeti ve iktidarın aymazlığı ve sorumluluğunun hep gözardı edildiği de bir gerçektir.

Olay gecesi MSB'deki görevim başında bulunduğumdan; Genelkurmay, Kara Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetleri karargâhlarında yaşanılan paniği gözlemledim. Örneğin:

- 22 Şubat öncesinde bütün Silahlı Kuvvetlere komuta yetkisi-

(29) Bu diyaloğu Naci Aşkun, Talat Turhan'a anlatmış ve örgütüne yayınladığı emrin elyazısı aslını ona vermişti. Talat Turhan o dönemde üst düzeydekilişkilere ışık tutan bu tarihsel belgeyi kamuoyuna maletmek için yayınlamıştır. (E.Y.)
(30) 4 Aralık 1966 tarihli AKŞAM gazetesinde yayınlandı.

ne sahip kişi başta olmak üzere bazı komutanların kendi can emniyetleri için "Özel Birlikler" oluşturacak duruma düştüğünü biliyor musunuz?

- O gece gerek şehirlerarası, gerek antrak, gerekse dahili en çok çalışan telefonlardan biri de benim makam odamdı. Çoğunlukla hattın öbür ucunda Anadolu'nun değişik şehirlerinde görevli generaller vardı. Ankara'daki havayı benden öğrenip ona göre kararlarını verme ve kendilerini emniyete alma gereksinimi duyuyorlardı.

Beni arayanların biri de 66.Tüm.K.Tümg.Faruk Güventürk'tü. 1.Ordu Komutanı Orgeneral Cemal Tural'ın da o geceyi karargâhı yerine 66. Tümende geçirmeyi uygun gördüğünü biliyor musunuz?

Böylesine kaypak ve kaygan, oportünistlerin düzene egemen olduğu bir ortamda inançları ve karakterleri doğrultusunda hareket edenlerin saf dışı bırakılmaları doğaldı.

- O gece Mürted Askeri Havaalanında pist başında içinde yolcusuyla bekleyen uçaktan haberiniz var mıydı?

- Ertesi günkü (23 Şubat 1962) kahramanlar arasında adından en çok söz edilen Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İrfan Tansel'in başkaldırı gecesi nerede ve ne durumda olduğunu Başbakan İnönü dahil çok kişi bilmiyordu.

Bizleri konuşturmayın da bu yaraları kabuklarıyla tarihin değer yargısına bırakalım.

Genç subaylar emrinde bulundukları en yüksek makama ve çirkin politikacılara karşı başkaldıracak duruma getirilmişlerse bu oluşumdan derece derece sivil, asker yönetimde bulunan herkes sorumludur.

---

22 Şubat olayı savlandığı gibi ne İnönü'nün ne de o gecenin kahramanlarının(!) çabalarıyla önlenilmemiştir. Akılları olayların ve sorunların derinliğine inmeye yeterli olmayanlara söylenecek sözümüz olamaz. Ama 22 Şubat başkaldırısının başlatanların vazgeçmeleriyle önlendiği tarihsel gerçeğini de vurgulamak isterim.

Savımız odur ki, eğer bir ülkede Harp Okulu öğrencileri ve

genç subaylar emrinde bulundukları en yüksek makama ve çirkin politikacılara karşı başkaldıracak duruma getirilmişlerse bu oluşumdan derece derece sivil, asker yönetimde bulunan herkes sorumludur. Elbette bir general olarak sizin de bu sorumlulukta bir payınız bulunacaktır. Sorunu bu yönüyle irdeleme gereksinimi neden duymuyorsunuz?

22 Şubat gecesi binlerce Harp Okulu öğrencisi ve genç subayı başkaldırıya iten nedenlere eğilmek yerine, sonuçları kötülemeyi çıkarlarına uygun bulan sahte kahramanlarla koalisyonlar içinde durumu kurtarmak ve iktidarını korumaktan başka kuşkusu olmayan politikacıların kısır ve ülke gerçekleriyle bağdaşmayan davranışlarını da tarihin yargısına bırakıyorum.

22 Şubat Olayının oportünist ve çirkin politikacıya indirdiği tokattan hâlâ bazı çevrelerin hatalarından keramet aradığı İnönü dahil herkesin nasibini almış olduğu elbette yadsınamaz. Statükocu İnönü'nün reformist kesilmesi bu döneme rastladığı gibi 'ortanın solu' sloganının da 27 Mayıs ve sonrası devinimlerden etkilendiğini düşünüyorum.

22 Şubat olaylarına katılanları "rejim aleyhtarı" diye nitelemek haksız bir suçlamadır. Onlar, şekli bir demokrasinin, oynanan oyunların ayırdına vardıkları için bu çirkin oyunun aktörlerine ders vermek için yaşamlarını hiçe sayan devrimci yurtseverlerdir.

Subay ve astsubayların kışlalarında rahat ve huzur içinde çalışmasını isteyenler, onların düşlediği Türkiye'yi Atatürk'ün gösterdiği yönde gerçekleştirmek zorunluluğunu hücrelerine kadar duyumsamalıdır.

Yarının Türkiyesi gözle görülür ekonomik ve finansal bir kalkınma içinde; nitelikte politikacı ve devlet adamlarının yönetiminde, seçimlerinde para dönmeyen, bürokrasisi rüşvet, kayırma, komisyon, hırsızlıktan arınmış, vergi yükümlülüklerinin vergi kaçırmadıkları, gümrük rezaletleri yaşanmayan, din sömürüsü yapılmayan, asayişin sorun olmadığı, sosyal adalet ve güvenliğin bütün koşullarıyla sağlanmış, kalkınmış ve geleceğinden emin vatandaşların yaşadığı bir ülke olacaktır.

Despotizm, jurnalcılık, yapay ve çıkarsal ilişkilerle günü geçiştirmekle düşlenen hedeflere ulaşılmayacağı bilinmelidir. Modası geçmiş yöntemlerle tarihin akışını değiştireceğini umanlar aymazlık içinde olduklarını ergeç algılayacaklardır.

Çeşitli yöntemlerle Atatürkçüleri böldükleri gibi Atatürkçü düşünceyi yargılayacak kadar güçlendiler. Oyuna getirildiğimizin ayırdını ne zaman anlayacağız?

Koltuk tutkunu olmayan, yüreğinde kişisel çıkar kaygıları bulunmayan gerçek Atatürkçüler bırakın böylesine kısır tartışmaları; yoksa "Atı alan Üsküdar'ı geçecektir..."

"Politikacı göğsüne havacı rozeti takacak yerde, Türk Silahlı Kuvvetlerinin iki kuvvetini karşı karşıya getirecek ölçüde öngörüden yoksun olmanın tarihi sorumluluğunu algılamalıydı..."

Aslında 6 Haziran 1961'den bu yana çirkin politikacının, Silahlı Kuvvetler üzerinde çıkarına uygun girişimlerini yoğunlaştırdıklarının tanığı oluyoruz. Bu çabaların bir sonucu olarak SKB içinde havacılar ikircimli bir konuma düşerek, İnönü iktidarından başka seçeneği düşünmek gücünü yitirmişlerdi.

Bu olumsuz etki sonucu 22 Şubat 1962 gecesi Kara Kuvveti karşısına Hava Kuvveti çıkarmak gibi tarihimizde benzeri olmayan bir olumsuzluk yaşanmıştır.

Ertesi gün politikacı göğsüne Hava Kuvvetleri rozeti takacak yerde, Türk Silahlı Kuvvetlerinin iki kuvvetini karşı karşıya getirecek ölçüde öngörüden yoksun olmanın (tilki kurnazlığının) tarihi sorumluluğunu algılamalıydı. Ama o yetenekte olsaydılar aslında böylesine korkunç bir olay yaşanmazdı...

9 Şubat 1962 protokolüne imza koyanlar, imzalarının onurunu hiçe sayıp bir yandan da politikacıyla ilişkiyi sürdürmüş ve hatta ona akıl hocalığı yapmakta kişisel çıkar ummuştur. Bütün bu hayınlıkların sonucu girişilen tertiplerle Ankara Grubu bir yandan harekete itilirken diğer yandan yalnız bırakılmıştır.

Bu durum 9 Şubat 1962 protokolü dışında bir ihtilâle taraftar olmayan Talat Aydemir ve arkadaşlarını istemeyerek de olsa 22 Şubat 1962 kalkışmasının liderliğine itmiştir.

22 Şubat 1962 olayında bir oldu bitti sonucu liderliği üzerine alan Talat Aydemir, şartları hazır bir ihtilâlin düğmesine basma iradesini gösterememiştir. Yoksa o gece sabaha kadar ihtilâl karargâhının hiyerarşisi içinde kalan 18.000 kişinin karşısına dikilecek hiç-

bir güç ve irade tasavvur edilemezdi.

Talat Aydemir'in kararsız ve ilkesiz tutumu, o zamanki iktidar ve komuta çevrelerinde ucuz kahramanların doğmasına neden olmuştur. Nitekim o tarihlerde Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İrfan Tansel'in kahramanlığını(!) dergisinde kapak konusu yapacak kadar gerçekleri gizlemekte yarar uman bir yazar, bugün Tansel'in 22 Şubat gecesi Eskişehir'de olayların dışında olduğunu kabul etmektedir.

22 Şubat 1962 olayının aksayan yönlerinden çok söz edilmiştir. O evrelere şimdilik girmeksizin olaya katılanları sadece T.Aydemir'in peşinde göstermekte yarar uman politikacının anlayışını nefretle yadsımak isteriz. 22 Şubat 1962 olayına katılanlar, attıkları imzanın ve ettikleri yeminin şerefine sadık, gerçek devrime gönül vermiş, Türkiye'nin Atatürk ilkeleriyle yönetilebileceğine inanmış kişilerdi.

Ülkemizin bugün eşiğine geldiği vahim durum, 22 Şubatçıların haklılığını gösterdiği gibi, bu günden görünen yarınları yaşadığımız zaman, 22 Şubat muhasebesinin günümüzden çok değişik bir bakış açısıyla tarihçilerce değerlendirileceği görülecektir.

(Bazı çevreler aradan 35 yıl geçmiş olmasına karşın, 22 Şubat olayı ile 28 Şubat 1997 süreci arasında koşutluk kurup, 28 Şubat sürecini karalamak istiyorlar. Oysa 22 Şubat 1962 olayı başarısız bir başkaldırı olmasına karşın, 28 Şubat süreci döneminin iktidarının onayıyla gerçekleşmiş, benimsenen deyimiyle postmodern bir darbedir. Ancak 22 Şubatta başkaldıranlar da Atatürk ilkelerinden ödün verilmesinden, özellikle 27 Mayıstan hemen sonra başlatılan reaksiyoner "karşı devrimci" süreçte TSK'nın hedef alınmasından ve özellikle azgınlaşan irticadan tedirgindiler...)

22 Şubatın dramı 23 Şubatta açıkça ortaya çıkmıştır.

"İktidar tecezzi-bölünme-kabul etmez" ama 22 Şubatta politikacı ihtilâlciye pazarlığa girişmek durumuna düşmüştür. O gece bütün Ankara'nın denetimi iktidarın elinden çıkmış, ama yine de gerçek sorumluları koltuklarından ayrılmayı düşünmemişlerdir. Bütün bu olayların açıklanması demokratik bir yönetimde oldukça güçtür ama, Türkiye'de "Protokol" üzerine oturan bir yönetimde "demokrasiyi kurtarmak" gibi bir kavramın ardına sığınılıp her türlü oyunu oynamak olanaklıdır. Bu oyunların en belirgin örneklerinden biri, 50 sayılı af yasası olsa gerektir.

Politikacı yasa önünde aynı suçu işlemiş kişileri bir çizgiyle ikiye ayırıyor. Kuvvetler ayrımının benimsendiği bir düzende TCK 146/1'e giren başkaldırıyı yargı süzgecinden geçirmeksizin affedebiliyor. Çizginin altında hainler, çizginin üstünde kahramanlar kalıyor. O kahramanlar ki, gerçekte affedilenlerin kendileri olduğunun idraki içinde, İnönü'ye şükran borçlarını onun iktidarına destek vererek ödüyorlar. Fakat ne yazık ki, bütün bu entrikalara karşın "karşıdevrimci"ler güçlendikçe güçleniyor.

Eğer İnönü hükümetinin iktidar gücü, 22 Şubata kadar kısaca açıklamaya çalıştığımız olaylar içinde, yasa önünde suçlu durumda bulunan herkesi yargı önüne çıkarabilecek güçte olsaydı, bir 21 Mayıs olur muydu?

Talat Turhan, 25 Kasım 1966'da KKK Ordu Donatım Başkanı Tümgeneral Fahrettin Soydaner'in yazdığı mektubun bir bölümünde şöyle diyor: (Yanıt şeklinde karşılıklı mektuplaşmalar olmuştu. E.Y.)

"Askeri alandaki bu entrikaları politik alanda benzerleri izledi. Protokoller, tabancalı, bıçaklı Cumhurbaşkanı seçimleri, ısmarlama Başbakan ataması... Bunun adı da demokrasi ha!? Ondan sonra siz demokrasiden, rejimden yana, bize karşı... öyle mi?

Mükemmel bir Anayasa ve yeni bir seçim kanununu sihirli değnek sanan 40 yıllık politikacılar aldanmıştı... Öç alma hevesleri belirdi. Olumsuz politik olaylar birbirini izledi. 'Rüzgar ekenlerin fırtına biçmek' zamanı gelmişti... 22 Şubat kendiliğinden oluşmadı. Olayı af izledi. En büyük yanılgınız bizleri bu aftan faydalanıp konuşmakla suçlamanız olmuştur. Sizin deyiminizle 'Bugün en yüksek iktidar makamlarında görev yapanlar' kendilerini affetmişlerdi veya daha doğrusu böyle olması politikacıların işine gelmişti.

Bana gelince 22 Şubat affından faydalanmak şöyle dursun, affın ağıza alınmadığı bir tarihte yazdığım dilekçeyle (5 Mart 1962) hakkımdaki tasarrufların hesabını sordum.

22 Şubat olayından ders alınmamıştı. Gerek politikacıların ve gerekse bazı asker kişiler gerçekleri gizleyip, bölünmelerin artmasına neden oldular.

Bir yandan ihbarlar ve jurnaller devri yeniden açılırken, diğer yandan görevlendirilen insanlar iki kuruşluk harcırahın hatırı için yeni ayrılık tohumları ekmek üzere tüm Türkiye'yi gezmeye başladılar. Herkes bir tür komplekslerini tatmin için hamaset yarışına

çıkmıştı. İleriyi görmek hasletinden yoksun bu basiretsiz yöneticiler Türkiyemizi yeni serüvenlere itmekte adeta yarış ediyorlardı.

Yanımda Aydemir'e ceplerini aratan, 50 general ve Alb. içinde ondan özür dileyen generallerden tutun da 22 Şubat gecesini iki bağlılık mesajı ile geçiştirenlere varıncaya kadar, herkes 23 Şubat gününden itibaren kahraman kesilmişti. Gerçekleri bilmek bazen insanları böylesine umutsuz ediyordu. Bizce ne 22 Şubattan öncekiler ne de sonrakiler yapılmalıydı.

İşte bu inançladır ki, bugün sizin 'güvenilmeyen subaylar' olarak nitelendirdiğiniz gruptan yana çıkmaktan ötürü şeref duyuyorum. Değer yargılarının böylesine tersine döndüğü bir ortamda bu misyonu çekinmeden kabulleniyorum. Evladı değil, evladını kendisine silah çeker hale getiren babayı suçluyorum.

Olaylar, olayları, entrikalar entrikaları kovalamaya devam etti. 21 Mayısta bu vatanın bekçileri yine birbirlerine silah çekiyorlardı. Ne acıdır ki, hareketten haberi olan Başbakan İnönü, eski silah arkadaşlarından intikam almak ve gelecek iktidarı önündeki engelleri temizlemek için de tedbir almaya gerek görmüyordu.

Sonuçta Harp Okulu hapishane olmuştu, yeniden... Bu kez 27 Mayıstan yana olanlar için. Bununla da yetinilmemiş Okulun asırlık geçmişi kökünden kazınmak için hukuk dışı bir tasarrufla Harbiyeliler ocaklarından atıldı.

Atatürk'ün Harp Okulunda ülke sorunlarıyla ilgilendiğini övünerek anlatıyoruz. İnönü'den söz edenler, onun yüzbaşı rütbesinde gizli bir ihtilâl cemiyetinin üyesi olduğunu övgü olarak açıklıyorlar. Ama biz bugün aynı ocağın kapılarını yeni fikirlere kapatıyorsak bir tür hainlik içinde bulunuyoruz demektir. Fikir özgürlüğüne karşı çıkanlara yazıklar olsun!.. Gelişmekte olan fikir akımlarına yasak koyup hayallerinin gerçekleşeceğini sananlar, kendilerini aldatan zavallıların ne ilki, hatta ne de sonuncularıdır.

Aydemir aramızda olmadığı için ilişkilerimizden söz edemeyeceğim ama bir sorum daha var:

22 Şubattan önce ihtilâl için hazırlanan Aydemir'in Harp Okulu makineli tabanca kadrosunun 3-4 katını hiçbir zorluğa uğramaksızın sağladığını biliyorum. Oysa ki silahların verilme yetkisi sizdeydi. Bu durumda hem 22 Şubata hizmet etmiş hem de karşısına geçmiş olmuyor musunuz?

Hem İsa'ya hem de Musa'ya yaranan bir tutum. Ülkemizin da-

ha samimi insanlara o kadar gereksinimi var ki... Çatlamış toprağın suya olduğu kadar...

Herşeye karşın umutsuz değilim. Atatürkçüler er geç bilinçlenecek ve uyanacaklardır.

Atatürkçüyüm demekle Atatürkçü olunmuyor. Gerçek Atatürkçü ne ön ne ard yargının adamı ne de yakın ve uzak çıkarını kollayan oportünisttir..."

22 Şubat Günü Makinell Tabanca, Mermi ve Bombaları Kim Sağladı?

Yukarıda Talat Turhan'ın General Fahrettin Soydaner'e verdiği yanıta ait F.Soydaner'in 26 Kasım 1966'daki açıklamasından seçilmiş paragraflar aşağıdadır. (Bu yazı Aydemir'in Hatıratı nedeniyle kaleme alınmıştı. Soydaner bu yazısı ile 22 Şubatı ve T.Aydemir'i eleştirirken, 22-23 Şubat günü silah ve mühimmat akışının ayrıntılarına ışık tutması bakımından önemli bir belgedir.)

"22 Şubat olaylarının cereyan ettiği günlerde birliklerin hakikaten elden çıktığı, Genelkurmay Başkanlığı karargâhını savunma gücünün kalmadığını ve kışlanın Harbiyeliler tarafından kontrol altına alındığını hiçbir askeri şahsın ret ve inkâr edeceğini sanmam. O zamanlar Genelkurmay İkinci Başkanı bulunan Sayın Tümgeneral Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Sayın Tuğgeneral Zeki İlter'in emir ve ricaları üzerine bütün karargâh mensuplarının savunmaya katılmaları için donatılması emredilmişti.

a. Tarafımdan o zaman Ord. Dairesi Mühimmat Şubesi Müdürü bulunan Albay Reşat Acartürk (936/72)'e verilen emirle bu çok dürüst ve mert subayın kat kat Harbiye saflarını aşarak Kayaş Mühimmat Deposuna kadar gitmesi sayesinde yeteri kadar makineli tabanca mermisi ve bomba getirilerek subaylara dağıtılmıştır.

b. Yine Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı Sayın Tuğgeneral Hüsnü Özkan'dan istirham edilerek uçak sağlanmış, Eskişehir Seferi Gereç Depo Müdürü Ord.Alb. Kadri Tekrin'e (937/102) telefonla emir verilerek karargâha bol miktarda makineli tabanca getirtilmiştir.

c. Çankırı Yurtiçi Bölge Komutanlığında görevli Ord. Albay Osman Önal'a (938/451) emir verilerek aynı gece içerisinde kışlaya yine bol miktarda makineli tabanca getirtilmiştir.

Bu hareketler iddia edildiği gibi İnönist dalkavuk ruhlu subayların hareketleri değil, aldıkları emirleri feragat ve fedakârlıkla yerine getiren örnek Türk subaylarının dürüst askerlik icabı hareketlerdir.

Yine aynı gece Harp Okuluna karşı kullanılacak bir piyade alayında güvenilmeyen subayların yerine görevlendirilmek üzere çoğu Albay rütbesinde olduğu halde 20 sene evvelki görevini seve seve kabul eden Ord. Albay Ziya Polatkan (936/127) Hayrettin Yalçın /936/116), Kemal Manzalıoğlu (934/82) Kemal Önal (946/130) Hikmet An.'ın (952/21) cidden göğüs kabartıcı feragat ve asaletleri kayda değer.

Ne gariptir ki: Bir zamanlar partileri kapatmak, meclisleri fesh, hükümeti devirmek gayeleri ile protokoller imzalayan hükümet darbeleri hazırlayanlar 22 Şubatın af ve atıfetinden faydalanarak bu gün en yüksek iktidar makamlannda görev görürlerken buna karşılık: Hiçbir komploya karışmamış 22 Şubatın bütün müdafaa sorumluluğunu cesaret ve feragatla yüklenmiş olan yukarda arz ettiğim bir avuç kahramanın çoğu emekliye ayrılmış ve milletin sinesindeki huzura kavuşmuşlardır."

Fahrettin Soydaner
Eski KKK Ordu Donatım Başkanı
Emekli Tümgeneral

SADİ KOÇAŞ anlatıyor(31):
E.Kurmay Albay, 27 Mayıs Harekâtında bulundu.
Kontenjan Senatörü, Milletvekili, Yazar,
N.Erim Hükümeti Başbakan Yardımcısı

"- Hatırlıyor musun, seninle son görüşmemizde bana dayanarak sana bile meydan okuyan kahramanlar vardı etrafında. Şimdi hiçbirisi yok yanımda."

22 Şubat ayaklanmasının gerçek nedeni ve başlatılma şekli

(31) Sadi Koçaş, "Atatürk'ten 12 Marta", İstanbul, 1977.

hakkında herkes başka türlü bilgi vermiştir. Genelkurmay ve havacılar Talat'ın başlattığını, Talat ve arkadaşları ise alarmın havacılar tarafından verildiğini, kendilerinin savunma için bir harekete zorlandıklarını iddia etmişlerdir.

Bu konuda en yetkili olmaları gereken Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı General Hüsnü Özkan ve bizzat Talat Aydemir'le "biraz sonra açıklayacağım şekilde" konuştum. İki taraf da birbirlerini suçlamakta ısrar etmiş, harekâtın karşı tarafça başlatıldığında ısrar etmişlerdir.

Harekâtın kimin tarafından başlatıldığı ve ceryan tarzından ziyade, nedenleri ve sonucu önemli olduğu için, iki tarafın bu iddialarının ayrıntılarına girmeyeceğim. Bu ayrı bir kitap olur. Bu konuyu incelemek isteyenlerin Talat Aydemir'in, Dündar Seyhan'ın ve Emin Aytekin'in eserlerini okumalarını tavsiye etmekle yetineceğim. Bu üç eserin içindekiler birbirleriyle karşılaştırılarak okunursa bir gerçeğe varmak mümkündür sanırım. Emin Aytekin de bu harekât sonunda emekliye ayrılmış ve galiba Talat Aydemir'le akraba da olmasına rağmen, kitabında tarafsız görünen çok aydınlatıcı bilgiler vermiştir.

İki Görüş ve İki Suçlu

Bu olaydan alınabilecek çok önemli dersler vardır. Bence harekâtın nedenlerini iki ayrı görüş ve gerçek ışığı altında incelemek icap eder.

Birincisi, politikacılarımızın ve siyasal partilerin tutumudur. Çünkü bu olayın gerçek suçluları onlardır. Eğer onların içindeki bazı kişiler bir parça izan sahibi olabilse, kişisel ve siyasal çıkarlarının zebûnu olmasalardı; bir parça ülke ve millet yararlarını düşünebilselerdi, hiçkimse böyle bir harekât için neden bulamaz ve bir ayaklanmaya cesaret edemezdi. Etmeyi düşünen olsa bile, kendisini takip edecek hiçbir kuvvet bulamazdı.

İkinci suçlu, tabii harekâtı başlatanlardır. Bir parça aklı, mantığı, hesap yapma gücü olan insan, o günün şartları altında böyle bir harekâtın başarılı olamayacağını, sonunun felaketle biteceğini derhal kabul ederdi. Başarılı olmamak bir yana, böyle bir harekât başlangıçta başarılı bile olsa, uzun ömürlü ve ülke yararına olmayacağı da açıkça ortadaydı.

Ama idealist gayeler bile gütse, sabit fikir haline gelmiş bir ihtirasını, insanın yalnız görünüşü değil, idrakini de bir ölçüde ortadan kaldırabileceğinin en tipik örneklerinden biridir 22 Şubat.

22 Şubattan hemen birkaç gün sonra, Atatürk Bulvarındaki bir berberde Talat Aydemir'le karşılaştık. 5 Haziran 1961'den bu yana (yani 9 aydır) dargındık kendisiyle, Dargınlığımız kişisel bir olaya, hatta bir çatışmaya da dayanmıyordu. Onların görüş, tutum ve işbirliği önerilerini kabul etmeyişim, bütün ısrarlarına rağmen karşı görüşlerimi açıkça söyleyişim yüzünden birbirimizden soğuk ayrılmış, ondan sonra bir daha karşılaşmamış ve konuşmamıştık. Ama Halim Menteş'in evinde bir Fikret Kuytak, bir de o, beni uğurlamışlardı.

Ondan sonra aramızda hiçbir olay geçmemişti. Birçok arkadaşımız gibi onlarla da işbirliği yapmamakla beraber dostluğumuz devam edebilirdi.

O da benim gibi -benim gibi de değil, büyük bir olayın suçlusu olarak- Ordu'dan ayrılmıştı. Yanımda galiba Mustafa Pakoba da vardı. Sarılıp öpüşmüştük. Onun vaktiyle saltanat günlerinde benden esirgediği "geçmiş olsun" temennisini ben bütün içtenliğimle söyledim.

Beraberce Dündar Seyhan'ı kalmakta olduğu bir akrabasının evinde ziyaret ettik. Ona da "geçmiş olsun" dedim. Elbette bu daha içten bir temenniydi. Ondan sonra Talat ile birkaç kez karşılaştık, çoğunlukla Turgut Alpagut'un bürosunda, birkez de Atatürk Bulvarındaki çay bahçesinde konuştuk.

İkinci görüşmemizde bazı arkadaşlarından şikayet ederek:

"- Ben bir tek hatam var sanıyordum. Kore'ye gitmemdi bu. Halbuki o kadar çok hatam varmış ki, daha yeni yeni anlıyorum. Kime güvenilebileceğini, kimlerle böyle yollara çıkılabileceğini bile doğru kestirememişim. E...etmişim," dedikten sonra:

"- Hatırlıyor musun, seninle son görüşmemizde bana dayanarak sana bile meydan okuyan kahramanlar vardı etrafında. Şimdi hiçbirisi yok yanımda.

Hatta hepsi karşıma geçtiler. En kritik anımda beni tek başıma bıraktılar. Şimdi 5-10 yakın dostumdan başka bir de şu genç harbiyeliler kaldı güvenebileceğim."

Bu sonuca ulaşmasına sevinmiştim. Böyle bir düşünce, onu gelecek maceralardan koruyabilirdi. Bir başka gün yine dert yanmıştı.

"- Seninle benim aram kendiliğinden açılmadı." dedi. Daha başlangıçta Osman Köksal, bir taraftan işbirliği yapmamızı teklif ederken, öteki taraftan yanlış bilgi vererek, yani senin Samet Kuşçu ile beraber olduğunu söyleyerek önlemişti bu işbirliğini. Ama eninde sonunda gerçekler anlaşıldı."

Aynı konuyu birkaç kez bana anlatmak ihtiyacını duyması, içinde bir pişmanlık ve eziklik olduğunun belirtisiydi. Mütemadiyen bu konuda suçu olmadığı havasını vermeye çalışıyordu. Birkaç gün sonra yine bu konuyu tekrar ettikten sonra:

"- Ondan sonra da sizinle aramızda laf götürüp getirenler oldu. Ben itiraf edeyim ki bunların etkisinde kaldım," deyince:

"- Üzme kendini Talat," dedim. *"Onlar geçti artık ve müsterih olman için söylüyorum, bir tek konu hariç, senin hakkında bana hiç kimse birşey söylemedi. Onu da sana ilettim. Çünkü benim hiçbir art niyetim yoktu ve onları da unuttum."*

Bir zamanlar sert ve hatır gönül tanımaz lideri adeta duygusal bir insan olmuştu. Gayet yumuşak bir sesle:

"- Mert adammışsın. Ben senin yerinde olsam, barışmazdım Talat Aydemir'le, derken belki ilk kez gözlerinin dolduğunu görmüştüm. O birkaç hafta önceki haşmetli lider bambaşka bir insan olmuştu sanki."

Ama tereddüdü, hatta belki pişmanlığı çok kısa sürmüş, bir süre sonra bunların yerini yeni bir kin intikâm ateşi ile tutuşan, sınırsız bir ihtiras almıştı. Bu yüzden de yeni bir maceraya atılacağını her yerde açıkça söyler hale gelmişti.

Buna rağmen, bu gerçeği göremiyor, etrafındaki bazı kışkırtıcıların etkisiyle kendisini İsmet Paşa ile karşılaştırmak ve daha üstün görmek gibi yanılgılara düşüyordu. Bu yüzden bütün gayretini, İsmet Paşayı zayıflatmak için ona çatmaya ve onu suçlamaya sarf ediyordu.

"- İnönü demokrasi arzusunda samimi değildir. Aynı zamanda Anayasayı ihlâl etmiştir. Çünkü 27 Mayıstan önce bir ihtilâl olacağını biliyordu. Sırf iktidar kendisine verilmez diye kabul etmemişti. Bunu bile bile hükümete haber vermeyişi, bizzat kendisinin suçlu olduğunun kanıtıdır," anlamında bir beyanat vermişti basına.

Aslında Talat Aydemir, karakter olarak İsmet Paşanın böyle bir haberi almış bile olsa, onu ihbar etmeyecek kadar üstün karakter niteliklerine sahip olduğunu bilen ve bunu onaylayan bir kişiydi.

"Dış yardım almak zorundayız.
Eğer bu kredileri alamazsak birdenbire
tehlikeye düşebiliriz, uçuruma yuvarlanabiliriz."
Ferit Melen, Maliye Bakanı, 1962

"İnönü'nün ismi zekasından büyüktür.
Atatürk'ün dehasının stratejik yaratıcılığından
sonraki reformlardan mahrum,
statik devrinin asıl sebebi anlaşılacaktır."
Talat Aydemir

---

22 Şubat darbe girişiminin lideri Talat Aydemir evinde düzenlediği basın toplantısında, İnönü'yü sert bir biçimde eleştiriyor:

"22 Şubatçılarla ilgili hususları şiddetle reddederiz. Senelerden beri asla milletin hayrına işlememiş olduğunu bildiğimiz bir taktiğin sahibinin karşısında olduğumuz için sergüzeştçi olarak damgalanıyorsak, bu kolaylıkla kabullenebileceğimiz bir sıfattır. Bu nedenle asıl takbihe değer husus, İnönü'nün siyasi zümre ve şahıs menfaatleri üstüne çıkmayacak aziz ulusumuzun sesine kulak vermeyen zihniyetedir. Şu hususu açıkça beyan etmek isteriz ki, İnönü'nün ismi zekasından büyüktür. Atatürk'ün dehasının stratejik yaratıcılığından sonraki reformlardan mahrum, statik devrinin asıl sebebi anlaşılacaktır. İnönü tükenmiştir. Reformlara en çok ihtiyacımız olduğu bu devrede, bütün hayatı statükoyu muhafazayla geçmiş İnönü'yü tekrar işbaşında görmek bu milletin talihsizliği olmuştur."(32)

---

(32) Orhan Tokatlı, a.g.e., s.87.

Yanda: General Faruk GÜRLER
Faruk Gürler, 22 Şubat öncesinde Harp Akademileri Komutanıydı. Yeni ve gizli bir ihtilâl planı ve kadrosu oluşturma emrini Harp Akademisi Kurmay Başkanı Kurmay Albay Emin Aytekin'e vermişti. Ancak verdiği emirde kendi adı ve imzası yoktu.
Gürler, 9 Şubat Protokolünü imzalayan 10 generalden birisiydi. İmzasından dönmeyeceğinin teminatı olarak Genelkurmay toplantısına geldiğinde, istifa dilekçesini de cebine koymuştu. Ancak verilen sözler tutulmadı. İmzalarına bağlı kalan Albaylar karşı atağı başlattılar.

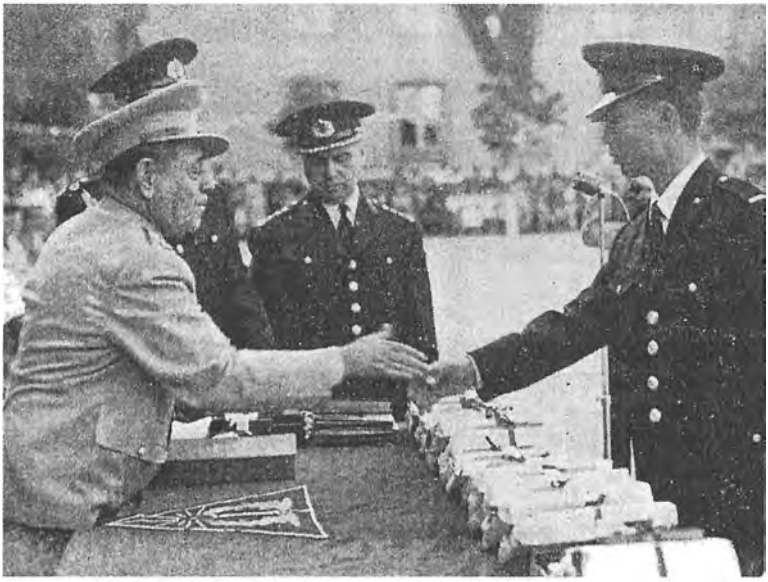
Altta: 22 Şubat gecesi Ankara'da denetim yapan askeri birlikler.

Çankaya Köşk'ünü koruma altına alan Muhafız askerleri. Aydemir'in tankları Ankara sokaklarında.

Başında olduğu Kara Kuvvetlerinin 22 Şubat öncesinde yaşadığı kritik günlerde en sıkıntılı olanlardan biri KKK Orgeneral Muhittin Önür'dü. Komutan, Genelkurmayda karşılaştığı Havacılarla düştükleri ihtilaf karşısında çaresizlikten ağlamıştı. T.Aydemir, M.Önür'e *"Paşam, neden ağlıyorsunuz? Ben bir albay olarak Hava Kuvvetlerine karşı Kara Kuvvetlerinin prestijini korumaya çalışıyorum, siz gözyaşı dökülyorsunuz."* demişti. ***Üstte:*** Harp Okulu diploma töreninde Aydemir'le birlikte görülen Muhittin Önür daha sonra görevinden istifa etti. ***Altta:*** 22 Şubat olaylarından sonra okuldan izinle ayrılan Harp Okulu öğrencileri.

Harbiyelliler 3 Mart 1962'de İstanbul, Ankara ve İzmir'de Atatürk anıtlarına birer çelenk koydular. Çelenklerin üzerinde **"Harbiyeli Aldanmaz"** yazısı yer alıyordu ve bu eylem nedeniyle öğrenciler hakkında soruşturma açıldı.

Altta: 22 Şubat olaylarından sonra emekliye sevk edilen 22 Şubatçıların önderi Talat Aydemir ve sağında Rıfkı Ertem, eski yeni dostlar yeniden dayanışma ve örgütlenme içine gireceklerdir. Fotoğrafa göre sol başta 14'lerden Orhan Kabibay.

III. BÖLÜM

22 Şubattan sonra ülkenin genel manzarası

Bir tarafta, hakkında hiçbir yasal işlem yapmadığı bir hareketi, tam bir silahlı ayaklanma ve ihtilâl olarak damgalayıp düştüğü tezadı fark etmeyen bir hükümet!..
Diğer tarafta bu hükümetin ve ona sırtlarını dayamış olan bir kısım çığırtkanların yağdırdıkları hakaretler karşısında, büsbütün kader birliği havasına düştüklerini görerek, teşkilatlanmak gereğini duyan 22 Şubatçılar...
Öbür yanda kendilerini, hükümeti de rejimi de ayakta tutmayı başarmış kahramanlar olarak gören ve gittikçe taraftarlarından yanlarına varılmaz olan bir havacı grup ve dışarıdan ona irtibatlanmış olanlar...
Daha ötede, memleketin içine düştüğü huzursuzluk balçığının gittikçe koyulaştığını görerek, rejimin yürümesinden ümit kesmeye başlayarak tek çıkar yolun yine ihtilalde olup olmadığını araştırmaya koyulmuş bazı silahlı kuvvet mensupları...
Nihayet diğer yanda da, bilir bilmez herşeye kalem oynatan ve 22 Şubatın dağılmasıyla birlikte 27 Mayısa karşı herşeyin yazılıp söylenebileceği gibi bir devrenin geldiğini sanan sorumsuz bir kısım basın.
Böyle bir havadan elbette dalları çiçeklendirmesi, yaprakları fışkırtıp yeşertmesi beklenemezdi.
Böyle bir havadan doğsa doğsa juntalar doğardı.
22 Şubata koskocaman bir askeri ihtilâl damgası vurulunca, onun karşısında görülenlere de elbet "Bir ihtilâl bastırmış adam", "Bir ihtilâli bastırmış Grup" payeleri verilecekti.
22 Şubata olduğundan büyük taşıdığından daha dehşetli anlamlar yakıştırmak, biraz da öteki payesi şişirmek için yapılmıştır!
Ama bunun çok büyük bir tehlikesi de vardı: Şişirilme payelerini gerçek sanmak!... Ve bu duyguyla kalıbından taşıp, harcından büyük işlere kalkışmak; cürmünden fazla yer yakabileceğini sanan bir ateş olmak!...

**22 Şubata ait çeşitli değerlendirmelerin ardından,
22 Şubatın hemen sonrasından yaşanan
Ordudaki tasfiyeyi ve siyasilerin iki yüzlü tavırlarını gördük.**

**Bu bölünme 23 Şubat sabahından itibaren
neler olduğuna bakarak başlıyorum.**

"Beş tane Kurmay Sb. karımın göğsüne beş adet thomsonu dayamışlar, beni istiyorlardı."

Talat Aydemir Hatıratından:

"22 Şubat 1962 gecesi harekâtı durdurmuş. Sabahleyin silahlı kuvvetlerin almış olduğu tedbir gereğince serbest bırakılmış evime gitmiştim. Saracoğlu Mahallesi 1.Cadda 6/1 dairede oturuyordum. Benim oturduğum apartmanda Org.C.Sunay (GKB), Org.Muhittin Önür (KKK), Tuğg. Abdurrahman Doruk (J.Genel K.) oturuyordu.

İlk defa eve gazeteciler doldu. Meraklı sorularına çok az cevap verdim. Beş gün, beş gecedir hiç uyumamıştım. Gece istirahate çekildim, uyuyordum. Saat 23.00'te dairemin kapısı hem vuruldu, hem de bağrışmalar vardı. Eşim yataktan fırlayıp kapıyı açtı. Derhal görülen manzara şuydu... Beş tane Kurmay Sb. karımın göğsüne beş adet thomsonu dayamışlar, beni istiyorlardı. Hemen pijama ile kapıya gittim, silahları bana tevcih ettiler. Apartmanın içi thomsonlu subaylarla doluydu. Buna neden gerek vardı anlayamadım. Beni tutuklamaya gelenler arasında Kur.Yb. Necip Torumtay'da vardı. (Sonradan Genelkurmay Başkanı)(33) Akademiyi beraber okumuştuk. Yassıada İrtibat bürosunda çalışmıştı. Bizimle birlikte yeminli subaylar arasındaydı. Bana karşı o geceye kadar çok hürmetkârdı. Fakat ne olmuştu. Canavar kesilmişti, hiçbir isteğimi yerine getirmek istemiyor, dışarıda kar yağdığı halde beni pijama ile sürükleyip kapıda bekleyen jeepe bindirmek için uğraşıyordu.

Kendisine aynen şu cevabı verdim:

'- Ben henüz Türk Ordusu'nun bir Albayıyım giyinmeden hiçbir yere gitmem. Hem bu gibi davranışlara ne gerek vardı; telefon

(33) Sonradan Genelkurmay Başkanı. Özal'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde Musul-Kerkük'e asker gönderme tartışmaları ardından istifa etti.

dahi etseydiniz istediğiniz yere gelirdim.' dedim.

Her türlü ısrarlara rağmen kapının önünde zorla elbisemi giydim. Evde eşim, kızım bir de karımın yegesi vardı.

Giderken tıraş takımımı, pijamalarımı almak istedim. Necip Torumtay bana:

'- Bunlara gerek kalmayacak.' demekle vahşi hislerini gösterdi. Her halde bizim sabaha karşı kurşuna dizileceğimizi düşünüyordu.

Dışarı çıkınca ne göreyim, evin etrafında thomson tabancalı 50'ye yakın subay vardı. Beki bekleyen araca girip Genelkurmaya geldik. Oradaki manzara şuydu: Sanki bir Rus Albayı getiriliyormuş gibi koridorlarda iki sıralı, thomsonlu Kurmay subaylar vardı. Hepsi de büyük bir sevinçle bana bakıyorlardı.

Bu kurmay subayların çoğu birgün önce *'Bir emrin varmı albayım?'* diyenlerdi. Ama şimdi devir bir gecede değişmişti. Sonra bu çıkarcıların sıra ile ateşe olarak, Avrupa, Amerika ve Tahran'a gittiklerini gördüm. Hepsi de yepyeni otomobillerle dönüyorlardı. Çünkü 22 Şubatta hemen doksan derece bir dönüş yapıp düşmanımız kesilmekle efendilerine olan sadakalarını ortaya koymuşlardır. Bir aşağılık duygusu bu tip subaylarda mevcuttur, bunu üzülerek yazıyorum ama realite budur.

Genelkurmay karargâhına benden başka Kur.Alb. Emin Arat, Kur.Alb. Dündar Seyhan, Kur. Alb. Turgut Alpagut da getirilmişti. Gece yarısı saat 02.30'da bir odadan çıkarılıp koridora 10'ar adım mesafe ile dizildik. Her iki yanımızdaki thomsonlu subaylar tarafından aşağıya indirilerek bir odaya hapsedildik. Yattığımız karyolanın başucunda da havacı subaylar thomson ile nöbet tutuyordu."

Aydemir gözaltına alınmışken, İnönü'den bir açıklama geldi:
"Geçen olayın yararlı diğer tarafı da bir ibret misal vermesi olmuştur. Türk Milletinin sağlam bünyesi bütün tahriklerin üstünde kendini göstermiştir. Türk Milletinin iradesi 27 Mayısta nasıl meşruiyetini kaybetmiş bir idareden kurtulmayı temin etmişse yine bu çetin irade 1962 Şubatında Türk Milletinin yeni bir gayrimeşru idare altına girmesine müsaade etmemiştir. Bu suretle kendimizi emniyette hissedip çalışmamız ve milletçe dertlerimizle kalp huzuru içinde uğraşmamız devri gelmiştir. Bizim gerçek emniyetimiz sürekli huzurumuz bunu başarmamıza bağlıdır. Birkaç gün sonra Millet yeni bütçenin çıkmasıyla kaygıdan uzak

olarak geniş bir çalışma alanı bulacaktır. Önümüzdeki yılın verimli ve başarılı bir gelişme başlangıcı olması için ümitlerimiz kuvvetlidir. Elele büyük, küçük, resmi, hususi fert ve teşekküller olarak umumi bir güven içinde çalışma devrine gireceğiz.

Sevgili vatandaşlarım şimdi size demokratik rejimimizin feyizli bir gelişmesini haber vereceğim. Partiler üstü memleket meselelerinde ve büyük Mecliste bulunan bütün siyasi partilerin başları ve idarecileri toplanıp kararlara vardık. Memleketimizde bu geçmişte misali olmayan bir yeni durumdur. İleride de iktidar ve muhalefet kendi görevlerini medeni ölçüde yaparken bütün partiler için müşterek olan memleket davalarında her ayrılığı bir tarafa bırakıp Türkiye'nin büyük meselelerine çare bulmak gayretinde samimi olarak birleşecektir. Bu hal vatandaşlarımızın siyasi hayata ve onun faydalı bir surette işlemesine güvenini artıracak esaslı bir ilerlemedir. Bugün bütün siyasi partiler mesuliyet mevkiinde bulunan hükümetin verimli ve rahat bir surette çalışmasının memleketin bir numaralı meselesi olduğunda mutabakata varmışlar ve kendi mürakabeleri altında bu imkânı sağlamak için ellerinden geleni yapmak kararına varmışlardır. Hepimiz için başarılar ilk zamanların güçlüklerini yenmekle başlayacak ve devamlı bir gelişmeye yüzlerimiz çevrilecektir.

Sevgili vatandaşlarım sizlere selamlar, sevgiler, saygılar sunarım."

İsmet İnönü

Hemen ardından siyasi partiler ve hükümet temsilcilerinin aşağıdaki ortak beyannamesi yayınlandı:

"Son olayların ışığı altında memleket huzurunu bozan tahrikler üzerinde durmak ve bunları önleyecek tedbirleri tesbit etmek üzere Başbakanın daveti ile toplanan Siyasi Partiler ve Hükümet temsilcileri şu konuda fikir birliğine varmışlardır:

1. Meşru nizama karşı girişilen son teşebbüs demokratik rejimin koruyucusu kuvvetlerin ve müesseselerin müşterek anlayış ve gayretleri ile önlenmiştir. Bu sonuç Türk Milletinin Demokratik Rejime bağlı ve layık olduğunu iftihara değer yeni bir delili olmuştur.
2. Kahraman Ordumuzun gerçekleştirdiği 27 Mayıs İhtilâlinin meşruiyeti aleyhine girişilen açık ve kapalı her türlü tahrik ve tecavüzlerin, Anayasa nizamını bertaraf etmeye matuf hareket ve davranışların kesin olarak önlenmesi.
3. Bu amaçla partiler üstü bir anlayış içinde gerekli esasları hazırlamak üzere hükümet ve partiler temsilcilerinden oluşan bir ko-

misyon teşkil edilmiştir.
4. Mutabık kalınacak esaslardan kanunlaşması gerekenler partilerin yetkili organları tarafından kabul edildikten sonra TBMM'ye sunulacaktır.

"Bizimle beraber oldukları halde, son dakikada karar değiştiren birçok yelkenci albay ve general oturdukları yerlerde kalmışlardı. Hepsi de toplantılara iştirak etmişler, protokollere imzalarını koymuşlar, şeref sözleri vermişlerdi."

Talat Aydemir Hatıratından:

"Dört gün kötü şartlar altında hapis yattık, bizleri emekliye sevk ettiler ve serbest bıraktılar.

Olaylar verilen sözlere uygun bir gelişme göstermedi. Benimle birlik oldukları gerekçesiyle Ordu'nun birçok kıymetli, şeref ve haysiyet sahibi personeli o gün canlarını bağışladığımız kişiler tarafından emekliye sevk edilmeye başlandı. Harekâttan hemen sonra emekliye sevk edilen arkadaşlarım şunlardı.

Albay Emin Arat, Albay Selçuk Atakan, Kurmay Yarbay Daniş Çağlar, Kurmay Albay Muammer Şahin, Süvari Binbaşı Fethi Gürcan, Kurmay Yarbay Fahrettin Ermutlu, Albay İhsan Erkan, Albay Necati Ünsalan, Albay Turgut Alpagut, Kurmay Yarbay Mustafa Ok, Kurmay Albay İhsan Sürek, Kurmay Albay Asım Mutludoğan, Kurmay Albay Şükrü İlkin, Kurmay Binbaşı Bahtiyar Yalta, Kurmay Binbaşı Kadri Çitak, Yarbay Necdet Efe, Binbaşı Osman Üçok, Yüzbaşı Şükrü İnanç.

İlk önce bu arkadaşlar emekliye sevk edildiler, bunların arkasından askerliğin gereklerini yaparak emirlerimizi yerine getiren genç subayların hiçbir gerekçe gösterilmeden emekliye sevk edilmesine başlandı.

Milli Savunma Bakanlığı 2 Mart tarihinde de bir açıklama yaparak emekliye sevk edilenleri açıkladı. Bu listeyi 19 Martta emekliye sevk edilen diğer arkadaşlar takip etti. Böylece 69 subay ve dört astsubay emekliye sevk edildik. Halbuki bizimle beraber oldukları halde son dakikada karar değiştiren birçok yelkenci albay ve general oturdukları yerlerde kalmışlardı. Hepsi de toplantılara

iştirak etmişler, protokollere imzalarını koymuşlar, şeref sözleri vermişlerdi. İnsanların bu kadar küçülüp, bu kadar şerefsizce hareketlere gireceklerini doğrusu hiç tahmin etmemiştim.

İlk defa evime döndüğüm zaman kapıdan girince aileme söylediğim sözler şöyleydi:

'- Şadan ilk önce şerefli elbisemi çıkarayım. Bu iş bitmedi, birgün gelecek muvaffak olacağım, üzülme istesem en kısa zamanda bile halledebilirim.'

Kendimden hayatta bu kadar emindim, hiçbir şeyden yılmazdım. Hele haksızlığa uğradıkça mücadele hırsım daha çok artardı.

"... sıfır olmuştum, yükselmeme imkân olmadığını düşünüyordum."

Oturduğum evden derhal üç gün içinde çıkmam için K.K.K.lığından yazı geldi. Hemen verilen süre dolmadan çıktım; çünkü evde diğer katlarda oturan büyükler huzursuzluk içindeydiler. Evi makineli tabancalı 4 adet inzibat eri ve polisler bekliyorlardı.

Bir de benim o evde oturmam büyükler üzerinde şu bakımdan huzursuzluk yaratıyordu. Ev Müdafaa caddesinin tam başındaydı. Harp Okulu öğrencileri her cumartesi izinli çıkınca okuldan itibaren bozulmadan bölükler halinde evimin önünden geçerken beni pencerede görürlerse selamlıyorlardı. Öğrencileri gözetleyen inzibat subaylarının ceza vermelerine rağmen bu hal devam ediyordu.

Bizler için AF Kanunu çıktıktı; ancak bazı arkadaşlarda hiçbir kıpırdanma yoktu. 69 Subay, 4 astsubay emekli olmuştuk, birçokları hemen uzaklaştılar. Bir kısmı ne olur ne olmaz endişesi ile arkadaşlığı kesmediler. Bir kısmı da 20 Mayıs 1963'e kadar benimle birlikte çalıştılar. İnsanları ikbal devrinde iyi günlerde hakiki vecheleri ile anlamaya imkân yoktur. Ancak kötü duruma düştüğümüz zaman gerçek dostlar belli oluyor. Çünkü artık sıfır olmuştum, yükselmeme imkân olmadığını düşünüyordum. Ama zaman ilerleyince işler değişti, her devirde olduğu gibi.

Ben yılmadan mücadeleme devam etmeye kararlıydım. Bir gün yakın arkadaşım, Dündar Seyhan'a gittim. Ne yapmaya karar verdiğini sordum. Ben 14'lerin 15'incisi sayılırım. Zaten artık onlar büyük bir kuvvettir, yurda dönünce bir parti kuracaklar bu yolda mücadeleye devam edeceğiz, dedi.

Ben de kendisine bu fikrini kabul etmediğimi bildirdim. Şunları söyledim:

*'Bizler Türkiye'de ihtilâlci olarak tanınıyoruz. İhtilâlcilerin siyasi hayatta hele bir parti içinde şansları yoktur. Parti para ile kurulur, parti taraftar ister, CHP'sinden kimse bu yeni partiye iltifat etmez, diğer partiler de malum her parti memlekette toplayacağı taraftarı toplamış bu vaziyette yeni bir parti tutunamaz. Hem ben partili bir siyasetçi olamam. Ancak şu belki olabilir. Bazı haklarımızı kurtarabilmek, fikirlerimizi yayabilmek, şahıslarımızı tanıtabilmek için (147)ler gibi bir dernek kurabilirsek iyi olur. Bu hususu avukatımız Saffet Olgaç ile hukuki vechelerini de görüşelim.'*dedi.

Gittik, görüştük, derneklerin kuruluş şekillerini, usullerini öğrendik, fakat böyle resmi bir teşekküle nedense gidemedik.

Günler ilerliyordu. 22 Şubat emeklilerinden birçok teklifler geliyordu. Kendimize bir veche verelim, bir baş seçelim, dağınık çalışmayalım diyorlardı. Çünkü aramızda yavaş yavaş rekâbet başlamıştı.

Bir gün bir hareket Kh. seçelim (Kh. Karargâh olmalı! E.Y.) diye bir teklif geldi, amaçlarını bilmemekle beraber kabul ettim. Çünkü o zamana kadar kulis faaliyetleri ile istedikleri sonucu tahakkuk ettireceklerine inanmışlardı.

Ben 69 Emekli subayın da iştiraki ile bir seçim yapılmasını teklif ettim, kabul edildi. Fakat seçim 30-35 kadar subayla yapıldı. Tasniften en çok reyi ben almıştım. Şu arkadaşlar da idare heyetine seçilmişlerdi. Ben, Kur.Alb. Emin Arat, Kur.Alb. Dündar Seyhan, Kur.Alb. Necati Ünsalan, Kur.Alb. Turgut Alpagut, Kur.Alb. Asım Mutludoğan, Kur.Bnb. Bahtiyar Yalta, Kur.Yb. Mustafa Ok, Sv.Bnb. Fethi Gürcan, Kur.Bnb. Kadri Çitak.

Bunun üzerine bu heyet içinden taksimi yapalım diye teklif yapıldı. Başkan seçelim, idare kurulu seçelim diye ısrar edildi. Ben vaziyetin oynanmak istenen oyunun farkında değildim diyemem; fakat şahsımı ilgilendiren meselelerde çekingendim. Yalnız şu kadarını söyledim:

'Lider seçimle olmaz, olaylar çıkarır, eğer seçimle yapılmak isteniyorsa oya 69 kişide iştirak etsin.' dedim.

Bu teklif Dündar ve Necati'nin işine gelmedi. Sonuçta bu seçilen heyet tarafından oyla seçime geçildi.

Emin Arat Başkan - Dündar Seyhan Genel Sekreter - Necati Ünsalan üye, ben üye, Asım Mutludoğan Muhasip seçildi.

Tabii tertipçiler planlarında başarılı olmuşlardı. Amaç beni liderlikten ekarte etmekti, bu seçimle olmuştu. Çünkü idare heyeti seçiminde en çok oy almama rağmen burada iki oy zor alabilmiştim. Hemen Dündar Seyhan, kaleme sarılıp bir açıklama hazırlayarak basına verelim diye ısrar ediyordu. Emrivaki ile bu işi hallettiklerine memnundular. Ben acele edilmemesini söyledim; çünkü gençler tarafından bu sonucun kabul edilmeyeceğini biliyordum. Soğuk bir hava içinde dağıldık."

1950'lerin ikinci kuşak genç ihtilâlcileri bu defa ordudan ihraç edilmiş emekliler olarak, tekrar evlerde toplanmaya başlıyorlar. Amaç yine aynı: Bozuk düzene çare için Hükümeti devirmek.

Hedef İnönü ve Yandaşları

Talat Aydemir daha sonra bu kadro içinde yer alamayacağını Başkan Emin Arat'a bildirmişti. Ancak kısa bir süre sonra çoğunluğun talebi ile başkan seçildiğini yazıyor ve devamla:

Çalışmalarımız devam ediyordu. Bizler ana fikrimizi ve doktrinimizi ortaya koymak için çalışıyorduk.

Bir gün bu amaç için emekli deniz Albay Nazım Orhan'ın evinde toplandık. Bu konu tartışılıyordu. D.Seyhan daima 14'lerin fikriyatı olduğunu iddia ediyordu.

Nihayet sorduk:

"Nedir bu?" dedik.

Cebinden bir kağıt çıkarıp okudu. Hiçbir şey anlamadık. Hissi yazılmış birşeydi. Hatırımda kalanlar şudur. *'14'ler birdir, bütündür, fikirdir, Atatürkçüdür, bayraktır. Parçalanmazlar, herşeydir.'* Doktrin anlayışından çok uzak ifadeleri havi kaleme alınmış dört beş satırdan ibaret bir yazıydı. Fena halde ümitsizliğe kapıldık. Daima hazırlıkları olduğundan bahsederlerdi. Şimdiye kadar fikir sahasında ortaya çıkan birşeylerini göremedik.

Bizler Emin Arat, Bahtiyar Yalta başta olmak üzere doktrin olarak kabul ettiğimiz "Kemalizmi" dile ve kaleme getirmeye çalışıyorduk. Bunda da muvaffak olmuş ortaya selabetli bir fikir ile çıkmış ve bizlere inananlara da kabul ettirmiştik. Bu çalışmalarda en büyük rol Emin Arat-Bahtiyar Yalta'ya aitti.

Emin Arat'la, Bahtiyar Yalta'nın hazırladığı Kemalizm Doktrini şöyleydi:

KEMALİZM: Ferdi ve toplumu düşünme ve yaşama seviyesine, kendi bünyesine uygun olarak, içinde bulunduğu ve geleceğin şartlarına göre, Müstakar, Demokratik, Devrimci ve Cumhuriyetçi bir Devlet nizamı içinde yükseltmek ve korumak.

1. Kemalizmin Özet İfadesi,
2. Kemalizm esaslarının açıklanması,
3. Kemalizmin gerekçesi.

TÜRKİYE İÇİN KEMALİZMİN ÖZET İFADESİ:

TÜRK DEVLETİNİN TEMEL YASASI VE SİYASİ İNANCI

Türk Milletini bugünün ve geleceğin medeni milletleri seviyesine çıkarmak, devlet kudretini, ülkede huzur emniyeti, halkın refah ve saadetini artırmak amacı ile:

Türkiye Milliyetçiliğini şuurlandırmak, laik devlet anlayışını Milli Birliğe ve medeni gelişmeye uyar tarzda dine saygılı olarak uygulamak.

Hayata uymayan hayalci, katı ve statik düşünceden ziyade gerçek devrimci bir anlayışa sahip olmak.

Ferdin ve toplumun hak etme esasına göre varlık ve geçim kaynaklarını düzenlemek.

Serbest teşebbüsle toplum menfaatlerini bağdaştırarak halkın yapacağını halka ve devletin yapacağını devlete yaptırmak suretiyle istikrarlı muvazeneli, aktif ve gelişen bir istikamette demokratik bir Cumhuriyet idaresi ile barış, huzur ve emniyet içinde yaşamaktır.

ANA FİKİR:

Kemalizm davranış kuralının temel fikirleri:

1. Amaç:

a. Türk milletinin bugününün ve geleceğin medeni milletleri seviyesine çıkarmak.

b. Halkın refah ve saadetini artırmak, varlık ve geçim kaynağını düzenlemek.

c. Cumhuriyetçi, Demokratik Devlet kudretini artırmak. Devlet mekanizmasını süratli ve verimli bir şekilde işletmek, huzur ve emniyeti, Milli Birliği sağlamak, milli menfaatleri hassasiyetle koruyan ve sağlayan barışçı ve aktif bir dış politika gütmektir.

2. Sosyal Görüş:

a. Laik Devlet anlayışına bağlı ve bünyeye uygun olarak, din inancı ile medeni hayat tarzını birbiriyle çatışmayacak şekilde ayrı müesseseler halinde tutmak ve teşkilatlamak.

b. Medeni gelişmeyi süratlendirmek, Milli Birliği ve din anlayışını sağlamak için dini ve pozitif eğitim ve öğretim. Devlet gözetimi altında olmak üzere gençleri kabiliyetlerine ve ihtiyaca uy-

gun olarak yetiştirmek.
c. Türk vatandaşını doğuştan ölümüne kadar öğretim ve eğitim, hastalık, kaza ve ihtiyarlık hallerinde korumak, mesleğe ve meskene sahip kılmak.
d. Düşüncede, harekette, metodda, teşkilat ve cihazlanmada, hayalden uzak kati ve statik düşünceden devrimci bir anlayışla her alanda ilerlemek ve engelleri kaldırmak için yenilikleri takip etmek ve sarsıntısız olarak kolaylıkla bünyeye almak.
e. Aile müessesesi devletin özel dikkat ve himayesi altında bulunacaktır.
3. Ekonomik Görüş:
a. Kalkınmayı sağlamak için ferdi, toplumun hak etme esasına uygun olarak yukarı seviyeye çıkarmak üzere, varlık ve geçim kaynaklarını devletin gözetimi altında düzenlemek ve milli servet dağılışını adilane bir surette yapmak.
b. Serbest teşebbüsü teşvik etmek suretiyle toplum menfaatlerini zedelemeden insan emeğini, zaman ve para israfını önleyerek milli serveti artırmak.
c. Halkın yapacağını halka, Devletin yapacağını Devlete yaptırmak.
d. Mülk edinme, miras hakları ve veraset müessesesi korunacaktır.
4. Politik Görüş:
a. Mülki taksimat, coğrafya, ekonomi, sosyal yapı bakımından yeni baştan ele almak ve düzenlemek.
b. Devlet mekanizmasını zaman ve insan gücü kayıplarını önleyen işlerin muntazam akımını sağlayan, süratlendiren, imkân, sorun ve yetki dengesini, ehliyete dayanan bir şekilde tanzim etmek.
c. Halkın idareye iştirakini ve alakasını, tabii hakların eşitlik içinde kullanması, düşünme ve iradesini serbestçe göstermesi istikrar, huzur ve emniyetin sağlanması demokratik bir Cumhuriyet nizamı içinde olacaktır.
d. Manen ve maddeten yükselmiş, konuş, kuruluş eğitim ve öğretim vasıtası, silah sevk ve idare itibariyle dinamik, vurucu ve güvenli bir Silahlı Kuvvete sahip olmak.
e. Karşılıklı saygıya ve eşitliğe dayanan, meselelerin barış ve uzlaşma yolları ile halline komşu devletlerle iyi münasebetlere, İslâm Alemi ve Balkan Devletleri ile tarih ve kültür bağlarına uyan batı ile dayanışmaya önem veren siyasi sınırlarımız dışında kalan Türklerin haklarını, milli hüviyetlerini, insan hak ve hürriyetleri muvacehesinde devletler hukuku, uluslararası anlaşma ve usullere uygun olarak dikkatle korumak devam üzere takip etmek.
f. Uluslararası ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel ilişkilerde milli menfaat ve şeref esasına uyan milli bir politika gütmektedir.

İnönü Hükümetinde Talat Aydemir Yanlısı İki Bakanın Tasfiyesi

Askeri kesimde yapılan tasfiyenin ardından, sıra siyasetçilere gelmişti. İnönü 22 Şubat darbe girişimi karşısındaki tavırları nedeniyle CHP'li iki bakandan sıtkı sıyrılıyor. Bunlar Devlet Bakanı Avni Doğan'la, Dışişleri Bakanı Selim Sarper'dir...

Avni Doğan kesinlikle ve erkekçe Talat Aydemir tarafını tuttuğunu açıklıyor. Aydemir taraftarlarının İstanbul kanadını ve İnönü'ye iletiliyor. Sarper'in Aydemir'e dış politikayla ilgili raporlar verdiği istihbar ediliyor ve iki bakanın 22 Şubat gecesi bu nedenlerle İnönü'nün yanına gelmedikleri sonucuna varılıyor. Ortam yatışır yatışmaz İnönü iki bakanı tasfiye sürecini başlatıyor. Avni Doğan istifasını Başbakanlığa yolluyor. Selim Sarper de bir davette, İnönü'nün MetinToker kanalıyla haber yollaması üzerine dışişleri bakanlığı görevini bırakıyor. Doğan'dan boşalan devlet bakanlığına Hıfzı Oğuz Bekata atanıyor. Dışişleri Bakanlığına da Meclis dışından büyükelçi Feridun Cemal Erkin getiriliyor.

Zoraki Emekliler Potansiyel İhtilâlci

İnönü, T.Aydemir'e verdiği yazılı güvence doğrultusunda Meclise sunduğu tasarı, "Olaylara karışan Ordu mensupları hakkında cezai işlem yapılmayacak, ancak emekliye sevk edilecekler,"di Genç subaylara göre bu tasarı, yüksek mevkilerdeki subayları affetmek için çıkarılmıştı. Buna rağmen yasa 30 Nisan 1962'de Meclis ve Senatoda onaylandı. Bu durum, 21 Mayıs hareketine yeşil ışık yakan faktörlerden biri olmuştur.

Genç subaylar emekliye sevk edilmelerine karşı çıkıyorlardı. Bunlar, komutanlarından aldıkları emirleri yerine getirmişlerdi. Şu halde isyan hareketinden sorumlu tutulamazlardı. Bu gerekçe ile emeklilik işlemlerinin iptali ve tekrar orduya dönülmesi için Danıştay'da dava açıldı. Danıştay, Milli Savunma Bakanlığında 22 Şubatçıların neye istinaden emekliye sevk edildiklerini ve bu işlemin İç Hizmetler Kanununun hangi hükmüne göre yapıldığını soruyordu. Böylece, verilen siyasi teminatın hukuk yönünden tartışması açılmış oldu ve mesele gerçekten içinden çıkılmaz hale geldi. Öyle ya 22 Şubatçılar rejime karşı isyan bayrağı çekmişlerdi. Bunun

karşılığındaki ceza, emekliye sevk etmek mi olmalıydı? Hiç değilse af kanunu çıkıncaya kadar bunlar hakkında kanuni takibata girişmek gerekmez miydi? Bir hukuk devletinde Başbakanın verdiği yazılı teminat, kanun hükümlerinin işlemesini nasıl durdururdu?

Milli Savunma Bakanlığı da bu soruların cevabını veremediği için Danıştay'dan, önce 3 ay, bu bittikten sonra tekrar 3 ay mehil talebinde bulundu ve mesele bir sonuca başlanıncaya kadar da 21 Mayıs İhtilâli patlak verdi.

22 Şubatçılar, ikinci davalarını da o zamanlar 1.Ordu Komutanı olan General Cemal Tural aleyhine açmışlardı. Dava hakaret davasıydı ve 50 bin liralık hak baki kalmak şartıyla 1001 liralık tazminat talep olunuyordu. Davanın açılmasına sebep, Cemal Tural'ın 22 Şubat harekâtını destekledikleri için emekliye sevk edilen subaylara gönderdiği özel mektupta kullandığı ifadelerdi. 1.Ordu Komutanı, 6 Mart 1962 tarihinde Kurmay Albay Adnan Çelikoğlu ile Kurmay Yarbay Osman Deniz ve Kurmay Yarbay Ruhi Soyuyüce'ye gönderdiği muktuplarda şöyle diyordu:

> "Türk Silahlı Kuvvetlerinin mensubu olmakla iftihar eder ve gururlanırken, Ankara olaylarının hepimize sıçrattığı leke ve kalplerimizde meydana getirdiği sızı ile müteellimiz.
> Bu olayların sahtekâr, hayasız ve Silahlı Kuvvetlerin şerefini düşüren mürettipleriyle uzaktan ve yakından temasta bulunmanız şüphesi sizi yeni bir atanmaya tabi tutmuştur.
> Şahsi hırs, emel ve maceraya asla alet olmamış olan bu tertemiz Silahlı Kuvvetler camiasında hizmete devam ederken, doğru yoldan şaşmamanızı ve sancak önünde ettiğiniz yemininizi unutmamanızı sureti mahremanede tebliğ eder, bunun dışındaki hareketlerin ve davranışların çok sert olan sonuçlarını da iyi düşünmenizi hatırlatırım."

Osman Deniz, bu mektubu Talat Aydemir'e göndermişti. Aydemir ve diğer arkadaşları, kendilerine "sahtekâr ve hayasız" denmek suretiyle hakaret edildiğini ileri sürerek Tural hakkında dava açmışlardı. Bu dava da Danıştay'da açılan dava gibi uzun sürdü. (Bu dava sonuçlanamadan 21 Mayıs olayları meydana gelecektir.) O.Deniz, C.Tural'ın Harbiye Ordu Karargâhına kendisini çağırarak, sözlü olarak yönelttiği hakaretlerden ayrıntılı olarak söz eder.

Buna göre C.Tural ona: *"Ne idüğü belirsiz, haysiyetsiz ve şe-*

refsizlerle nasıl işbirliği yaparsın?" diyerek hakaret etmiş ve *"odadan çık dışarı,"* diyerek kovmuştur.

Buna karşılık O.Deniz acı bir tebessümle odadan çıkmıştır. Ancak Tural, Ordu karargâhındaki askeri hakimi hemen görevlendirerek, "Yüz mimikleriyle hakarete bulunmaktan" dava açtırmıştı.

"Ordu affıyla diğerini karıştırmak çirkin bir harekettir."

Cevdet Sunay

Yukarıda yazdığımız gibi, tasarıya göre, 22 Şubat olaylarına katıldıkları için emekliye sevk edilen Ordu mensupları hakkında hiçbir cezai takibat yapılmayacaktı. Ancak tasarının Meclisten çıkması, sevk edilmesi kadar kolay olmuyordu. AP'liler siyasi af konusunda ihtilâl girişimini dahi unutarak yine hareketleniyorlar... Gümüşpala ve AP Meclis grubu, 22 Şubatçıların affını fırsat bilerek, DP'li siyasilerin de aflarını bu tasarıya eklemek istiyorlar. Cumhurbaşkanı Gürsel'in de bunlara destek verdiği söylentisi kulislerde yayılıyor. 23 Nisanda Genelkurmay Başkanı Org.Sunay başbakanla yaptığı görüşmeden çıkarken gazetecilere, *"Ordu affi ile diğerini karıştırmak çirkin bir harekettir. Bu iyi niyetli insanların yaptığı bir şey değildir, iyi niyetli olmayanlar ordu ile milleti karşı karşıya getirmek istiyorlar."* diyor.

Cumhurbaşkanının olaya karışmasının nedeni biliniyor. Gürsel, 6 Haziranda yaşanan, Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'in görevden alınıp Washington'a atanmasından son anda vazgeçilerek, komutanlık görevine iade edilmesi olayı nedeniyle hükümete ve Genelkurmaya soğuk bakıyor. Nitekim 22 Şubat darbe girişiminden bir gün sonra, Gürsel, Çankaya Köşkü'nde yapılan ikili görüşmede İnönü'ye Genel Kurmay Başkanı Org. Sunay'ın görevinden alınmasını talep ediyor... Başbakan önce bu öneriyi olumlu karşılıyor; fakat yerine kimin atanacağı konusunda bir fikri olmadığı için bunu Gürsel'den öğrenmek istiyor. Cumhurbaşkanı bu soruya Celal Alkoç ismini ortaya atarak karşılık veriyor. Bunun üzerine İnönü hayretler içinde *"Sayın Cumhurbaşkanı, Alkoç Paşa emekli edilmiş, nasıl olur Genelkurmay başkanlığına getirilir?"* diyor. Gürsel'in yanıtı gerçekten şaşırtıcı oluyor: *"Evet, doğru ama ben bir hata yaptım. Onu emekli ettim. Onu geri alabilirim..."* Böy-

le bir operasyonun mümkün olmayacağını bilen İnönü konuşmayı yarıda kesip Köşk'ten ayrılıyor.

"Silahlı Kuvvetler içinde yeniden teşkilatlanmaya başladık..."

Asker ve sivil üst yönetiminin bu tutarsızlıkları 22 Şubatçıların güçlenmesine neden oluyordu.

22 Şubat olayları üzerinden zaman geçtikçe bu olayın iç yüzüne yapılan haksızlıklar anlaşılıyor, gün geçtikçe Silahlı Kuvvet mensuplarının T.Aydemir'i ziyaretleri çoğalıyordu.

Bu konuda T.Aydemir Hatıratında şöyle yazar:

"Bu nedenle Ordu'da, özellikle genç emekli subayların yaptıkları ısrarlı teklifler karşısında ben ve Sv.Bnb. Fethi Gürcan zaten eskiden silahlı kuvvetler içinde kurulu bulunan teşkilatımızı yeniden daha güvenilir tarzda küçük rütbelerden başlamak yukarı doğru reorganize ediyorduk. Bu teşkilat Türk Ordusunda (Kara-Hava Dz.J.) olmak üzere dört kuvvet içinde genç kuşaklar arasında çığ gibi gelişiyordu. Kısa zamanda çok iyi neticeler almıştık. Hele Kemalizm doktrini yayılıp dağıtıldıktan sonra bu gelişme iki kat daha artmıştı. Çünkü bundan evvel orduda yapılan çalışmalarda böyle esaslı doktrin fikri kaleme alınmış değildi? Bu arada bazı 14'üncü subaylar da Türkeş ve taraftarlarının Milliyetçi olduklarını söyleyerek mukaddesatçı icabında nurcu fikirleri yayıyorlardı. Nasyonal sosyalizm fikirleri revaçtaydı. Faşist fikirleri benimseyenlere rastlıyordum. Gençler doktrinlerin karşılığının neler olduğunu dahi bilmiyorlardı. Askeri idare diye birşey tutturmuş gidiyorlardı. Orduda ki bu akımı (Kemalizm) doktrinini yaymakla yüzde doksan önledik.

14'ler yurda döndüğü zaman ilişkilerimizin ne olacağını şu şekilde belirlemiştik:

1. 14'leri kül olarak tanırız.

2. Herhangi bir kadro birleşmesi olursa.

a. İlk önce doktrin üzerinde anlaşmamız şarttır.

b. Kadro içinde bazı tekliflerimiz olabilir.

3. 14'lerin hepsi yurda dönmeden hepsinin fikirlerini tam olarak öğrenmeden tek taraflı bir angajmana gidemeyiz.

İlk defa yurda 14'lerden O.Kabibay ile R.Baykal döndüler. 22

Şubatçılar içinde 14'üncü geçinen arkadaşlar bunlara büyük değer verdiklerinden Edirne hududuna bunları karşılamak için gittiler.

Ben bu olaydan evvel 22 Haziran 1962'de yani 22 Şubattan 120 gün sonra ilk defa '22 Şubatın nedenleri' hakkında resmen yazılı olarak gazetecilere beyanat vermiştim.

Bu nedenle de Birinci Koalisyon Hükümeti yıkılmış, bir aydır Hükümet kurulamıyordu. Bu davranış tam zamanında yapıldığı için İsmet Paşayı ve hükümeti sarstı. 22 Şubatçıların ilk mert sesi yükselmişti. Açıklama Halk Oyundan da çok iyi karşılandı. Türkiye'nin en büyük gazetelerinde çeşitli şekillerde çıktı. Bu beyanat yüzünden TC Kanununun 161'inci maddesi gereğince takibata uğradım. Hakkımda dava açıldı.

"... hepsinin hayatlarını bağışladığımız geceyi unutarak çok ağır ithamlarda bulundular."

7 Temmuz 1962 günü de 2. Koalisyon hükümeti yine İsmet Paşanın Başkanlığında kurulmuştu. İsmet Paşa Mecliste güvenoyu aldıktan sonra yaptığı konuşmada hepsinin hayatlarını bağışladığımız geceyi unutarak çok ağır ithamlarda bulundu."

(İnönü'nün konuşmasından önemli bölümlere aşağıda yer verilmiştir: E.Y.)

"Muhterem arkadaşlar, hükümeti güvenoyu ile teyit ettiniz. Verdiğiniz oylar hükümet için çok önemlidir. Çalışmasında başlıca desteği ve başarı mesnedi olacaktır. Hükümet Büyük Meclisin güvenoyuna layık olmak için bütün gücünü sarf edecektir...

Sergüzeştçilerin hareketleri millet nazarında ve ordu içinde tam bir takbihe uğramıştır. Büyük Millet Meclisi rejimi o kadar kuvvetli görüşmüştür ki orduya olan güveninin delili olarak ve ordunun siyasetten kurtulmak için gösterdiği gayreti kolaylaştırmak üzere ağır suçları affetmeyi bile düşünmüştür.İhtilâlden bugüne kadar siyasetin türlü hadiselerinden geçmiş bir ordunun milletle bu kadar yakın bir beraberlik içinde siyasetten uzaklaşmaya çalışması tarihte örneği güç bulunan büyük vasıflardandır... Memleketin selameti Anayasa nizamının işlemesinde Büyük Millet

Meclisinin mutlak itibarında hakimiyetinde ve Büyük Millet Meclisinin Ordusuna güveninin, sevgisinin tamamiyle bilinmesindendir...

Millet, büyük meclis ile onun aziz evladı olan Ordusu arasında itimatsızlık yaratmak amacı asla başarılı olamayacaktır. Asil hissiyatınıza tercüman olduğumu bilerek söylüyorum ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun mesul hükümeti, Ordu'nun şerefine ve itibarına ve en yüksek komutanından erine kadar bu Ordu mensuplarının millet nazarındaki yüksek kıymetlerine asla toz kondurmayacaktır. Ordu aleyhine olan bütün tefsirleri ve fesatları kesin olarak men edecektir. Bu mülahazaları şunun için söylüyorum, hiç kimse ordu ile Büyük Meclis'in arasında ayrılık yaratmaya muvaffak olmayacaktır. Aksine şimdiye kadar itaatsizlik ve memleketi anarşiye götürme teşebbüsüne girişenler nasıl perişan olarak çıkmışlarsa, bundan sonra Ordu'ya dil uzatmak teşebbüsünden daha da pişman olarak çıkacaklardır.'

Talat Aydemir, İsmet İnönü'nün bu sözleri için şunları söyler:

"İnönü'nün Meclisteki bu konuşması 22 Şubat gecesi korku içinde Ankara'yı terk eden, yaptıkları şerefsizce işlerden korku duyan Milletvekilleri tarafından dakikalarca alkışlanmış. İnönü'nün bu konuşmasını 22 Şubatçılar olarak nefretle karşıladık."

Ben de 22 Şubatçılar adına 8 Temmuz 1962 Pazar günü kendisine şu cevabı verdim.

(Aşağıda T.Aydemir'in cevabından bir bölümü veriyoruz:E.Y.)

"İnönü güvenoyu aldıktan sonra uzun yıllardan beri bilinen ve kendine özgü taktik ve tabiatını bir kere daha göstermiştir. Bu beyanatındaki 22 Şubatçılarla ilgili konuları şiddetle reddederiz. Yıllardan beri asla milletin hayrına işlememiş olduğunu bildiğimiz bir takdiğin sahibinin karşısında olduğumuz için sergüzeştçi olarak damgalanıyorsak bu kolaylıkla kabul edeceğimiz bir sıfattır. Bu nedenle asıl takbihe değer husus İnönü'nün siyasi zümre ve şahıs menfaatleri üstüne çıkamayarak aziz ulusumuzun sesine kulak vermeyen zihniyetidir. Bir hususu açıkça beyan etmek isteriz ki İnönü'nün ismi zekasından büyüktür. Bu zaviyeden tetkik edilince Atatürk'ün dehasının stratejik yaratıcılığından sonraki reformlardan mahrum statik devrenin asıl sebebi anlaşılacaktır. İnönü tü-

kenmiştir. Reformlara en çok ihtiyacımız olduğu bu devrede bütün hayatı statükoyu muhafaza ile geçmiş İnönü'yü tekrar başında görmek bu milletin talihsizliği olmuştur.

...Kendilerine o mukaddes kürsüde cevap vermek imkanından mahrum olmamız sebebi ile yaptıkları bu konuşmanın anlam ve güttüğü hedefi Büyük Milletimizin sağ duyusuna terk ederiz.'

"Albayım öğleden sonra tevkif edileceksiniz, ceza evinde Nuri Beşer'in yanında yeriniz bile ayrıldı."

Beyanat verdiğimin ertesi günü Orhan Kabibay'ı sabahleyin yolcu edip eve döndüm. Akşam gazetesi muhabiri, Times gazetesi muhabiri (İngiliz David Holme) geldi tutuklanacağımı bildirdi. *'Böyle bir şeyden haberim yok,'* dedim, öğleden sonra gazetecilerden telefonlar yağmaya başladı. Aynen şöyle söylüyorlardı. Albayım öğleden sonra tutuklanacaksınız, ceza evinde Nuri Beşer'in yanında yeriniz bile ayrıldı. İnanmak istemiyordum, çünkü mahkeme huzuruna çıkmadan böyle peşin hükümlü bir şeyin olacağına ihtimal vermiyordum. Türkiye'de Hukuk Devletinin var olduğunu kabul ediyordum. 27 Mayıs 1960 İhtilâlini bunun için yapmıştık ama ne gezer. Saat 15.00'te savcılığa müracaat etmem için davetiye geldi. Savcı Turhan Bilgin'in yanına çıktım. Biraz beklememi söyledi ve beni tutuklama gerekçesi ile 2.Asliye Ceza Mahkemesine sevk etti. Hakim beş dakika içinde karar verip tutukladı. Zaten evvelden herşey hazırlanmıştı. Hakimlerimiz, memur gibi aldıkları emirlerle hareket ediyorlardı. Hakimler bu vaziyete düştükten sonra adaletten söz edilemez.

Mahkemenin koridorları yakın arkadaşlarım ve meraklılarla doluydu. Odadan dışarı çıkınca Üstğm. Remzi Kılıç sapsarı bir benizle beni gayet sinirli bir şekilde karşıladı. Ne oldu albayım dedi: *'Gayet soğuk kanlı olarak hiçbir şey yok.'* dedim. Tutuklandığımı söyledim.

Adliyede ceza evine gitmek için bekliyordum. Yanımda Alb. Emin Arat, Alb. Necati Ünsalan vardı. Alb. Emin Arat'a:

'Ben hapiste kaldığım müddetçe siz bana vekalet eder işleri çevirirsiniz.' dedim.

"Hapishanede doğruca 'Hilton' denilen 10. koğuşa gönderildim."

Biraz sonra beş tane sivil polisin arasında koridora çıktım, onların elleri ile yapmış oldukları halkanın içinde gidiyordum, etrafım çok kalabalıktı, gazeteciler resim çekmek için hücum ediyorlardı. Fena halde sıkıştım, bu arada polis koridorunu bir anda yardım, onların arasından fırladım.

Bu sefer cahil polisin biri kaçıyor diye bağırmaz mı? İşte bundan sonra ne oldu ise oldu, subaylar galeyana geldiler o bağıran polisi yumruk ve tekmelerle dövmeye başladılar. '*O kaçacak adam değildir,*' diye mukabil bağırışmalar duyuyordum.

Böyle bir hengame içinde zorla itile kakıla taksiye bindik ceza evine geldik. Polisler beni ceza evi müdürüne teslim ettiler. Doğru hapishanede 'Hilton' denilen 10. koğuşa gönderildim. Beni ilkönce, Nuri Beşer karşıladı, '*Gençmiş olsun,*' dedi. 'Nuri Beşer Orduya küfür etmekten hüküm giymiş AP milletvekilidir!'

O gece hakikaten Nuri Beşer'in yanındaki ranzada yattım. Gazetecilerin vermiş olduğu haberler tamamiyle doğru çıkmıştı.

9 gün ceza evinde yattıktan sonra yine emirle zannediyorum. (Çünkü İnönü'nün Erzurum dönüşü gazetelere verdiği beyanat şuydu. 22 Şubat bir daha olsa yine de affederim.) 18 Temmuz 1962'de tahliye edildim. Adalet tarihinde 312'nci madde (3 aydan 1 yıla kadar hapisle) bir şahsı tutuklama ilk defa bana tatbik ediliyordu. Avukatım Saffet Olgaç, 30 senelik içtihat kararlarını tetkik etmişti. Böyle bir karar Türk Adliyesi için bir yüzkarasıydı. Suçum, suç olan bir olayı (22 Şubat) öğmekmiş. Hapisten çıktıktan sonra uzun bir süre mahkemelere gidip geldim.

Türkiye'de ezelden beri ıstırabını duyduğumuz zihniyetlerde henüz bir değişiklik olmamış. Cezaevinde olduğum müddetçe çok rahattım. Moralim her zaman olduğu gibi yerindeydi.

Oradaki içtimai hayatı yakından tetkik etmek benim için çok faydalı oldu. Gazeteciler için yapılan 10. Koğuşun ikinci katında (Hilton Yayla) epey hazırlık yaptım. Çok şükür ben çıkıncaya kadar arkadaşlarımdan kimse gelmedi. İnşallah bundan sonra da kimse gitmez."

22 Şubatçıların lideri Talat Aydemir, ağustos ayında iki defa Ankara 3. Ağır Ceza mahkemesinin huzuruna çıktı.

İkinci duruşmasında da konuşan emekli albay, 22 Şubattan sonra suç olduğu iddia edilen beyanatını verdiği güne kadar, başarısız hareketleri hakkında çeşitli dedikodu ve açıklamalar yapıldığını, bütün bunlara cevap amacında bu beyanatı vermek zorunda kaldığını söyledi.

Daha sonra, duruşmada 22 Şubat günü Gürsel ve İnönü'nün radyoda yaptıkları konuşmaların metni okundu. Mahkemede söz alan Talat Aydemir'in avukatı savunmasında şöyle diyordu:

"- 22 Şubat olaylarına ait müvekkilimde öyle vesikalar vardır ki, bunları huzurunuza getirirsek memleket yerinden oynar."

Öteden beri, Talat Aydemir'in ayaklanmadan önce üst kademelerde bulunan bazı komutanlarla ve siyasilerle uzlaşmaya vardığı söylentileri dolaşmaktaydı. Mahkemede sözü edilen "Belgeler" bu dedikoduculara güç veriyordu.

Ankara Eylül ayında yine önemli toplantılara sahne oluyordu.

İstanbul ve Ankara'da T.Aydemir'in tanımlamasıyla bir dizi "Koordinasyon" toplantıları yapıldı. Bunlardan amaç 22 Şubat olaylarından sonra Talat Aydemir, Selçuk Atakan, Dündar Seyhan, Emin Arat, Adnan Çelikoğlu, Mustafa Ok ve Turgut Alpagut tarafından hazırlanan planlardan, ihtilâl bir metod olarak kabul edilmekte bazı operasyonlarla sonuca ulaşma gayesi güdülmekteydi.

Altı bölümde özetlenen planın ana hatları söyleydi.

1. Baş Operasyonu: Siyasi bir cemiyet ve parti haline gelme çarelerini araştırmak...

2. Şövalye Operasyonu: Büyük rütbeli subaylarla ordu alt kademelerini çengellemek...

3. Kurt Operasyonu: Siyasi faaliyet karşısında ordu, gençlik ve basının davranış ve tutumunu izlemek...

4. İnönü Operasyonu: İnönü'yü kontrol etmek, hareketlerini değerlendirmek ve buna göre tedbirler almak...

5. Muşta Operasyonu: Orduda hiyerarşik düzen içinde vurucu kuvveti bir arada bulundurmak...

6. Kademe Operasyonu: Zinde kuvvetlerin popüler şahıslarını elde ederek bunlardan yararlanmak...

Toplantılarda bulunanlar, planı hemen kabullenmedikleri gibi plana karşı olmadıklarını da bildirdiler. Aslında CHP içinde durumu sarsılmış gören bazı milletvekillerinin, yeni bir parti kurma gayretleri gün ışığına çıkmıştı. Bunlar, eski ihtilâlcileri böyle bir siyasi faaliyette aralarına almakta sakınca görmüyorlardı. Bazı tabii senatörler de aleyhlerinde yaratılan havanın etkisiyle kendilerini boşlukta hissetmeye başlamışlardı. Onlara göre, İnkılâplar üzerinde çeşitli tavizler vermiş olan CHP'den ümit beklemek iyimserlikti. Türkiye'nin yeni bir anlayış ve metotla idaresi "Tek çıkar yol" olarak gösteriliyordu.

Ordu'dan uzaklaştırılmış olan eski ihtilâlcilerin faaliyetleri, belirli çevrelerde ilgi ile takip edilmiş türlü yorumlara yol açmıştı. Politikacılar, parti çekişmeleri dışında kalan zamanlarında "İhtilâl olacakmış" diye çıkan fısıltılara kulak kabartıyorlardı. Subaylar da olup bitenlerden haberdar ediliyorlardı.

Eski ihtilâlcilerin yeni yeni başlattıkları örgütlenme faaliyetleri giderek daha geniş boyutlara ulaşacak, dallanıp budaklanacaktır. Burada bir parantez açarak mevcut ortamda Hükümet, Ordu ve siyasi çevrelerde neler oluyordu? Kısaca olanlara dönüp bakalım. Çünkü bunlar daha sonraki 21 Mayıs harekâtının alt yapısını oluşturmaktaydı.

22 Şubat Sivil Yönetime Karşı Yüksek Askeri Komuta Heyetinin Elini Güçlendirmişti

Gerçekte 22 Şubattaki başarısız darbe, koalisyon ortakları ve siyasi muhalifleri karşısında İnönü'nün elini o an için güçlendirmiş görünüyordu. Fakat gerçekte olduğundan daha fazla güçlenen Yüksek Komuta oldu. Yeni anayasanın 111.Maddesi, yasanın belirlediği bakanlardan, Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarından oluşan MGK (Milli Güvenlik Kurulu)'nın kurulmasını emrediyordu. Cumhurbaşkanı ya da onun yokluğunda Başbakan, kurula başkanlık yapacaktı ve işlevi "milli güvenlik ve koordinasyon ile ilgili kararların alınmasında" bakanlar kuruluna yardım etmekti. Tek başına bu işlevler, Yüksek Komutaya büyük yetki ve nüfuz verecek kadar genişti. Fakat Mart 1962'de, yeni bir yasa düzenli danışma toplantıları ve parlamento oturumlarına katılmayla bakanlar kuruluna fiilen müdahale edebilmesini sağlayarak, Kurul'un gücünü artır-

dı.(34) Bu durum, Savunma Bakanı ile General Sunay arasında düşünce ayrılıkları konusunda söylentilerin yayılmasına yol açtı; fakat bakanlık bunları yalanladı.(35)

İnönü, Yüksek Komutanın desteği olmadan herhangi bir kararı Meclisten geçirmenin olanaksız olduğunu anladı. Adalet Partisi, eski DP'lileri de kapsayacak şekilde genişletilmedikçe, 22 Şubat isyancıları için bir af çıkarılmasına karşı çıktı ve bizzat koalisyonun varlığı tehlikeye girdi.(36) AP içindeki aşırılar, kendi üyelerinin sadece hükümetten değil Meclisten de ayrılmasını istiyorlardı.

Sunay bir kez daha imdada yetişti. "Ordu affını diğeri ile karıştırmak çirkin bir harekettir. Bu iyi niyetli insanların yaptığı bir şey değildir. İyi niyetli olmayanlar millet ile Ordu'yu karşı karşıya getirmek istiyorlar."(37) Bu uyarı yeterli oldu ve ertesi gün hem AP, hem YTP af kanununa oy vermeye razı oldu ve kriz sona erdi.(38) Karşılığında aldıkları tek ödün, mahkum DP'liler arasında hasta olanların bağışlanmasıydı. Bir ay sonra aynı Meclis, Adalet Partili 157 milletvekilinden 117'si karşı oy kullanmasına karşın, 27 Mayısı milli bayram haline getirerek "Hürriyet ve Anayasa Bayramı" ilan etti.(39)

Ordu, bütünüyle politikayla iç içeydi; politikacıların sıkıntısı ayrılmanın nasıl sağlanacağıydı...

Kendisini desteklemeye kararlı Yüksek Komutayla İnönü, kabinedeki açmaza son vermek için 30 Mayısta istifa etmeye karar verdi. AP'deki aşırılar, kabinenin ülkeyi kasıp kavuran sorunlarla, özellikle durgun ekonomiyle uğraşmasını olanaksız hale getirmişti. Yine, ordunun zorlaması olmadan bir koalisyon kurmak kolay değildi. 19 Haziranda İnönü, Gürsel ve Sunay'a danıştı. Ertesi gün,

(34) Cumhuriyet, 31 Mart 1962. Adalet Partisinin önde gelen kişilerinden olan Seyfi Kurtbek'le görüşme. Bkz. tasarının III.Maddesi, metin MEJ XVI/1(1962), 215-38'oe var. Nakleden Feroz Ahmad, "Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)", Hil Yayınları, İstanbul, 1994, s.216.
(35) Ankara Radyosu, 3 Nisan 1962, SWB IV/914/c/1 içinde. Nkd.F.Ahmad.
(36) Türk basını, 6, 7, 8, 11 ve 21 Nisan 1962. Nkd. F.Ahmad. s.217.
(37)(38) Türk Basını, 24 Nisan-25 Nisan 1962. Nkd. F.Ahmad. s.217.
(39) Cumhuriyet, 27 Mayıs 1962. Nkd. F.Ahmad. s.217.

parti liderleri çağrıldı ve basın üç partili bir koalisyonun belirdiği haberini verdi.(40) 24 Haziranda CHP, YTP ve CKMP liderleri ve bağımsızlar adına Necmi Öktem alışılmış protokolü imzaladı. Ertesi gün İnönü İkinci Koalisyonunu ilan etti.(41)

Ordu, bütünüyle politikayla iç içeydi; politikacıları sıkıntıya sokan soru, ayrılmanın nasıl sağlanacağıydı. İnönü'nün yanıtı, hükümeti ve anayasal düzeni pürüzsüz işletmek, Meclisin mutlak üstünlüğünü ve prestijini tesis etmek ve Ordu'yu tahrik etmesi muhtemel faaliyetlere son vermekti.(42) Fakat bunun sadece söylemesi kolaydı ve eğer İnönü Yüksek Komutanın geri çekilmek istediğine inanıyorduysa, bu onun hüsnü kuruntusuydu; zira ordu saflarında, politik alandan bütünüyle çekilme ile ilgili belli bir çelişki vardı.

Siyasi istikrarın sağlam olmadığı anlaşıldı. Şimdi muhalefette olan Adalet Partisi, genel af konusunu istismar etmeye devam etti ve Menderes'in idamının yıl dönümü olan 17 Eylül 1962, gösterilere vesile oldu. Bu, tamı tamına ordudan bir karşılığı tahrik eden türden bir olaydı. Kendilerini "Milli Devrim Ordusu" ve "Kuvayi Milliye" olarak niteleyen gruplar, Ankara ve İstanbul'da, "gericilere" devrim geldiğinde kaçacak delik bulamayacakları uyarısında bulunan bildiriler dağıttılar.(43)

Bir Yandan SDK, TDO, MDO Gizli Örgütleri Diğer Yandan "Hor ve Kaba" Davranışlar

Eylül ayı içinde ordu üst kademesinde nakiller yapıldı. Orgeneral Cemal Tural 2.Ordu Komutanlığına, Orgeneral Refik Tulga Üçüncü Ordu Komutanlığına getirildi. 3.Ordu Komutanı Orgeneral Refik Yılmaz İstanbul'a nakledilerek 1.Ordu Komutanı olmuştu. Komutanlar Eylül sonlarında yeni görevlerine başladılar.

Yassıadada müebbet hapse mahkûm edilen, Bolu eski DP Mil-

(40) Cumhuriyet, 20 ve 21 Haziran 1962. Toker'in İsmet Paşa, dördüncü cildi 1961-4 yıllarını İnönü'nün perspektifinden ele alıyor. Nkd. F.Ahmad. s.217.
(41) Cumhuriyet, 25 ve 26 Haziran 1962.
(42) Bkz. İnönü'nün güven oylamasından sonraki konuşması, Cumhuriyet, 8 Temmuz 1962. Nkd. F.Ahmad. s.218.
(43) Milliyet ve Cumhuriyet, 6-10 Ekim 1962. Faik, Gazeteci, 231, Turhan Feyzioğlu (Devlet Bakanı) ve tabii Senatör Ekrem Acuner'in bu bildirilerden sorumlu olduğunu ileri sürer. Feyzioğlu,yazarla bir görüşmesinde ve özel bir buluşmasında Faik'in yakıştırmasını en güçlü terimle alaya aldı.

letvekili Reşat Akşemsettinoğlu'nun Ankara'da tedavi olduğu hastaneden kaçarak Yunanistan'a geçmesi geniş tepkiler uyandırmıştı. 3 Ekimden itibaren Ankara'da gösteriler başlamış AP Genel Merkezi ve bazı gazete büroları tahrip edilmişti. Olaylar aslında gergin bulunan siyasi havayı karıştırıyordu. Bu arada Ankara'daki gösteriler İstanbul'a da sıçramış ve İçişleri Bakanı Sahir Kurutluoğlu istifa etmek zorunda kalmıştı. Olup bitenlerin dikkati çeken tarafı, bazı "gizli teşkilat" isimleri ile dağıtılan beyannamelerdi. MDO-SDK-TDO rumuzları ile dağıtılan ve çeşitli müesseselere gönderilen yazılarda, kuru sıkı tehditler savrulmakta ve af lehinde olanlara çatılmaktaydı. Gösterilerle birlikte bu beyannamelerin çoğalması üzerine, 20 Ekim günü bir tebliğ neşreden Talat Aydemir, bunlarla hiçbir ilgileri bulunmadığını açıklamış ve şöyle demişti:

"- Vatandaşın kanına susamış ve milletimizi kendine göre isimlerle parça parça bölmüş bu yer altı teşekkülerinin kuvveti hükümete rağmen peşpeşe devam eden bildirilerini esefle karşılamaktayız. Komünizme karşı olduğunu sadece şüpheleri dağıtmak için kullanılan ve bazı cümleleriyle benimsenmiş gördükleri gerçek memleket meselelerinin gerisinde "Çeka" metotlarıyla nice küçük oyunlar hazırlandığını zinde kuvvetlerimizce farkına varılmıştır."

20 Ekimde gösteri sanığı olarak yakalananlar, serbest bırakıldılar. İki gün sonra, MDO imzasıyla (ki, bununla Milli Devrim Ordusu denilmek isteniyordu.) dağıtılan yeni bir beyannamede, sol temayüllü bildiriyle MDO'nun ilgisiz bulunduğu ileri sürülmüş ve "ismimizi kullanarak ve istismar ederek gayelerine erişmek isteyen bedbaht uşaklarına ihtar ederiz. Tarafımızdan tebsit edilmeye başlanılmışlardır. Akıbetleri feci olacaktır." gibi bir tehdit savrulmuştu. Bütün bu beyannamelerin Ankara'dan çıkması dikkate değer bir hususdu. Türkiye'de birkaç gizli teşkilatın bulunduğu zehabını uyandıran bu faaliyetler hakkında, adli makamların tahkikatı hiçbir sonuç vermedi.

Bazı Ordu Birliklerinden ulaşan şikâyetler arasında, üniformalı şahısların sivil makamlarda "hor ve kaba" muamele gördüğü de vardı. Merkez Komutanlıklarından akseden raporlar üzerine Genelkurmay 2.Başkanlığı, General Memduh Tağmaç imzasıyla İçişleri Bakanlığına bir yazı göndermiş ve "Suç işleyen subay, astsubay ve askeri okul öğrencilerine karakollarda iyi muamele yapılması"nı istemişti. Karakollarda meydana gelen bazı olayların, ordu

çevrelerinde geniş tepkilere yol açtığı söyleniyordu. Ancak bunlar bazı çevreler tarafından olumsuz şekillerde yorumlanıyor, halkla ordunun arasını açmak için sistemli bir faaliyet sarf edildiği gözden kaçmıyordu.

Kasım ayının üçüncü günü, Talat Aydemir İstanbul'a gelerek, bir hafta çeşitli ziyaretler yapmış, bu arada gazeteleri de dolaşmayı ihmal etmemişti. Trenle seyahat eden Aydemir, karşılandığı gibi yine 22 Şubatçılar tarafından uğurlandı. 22 Şubat liderinin, Cumhuriyet Halk Partisi aleyhinde verdiği beyanat bazı çevrelerin dikkatini çekmişti.

Orduda tasfiye hareketi tedrici şekilde devam ediyordu. Nitekim, 20 Kasımda açıklanan bir listeyle beş general ve 35 subay daha emekliye ayrılmıştı.

İki gün sonra Koalisyon Hükümeti 14'lerin durumunu da ele alarak, arzu edenlerin emekli olacaklarına karar vermişti. 14'lerin yurt dışına gönderilmelerini sağlayan 127 sayılı kanunun bir hükmüne göre, bunlar en az iki yıl, bu görevlerde kalacaklardı. Bazıları yurda dönmek için Dışişleri Bakanlığına başvurmuşlardı. Bunlar "Emekliye sevk" suretiyle ayrılma istiyorlardı. Bir kısmı da, görevlerinde kalmak istediklerini bildirdi.

Hükümet meselesi olarak ele alınan bu müracaatlar, kesin bir karara bağlanmış, 14'ler hareketlerinde serbest bırakılmıştı. Fakat her birine, kararlarını en geç Kasım ayı sonuna kadar vermeleri gerektiği bildirildi.

İlk olarak, 6 Kasımda Türkiye'ye dönmüş bulunan Fazıl Akkoyunlu emekliye sevkini talep etti. 14'lerden Rıfat Baykal da Türkiye'de bulunuyordu. Madrid Büyükelçiliğinde görevli olan Numan Esin de Pire'de Orhan Erkanlı'yla buluşmuş, 3 Aralıkta, Karadeniz varupu ile İstanbul'a gelmişti. Karşılayıcılar arasında, Rıfat Baykal, Ahmet Er, bazı 22 Şubatçılar bulunuyordu. Böylece, toplu bir şekilde yurt dışına gönderilmiş olan 14'ler, teker teker Türkiye'ye dönmeye başlamışlardı.

Hem Havadan Hem Karadan İhtilâl Hazırlıkları Tam Gaz
"11 HAVACI OLAYI"

Silahlı Kuvvetlerde herşeyin yolunda olmadığı, Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'in, politikaya bulaştıkları ve Tabii Sena-

tör Mucip Ataklı'dan emir aldıkları için 11 subayı emekliye ayırdığını ilan ettiği 2 Aralık 1962'de açığa çıktı. Görevden alınanlardan biri, SKB'de aktif olan ve Talat Aydemir ile Dündar Seyhan'a çok yakın olduğu söylenen Bandırma Hava Üssü Komutanı Halim Menteş'ti.(44) CHP'lilerle bu "hava kuvvetleri cuntası" arasında bir ilişki olduğuna dair iddialar vardı.

Tabii Senatör Ataklı'nın bazı Hava Birlik Komutanları ile yakın ilişkisi, Hava Kuvvetleri Karargâhı için meçhul değildi. Komutan General İrfan Tansel, emrindeki bazı General ve Albayların Ataklı'ya yakınlıklarını tesbit etmişti. Tansel'in bütün ikazlarına rağmen, Hava Kuvvetlerindeki huzursuzluk, Kasım sonlarında had bir safhaya ulaşmıştı. Bazı Havacıların bir ihtilâl yapacağı söylentileri kulaktan kulağa fısıldanıyordu.

Şimdi bu olayın ayrıntılarına ve neler olup bittiğine bakalım:

22 Şubat alarmının karşısında olan hava grubu içinde, onu İnönü'nün uzattığı büyüteçle değil de, çıplak gözleriyle görebilen "Doğru"lar vardı. Bunlar 22 Şubat alarmına karşı çıkmayı, bağlı oldukları demokratik rejimi korumak gayesine bağlayanlardır ve bu davranışlarıyla, görevleri dışında büyük bir iş yaptıkları inancına düşmedikleri gibi, rejimi tek başlarına koruyup kurtardıkları gibi bir çalıma da geçmemişlerdir. Hava Tümgenerali Muhsin Batur ile Hv.Tuğ.Gnl. Süleyman Tuncel'i bu grubun önde gelen pırıltıları arasında zikretmek tam bir gerçeğin ifadesi olur.

Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İrfan Tansel de şüphesiz bunların başındaydı. Ama 22 Şubat alarmına karşı çıkmış havacı grup ve dışarıdan onlarla irtibatlanmış olanlar içinde bir grup, Hava Kuvvetleri Komutanına bu teşhisi nedense vaktinde koyamamışlar ve bu yüzdendir ki, hatadan hataya düşmüşlerdir!..

Bu ikinci grup, 22 Şubatı dehşetengiz bir anlama sarıp sarmalayan politikanın, böylelikle kendilerine düşen payı da şişirip büyüttüğünü fark etmemiş olanlardır.

Bunların 22 Şubat alarmına karşı çıkışları da diğerlerinden hayli farklıdır. Bunlar için kendilerinin ön planda olmadığı bir harekete karşı koymak hırsı, rejime olan bağlılıktan önce geliyordu ve nitekim bir süre sonra bunun böyle olduğunu göstermekten de geri kalmadılar!...

---

(44) Türk basını, 3 ve 4 Aralık 1962 ve Mucip Ataklı'nın yanıtı için 5 Aralık.

Bu Defa Yeni Bir İhtilâl Planını 11 Havacı Hazırlıyor Bunlar Kimlerdi ve Ne Yapacaklardı?

Kader hiç vakit geçirmeden hemen ağlarını örmüş ve o uygun gövde, derhal bu meyveyi vermiştir.

"11 Havacı Subayı olayı" ya da "11'ler olayı" olarak tarihe geçecek. Bu olayın sancıları başladığı zaman, memlekette pekaz kimse buna ait sesleri doğru olarak yorumlayabildiği gibi, mesele meydana çıktıktan sonra da yine pekaz kişi, tam zamanında kürtaj yapılarak alınmış olan o ceninde, yıllar yılı demokratik rejim çalımı yapmış olanların çehrelerini, parmaklarını görebilmiştir.

11 Havacı Subay olayı, o zamanki iktidarın CHP kanadı tarafından örtülmesi veya küçümsenmesi istendiği için, perde arkasındaki oluş nedeninin ancak binde biriyle perde önüne geçebilmiş ve basın aracılığıyla topluma önemi ve temelinde yatan amaçla değil de, yarattığı günlük heyecanlarla yüzeysel olarak aktarılabilmiştir.

Hakikatler geçici olarak gizlenebilir, ama devamlı olarak onları kim saklayabilmiş ki...

1962 yılının Aralık ayında gazeteler 11 Havacı subayın emekliye sevk edildikleri haberini verdikleri zaman, bu subayların Hava Kuvvetleri komutanı ile bir ihtilafa düştüklerinden ibaret bir "mucip sebep"ten fazlasını taşımıyorlardı. Halkın bu sebepten fazlasını düşünmesi için de hiçbir delil ortada yoktu. Tam aksine, Genelkurmay Başkanı sadece bu ihtilafı dile getirip basitleştirirken, Milli Savunma Bakanı, hatta böyle bir anlaşmazlığı kabul bile etmiyor ve nihayet bizzat İnönü, meseleyi aynı basit anlaşmazlık bohçasına sarıp sarmalayarak vatandaşın bilgisine sunuyordu.

Halbuki olayın gerçek yüzü ne böyle yalın bir ihtilaf konusuydu, ne de İlhami Sancar'ın götürmeye çalıştığı bir görev değişikliğinden ibaretti. Meselenin gerçek yönünde tam bir ihtilâl hazırlığı planlaması ve bunları yapmış olan da bir hava cuntası, bütün takımları taklavatları ile yatmaktadır.

11 Havacı ve onlarla birlik olanlar işte böyle bir cuntayı teşkil ettikleri ve tam bir ihtilâl planını gerçekleştirmek çabasına düştükleri için emekli olmuşlardır ve o zamanki iktidarın CHP kanadıyla son derece sıkı irtibatlanabildikleri için de, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tansel hariç, haklarında laf söyleyenlerin o kadar az olmasını temin edebilmişlerdir.

Kimlerdi bunlar ve ne yapmışlardır?.. Bugüne kadar yerinde durmuş kabuğu, kapladığı deriyi imkân nisbetinde kanatmamaya çalışarak usul usul kaldıralım ve bakalım:

Dört Kademeli Hava Cuntası

22 Şubattan az sonra Hava Kuvvetlerinin içinde, dört kademeli bir hava cuntası gittikçe oluşmaya başlamıştı.

Birinci kademesi "planlama-koordinasyon grubu" olan bu hava cuntasının başlıca elemanları, Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı olan General Hüsnü Özkan'ın başkanlığında toplanmış şu kişilerdi:

1. Hv.Kur.Alb. Halim Menteş,
2. Hv.Alb. Fevzi Arsın,
3. Hv.Kur.Alb. Tufan Akkoç,
4. Hv.Kur.Alb. Refik Yurtsever,
5. Hv.Kur.Alb. Yusuf Parmaksız,
6. Hv.Kur.Alb. Halit Elgin,

ve diğer yardımcısı subaylar.

Birinci Kademe: Planlama grubunun asıl icra komitesi, Kurmay Başkanı General Hüsnü Özkan, Albay Menteş ve Fevzi Arsın, Hv. Generali Şefik Akay ve yine Havacı General İbrahim Metel çalışmalara zaman zaman iştirak ediyorlar ve faaliyete dair bilgi alıyorlardı.

Planlama grubunun asıl icra komitesi üyelerinin hepsi de CHP sempatizanı oldukları gibi, eski MBK'cıların havacı grubu Ataklı, Tunçkanat ve Çelebi'ye de sıkı sıkıya bağlıydılar.

İkinci Kademe: "Küçük Komite"dir ki, planlama grubunun emrinde, daha küçük rütbeli subaylardan teşkil edilmişti ve asıl görevi, 22 Şubatçıları, 14'lere bağlı subayları, 6 Hazirancıları ve o zamanlar daha henüz adları zinde kuvvetler olan bütün unsurların elemanlarını birleştirerek bir güç birliği meydana getirmekti.

Üçüncü Kademe: "İstanbul İrtibat Komitesi"dir. Bunun Hv.Yzb. Remzi Oral'ın idaresinde olduğu ilk gününden itibaren biliniyordu ve daha çok Hava Harp Akademisinde teşkilatlanmaya çalışarak, planlama grubunun direktiflerine göre faaliyet gösterdiği malumdu.

Dördüncü Kademede: Yazma-çoğaltma. Hava Kuvvetleri karargâhında görevli ve yeminli iki daktilo hanım yer almaktaydılar

ve hazırlanan yazıları, planları daktilo etmek veya çoğaltmakla görevliydiler.

Hava cuntasının bugün dahi Genelkurmay arşivlerinde duran dosyaları ve "İhtilâl memlekete hayır getirecekse ihtilâlciler yaşasın, getirmeyecekse ihtilâlciler kahrolsun," diye biten ihtilâl planlarının hepsi bu iki yeminli hanımın manikürlü ellerinden çıkmıştır.

MDO'nun (Millî Devrim Ordusu) Maskesi Altında Kimler Vardı?

"Kim olduklarını söylersem ayağa kalkarsınız ya da korkudan dudaklarınız uçuklar."

Turhan Feyzioğlu

Şu noktayı hemen belirtmek şarttır:

Hava cuntasını oluşturanlar, derhal ihtilâli yapabilmek için herşeyden önce bir ortamın şart olduğunu ve o günlerde de ne kadar huzursuzluk olursa olsun böyle bir ortamın henüz tam olarak mevcut bulunmadığını şüphesiz iyice görmekteydiler. Ama memleketin her an için böyle bir ortama biraz daha yaklaştığını sanmaktan ve hele böyle bir ortamı biraz da yan gayretlerle daha çabuk yaratabileceklerinden de ümitli oldukları saklanamaz. İşte tam bu noktada o günlerin dehşetengiz beyanname yuvası MDO ile aynı paralelde çalışmaya koyuldukları hemen su yüzüne çıkar. Neydi bu MDO'nun yaptıkları?.. Memleketin her an dökücü bir ihtilâl havasına girdiğini gösteren tehdit varakpâreleri göndermek!... Peki... Bu beyannameler, bu tehdit yazıları ve hatta yakında imha edilerek leşleri yerlere serilecek olanlara dair gazetelere gönderilip yayınlatılan kanlı listeler birbirini kovaladığı halde, devrin İnönü hükümetine yapıyordu? Hiçbirşey MDO'yu bir süre arar gibi oyalanmak ve çocukları dahi kandırması imkansız sahte gayretlere girişmek ve sonra pişkin pişkin oturmak! Hatta daha kızarsa, MDO'yu değil tutmak, Millet Meclisinde övmek!.. Ne demiştir, kendisine "kimdir bu MDO-" diyenlere millet kürsüsünden İnönü'nün Devlet Bakanı Feyzioğlu:

"- Kim olduklarını söylersem ayağa kalkarsınız, yahut korkudan dudaklarınız uçuklar!"

Halbuki aslında bu MDO'nun maskesi ardında, MBK'cı Ekrem Acuner ile bizzat Turhan Feyzioğlu'nun çıkabileceği o kadar akla gelmez birşey değildi ama, o günlerde Ankara'nın ortasında gaze-

te büroları taşlanıp, parti merkezleri tahrip edilirken, kimde bunları söyleyecek hal vardı?..

Ama bu arada görünüş, tam hava cuntasının isteğine uygun bir havanın gittikçe doğmakta olduğuydu. Üstelik de MDO ve irtibatlarının sokakta büsbütün azdırdığı huzursuzluk manzarası, meseleleri endişe ile izleyen bir komuta kademesini, yarın bir Ordu müdahalesi icap ederse, boş bulunmayıp şimdiden hazırlanmanın şart olduğu fikrine doğru ittiği için Hava Kuvvetlerindeki cuntaya da faaliyetini sırf bu yolda bir uyanıklık gibi göstermek imkanını veriyordu.

Hava Cuntası Planlama Grubu, Hv. Kurmay Başkanı General Hüsnü Özkan'ın Odasında Çalışıyordu...

Bu oda Hava Kuvvetleri Karargâhının üçüncü katında,
en dipte olan komutan odasının tam bitişiğindeydi...

Hava Kuvvetleri Komutanı Tansel'in, kendi Kurmay Başkanı tarafından yöneltilen bir gruba, sonuna kadar müsamaha göstermesi sanırım ki bundandır. Yoksa, demokrasiye bağlılığını çeşitli olaylar karşısında göstermiş olan Tansel'in yanı başında çalışan bir grubu, meselenin şekli değişir değişmez, tam bir cunta olarak ele alacağını kestirmek için fazla akla ihtiyaç yoktur.

Hava Cuntası Planlama Grubu, Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı olan General Hüsnü Özkan'ın odasında çalışıyordu. Bu oda Hava Kuvvetleri Karargâhının üçüncü katında, en dipte olan komutan odasının tam bitişiğindedir ve üstelik komutanın odasına bir ara kapıyla da irtibatlıdır. Bu yakınlığı hava cuntasıyla Tansel arasındaki bağlantıya bir delil olarak görmek ve göstermek, ancak meselenin kaba plandaki doğrusu olabilir. Ama onun derininde ne olduğunu Hava Kuvvetleri Komutanı, 1962 Kasımının son günlerinden birinde aynı cuntaya yaptığı bir baskınla gösterivermiş ve geriye yine onun demokratik rejime olan bağlılığı kalmıştır.

Bu bakımdan hava cuntası ile Tansel'in durumunu, 21 Ekim veya 9 Şubat protokolleri karşısındaki Sunay'ın durumu ile aynı paralelde göstermekte pek az hata vardır. Nasıl Cevdet Sunay, Ordu içinde bir Silahlı Kuvvetler Birliği teşkilatı kurulduğunu haber alınca, onun üzerine varmaktansa onu avuçları arasında şekillendirmek ve tehlikesiz bir mecraya yerleştirmek yolunu seçmişse, ih-

timal Tansel de odası bitişiğinde çalışan bir hava cuntasının faaliyetine de aynı hesapla bile bile göz yummuştur. Ama neden ne olursa olsun, sonuç odur ki, o cuntayı günün birinde kıskıvrak tuttu ve dışarıdaki politik himaye kanadının bütün gayretlerine rağmen silkip attı.

Şüphesiz olanlara hiç meydan vermeden daha başlangıçta imkan bırakmamak, hepsinden iyiydi. Ama bunu uzaktan ve dışarıdan söylemek ve insanların kudretleri ne olursa olsun sarıldıkları şart, örgülerini bilmeden atıp tutmak elbette pek kolaydır. Hava Kuvvetleri Komutanının ise özellikle o günlerde içinde bulunduğu güç şartları kavramak için, sadece aynı cuntanın dışarıdaki irtibatlarının çokluğunu düşünmek ve bunların devrin bazı bakanlarına kadar uzandığını göz önünde tutmak yeter de artar bile...

Hv.K.Komutanı İ.Tansel, olayların gelişmesinden ve hava cuntasının gemi azıya almış faaliyetinden duyduğu sıkıntıyı imkânlarını iyi kollayıp

tam zamanında yok edeceğini iyi hesaplamıştı...

Hv.Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tansel, şüphesiz ki hava cuntası ile temastaydı. Ama başlangıçta kendisine, Silahlı Kuvvetler müdahalesinin kaçınılmaz olduğu hallerde yapılacak işlere dair bilgiler verildiği ve daha çok "sorun"lu, "neden"li bir edebiyatla yurt problemleri üzerinde çalışıldığı havasının verilmek istendiği de şüphesizdir. Ancak dış irtibatların iyice sağlamlaştığı inancı hava cuntasında iyice yerleştikten sonradır ki, onlar daha açık tavırlar takınmışlar ve komutanlarını da aşabileceklerini gösterir olmuşlardır.

Orgeneral İrfan Tansel, olayların gelişmesinden ve hava cuntasının gemi azıya almış faaliyetinden duyduğu sıkıntıyı ancak imkânlarını iyi kollayıp tam zamanında kullandığı anda yok edeceğini iyi hesaplamıştı. Ve o dakikadan itibaren hava cuntasının faaliyetine son vermek için imkânların tartısına geçtiği muhakkaktır. Ama böyle bir operasyonu o zamanın şartları içinde bir çırpıda neticelendirmenin mümkün olmadığı da meydandaydı. Tansel'in dağıtacağı grubun, 22 Şubatın durdurulmasında önemli rol oynamış kahramanlar olarak görülmeleri ve gösterilmeleri bu konuda onlardan çok ileride olması dolayısıyla Hava Kuvvetleri Komutanına vız gelsindi. Haydi hepsinin kendisiyle irtibatlı olmaları veya görünmelerini de elinin tersiyle itiversindi; ama ya Milli Savunma Bakanı Sancar'dan, Devlet Bakanı Feyzioğlu'na, dolayısıyla İnönü'ye

kadar, gördükleri itibarı ve desteği ne yapacaktı? Ya aynı cuntadakilerin, Hava Kuvvetleri içerisinde henüz kilit mevkilerini tutmakta oluşlarını ne yapacaktı?

Üstelik hava cuntasının kaymağını teşkil edenlerin, Hava Kuvvetleri içerisindeki kilit mevkileri tutan yüksek rütbeli subaylar olmalarından faydalanarak, Hava Kuvvetleri içerisinde olduğu kadar, siviller arasında ve Silahlı Kuvetlerin diğer çevrelerinde, Hava Ordusunda bütün kuvvetin kendilerinde olduğu izlenimini yaratmaya çalıştıkları ve bunda hayli başarılı oldukları da hesaba alınmayacak bir faktör değildi.

Nitekim hava cuntasından Menteş başta olmak üzere pek çoklarının, özellikle 27 Mayısa iştirak etmiş genç subaylar arasında hayli geniş bir taraftar kütlesine malik oldukları inkâr edilemez bir gerçektir ve işte bütün bunlar Orgeneral İrfan Tansel tarafından biliniyor, ölçülüyor ve bertaraf edilebilmeleri için zemin ve zaman bekleniyordu.

Havacıların ihtilâl dosyası tamamlanmış haldeydi...

Birinci bölüm yeşil kağıda
İkinci bölüm kırmızı kağıtlarda
Üçüncü bölümde işbirliği yapacak CHP'lilerin listesi vardı

Hava cuntası bu arada, özellikle 1962 Eylülünün başından itibaren daha düzenli bir çalışma devresine girmiştir. Artık Salı ve Cuma günleri olmak üzere haftada iki gün mesai saatlerinin dışında toplanıyorlar ve toplantılar, Kurmay Başkanı General Hüsnü Özkan'ın odasında yapılıyor ve her toplantıda umumi durum ile yapılan çalışmalarda kaydedilen ilerlemeler gözden geçirildikten sonra, bütün faaliyet, tabii senatörlerin hava kanadını teşkil eden Mucip Ataklı, Haydar Tunçkanat ve Emanullah Çelebi ile bir kısmı MDO'lu irtibatlara nakledilerek onların da çalışmalar hakkında görüş ve mutabakatları alınıyordu.

1962 yılının Ekim ayı gelip çattığı zaman, hava cuntası planlama grubu tarafından hazırlanmış olan ihtilâl dosyası tamamlanmış haldeydi ve üç bölümü ihtiva ediyordu.

Birinci bölüm yeşil kağıtlara yazılmıştı ve memleket problemleri bölümüydü. Bu kısımda memleketin çeşitli "sorunları" sosyal, ekonomik ve politik yönlerden ele alınıyor, analistleri yapılıp de-

ğerlendirilerek çare ve teklifler halinde sonuçlandırılıyordu.

Özel arabaları dahi şahıs mülkiyetinden çıkaran parlak tekliflerin bu bölümün hal çareleri arasında olduğunu söylemek değerleri hakkında kâfi bir fikir verebilir.

İkinci bölüm kırmızı kağıtlara yazılmıştı ve harekât ile harekât sonrası yapılacak olan işleri gösteriyor ve rejim, temelini CHP'liler oluşturmak üzere ortanın hayli solunda partisiz (!) bir iktidara teslim ediliyordu.

İhtilâl dosyasının üçüncü bölümünde ise hizalarına güvenlik derecelerine göre, tek veya çift yıldız konmuş işbirliği yapılacak CHP'lilerin parlâmento içinde ve dışındaki mensuplarının isimlerininin olduğu liste vardı. (Bu dosyalardan 20 adet hazırlanmıştı.)

21 Mayısta Talat Aydemir tutuklandığı zaman, çantasından listeler çıktığı haberini yayarak, bana ve bazı profesör arkadaşlarıma çamur atmaya çabalayan serserilere o zaman niçin asla önem vermeyişimin izahı işte buradadır. Pazara çıkmış iplikleri, Genelkurmay arşivlerinde boy boy yayılmış olanların, her hareketin ardında kendi yaptıklarına denk bir pazarlığın var olduğunu sanmaları pek tabiydi ve bunu bilen insanlar olarak bizlere ancak acı acı gülüp geçmek düşerdi.

Hava Cuntasının Güvendiği CHP'li İleri Gelenler Kimlerdi?

Hava cuntası ihtilâl planının üçüncü bölümündeki isim listesinde tam 70 ad vardır ve şüphesiz bunların tümüne birden o cunta ile sıkı sıkıya irtibatlı, haberli, gözüyle bakmak veya yüzde yüz ortak olduklarını iddia etmek haksızlık olur. Gerçi çoğunun başkaları için kullandıkları ölçü budur ve mesela Mamak Mahkemesinde bir Talat Aydemir'in çengel atağını söylediği herkes onlar nazarında bir "maceracı" olup çıkmıştır. Ama onlardaki insaf ve vicdan ölçüsünü esas kabul etmek, doğruca vicdanı ve insafı inkâr etmak olacağı için, biz bu yola girmeyeceğiz ve sadece bu 70'lik liste içinde, yanlarına çift yıldız konulmuş olanları sıralayarak, elbette bir kısmının haberi yoktu diyeceğiz. Yalnız ne kadar habersiz olurlarsa olsunlar, cuntaya bir ihtilâlin dayanakları olmak gibi bir inancı verdiklerini de, söylemeden geçmek herhalde iltimasın da ötesinde bir manasızlık olur!..

İşte Hava cuntasının listesinde güvenlik dereceleri yüksek olan bazı CHP'liler:

1. Turhan Feyzioğlu
2. İlhami Sancar
3. Suphi Baykam
4. Orhan Eyüboğlu
5. Kemal Satır
6. Bülent Ecevit
7. Turan Güneş
8. Çoşkun Kırca
9. Muammer Erten
10. Turgut Göle
11. Kenan Esengin
12. Lebit Yurtoğlu
13. İbrahim Öktem
14. Nedim Müren
15. İli İhsan Göğüş
16. Kemal Yılmaz

Cuntanın kuruluşundan ve tutumundan Hava Kuvvetleri içerisinde daha başından itibaren asla memnun olmayan ve faaliyetini tasvip etmeyen iki General vardı. Her ikisi de önemli mevkilerde bulunan bu generallerden birincisi ve şüphesiz en önemlisi Eskişehir'de bulunan Birinci Hava Kuvvet Komutanı Tümgeneral Muhsin Batur, diğeri de Ankara'da Hava Kuvvetleri Karargâhında Hv. Kuvvetleri Kurmay Başkanı Yardımcısı olan Tuğgeneral Süleyman Tuncel'di.

General Muhsin Batur, kendisine has soğukkanlılık ve vekarla durumu yakından izliyor, ileride doğması muhtemel vahim sonuçlar için gereken bütün tedbirleri alıyordu.

General Süleyman Tuncel ise Muhsin Batur gibi, demokrasiye bütün samimiyetiyle inanmış, askerin politika ile ilgilenmesine tam anlamıyla karşı bir komutandı. Kendisine Hava cuntasına katılması için yapılan bütün teklifleri ve baskıları, her defasında da kesin olarak reddetmişti.

Genelkurmay Başkanı, nihayet bıçağın kemiğe dayanmakta olduğunu hissederek, Hv. K. Komutanı Orgeneral İrfan Tansel'den Hava cuntasının dağıtılmasını istiyor.

Ekim ayının sonuna doğru, Hava cuntası, çalışmalarını bir kat daha hızlandırmak zaruretini duydu. Bu defa artık Hava Kuvvetleri içindeki hakimiyetlerinin ve taşıdıkları kuvvetin fiili ölçümüne sıra gelmiş gibiydi ve böylece bazı geceler muhayyel kuvvetlerin ve özellikle 22 Şubatçıların baskın yapacakları gerekçesiyle alarm tat-

bikatları düzenliyor, kendilerine sıkı sıkıya bağlı saydıkları subaylara gece gündüz karargâhta silahlı olarak nöbet tutturuyorlardı. Hava cuntasının iyiden iyiye açığa çıkan ve tam bir kuvvet gösterisi şeklini alan bu faaliyeti, Silahlı Kuvvetlerde huzursuzluğu artırmış, yer yer birbirlerine karşı gruplaşmaların husule gelmesine neden olmuştur. Bu huzursuzluktaki büyük pay, şüphe yok Hava Kuvvetlerindeki alarmların "CHP hesabına girişilen hareketler" olarak yorumlanmasından geliyordu.

Silahlı Kuvvetlerdeki ucu gruplaşmalara kadar varan bu kıpırtıların ve gittikçe yayılan huzursuzluğun Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay'ın dikkatinden kaçmasına tabii imkân yoktu. Nitekim bir süredir Hava Kuvvetleri içindeki faaliyeti sükûnetle izlemekte olan Genelkurmay Başkanı, nihayet bıçağın kemiğe dayanmakta olduğunu hissederek, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İrfan Tansel'den Hava cuntasının dağıtılmasını talep etti. Orgeneral Tansel, sanki çoktan beri bu emri bekliyordu, derhal faaliyete geçerek, ilk merhale olmak üzere, Hava cuntasının esas icra komitesini teşkil eden üç astan ikisinin görevlerini değiştiriverdi. Böylece Hv.Kur.Albay Halim Menteş, Bandırma Üs.Kumandanlığına tayin olunarak, Hava cuntasının en önemli elemanlarından ikisi, karargâhtan uzaklaştırılmış bulunuyordu.

Ama sadece şu iki tayinin yarattığı tepkiye ve onun yayılış sahasının genişliğine bakarak, Orgeneral, Tansel'in temenni ile hareket etmekteki ve meseleyi etap etap götürüp çözmekteki planının isabetine inanmak mümkündür. İki Havacı Albayın görevlerinde yapılan bu basit değişiklikler, ilk infilakini işbirliği yaptıkları tabii senatörlerin havacı kanadında, onun hemen peşinden de MDO'da yaptı ve bunların dalgalandırdığı hava, hemen bir kısım CHP'lilere de yayılmakta gecikmedi.

Havacı tabii senatörler derhal karşı taarruza geçtiler: Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İrfan Tansel görevinden uzaklaştırılmalı ve yerine Kurmay Başkanı Tümgeneral Hüsnü Özkan geçirilmeliydi!..

Bir buçuk yıl kadar önce bir altı Haziran günü Washington'a tayinini geri aldırmak için ihtilâlin dahi veçhesini değiştirebilecek kararlar almaktan çekinilmeyen aynı İrfan Tansel'in şimdi artık uzaklaştırılmasına çalışılıyordu. Hem de o 6 Haziran olayının önde giden Mucip Ataklıları, Tunçkanatları ve Çelebileri tarafından...

Bu arada İrfan Tansel'in yaptığı görev değişikliğini, kuru bir formaliteden ibaretmiş gibi göstermek ve tesirsiz bırakmak için de aksine emir verilmesine rağmen, görevleri değiştirilen iki albayın Ankara'ya getirilerek, General Hüsnü Özkan'ın Başkanlığındaki toplantılara eskisi gibi devam etmeleri yolu seçilmiş ve ısrarla tutulmuştur.

Orgeneral İrfan Tansel bu durumu dikkatle ve serinkanlılıkla izliyor ve meselenin her merhalesinden dakikası dakikasına haber alıyordu. Havacı tabii senatörlerin, Hava Kuvvetleri içindeki birçok yüksek rütbeli subayla yaptıkları toplantıları, kendisine karşı girişilmesini durmaksızın teşvik ettikleri birtakım faaliyetleri... hepsini hepsini... dikkatle izliyor ve asla renk vermiyordu.

İrfan Tansel'in Kurmay Başkanının odasında Hava cuntasını toplantı halinde yakalayışı...

Tam bu sırada, tutumunu bildikleri halde, bulunduğu önemli mevki dolayısıyla kendi taraflarına geçmesinde büyük fayda gördükleri General Süleyman Tuncel'e cuntacılar yeniden teklif yaptılar. General Süleyman Tuncel durumu derhal Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'e bildirerek lüzumlu güvenlik tedbirlerinin alınması hususunu işaret etti. Esasen Eski şehir 1.Hv.Kuvvetleri Komutanı General Muhsin Batur, meselesinin bu derece uzatılmış olmasından şikayetçi bulunuyor ve kendi karargâhında icap eden bütün tedbirleri çoktan almış bir halde bekliyordu.

1962 Kasım ayının son günlerinden birinde, nihayet Orgeneral İrfan Tansel kararını verdi. Hava cuntasının, Hava Kuvvetleri Komutanlığında General Hüsnü Özkan'ın odasında yine toplantı halinde oldukları haberini henüz almıştı. Derhal arabasına atladı ve Hava Kuvvetlerine giderek Kurmay Başkanının odasında Hava cuntasını toplantı halinde yakaladı.

Kuvvet Komutanının birdenbire odaya dalışı, cuntayı biraz şaşırtmıştı, ama daha çok birlikten doğan kuvvetle hiçbiri renk vermediler. Orgeneral Tansel, hafifçe sararmıştı, kararlılığı ve biraz da sinirliliği kolay anlaşılıyordu. Tok bir sesle verdiği emri hatırlattı. Cuntacılar buna karşılık, son görev değişikliğini yersiz bulduklarını ve bunda kendilerine verilen sözlerin tutulmaması anlamının açık olduğunu söyleyerek komutanı itham ettiler. Artık onların da git-

tikçe sinirlendikleri belli oluyordu. Orgeneral Tansel uzayıp giden konuşmayı, sonuna kadar sabırla dinledi. Ama hakçası istenirse, Hava cuntası aslarında en ufak bir gerileme olmadığı ve olmayacağı da konuşmalar ilerledikçe daha açıkça görülüyordu.

Nihayet hepsi adeta birbirleriyle yarışırcasına görevlerinden istifa ederek derhal emekliliklerini isteyeceklerini söylemeye başladılar. İstifayı son koz olarak kullandıkları ve böyle toplu bir hareketin Hava Kuvvetleri içinde yapacağı tesirleri düşünen bir komutanı hemen gerileteceğini hesapladıkları belliydi. Ama birşeyi hesaplayamamışlardı: Orgeneral Tansel'in de aynı istifa hareketini beklediğini ve hatta meselenin tek çözüm noktası olarak bunu gördüğünü!..

Tansel, karşısında ellerini masaya dayayarak istifadan bahseden cuntayı biraz süzdükten sonra derhal cevabı yapıştırdı:

- Böyle bir talebinizi memnuniyetle karşılayacağım!..

Ve yalnız işi o kadarla da bırakmıyor, şu istifa dilekçelerinin hemen oracıkta hazırlanıp kendisine verilmesini de talep ediyordu.

Cuntanın birşey diyecek hali kalmamıştı, söz konusu olan talep kendilerinindi ve komutanları şimdi sadece o talebi bir an önce yerine getirmek arzusunu gösteriyordu!..

Toplantıda bulunan 9 Havacı da hemen istifalarını verdiler. Hepsi de dimdik bir vekar içindeydiler. İhtimal, istifalarıyla beraber kopacağından emin oldukları kıyameti gözlerinde canlandırarak şu istifa alışverişinin pek geçici, hatta bazı kimyevi olaylardaki gibi reversible olduğunu da düşünmüşlerdir!..

O gün toplantıda bulunup da istifalarını veren Havacı general ve yüksek rütbeli subaylar şunlardır:

1. Tuğgeneral Hüsnü Özkan	- Kurmay Başkanı
2. Tuğgeneral Şevket Demirgüç	- Lojistik Dairesi Bşk.
3. Tuğgeneral İbrahim Metel	- Hv.Eğitim Komutanı
4. Hv.Kur.Alb. Halim Menteş	- Bandırma Hv.Üs Kom.
5. Hv.Alb. Fevzi Arsın	- Mürted Hv.Üs Kom.
6. Hv.Kur.Alb. Yusuf Parmaksız	- Personel Daire Bşk.
7. Hv.Kur.Alb. Refik Yurtsever	- Genel Sekreter
8. Hv.Kur.Alb. Tufan Akkoç	- Hv.K.Loj.Dai.Şb.Müd.
9. Hv.Kur.Alb. Halit Elgin	- Hv.Loj.Dai.Bşk.Mv.

Görüldüğü gibi toplantıda bulunup da istifasını veren General ve subaylar 9 kişidir. Hava cuntasının asli üyesi olmadıkları halde

olaylardan müteessir olarak, ertesi gün doktor Yarbay Abdülkadir Yücel ve Lv. Yarbay Emin Yerlikan istifa dilekçelerini vererek emekliliklerini istediler. Bu suretle, Hava Kuvvetlerinden Genelkurmay Başkanlığına giden yazıda 11 general ve subayın emeklilik işlemlerinin yapılması talep ediliyordu.

2 Aralık (11) hava subayının nakillerine karar verildi. Ertesi günü Milli Savunma Bakanlığı İrtibat Bürosu Müdürü Kurmay Albay Necati İnoğlu imzasıyla şu tebliğ yayınlandı:

"Hava Kuvvetleri Komutanının teklifi üzerine muhtelif rütbede, 11 hava subayının halen bulundukları görevlerden alınmaları, Genelkurmay Başkanlığınca uygun görülmüştür."

Olaya 11 damgası böyle vurulmuştur.

Doğrusu, hava cuntası mensuplarının bu pek ani emeklilik talepleri, Hava Kuvvetlerinde hayli geniş bir heyecan dalgası yarattı. Bazı birliklerde hava cuntasına bağlı bir kısım subaylar, hiç tereddüt etmeden hemen istifalarını verdiler. Bu arada istifaların daha da yaygın olduğu intibaını uyandırmak için hesaplı bir oyunun da hemen tezgahlandığı gözden kaçacak gibi değildi: İstifalarını veren bazı genç subaylar, haber ve mutabakatları olmadan birçok subay arkadaşlarının da istifa ettiklerini telgraflarını veren bazı genç subaylar, haber ve mutabakatları olmadan birçok subay arkadaşlarının da istifa ettiklerini telgraflar ve mektuplarla basına bildiriyorlar, böylece istifa çığının hergün büyüdüğü havası yayılıyordu. O günlerin basının buna ait örneklerle doludur. 22 Hava subayının daha istifa ettiği manşetinin mürekkebi kurumadan 60 Hava subayının istifasını bildiren puntolar sayfa teknelerinde hemen boy gösteriyordu...

Aslında ilk anın heyecan dalgası hayli büyük olmuştu ama, sahile vurduğu zaman da sanıldığının aksine ancak birkaç taşı koparıp alabilmişti. Üst tarafı sadece kuru gürültü ve patırtı. Ama hakçası istenirse, bu kuru gürültünün ve patırtının da bir tesiri olmuyor değildi. Yanlış ve mubalağalı haberler Genelkurmayda, Hava Kuvvetlerinde, Hava kıtalarında, büyük şaşkınlıklar yaratıyor, en azından devamlı bir tartışma havasını canlı tutuyordu.

O günlerde Başbakan İsmet İnönü ile Milli Savunma Bakanı İlhami Sancar Malatya'da gezideydiler.

Genelkurmay Başkanlığı 2 Aralık 1962 tarihinde eline varan 11 General ve subayın emekliliği ile ilgili Hava Kuvvetleri Komutanlığı

yazısı üzerine hiçbir işlem yapmadı. Sadece 11 Havacıya birer mektup gönderilerek, 15 gün müddetle izinli oldukları bildiriliyordu.

Şimdi Sıra Söz Düellosunda...

Bu hal, hava cuntası mensuplarının ve taraftarlarının güvenlerini artırmıştır ve hele bunun üzerine Genelkurmay Başkanı C.Sunay'ın basına verdiği demeç, büsbütün cesaret artırıcı nitelikteydi.

4 Aralık 1962 tarihini taşıyan o demecinde Orgeneral Cevdet Sunay şöyle demekteydi:

"Hava Kuvvetleri Komutanı ile Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı arasında bir anlaşmazlık olmuştur. Komutan ve Kurmay Başkanı, bir karargâhın ayrılmaz unsuru durumundadır. Bunların aralarında bir ihtilaf çıkması halinde de birlikte çalışmayacakları pek tabiidir. Fakat bununla beraber karargâhtan ayrıca 7 subay ve birliklerden 4 komutan ki, ceman 11 subay emekliliklerini istemişlerdir. Bu subayların müracaatları Genelkurmay Başkanlığına gelmiş bulunmaktadır. İsteklerinde ısrar ederlerse, arzuları yerine getirilecektir. Bu da usul ve disiplin icabıdır. Yalnız şu konuyu herkesin iyi bilmesi gerekir ki, bu hava subayları hiçbir surette bir siyasi düşünce ile ilgili değildir. Vatansever ve demokrasiye sadık kimselerdir ve bu uğurda hizmetleri de görülmüştür." Ama gelin görün ki, aynı tarihte, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgnl. İrfan Tansel de, Hürriyet Gazetesine bir demeç vermiş bulunuyordu ve Tansel'in bu demeci ile Genelkurmay Başkanının sözleri arasında karlı dağlar vardı. Tansel hiçbir dolambaçlı yola sapmadan adeta açıkça haykırmaktaydı:

"- Bunlardan birkaçı Mucip Ataklı'dan emir alır, askerliklerini kaybetmişlerdir. Hava Kuvvetleri ve Silahlı Kuvvetler için tehlikeli olmaya başlamışlardır. Kendilerini bu yüzden istemiyorum."

Gazeteci böyle bir zıdlaşmayı atlayamaz. Derhal Tansel'e koştular ve konuşmasının Genelkurmay Başkanı ile çelişme halinde olduğu konusunu hatırlattılar ama Orgeneral Tansel'in cevabı bu defa da netti:

"- Evet maalesef öyle. Fakat bir açıklama yapamam."

Hava Kuvvetleri Komutanının bu iki beyanı bardağı taşırmaya elbette yetecekti. Nitekim ilk olarak, kendisine sataşma yapıldığını bildirerek ve şüphesiz cevap hakkını kullanarak, havacı tabii senatör ve emekli General Mucip Ataklı ağzını açtı. Doğrusu, Gene-

ral'in konuşması, pek çoğu gözü faltaşı gibi açacak kadar sertti. O kadar ki, bazı gazeteler Tansel'in kırılması ihtimalini düşünerek, eski MBK'cının pek çok kelimesini ya attılar ya da hafifletmeyi tercih ettiler. General Ataklı aynen şunları söylemekteydi:

"Ne benim, ne de bana vefakârlık gösteren arkadaşlarımın, onu vazifeye davet ettiğimiz günden itibaren demokratik düzenin kurulması konusundaki fikir ve prensiplerimizde zerrece bir dönüş olmamıştır. Bu konuda müteredddid olan bir insanın, müstakar fikirli ve prensip sahibi insanları itham etmesini kaderin hazin bir tecellisi saymaktayım. Sayın Tansel, tarih olmuş hadiselerin içinde tutum ve davranışlarının umumi efkârdan, memleketin yüksek menfaatleri icabı gizli ve kapaklı tutulduğunu bilir. Binaenaleyh, beyanatı milli menfaatlerimiz, askeri hiyerarşi ve komutanlık anlayışı ile kabili telif değildir. Bu beyanatının içte ve dışta yaratacağı menfî ve zararlı tepki ve tesirleri hesap ederek selahiyetlerinin dışına çıkmaması icap ederdi. Şayet bu yolda umumi efkârı aydınlatmak için bir açıklama yapmak zarureti var ise, bunun Milli Savunma Bakanlığı veya Genelkurmay Başkanlığı gibi mesul makamlar tarafından yapılması iktiza ederdi.

Benim bu mevzuda söyleyecek ve vesikaya müstenid çok sözlerim vardır. Bu günkü şartlar altında milli menfaatlerimiz susmayı icap ettirdiği için şimdilik daha fazla birşey söylemeyeceğim.

Netice olarak benden emir aldıklarını iddia ettiği arkadaşlarımı böyle bir ithamda tenzih eder ve haklımda ileri sürdüğü ithamların da asılsız ve mesnetsiz olduğunu beyan ederim."

Orgeneral İrfan Tansel bu çıkışa karşılık vermedi; sadece 11 havacının emeklilik işlemlerinin behemahal yürütülmesi noktasındaki kararlılığını göstermekle yetindi.

General Mucip Ataklı'nın demecine 6 Aralık 1962 tarihinde sadece Talat Aydemir gayet net ve kesin bir karşılık vermiştir:

"- Evet olay Tansel'in açıkladığı gibi siyasidir. Tabii Senatör Mucip Ataklı Hava Kuvvetleri Komutanlığındaki subaylara emir vermeye alışkındır. Bunu İnönü de bilir. Çünkü bu çevreler onunla temastadır!"

Aslında asıl bomba buydu ve meselenin sadece siyasi olduğu iddiasıyla yetinmiyor, ucunu İnönü'ye kadar uzatıyordu. Ama ne Ataklı ne de CHP'liler, meselenin üzerine varabildiler. Bu arada meseleyi siyaset planından çıkarma çabası gerçekten boşa gitmiş

olan Genelkurmay Başkanı ise işi hâlâ tatlıya bağlayabileceği inancında ısrar etti durdu.

Bütün bu olaylar Hava Kuvvetleri içerisinde şaşkınlığı ve kararsızlığı artırıyordu. Gerçi Orgeneral Tansel gayet kesin bir surette: *"Hava Kuvvetleri benim emrimdedir ve bütün gücü ile vazifesi başındadır."* demişti ve demekteydi.

Ancak Genelkurmay Başkanlığının 11 Havacıyı bir türlü emekliye sevk etmemekteki direnci, Hava Kuvvetleri içindeki heyecanın yatışmamasına yetip de artmaktaydı. Bu esnada bir kısımlarının 11 Havacının taraftarlarına gidip istifalarının cepte olduğunu söylemeleri ve sonra hemen Tansel taraftarlarının yanına koşup bu defa 11'leri yermeleri, bu gibi dalgalanmaların olağan vakaları halinde o günlerde de sık sık görülmüş ve izleyenlerin içini burkmuştur.

Orgeneral İrfan Tansel'in, bir ara Genelkurmayın tutumundan fazlaca müteessir olarak o sıralarda istifayı dahi düşündüğü hakikattir. İşte tam bu sıradadır ki, iki havacı generalin, General Muhsin Batur başta olmak üzere, ondan hemen sonra gelen General Süleyman Tuncel'in Türk Hava Kuvvetlerine yaptıkları hizmet asla küçümsenemez ve unutulamaz.

Eskişehir 1.Hava Kuvvet Komutanı General Batur, derhal bütün üsleri ile İrfan Tansel'in yanında olduğunu bildiriyordu ve General Süleyman Tuncel de Hava Kuvvetleri Karargâhında Orgeneral İrfan Tansel'in etrafında vücuda gelmesine çalıştığı birliğin ve beraberliğin büsbütün çığlaşması için didinmekteydi.

Bunlardan başka 9'uncu Üs Komutanı Kur.Alb. Saffet Ural'ın Hava Kuvvetleri Komutanlığına koşarak, Orgeneral Tansel'in başta kalması şartına bağlı olarak sarf ettiği uzlaştırıcı gayretler gözden kaçacak cinsten değildir.

Hava cuntası yeşil ve kırmızı kağıtlara teksir edilmiş ihtilâl dosyasından tam 20 suret hazırlanmıştı. Bu dosyaların orijinali General Hüsnü Özkan'ın kasasındaydı. Diğer dosyalar Hava cuntasına mensup bir üyenin özel dolabında bulunuyordu ve Genelkurmay Başkanlığı meselenin siyasi yönü yoktur diye dursun, bir sabah General Süleyman Tuncel, o hava cuntası üyesinin dolabını açtı ve dosyaların beş adedini işlem görmek üzere doğruca Genelkurmay'a gönderdi. Diğerleri için de gerçekten parlak bir planı vardı:

Kendi odasında bir teşhir masası düzenleterek, dosyaları bu masa üzerinde sergiletecekti.

Düşündüğünü de hemen uyguladı ve ertesi günden itibaren kıtalardan gelen ve karargâh içindeki subaylara ders ve ibret olmak üzere bu dosyalar gösterilmeye başlanmış bulunuyordu.

Artık mızrağın hiçbir çuvala sığacak tarafı kalmamıştı. Evet kalmamışta ama CHP kanadı hava cuntasını tutmakta da hâlâ direniyordu.

8 Aralık 1962 günü, Milli Savunma Bakanı tam Genelkurmay Başkanı Orgeneral Sunay, Paris'e NATO toplantısına giderken basına vermiş olduğu demeçte şöyle demekteydi:

"Onlar orduda bir sandalyeden diğerine geçmişlerdir." Ve bunun arkasından da bir emeklilik işleminin yapılmadığını sözlerine ekleyi vermişti.

22 Şubatçıları bir yandan affettirip bir yandan haklarında söylenmedik söz bırakmayan İnönü, acaba bu apaçık cunta hareketi karşısında ne düşünüyordu?..

Şüphesiz, General Süleyman Tuncel'in odasındaki teşhir masasını ziyaret ederek, sergilenmiş olan ihtilâl planlarının üçüncü faslındaki listede çift yıldızlı güvenilir isimler arasında bulunan İlhami Sancar adını gören subaylar, hava cuntasının yıldız kondururken ne kadar isabetli davrandığına bu demeç üzerine büsbütün inanıp bıyık altından gülmekteydiler ama, bu derece aşikâr bir hazırlığın hâlâ bir emeklilik işlemine dahi müstahak sayılmaması, pek çoklarını ne olsa yine de şaşırtıyordu!..

Peki ya İnönü?..

22 Şubatçıları bir yandan affettirip bir yandan haklarında söylenmedik söz bırakmayan İnönü, acaba bu apaçık cunta hareketi karşısında ne düşünüyordu?.. Şüphe yok, Milli Savunma Bakanı'nın İnönü ile temas etmeden böyle bir demeç vermesi hayli uzak bir ihtimaldi ama o vakte kadar İnönü'nün meseleye dair bizzat birşey söylediği de duyulmamıştı.

Nihayet bu konuda en doğrusunu Maraş AP Senatörü Nedim Evliyaoğlu yaptı. Hemen Parlamentoya bir sözlü soru önergesi vererek, çeşitli söylentilere yol açan ve birbirini nakzeden türlü demeçlerle halk efkârını şaşırtan 11 Havacı subay olayı hakkında, bizzat

Başbakanın açıklama yapması ve Meclis tahkikatı açılmasını istedi.

İnönü artık daha fazla susamayacaktı. Sıra Nedim Evliyaoğlu'nun sözlü sorusuna gelince kürsüye çıktı ve şunları söyledi:

"Hava Kuvvetleri içinde bir kısım subaylar toplanarak kendi komutanlarını tenkid ederler. Geçmiş hadiselerde kendi hizmetlerini üstün görürler. Bu subaylar ihtilâl idaresi sırasında ve 22 Şubat hadiselerinde Komutanları ile birlikte yakın görev teması halinde başarıyla çalışmışlardır. Son tutumları, her haliyle askeri usuller ve disipline aykırıdır. Hava Kuvvetleri Komutanı, bu cereyanı hisseder ve tahkikat yaptırır. Bu subayların Hava Kuvvetlerinde çalışmaya devam etmelerinin mümkün olmadığına hükmeder. 11 Subayın memnuniyetsizlikleri kendilerine mahsustur."

Başbakan İnönü'nün de meseleyi ne kadar basitçe icra ettiği ve küçümsenmesini özellikle istediği artık açıkça belliydi. İhtimal o günkü şartlar altında olayın kurcalanmasını milli menfaatlere aykırı da bulmuştur. Ama bu menfaatlerin "Milli" olduğu kadar, CHP'yi hayli geniş kollarla saran bir "Siyasi" yönü olduğu da akla gelmez şey değildir. Hele bir Meclis tahkikatının veya adli soruşturmanın, bir kısım CHP'liyi içine alarak önemli bir prestij sarsıntısına yol açabileceği açıktı. Üstelik 11 Havacının bütün gayret ve çabalarının daha çok CHP için olduğu Genelkurmay arşivlerinde yatıyor ve Hava Kuvvetlerinin bir odasında da uzanmış duruyordu. Nihayet 22 Şubatta kaderbirliği yapılmış ve 11 Havacıya karşı başka türlü davranış vefasızlık örneği olurdu. En iyisi meselenin Silahlı Kuvvetler bünyesi içinde kalmasıydı... Öyle de oldu. 21 Aralık 1962'de 11 Havacı subayın emeklilik istidaları, tutuldukları sumenlerin altından çıkarıldı ve hemen gerekleri yapıldı...

"Ordu+CHP = İktidar değil, yanlış olmuş, Ordu+ CHP = İhtilâl olacakmış!"

22 Şubatçıların değil bir ihtilâl dosyaları, 9 Şubat protokolüne herkesle beraber attıkları imzadan gayri bu yolda bir hazırlıkları dahi yokken, 22 Şubat alarmını en ağdalı bir ihtilâl damgasıyla tarihin sayfalarına çakmaya çalışan İnönü'nün "İhtilâl memlekete hayırlı olacaksa ihtilâlciler yaşasın." diyerek biten bir ihtilâl, dosyasını sadece bir "Komutan tenkidi" şeklinde yorumlaması, herhalde gözlerden kaçmayacaktır.

Ordu mensuplarının ihtilâlci davranışları karşısında, ihtimal asıl doğru hareket 11 havacıya yapılmış olandır. Hiçkimse, bir hükümet başkanını niçin onları hırpalamadın diye itham edemez. Ama bu doğru ise bizzat affettirilmiş 22 Şubatçılara karşı yağdırılan hareketler ki pek çoğunu saf sıklaştırmaya ve nasıl olsa öyle tanındık diyerek bir ihtilâli adeta mezbuhane gayretlerle hazırlamaya kadar götürmekten başka bir işe yaramamıştır; yanlış değil midir? Günah olmamış mıdır?..

Haa... İnönü'nün 11 Havacıya dair o ünlü ve meseleyi basitin basiti haline getiren demecinin sonunda ne vardı:

"... 11 subayın memnuniyetsizlikleri kendilerine mahsustur."

Acaba gerçekten öyle miydi? Ve bizzat İnönü ve partisi sonradan onları ve dolayısıyla inançlarını da paylaşmış olmadılar mı?

Tanrı rahmet eylesin; bunlardan Halim Menteş bir kazada vefat etmiştir. Ama ya diğerleri?

General Hüsnü Özkan sonradan aynı CHP'nin Hatay Milletvekili ve Fevzi Arsın da CHP Ankara il başkanı!

Bazı CHP'liler özellikle İnönü'nün kapısındakiler, bu Hava cuntasının en faal devirlerinde coşkunluk içindeydiler ve ünlü:

CHP + Ordu = İktidar saçmalığını, tam o sıralarda icad etmişlerdi. Bu saçma ve saçma olduğu kadar tehlikeli formülün zamanın Genelkurmay Başkanı tarafından bir gün dahi ayıplanmaması, kolay unutulacak veballerden değildir. Ama Hava cuntasının General Süleyman Tuncel'in odasında teşhir edilen dosyalarındaki isimleri gördükten sonra, genç bir hava subayı bu formülü pek güzel bozuvermiştir:

- Hayır "Ordu+CHP = İktidar değil, bu tertip yanlış olmuş, Ordu+ CHP = İhtilâl olacakmış!"

Başbakanın olayı çok basit görmesine mukabil Ankara'nın çeşitli çevrelerinde kanaat aynı değildi. Bu çevrelere ve dolaşan söylentilere göre 11 Havacı olayı kolay kapanacağa benzemiyordu. Nitekim, yeni yılın (1963) ilk günlerinde, hava kuvvetlerinin bir kısmında kaynaşma durulmamış, hatta general İrfan Tansel'in görevinden ayrıldığı söylentileri bile yayılmıştı. 9 Ocak günü Milli Savunma Bakanlığı irtibat bürosu *"İrfan Tansel'in görevi başında bulunduğuna dair"* bir açıklama yapma gereğini duydu.(45)

(45) Bedii Faik, "İhtilâlciler Arasında Bir Gazeteci", Dünya Y. 1967, İs.226 vd.

"O zamanlarda Hava Kuvvetlerinde, Hava Cuntası hemen hemen herşeye hâkim durumdaydı. Bunlar (Hv.K.Kur.Bşk.Tuğ Gnl. Hüsnü Özkan, Kur.Alb. Halim Menteş, Hv.Alb. Fevzi Arsın, Kur.Alb. Tufan Akkoç, Hv.Bnb. Hüsamettin Tamer, Hv. Generali Şefik Akay, Hv. Bnb. Avni Güler, Tabii Senatör Mucip Ataklı, Haydar Tunçkanat, Emanullah Çelebi, bir de 28 Tüm.K.General Nuri Hazer.) Bu şahıslar Korgeneral İrfan Tansel'i etkileyerek, CHP kanadı ile çalışıyor, İsmet Paşanın gözdesi gibi vazife görüyorlardı. Birde bunlara paralel olarak aynı gayede çalışan Ekrem Acuner grubu vardı. Sonradan bu (MDO) Milli Devrim Ordusu diye 2 Ekim 1962 hadiselerinde hortladı. Hava Kuvvetlerindeki cuntadan büyük yardım görüyorlardı. Ama harice karşı dargınmış, birbirleri ile hiç alakaları yokmuş gibi hareket ediyorlar, ama asıl hedefte birleşiyorlardı. Her zaman böyle olmuştur. 13 Kasım 1960'ta 22 Şubat 1962'de de aynı ekipler, 27 Mayıs İhtilâlini CHP hesabına dejenere etmişlerdir.

İşte bu cuntanın en kuvvetli zamanında ben herşeyi unutarak memleketin gidişatını iyi görmediğim için (Çünkü Adalet Partisi gemi azıya almış kongrelerini yer yer yapıyor. 27 Mayısçılardan intikam almak için taraflarını hazırlıyordu.) İş birliği yapmamızı yine eskisi gibi beraber çalışmamızı teklif ettim, bu teklifimi emekli kurmay binbaşı Rauf Gökçe ile Hv. Kuvvetleri Kurmay Başkanı Hüsnü Paşaya gönderdim. İlk anda iyi karşılamıştı. Rauf ümitli döndü. Fakat Hüsnü Paşa esas fikirdaşlarına danıştıktan sonra bir tehlike varit olmadığını bildirdi; teklifim reddedildi. Fakat başka kanaldan devam ettim. Bu defa yüksek mühendis Naim Okyay, her iki grubun da müşterek dostuydu. Bu defa o Halim Menteş, Fevzi Arsın, Tufan Akkoç, Nuri Hazer, Emanullah Çelebi, Avni Güler ile müteakip görüşmeler yaptı. Bazılarında Rauf Gökçe de bulundu. Bir keresinde emrivaki ile Kur.Alb. Emin Arat da bulundu; fakat arkadaşları ikna edemediler. En nihayet, Mucip Ataklı'ya bir temsilci daha gönderdim; fakat sonuç alınmadı.

Aracılar vasıtasıyla bana gelen en son cevap da şöyleydi:

'Talat artık hiçbir kuvvete sahip değildir, tamamiyle zayıfladığını hissettiği için bizim kuvvetimize sığınmak istiyor. Kendisiyle iş birliği yapamayız.'

İsmet Paşa da kendi cuntası olan bu ekibin bütün çırpınmalarına da ihanet etmişti... Aynen 22 Şubatta bize yaptığı gibi...

Talat Aydemir Hatıratından:

"Bunu duyduktan sonra aramızdaki farkı anladım ben, sağduyu sahibiydim, onlar ise gayri samimiydiler. Çünkü o anda büyük kuvvet sahibi olduklarını zannediyorlardı. Küçük dağları yaratmış bir eda ile tekliflerim reddedilmişti. Derhal teması kesmekten başka çare bulamadım. Çünkü görüş ve kıymetlendiriş tarzlarımız uymuyordu. Aksi gibi aleyhimde de yıkıcı bir propagandaya geçtiler. Akıllarınca ordudaki taraflarıma beni küçük düşüreceklerdi. Ana sonuç malum 11 Havacı meselesi zuhur ettiği zaman akılları başlarına gelmişti. Ama iş işten geçmişti; çünkü siyasiler CHP İsmet Paşa da kendi cuntası olan bu ekibi bütün çırpınmalarına da ihanet etmişti. Aynen 22 Şubatta bizlere yaptıkları onların da başına gelmişti. O sırada daha emekli olmamışlardı, kararlarını bekliyorlardı. Kur.Alb. Necati Ünsalan aracılığıyla bizimle birlikte bir ihtilâl harekâtı yapmayı teklif ettiler, ama ben reddettim. Bu insanlar ancak menfaatleri sarsıldığı ve mevkileri elden giderken ihtilâl hareketini mübah görüyorlardı. Ben aynı düşüncelerde hiçbir zaman değildim. Necati Ünsalan, bana bu yüzden kırgındı. O zaten daima havacılar ve 14'lerin Kabibay kanadında rol almıştır. 22 Şubat gecesi de havacılarla olan münasebeti malumdur. Bu nedenle 22 Şubatta ilk emekliye sevk edilen bizler arasında yoktu. 22 Şubat gecesi hizmetlerinden ötürü havacılar tarafından cemile olarak emekliye sevk edilmemişti. Fakat ertesi gün bir yanlış hareketi yüzünden o da emekli olduğunu söyler. Ünsalan'ın anlattığına göre 22 Şubatta dört arkadaşla Genelkurmay'da tutuklandığımız zaman buraya gelip bizim lehimizde yaptığı bir konuşma yüzünden emekli olmuştu.

11 Havacının emekliye sevklerinde benim gazetelere verdiğim beyanatın çok büyük tesiri olduğundan, bana hepsi çok kızarlar, bunu bilirim. Bizi zorlamasaydılar, düşenlere vuracak değildik. Birgün evvel Hava Alb. Fevzi Arsın Cumhuriyet gazetesine daha asker olduğu halde bir beyanat verdi. 22 Şubatı durduranlar ve demokrasi kahramanları olarak kendilerini tanıttı. 22 Şubatçıları de-

mokrasi düşmanı olarak suçladı. Bunun altında kalamazdık, nasıl sahte demokrasi kahramanları ve İsmet Paşanın taraftarları olduklarını ispat etmek için bir açıklama yaptım. Bu açıklamadan sonra orduda kalmalarına imkân kalmadı. Bunların cezalandırılmalarını Cumhurbaşkanı istedi. İsmet Paşa ise aflarını teklif etti. Cevdet Sunay da, Genelkurmay'da görev yapmalarını istiyordu.

Devleti idarede selahiyetli üç mesul başın görüşleri ve temizlenmek istenen hava cuntasını (Asıl ismi Malatyalılar Cuntasının hava kanadıdır. İsmet Paşa-Malatya Milletvekili olduğu için bunlara bu isim takılmıştır.)

Bunların durumu da Büyük Millet Meclisinde ve Türk Milletinden İsmet Paşa tarafından saklanılmış ve örtbas edilmiştir. Çünkü kendi sadık adamlarının CHP adına yaptıkları ihtilâl teşebbüslerinin açığa vurulması İsmet Paşanın işine gelmemiştir."

---

11 Havacı Olayıyla İlgili Olarak MUHSİN BATUR:

"Bu bölünmenin Muharip birliklere intikalinden endişe ediyordum."

1962 yılı sonlarına doğru da sonradan "11 Havacı Subay" diye adlandırılacak olayın ilk belirtileri açıkça görülmeye başlandı. Olay kapandıktan sonra General Tansel, konuyu belgelemek için üst kademe komutanlarından konu ile ilgili yazılı rapor istedi... Ben de 25 Aralık 1962'de raporumu sundum. Fazla detaya inmeden görüşlerimi şöyle özetleyebilirim.

* Hava Kuvvetlerinde bir bölünme olduğunu biliyordum. Bu bölünme Komutan ve taraftarları, Kurmay Başkanı General Özkan ve taraftarları, Kurmay Başkanı General Özkan ve taraftarları, tarafsızlar ve yalnız kendi çerçevesi içinde görevle uğraşanlar olarak tanımlanabilir.

* Bu bölünmenin Muharip birliklere intikalinden endişe ediyordum. Nitekim, Özkan grubuna dahil oldukları bilinen subayların birlik komutanlığına atanmamalarını ve atanmışların geri alınmasını rica etmiş, fakat bu arzum yerine getirilmemişti.

* General Özkan, General Demirgüç, Alb. H.Menteş, Alb. F.Arsın, Alb. Parmaksız, Alb. Akkoç, Alb. Yurtsever, Bnb. H. Tamer; kendi aralarında Komutandan izinsiz toplantılar yapıyorlar ve bu arada Milli Birlik Grubundan Mucip Ataklı ve Haydar Tunçkanat

ile temas halindeydiler. Ataklı ve Tunçkanat, General Süleyman Tuncel'le de temasa geçince, konuşulanları Tuncel, General Tansel'e aktarmış ve böylece olay patlak vermişti.

* Ben askerlik dışı konularda her zaman bir ast kademe Komutanların ve Karargâh Başkanlarının düşüncelerini öğrenmek yolunu benimsemişimdir... Hem onları onore etmek ve hem de düşünceleri ortak bir noktaya kanalize etmek için... Bu görüşlerden etkilenip etkilenmemek bana ait bir husus. Karar ise yalnız bana ait olurdu, bu amaçla Eskişehir'de 18 Albay - Yarbayın katıldığı bir toplantıda hazırladığım 4 sorulu bir anketle düşüncelerini tespit ettim. Anket soruları ve verilecek cevaplar şunlardı:

a) Atatürk devrimlerine bağlılığı ifade ve 27 Mayıs devrimini meşru sayan Anayasamızın himayesinde; Türkiye'nin demokratik rejimle idare edilmesinin doğru olduğuna... inanıyorum/inanmıyorum... veya...

b) İstikbalde Anayasası ihlâl ve 27 Mayıs öncesine dönüşü hedef tutan olaylarla karşılaşılması ve halk çoğunluğunun bu olaylara cephe alması halinde statüko'ya karşı gelenlere direnme için Silahlı Kuvvetler camiasında ilk karar verme organlarının Silahlı Kuvvetler Konseyi veya Askeri Şura olduğuna... inanıyorum/inanmıyorum... veya...

c) Muhtelif fikir ve cereyanları temsil eden siyasi ve gayri siyasi teşekkül ve şahıslarla, ezcümle; partiler, dernekler, tabii senatörler, 14'ler, 22 Şubatçılar vs ile hale ve istikbale muzaf aktif işbirliği halinde çalışmanın ve dolayısıyla Silahlı Kuvvetleri bilfiil politikaya sokmanın doğru olmadığına... inanıyorum/inanmıyorum... veya...

d) Silahlı Kuvvetler Yüksek Komuta heyetindeki değişiklik ve tayinlere Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarının, Kuvvetler içindeki değişikliğe ise yalnız Kuvvet Komutanlarının birinci derecede yetkili ve sorumlu olduklarına, dışarıdan ve alt kademelerden bu konuda tesir, telkin ve bu yolda gruplaşmalar yapılmasının doğru olmadığına... inanıyorum/inanmıyorum... veya...

* Toplantıya katılan bütün subaylar... mevzuların olumlu olan cevaplarına, yani (a) sorusuna Inanıyorum, (b) sorusuna, inanıyorum, (c) sorusuna inanıyorum, (d) sorusuna inanıyorum tarzında katıldılar.

İ.TANSEL, Hv.K.Kurmay Başkanı H.Özkan'a:

"Benden gizli olarak toplantılara katıldınız, bu yüzden size kırgınım, iyi bir insansınız, ancak kandırılabiliyorsunuz..."

* Kendi kuvvetim içinde birliği sağladıktan sonra General Tansel'den izin alarak Diyarbakır'a giderek 3. Kuvvet Komutanı General Alpkaya ve 8. Üs Ku.Alb.L. Gündoğdu ile görüştüm. Üzerinde ısrarla durduğum konular... bölünmemek, Silahlı Kuvvetler dışı ile olan ilişkileri durdurmak, politika ile ilgilenmemekti.

* 24 Kasımda Ankara'ya giderek General Tansel ile görüştüm ve kendisine; Gen.Tuncel ve arkadaşlarının doğru söylediklerine inandığımı... Ancak belki bir yanlış anlama da olabilir... Onun için General Tuncel, General Özkan, General Ataklı'yı beraberce dinleyelim ve gerçeği öğrenelim teklifinde bulundum.

* General Tansel, teklifimi uygun gördü... Benim yanımda, Gen. Özkan ve Gen. Tuncel ile arkadaşlarını çağırarak iki tarafın da söylediklerini dinledi, saat 16.00'da Gen. Ataklı geldi ve toplantıya katıldı. Karşılıklı itham ve serzenişlerde bulunuldu ve sonunda General Tansel, Ataklı'ya...:

"Hava Kuvvetlerini hava generalleri idare eder, sizin Mecliste *başka bir ağır işleriniz var, ne için bizim işlerimize karışıyorsunuz?"* dedi.

* Toplantıdan sonra Gen. Tansel, ben, Özkan, Tuncel odada yalnız kaldık. Gen.H. Özkan, komutana:

"- Eğer bana itimat ediyorsanız vazifeme devam edeyim... Etmiyorsanız beni tayın edin," dedi. Gen. Tansel cevaben:

"- Önce iyi çalıştınız, fakat benden gizli olarak toplantılara katıldınız, bu yüzden size kırgınım, iyi bir insansınız, ancak kandırılabiliyorsunuz, durumu tezekkür edeceğim." dedi.

* 29 Kasımda bana bağlı olan 6. Üs Komutanı Kur.Alb. H.Menteş ve 4. Üs Komutanı Alb. F.Arsın istifa dilekçelerini verdiler.

* 4 Aralıkta Komutanlıkta; bütün generallerin, Üs Komutanlarının, Albayların ve Karargâh kilit personelinin iştiraki ile büyük bir toplantı yapıldı... Ben kendi maiyetimdeki subaylara... prensip olarak Komutanı desteklediğimi, kendisi ayrılırsa yalnız bırakmayacağımı söyledim.

Böylece "11 Subay" olayı emeklilik işlemleri ile kapandı, konuyla ilgili başka emeklilik işlemleri de sonraları yapıldı ve Hava Kuvvetleri yine kayıplara uğradı. Olaylarda "Kim haklı?", "Kim haksızdı?"... Bunu kesinlikle saptamak çok zor. Ancak bazı faktörleri göz önüne alırsak:

* 27 Mayısta Silahlı Kuvvetlerde yapılan tasfiyeden önce Hava Kuvvetlerinde 60 taneden fazla general vardı... Gen. Tansel'in Komutanlığa getirilmesi, başta Mucip Ataklı olmak üzere Komitenin havacı üyelerince gerçekleşmişti.

* Uzun süre Tansel-Havacı Milli Birlik üyelerinin ilişkileri olumlu bir şekilde devam etmiş... Gen. Tansel'in Washington'a gönderilmeyip tekrar Komutanlığa getirilmesinde Milli Birlikçiler, Tansel'den yana tutum göstermişlerdi. Acaba bu durumlar bir tarafta kompleks, öbür tarafta bir üstünlük duygusu mu yarat mıştı?

* Mucip Ataklı, Özkan ve ben, sınıf arkadaşıydık. Eğer Hava Kuvvetlerinde Haziran 1961 olayları ve onun sonucundaki tasfiye ve emeklilikler olmasaydı... Hüsnü Özkan, Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanlığına gelemez ve kıta hizmetinde olmadığı için 10 yıl general olamazdı. Acaba yeni görev kendisinde bir büyüklük kompleksi mi uyandırmıştı?

* Gen. Özkan'la Mucip Ataklı niçin ve ne sebeplerle Gen. Tansel'e karşı işbirliğine girdiler?

* Bu olay ikinci bölünme olduğuna göre bu olaylarda acaba Gen. Tansel'in tutum ve zamanla değişen mizacının ve kusurlarının etkisi yok muydu?

* Gen. Tansel, uyarılara rağmen, niçin olabilecekleri daha önceden kestirerek gerekli önlemleri zamanında almamış ve olaylar büyümüştür?

Tabii ki bu soruların cevaplarını ben ancak kendime göre verebilirim... Ama bu cevaplar tam doğru olur mu?.. Bilemem, ancak sonuç olarak; hızını alamamış ihtilâlin etkilerinin sürmesi... politikacıların geçmişten ders almamalarının Silahlı Kuvvetleri yeni arayışlar içine itmesi ve bu olayda iki tarafın da kusurlu hareketleriyle olaya sebebiyet verdikleri ve Hava Kuvvetlerimizin 27 Mayıstan beri üçüncü zayiatını verdiğini söyleyebilirim.

M.Batur'un Chevrolet marka otomobilinin plakası 26 AF 111'di.

"Komutan, rica etsek şu plakayı değiştirir misiniz?" *"Neden?"* diye sordum... *"AF yazıyor..."*

1963 yılına girdiğimizde ortalık... süt liman değildi. Gerek Silahlı Kuvvetlerde, gerekse emekli olmalarına rağmen Talat Aydemir ve grubunun faaliyetleri gözetleniyordu. Hatta Ankara'nın göbeğinde, Harp Okulu öğrencileri Talat Aydemir'in önünde resmigeçit yapabilmişlerdi... Ben Kara Kuvvetlerinin disiplin anlayışı ile bu durumları bir türlü bağdaştıramıyordum. Biz, 1. Hava Kuvvetleri mensupları bu atmosferin dışında görevlerimizle meşguldük. Ama subaylardaki genel eğilim bazı konularda tatminsizlik ve huzursuzluk olduğunu belirtiyordu... AP ve YTP'ye ve bu partilerin işledikleri konulara sempati duyulmadığı aşikârdı. Çok basit görünen, fakat anlamı değişik basit bir olayı anlatırsam bu hisler daha iyi anlaşılır... General olarak resmi arabam vardı; fakat bu arabayı hiçbir zaman özel işlerimde ve hafta sonu tatillerinde kullanmayı sevmezdim (hiçbir zaman da sevmedim, Hava Kuvvetleri Komutanıyken özel arabam vardı)... Kullanılmış 1959 modeli bir Chevrolet aldım ve Eskişehir'de plaka çıkarttım (26 AF 111). Arkadaşlarım benim otomobil almama sevindiler... Fakat bir süre sonra bir sözcü gönderdiler... ve:

"- Komutan, rica etsek şu plakayı değiştirir misiniz?" dediler.

"- Neden?" diye sordum...

"- AF yazıyor, etraftan yanlış anlam (siyasi af) çıkaranlar olabilir" dediler.

1963 yılı Şubatında Meclisten "kısmi bir af" yasası çıktı... 22 Martta da Celal Bayar, Kayseri cezaevinden şartlı olarak salıverildi... Fakat Ankara'ya gelişinde çok gereksiz gösteriler yapılmasını sağlayacak alâyişli ve yanlış tutumlar içine girdi... Kandırılmış bazı erler dahi silahlarını bırakarak Bayar'ın elini öpme yarışına girdiler. 14'ler de yurda dönmüşlerdi. Ben, 1961 yılından beri Talat Aydemir'i görmüyordum... Ama tanıyabildiğim kadarıyla bu albayımız yurdun bunalıma girdiği bir dönemde artık hiçbir önemi olmayan Kore birliğine gittiği için, Milli Birlik Komitesine girememiş... Bu nedenle kompleks içine düşmüş, yerinde duramayan, fakat ne istediği de pek belli olmayan bir ihtilâlci ruha sahipti... Daha doğrusu bir ihtilâl hastasıydı. İtiraf etmek gerekir ki, o zamanlar iki yön-

lü davranışlar içinde bulunan bazı yüksek rütbeli kimselerle olan ilişkisi devam ettiği için Aydemir kendisini güçlü görüyor, ayrıca bazı yanılgılara da düşüyordu... Örneğin Hava Kuvvetlerinde birkaç subaya el atmakla bu kuvveti ele geçirebileceği gibi...(46)

Başbakanın 11 Havacı olayını çok basit görmesine karşılık Ankara'nın çeşitli çevrelerinde kanaat aynı değildi. Bu çevrelere ve dolaşan söylentilere göre 11 Havacı olayı kolay kolay kapanacağa benzemiyordu. Nitekim, yeni yılın (1963) ilk günlerinde, Hava Kuvvetlerinin bir kısmında kaynaşma durulmamış, hatta general İrfan Tansel'in görevinden ayrıldığı söylentileri bile yayılmıştı. 9 Ocak günü Milli Savunma Bakanlığı irtibat bürosu "İrfan Tansel'in görevi başında bulunduğuna dair" bir açıklama yapma gereğini duydu.

14'lerin Dönüşüyle İhtilâl Hareketleri Renklenlyor

"14'ler", bu siyasi ortamda Türkiye'ye geri dönmeye başladı. Brüksel'deki son toplantılarında, ortak bir eylem programı konusunda bir anlaşmaya varamadılar ve bireysel olarak çalışmaya karar verdiler.

Emekliye sevklerini isteyen 14'lerden Fazıl Akkoyunlu, Rifat Baykal, Mustafa Kaplan ve Muzaffer Özdağ'ın bu talepleri, Hariciye Vekaletince kabul edilmişti. Tokyo'da bulunan Muzaffer Özdağ 5 Aralıkta İstanbul'a gelmiş ve gazetecilerle konuşmak istememişti. 17 Aralıkta da Yeni Delhi müşaviri Alparslan Türkeş, Lizbon müşaviri Mustafa Kaplan ve Tokyo müşaviri Muzaffer Özdağ'ın merkeze alındıkları Resmi Gazetede yayınlandı. Birkaç gün sonra, Mustafa Kaplan da Lizbon'dan yurda döndü.

Alparslan Türkeş'in 23 Şubat 1963'te gelişi büyük ilgi uyandırdı. Türkeş, ordudaki komplocu gruplardan uzak duracağını vurgulamak için "anayasa ve yasalar çerçevesinde" politikaya girme niyetini açıkladı.

14'lerin peyderpey Türkiye'ye gelişi ile beraber, Cumhuriyet Halk Partisi içinde önemli bir olay meydana geliyordu. Partinin ileri gelen şahsiyetlerinden eski Genel Sekreter Kasım Gülek, bir önceki koalisyonun Devlet Bakanı Avni Doğan, Nihat Erim ve Turgut Göle, 7 Aralıkta ihraç talebi ile Haysiyet Divanına verildiler. İki gün

(46) Muhsin Batur, "Anılar ve Görüşler", s.112 vd.

sonra toplanan Haysiyet Divanı bu şahısların "Bazı diktacılarla işbirliği yaptıkları"nı üstü kapalı şekilde ileri sürerek geçici olarak ihraçlarına karar verdi.

Siyaset tarihine şifreli telgraf olarak geçen bu olay, CHP'nin gündemini bir hayli meşgul etmişti.(47)

1 Yıl Sonra Yeniden "Darbe-I Hükümet" Söylentileri

Şubat ayına kadar faaliyetleri gittikçe artan gizli teşekküllerin, ortalığı bulandırıcı tebliğleri basında yer almakta devam etti. Öte yandan Eminsular sık sık 14'lere ve tabii senatörlere çatıyor, ordunun millete yanlış bir şekilde gösterilmesinden şikayet ediyorlardı.

5 Şubat 1963 günü öğle üzeri, Ankara'da çıkan akşam gazeteleri ihtilâl manşetleri vermişlerdi. O gün, Başkentte konuşulan tek konu, Darbe-i Hükümet söylentileriydi. Başvekalet hemen bir açıklama yapmak gereğini hissetti. Yayınlanan bildiride, hükümetin bütün söylentileri duyduğu belirtilerek "normal kanunlar ve yetkililer her ihtimali bertaraf etmeye muktedirdir." deniliyordu. Aynı gün Meclise giden bütün otomobiller yolda durdurularak aranmış, polisten izinler kaldırılmıştı. Ankara olağanüstü günlerden birini yaşıyordu. Bütün şimşekleri üstüne çeken hükümetin durumu oldukça sarsılmıştı. İhtilâl fobisi içinde olanlar, bir yıl önce Ankara'nın üzerine bir kara bulut gibi inen karlı Perşembe gününü hatırlıyorlardı. 22 Şubat gününden bu yana, bir yıl geçmiş, fakat esaslı bir tedbir alınmamıştı.

(47) ŞİFRELİ TELGRAF OLAYI: Siyasi tarihimizde "şifreli telgraf skandalı" olarak geçecek olan ve CHP parti meclisinde Kasım Gülek'in ihracı için bir vesika teşkil eden olay hakkında bugüne kadar aydınlatıcı hiçbir açıklama yapılmadı. Olay aslında Atina'da bulunan eski MBK üyesi Orhan Erkanlı'nın, 4 CHP'linin partiden ihraçları üzerine Kasım Gülek'e yolladığı bir teessür telgrafıydı. Erkanlı'nın Atina postahanesinden Kasım Gülek'in, Bahçelievlerde 0. sokakta 3 nolu evinin adresine çektiği şifreli telgrafın fotokopisini dağıtmıştı. Kurmay Albay, aynı zamanda şifrenin çözüldüğünü ve şunların yazılı olduğunu açıklamıştı: *"Bay Kasım Gülek, yeriniz kimsenin sizleri ihraç edemeyeceği Türk milletinin kalbindedir. Başarı sizin ve sizin gibi düşünenlerin olacaktır. Size, Erim, Doğan ve Göle Beylere saygılarımı sunar, başarılar dilerim."* Örfi İdare Komutanlığı bu telgraf metninde bir suç görmemişti. Ancak haberleşme özgürlüğü ve gizliliği ihlal edildiği için 4'ler diye adlandırılan Gülek, Erim, Doğan ve Göle, Anayasanın ihlal edildiğini öne sürerek parti yönetimini ve Hükümeti şiddetle suçlamışlardı.

Türkeş'in "Kudretli Albay" Sloganıyla Kurtarıcı Gibi Yurda Dönüşü

27 Mayısın tanınmış Albayı Alparslan Türkeş'in emekliye sevk talebi, Hariciye Vekaletince kabul edilmişti. Türkeş'in ideal arkadaşları ile birlikte Şubat ayı içinde yurda döneceği haberi, muayyen çevreler tarafından amaçlı bir şekilde yayılmıştı. "Koyu Milliyetçi", "İnönü düşmanı", "14'lerin lideri", "Kudretli Albay" sloganlarıyla halka tanıtılmış olan ve halk tarafından da 27 Mayıstaki rolü pek iyi bilinen Alparslan Türkeş'in gelişi, önemli bir olay olarak gösterilmek isteniyordu. Bu propagandayı yapanlar, Türkiye'de bir "Türkeşçi" grubun ve onun sempatizanı olanların mevcut bulunduğunu ortaya koyuyorlardı.

Adalet Partisinde de bazı kimselerin, Türkeş'e yakın oldukları söyleniyor ve bunların 27 Mayısçı albayı, AP saflarına almak gayretleri gözden kaçmıyordu. Hatta, Türkeş'in Adalet Partisi liderliğine getirilmesi söz konusu edilmişti. 8 Şubat günü toplanan Adalet Partisi Merkez İdare Kurulunda "Türkeş meselesi" büyük gürültülere yol açtı. Partinin Genel Başkanı Gümüşpala'yı, türlü şekillerde itham eden bazı AP idarecileri, böylece Türkeş'e "yer" hazırlamak gayreti güdüyorlardı. Ancak 27 Mayısın başlarından olan Alparslan Türkeş ile Adalet Partisini bağdaştırmak mümkün olabilecek miydi? Bu düğümü çözmek kolay değildi...

Şubat ayında yurda dönmesi beklenen Türkeş'in karşılanması için hummalı bir faaliyete girişilmişti. Bazı gazete ve dergiler, eski albayın bir "lider" hatta bir "kurtarıcı" havasıyla beklendiğini belirtecek kadar hayale kapılmışlardı. Aslında, Türkeş bir "emekli albay" sıfatıyla yurda dönüyordu.

Bir yıl önce 22 Şubat günü, Türkeş, beraberinde Numan Esin olduğu halde Yunanistan'ın Gümülcine şehrine gelmişti. Burası Türklerin çoğunlukta bulunduğu eski ve tarihi bir Türk şehriydi. Alparslan Türkeş buradaki Türklerle konuşmalar yapmış, bir siyaset adamı gibi Türk-Yunan dostluğundan bahsetmişti. Ama yine de *"Dönüşümün hiçbir politik nedeni yoktur."* demişti.

23 Şubat günü Türkeş yanlısı bir iki gazete, onun kara yolu ile İstanbul'a geleceğini ilan ediyordu. İhtilâlci albayın yanında yine Numan Esin vardı. Edirne'den İstanbul'a gelen Türkeş'i, Topkapı'da 14'lerin bir kısmı ve 600 kişiye yakın bir topluluk karşıladı.

Türkeş ve taraftarları konvoy halinde Divan Oteli'ne gittiler. Burada, "Türk Milletine Beyanname" adını verdiği iki daktilo sayfası tutan beyanatını okuyan Türkeş, 27 Mayısı hangi gayelerle yaptıklarını kendine göre açıklıyor, bir hükümeti silah zoru ile alaşağı edip muhalefet partisini iktidara getirmek gayesiyle hareket etmediklerini söylüyordu. *"Yakında Anayasa ve kanunlar çerçevesi içinde verimli bir faaliyete girişeceğiz."* diyen Türkeş, kudret ve iradelerinin, önlerindeki güçlükleri yenmeye ve üzerlerine çevrilmiş olan tehlikeleri göğüslemeye yeterli bulunduğunu da iddia ediyordu.

Geliyorum Diyen İhtilâlin Aleni Apartman Toplantıları

İhtilâlcilden Bol Birşey Yok

Ancak Kim Kiminle Olacak? Baş Kim Olacak? Kavgaları Var...

Ertesi gün Ankara'ya giden Türkeş, Gaziosmanpaşa Mahallesi Kader Sokağındaki apartmanda gazetecilerle konuşarak, yakında yurt gezisine çıkacağını söyledi. 27 Mayısçı albayın gelişi ile birlikte, Adalet Partisi teşkilatında durumu bilmeyen bazı kimseler, onu partiye maletmek gibi bir hayalin peşindeydiler. Fakat alt kademelerin tepkisi karşısında, partinin ileri gelenleri kendisini "İstenmeyen adam" ilan ettiler.

14'lerin Brüksel toplantısında dağılmaları, daha doğru bir ifadeyle ikiye bölünmeleri 22 Şubatçılar arasında da bazı gruplaşmalara yol açmıştı.

Türkeş ve arkadaşları, önce siyasi bir demek kurarak faaliyete geçmeyi kararlaştırmışlardı. Kabibay kanadı ise siyasi bir partiyle - ki, bu partinin adı, 14'ler Partisi olacaktı- işe başlamak istiyorlardı. Kabibay'ın 22 Şubatçılar içinde Dündar Seyhan'ın liderlik ettiği grubu mevcuttu. Orhan Kabibay ile sık sık temas halinde olan Dündar Seyhan ve arkadaşları, gayenin gerçekleşmesi için, çeşitli aşamalar geçirmek gerektiğini ileri sürüyorlardı. Fakat 11 havacı subay olayı ve 14'lerin yurda dönmesiyle, Aydemir-Seyhan ihtilafı büyümüş "Talat Aydemir'in ölçüsüz ve tedbirsiz gidişi" karşısında Dündar Seyhan birkaç arkadaşı ile birlikte 22 Şubatçılardan ayrılmıştı. 6 Kasım gününden itibaren Dündar Seyhan, bağımsız olarak faaliyete geçmiş bulunuyordu. Dündar Seyhan ve arkadaşları, 14'lerin "Kabibay-Erkanlı" grubuyla ortaklaşa çalışmak arzusunda görünüyordu.

Dündar Seyhan ve Necatl Ünsalan, 22 Şubatçıların Kabibay grubu ile birleşmelerini ve Orhan Kabibay'ın lider olmasını istemişlerdi. Fakat Aydemir, Orhan Kabibay'ın emrine girmeyi kabul etmemişti. 22 Şubatçıların Danıştayda açtıkları dava devam ediyordu. Bütün davacıların umumi vekaletini avukat Saffet Olgaç üzerine almıştı.

26 Şubat günü Aydemir'in evine bayram ziyaretine giden Saffet Olgaç, bu arada onun fikirlerini de öğrenmek fırsatını bulmuştu. Aydemir sohbet sırasında avukatına 22 Şubatın durmadığına işaret ederek şu iddiaları ileri sürmüştü:

"- Bu harekât bir gün gerçekleşecektir. Türkiye'de bazı cuntalar kurulmuştur. Fakat, biz daha kuvvetliyiz. Çünkü üç sınıf Harbiyeli bizimle beraberdir."

Avukat:

"- Bu ihtilâl ne zaman yapılacak?" diye sormuş,

Aydemir de:

"- Durumu kuvvetlendirmekle meşgulüz. Ondan sora..." diye cevap vermişti.

22 Şubatçıların Danıştaydaki duruşmasında savunmalar yapılırken Dündar Seyhan ve Necati Ünsalan'ın salonu terk etmeleri Ankara'da türlü söylentilere yol açmıştı.

Aydemir ve Seyhan'ın kesin ayrılması üzerine, taraflar genişlemek amacıyla "Yan Kuvvetler"le işbirliği yapmak ve birleşmek yollarını aramaya başlamışlardı. Fethi Gürcan, Mustafa Ok, Bahtiyar Yalta, 14'lerin Kabibay ve Türkeş grupları ile temasa geçtiler. Ancak Kabibay'ın liderliği şart koşulduğu için bu grupla anlaşma ümitleri azdı. Türkeşçilerden Muzaffer Özdağ ve Rıfat Baykal'la konuşan Mustafa Ok ve Bahtiyar Yalta, onların siyasi bir dernek kurarak faaliyete geçmek kararında olduklarını öğrendiler. Türkeşçiler, 22 Şubatçılar ve 14'lerin birleşmeleri güçleşmişti. Fakat herşeye rağmen temaslar devam ediyordu.

14'ler ve Diğer Albay Grupları Pek Çok Konuda Anlaşmazlık ve Çekişme İçindeydiler

Bir gece saat 22'de evime Kur.Alb. İsmail Ergüder geldi: (O zaman İstanbul'da 1.Zh.Tüm. de Muh.Grb. K.'ydı.)

"- Talat bugün İstanbul'dan geldim. İlk önce seni aradım, bu-

lamadım. Gündüz başka arkadaşlarla görüştüm. Şimdi de Halim Menteş, Mucip Ataklı ve Emanullah Çelebi'nin yanından geliyorum. Şu konuyu rica ediyorum. Hepiniz eski arkadaşlarsınız. Her grubun ordu içinde kendisini takip eden kuvvetleri var. Ordu paramparça, sizlerin bir araya gelmemesi yüzünden ordudaki genç subaylar üzgün. Ben buraya gelirken 1.Zh.Tüm.de bir toplantı yaptım. Onların fikir ve tansiyonunu aksettiriyorum. Bütün temas ettiğim arkadaşlar birleşmenizi arzu ediyorlar." dedi.

Teklifi şuydu: Türkeş kanadı hariç, biz 22 Şubatçıları koktely grup ile yani (11 Havacı, Dündar, Necati, Kabibay kanadı) ile birleşmeyi istiyordu. Uzun boylu tartıştık. Ben o gruptan çok canım yandığı için güvenemiyordum. Çok ısrar etti, 22 Şubatın kadrosunun zirvesinde olan arkadaşlarla görüşmek istedi, kabul ettim. Ertesi gece Galip Gültekin'in evinde şu arkadaşlarla toplandık. Ben, Galip Gültekin, Emin Arat, Turgut Alpagut, Bahtiyar Yalta, Mustafa Ok, Fethi Gürcan, Adnan Çelikoğlu, Selçuk Atakan, Kur.Alb. İsmail Ergüder saat ikiye kadar çok uzun tartışmalar yaptık. Sonuçta ordudan temsili olarak gelmiş bir arkadaşı kırmamak için karşı grupla bir resmi toplantıyı kabul ettik.

Bu toplantı, 22 Şubatçılarla, 22 Şubat olaylarının önlenmesinde önemli rol oynamış ve emekliye ayrılmış olan 11 havacı subayın temsilleri Halim Menteş ve Turfan Akkoç'u bir araya getirmişti. Ayrıca, Kabibay grubu adına Necati Ünsalan da toplantıya katılmıştı.

Lale Apartmanı 3 Mart 1963 Toplantısı

Toplantının amacı: Silahlı Kuvvetler içindeki gruplaşmaları ortadan kaldırıp, ordunun bütünlüğünü sağlamak. Ordu dışında kalmış ihtilâlci tanınan grupları ilk önce kendi aralarında birleştirmek ve ordu içindeki taraftarların da otomatikman birleşmesini sağlamak.

Kur.Albay İsmail Ergüder'in kayınvalidesinin evi olan Lale Apartmanında şu arkadaşlar toplandılar: Halim Menteş, Hv.Alb. Tufan Akkoç, Necati Ünsalan, 22 Şubatçılar namına Selçuk Atakan, Bnb. Bahtiyar Yalta, Bnb. Fethi Gürcan, gözlemci olarak da Yüksek Mühendis Naim Okyay (Müşterek dostu grupların.)

Toplantıyı İsmail Ergüder yönetti. Temel amaç için ileri bir görüşe varılmış ve bazı sivri noktaların törpülenmesine karar verilmişti. 22 Şubattan beri birbirleriyle dargın olan taraflar karşılaştırıl-

mış, Selçuk Atakan, Bahtiyar Yalta ve Fethi Gürcan yaptıkları konuşmalarda ordu bütünlüğünün esas tutulması gereğine işaret etmişlerdi. Böylece ihtilâlde rol oynayan karacılarla havacılar arasındaki, buzlar çözülmeye yüz tutmuştu. Eski kurmay subaylar, geçmişi unutarak bütün fikir ayrılıklarına rağmen, belli bir noktada anlaşabileceklerini söylüyorlardı. Fakat bu hemen olacağa benzemiyordu.

T.Aydemir Hatıratında: "İsmail Ergüder toplantıdan sonra bana geldi. Ankara'da bulunan eski general arkadaşlarla görüştüğünü, bütün ordunun iç durumunu çıplaklığı ile anlattığını genç kuşaklardaki fikir ceryanların neler olduğunu Aydemir'in bir kuvvet olduğunu kendilerine söyledim, dedi.

Kendisinin emekliye ayrılacağını kesin olarak bildirdi. Giderken de bana şu güvenceyi verdi:

'Zırhlı tümende senin de tanıdığın arkadaşları toplayıp, seni desteklemeleri için elimden geldiği kadar onları ikna edeceğim. Hayat boyunca da seni sevdiğim için başarılı olmana dua edeceğim.' diyerek ayrıldı."

"- Arkadaşlar, Talat Aydemir gayrimeşru yoldadır. Biz bir parti kurarak faaliyet göstereceğiz. Bir matbaa temin edersek, neşriyat yapacağız"

Selçuk Atakan

Toplantıdan kısa bir zaman sonra, Ankara'da Çiftlikte karacılarla havacılar yine bir araya gelmişlerdi. Talat Aydemir, tabii Senatör Mucip Ataklı, Halim Menteş, Bahtiyar Yalta ve Kadri Kaplan'ın hazır bulunduğu sohbet, saatlerce devam etmiş, "Türkiye'nin 27 Mayıs sonrası" ele alınmıştı. Her iki grup kendi anlayışlarına göre Kemalizm fikirleri üzerinde birleştiklerini söylüyorlar, ancak gayeye ulaşmak için gidilecek yol üzerinde ayrı görüşler öne sürüyorlardı. Aydemir, bu görüşmelerde 11 havacı subayla anlaşamayacağını anlamıştı. Havacılar normal yollarla sonuca ulaşmak gerektiğini ileri sürmüşlerdi. Hatta bir parti kurmak dahi düşünülebilirdi. Halim Menteş, 22 Şubatçılara yardımda bulunamayacaklarını beyan etti. Emekli havacı albay, bütün ihtilâl gruplarının dışında kalacağını, hatta Eminsu teşkilatında dahi çalışmak istemediğini söylemişti. Hakikatte, 11 havacı 22 Şubatçıların Dündar Seyhan grubunun fikirlerini benimsemiş ve onlarla daha sıkı temaslara girişmişti.

22 Şubatçıların önemli şahıslarından eski Ankara Merkez Komutanı Emekli Albay Selçuk Atakan da İstanbul'daki intibaları ile Ankara'ya gelmiş ve Lâle Apartmanı toplantısına katılmıştı. Bu arada, Dündar Seyhan'la, Halim Menteş'le görüşmüş, onların fikirlerini öğrenerek, Talat Aydemir'e ulaştırmıştı. Selçuk Atakan, İstanbul'daki genç subayların ordu tesanüdünün sağlanmasını şart koştuklarını, grupların birleştirilmesi gerektiğini, Aydemir'e söylemiş ve şunları ilave etmişti:

"- Arkadaşlar, Talat Aydemir gayrimeşru yoldadır. Biz bir parti kurarak faaliyet göstereceğiz. Bir matbaa temin edersek, neşriyat yapacağız diyorlar."

Selçuk Atakan konuşmasının sonunda, arkadaşına fikirlerini onaylamadığını ima etmiş, Aydemir'in Türkeş'le birleşme yolunda olduğunu söylemesi üzerine:

"- Onunla birleşirsen, ben yokum" diyerek çıkıp gitmişti.

Aydemir, etrafındaki halkanın yavaş yavaş kopmaya başladığını görünce, yan kuvvetlerin en kısa zamanda elde edilmesi için gayretlerin artırılmasını istemişti. Hatta bu uğurda gerekli tavizleri vermeye de hazır görünüyordu. Ankara ve İstanbul'da yapılan koordinasyon toplantılarında hakim olan fikir, demokratik nizam içinde bir siyasi parti kurarak faaliyete geçmekti. Aydemir, bunların dışında bazı siyasilerle ve eski asker arkadaşları ile görüşmeler yapmış, çoğunluğunun ihtilâl aleyhinde olduğunu anlamıştı. CHP'li Kamil Kırıkoğlu ile de konuşan emekli albay, bir parti kurmak fikrini kabullendiğini etrafa göstermek istiyordu.

Aydemir ve yandaşları, şartların gün geçtikçe aleyhlerine döndüğünü görünce, düşündükleri ihtilâlin bir an önce gerçekleştirilmesi kararına varıyorlar...

Öte yandan, Aydemir'den ayrılmış olan 22 Şubatçılar, bir parti kurmak için faaliyete geçmişlerdi. Yeni partinin programı ve tüzüğü da hazırdı. Bu programda, temelli senatörlük ilga ediliyor, Reisicumhura tanınan kontenjan kaldırılıyor, seçim sisteminde değişiklik yapılarak, bölge seçim esası kabul ediliyordu.

Bu arada, CHP'den ihraç olunan Nihat Erim ve Kasım Gülek'le de temaslar yapıldığı ileri sürüldü. Söylendiğine göre, Erim, tekli-

fi reddetmiş, Gülek liderlik istemiş ve bu isteği kabul edilmeyince temaslar kesilmişti. Alican'a da başvuran yeni politikacı namzetleri *"Yeni parti kuracağınıza bize katılın"* cevabını almışlardı.

Kurulacağı bildirilen "Kemalist parti" beklenen ilgiyi görmemişti. Eski ordu mensupları, bu iş için kendileri ile fikir birliği yapacakları bazı şöhretli politikacılardan istifade için sondajlara devam ettiler.

Talat Aydemir ve etrafındakiler, şartların gün geçtikçe aleyhlerine döndüğünü görünce, düşündükleri ihtilâlin bir an önce gerçekleştirilmesi kararına varmışlardı.

Diğer gruplarla birleşme temin edilmediğinden, ihtilâl kargâhındakiler bütün faaliyetlerini bazı ordu mensuplarına tevcih etmişler ve onlardan yararlanmayı tek çıkar yol olarak görmüşlerdi.

Çengel Operasyonları ve Çengele Takılanlar

Mart ayında, yurdun çeşitli bölgelerindeki birliklerden kurs için Ankara'ya gelmiş bulunan subaylardan da istifade düşünülmüştü. Tank Okulundaki kursa katılan tank ve süvari subayları, Nisanın başlarında tekrar birliklerine döneceklerdi. Emekli süvari binbaşısı Fethi Gürcan'ın Tank Okulunda geniş bir muhiti olduğu söyleniyordu. Burada Tankçı Yüzbaşı Feridun Erman ve Üsteğmen İlhan Baş, 22 Şubatçılara iltihak etmişlerdi. Aydemir, Tank Okulunu bir ihtilâl anında kendisine yardımcı olabilecek kuvvetlerin başında sanıyordu. 22 Şubatçıların kendi tabirlerine göre çengelleme sistemi Ankara ve İstanbul'da tatbik edilmeye başlamıştı.

Eski Ankara Merkez Komutanı Muavini Emekli Albay Yaşar Başaran ve Emekli Yarbay Hakkı Sümer, 229. Piyade Alayında Hâkim Üsteğmen Ziya Gökalp Pusat aracılığıyla Hüsamettin Paksoy, Nusret Karakaş ve Metin Akpınar'ı elde etmişlerdi.

Bir harekâtta kritik birliklerden olan Riyaseticumhur Muhafız Alayında da Fethi Gürcan faaliyet gösteriyordu. Emekli binbaşı, eşi tarafından akrabası bulunan Kadir Yıldırım'ı listeye dahil etmişti. Alayın Süvari grubunda Yüzbaşı Mehmet Gül ve Sedat Ünal da 22 Şubatçıların emrine girmişlerdi.

Hava Kuvvetlerine de emekli hava binbaşı İzzet Köz aracılığıyla çengel atan 22 Şubatçılar, Hava Binbaşı Cemal Özdemir'i kendi gruplarına aldıklarını söylüyorlardı.

Ankara'daki bu faaliyetlere paralel olarak, İstanbul'da da emekli Kurmay Yarbay Osman Deniz, Kartal'daki 2. Zırhlı Tugayda, 1. Zırhlı Tümende, Ayazağa Süvari Grubunda bazı küçük rütbeli subaylarla görüşüp kendilerinden "yardım vaadi" almıştı. 22 Şubatçıların İstanbul teşkilatını idare eden Cevat Kırca ve Osman Deniz elde ettikleri arkadaşlarına hazır bulunmalarını, Ankara'dan emir beklediklerini bildirerek "*Çok kısa zaman içinde ihtilâl yapılacaktır.*" demişlerdi.

Kartal'daki 2. Zırhlı Tugayda, 22 Şubatçıların en güvendikleri subay binbaşı Ahmet Gücal faaliyet göstermiş ve Tank Binbaşısı Mustafa Üstüner'i gruba dahil etmişti. Osman Deniz, bir hareket anında bu tugayın kendilerini destekleyeceğini Aydemir'e bildirmişti. Cevat Kırca, kıdemli Tank Yüzbaşısı Recep Uslu'yu ikna etmiş ve onun aracılığıyla 1. Zırhlı Tümende tankçılardan Fevzi Bingöl, Fahri Gürcan da, Atlı Yarışmalar Grubundaki süvari subaylarının bazılarını ikna ettiğini ileri sürüyordu. Gazi Alankuş, Sabri Sarıyer, Orhan Günday ve Muzaffer Güney, 22 Şubatçıların İstanbul teşkilatına katılmışlardı.

Aydemir ve arkadaşlarının hava ve deniz kuvvetlerindeki elemanların elde edilmesi yolundaki gayretleri semere vermemişti. Emekli Yarbay Osman Deniz, İstanbul'daki Deniz Harp Okuluna da nüfuz etmeye çalışmıştı. Denizciler 22 Şubatçılara yüz vermemişlerdi. 23 Şubat günü İstanbul teşkilatı mensupları, Jandarma Dikimevinde toplandılar. İhtilâl karargâhının başları, Cevat Kırca ve Osman Deniz, çengel takılanlara, harekâtın yakın tarihlerde yapılacağını bildirmişler, moral takviyesi yaparak güya bütün Silahlı Kuvvetlerin kendilerini destekleyeceğini beyan etmişlerdi. İhtilâlin ne zaman ve nasıl başlayacağı, görevlerinin nelerden ibaret olacağı, Ankara'dan gelecek emirlere bağlıydı. Osman Deniz'e göre birkaç komutan dışında güya bütün ordu birlikleri ihtilâle katılacak, ihtilâl ile kurulacak idare, Türkiye'de kendilerinin arzuladığı reformu gerçekleştirecekti.

İhtilâl Grupları Birbirleriyle Yarış Halinde

İhtilâl grupları, Şubat ayını hummalı bir faaliyet içinde geçirdiler. Bu daha ziyade Ankara'da dikkati çeken derecede göze çarpıyordu. Aydemir ihtilâlin en kısa zamanda gerçekleşmesi için bü-

tün arkadaşlarını seferber etmişti.

Buna paralel olarak Türkeşçiler de boş durmuyordu.

Muzaffer Özdağ 22 Şubat Çarşamba günü, 22 Şubat olaylarıyla emekliye ayrılmış olan Tevfik Ecemiş, Acar Okan, Naci Özkan ve bazı teğmenleri evine davet ederek, bir ihtilâlin gerçeklerini anlatmış ve sözü 22 Şubatçı liderlere getirerek:

"- O gün harekâta katılacaklarına dair imza verenler, medeni cesaret gösterip sonuca katılacaklarına dair imza verenler, medeni cesaret gösterip sonuca vasıl olamadılar. Bu şahıslar medeni cesarete sahip değillerdir. Hakiki lideri zaman ve olaylar tayin edecektir."

Muzaffer Özdağ genç teğmenlere Alparslan Türkeş'in, *"Türk Milletine Beyanı"* adlı broşürünü dağıtmış, böylece Türkeşin lider olması gerektiğini ileri sürmüştü.

Türkeş taraftarlarının bu temas ve gayretlerini öğrenen Aydemir, kuşkulanmakta haklıydı. Desteklerini ümit ettiği 14'lerin bu teşebbüsleri de Aydemir'de, geçen zamanın aleyhte olduğu kanaatini kuvvetlendirmişti. Eski Harp Okulu Komutanına göre, ordu alt kademelerinin hiyerarşik bir şekilde komutanlara bağlanması şarttı. Talat Aydemir ve arkadaşları, çeşitli nedenlerle, ihtilâlin 20 Mart ile 20 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirilmesini kararlaştırmışlardı. Bu nedenlerden en önemlisi de harekâta büyük hizmetleri dokunacaklarına inandıkları kursiyer subayların dağılması tehlikesiydi. Zırhlı Birlikler Okulundaki tank ve süvari subaylarının katıldığı kurslar, Nisan ayının başında sona eriyordu. Mustafa Ok ve bazı 22 Şubatçılar, ihtilâli erken buluyor, fikirlerini açıkça ortaya koyuyorlardı. İhtilâl için gerekli vasatın ve imkânların bulunmadığını ileri sürenler **"Şövalye Operasyonu"**nun tamamlanmadığını, yan kuvvetlerin temin edilmediğini söylediler.

31 Mart İhtilâl Günü Olarak Belirlendi

Ortalığı saran puslu hava içinde akşam oluyordu...
İhtilâl kararını verenler *"hayırlı olsun"* diyerek
dağılacakları sırada neler oldu?

20 Mart günü, Milli Emniyet Teşkilatı, ihtilâl kararını haber almış ve durumu ilgililere aksettirmişti. Hükümet ve ordu üst kademelerinde, bir yandan gereken tedbirler alınırken, bir yandan da

böyle bir hareketin "22 Şubatçıların intiharı" olacağı ileri sürülüyordu. Birçok kişi, Aydemir'in mevcut şartlar içinde, bir harekete girişmeyeceğini zannediyordu. İlgililer de aynı kanaatteydi. Bu bakımdan "İhtilâl ihbarı"nda olağanüstü tedbirler alınmasına ihtiyaç duyulmamıştı. Ama Genelkurmay, birliklere yolladığı bir emirle "dikkatli" bulunmalarını istemişti.

14'lerden Numan Esin, ihtilâl hazırlığının Milli Emniyet tarafından rapor edildiğini, Mustafa Ok'a anlatmış ve herhangi bir hareketin başarıya ulaşmayacağını söylemişti. Mustafa Ok, durumu Aydemir'e bildirdi. Fakat ihtilâlci albay, kararının hükümetçe öğrenilmiş olmasını fazla önemsemedi. Aydemir:

"- 22 Şubatçıların yarım kalan ihtilâllerini tamamlayacaklarını ve Türkiye'yi özlenen idareye kavuşturacaklarını herkes biliyor, bunun gizli kalacak tarafı yok." diyordu.

İhtilâl kararının, deşifre olması karşısında, Aydemir'e rağmen 22 Şubatçılar bir duraklama geçirdiler.

Bu sıralarda Ankara'da, Celal Bayar'ın meşruten tahliyesi üzerine bir takım olaylar meydana geliyordu.

Celal Bayar Tahliye Ediliyor Ama Ne Müthiş Tahliye!..

Eski Cumhurbaşkanı artık 80 yaşındaydı ve hastaydı.

1960 ihtilâlinden tam 3 yıl sonra özel afla salıverilecekti.

Bize şunu dedi:

"Şu anda ceza evinden çıkmanın mutluluğunu yaşayamıyorum. Arkada beton duvarlar arkasında arkadaşlarım kaldılar. Onların acısını içimde duyuyorum."

Ceza evi Komutanı **Yılmaz Erkekoğlu:**

"67 vilayetten konvoylar geldi. O zaman il emniyet müdürlükleri kanalıyla hangi ilden kaç aracın Kayseri'ye yola çıktığı bize bildirildi. Büyük rakamlara ulaştı bu... Yüzbinin üstünde insan toplulukları, büyük araç konvoyları..."

Mete Akyol:

"Nasıl bir yolculuk... Herhalde bir helikopterle tepeden baksanız bir ucu, bilmem nerede, diğer ucu bilmem nerede, kilometrelerce uzunluğundaki bir yılan gibi birşey böyle kıvrıla kıvıral gidiyor, hiç kopukluk olmadan..."

Geceyi Kayseri'de geçiren Bayar'ın ertesi gün büyük bir konvoy eşliğinde Başkent'e yaklaşmakta olduğu haberi tüm ülkeyi birbirine katmaya yetti.

Benzer görüntüler Ankara'da da yaşanıyordu ve Bayar'ın yüzlerce arabalık konvoyu işte bu hava içindeki Başkent'e geliyordu.

Adeta elektrik yüklü iki bulut kümesi Ankara semalarında buluşmak üzereydi. Patlayacak gökgürültüsünden önce alçaktan uçan jetlerin gümbürtüsü duyuldu. Ordu, Bayar'a *"Biz hâlâ buradayız."* mesajı veriyordu:

AP Milletvekili **Mehmet Turgut:**

"Konya yol ayrımından Ankara'ya kadar vasıtayla ve insanla doluydu. Arabanın üstüne atlayanlar, arabayı durdurup öpenler... Öyle bir havaydı..."

AP Genel İdare Kurulu Üyesi **Süleyman Demirel:**

"Gerçekten fırtına gibi bir karşılamaydı. Çok müthiş birşeydi yani... Tabii bu çeşit halk hareketlerine gelindi mi kontrol elinizde değildir. İşte Milli Savunma Bakanlığının oradan geçerken birtakım hareketler olduğu ileride önlenmiştir. Olabilmiştir de... Yani onlar artık kontrolde değildir."

Mete Akyol:

"Ve orada konvoydaki bazı fanatik mi diyeyim, hasta taraftarlar mı diyeyim, onlar ellerini filan sallayarak hani nisbet yaparcasına o binalardaki görevli subaylara karşı birtakım davranışlarda bulundular."

Harp Okulu öğrencisi **Zihni Çetiner:**

"Ordu'ya bayağı hakaret ediliyordu gösterilerde. Bu da bizi tahrik ediyordu, şöyle veya böyle... O küfürleri filan duyunca biz de sivil giyindik, zaten Harp Okulunun arkasındaki bir emanetçide elbiselerimiz vardı. Giyindik, aşağıya geldik."

İşte kıyamet o anda koptu. Konvoy Bayar'ı Atatürk Bulvarından, 3 yıl önce indirildiği Çankaya'ya doğru çıkarırken, Bayar'ın adına bile tahammül edemeyen bazı gençlik örgütleri sokağa döküldüler. Başkent'te aniden bir kin rüzgarı esmeye başladı. Yüksek Askeri Şura acilen toplandı. Bayar'ın Anıtkabir'e gideceği duyulunca Anıtkabir acilen ziyarete kapatıldı.

Şehirde gerilim giderek yükseliyordu. Bunun üzerine Bayar, evine çekildi. Orada dostlarını kabul edip, taraftarlarıyla özlem gidermeye başladı; ama olaylar durulmadı.

Öfkeli kalabalık sokağa dökülmüştü bir kez. Üstelik taş ve sopalarla donanmışlardı.

Sloganlar atarak yürüyüşe geçtiler. Hedefleri AP Genel Merkezi'ydi ve Genel Merkez'de o sırada Genel İdare Kurulu üyesi genç bir mühendis tek başınaydı.

AP Genel İdare Kurulu Üyesi **Süleyman Demirel:**

"Olayı gözümün önünde fevkalade canlıdır. Böyle bir mantıksızlığı anlamak da mümkün değildir."

"Herkes elinde bir sandalye bacağıyla, dışarıya hücum etti."

Dışarıda taşlı sopalı yüzlerce gösterici sloganlar atarak binayı kuşatırken, içeride Süleyman Demirel ve acilen yardıma koşan birkaç arkadaşı kapıya barikat kuruyorlardı. Bir cinnet anıydı sanki... Bir linç psikolojisi sokağa yayılmıştı. O birkaç saat içinde, ülkenin gelecekteki Cumhurbaşkanı'nın, hayatı boyunca unutamayacağı olaylar olacaktı...

24 Mart 1963, Ankara

Çılgın bir kalabalıktı... En öndeki bir bayrak taşıyordu. Arkadan yüzlerce insan akın akın AP Genel Merkezi'ne doğru yürüyordu.

Öfkeyle *"Af yok... af yok..."* diye bağırıyordu.

AP Genel İdare Kurulu Üyesi **Süleyman Demirel:**

"Bir ara balkona çıktık, 'ne oluyor' diye. Bir sürü sopalı adam, ellerinde taşlarla taşladılar bizi... Ondan sonra 'İçişleri Bakanı'na haber verin' dedik, içeriden bir yerden. İçişleri Bakanı, 'Ne yapayım, hakim olamıyorum' diyerek savuşturdu."

Şimdi kalabalık iyiden iyiye büyümüş ve artık kontrolden çıkmıştı. İçeride kalsalar bu saldırıda hayatları tehlikeye girecekti. O telaşa, kalabalığı yarıp, dışarı çıkmayı denemeye karar verdiler:

AP Milletvekili **Mehmet Turgut:**

"Onun üzerine içeride ne kadar sandalye varsa, kırdık. Herkes elinde bir sandalye bacağıyla, dışarıya hücum etti."

AP Milletvekili **Şadi Pehlivanoğlu:**

"Biz aşağıya inince karşı taraftaki, zannediyorum eğitim görmüş, uzun boylu bir delikanlı askeri kordonu yararak Faruk Sükan'ın üzerine geldi. Nasıl yaptıysa Faruk Sükan onun başını koltuğunun atına aldı. İkisi birden fırıldak gibi dönmeye başladılar."

Parti binası, o akşam harabe haline geldi. Camlar kırılmış, tabela devrilmiş, ortalık yangın yerine dönmüştü. Gece, olaylar yatıştıktan sonra partiye gelen, AP'liler binanın kapılarının kırılıp, içeride ne varsa yakılıp, yıkıldığını gördüler.

Geleceğin Başbakanı o gece, ani bir karara varacak ve bu karar tam 30 yıl onun peşini bırakmayacaktı. Süleyman Demirel'in yıllar yılı dillerden düşmeyen meşhur 'şapkayı alıp gitme' efsanesi işte 30 yıl önce, bir Mart gecesi yapılan o toplantıda doğdu:

Bayar'a gelince... Tabii bu olaylardan en çok zarar gören Bayar oldu. Eski Cumhurbaşkanı hakkındaki geçici af hemen kaldırıldı. Bayar bir geceyarısı apar topar evinden alınıp, hastaneye yatırıldı. Bir süre sonra da, sağlığında hiçbir değişiklik olmadığı halde Kayseri'ye geri yollandı.

Bayar gitmiş, ama kavga bitmemişti.

Mart ayında yaşanan olaylar, yeni bir ihtilâl hazırlığındaki Talat Aydemir'e cesaret verdi.

Albay, artık vaktin geldiğine inandı. Ve yeniden denemeye karar verdi...(48)

Aydemir ve arkadaşları arka arkaya patlak veren olayların meydana geldiği günler içinde bir ihtilâl yapılmasını doğru bulmadılar. İhtilâlin halk kitlelerince benimsenmesini şart koşan 22 Şubatçılar, yanlış anlaşılmaktan korkmuşlardı.

İhtilâl planının hemen tatbik edilmemesi kabullenilmiş, ancak işin tavsamaması, çengellerin morallerinin bozulmaması için Nisanın ilk haftasında ihtilâlin gerçekleştirilmesi istenmişti.

Adalet Partisi genel merkezinin, göstericiler tarafından tahrip edilmesi, Mecliste karışıklığa yol açmış, milletvekilleri hükümeti suçlamışlardı.

"Bir an önce ne olacaksa olsun. Çevremizi zor zaptediyoruz.

Mart 1963 ortalarında bazı konuları gözden geçirmek için Cevat Kırca Ankara'ya gitti. İstanbul'da iki problemle karşı karşıya kalmıştık. Birincisi "Aramızda Türkeş olsun veya olmasın" teranesi çalan 22 Şubatçılar ve de Türkeşçilerin (Adnan Çelikoğlu, Selçuk Atakan ve 229. Piyade Alayı eski komutanı İhsan Erkan) durumu-

(48) M.Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.77 vd.

nu görüşmek; diğeri de Tuzla Piyade Okulu, Deniz Harp Okulu ve Levazım Okulundaki teğmenlerin temsilcilerinin bizi çok sıkıştırmaları... *"Bir an önce ne olacaksa olsun. Çevremizi zor zaptediyoruz. Şartlar uygunsa harekete geçelim."* deniyordu. Onlara "Karar organı Ankara'dır. Sabredin!" telkinlerinde bulunmaktan bıkmıştık. Örneğin Tuzla Piyade Okulu temsilcisi nisan ayında kurslarının biteceği ve kıtalara dağıtılacakları nedeniyle ısrarcıların başındaydılar. Ben de bu gençlerin candan olduklarına ve ihtilâle gönül verdiklerine inanmıştım. Ama henüz topyekûn bir hazırlığımız yoktu. Ayrıca karar Talat Aydemir'e aitti.

Cevat Kırca bir süre sonra Ankara'dan döndü, talimat almışçasına konuşuyordu:

"- Ankara'daki kati sonucun alınmasını sağlayacak güçler sağlanmış. Bizden yalnızca beş subay istiyorlar, bazı boşlukları dolduracaklarmış. Harp Okulu, Tank Okulu, Süvari Grubu, Jandarma Taburu, 229. Piyade Alayı topyekûn harekete katılmaya kararlı. Ayrıca Meclis Muhafaza Taburu da katılacaklar arasında! Harekât planı hazırlanmış. Başka bir talimat gelmediği takdirde 31 Martı 1 Nisana bağlayan gece saat 24.00'te ihtilâl hareketi başlayacak. İstanbul bölgesine pek önem vermiyorlar. Bizden yalnızca kritik merkezleri baskın halinde ele geçirecek timlerin hazırlanmasını ve Ankara'daki kesin sonucun desteklenmesini bekliyorlar. Önümüzde daha bir hafta var! Buna göre hazırlıklara geçelim.

Harekât Planı Neydi?

Kararı kabul ettim ve o andan itibaren harekete geçtim. Tasarladığım planın ana hatları şöyleydi: Askeri ve sivil yönetimin dimağı olan ana merkezleri çok sayıda subay timleriyle ele geçirmek ve bu merkezlerdeki telli, telsiz, teleksle donatılmış haber merkezlerinden alt kademelerdeki askeri ve sivil yöneticilere Ankara'da alınacak kesin sonuca uyar tarzda direktifler göndererek ihtilâl hareketini desteklemelerini sağlamak. Ayrıca bu kritik merkezlerin ana giriş-çıkış yollarını emniyet altına almak. Kadıköy-Üsküdar semtlerine İzmit-Adapazarı ve Harem ara vapuru iskelelerini tanklarla emniyet altına almak, böylece Deniz Harp Okulunun Bostancı'ya yapacağı çıkarmayla, böylece Deniz Harp Okulundan gelecek subay timlerinin geçişini emniyet altına almak, geçiş sağlandı-

ğı takdirde iki tank bölüğünü Kabataş'a geçirmek, bir bölüğü Harbiye, diğerini de Topkapı ve Edirnekapı bölgesine sevk etmek, böylece İstanbul'a ve Harbiye bölgesine gelen girişleri kilitlemek.

Bu ana planın tatbikindeki en büyük risk Ankara'nın başarısızlığı olabilirdi. Ankara vadedilen sonucu almalıydı!

İstanbul'da baskın planını uygulayacak olan komandolar harekete geçiş saatinden önce işgal edecekleri hedeflerin çevresinde bulunacaklardı. Deniz Harp Okulunun bulunduğu bölge -Heybeliada- ayrı bir özellik taşıdığı için özel bir plan uygulanacaktı. Baskına iştirak edecek komandolar önceden şehirdeki hedefler civarında bulunacak, büyük kısmı okulun deniz araçları ve adada bekleyen deniz yolları vapuruyla sonradan taşınacaktı. Deniz araçları gündüzden hazırlıklı bulundurulacak, harekete geçiş saatinde yükleme yapılacaktı. Denizyolları vapuru köprüye ve Dolmabahçe'ye yanaştırılarak hedeflere gidilecekti. Bu harekâtın ikinci kademesiydi.

Ertesi gün (28 Martta) 22 Şubatçıların Erkân-ı Harbiyesi Emin Arat'ın evinde toplandı. Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Emin Arat, Galip Gültekin, Turgut Alpagut, Bahtiyar Yalta ve Mustafa Ok ihtilâl için son kararı vereceklerdi. 22 Şubatçılar ellerindeki kuvvetlerin bir dökümünü yapmış, bu arada Fethi Gürcan, yurdun dört bir tarafından gelen zırlı birlikçilerin, Ankara'da harekât için emir beklediklerini açıklamıştı. Osman Deniz'in İstanbul'dan gönderdiği haberlerden de memnun olmuşlardı. İhtilâl sonrası planları tekrar gözden geçirildi. Herşey tamamdı. Aydemir harekâtın birkaç gün içinde yapılmasını zaruri görüyordu. Çeşitli bilgi ve görüşlerin ortaya konulmasından sonra karara varıldı. 31 Martı 1 Nisana bağlayan gece yarısı Ankara radyosu kapanmadan önce harekât başlayacaktı.

İhtilâlcilerin Toplantı Ortamı Çok Gergin

Mustafa Ok: ***"- İhtilâl erkeklik olsun diye yapılmaz."*** *dediğinde,*
Fethi Gürcan: ***"Dilinizi mi yuttunuz? Doğudan getirdiğim ve şimdi öbek öbek evlerinde oturan arkadaşlarımı nasıl dağıtacağım?"*** *dedi.*

Ortalığı saran puslu hava içinde akşam oluyordu. İhtilâl kararını verenler *"Hayırlı olsun"* diyerek dağılacakları bir sırada Mustafa Ok söz istedi. Emekli kurmay yarbay ihtilâlin hemen yapılmasını doğru bulmadığını ifade etti ve dedi ki:

"- Arkadaşlar, böyle hazırlıksız ve desteksiz bir hareket, bizi salim bir yola götürmeyecektir. İhtilâl için Türkiye'de şu anda uygun bir vasat yoktur. Yan kuvvetlerin desteği temin edilmemiştir. Siyasi partiler, zinde kuvvetler ve Türk Silahlı Kuvvetleri bu harekâtı benimsemeyeceklerdir. İhtilâl geçici bir zaman için başarıya ulaşsa dahi, geliş ve kalış meşruiyet bakımından ilerisi için ümitvar olamaz. Örnekler önümüzdedir. Muhtelif ihtilâl rejimleri, zinde kuvvetler ve halk tarafından benimsenmediği takdirde yıkılmışlardır. İhtilâlciler ya bir kuvvete veya bir siyasi teşekküle dayanmak zorundadırlar. Yan kuvvetler olarak 14'leri, 11'leri ve Üniversite gençliğini elde etmek zorundayız."

Mustafa Ok'u dinleyen Aydemir ve 22 Şubatçılar heyecanlanmıştı. Emekli yarbay sözlerini şöyle tamamladı:

"- İhtilâl gece yapılır, fakat gün doğması ile birlikte, yan kuvvetlerin tazyiki ve memleket meselelerinin önemi başlar. Zaman ilerledikçe menfi kuvvetler bizi yıpratır. Memleketin kaderi ile oynanacak zaman değildir."

Sinirli bir şekilde ayağa fırlayan Fethi Gürcan sert bir ifadeyle:

"- Ben arkadaşlarımı bu işler için hazırladım. 31 Mart gecesi ihtilâl yapılması zaruridir. Cesareti olmayanlar gelmesin... Ben arkadaşlarımı yalnız bırakamam." dedi.

Mustafa Ok, Fethi Gürcan'a şöyle karşılık verdi:

"- İhtilâl erkeklik olsun diye yapılmaz, memleketin menfaatleri icap ettiriyorsa, böyle işlerden kaçılması da bir zarurettir."

Aydemir, Mustafa Ok'un sözlerinde gerçek payı bulunduğunu kabul etmişti. Gürcan ve Yalta haricindeki 22 Şubatçılar, 31 Mart kararına rağmen, ihtilâlin tekrar geciktirilmesini kabullenmişlerdi. Fethi Gürcan ve Bahtiyar Yalta kararı doğru bulmadıklarını belirterek "işin tavsamaya yüz tuttuğunu" ileri sürdüler.

Mustafa Ok, Ordu'nun bu harekâta tek başına sokulmasının güçlüklerini de ortaya koymuş ve:

"Her ne kadar alt kademeler bizi destekleyecekse de yüksek rütbelilerin durumu meçhuldür. Ordu'daki temaslarımızın üst kademelere de ulaşması şarttır." demiş, fakat yine Fethi Gürcan'ın itirazı ile karşılaşmıştı. Diğerleri hiç konuşmuyorlardı. Fethi Gürcan sinirli bir ifadeyle şunları söyledi:

"- Ne oldu arkadaşlar, dilinizi mi yuttunuz? Biraz evvel konuşanlar sizler değil miydiniz? Bu harekât 31 Martta olmadığı takdir-

de ta Doğudan getirdiğim ve şimdi öbek öbek evlerinde oturan arkadaşlarımı nasıl dağıtacağım?"

Aydemir ve arkadaşları herşeye rağmen, Mustafa Ok'u haklı görmüşlerdi. Yan kuvvetlerin desteklemediğ bir harekât sonucu, meçhul bir macera olacaktı...

Tartışma gittikçe uzuyordu. T.Aydemir 14'lerle ve 11 Havacıyla yeniden temas edilmesi gerektiğini belirtti. Bu iş için Mustafa Ok ve Bahtiyar Yalta görevlendirildi. 22 Şubatçılar, yan kuvvetlerin temsilcileri ile anlaşma zemini aramaya çalışacaklar ve ihtilâl gününü ondan sonra kararlaştıracaklardı. Turgut Alpagut bu konuda T.Aydemir'e:

"Kararı sen ver... Ben erkek adamım, gününden haberdar et tabancamı alıp gelirim." dedi.

Böylece 28 Mart günü yapılan toplantı *"ihtilâlin ilerideki bir güne bırakılması"* kararı ile son buldu.

Artık beklenen gün gelip çatmıştı. O gün kontrolleri sağlayacak Kadıköy ve İstanbul bölgesindeki ihtilâlciler yorucu bir faaliyet içindeydiler. Komandolar kendi hedeflerinin civarında dağınık gruplar halinde yerlerini alıyorlardı. Bazı komandolar orduevinde yatacak şekilde yerleşmişti. Heybeliada'da da yoğun bir faaliyet vardı. Deniz taşıma araçları yerlerinde çalışıyorlardı. Aynı akşam Ankara'da bulundurulacak ekip Sirkeci'den bir özel arabayla yola çıkarılmıştı. Meğer o sırada Ankara'da bambaşka bir hava esiyormuş! Biz bundan habersizdik. Yapılacak olan 31 Mart harekâtından vazgeçilmişti! İhtiyatsız Ankara bu haberi bize ulaştıramamıştı. Büyük bir fiyaskoydu bu! Aynı gün saat 17.00 sıralarında emekli Yarbay Mustafa Pakoba İstanbul'da durum hakkında hiçbir bilgisi olmayan Adnan Çelikoğlu'nu telefonla aramış ve eyleme geçişin iptal edildiğini bildirmiş.

Bu haberi akşamın geç saatlerinde aldım. O saatten sonra geriye dönüşün ne kadar zor olduğunu düşünmek insanı çileden çıkarmaya yeter! Bu çok zamansız ve geç kalmış bir ihbardı. Nitekim elimizde mevcut olan çok kıt imkânlarla aldığımız haberi yaymaya başladık. Kısa zamanda yayarak şehir içindeki komandolara ulaştırdık. Telefonlarla irtibat kurabildiğimiz birliklere de durumu bildirdik. Denizaşırı olduğu için durumdan en geç haberdar olan Deniz Harp Okulu oldu.

22 Şubatçıların 31 Mart günü harekâta geçeceklerini öğrenen

Hükümet ve Genelkurmay 28 Martta alınan kararı bilmiyordu. İstanbul teşkilatındaki bazı çengeller, Ankara'nın kararını zamanında öğrenememişti. Çengel takılan Deniz Harp Okulunun bazı teğmenleri 31 Martı 1 Nisana bağlayan gece bir takım faaliyetlere girişmişlerdi.

Türk Silahlı Kuvvetleri 48 saatten beri alarm halindeydi. Her türlü harekâtın derhal önlenmesi konusunda tertibat alınmıştı. Deniz Harp Okulunun genç 5 teğmeni yanıldıklarını çok geç anlamışlar ve haklarında soruşturma başlatılmıştı.

Osman Deniz anlatıyor:

"Soruşturmayı yürütmek için Ankara'dan Deniz Hakim Albay Numan Özdalga getirilmişti. Soruşturma bir sonuç vermemişti; çünkü Heybeliada'daki örgüt çok ketum davranıyordu. Tutuklanan beş deniz subayının suçu şüphelere bağlı kalmaktan öteye gidemiyordu. Gazeteler üstü örtülü ifadelerle 5 subayın disiplinsizlikten tutuklandığını ilan ediyordu.

Deniz Harp Okulundaki örgüt bize bir temsilci göndermişti. Bu temsilci aracılığıyla tutuklananlarla irtibat kuruldu. İki taraf da olayın mahiyetinin açıklanmadığına dair teminatlar verdiler. Bu arada Deniz Harp Okulu ve 22 Şubatçıların temasta olduklarını ihbar edenler de oldu. Bu ihbarda benim adım geçiyor ve Jandarma Dikimevi'ndeki bir sohbet dile getirilerek olaya derinlik verilmesi isteniyordu. O tarihte Kuzey Saha Deniz komutanı olan Bahattin Özülker bir yarbay ve binbaşıyı aramıza katmak yoluyla devreye girmek istemişti. Bunu ilk konuşmada sezinlemek bir ihtilâlci için güç değildi. Nitekim Jandarma Dikimevi'ndeki sohbetten sonra bu iki ajanla irtibatım kesilmişti. Bahattin Özülker bu tek temasa sıkı sıkıya sarılmış, işin bu yoldan derinleştirilmesinde ısrar ediyordu. İsteği o zaman gerçekleşmedi. Çünkü bütün tedbirleri almıştık ve hiçbir yerden ses çıkmıyordu. Nitekim bu subayların bizimle irtibatları kanıtlanamadı.

31 Mart olayı iktidar çevresini alarma geçirmişti. Heybeliada'daki Deniz Harp Okulu olayında gözaltına alınıp Kasımpaşa'daki Kuzey Saha Deniz Komutanlığı Cezaevi'ne kapatılan 5 subay bir ipucu vermemişti ama bir şeyler olduğu sezgisini yaratmıştı. Onun içindir ki bilinen ihtilâlciler siyasi polisin sıkı takibi altındaydı. Gizliliğe çok önem veriyorduk. Ankara yolculuğu da çok gizli tutuldu.

Sonradan 21 Mayıs 1963 olayında Deniz Harp Okulunu işin

içine karıştırmadığımız halde, bu beş deniz subayıyla aramızda yeniden ilişkiler aranmış ve bütün inkârlara rağmen iki ajanın ifadeleri, iki deniz subayının hayatına mal olmuştur."(49)

Nisan 1963
İhtilâlci Grupların Birleşme Çabaları
"Partileşmeyi boşverin ihtilâl yapalım."

Emin Arat, Mustafa Ok ve Bahtiyar Yalta'nın hazırlamış olduğu, "Harekât sonrası planı" 22 Şubatçıların 14'ler ve 11'lerle yapacakları temasın sonucuna göre değişecekti. Aydemir bu konuda, gerektiği kadar taviz verilmesini tekrarlayarak arkadaşlarına bu yolda talimat vermişti. Ankara'da bulunan 14'ler 22 Şubatçıların toplantı teklifini kabul ettiler. İlk görüşme, 10 Nisanda Dikmen'de yapılacaktı.

Nisan başlarında, olayları bilenler veya yakından takip edenler, heyecan içinde yeni gelişmeleri bekliyorlardı. Bayar'ın Ankara'da karşılanışından sonraki günlerden beri devam eden olaylar, sinirleri gerginleştirmişti. Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubunda konuşan Başbakan İnönü, son gösterilerde 14'lerle 22 Şubatçıların parmağı olduğunu ileri sürdü. Fakat parlamentodan Hükümete yöneltilen eleştirilere göre, İnönü kabinesi gerekli önlemleri almamıştı. Başkentte çeşitli etkileri altında hareket eden bazı gruplar istediklerini yapabiliyorlardı.

5 Nisan günü, Ankara'daki Eminsu İdarecileri "NATO ve CENTO'ya karşı bir beyanname" neşrettikleri iddiasıyla savcılığa çağrılarak ifade verdiler. Başkan Hayati Ataker ve arkadaşları savcılığın "Yanlış tefsir"de bulunduğunu ileri sürmüşlerdi. Eminsular, ihtilâl hazırlıkları yapan ve türlü faaliyetlerde bulunan gruplar ortada dururken kendileri ile uğraşılmasından şikayetçiydiler.

22 Şubatçıları ve 11'leri, kesin kararlara varmak amacıyla bir araya getiren ilk toplantı, 9 Nisan günü saat 11.00'de Süğütözü mevkiinde yapıldı. Bu görüşmeye 22 Şubatçılardan Talat Aydemir, Emin Arat, Fethi Gürcan, Bahtiyar Yalta, Mustafa Ok karşı taraftan da tabii senatör Mucip Ataklı, Kadri Kaplan ve emekli havacı Albay Halim Menteş katılmışlardı.

22 Şubatçılar, kendi anlayışına göre Türkiye'nin Kemalizm

(49) Osman Deniz, "Harbiyeli Aldanmaz", YKB, 2003, s.150,151, 179

prensiplerine uygun doktrinlerle idare edilmesi gerektiğini ileri sürmüşler ve bu amacın gerçekleşmesi için grupların bir arada çalışmasını istemişlerdi. Ancak 14'lerin ve 11'lerin, bu amaca siyasi bir teşekkül kurarak, normal yollarla gidilmesi yolundaki fikirleri Aydemir tarafından benimsenmiyordu. Emekli Albay:

"- Bizler 22 Şubat harekâtıyla Ordu'dan tasfiye edildik. Siyasi bir parti kurarak veya mevcut bir parti içinde faaliyet göstererek sonuca ulaşmak şansımız azdır. Bu bakımdan ihtilâl metodunu benimsemiş bulunuyoruz ve bunu tek çare görüyoruz." dedi.

11'lerin temsilcileri Aydemir'e:

"- Peki bu ihtilâl kime karşı yapılacak? Adalet Partisine mi, iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisine mi? Belirli bir kuvvet ile belirli bir kitleye karşı girişilecek ihtilâlin başarı şansı nedir?.. Bu teşebbüs, bütün bir millete nasıl maledilecektir?" dlye sormuşlardı.

22 Şubatçıların bu sorulara buldukları cevaplar çok geneldi. Onlar diyorlar ki:

"- Türkiye, iktidarda kalabilmek kaygısıyla çırpınan birkaç politikacının oyuncağı haline gelmiştir. İhtiraslarının esiri olan bu kimseler, memleketin kaderi üzerinde söz sahibi kaldığı sürece milletçe geri kalacağız. Sonu meçhul bir felâkete doğru sürükleniyoruz. Türkiye bu gidişle Batılı ileri memleketlerin seviyesine ulaşmak şöyle dursun, her geçen gün Atatürk'ün prensiplerinden uzaklaşmak, oy derdine düşen politikacının verdiği tavizlerle geriye itilmektedir. Buna bir "son" demek lazımdır. Halk şikayetçidir. Çaresizliğe boyun eğmektedir. Aydınlar her şeyi bile bile çekingen davranmakta, bu işi ancak ordu içindeki ideal zümrenin başaracağına inanmaktadır. Memlekette geciken reformları yapmak zorunda olanlar, çözüm yolunun uzun vadeli tedbirlerle bulamazlar. İktidara gelmenin en kestirme çaresi, ihtilâl metodudur. Ordunun, aydınların ve halkın da yanımızda olacağına inanıyoruz."

"İhtilâl kime karşı yapılacak?"

Aydemir'in **"Koktely grup"** diye adlandırdığı Mucip Ataklı, Kadri Kaplan ve Halim Menteş üçlüsü görüşlerde hakikat payı bulunduğunu kabul etmişlerdi. Evet, Türkiye'yi bu badire ve huzursuzluktan kurtaracak bir kadroya ihtiyaç vardı. Fakat bu kadroyu iktidara getirmenin yolu ne olmalıydı? Bütün mesele bu noktada

düğümleniyordu. 22 Şubatçılar "İhtilâl kime karşı yapılacak?" sorusuna da şöyle cevap veriyorlardı:

"- İhtilâl mevcut zihniyete ve statükoya karşı yapılacak. Bizimle aynı görüşe sahip olmayan herkes karşımızdadır. Mevcut partiler, 'Milli İrade' lafları ile halkı oyalayan politikacılar..."

Sadece görüş alışverişi yapılan Söğütözü toplantısında kesin bir karara varılamamıştı. Ancak 22 Şubatçılar, fikirlerin ve niyetlerin ortaya döküldüğü bu görüşmelerde, esasta bir anlaşma olduğunu ileri sürdüler. Ataklı, Kaplan ve Menteş ise aynı kanaatte değildi. Havacılara göre bu toplantı daha önce Çiftlikte yapılan sohbetin tekrarı olmuştu.

İhtilâlci Grupların 10 Nisan Dikmen Zirvesi Başkan Kim Olacak?

"Koktely Grup"la yapılan görüşmenin ertesi günü (10 Nisan) Dikmen sırtlarında açık arazide Türkeşçilerle buluşan 22 Şubatçılar bunu "Zirve Toplantısı" olarak isimlendirmişlerdi.

Osman Deniz anlatıyor:

"Türkeş, arkadaşlarıyla Ankara'ya gitmişti. Talat Aydemir ile görüşmek için temaslar yapılıyordu. Sonunda her iki tarafın seçtiği kişilerle Dikmen'de buluşma kararlaştırıldı. Talat Aydemir beraberinde Bahtiyar Yalta ve Mustafa Ok'la, Türkeş ise yanında Rıfat Baykal ve Muzaffer Özdağ ile 10 Nisanda Dikmende bir tepe üzerinde buluştular. Bahtiyar Yalta'nın naklettiğine göre, Talat Aydemir onlara dönerek:

'- Ben Türkeş'le yalnız görüşeceğim. Başka kimse görüşmemize katılmasın." demiş ve Türkeş'i yanına alarak heyetlerden uzaklaşmışlar. İkisi bir süre baş başa görüştükten sonra geri dönmüşler ve oradakilere *'Anlaşamadık, geri dönelim.'* demişler.

Talat Aydemir'den dinlediğim kadarıyla aralarında şu konuşma geçmiş:

'- Biz 22 Şubatçılar çok güçlüyüz. 13 Kasım 1960'ta siz yurt dışına çıktığınızdan beri Türkiye'de koşullar süratle değişti. Biz mücadelemizi bu koşullar içinde sürdürdük. Tek şartla birleşebiliriz; o da benim başkanlığımda birleşmeyi kabul edersen olur. Türkiye'deki gelişmeler karşısında senin kendini kabul ettirmen imkânsızdır. Olaylar sizi unutturdu. Bu gerçeği kabul etmen gerekir.

Benim teklifim tartışmasız budur.' dedi."

Talat Aydemir, Bahtiyar Yalta ve Mustafa Ok'un katıldığı toplantıya, Türkeşçiler de üç kişi ile gelmişlerdi. Alparslan Türkeş, Muzaffer Özdağ ve Rıfat Baykal. İki eski arkadaş, Türkeş ve Aydemir, toplantıdan önce de birkaç defa görüşüp birbirlerinin fikir ve kanaatlerini öğrenmek fırsatını bulmuşlardı. Her ikisi de sonuç olarak görüş birliğine varmıştı. Kurulacak teşkilatın liderliğini kim yapacaktı? Bu meseleye 10 Nisan gününe kadar hiç temas edilmemişti.

Dikmen toplantısında tarafların kararlaştırdıkları başlıca konu buydu. Siyasi ihtirası olan her iki emekli albayın, liderliği terk etmeyi akılları almıyordu. A.Türkeş baş olmak uğruna, Brüksel'de 14'lerin dağılmasını dahi göze almıştı. Eski dostunun bu kararını bilen Aydemir:

"- Siz 13 Kasımda yurt dışına gittiğinizden beri Türkiye'de çok şey değişti. Bütün mücadeleyi biz verdik. Türkiye'deki ihtilâl grupları içinde en kuvvetlisinin lideri benim." diyerek Türkeşçilerin de kendilerine katılmasını istiyordu.

Dikmen'de kanaatler açık açık ortaya konmuş, fakat düğüm çözülmemişti. Türkeş'le arkadaşları "Gayeye ulaşmak için hemen bir ihtilâlin yegane çare" olduğuna dair görüşü, zamansız karşıladılar. Alparslan Türkeş'in:

"- En kötü hukuk nizamı, en iyi ihtilâl nizamından daha iyidir." sözlerinde ne derece samimi olduğunu anlamak güçtü. Ordunun siyasi amaçlara alet edilmesinin feci sonuçlarını, geçmiş olayları örnek olarak anlatan 27 Mayısçı Albay 22 Şubatçılara:

"- Ama herşeye rağmen sizleri destekleyeceğiz." diyerek açık kapı bırakmaya dikkat etmişti. 22 Şubatçılar, Bahtiyar Yalta aracılığıyla orduya el atılması zorunluluğunu, ihtilâl için hazırlanan planları, Türkeşle arkadaşlarına etraflıca anlattılar.

İhtilâlden sonra kurulacak konsey ve adı KEMALİST olan partinin girişeceği reformlar ise tarafların öteden beri arzuladıkları şeylerdi. "Ordu bütünlüğünün bozulmaması" prensibini ilk şart olarak ortaya koyan 22 Şubatçılar:

"- İşte bunun içindir ki, bizler ihtilâl gruplarının birleşmesini gaye edindik." diyorlardı.

Aydemir'e göre ordu içinde harekâtı desteklemeyecek olan "Azınlık"da ergeç bu kararını değiştirecekti.

Dikmen'deki görüşmeler uzadıkça 22 Şubatın lideri, "İşin başa

düştüğü"ne kanaat getirdi. Grupların birleşmesi için temas devam edecekti. Toplantı sonucu, Aydemir'in pek hoşuna gitmemişti. Diğer yandan bazı 22 Şubatçılar arasında, acele bir ihtilâlin yapılmaması görüşü hakim olmaya başlamıştı.

Aydemir, 11'lerle, 14'lerin Kabibay grubu ile yeni temaslar yapmakta fayda gördü. Emin Arat, Mustafa Ok ve Bahtiyar Yalta, **"Kokteyl Grup"** ile ikinci defa, 15 Nisan günü yine Söğütözü'nde buluştu. Bu toplantı da diğerleri gibi sonuçsuz kaldı. 22 Şubatçıların dışında olan gruplar, hemen bir ihtilâl hareketine girişilmesini tehlikeli buluyorlardı. Çekingen ve kararsız bir hâleti ruhiye ile Aydemir'e:

"*Evet sizlerle beraberiz.*" demek çok zordu.

22 Şubatçılardan ayrılmış olan Dündar Seyhan'la da anlaşma çareleri aranmış fakat hiçbir olumlu sonuç alınamamıştı. Dündar Seyhan'ı yazıhanesinde ziyaret eden Emin Arat ve Bahtiyar Yalta kendisine:

"- Sizi tekrar aramızda görmek istiyoruz." demişlerdi. Emekli Albay, ordu bütünlüğünün bölünmesi endişesini belirterek kısa zaman içinde girişilecek bir ihtilâlin "Akıbeti"ni anlatmış ve sonuçta:

"- Talat gayri meşru yoldadır. Onunla birleşemem." demişti.

Her iki grupla da teması bulunan Selçuk Atakan, Türkeşçilerle birleşme yolundaki gayretlerinden ötürü Aydemir'in **"Kabibay-Seyhan"** grubuyla bir araya gelmesinin imkânsız olduğunu söylemişti. Talat Aydemir ve Fethi Gürcan'la anlaşamayan Mustafa Ok da diğer grupların cevabı karşısında, ümit kalmadığını görünce ayrılmaya karar vermiş ve bunu yakın arkadaşı Bahtiyar Yalta'ya açmıştı. 22 Şubatçılar böylece en güvenilir elemanlarından birini daha kaybediyorlardı.

"14'ler", bu siyasi ortamda Türkiye'ye geri dönmeye başladı. Brüksel'deki son toplantılarında, ortak bir eylem programı konusunda bir anlaşmaya varamadılar ve bireysel olarak çalışmaya karar verdiler.

17 Nisan Gecesi Piyer Loti Oteli Toplantısı

Hava Kuvvetleri Ne Tepki Gösterecek?..

1963 Nisan ayı ortasında, İstanbul'da hummalı bir faaliyet gösteren emekli subay grupları arasında bazı yakınlaşmalar dikka-

ti çekiyordu. "Kabibay ve Seyhan grubu" eski havacılarla sıkı bir temas kurmuş, 22 Şubatçılar da herşeye rağmen Türkeşçilere ümit bağlamışlardı.

17 Nisan gecesi İstanbul'da Piyer Loti Oteli'nde bir aray gelen eski 22 Şubatçılar -ki, bunlar Aydemir'den ayrılmış olanlardır- 11'lerle anlaşma zemini bulmaya çalıştılar. Muhtelif grupların birleşmesi, bu olmadığı takdirde diğer gruplardaki elemanların elde edilmesi yolunda teşebbüsler üzerinde duruldu. Uzun vadeli bir plana göre çalışılması konusunda prensip anlaşmasına varıldı.

Diğer gruplardan ümidi kalmayan Aydemir ise bütün imkanlarını kullanarak her ne pahasına olursa olsun ihtilâli gerçekleştirecekti. Fethi Gürcan, Cevat Kırca, Rıfkı Erten ile havacı İzzet Köz'ün evinde toplantı yapan Talat Aydemir, kararını açıklamış ve bu arada önemle üzerinde durulan Hava Kuvvetlerinin durumunu sormuştu. İzzet Köz Ankara, Eskişehir, Balıkesir, Bandırma, Diyarbakır ve Merzifon'daki hava üslerinden bahsederek, kendine göre kuvvet dökümü yapmış, ihtilâle katılabilecek birlikleri saymıştı. Aydemir'in endişe ettiği en önemli konu girişilecek harekât karşısında Hava Kuvvetlerinin göstereceği tepkiydi. Aydemir ısrarla bunun üzerinde duruyor, Hava Kuvvetlerinden bazı birliklerin elde edilmesini şart koşuyordu.

18 Nisan Rıfkı Erten'in Evinde Toplantı

"Biz iyi durumdayız. İşaretinizi bekliyoruz."

18 Nisan günü Rıfkı Erten'in evinde yeni bir toplantı yapıldı. 22 Şubatçıların "Erkân-ı Harbiye"si (Genelkurmay) bir araya gelmişti. Talat Aydemir, Rıfkı Erten, Galip Gültekin, Bahtiyar Yalta, Fethi Gürcan'dan başka İstanbul teşkilatından Osman Deniz de toplantıda hazır bulunuyordu. Üç gün önce Bahtiyar Yalta'ya "Gruptan ayrıldım" diyen Mustafa Ok da Aydemir'in toplantıya davetine "Hayır" diyememiş ve gelmişti.

Osman Deniz, İstanbul'daki faaliyet üzerinde geniş açıklama vererek *"Biz iyi durumdayız. İşaretinizi bekliyoruz."* demişti. Aydemir ve Gürcan, elde edilen kuvvetlerle "İhtilâlin başarıya ulaşacağı"na inanıyorlardı. Mustafa Ok ise bir ay önceki toplantıda ileri sürdüğü görüşlerinde ısrar etmiş, ordunun bu işe karıştırılmamasını istemişti. Mustafa Ok:

"- Kuvvetler ve fikirler birleşmediği müddetçe bir ihtilâl başa-

rıya ulaşsa dahi sonu hüsran olacak." diyordu.

Fakat bu defa kararlı bulunan Aydemir'i ikna etmek imkânsızdı. Sonuçta *"Orduda elde olunan birlikler aracılığıyla ihtilâle girişmek ve bunu en kısa zamanda gerçekleştirmek"* tezi kabul edildi. Buna karşı zıt fikirler ileri süren Mustafa Ok'a müstehzi bir tarzda hitap eden Fethi Gürcan:

"- Var mısın, yok musun?" diye sormuştu. Mustafa Ok için bu soruya cevap vermek, bir hayli güçtü. Kader birliği yaptığı arkadaşlarına bir anda *"Hayır"* demek "İhanet" olacaktı. Emekli kurmay yarbay belirli bir tereddütten sonra *"Evet, varım"* diye karşılık vermişti.

Birkaç gün sonra Galip Gültekin'le konuşan Mustafa Ok, kararını üstü kapalı bir şekilde açıklamaya çalışarak:

"- Bulunduğumuz durum şimdiki halde kısır kaldı. Bunu inkişaf ettirmek imkânları da mevcut değil. Sonuca varılacağını sanmıyorum." demişti.

Bu konuşmayı Talat Aydemir'e nakleden Galip Gültekin, Mustafa Ok'un durumuna dikkati çekmişti... Böylece Mustafa Ok da Aydemir'in listesinde "şüpheli"ler arasına katılıyordu.

Eylemci Subaylara Yönelik Soruşturma ve Suçlamalar

19 Nisan Pazartesi günü, Afyon Batı Menzil Komutanlığına mensup 5 subay "beyanname dağıtmak" suçu ile tutuklanıyorlardı. Bu subaylar Yarbay Talat Turhan, Komutanlık Emir Subayı Ulaştırma Binbaşı Ferhan Yurtlan (Yırtlaz), binbaşı İsmet Yeşil, üsteğmen Halil Hatipoğlu ve jandarma üsteğmen Sedat Vatan'dı.

Olay yeni değildi. Polatlı Topçu Okulunda GKO **(Genç Kemalistler Ordusu)** adlı beyannamelerle yakalanan, üsteğmen Sedat Vatan hakkında yapılan tahkikatın sonucu açıklanmıştı. Aynı beyannameler Afyon'da bulunmuş ve üsteğmenin ifadesi üzerine, diğer dört subay da suçlu görülmüştü.

Beyannamede Kemalist prensipler aykırı hareket eden parlâmento ve siyasi partilere çatılmakta, mevcut nizamın değiştirilmesi hakkında, fikirleri ileri sürülmekteydi. Beyanname açıktan açığa meşrû nizamın yıkılması için kaleme alınmış bir davetiyeydi. "Genç Kemalistler" adı ile ordu içinde taraftar toplamaya çalıştık-

ları ileri sürülen bu subayların sorguları gizli yapıldı. İddiaya göre temaslarını kamufle etmek gayretinde olan Yarbay Talat Turhan ve Binbaşı Ferhan Yurtlan (Yırtlaz) ameliyat olmak amacıyla 14 Nisan günü uçakla İzmir'e gitmişler, bazı kara ve deniz subayları ile görüşmeler yapmışlardı. (Her iki subayın ilk ifadeleri hastanede alınmıştı. T.Turhan, Ferhan Yırtlaz'la birlikte İzmir'e ameliyat ve hava değişimi için gittiklerini yazar.)

GKO ve beyannameyle ilgili olarak T. Turhan şu bilgileri verir:

"Kütahya Er Eğitim Tugayından da genç subaylar Hv.P.Yzb. Salih Zeki Yılmaz'ın önderliğinde bir araya gelmişlerdi. Salih Zeki Yılmaz yaşıtlarını 5-10 kez katlayacak ölçüde kültürlü, sürekli okuyan, okuduğunu özümseyen, liderlik yeteneğinde, ilerici-yurtsever bir halk çocuğuydu. ABD'de kursa gitmişti. Orada bilinci daha da ışımış, ABD'nin emperyalist emelleri ve ulusal çıkarları için yabancı subaylardan yararlanmak istediğini algılayan ve bu kanısı açıkça ifade etme yürekliliğini gösteren belki de tanıdığım ilk subaydı. Türkiye'deki yönetimden memnun değildi. Bir şeyler yapmak gerektiğine inanıyordu. Bu inançla özünde Atatürkçülüğü benimseyen GKO (Genç Kemalistler Ordusu) adlı bir bildiri hazırlamış; bu düşünce etrafında subay, astsubay, sivil herkesi toplayıcı, İttihat Terakki benzeri bir yapılanma düşlüyordu.

Bir gün Afyon'da bana geldi. Bildirisini okuttu, üzerinde birkaç satırlık düzeltme yaptım. Aslında Salih Zeki Yılmaz'ın bildirisinin altına imza atmayacak Atatürkçü, devrimci, ilerici bir kişi düşünülemezdi. Bana liderlik teklif etti. 'Bir alay kadar güçlenin, sonra konuşalım.' dedim. Salih Zeki Yılmaz'ın önerisi karşısında iki tür davranış biçimini sergileyebilirdim. İlki ihbar etmek ki bu tavır bizim kitabımızda yazmazdı. İkincisi onu içtenlikli girişimlerinde serbest bırakmak... Bu yolu önerdim.

Aslında ben de ordudaki benzer ve paralel bir çaba içinde tüm Batı Anadolu'daki kaynaşmayı algılayıp gerektiğinde yönlendirmeyi düşlüyordum. Gerek Komutanla dostluğum ve gerekse görev icabı bölgeyi sık sık dolaşmam bölgedeki aynı amaçlı çabalarla örtüşüyordu."

(22 Şubat harekâtı sırasında Milli Savunma Bakanının emri subayı olan Talat Turhan, daha sonra Afyon Batı Menzil Komutanlığında bir göreve tayin edilmişti. T.Turhan bunun sürgün olduğunu söyler. Ferhat Yurtlan da aynı yerde görevliydi. T.Turhan 19 Nisan-

da İzmir'den Ankara'ya götürülerek merkez komutan yardımcısının odasında gözaltında tutuldu ve soruşturmaya gerek olmadığı kararıyla bırakıldı.)

Beyannamelerin Afyon ve Polatlı dışında bulunup bulunmadığı araştırılmış, birçok askeri şahsın ifadesine başvurulmuştu. Bu olayda, 22 Şubatçıların veya 14'lerin mensup bir grubun ilgisi üzerinde durularak tahkikat yapılmaktaydı. Bazıları, yakalanan subayların 22 Şubatçılara yakın bulunduğunu ortaya atmış, bazıları ise sosyal adaletin gerçekleşmesini öne süren beyanname metninden bunların 14'lerle işbirliği yaptıkları sonucunu çıkarmışlardı.

Dündar Seyhan'ın liderliğini yaptığı eski 22 Şubatçıların ordu ile yakın alakasını ve Seyhan'ın Talat Turan'la dostluğunu bilenler, 5 subayı "Kabibaycı" olarak vasıflandırdılar. Çeşitli dedikoduların ortaya atılması karşısında, Alparslan Türkeş kendisini ziyaret eden basın mensuplarına olayı gazetelerden öğrendiğini söylemişti. Milli Savunma Bakanlığı tebliğindeki "Beyannamelerin Türkiye dışında hazırlandığı" yolundaki ifadeye temas eden Türkeş, "Bu subayların Türkiye dışında hazırlanan tebliğleri dağıttığına inanıyorum. Hiçbir Türk subayı bunu yapamaz. Bunda bir yanlışlık olsa gerek." dedi. Emekli kurmay albay, olaylarla hiçbir ilgileri bulunmadığını da ilave etti.

Ortada dolaşan söylentiler karşısında, Dündar Seyhan da açıklama yapmak zorunda kalmıştı. 5 subayla bağlantısı olduğu söylenen Dündar Seyhan gazetecilere şunları söylemişti:

"- 5 subayın ne sebeple tutuklandığını bilmiyorum. Rivayetler doğru ise içlerinde çok eskiden tanıdığım, sevdiğim ve takdir ettiğim, Kurmay Yarbay Talat Turhan varmış. Tutuklanma nedenini bilmediğim için herhangi bir noktayı nazar serdine imkân olmadığını siz de takdir edersiniz..."

Bu arada İnönü'nün Yüksek Komuta ile anlaşarak genel affın huzur getirmeyeceğini, aksine sivil yönetimi ortadan kaldıracak başka bir darbeyle sonuçlanabileceğini muhalefet partilerine söylediğini iddia edenler vardı.(50) İnönü'nürı böylesi önemsiz kazanımlar için böyle bir riski göze almış olması kuşkuludur. Çünkü siyasi gerilimin ani yükselişi, genellikle komplocu faaliyetlerde bir artışa neden olurdu nisan 22 Nisanda Savunma Bakanlığı, Aydemir'inkine benzer faaliyetlere karışan 5 subayın tutuklandığını ve başka tutuklamaların da olacağını açıklaması bunun bir göstergesiydi.

(50) The Economist, 30 Mart ve 6 Nisan 1963.

Bu Defa 5 Denizci Subay Gözaltına Alınıyor

24 Nisan günü, Deniz Kuvvetleri Komutanı Koramiral Necdet Uran aniden Ankara'dan İstanbul'a geldi ve doğruca Heybiliada Deniz Harp Okuluna geçti. 29 Mart günü, 22 Şubatçıların ihtilâl yapacaklarını zannederek harekete geçen Feridun Özbay'ın tutuklanmasından sonra girişilen tahkikat tamamlanmıştı. Teğmen Feridun Özbay'dan başka Deniz Yüzbaşısı Zeki Altınsoy, Yüzbaşı Yaşar Sonakın, Teğmen Cengiz Kınay ve Teğmen Arif Yurteri tutuklanarak Kasımpaşa Deniz Hastanesine konuldu. Milli Savunma Vekaleti İrtibat Bürosu olaydan 23 gün sonra bir tebliğ yayınladı.

Bu tebliğde:

"Bazı disiplin bozucu hareketlerinden ötürü beş deniz subayı tutuklanmıştır. İlgili adli amirlikçe adli tahkikata başlanmıştır." deniliyordu.

29 Mart gününden beri deniz kuvvetlerinde girişilen tahkikat sırasında, 20 subayın ifadesine başvurulmuş ve sonuçta 5 subayın, 22 Şubatçılarla iş birliği yaptıkları iddiasıyla mahkemeye sevklerine karar verilmişti. Deniz Kuvvetleri Komutanı Uran, Deniz Harp Okulunda bu gibi hareketler karşısında her türlü tedbirin alınmasını istemişti. Bir hücumbotla Yassıadaya geçen Necdet Uran, burada tahkikatı idare eden Tümamiral İbrahim Belen'den de bilgi almıştı.

Kara ve Deniz ordusunda, tahkikatın genişlediği bir sırada 27 Nisan günü CHP Ortak grup toplantısında konuşma yapan Başbakan İsmet İnönü subaylarla ilgili olaya temasla:

"- Tahkikat öyle gösteriyor ki, bu işlerle 14'ler ve 22 Şubatçılar ilgilidirler." demiş ve bunları *"Siyasetin aşırı meraklıları"* olarak vasıflandırmıştı. *"Birbirleri ile uğraşa uğraşa nihayet doğru yolu bulacaklardır."* diye konuşan Başbakan şunları ilave etmişti:

"- Bu olayların şüphesiz büyük önemi vardır. Takdir edersiniz ki, söylentilerin yaygın olduğu bir devir geçiriyoruz. Bu devri mutlaka atlatacağız. Telaşa mahal yoktur. Son olayların endişe verecek bir tarafını göremiyorum. Sükûnetle takip ediyoruz. Bugüne kadar sergüzeşt heveslileri olarak kimleri görmüş ve tanımışsak bu teşebbüsün içinde yine onların bulunduğunda şüphemiz yoktur. Belli olanların hareketinden endişe edilmez. Siyasi hayatımızın taşıdığı müzmin hastalıkların, bir süre daha devam etmesi tabii bir haldir."

İnönü bu arada, demokratik rejimin geleceğinin bazı soruların

cevaplarına bağlı bulunduğunu ileri sürmüştü. Ona göre cevap isteyen sorular şunlardı:

1. Bugünkü iktidarı oluşturan partiler birbirleriyle anlaşarak istikrarlı bir hükümeti devam ettirebilecekler mi?
2. Muhalefet, tahrikçi politikasından vazgeçecek mi?
3. CHP grubu dayanışma içinde, itimat edilir bir hüviyet arz etmeye kararlı mıdır?

Gözaltına Alınan Karacı ve Denizci 10 Subay Ortada Kalıyor

Beyanname dağıtarak, ihtilâl girişimi için taraftar topladıkları iddiası ile tutuklanan subaylar, suçu kabule yanaşmamışlardı. Beş karacı ve beş denizci subayın arkadaşları sorguya çekilmiş, sanıkların faaliyeti hakkında aydınlatıcı bilgiler alınamamıştı. 10 subayın dışında hiçbir kimsenin tutuklanmadığı Milli Savunma Bakanlığınca açıklandı. Zira genişletilen tahkikat ile birçok askeri ve sivil şahsın ifadelerine başvurulması, yeni tutuklamaların yapılacağı endişesi huzursuzluğa yol açmıştı. Yeniden bazı subayların sicilleri gözden geçiriliyordu.

Dündar Seyhan'ın olayların dışında olduğunu açıklaması üzerine, 22 Şubatçıların Aydemir grubu da tutuklanan subaylarla ilgili bulunmadığını bildirdi. 22 Şubatçıların itham edilmesi üzerine, Aydemir önce bir tebliğle cevap vermeyi düşündü. Hakkında yeni bir tahkikat açılması ihtimali kendisine hatırlatılınca bundan vazgeçti. Aydemir iddiaların, 22 Şubatçılar için değil, ancak 22 Şubata katılmış bir iki şahıs için söz konusu olabileceğini söylüyordu. Gazetecilere yaptığı açıklamada:

"- Tahkikatı gizli olarak devam eden bir olaya, arzuladığı gibi yön vermek için beyanat veren bir Başbakan hakkında efkârı umumiye notunu verecektir." demişti.

Türkeş de İnönü'nün sözlerine şu şekilde cevap vermişti:

"- İnönü'nün konuşması açık değil. Kimleri itham ettiğini açıkça belirtmesi lazım. Bizim son olaylarla uzaktan veya yakından hiçbir ilgimiz olmadığı için kimleri kastettiğini bilemiyoruz. Başbakanın eğer bir bildiği ve elinde delilleri varsa, bunu Adalet huzurunda kamuoyuna açıklaması icap ederdi. Böyle gizli grup toplantılarında, delilsiz, ispatsız ithamlarda bulunma itiyadından vazgeçme-

si lazımdır. Türkiye çapında politikacılar olan Profesör Nihat Erim, Avni Doğan, Kasım Gülek için de '14'lerle münasebette bulundular.' diye (14'lerle temasta bulunmak vatan hainliğiymiş gibi) partisinden ihraç ettiren İnönü'nün yardımcısı Turhan Feyzioğlu da Avrupa'ya gelip 14'lerle temasta bulunmuştur."

Türkeş sözü 27 Mayıs öncesine getirerek şunları ilave etti:

"- İsmet İnönü 27 Mayıstan önce arkadaşlan ile beraber Türkiye'nin her tarafında rejim emniyetinden bahsedip 'Hükümet rejim emniyetini sağlayamıyor' beyanatlan ile ortaya çıkarken, bugün kendi hükümeti rejim emniyetini tesis edememiştir. Aksine bugün bundan artık hiç bahsedemez olmuştur."

27 Mayıs, onu yapanların metodlu ve memleket menfaatlerine uygun şekildeki davranışlan ile devam ettirilseydi, memleket bugünkü durumuna düşmezdi. İsmet İnönü bir yandan 27 Mayısçı görünmeye çalışıyor ve kendisini onun koruyucusu göstermek iddiasında bulunuyor. Diğer taraftan 27 Mayısı yapmış olan insanlan, kendisinden ayn görüş ve doktrine sahip bulunduklan için itham ediyor. Bu zatın şimdiye kadar bütün hayatı boyunca kurtulamadığı hatalı bir tutumu var ki, biz bunu hiçbir zaman tasvip etmedik. Bu tutum da daima mahkemeler ve adalet makamlan tarafından, olaylar bir hükme bağlanmadan önce, delilsiz ve vesikasız ithamlar ortaya atması ve bu suretle adalet makamlannı da tesir altına sokmaya çalışmasıdır. Bu zat, aynca hayatı boyunca daima ayırıcı ve bölücü tutumundan vazgeçmemiştir. Bu seferki, 'Ordu içindeki küçük rütbeli subaylar ele geçirilirse üst kademe tasfiye olur gibi sergüzeştçi bir fikir var.' yolundaki beyanatı da bu ayırıcı ve çeşitli kademeler arasından şüphe yaratıcı taktiğinin yeni bir misalidir. Bunlar belki şahsi çıkarlara hizmet edebilecek sözlerdir ama memleketin yüksek menfaatlerine aykırıdır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin birlik ve bütünlüğü, her şeyin üstünde tutulmalı ve bunun böyle görüldüğü daima belirtilmelidir. İster emekli olsun, ister muvazzaf hizmette bulunsun, hiçbir silahlı kuvvet mensubunun üst kademe, alt kademe diye aynı ocaktan aynı ruh ve ülkü ile yetişmiş insanlan ayırıcı düşüncelerden bahsetmesine imkân yoktur."

31 Marttaki ihtilâl teşebbüsünden sonra, sinirleri gerginleşmiş olan eski MBK üyeleri ve 22 Şubatçılar arasındaki söz düellosu şiddetlenmişti. Bu arada Türkeş ve arkadaşları tarafından kurulması kararlaştırılan **"Türkiye Huzur ve Yükselme Derneği"**nin hazırlık-

ları tamamlanmıştı. Emekli albay hiçbir partiye girmeyeceklerini söylemiş, derneğin gayesini şöyle açıklamıştı:

"- Biz, partilerde bulunan aşın siyasilerin dışındaki vatandaşlarla, tarafsız vatandaşları bünyemizde toplayıp siyasi partilerin hepsinin uymaya mecbur bulundukları bazı ana meseleleri çıkararak ortaya koyacağız."

Türkeş'in Derneği, en geç 19 Mayısta açılmış olacaktı.

Mucip Ataklı'nın CHP'yi Sinirlendiren bir kurtuluş reçetesi...

"Hukuki İhtilâl" Önerisi Neydi?

"Üniversite Olayları" diye anılan, 28 Nisan olaylarının üçüncü yıl dönümü münasebetiyle, Beyazıt Meydanındaki anma töreninde bir konuşma yapan, eski MBK üyesi Mucip Ataklı, bütün siyasi partilerin bir müddet için faaliyetlerine son verilmesini ve mevcut Anayasanın değiştirilmesini istemişti. Tabii Senatör konuşmasında, yeni bir ihtilâlden de dem vurmuştu. Ataklı'nın teklifi "kendilerine göre hukuki bir ihtilâl" olarak vasıflandırılıyordu.

Ertesi gün de Ankara'da 28 Nisan olayları münasebetiyle tertiplenen törene katılan, 14'lerden Muzaffer Özdağ bazı gençler tarafından tartaklanmış, toplantı elektrikli bir hava içinde sona ermişti.

Mucip Ataklı'nın **"hukuki ihtilâl"** teklifi geniş akisler uyandırmıştı. Senatoda da gündem dışı bir konuşma yapan havacı eski general, görüşünü daha açık bir şekilde açıklıyor, bunun bir zaruret olduğunu iddia ediyordu. Ataklı:

"Teklifime göre Meclisteki mevcut partiler yine bulunacak, fakat muayyen bir süre bütün Meclis her partiden ve bağımsızlardan müteşekkil bir parlâmento grubunun sevk ve idaresinde, partisiz milli bir meclis anlayışı içerisinde memleketin ve milletin şiddetle muhtaç bulunduğu sosyal, ekonomik ve kültürel alandaki reformları gerçekleştirecektir." diyordu.

"Rejimin yaşatılabilmesi" için bu teklifte bulunduğunu kaydeden Ataklı kendi tabiriyle "Çirkin politikacılar"ın tasfiye edilmelerini şart koşmuş ve şunları söylemişti:

"- Mademki bugün, partilerin tutum ve davranışları, basının her kademesinde mevcut tahrikler, muayyen şahısların düşünce tarzlarındaki aşınlıklar rejimi sarsıntılara uğratmaktadır ve mevcut kanuni müeyyideler bu davranışları bir disiplin altına almak imkâ-

nına sahip değildir. Şu halde parlâmentonun yeni kanuni müeyyideler getirmesi, yetersizleri tadil etmesi kanaatimce zaruridir."

Tabii Senatör, sözlerinin sonunda bu teklifinin hukukçular ve politikacılar tarafından dikkate alınmasını istemişti. Ancak Ataklı'nın teklifi bazı politik çevrelerde çok olumsuz tepkilere yol açıyordu. Hatta Senatoda, çok defa tabii senatörlerle işbirliği yapan CHP'liler bile Ataklı'nın bu acayip beyanına sinirlenmişlerdi.

Alparslan Türkeş'ten de bir kurtuluş reçetesi...

"Milliyetçi, ülkücü, ilimci, toplumcu, köycü, halkçı...."

Mayısın 2'sinde Ankara Gazeteciler Cemiyetinde, gazetecilerle konuşan Alparslan Türkeş de **"Türk milletine beyanname"** diye başlayan metni okumuştu. 27 Mayıstan 13 Kasım 1960'a kadar, devlet idaresinde bilfiil görev yapan Türkeş'in beyannamesinde ezcümle şunlar yazılıydı:

"27 Mayıs hiçbir parti ve zümreye karşı herhangi bir şahıs, zümre veya parti lehine bir hareket olarak yapılmamıştır. Çünkü o Türk milletini bir bütün olarak kabul eden, Milli Birliği korumayı asıl görev sayan milletin özü Türk Silahlı Kuvvetlerinin eseridir. 27 Mayıs partizan bir hareket olmayıp, tamamiyle partiler üstü, milli birliği ve kardeşliği, iç barışı ve hızlı kalkınmayı sağlayacak bir ihtilâl olarak hazırlanmış ve yapılmıştır.

Bugün millet kaderinden sorumlu olanlar, onun davalarına, istek ve ıstıraplarına karşı ilgisiz davranmakta ve sadece kendi şahsi emellerini gerçekleştirmek için milleti bölme ve birbirlerine düşürme ve devletin teminatı olan müesseseleri kendi zümrevi menfaatlerine alet etme gayreti içindedirler.

Buhranlar hakikatte 27 Mayısı hedefinden uzaklaştıran, 27 Mayıs istismarcıları ile 27 Mayısı inkâr ve intikâmcılarını veya onu hakiki hüviyeti ile anlamayanların didişmelerinden doğmaktadır. Bir tarafta millet çoğunluğunun itimadından mahrum bir siyasi ekip, 27 Mayısı istismar etme ve demokrasi rejimine yabancı unsurlarla, iktidar ve tahakkümünü devam ettirmek çabası içindedir. 27 Mayıs Milli Birlik hareketinin sevgi ve birlik ruhuna, insani ve medeni hüviyetine tamamen yabancı davranışlarla, sözde 27 Mayısı korur görünerek, halk üzerinde sindirme ve baskı denemeleri yapılmaktadır. Buna karşılık da hakiki 27 Mayısçılar olarak 14'le-

ri iktidarın başı bulunan zat, eline geçen her fırsatta bir takım kanun dışı tertiplerle ilgili göstermekten menfaatler ummaktadır. Partisinden bazı kimseleri 14'lerle gizli temaslarda bulunmakla suçlayarak partiden ihraç ederken, kendi Başbakan yardımcısıyla İçişleri Bakanının onlarla çok samimi münasebetleri idamesinde faydalar mülâhaza etmektedir. Sayın Başbakan davranışlarında bu tezadı tezelden genel efkâra açıklarsa, her halde çok faydalı bir iş yapmış olacaktır. 14'leri sürekli olarak suçlamak ve onlara karşı korku ve telaş göstermek, özellikle iktidar çevrelerinin ne kadar bir suçlu psikolojisi içinde bulunduklarını ortaya koymaktadır. Kendilerini tarih aynasında 27 Mayısa, dolayısıyla millete karşı ağır suç işlemiş insanların şaşkınlığı, vicdan azabı ve bunaltısı içinde görmekteyiz."

Yanında 14'lerden Muzaffer Özdağ ve Rıfat Baykal olduğu halde beyannamesini okuyan Alparslan Türkeş prensiplere ayrılan kısımda, milliyetçi, ülkücü, ilimci, toplumcu, köycü, halkçı olduklarını kaydetmiş, dış tehlikelerden bahsederek Türkiye'yi tehdit eden iç ve dış tehlikeler karşısında müessir tedbirler alınmasını istemişti. Beyannamede rejim bahsinde de şunlar yazılıydı:

"Memleket bugün büyük bir buhran içindedir. Bu yüzden ekonomik hayat adeta felce uğramış gibidir. Henüz hatırası çok taze bulunan, yakın geçmişte devamlı olarak rejim emniyetinden bahseden bugünkü iktidar mensupları, içinde bulunduğumuz rejim emniyetsizliğine karşı kayıtsızlık göstermektedirler. Devletin asıl görevlerinden olan nizam ve asayiş prensiplerinin, basit çıkarlar uğruna, ayaklar altına alınmasını hoş görmekte hatta teşvik etmektedirler. Memleket şahsi çıkar, iktidar hırsları ve kindar duyguların neden olduğu zararlı didişmelerle sonu felaket olabilecek tedirginliklere götürülme yolundadır. Millet huzur ve refah istiyor. Yokluktan sefalet ve baskıdan kurtulmak istiyor. Korkudan azad olmak ve hızla modern uygarlığa erişmek istiyor."

" - Durum çok vahimdir, tekrar ediyorum çok vahimdir."

İsmet İnönü

Hummalı bir ihtilâl hazırlığı içinde bulunan 22 Şubatçılar, hükümete karşı girişilen bu itham kampanyasını, zeminin hazırlanması bakımından sevinçle karşılamışlardı. Nitekim, İstanbul'a yaptığı bayram ziyaretinden sonra Ankara'ya dönen Başbakan İnönü,

CHP Müşterek Meclis Grubunda:

" - Durum çok vahimdir, tekrar ediyorum çok vahimdir. Ve çok kritiktir, herşey olabilir, dikkatli olunuz, sükûnetinizi muhafaza ediniz. Çok uğraşıyorum ve çok çaba gösteriyorum. Şimdi size daha fazla birşey söyleyecek durumda değilim. Önümüzdeki 3 gün içinde çok önemli gelişmeler olabilir. Bu şartlar altında ne yapılabilirse, yapılmasına çalışıyorum." demişti.

İki gün sonra Cumhurbaşkanı Gürsel, gazetecilerin *"durumu vahim görüyor musunuz?"* sorusuna, *"Bir vehamet mevcut değildir."* diyerek cevap vermişti. İnönü'nün, sözleri siyasi çevrelerde çeşitli şekillerde tefsir edilmişti. Bazı kimselere göre, Başbakan olup bitenlerden haberdardı. 22 Şubatçılar da, İnönü'nün bu sözlerini hayretle karşılamışlar, bunu nasıl ve ne amaçla söylediğini merak etmişlerdi.

İhtilâl için son hazırlıklara girişen 22 Şubatçılar, Mayısın ilk günlerinde üçlü veya dörtlü olarak bazen Emin Arat'ın, bazen Galip Gültekin'in ve bazen de İzzet Köz'ün evinde toplanarak "durum muhakemesi" yapıyorlardı.

22 Şubattan sonra Talat Aydemir'le tanışan İzzet Köz, hava subayı Cemal Özdemir ve Necdet Öz'ü teşkilata dahil etmişti. Bu havacılar, ihtilâl arifesinde çeşitli hava birliklerine giderek eski arkadaşlarından ihtilâli desteklemelerini istemişlerdi.

İzzet Köz'ün evinde yapılan bir toplantıda, ihtilâl gecesi Merzifon üssündeki uçakların Ankara'ya, Bandırma üssündeki uçakların da İstanbul'a gidecekleri söylenmişti. Necdet Öz, temasları hakkında bilgi verdiğini söyleyerek, İstanbul'da harekâtın uçuş kulesinden emekli havacı Fethi Işıklıtepe tarafından idare edileceğini söyledi. Havacıların ihtilâl hareketine katılmalarını sağlamak amacıyla yapılan girişimler hakkında Osman Deniz Hatıratında:

"Nisan 1963 sonlarına doğru Cevat Kırca bana, bir emekli hava albayının (Fethi Işıklıtepe) Talat Aydemir'in ikiye bölünmüş kartvizitiyle gelerek bizimle tanışacağını iletti. Buluşma yeri Beşiktaş'tı. Kartvizitin bir yarısı o albayda, bir yarısı da Cevat Kırca'da olacaktı. Verilen bilgiye göre bu albay, birkaç havacıyla birlikte Talat Aydemir ile temasa geçerek, Hava Kuvvetlerinin bazı üslerini ihtilâle sokacaklarını inandırıcı delillerle vadetmiş. Bu haber ferahlatıcıydı! 27 Mayıs 1960'tan itibaren havacılar gerekli gizli Silahlı Kuvvetler Birliği örgütüne, gerekse 22 Şubat 1962 darbe teşebbü-

süne karşı hükümetlerden, öncelikle de İsmet Paşadan yana olmuşlardı. Acaba Hava Kuvvetlerinde yeni bir oluşum, uyanış ve kıpırdanış mı başlatmıştı?

Fethi Işıklıtepe adı o güne kadar tanıdığım ihtilâlci çevre içinde yabancı bir isimdi. Görüşme yapıldı. Ben ve Cevat Kırca Fethi Işıklıtepe'yle bölünmüş olan imzalı Talat Aydemir kartviziti sayesinde tanıştık. Boğaz yolunda bir lokantaya oturduk ve sohbet ettik... Bizimle temasa geçmesi için kartvizitin yarısını verenin İzzet Köz adında havacı bir emekli subay olduğunu belirtti. Her ikisi de kurmay subaydılar. İzzet Köz adı tanıdıktı; çünkü benim devremden bir havacı subaydı. Ayrıca DP devrinde Milli Savunmu Bakanlığı'nda emir subaylığı yapmıştı.

Fethi Işıklıtepe:

'- 22 Şubatçıların güçlü olduğunu bilmekteyim. İzzet Köz benim yakın arkadaşımdır. Geldi ve benimle görüştü. Bu işe girer misin? diye sordu. Ayrıca Diyarbakır ve Merzifon hava üslerindeki arkadaşlarımız olan komutanlarla iyi ilişkiler içinde olduğunu, onları ikna ettiğini, temaslarını sürdüreceğini anlattı. Bandırma üssü komutanı 'Sarhoş' lakabıyla tanınan Selahattin ile de ileride birlikte görüşmemizi istedi. Ben bunları kabullendim.'

Cevat Kırca:

'- Eğer İzzet Köz bahsettiğiniz hava üsleriyle ilişkileri hakkında bize de teminat verirse sizi tekrar ararız. Bizim güçsüz yanımız Hava Kuvvetleridir. Bugüne kadar bekleyişimiz ve hatta 22 Şubatı kaybedişimiz Hava Kuvvetlerindeki tereddütlerimizdir. Bu tereddütlerimiz ortadan kalkarsa ihtilâl günü yaklaşmış olur." dedi.

Tüm bu çabalara rağmen gerçekte hiçbir havaüssü 22 Şubatçıların temsilcilerine olumlu cevap vermemişti.

Kesin kararlarını almış bulunan 22 Şubatçılar, Mayıs ayının ilk yarısında kesif bir faaliyete girişerek birlik komutanlarını elde etmeye çalışmışlardı.

Emekli Albay Cahit Aksoy'la görüşen T.Aydemir:

"- Yakında birşey olacak, Türk Silahlı Kuvvetleri bunu istiyor. Sen 230. Piyade Alayını elde edebilir misin?" diye teklifte bulunmuştu. 22 Şubatçıların lideri, Ankara Orduevinin karşısındaki çay bahçesinde sık sık eski subay arkadaşları ile sohbetler yapıyordu.

İhtilâlcilerin İstanbul Kanadının Gizli Buluşmasındaki karar

"İhtilâl harekâtı, 20-21 Mayıs gecesi, saat 23.30'da jetlerin ses duvarını aşması, jetler yetişmediği takdirde bu saatte birliklerin harekete geçmeleri ile başlamış olacaktı..."

Talat Aydemir Hatıratından:

"16 Mayıs 1963 günü harekâta katılacak birliklerde kilit başı görev alacak genç subayları evimde topladım. Ankara'nın umumi harekât planını açıkladıktan sonra her birliğin de temsilcisine ayrı ayrı görevlerini söyledim. Fakat gün saat hakkında bir bilgi emniyet mülâhazası ile vermedim. Harekât gününü öğleden sonra bildirdim. Bu genç subaylarla konuşma yaparken tesadüfen Piyade Yb. Hakkı Sümer, Yb. Mustafa Pakoba'da odadaydı. Bu toplantıyı yapmaktan amaç, görevlerinin hepsinin öndeki büyüklerden birinin herhangi bir suretle yok olması halinde harekât planını devam ettirmeleri muvaffak olmaları, ikincisi de birbirlerini ve birlikleri tanıyarak yalnız olmadıklarını anlamalarını moralman yükselmeleri içindi."

İhtilâlcilerin İstanbul teşkilatı da hazırlıklarını tamamlamıştı.

Osman Deniz ve Cevat Kırca olup bitenleri günü gününe Ankara'ya bildiriyorlardı. Bu arada Fethi Gürcan İstanbul'a teftişe gönderilmişti. Haydarpaşa'da, 22 Şubatçı Erol Dinçer tarafından karşılanan Gürcan, 16 Mayıs sabahı, Ayazağa'daki atlı yarışmalar grubunu ziyarete gitmişti. Süvari subayları ile sohbet eden emekli süvari binbaşısı, yanında Üsteğmen Muzaffer Güney ve Erol Dinçer olduğu halde emekli General Selim Türkkân'ın Taksim'deki Ayhan apartmanına uğradı. Cevdet Kırca ve Osman Deniz burada Fethi Gürcan'ı bekliyordu. Emekli subaylar, yapılacak ihtilâl üzerinde fikir teatisinde bulunmuşlar, İstanbul teşkilatına dahil edilmiş olan emekli hava albayı Fethi Işıklıtepe ile tanışmışlardı. 17 Mayısta İstanbul'da ihtilâli organize edecek subayların katılımıyla bir toplantı yapılması kararlaştırılmıştı. Cevat Kırca'nın Haliç'te Sultan Selim'deki evinde tertiplenen ve gizliliğe çok dikkat edilen bu toplantıda, Ankara ihtilâl komitesinin gün olarak bildireceği harekâtın başlangıç şekli açıklanmıştı.

İhtilâl harekâtı, 20-21 Mayıs gecesi, saat 23.30'da jetlerin ses

duvarını aşması, jetler yetişmediği takdirde bu saatte birliklerin hiçbir emir beklemeden harekete geçmeleri ile başlamış olacaktı. Bu arada radyo anonsu da, ihtilâlin başladığını ilan edecekti. Fethi Gürcan, hazırlanan planı Cevat Kırca, Osman Deniz'le birlikte 22 Şubatçılara katılmış bulunan Tankçı Binbaşı Ahmet Güçal, Süvari Yarbay Gazi Alankuş, Süvari Yüzbaşı Sabri Sarıyer, Süvari Yüzbaşı Orhan Günday, Süvari Üsteğmen Muzaffer Güney, Piyade Binbaşı Rıdvan Metal ve Tank Yüzbaşı Recep Uslu'ya etraflıca anlatmıştı. Karacı subayların ziyaretinden önce, İzzet Köz ve Fethi Işıklıtepe'den Bandırma havaüssü ile yapılan temaslar hakkında bilgi alan Fethi Gürcan, Osman Deniz'e:

"- *Herşey yolunda"* diyerek inancını ortaya koymuştu.

17 Mayıs Cumartesi sabahı, emekli Albay Fethi Işıklıtepe ile uçakla Bandırma'ya giden İzzet Köz, Havaüssü Komutanı Yarbay Selahattin Alpugan'a telefon ederek, kendisiyle görüşmek istediğini bildirmişti. Eski havacılarla buluşan Alpugan, İzzet Köz'ün:

"- Ankara'da hava gergindir. Bir hareket halinde bizi destekler misiniz?" teklifiyle karşılaşmıştı.

Üs komutanından olumlu bir cevap alamayan İzzet Köz ve Fethi Işıklıtepe, aynı gün uçakla İstanbul'a dönmüşler, Fethi Gürcan'a Bandırma üssü tamamdır, Merzifon Üs Komutanı Cavit ve Diyarbakır Üs Komutanı Mehmet Eziler ile anlaştık diye bilgi vermişlerdi. Ayrıca Osman Deniz, Tankçı A.Gücal'a:

"Emrindeki Tank Taburu ile katılıyor musun?" diye sordu.

Gücal: "*Evet"* dedi.

R.Uslu'ya da:

"Hadımköy'deki Fevzi Bingöl'ün Tank Tuburu ile katılacak mısın?" dediğinde,

R.Uslu: *"Evet, temas halindeyim."* diye yanıt verdi.

Toplantıda jandarmanın da 3 bölük sağlayacağı, ancak 66. Tümenin çok karışık olduğu ve ihtilâle yandaş olmasa da karşı olmayacağı düşünüldü. Tuzla Piyade Okulundan 600 kursiyer teğmen Üsküdar İskele meydanında hazır olarak tutulacak, harekât başladığında gerekli yerlere otobüslerle sevk edileceklerdi.

Akşam üstü Divan Otelinin pastahanesinde buluşan iki eski havacı, Cevat Kırca'nın evine giderek, 22 Şubatçılara, hava kuvvetleri hakkında kendi kanaatlerine göre "sevindirici" haberler sundular. Ateşli ihtilâlci İzzet Köz, daha sonra Ankara'ya giderek

aynı şeyleri Talat Aydemir'e de hikâye etmiş, Merzifon Havaüssü ile temas etmek üzere Çorum'a kadar gitmişti.

18 Mayıs günü Hülya pastahanesinde, emekli Kurmay Albay Adnan Çelikoğlu ile buluşan Aydemir, ihtilâl kararını açmış fakat olumsuz bir tepki ile karşılanmıştı. Çelikoğlu, arkadaşına:

"Memleketin bu durumunda ihtilâl yapmanın hata olduğunu ve bunun memleketi felakete götüreceği"ni anlatmıştı. Fakat Aydemir, Çelikoğlu'nun nasihatlerini dinleyecek durumda değildi.

İhtilâl kararı bir hafta içinde uygulanacaktı. Aydemir Erkân-ı Harbiyesi ile birlikte tüm ayrıntıları hazırlamıştı. Bu plan, üç kısımdan oluşuyordu:

1. Harekât planı,

2. Tutuklama planı,

3. Herakât sonrası plan.

Ankara'da harekâta geçen birliklerin ilk iki hedefi, Genelkurmay Başkanlığı binası ve radyo evi olacaktı. Plana göre, alarmla birlikte Genelkurmay ve civarı Harp Okulu talebeleri, tanklar tarafından çevrilecek, bu arada bir bölük Harbiyeli, iki takım tank ve bir trafik kıtası radyoevini işgal edecekti. Aynı anda, Ankara ve İstanbul'daki bütün hükümet adamları, Genelkurmay Başkanı, İkinci Başkanı, Kuvvet Komutanları, kurmay başkanları ve mülki amirler, Harbiyeli talebeleri tarafından evlerinden alınarak Harp Okuluna götürülecekti.

Ankara'da ihtilâle hangi birlikler, nerede katılacak?

Harp Okulu: Reo'lara bindirilmiş bir bölük Harbiyeli şehre giderek, bir takımıyla Genelkurmay binası ve Hava Kuvvetleri Karargâhı önüne gönderilecek, tankları takviye edecek, bu arada Hava Kuvvetleri Karargâhını zapt edecekti. Geri kalan, iki takım Harbiyeli radyoevinin emniyetini sağlayacaktı. Beş bölük, Milli Savunma Bakanlığı dışındaki bütün bakanlıkları dıştan kuşatarak emniyete alacak, Genelkurmaydaki kıtalarla teması sağlayacaktı. İki bölük Harbiyeli de okulda ihtiyatta bırakılarak, ihtilâl karargâhının iç ve dış emniyetini sağlayacaktı.

Zırhlı Birlikler Okulu: Bu birlikle teması, Fethi Gürcan ve Erol Dinçer yapmıştı. Okulun hazır kıta olarak bekleyen 5 tankı, hemen harekete geçirilerek 229. Piyade Alayının yanındaki yoldan şehre

inip 3'ü radyoevi önünde, 2'si de Genelkurmay ve Hava Kuvvetleri Karargâhı yol kavşağında mevzilenecekti. Daha sonra 10 tank daha hareket ettirilecek, bunlardan 5'i Kızılay-Amerikan sefareti, 5'i de Çankaya yol kavşağı mevkilerinde, tertibat alacaktı. Diğer tanklar, Harp Okulu civarındaki arazide ihtiyatta bekletilecekti. Yüzbaşı Feridun Erman, Üsteğmen İlhan Baş, Yüzbaşı Mehmet Gül, Yüzbaşı Sedat Ünal teşkilata dahil edilmişti.

229. Piyade Alayı: Bu birlikle irtibatı, Rıfkı Erten kurmuştu. İhtilâle 5 bölükle katılmasına karar verilen bu alayın görevi, Ankara'nın dışarıyla irtibatını kesmekti. Bir bölük, Yonca Yaprağı mevkiinde, bir bölük Etimesgut-Yenimahalle yolunda, bir bölük kömür satış depoları ile Hipodrom arasındaki koru civarında emniyeti sağlayacaktı. Reo'lara bindirilmiş iki piyade bölüğü ve Gazi Çiftliğinde ihtiyatta bekletilecek, Ankara'ya giren ve çıkan yolları kapatacaktı.

Muhafız Alayı: Fethi Gürcan aracılığıyla elde edilmiş olan, Muhafız Alayı süvari grubu, alarmı müteakip şehre inerek Yıldırım Beyazıt meydanı ve Etlik yol kavşaklarını tutacak, halkın şehre inmesine engel olacaktı.

Genelkurmay Kışla Komutanlığı: Milli Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay binalarını dıştan kuşatarak buraların dışarıyla irtibatını kesecek, Harbiyeliler gelinceye kadar, ihtilâle katılan tankların emniyetini sağlayacaktı. Bu arada, Jandarma birlikleri ile Bakanlıklar bölgesinde bulunan Harp Okulu talebeleri ile irtibat kurarak, Genelkurmayın telsiz ve telefonlarına hakim olacaktı. Bu birlikte irtibatı Tevfik Saltoğlu sağlayacaktı.

28. Tümen Topçu Komutanlığı: Tümen bölgesini emniyet altında bulundurarak, garnizon bölgesine kimseyi sokmayacak, bu arada Çubuk yolunu keserek, sevki muhtemel birliklerin Ankara'ya girişine engel olacaktı. Radyo evini ele geçirme görevi, bu kıtaya verilmişti. Buraya gelen tankların emniyetini sağlamak ve Harbiyeliler geldikten sonra da büyük postane ile telefon idarelerini elinde tutmak bu kıtanın yapacağı görevler arasındaydı.

Jandarma Okulu ve Jandarma Okulu Muhafız Taburu: Ankara'da hükümet adamlarıyla, mülki ve askeri şahsiyetlerin oturduğu Saracoğlu Mahallesini dıştan kuşatacak, Genelkurmay Kışla Komutanlığı birlikleri ile teması koruyarak, radyoevi, elektrik santrali, trafo merkezlerini kontrol altına alacaktı. Etimesgut verici istasyonunda radyonun neşriyatına engel olunduğu takdirde, trafo mer-

kezinden elektriğin kesilmesini sağlamak bu birliğin görevleri arasındaydı.

Ordu Donatım Komutanlığı Ana Depolar Muhafız Taburu: Tandoğan Meydanındaki yol kavşakları ve istayson civarı, bu birlik tarafından kontrol altına alınacaktı.

Fethi Gürcan, İstanbul'da ihtilâle katılacak birlikler için hazırlanan harekât planı üzerinde Talat Aydemir'e bilgi vermişti. İstanbul'da elde edilmiş bulunan, kıdemli binbaşı Ahmet Güçal, İkinci Zırhlı Tugayı harekete geçirecekti. Ayazağa'daki süvari grubuyla 125. Jandarma Er Eğitim alayından bazı kimseler, Eyüp Askerlik Şubesi Başkanı Süvari Yarbayı Gazi Alankuş tarafından kısmen elde edilmişti. Uçakların da harekâta katılacaklarına inanan Aydemir, İstanbul'da da gerekli vurucu kuvvetin sağlandığına inanmıştı. Aslında İstanbul'da ve Ankara'da hazırlanan harekât planları, askeri bakımdan (BSP) Baskın Savunma Planı olarak çizilmişti. Muayyen yerleri işgalinden sonra, ihtilâl kuvvetleri buraları muayyen bir süre zarfında sadece kontrol altında bulunduracaklardı. Aslında Aydemir, planın başarı ile tatbikinden sonra, bütün Türk Silahlı Kuvvetlerinin kendilerini destekleyeceğine inanmıştı.

O.Deniz Hatıratında İstanbul'da uygulanacak İhtilâl Harekât Planını her birliğe ve bölgeye göre ayrıntılı bir şekilde anlatır. Bunlara bakıldığında kağıt üzerinde herşey mükemmel görülmektedir.

İhtilâlin Parolası

"Beklenen doğum oldu. Çocuk sıhhatli, gözünüz aydın."

O.Deniz Hatıratında:

"Fethi Gürcan, Ankara'ya döndükten sonra bize bir kurye gönderildi ve ihtilâlin 20-21 Mayıs gecesi yapılacağını bildirdi. Bu tarih 19 Mayıs Bayramı nedeniyle ileri alınmıştı. 18 Mayıs günü Cevat Kırca ile Beşiktaş'ta buluştuk. Bana Fethi Gürcan'la bir anlaşmaya vardıklarını söyledi. 20-21 Mayıs gecesi Yeşilköy'de emekli bir albayın işlettiği fırına telefon edecek, engeç saat 20.00'ye kadar bizimle konuşacak. Telefonda *'Beklenen doğum oldu. Çocuk sıhhatli, gözünüz aydın.'* derse ihtilâlin kararlaştırılacağı gibi uygulanacağı anlaşılacak. Eğer *'Henüz doğum olmadı, merak etmeyin.'* derse ihtilâl yine aynı gün ve saatte başlayacak. Fakat Hava Kuvvetleri katılmayacak. Planın Hava Kuvvetleriyle ilgili bölümü iptal edilecek."

Ankara'daki çeşitli birlikler, 22 Şubatçılara katılmış olan subayların birbirleriyle tanışmalarını temin için, 18 Mayıs Cumartesi günü, ihtilâlcilere Aydınlıkevler Ev Ekonomisi durağında randevu verilmişti. Emekli Albay Yaşar Başaran, Jandarma Binbaşısı Kemal Kâhyaoğlu, Hakim Üsteğmen Gökalp Pusat, Tank Üsteğmen İlhan Baş, Binbaşı Feridun Erman ve Binbaşı Hüsamettin Paksoy, Rıfkı Erten tarafından birbirleriyle tanıştırılmıştı. Toplu bir şekilde Aydınlıkevler civarında gezinti yapan subaylara harekât planı üzerinde bilgiler verilmişti. 19 Mayıs günü, yanında Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay olduğu halde keyifle 19 Mayıs gösterilerini izleyen İnönü yaklaşan tehlikenin farkındaydı. Daha birkaç gün önce Mecliste tüyleri diken diken eden bir konuşma yapmış ve:

"Durum çok önemli ve kritiktir. 3-4 gün içinde herşey olabilir. Dikkatli olun" demişti.

İşte stadyumun tribünlerini dolduranların kafası bu sözlerle doluydu. Acaba 3-4 gün içinde olacak şey neydi? Paşa, acaba birşey mi haber almıştı?

Gazeteci Metin Toker (İ.İnönü'nün damadı.) anlatıyor:

"Haber almıştı. Yani 'haber almıştı' dediğim tabii Talat Aydemir bu darbeyi hangi gün, kimlerle, ne şekilde hareket edeceğini söylemiş değildi. Ama Paşanın iki kaynağı vardı: Birincisi herkes Talat Aydemir'in yeni bir darbeye hazırlandığını biliyor ve görüyordu. İkincisi, ordunun içinde İsmet Paşanın kendisine mahsus istihbarat kaynaklarından ulaşan haberler de Albayın yeni bir darbeye teşebbüs edeceğine dair bilgi veriyordu."

Aynı gün Fethi Gürcan, kendilerine çengel atılmış olan Yüzbaşı Sedat Ünal, Yüzbaşı Mehmet Gül, Üsteğmen İlhan Baş, emekli Üsteğmen Erol Dinçer ve eniştesi, presonel Binbaşısı Ömer Tekebaşı yemeğe davet etmiş ve ihtilâl kararı hakkında açıklamalar yapmıştı. İhtilâl lideri T.Aydemir, 19 Mayıs günü harekât sırasında, Harp Okulu Alay Komutanlığı görevini ifa edecek olan T.Alpagut'la birlikte, Tayyar Baransel'in arabasıyla Ankara'da gezintiye çıkmıştı.

Birliklerin görev bölgeleri ve yerleri tekrar görüldü. Harp Okulu alayını yürütmek görevini üzerine alan Alpagut, öteden beri Aydemir'in sağ kolu olarak biliniyordu. Hatta ihtilâl lideri Aydemir, harekât sırasında yaralandığı ve öldüğü takdirde, yerine Turgut Alpagut'un geçmesi kararlaştırılmıştı. Alpagut'la plan üzerinde mutabakata varan Talat Aydemir, Emin Arat'a uğramış, onunla birlik-

te Galip Gültekin'in evine gitmişti. Radyoda okunacak olan anonsun ana hatlarını hazırlamış olan Aydemir, bunu Emin Arat ve Galip Gültekin'e okumuştu. Metni Emin Arat kaleme alacaktı. Ancak, anonsun altına "Talat Aydemir"in adının yazılıp yazılmaması meselesi kalıyordu.

Aydemir önce radyoda okunacak ihtilâl beyannamesinin, "Türk Silahlı Kuvvetleri İhtilâl Karargâhı" adına okunmasını istemişti. Fakat Osman Deniz ve birkaç arkadaşı, bu anonsun halk üzerinde iyi bir tesir yaratmayacağını ileri sürerek "Talat Aydemir" adının okunmasında ısrar etmişlerdi. Bunlara göre hareket olursa, İstanbul'daki halkın ekseriyeti 27 Mayısın intikamı için sokaklara dökülecekti. Aydemir, Emin Arat ve Galip Gültekin'in itirazlarına rağmen okunacak beyannameye isminin konulmasını isteyerek "Arkadaşların ekseriyeti böyle istiyor." demişti. Sonuçta da bu yolda bir karara varılmıştı. Hava Kuvvetleri hakkında son bilgileri öğrenmesi amacıyla, Talat Aydemir tarafından İzzet Köz'e gönderilen, Mustafa Pakoba endişeli olarak geri dönmüştü. İzzet Köz:

"- Henüz öğrenemedim, 13.30 sıralarında uğra da sonucu bildireyim." demişti. Pakoba heyecanla öğleden sonra İzzet Köz'e gitmişti. Cemal Özdemir ve Necdet Öz'le telefon konuşması yapan İzzet Köz, bu defa da:

"- Tamam akşama Cemal'in Aydemir'le randevusu var. O sonucu bildirecek. Herşey hazır. Merzifonda dört uçak pistte bekliyor." demişti.

Cemal Özdemir, Mürted üssünü elde etmek için son gün son gayretini gösteriyordu.

T.Aydemir ve arkadaşları, bütün bunlara rağmen iyimserdiler. *"Herşey ve herkes bizimle beraber"* sloganıyla sonsuz bir maceraya atılmak üzereydiler.

İhtilâle Saatler Kala Eller Tetikte Hangi Subaylar Neredeydiler?

20 Mayıs Saat 19.00 sıralarında, ihtilâlcilerden bir grup planladıkları gibi, Orduevinin karşısındaki Zafer Meydanı çay bahçesinde toplandılar. 22 Şubatçılardan emekli Piyade Albaylar Cahit Aksoy ve Tevfik Ünlüer, daha sonra Kurtuluş Semtindeki Asmaaltı Lokantası'na gittiler. (Sadece Nihat Çonguroğlu resmiydi, diğerle-

ri elbiselerini paketlemiş, yanlarına almışlardı.) Burada içkili yemeğe Jandarma Binbaşısı Kemal Kâhyaoğlu da katılmıştı. Saat 23.00'e kadar burada kaldılar.

Talat Aydemir Hatıratından:

"Artık iş saatlere kalmıştı. Şüpheyi davet etmemek için normal hayatımda hiçbir değişiklik yapmadım. Kızılay'da dolaştım. Zafer Çay Bahçesine gittim. Akşam karım, kızım, damadımla oturduk, sanki birşey yokmuş gibi yemeğimizi yedik. Damadım Atilla Altugan saat 10.45'te helalleşip Tank Okuluna gitti. Radyoevi'ne gidecek ilk tankta görevliydi."

Öte yandan ihtilâlde ilk hamleyi yapacak olan Fethi Gürcan'ın evinde, Erol Dinçer, Tevfik Saltoğlu ve emekli Assubay Münip Tepeci, saat 21.30'da resmi elbiselerini giyerek zamanın dolmasını beklemeye başlamışlardı. 22 Şubatçıların diğer sivil grupları da Kızılay'daki Delfi lokantasında ve Yonca Yaprağı mevkiinde saat 23.30'da birliklere gitmek üzere toplanmışlardı. 21 Mayıs gece yarısına doğru uzanan dakikalar içerisinde, 22 Şubatçıların ikinci ihtilâl teşebbüsü fiilen başlamış olacaktı.

İstanbul'da da ihtilâl için son hazırlıklar tamamlanmıştı. Teşkilat başkanı emekli Kurmay Albay Cevat Kırca, Kapı Karakolunda bulunan Tank Taburunun harekâta geçirilmesi için Recep Uslu'ya talimat vermiş ve ayrıca, 10 adet thompson makineli tabanca getirmesini tembih etmişti.

Cevat Kırca, ihtilâl günü evine davet ettiği Recep Uslu'ya:

"- Bu akşam Silahlı Kuvvetlerin bir harekât yapma ihtimali var. Gece saat 10'da Yeşilköy'de kesin sonucu bildireceğim." demiş, Yeşilköy hava meydanı kulesinin korunması için, thompson tabancaların getirilmesini de istemişti.

İhtilâlin İstanbul'da sevk ve idaresini üzerine alan Cevat Kırca ve Osman Deniz, saat 20.30'da talim yerinde bir buçuk saat sonra İncirlikte (Ömür Lokantası civarı) buluşmak üzere randevulaşmışlardı. Cevat Kırca burada Osman Deniz'e, Hava Kuvvetlerinin harekâta katılmasından ümidini kestiğini söylemişti. O gece Yeşilköy'de, evvelce kararlaştırılan telefona harekâtın kesin başlama saati bildirilecekti. Fakat Kırca ve Deniz'e, telefon edilerek "Hastanız iyidir. Merak etmeyin." yazılı şifreli not bırakılmıştı. Bununla harekâtın başlayacağı bildiriliyordu. Telaş ve heyecanla Yeşilköy'e giderek Recep Uslu ile buluşan Cevat Kırca, Assubay Şükrü Aral'ın

bir taksi ile getirdiği 10 adet thompson makineli tabancadan birini almış ve şehre doğru yola çıkmıştı.

11. Tank Taburundan Fevzi Bingöl'ün temin ettiği 10 thompson ile 20 şarjörü, Cevat Kırca'ya götüren Recep Uslu, Malkara'daki tank taburunda görevliydi. İhtilâl teşebbüsünden önce, İstanbul'a izinli olarak gelmiş, ihtilâl gecesi thompsonları temin ettikten sonra 11. Tank Taburuna giderek, arkadaşları Yüzbaşı Fevzi Bingöl ve Teğmen Tevfik Sarıkaya ile radyonun anonsunu beklemeye başlamıştı. İstanbul'da Aydemir'in harekâtına katılmaya karar veren diğer bir grup subay da, 2.Zırhlı Tugay'da bulunuyorlardı. Bu birlikte, 12.Tank Tabur Komutanı olan ve 22 Şubat olaylarına adı karıştığı için Bayat askerlik şube başkanlığına tayini çıkan, tank binbaşı Ahmet Gücal faal rol oynamıştı. 17 Mayıs günü, nakli dolayısıyla tugaydan ayrılması gereken Ahmet Gücal, bir gün önce yıllık iznini alarak, tabur komutanlığını binbaşı Hayri Süral'e devretmişti. 22 Şubattan bir süre sonra, Talat Aydemir'in İstanbul'da Adnan Çelikoğlu'nun evinde misafir kaldığını öğrenen Ahmet Gücal, kendisini ziyaret etmiş ve daha sonra Cevat Kırca ile görüşerek teşkilata girmişti. Ateşli bir Aydemirci olan Gücal, arkadaşı Binbaşı Mustafa Üstüner'e, 22 Şubatçıların Hava Kuvvetlerine de hakim olduğunu söylemiş, harekâttan iki gün önce de Osman Deniz'le Kandilli iskelesinde buluşarak, ondan 48 37 29 numaralı telefondan talimat alacağını öğrenmişti. 20 Mayıs günü, eski tugayına giden binbaşı, arkadaşı Binbaşı Mustafa Üstüner'e harekâtın yapılacağını bildirerek:

"- Bu akşam sizin evde toplanacağız. Arkadaşlara haber ver." demişti.

Zırhlı Tugaya mensup subaylardan Mustafa Üstüner, Fahrettin Odabaşı, Mehmet Özmaden ve Mustafa Şakar, mesai saatinden sonra, Maltepe istasyonu civarındaki boş arazide buluşmuşlar ve Ahmet Gücal'dan ihtilâlin gece yapılacağını öğrenmişlerdi. Gücal bu arada, birliğin alarma geçmesi için kesin kararı saat 22.30'da telefonla bildireceğini söyleyerek oradan ayrılmıştı. 483729 nolu telefondan, uçakların harekâta katılmayacağını öğrenen ve radyonun anonsuna göre harekete geçilmesi için talimat alan, binbaşı Gücal durumdan arkadaşlarını haberdar etmiş ve radyo bulmak için akrabası Hükmi Güneşoğlu'nun evine gitmişti.

O. Deniz'in teşkilata dahil ettiği, Süvari Yarbay Gazi Alankuş ihtilâl arifesindeki hazırlık toplantılarına katılmış ve kendisine Cevat

Kırca tarafından harekât anında "Merkez Komutanlığına ve Ordu Nöbetçi Amirliğine giderek, bu harekâta karşı silahlı mukabele edilmemesini ve kardeş kanı dökülmemesini tenbih etmek ve bu iki yerde grubu idare etmek" görevi verilmişti. Aynı toplantıda, süvari atlı grubunda görevli bulunan, Yüzbaşı Sabri, Sariyer'den de Jandarmaların ihtilâle dört bölükle katılması istenmiş, yüzbaşı bunun için elinde imkân olmadığını fakat gayret sarf edeceğini söylemişti.

İhtilâl günü, Eyüp Askerlik şubesine telefon eden Sabri Sarıyer, Gazi Alankuş'u çağırarak gece birlik çıkaramayınca görevli bulunan, Yüzbaşı Sabri Sarıyer'den de Jandarmaların ithilâle katılmayacağını Osman Deniz'e ulaştırınca, şu cevabı almıştı:

"- Biz onlardan kuvvet istemiyoruz, yalnız subaylar gelsin, kendilerine verilen görevi yapsınlar."

22 Şubatçılara katılan birkaç süvari ve jandarma subayı, 20 Mayıs gecesi, Ayazağa Süvari Okulunda verilen bir ziyafette toplanarak radyonun anonsunu beklemeye başlamışlardı.

O.Deniz Hatıratında:

"20 Mayıs günü için son randevular ve telefon görüşmeleri ayarlanmıştı. Benim genellikle bulunacağım yer olan Mecidiyeköy **Shell** Benzin İstasyonu ve 48 37 29 numaralı telefonum herkesçe biliniyordu. Aksaklık ve değişiklik olursa buraya telefon edeceklerdi. Cevat Kırca, Yeşilköy Havaalanı bölgesinde bulunacak ve ilk etapta Edirne asfaltı mihverinden gelecek olan Tank Tuburunun başında bulunacaktı. Yeşilköy Havaalanında Fethi Işıklı Tepe ile birlikte emekli subaylardan bir ekip bulunacaktı. Bir Tank Bölüğü de Yeşilköy Havalimanında emniyeti sağlayacaktı. O bölgedeki tankçıların temsilcisi durumunda Yüzbaşı Recep Uslu vardı ve Cevat Kırca ile sürekli irtibattaydı. Üsküdar Vapur İskelesinde 3 otobüs Tuzla Piyade Okulundan gelecek 600 kursiyer subayın gerekli yerlere sevkiyatı için bekletilmekteydi."

Tüm bu hazırlıklara rağmen, aynı gün öğleden sonra Yarbay Gazi Alankuş, Osman Deniz'e Jandarma Alayının harekâta katılmayacağını bildirmesi ihtilâlciler için ilk önemli kötü haberlerden biri olacaktır; çünkü Harbiye bölgesinin ve Radyoevinin güvenlik altına alınması daha baştan tehlikeye düşüyordu.

Osman Deniz bu durum için "İşte hazırlanmış olan planın açılan ilk gediği bu olmuştur ve bu gedik bize çok pahalıya mal olacaktır." dedi.

Talat Aydemir'in tutuklanması sırasında ceza evinin önünde izdiham yaşanmış, güvenlik güçleriyle Aydemir taraftarları arasında tartışma ve gerginlikler olmuştu.

Altta: Talat Aydemir'in ilk tutuklanmasından sonra tahliye edildiğinde, oğlu Metin Aydemir'le kucaklaşmaları. Arkada Talat Aydemir'in eşi Şadan Hanım ve Rıfkı Ertem.

Yanda sayfada:

Talat Aydemir'in İstanbul'da karşılanması.

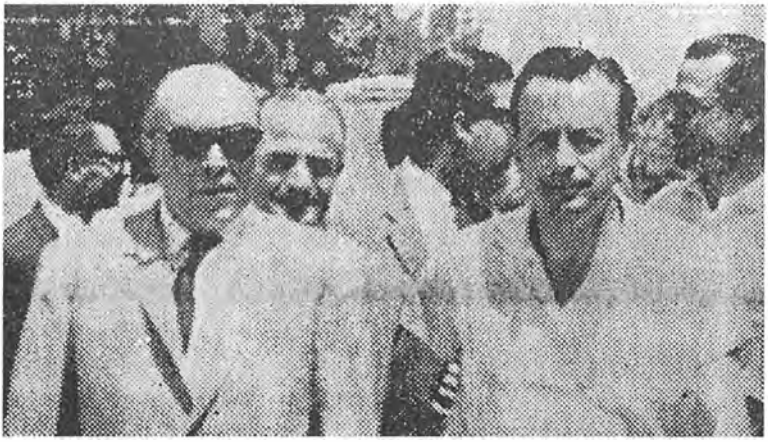
Adnan Çelikoğlu'yla Türkiye Gazeteciler Sendikasında basın açıklaması yaparken.

Altta: 22 Şubatın önderlerinden Dündar Seyhan ve Turgut Alpagut. 22 Şubat ardından ikisi de emekliye sevk edildiler. D.Seyhan daha sonra T.Aydemir grubundan ayrıldı.

Talat Aydemir 21 Mayıstan sonraki mahkeme sırasında T.Alpagut'un fikir değiştirdiği yazar. Ona göre Alpagut "Herşeyi inkâr ve tevil yolunu götürme çabasındaydı. Mahkemelere giderken otobüse beraber binip, bir koltukta kelepçeleniyorduk. Birgün bana otobüste *'Sen bana harekât planı hakkında birşey söylemedin ki, ben de inkâr ederim.*" dediğini yazar.

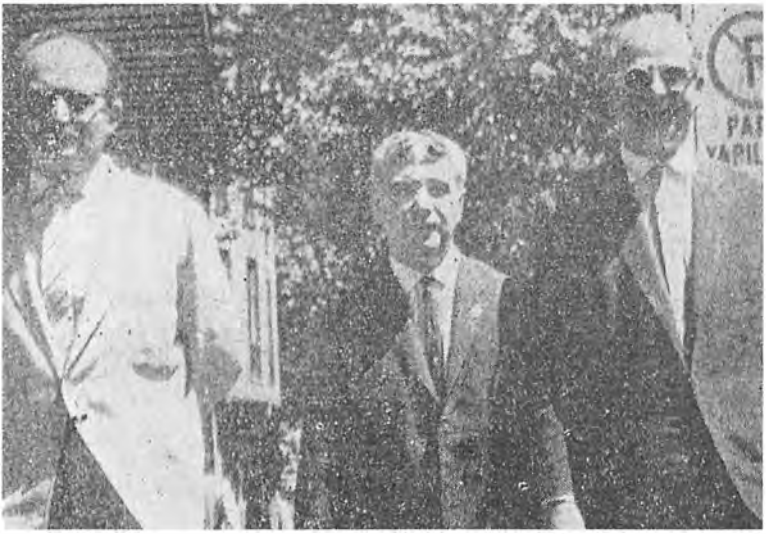

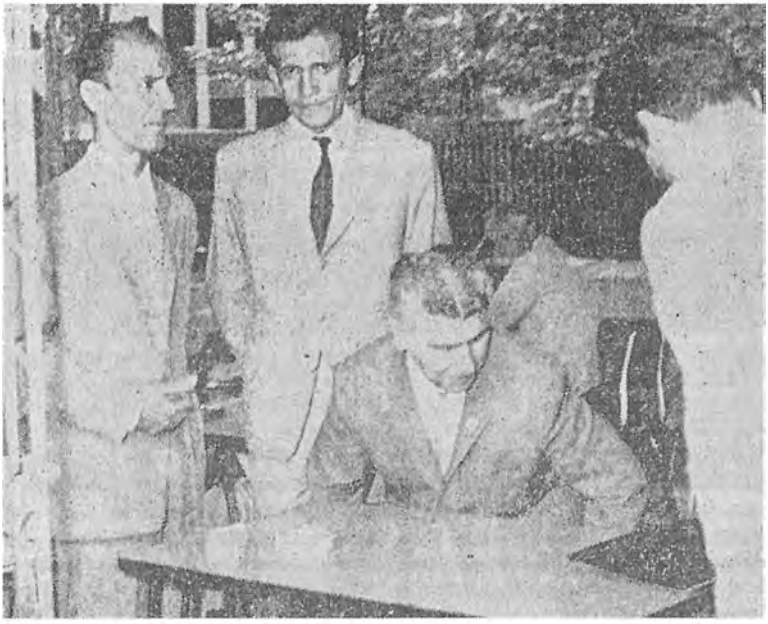
27 Mayıs sonrasında Komiteden dışlanarak yurt dışına sürgüne gönderilen 14'ler ile 22 Şubattan sonra emekliye sevk edilen subaylar, güçlerini birleştirme çabası içine girerek, bir dizi koordinasyon toplantıları gerçekleştirdiler. Ancak bunlardan umulan birliktelik yerine daha çok bölünmeler oluştu.

Yukarıda: İhtilâlci grupları toplu halde gösteren ender fotoğraflardan biri. 14'lerden Orhan Kabibay ve Rıfat Baykal, 22 Şubatçılarla bir arada. Fotoğrafa göre soldan sağa Necati Ünsalan, Osman Deniz, Rıfat Baykal, Orhan Kabibay, Talat Aydemir, Mustafa Ok, Dündar Seyhan ve Bahtiyar Yalta, bu dizi toplantılarından birinde.

Altta: Türkiye'ye dönüdüğünde görkemli törenlerle karşılanan ve yeni bir umut ve lider olarak görülen Alparslan Türkeş'in Edirne'de gazeteciler ve halk tarafından karşılanışı.

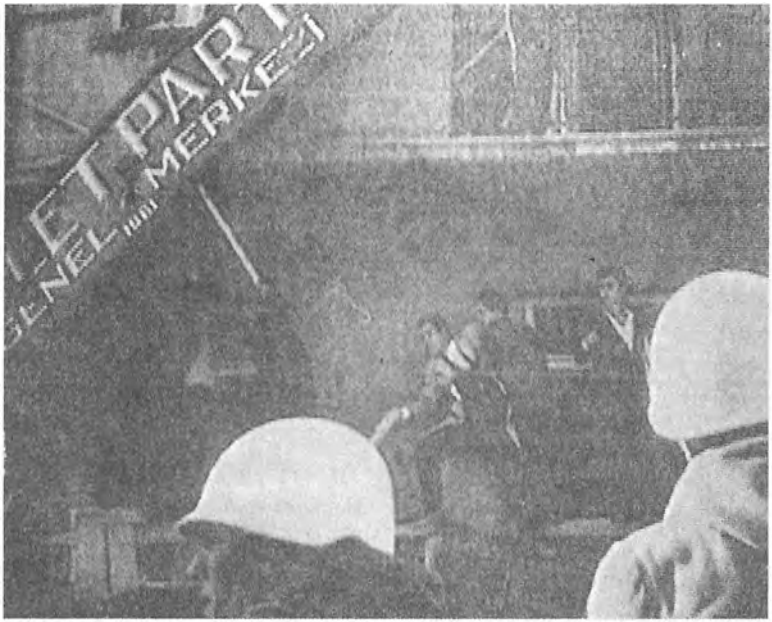
22 Şubatçı Albaylar sık sık bir araya geliyorlardı. ***Yukarıda:*** Adnan Çelikoğlu, Talat Aydemir ve 22 Şubat sonrası idamdan dönen Cevat Kırca. ***Altta:*** Mustafa Pakoba, Tevfik Ecemiş ve grubunda en çok itibar ve ilgi gösterilen lider Talat Aydemir.

22 Şubat öncesinde Başbakan İnönü ve Devlet Bakanı Avni Doğan. İhtilâlcilerle bağlantısı olan ve onlara adeta el altından destek veren Avni Doğan şöyle diyordu: *"Bana öyle geliyor ki bu çocukların (Albayları kast ediyor.) üzerine vara vara onları bir harekete zorlayacaklar."* A.Doğan 22 Şubatın ardından İnönü'nün hışmına uğradı ve hükümetten istifa etmek zorunda kaldı.

Altta: Celal Bayar'ın Kayseri Hapishanesinden tahliyesi sonrasında büyük olaylar ve gösteriler meydana geldi. Saldırıya uğrayan ve savaş alanına dönen Adalet Partisi Genel Merkezi.

IV. BÖLÜM

Albayların Rövanş Atağı

21 Mayıs Harekâtı Başlıyor

20 Mayıs gecesi Ankara'da Fethi Gürcan'ın evinde bir gece önce yapılan toplantıda kararlaştırıldığı şekilde emekli üsteğmen Erol Dinçer özel otomobili ile önce Tevfik Saltoğlu'na uğrayıp onu almış ve doğruca Gürcan'ın evine gitmişti. Burada, Süvari Yüzbaşı Sedat Ünal ve Münip Tepeci onları bekliyorlardı. Üniformalarını giyip silahlarını alan grup, aynı otomobille Harp Okulunun bitişiğindeki Zırhlı Birlikler okuluna hareket etti.

Yeşil renkli Chevrolet marka otomobil, saat 23.30'da Okulun araç park mahallinde durmuş, Gürcan ve arkadaşları o gece nöbetçi amiri bulunan binbaşı Ömer Tekebaş tarafından karşılanmışlardı. Fethi Gürcan, kayınbiraderi olan Ömer Tekebaş ile okula girdi.

Yurdun çeşitli bölgelerindeki birliklerden, kurs için gelmiş bulunan bir grup genç subaydan birkaçı, okulun gazinosunda oyun oynuyordu. Bir kısmı da en üst kattaki yatakhaneye çıkmıştı. Çoğunluğu teğmen ve üsteğmen olan bu subaylar, son günlerde silahlı kuvvetlere alarm verileceği veya silahlı kuvvetlerin yeni bir ihtilâl yapacağı yolunda söylentilerle doluydu. 22 Şubatçılarla daha önce temas kuran, Tank Üsteğmen İlhan Baş da görevli bulunduğu Doğu Beyazıt'taki birliğinden izin alarak Ankara'ya gelmiş, Gürcan'la konuşmuş ve harekât gecesi resmi elbiselerini bavula koyarak sivil kıyafetle Zırhlı Birlikler Okuluna gitmişti.

---

20 Mayıs saat 23.30 Fethi Gürcan emir veriyor:

"- Süvariler süvari grubuna, tankçılar tank taburuna!.."

Fethi Gürcan'ın geldiğini duyanlar yatakhanede toplanmışlardı. Resmi üniformasıyla, genç subayların karşısına çıkan emekli süvari binbaşı, Silahlı Kuvvetlerin idareye el koymak üzere, genel bir alarma geçtiğini söyleyerek onları da harekâta katılmaya davet etmişti. Tank Yüzbaşı Feridun Erman da, bu sözleri doğrulayan şekilde konuşmuştu. Gürcan'ın heyecan içinde Gürcan'ın yaptığı konuşmasının tesiriyle ayağa kalkan subaylar:

"- Süvariler süvari grubuna, tankçılar tank taburuna!.." emrini, itirazsız yerine getirmek üzere dağılmışlardı.

Harp Okulu öğrencisi ve Talat Aydemir'in damadı Atilla Altugan anlatıyor:

"Benim görevim Radyoevi'nin işgali ve ondan sonra da Talat Albayın yanında muhafazalığını ve irtibat subaylığını yapmaktı. Ben o gün dahili elbiselerimi giydim ve oradan bir arabaya binip, Tank Okuluna gittim. Askerleri kaldırdık. Cephaneliği açamadık, kilidi kırdık. Omuzumuza alabildiğimiz kadar uçaksavar ve diğer mermileri aldık. Hemen garaja koştuk. Askerlerle uğraşmaya zamanımız yoktu. Bir teğmen arkadaşımız hemen bir tankın içine girdi. Tankı çalıştırdık. O arada 2 tank daha hazır oldu. Biz, 3 tank hemen Radyoevi'ne doğru hareket ettik."

Saat 11.00'de 3 tank, gecenin karanlığını yararak Ankara caddelerini arşınlarken Talat Aydemir evde heyecanlı ve sabırsızdı. Vakit geceyarısına yaklaşırken 15 aydır gardrobunda bekleyen albay üniformasını giydi ve yanındakilere :

"Şu ana kadar Hükümet haber almadığına göre bu iş bitmiştir." dedi.

T.Aydemir böyle düşünmekteydi. Oysa aynı saatlerde harekât haberi, hiç umulmadık bir yerlerden Hükümete sızıyordu.

Harekât Saati ve Günü Daha Başlamadan İspiyon Ediliyor...

Haberi dolaylı da olsa duyuran; o anda evinde milletvekili arkadaşlarıyla oturmakta olan bir başka eski ihtilâlci albaydı:

Alparslan Türkeş anlatıyor:

"Benim dairemin altında oturan emekli bir kurmay albay var. Amerikan Yardım Kurulu'nda çalışıyor. O bana uğradı. 'Ben Amerikalılardan duydum. Talat Aydemir bu akşam ihtilâl yapacak. Sen evde bulunma. Ne olur ne olmaz' dedi. Bunun üzerine o milletvekilleri hemen 'Biz de Ankara dışına mı çıksak' deyip kalkıp gittiler. O sırada CKMP koalisyon ortağı. Ve CKMP Genel Başkan Vekili Hasan Dinçer Başbakan Yardımcısı. Dinçer'e haber vermişler. O da İsmet Paşaya telefon etmiş."

İsmet Paşa, aylardır zaten bir tavşan uykusu uyuyordu. İşte beklediği vahim haber gelmişti. Ama baskını da zamanında haber

almıştı. Bir anda Pembe Köşk'ün bütün ışıkları yanıverdi.

Tüm bunlardan habersiz olan ihtilâlcilerin karargâhı, Harp Okulunda öğrenci koğuşundan ayrılan Yüzbaşı Feridun Erman, Üsteğmen İlhan Baş, Özkat Tansel, Ferit Kelecek, Savaş Kilimci, Erol Akkıvılcım, Metin Turgan, Hasan Bilici ve Atilla Altugan, okulun altındaki Tank Taburuna inmişler ve bölükleri de alarma geçirmişlerdi.

Saat 12.00'ye doğru, Üsteğmen İlhan Baş'ın idaresinde iki tank, şehre doğru hareket etmişti. Öndeki tankta, İlhan Baş ile birlikte Aydemir'in kızının nişanlısı, Tank Teğmeni Atilla Altugan bulunuyordu. Arkadaki tankta ise Üsteğmen Ferit Kelecek vardı. İlk iki tankın gidişiyle alarma geçen taburun diğer tankları da genç subayların idaresinde, gelişi güzel şehrin muhtelif yerlerine doğru harekete geçmişlerdi. Yüzbaşı Feridun Erman ile diğer subayların emirlerini uykulu gözlerle dinleyen tank şöförü erler, birliklerinin gerçek bir alarma geçtiğine inanmışlardı.

Ancak Yüzbaşı Erman, ikinci bölüğün nöbetçi Assubayı Cavit Ongan'ın mukavemetiyle karşılaşmış, assubay, Feridun Erman'a:

"- Yüzbaşım sizi tanımıyorum." diyerek itaat etmemişti.

Yüzbaşı Erman, bu arada Tank Taburunun birinci takım komutanı Teğmen Erol Akkıvılcım ile keşif bölük takım komutanı Savaş Kilimci'nin yardımıyla, tabur nöbetçi subayı istihkâm Üsteğmen Selahattin Öktem'i enterne etmiş bulunuyordu. Taburun cephaneliği kırılmış, 10361 adet 7.9 mm.lik sivri fişek, 7005 adet 1143 mm.lik makineli tüfek fişeği, 30 adet 9 mm.lik tabanca fişeği alınarak tankların mermi ikmali yapılmıştı. 11 adet M-47 tankı ile 3 adet M-24 tankı 42'er bindirilerek yola çıkarılmıştı.

Turgut Saltoğlu, Münip Tepeci, Mustafa Karazeybek, Tezcan Özalgın ile birlikte bir jeeple süvari grubuna giden Üsteğmen Ergin Osmanağaoğlu, doğruca karargâh bölüğünün koğuşuna gitmişti. Nöbetçi assubay ve erlere:

"- Arkadaşlar, Türk Silahlı Kuvvetleri idareye el koydu. Bölük Komutanınız benim. Birinci Takım Komutanınız Teğmen Mustafa Karazeybek, İkinci Takım Komutanınız Salim Bayraktar'dır." demiş ve "*at bin*" komutuyla bölüğü harekete geçirmişti. Erat, takımlar halinde şehre doğru sevk edilmiş, bir bölük süvari ise Muhafız Alayının bulunduğu Çankaya istikâmetine sevk edilmişti. Koğuştaki konuşması ile subayları harekete geçiren Fethi Gürcan, Yüzbaşı Mehmet Gül ve Sedat Ünal'la birlikte, Eğitim Kurulu Silah Grubun-

dan 4 adet thompson tabanca alarak süvari grubuna gitmişti. Gürcan'ın öncülük ettiği kursiyer ve emekli subaylar, süvari birliğini alarma geçirmişler, birliğin dışarıyla irtibatını kesmek için telsiz tahrip edilmiş, telefon hatları koparılmıştı.

Üsteğmen İlhan Baş,

Radyo spikerinin korku ile kekelediğini görünce...

Üsteğmen İlhan Baş'ın idaresindeki tank, gece yarısı sinemadan veya gazinodan dönen Ankaralıların tecessüs dolu bakışları önünde Yenişehir'den geçerek hiçbir mukavemetle karşılaşmadan radyoevinin önüne kadar gelmişti. İlhan Baş ile Atilla Altugan burada, plan gereği trafik kıtasını komuta etmek üzere kendilerini bekleyen emekli Kurmay Albay Yaşar Başaran'la buluşarak kapıda nöbetçi bulunan jandarma eri İsmet Karcan'ın silahını alarak içeri girdiler.

Ankara Radyosunun yayını sona ermiş, nöbetçi spiker Müberra Yetkin evine gitmek üzere hazırlığa başlamıştı. Elinde tabancayla yayın odasına giren Üsteğmen İlhan Baş, spiker hanıma Fethi Gürcan'dan aldığı anonsun yazılı olduğu kağıdı uzatarak sert bir ifadeyle okunmasını emretmiş, spiker şaşkınlık ve heyecan içinde yayının sona erdiğini söylemişti. Yaşar Başaran spikerin korku ile kekelediğini görünce, üsteğmenden okumanısı istemiş ve İlhan Baş 00.12'de Ankara radyosundan şu anonsu okumaya başlamıştı:

"- Dikkat dikkat, şimdi Türk Silahlı Kuvvetleri İhtilâl Genel Karargâhının bildirisini dinleyeceksiniz.
Büyük Türk Milletine:
1. Gayesi ve vazifesi milletimizin kurtancısı ve cumhurlyetimizin koruyucusu, Büyük Atatürk'ün ilkeleri ve çizdiği yolda yürümek ve milletimizi çağdaş uygarlık seviyesine ulaştıracak refah, huzur ve güvenlik içinde yaşatmak olan Büyük Millet Meclisi ve onun Hükümetlerinin, mevcut anayasa ve kanunlan hiçe sayarak, partizan bir zihniyetle hareket etmeleri sonucunda ekonomik, sosyal ve politika hayatımızı tamamen felce uğratmışlar, millet ve devletimizin bekasını tehlikeye düşürmüşlerdlr. Durumu çok yakından ve hassasiyetle izleyen Türk Silahlı Kuvvetleri bu şartlar altında Büyük Milletimizin isteklerine uygun olarak ve bunu milli görev bilerek idareye el koymak zorunda kalmıştır.
2. Türk Silahlı Kuvvetlerl, tamamen Atatürk ilkelerine bağlı ola-

rak milletimizin muhtaç olduğu kuvvetli, istikrarlı, devrimci ve demokratik Cumhuriyet idaresini kuracak ve memleketi amacına ulaştıracaktır.

Bu amaç, Türk milletinin refahı, huzuru, hızla çağdaş uygarlık seviyesine yükselmesi, eşitlik, bütünlük, birlik ve güven içinde milli şeref ve haysiyetle bütün hürriyetlerine sahip olarak barış içinde yaşamasıdır.

3. Bu maksatla, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu feshedilmiştir. Bütün siyasi partiler ile siyasi partilere bağlı veya siyasi mahiyette olan bütün dernekler kapatılmış ve her türlü siyasi faaliyet men edilmiştir.

4. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde vatandaşlarımızın ve yabancıların mal ve can emniyetleri ile hak ve hürriyetleri mevcut kanunlarımızın dahilinde Türk Silahlı Kuvvetleri ile Emniyet Kuvvetlerinin teminatı altındadır.

5. Birleşmiş Milletler Anayasasına tamamen riayetle mevcut andlaşma ve dayanışmalarımıza sadık kalınacaktır.

6. İdare mekanizması, amirleri ve emniyet teşkilatı mensupları normal vazifelerine devam edecekler, Silahlı Kuvvetler ve Emniyet teşkilatı mensupları idare amirlerine her türlü yardımı yapacaklardır.

7. Büyük Türk Milleti, hiçbir şahıs, zümre ve parti adına hareket etmeyen ve yalnız milletine karşı borçlu olduğu vazifesini yapan, senin Silahlı Kuvvetlerinin zaman zaman yayınlayacağı bildirileri bir vakar, huzur ve güvenlik içinde bekle.

Halâskâr fedailerin, yalnız ve daima senin emrinde ve hizmetindedirler.

Türk Silahlı Kuvvetleri İhtilâl
Genel Karargâhı Adına:
Talat Aydemir

Bildirinin son cümlesindeki "Halâskâr Fedailer" harekâtın şifresiydi. Bunu duyan diğer ihtilâlci birlikler de harekâta katılacakları mesajını almışlardı.

Radyoda, anonsun okunduğu dakikalarda Harp Okulu sükûnet içindeydi. İmtihanlar dolayısıyla saat 24.00'e kadar çalışma izni verildiğinden sınıflarda ve koridorlarda tek tük öğrenciler dolaşıyordu.

Okulun giriş kapısında bulunan nöbetçi subay odasında Yüzbaşı Nihat Şendoğan, Üsteğmen Hadi Kantarcı, yedek teğmen Yekta Başeğmez ile o sıralarda okula çıkmış olan öğretmen yüzbaşı Ahmet Yücetürk oturuyordu. Okul nöbetçi amiri Yarbay Behzat

Tanır ile Alay nöbetçi amiri Binbaşı Selahattin Altınok okulun lokalindeydiler. Harekâtın başlaması ve radyo anonsunun ilanından sonra artık lider ortaya çıkabilirdi.

'- Bu günü gördüm. Artık ölsem de gam yemem.'

Harp Okulu öğrencisi Zihni Çetiner anlatıyor:

"Küçükesat'ta M.Pakoba'nın evinin önünde durduk. Yukarı çıktık. Albay resmi elbisesini giymişti. Biz selam verdik. Selamımızı aldı. *'Allah bugünleri gösterdi.'* dedi. Eşi Şadan Hanımla vedalaştı. Elinde bir radyo vardı ve radyo Aydemir'in bildirisini okuyordu, *'Silahlı Kuvvetler iktidara el koymuştur.'* diye..."

Talat Aydemir Anlatıyor:

"Arkadan Harbiye Marşı çalmaya başlayınca ben şöyle dedim:

'- Bu günü gördüm. Artık ölsem de gam yemem.'

Eşim, çocuklarım sevinç içindeydik. Hemen evdekilerle hellalleşip, Harbiye'ye hareket ettik."

Saat 24.00 sıralarında 59. Er Eğitim Tümeninde görevli olup izinle Ankara'da bulunan Yüzbaşı Nihat Çonguroğlu telaşla okul nöbetçi subay odasına girmiş ve bindiği taksinin lastiğinin patladığından bahisle telefon edilmesi için izin istemişti. İsteği yerine getirilen ve okuldan ayrılan Yüzbaşı Çonguroğlu, birkaç dakika sonra elinde ihtilâl anonsunu okuyan transistörlü bir radyo ile geri dönmüş, nöbetçi subaylar, şaşkınlık ve merak içinde radyoyu dinlerken, bir grup subay odaya girerek, diğerlerine ihtilâlin başladığını bildirmişti. Bunlar 22 Şubatta emekliye ayrılan Yüzbaşı Tevfik Saltoğlu, Üsteğmen Remzi Kılıç, Teğmen Aycan Ünlü ve Erbil Yücelten'di. Nöbetçi yüzbaşı Nihat Şendoğan keyfiyetten nöbetçi amirlerini haberdar etmek üzere yukarıya çıkmıştı. Bu sırada, 22 Şubatçı emekli subaylardan Yarbay Hakkı Sümer, Yarbay Mustafa Pakoba, Yüzbaşı Salim Miman, Üsteğmen Ayhan Öcal okula gelmişlerdi. Bunları Galip Gültekin, Tevfik Ünlüer, Cihat Aksoy ve Hava Binbaşı Necdet Öz takip etmişti. Talat Aydemir, Turgut Alpagut ve Bahtiyar Yalta ise henüz ortalarda yoktu.

Talat Aydemir'in ihtilâle hazırladığı öğrencilerden Önder Aydınlı ve Nezihi Fırat, arkadaşlarını kaldırarak Silahlı Kuvvetlerin yönetime el koymak üzere alarma geçirildiğini söylemişlerdi. Bir grup öğrenci, doğruca 3. Taburun silah deposuna inmişti. Önder

Aydınlı, kapıdaki nöbetçi erin silahını almış depoyu açmaya çalışıyordu. Okul bahçesinde:

"- Beklediğimiz an geldi. Vatanını seven silahını alsın, bizimle gelsin." diye karanlıkta yükselen canhıraş sesler, bütün öğrencileri kaldırmaya yeterli gelmişti. Çığlık ve silah sesleri arasında silahhaneye koşan öğrenciler, kapıları kırarak silahlarını almışlar ve iç bahçede toplanmaya başlamışlardı. Sükûnet içinde bulunan Harp Okulu bir anda, anarşist bir havaya bürünmüş, emir ve komuta, 22 Şubatçı emekli subaylara gelmişti. Radyo açılmış, talebeler hoparlörde İlhan Baş'ın okuduğu ihtilâl anonsunu dinlemişlerdi.

İnönü Hükümetinin Çalışma Bakanı Bülent Ecevit anlatıyor:

"İlk haberler, darbecilerin duruma tamamen hakim oldukları yolundaydı. Onun üzerine biz evde eşimle birlikte beklemeye başladık. Gelip beni götürecekler diye eşime rica ettim, 'Benim için bir bavul hazırla. Biraz çamaşır, giyecek koy. Birkaç kitap, bir iki felsefe kitabı'. Böyle olaylarla karşılaşınca hep Sanskrit çalışmamı yenileme hevesine kapılırım. *'Sanskrit sözlüğümü kitaplarımı koy'* dedim ve beklemeye başladım."

Metin Toker anlatıyor:

"Paşa da uyanmıştı. Pijaması ile koltuğunda oturuyordu. Dinledik radyoyu. Sonra Paşaya haber verdim. Hemen 'Altındaki imza kimin' diye sordu. Talat Aydemir dedim. 'Maskara' dedi. *'Genelkurmay Başkanını ara'* dedi. Genelkurmay Başkanı'nı aradım. Sunay, 22 Şubatın aksine son derece sakindi. *'Metin Bey, Paşa hiç rahatsız olmasın. Biz bu işi hallederiz.'* dedi."

Öte yandan ihtilâlci subaylar, iç bahçede bölüklere ve takımlara ayırdıkları ve görevlerini açıkladıkları öğrencileri, Ankara'ya doğru yola çıkarmışlardı.

Radyoda ise marşlarla birlikte, İlhan Baş ihtilâl anonsunu tekrar ediyordu.

Yarbay Ali Elverdi'nin 23.55'te Çalan Telefonuyla İşler Tersine Gitmeye Başlıyor

"Meclisin ve Radyoevinin önünde tanklar var, komutanım."

Bir Yarbay Tek Başına Tüm Barikatları Aşarak İhtilâlcilerin Kaderini Nasıl Değiştirdi?

Gülhane hastanesinin yanındaki subay lojmanlarından birinde oturan, Ankara Merkez Gamizon Kur. Bşk.Yarbay Ali Elverdi'nin

telefonu saat 23.55'te acı acı çalmıştı. Garnizon Nöbetçi Amiri telefonda:

"- Meclisin ve radyoevinin önünde tanklar var, komutanım." diyordu.

Ali Elverdi, telefonu kapatmış, bu defa kendisi Yenişehir Merkez Bölge Komutanlığını arayarak:

"- Ne oluyor, bir fevkaladelik mi var?" diye sormuştu.

Nöbetçi subay, tankların geçtiğini gördüklerini, fakat birşey anlayamadıklarını söyleyince Elverdi:

"Hemen bana bir jeep gönderin." diyerek radyosunu açmıştı.

Bir yandan giyinmeye çalışan yarbay, Talat Aydemir'in okuttuğu anonsu duyunca sabırsızlanmış, kapının önüne çıkmadan önce evinde bulunan sten makineli tabancayı yanına almıştı. Birkaç dakika sonra, kendisini almaya gelen jeepe atlayarak Meclise gitmiş ve burada mevzilenmiş iki tankı görünce, tanktaki mürettebatı aşağı indirmişti:

"- Ne yapıyorsunuz, kime hizmet ediyorsunuz? Çıldırdınız mı siz?!." diye bağıran Elverdi'yi gören erler, şaşırmışlar ve tankları terk etmişlerdi.

Yanına iki er daha alan yarbay, tekrar jeepe atlayarak şoföre hızla radyoevine gitmesini emretmişti. Bu sırada Kızılay'a inmiş bulunan bir grup Harp Okulu öğrencisi, barikat yapmış ve geçen araçları kontrol altına almıştı. Yarbayın bindiği jeepi görünce durdurdular ve parola sordular. Elverdi, büyük bir asabiyetle arabadan fırlamış ve öğrencilere:

"- Ne parolası? Kimden emir alıyorsunuz?" diye çıkışmış, öğrencilerin şaşkınlığı arasında şoföre *"Sür"* emrini vermişti.

Harbiyeliler Orduevinin önünde de bir barikat kurmuşlardı. Yarbay Elverdi burada da öğrencileri azarlayarak kendisine yol açmış ve radyoevine varmıştı. Jeep'in farları binanın önünde bulunan iki tankı aydınlatmıştı.

Üsteğmen İlhan Baş, masanın sağ köşesine tabancasını bırakmış, mikrofondan ihtilâl anonsunu okuyordu.

Ali Elverdi stüdyoya girer ve: ***"Sen! tutukluyorum"*** diye bağırır.

Elindeki sten tabancası ve iki erle binadan içeri giren kurmay yarbay, kapıda 22 Şubatçı eski Merkez Komutanı Muavini Yaşar Başaran'la karşılaşmıştı. Koridorda Elverdi'nin yukarı çıkışına engel

olmaya çalışan Yaşar Başaran, bunda başarılı olamamış, Harbiyelileri çağırmak üzere binayı terk etmişti. Koşarak merdivenleri tırmanan yarbay, yayının yapıldığı stüdyoya girmişti. Üsteğmen İlhan Baş bir masa başındaki mikrofonun önüne oturmuş, ihtiiâl anonsunu okuyordu. Masanın sağ kenarına tabancasını bırakmıştı. Pürhiddet salona giren Elverdi'yi görünce şaşırdı ve yerinden doğruldu. Yarbay, Üsteğmene:

"- Seni tutukluyorum." diye bağırdı.

İlhan Baş ne yapacağını şaşırmıştı. Yarbay ses tonunu yükselterek devam etti:

"- Seni kim kandırdı?"

Yarbayın yanındaki erler, İlhan Baş'ı dışarı çıkarmışlardı.

Ali Elverdi telaş içinde mikrofon başına geçmiş ve heyecanlı bir tarzda irticalen konuşmaya başlamıştı:

"- Muhterem Türk milleti: Burası Ankara Gamizon Komutanlığı. Ben 28. Tümenin Gamizon Kurmay Başkanıyım. Yarbay Ali Elverdi!.. Tekrar ilan ediyorum, bundan evvel yapılan iş yanlıştı, şimdi düzelttik. Radyoevi tekrar muhafaza altına alındı. Ankara sükûnet ve selamete kavuşturuldu. Bundan evvel yapılan 3.5 tane çapulcunun sergüzeştçi hareketiydi. Bu harekete bu anda son verilmiştir. Birlikler, size hitap ediyorum: Türk ordusu, herkes kışlalarına dönsün ve ikinci emri beklesin. Türkiye Cumhuriyeti şerefli Türk Ordusu, Kara, Hava, Deniz ve Jandarma Komutanlığı, bütün Türk milletine hitap ediyorum. Ordumuza hitap ediyorum. Herkes kışlalarına çekilsin ve istirahate geçsin. Bundan önce yapılmış hareket sergüzeştçilerin hareketinden başka birşey değildir. Türk şerefli ordusunun şerefli subay ve mensupları, derhal yataklarından kalkmış, silahlarına sarılmış, yapılan bu sergüzeştçi harekete son vermiştir. Türk ordusu demokrasinin aşığıdır, milli irade, ordu ve millete husule gelen bizim hepimizin evladımızdır. Biz milli iradenin bekçisiyiz, sonuna kadar kanımızı ve canımızı vermeye daima hazırız. Muhterem Türk milleti: Tekrar ediyorum, bundan önce yapılan hareket yanlış bir harekettir. Bu hareket, onların skandalıyla netice bulmuştur. Türk ordusu duruma hakimdir. Türk ordusu derhal kışlalarına dönecek, emir bekleyecektir. Yayına arada devam edilecektir."

Ali Elverdi, nefes nefese yaptığı bu konuşmadan sonra, yanıbaşında bulduğu plakları çalmaya başlamıştı. Kurmay yarbay, ihti-

lâlcilerin hiçbir müdahalesi ile karşılaşmadan yeniden radyoda konuşmaya başlamıştı:

"Muhterem Türk milleti, size Silahlı Kuvvetlerin sesini duyuruyorum. Silahlı Kuvvetler tamamen duruma hakimdir. Türk Silahlı Kuvvetleri hükümetin emrindedir. Hükümetin icraatına son verilmemiştir. Bundan önceki yayınlar tamamen yalan ve yanlıştır. Hiçbir kimse tevkif edilmemiştir. Hiçbir hükümet mensubu toplanmamıştır. Bu harekete hiçbir ordu mensubu katılmamıştır. Türk ordusu, hükümetinin emrinde olarak bu yapılan isyan hareketini,silah çekme hareketini bastırmış ve iş başına geçmiştir. Birçok rivayetler olabilir, bunların hepsi yalandır. Kan dökülmemiştir. Harekâtı yapanlar, 3-5 çapulcudan ibarettir. Onların da harekâtına son verilmiş ve Türk Silahlı Kuvvetleri duruma hakim olmuştur. Hükümet iş başındadır. Türk Silahlı Kuvvetleri Kara, Deniz, Hava ve Jandarma kuvvetleri, emniyet mensupları hükümetin emrinde ve emir beklemek üzere görev başındadır." (Ali Elverdi'nin radyoda yaptığı 57 dakikalık konuşma oldukça uzundur. Yukarıdaki metinler Mamak Askeri Mahkemesinin gerekçeli kararında yer alan konuşma metninden özetlenmiştir. E.Y.)

Ali Elverdi, yeniden marş plakları koyarak yayına devam etmişti. Kurmay yarbayın konuşması tesadüfen radyosunu açmış olanları heyecan ve şaşkınlık içinde bırakmıştı. İhtilâle katılanlar dahi tereddüte düşmüşler, bir moral bozukluğu ile oldukları yerde kalmışlardı.(51)

Merkez Komutanlığında görevli bulunan Albay Murtaza Vodinal, Ali Elverdi'nin radyodaki konuşmasını duyunca bir kıta askerle birlikte radyoevine gitmiş, fakat içeri girince emekli subay Yaşar Başaran ve Şükrü İnanç'la karşılaşmıştı:

"- Ne oluyor?" diye soru soran Murtaza Vodinal'la İnanç, *"22 Şubatçılar ihtilâl yapıyor."* cevabını vermiş, Yaşar Başaran da albayı, tabanca tehdidi ile odalardan birine sokup enterne etmişti.

Merkez Komutanı Albay Orhan Çokdeğer de emrinde olan az sayıdaki eri yanına almış, bu birliği iki kıtaya ayırarak Gençlik Parkından Sıhhiye'ye doğru yola çıkmıştı. Kıtalardan birini Genelkurmay Başkanından emir almak üzere arka yoldan sevk etmişti. Diğer kıta ise Başbakan İnönü'nün evine gidecekti. Fakat bunlar, he-

(51) A.Elverdi'nin radyoevine düzenlediği baskın emrini Genelkurmaydan aldığı da söylenir. E.Y.

deflerine varmadan yoldaki Harbiyeliler tarafından tutuklandılar.

Bu sırada Mustafa Pakoba ve Cemal Özdemir'le beraber Harp Okuluna gitmekte olan Talat Aydemir, jeepte Ali Elverdi'nin radyo konuşmasını duyduğunda yanındakilere:

"- Bizimkiler şimdi alırlar." dedi.

Ancak bu onun için hiç beklemediği ve öldürücü bir darbeydi.

T.Aydemir, Ali Elverdi'nin konuşması devam ederken radyoyu kapattı ve Harp Okuluna geldiler.

İşte Albay, Harp Okuluna kavuşmuş, Generaller de Genelkurmay'da üslenmişlerdi. Şimdi Başkent'te hükümetle isyancılar karşı karşıyaydılar. Silahlar doldurulmuş, nefesler tutulmuş, "Hücum" emri bekleniyordu. Ancak işin ilginç yanı henüz görünürde ne darbeciler, ne de Hükümete bağlı çok sayıda birliğin harekâtı vardı. Herşey bir radyoevi anons stüdyosunun içinde olup bitiyordu.

Saat 02.00 Silahlar Konuşuyor
Radyo Tekrar İhtilâlcilerde

Öte yandan Fethi Gürcan da süvari grubunun bazı birliklerini şehre sevk ettikten sonra Harp Okuluna dönmüştü. Ali Elverdi'nin radyoda konuşmaya başlamasıyla Erol Dinçer'in komutasında bir grup Harbiyeli, radyoevini yeniden ele geçirmek üzere tanklarla şehre gönderilmişti. Yenişehir'de Harbiyelilerle birleşen bu grup, Sıhhiye'de Merkez Komutanı Albay Orhan Çokdeğer'le karşılaşmıştı. Albay Çokdeğer, ihtilâlcilerin radyoevine gitmesine engel olmak istiyordu. Bu yüzden tanklardan birinin üzerinde gördüğü Teğmen Savaş Kilimci ile tartışmıştı. Bunu duyan Erol Dinçer:

"- Hadi ne duruyorsun, bize vakit kaybettiriyorsun, ateş et." diye bağırmış ve tank yola devam etmişti.

İhtilâlciler, radyoevi binası önünde bulunan, az sayıdaki erleri ateş açarak uzaklaştırmışlar, binayı yeniden işgal etmişlerdi. Burada kısa süren ateş teatisinde, inzibat erleri aldıkları emir üzerine havaya ateş açmışlar, fakat talebelerin çokluğu karşısında bulundukları yerleri terk etmişlerdi. Erol Dinçer, birkaç Harbiyeliyle birlikte yayın odasına girmiş ve Ali Elverdi'yi yakalamıştı. *"Yaptığımız bir çapulculuktur."* diye bağıran Elverdi, bir jeeple Harp Okuluna gönderilmişti.

Böylece, Yarbay Elverdi'nin 57 dakika süren anonsu sona er-

miş, radyoevi ikinci defa, saat 02.20'de 21 Mayısçılar tarafından işgal edilmişti.

Bu defa radyo mikrofonunda ihtilâlcilerin anonsunu okuyan, emekli Üsteğmen Erol Dinçer'di. Dinçer şunları söylemişti:

"Türk Silahlı Kuvvetleri İhtilâl Genel Karargâhı iki numaralı tebliği:
1. 21 Mayıs 1963 günü 00 saatten sonra ihtilâl için verilen özel parolayı bilmeyen hiçbir vatandaş sokağa çıkmayacaktır.
2. Aksi hareket eden kim olursa olsun ateş edilecektir. İstanbul, Ankara vilayetlerinde şu andan itibaren örfî idare ilan edilmiştir.
Türk Silahlı Kuvvetleri
İhtilâl Genel Karargâhı"

Anonsta bu defa Talat Aydemir'in ismi okunmamıştı. Dinçer radyoda ihtilâlcilerin anonsunu tekrarladığı sırada, öğrencilerden Hüseyin Korkut ve Saygın Akyazı, Yarbay Ali Elverdi'yi Harp Okuluna götürmüşlerdi. Radyoda yeniden hakim olan 21 Mayısçılar, sevinç içindeydiler.

T.Aydemir Elverdi için:

"Mahkemesi yapıldıktan sonra, kurşuna dizilecek."

Cüneyt Arcayürek, bu ortam için: "Birçok subay giyinmiş evlerinin kapısında duruyorlar, vaziyeti oradan kontrol ediyordı. Talat mı egemen oluyor, öbürü mü? Ona göre gidecek."

Harp Okuluna getirilen Elverdi'yi kapıda Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Cahit Aksoy, Tevfik Ünlüer ve okulda kalmış bulunan Harbiyeliler karşılamıştı. Fethi Gürcan yarbayı görünce, üzerine saldırıp elindeki thompson tabancayı başına vurmak istemiş, fakat elverdi, Gürcan'ın elini tutup şöyle bağırmıştı:

"- Bana bak, başıma indirmek istediğin thompson'u 24 saat içinde ben senin başına çalacağım."

Harbiyeliler de yarbayın etrafını çevirmişler, yüksek sesle bağırmaya başlamışlardı. Öğrenciler: *"Bu adam 22 Şubatta da bize engel olmuştu, yine karşımıza çıktı."* diyorlardı.

Talat Aydemir, aralarına girerek duruma müdahale etmiş:

"Mahkemesi yapıldıktan sonra, bu kurşuna dizilecek."(52) demişti.

(52) Erdoğan Örtülü'ye göre (s.372) Aydemir, A.Elverdi için *"Bunun suçu ağırdır, hemen öldürmeyeceğiz, muhakeme etmemiz lazımdır."* diye yazar.

Büyük bir asabiyet içinde bulunan Ali Elverdi ise söylenenlere kulak asmadan öğrencilere şöyle bağırıyordu:

"- Bu ne biçim çapulcu harekettir. Sizin amiriniz yok mu? Kimdir bu adamlar? Ne yaptığınızın farkında mısınız siz?"

Talat Aydemir, yarbayı iki öğrencinin yardımıyla alıp odalardan birine sokmuştu. Harbiyelilerin odayı terketmesinden sonra, tabancasını çeken Aydemir, telefon ahizesini göstererek Elverdi'ye hitaben:

"- Söyle birliklere teslim olsunlar." diye seslenmişti. Yarbay hırsla cevap verdi:

"- Telefon etmem."

Aydemir'in tabanca tutan eli titriyordu. Namluyu biraz daha yaklaştırarak:

"- Telefon et, yoksa öldürürüm." diye tekrar etmişti.

Elverdi yine aynı cevabı verince kapıda bekleyen öğrencileri çağıran Aydemir:

"- Bunu bir odaya kapatın, kolunu kıpırdatırsa vurun." emrini vermişti.

Turgut Alpagut ve Bahtiyar Yalta Yakalanıyor...

İhtilâl planına göre, Harp Okulu Alay Komutanlığı görevini deruhte edecek olan Turgut Alpagut da, gece radyonun anonsunu duyunca misafir bulunduğu Doktor Paruğ'un evinden ayrılarak emekli subay evlerine gitmiş, Bahtiyar Yalta'yı da yanına alıp Harp Okuluna çıkmıştı. Nöbetçi subay odasında resmi elbiselerini giyen Alpagut'un, Yüzbaşı Nihat Şendoğan'da mermi olmadığını öğrenince ümitsizliği artmıştı. Aslında, kararlaştırılan saate göre gecikmiş olan emekli albay, öğrencilerin gelişi güzel bir tarzda şehre sevk edildiğini anlamış, komuta edecek bir birlik manzarası göremediği için, Bahtiyar Yalta ile okulu terk etmişti. 229. Piyade Alayına hakim olmuş bulunan Yarbay Galip Kazancı, birliğin önünden geçen Tayyar Baransel'in otomobilini durdurarak içeride bulunan T.Alpagut ve Bahtiyar Yalta'yı yakalamıştı. Böylece harekâtın başlangıcından, ihtilâlcilerin iki başı tesirsiz hale getirilmiş oluyordu.

Öğrencilerden Erol Ege ve Zihni Çetiner'le birlikte, Talat Aydemir'i evinden getirmiş olan emekli subay Mustafa Pakoba, nöbetçi subay odasındaki telefon santralinde görev yapmaya baş-

lamıştı. Durumu merak eden subaylar, durmadan Harp Okuluna telefon ederek bilgi almak istiyorlar ve Pakoba'nın sesiyle karşılaşıyorlardı. Talat Aydemir'in ihtilâl yaptığını ve duruma hakim olduğunu bildiren Pakoba, okul komutanı Tuğgeneral Kemal Eken'e de:

"Okul komutanı siz değilsizin, Aydemir'dir." cevabını vermişti.

İhtilâlciler Mermi Peşinde...

İşlerin yolunda gittiğini zanneden ihtilâlcilerin bütün dertleri, mermi temin etmekti. Hepsi bu iş için seferber olmuş, civardaki birliklerden mermi bulmak üzere ihtilâl karargâhından ayrılmışlardı. 22 Şubatta emekliye ayrılan Üsteğmen Ayhan Öcal, öğrencileri Dikmen, Ayrancı ve Meclis istikametine sevk ettikten sonra, mermi bulmak üzere Tank Okuluna gönderilmişti. Bir jeeple süvari grubunun önünden geçerken süvari binbaşı Fikret Akın tarafından durdurulan Ayhan Ocal:

"- Nereye gidiyorsun?" sorusuna, *"Binbaşım, ben 22 Şubatçıyım, elbisemi ilk defa bugün giydim, tank okuluna cephane almaya gidiyorum."* deyince yakalanarak tutuklanmıştı.

Emekli süvari Üsteğmen Turgut Saltoğlu da mermi bulmak amacıyla süvari grubuna gitmiş, Assubay Şükrü Kara'nın yardımıyla cephanelikten iki sandık mermi alarak Harbiyeli öğrencilere dağıtmıştı.

Aydemir'in Ordu Donatım Ana Depo Komutanlığını, ihtilâle hazırlamakla görevlendirdiği emekli Piyade Yabay Hakkı Sümer, harekât gününe kadar pasif kalmasına rağmen radyoda anonsun verilmesi üzerine, resmi elbisesini giyerek Harp Okuluna çıkmıştı. Mustafa Cihangiroğlu ve Aycan Ünlü ile birlikte bir jeeple mermi bulmak üzere civardaki birliklere gitmişti. Harp Okulundaki nöbetçi heyetine:

"Bütün emirleri benden alacaksınız, haberim olmadan araç çıkarılmayacak." diye talimat veren Hakkı Sümer, mevcut bütün askeri araçları ihtilâlcilerin emrine sevk etmişti.

İhtilâlciler, 22 Şubat olaylarından sonra depolara kaldırılmış olan tank cephaneleri ve mermilerini temin etmek için olağanüstü bir gayret sarf etmişlerdi.

Harekâtın başlangıcında, Aydemir'le birlikte Harp Okuluna çıkmış bulunan Hava Binbaşı Cemal Özdemir, Mürted Havaüssüne telefon etmiş, nöbetçi subaydan 4 uçağın kaldırılarak Yenişehir üzerinde uçurulmasını istemişti.

Bu talebin yerine getirilmediğini gören Binbaşı Özdemir, yine aynı yere telefon edip Hava Kuvvetleri Komutanlığı Nöbetçi Amiri olduğunu bildirerek:

"- Uçakların kalkması neden gecikti?" diye sormuş, nöbetçi subay:

"Üs komutanının emri olmadan uçak kaldıramam" cevabını vermişti.

Durumun kötüye gittiğini gören Havacı Binbaşı Harp Okulunu terk ederek Hava Kuvvetlerine gitmişti. Yolda, Harbiyeliler tarafından yakalanmış olan tanıdığı hava subaylarından bazılarını:

"- Bunlar bizdendir, bırakın." diyerek kurtaran Cemal Özdemir, arkadaşlarına ihtilâlcilerin kendisini de yakalayıp Harp Okuluna götürdüklerini söylemişti.

Aydemir'in güvendiği havacılardan, Binbaşı Necdet Öz ve İzzet Köz de uçakların kaldırılmasını sağlamak üzere Maltepe'deki Devlet Hava Meydanları Genel Müdürlüğü binasının telsiz odasına giderek:

"- Merzifondan gelecek jetler nerede kaldı, gelmedi mi?" diye sormuşlardı. Harp Okulunda, ihtilâl lideriyle birlikte uçakların gelmesini bekleyen İzzet Köz, bu sırada Harbiyeliler tarafından enterne edilerek getirilen Kurmay Albay Nahit Özgür'ü görünce:

"Hoş geldiniz albayım, siz Hava Kuvvetlerinin dört numaralı adamı olacaksınız." diye iltifatta bulunmuş ve onun yardımını sağlamak istemişti. Binbaşı Necdet Öz de, Kurmay Albay Özgür'ü Aydemir'e takdim ederek, onun Hava Kuvvetleri Komutanlığına getirilmesi ricasında bulunmuştu.

İhtilâlcilerin önem verdikleri birliklerin başında Meclis Muhafız Taburu geliyordu. Burada, Gürcan tarafından teşkilata dahil edilmiş olan akrabası Üsteğmen Kadir Yıldırım, harekât gecesi hiçbir görevi olmadığı halde Tabura gitmişti. O gece, Deniz Üsteğmen Erol Işıltan nöbetçi amiri, Üsteğmen Mehmet Çam da nöbetçi subayı olarak görevli bulunuyordu. Nöbetçi amiri Işıltan da ihtilâlcilerin,

"Bizden" diye tanıdıkları subaylardan biriydi.

Harekâtın başlamasıyla birlikte, Kadir Yıldırım ve Erol Işıltan birliğe alarm vermişti. Civardan tank gürültüleri işitilirken erler kaldırılmış, silahlandırılmış ve mermi dağıtılmıştı. Bu esnada tabur komutanının şoförü, komutanına haber vermek istemiş, fakat nöbetçi amiri Işıltan, erin silahını alarak oradan ayrılmamasını tenbih etmişti. Kadir Yıldırım da emri dinlemek istemeyen şoföre, elindeki thompson silahı tevcih ederek:

"- Ayrılırsan seni gebertirim." diye bağırmıştı. Telefona da hakim olan iki subay, dışarıya telefon edilmesini önlemişlerdi. Durumdan şüphelenen nöbetçi subay Mehmet Çam, Erol Işıltan'ın komutana haber vermemesi üzerine:

"Sen bildirmezsen, ben telefon edeceğim." diye ikazda bulunmuş, nöbetçi amiri de telefonla, komutana, civarlarında anormal olayların meydana geldiğini, karışık bir durum olduğunu bildirmişti.

Subayların birliğe gelmeleri için, servis arabası çıkarılmasına da engel olan Işıltan, taburun sevk ve idaresini tamamiyle Üsteğmen Kadir Yıldırım'a terk etmişti. Bir ara nizamiyeye gelen Fethi Gürcan'la konuşan Kadir Yıldırım, silah ve mermi temini için etrafındakilere emir vermiş iki çavuş tarafından getirilen thompson tabancalar ve şarjörler, kısa bir zaman içinde nizamiyeye gelen Harp Okulu öğrencilerine dağıtılmıştı. Durumu gören nöbetçi subayı Mehmet Çam, Erol Işıltan'ı tekrar ikaz etmek istemiş, fakat:

"- Sen bu işlere kanşma, sana verdiğim mıntıkada dolaş" cevabını almıştı. Bu arada, ihtilâlcilerin emrindeki bir süvari bölüğü Çankaya Köşkü'nü sarmak üzere, Kadir Yıldırım tarafından Meclis nizamiyesinden geçirilmişti.

Subayların kararsız ve telaşlı hallerini gören tabur erleri de şaşkınlık içindeydiler. Bunu hisseden Kadir Yıldırım, eratı toplamış:

"- Bana güvenmiyor musunuz? Ben size güveniyorum. Size Harbiyeliler komuta edecek, nöbetçi amiri bana yetki verdi." diye hitap etmiş, kara ve deniz takımından bir bölüğü Harbiyelilerin emrine vermişti.

Şehre inmiş bulunan Harp Okulu öğrencileri, Ankara'nın önemli merkezlerini dışarıdan tutmuşlardı. Okulun 2. sınıf öğrencilerinden kurulmuş olan 3. Tabura bu görev verilmişti.

Genelkurmay Önündeki Mevzilerden Ateş Açılıyor

Nihayet Genelkurmay da toparlanmış ve ilk şaşkınlığı üzerinden atıp, harekete geçmişti. Orgeneral Sunay önce 3 ordunun komutanlarını aradı. Hükümete bağlılıklarını kontrol etti. 3'ü de sağlamdı. Radyoyu susturmak için Etimesgut vericisine kuvvet sevk edildi. Muhafız Alayının 2 bölüğü de Kızılay'a indirildi. Şimde Başkent adeta 2'ye bölünmüş gibiydi. Bakanlıklarla Çankaya arası Hükümetin elindeydi. Bakanlıklarla Ulus arası ise isyancıların.

Sınır Bakanlıklarda çizilmişti. Silahlar da Bakanlıklarda patladı. Başkent bir anda savaş meydanına döndü.

Yüzbaşı Nihat Çonguroğlu:

"Türk Silahlı Kuvvetleri duruma hakimdir. Bu nöbet görevinden dönecek bir Harbiyeli düşünemiyorum." diyerek şehre doğru harekete geçirdiği 9. Bölük, Genel Kurmay binası önüne gelince ateşle karşılaşmıştı. Burada mevzilendirilmiş bulunan, hükümete bağlı birliğin erleri, havaya ateş ederek Harbiyelileri durdurmak istemişlerdi. Öğrenciler, beklemedikleri bir olay karşısında dağılmış, bir kısmı ateşe karşılık vermişti. Tekrar toplanan 9. Bölüğe mensup Harbiyeliler, radyoevine doğru yola çıkmışlardı.

Emekli Üsteğmen Remzi Kılıç komutasında, Kızılay'daki ana yolları tutmakla görevlendirilen 10. Bölük, Kara Kuvvetleri binası önünde üç takıma ayrılarak mevzilenmişti. Yollarda barikat kuran öğrenciler, parola bilmeyen subayları veya tanıdıkları sivilleri, enterne edip Harp Okuluna gönderiyorlardı. Yarbay Ali Elverdi'nin radoyadaki konuşmasını duyan pek çok subay, apar topar evini terk etmiş, fakat yolları tutmuş Harbiyelilerle karşılaşmıştı.

"- Ne yapıyorsunuz, memleketi uçuruma sürüklemeyin."

10. Bölük öğrencileri parolayı bilmeyen subayları Harp Okuluna götürüyorlardı. Yücel Başaran, Ahmet Kıran, Tezcan Öndemir'den Güngör Kanbaş, Turhan Polatkonak, Bileda Yala, Rasim Okumuş, Aytekin Karakuş, Ergun Karlı, Aclan Yeter, Kaya Kucur, Aydın Boyacıgiller isimli öğrenciler içlerinde bir general bulunan birçok subayı okula götürerek enterne etmişlerdi. Civarda yakalanan ve Harbiye'ye götürülen subay ve sivillerin sayısı yüzü bul-

muştu. Bunlar arasında, Emniyet Genel Müdürü İhsan Aras da vardı. Bir taksiyle görevi başına gitmeye çalışan İhsan Aras, Harbiyeliler tarafından çevrilince genç talebelere:

"- Ne yapıyorsunuz, memleketi uçuruma sürüklemeyin." diye hitap etmiş, fakat tartaklanarak aynı taksiyle Harp Okuluna götürülmüştü. Aydemir'in odasına alınan ve iltifat gören İhsan Aras, yardım teklifini reddedince nezaret altına alınmıştı.

Saat 02.30'dan sonra, okulun gazinosunda enterne edilen subay ve sivillere:

"- Kimseye birşey söylememek, doğruca evlerine gitmek." şartıyla izin verileceği bildirildi. Kısa bir süre sonra bir otobüs, enterne edilen şahısların bir kısmını evlerine bırakmak üzere okuldan ayrılmıştı. Bu karışıklık içinde Ali Eleverdi de getirilirken öğrendiği parolayı söyleye söyleye Harp Okulundan rahatlıkla çıkmıştı.

Bu durum Harp Okulu öğrencisi Zihni Çetiner tarafından şöyle değerlendirilmekteydi.

"Hiçbirine dokunmayacaksınız. Ellerinden silahlarını almayacaksınız. Hiçbir Türk subayının silahı belinden alınmaz. Komutanlarınıza saygılı davranın, dedi. Biz de saygılı davrandık. Ağırladık ve sonra da serbest bıraktık. O serbest bıraktırdığı subaylar sabah birliklerinin başında Harp Okulunu kuşattı. Pazarlık şansını da kaybetti. İyi bir örgütçü, iyi bir komutan, iyi bir eğitimciydi ama iyi bir ihtilâlci değildi. İyi ihtilâlci acımasız olur. Başını koyduğun yerde, baş almayı da bileceksin."

T.Aydemir, 22 Şubatta da Cumhurbaşkanlığı Köşk'ünde tüm devlet üst düzeyinin ve komutanlarının bir arada bulunduğu heyeti, Fethi Gürcan'ın uyarılarına rağmen salıvermişti. 21 Mayısta da benzeri tutum içindeydi. Harp Okulu öğrencilerinin toplayıp getirdiği üst rütbeli subaylar ve generalleri sersbest bırakmaktaydı. Bu tutum, taraftarları açısından büyük bir yanlışlık olarak değerlendirilmiştir.

F.Gürcan, Öğrencisi Önder Aydınlı'ya Verdiği Emirle

GKB Cevdet Sunay 2. Başkan Memduh Tağmaç ve KKK Ali Keskiner'i Harp Okuluna Getirmesini İstiyor.

Sadece 2. sınıf öğrencilerinin şehre indirilmesi, 1. sınıf öğrencisi olan 2. Taburda karışıklığa yol açmıştı. İç bahçede bekletilen, bu öğrencilerden bir kısmı, kendilerine verilen "İhtiyat" görevini

iyi karşılamayarak bağırmaya başlamışlardı. Heyecan içinde sağa sola koşuşan bu öğrencilerdeki hoşnutsuzluğu gören emekli subaylar, okulun hoparlöründe onlara hitap etmişler, gürültü yapmazlarsa, şehre gönderileceklerini bildirmişlerdi. Bu tabur, daha sonra okuldan çıkarılarak şehre uzanan koruluğun batı ve doğu kesimlerinde mevzilendirilmişti.

Harbiyelilerin, takımlar halinde şehre yollandığı saatlerde Fethi Gürcan, en güvendiği öğrencilerden Öder Aydınlı'ya, Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay, 2. başkan Memduh Tağmaç ve Kara Kuvvetleri Komutanı Ali Keskiner'in okula getirilmesi görevini vermişti. Önder Aydınlı yanına Nurtekin Gürsoy, Gülağa Karadağ, Kemal Ülkütanak, Şerafettin Şeker, Ertuğrul Ayyürek, Ümmet Sarı, Salim Korkmaz, Yenalp Kunuralp ve Suha Okyay isimli arkadaşlarını alarak, bir Dodge araba ile Cevdet Sunay'ın evine gitmek üzere yola çıktılar. Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay ile Kara Kuvvetleri Komutanı Ali Keskiner aynı apartmanda oturuyorlardı. C.Sunay'ın evine doğru hareket eden öğrenciler Milli Savunma Bakanlığının önünden geçerlerken, burada mevzilenmiş olan hükümete bağlı kuvvetlerin ateşine maruz kalmışlar ve ellerindeki thomson tabancaları kullanarak buna karşılık vermişlerdi. Çatışma kısa sürdü ve öğrenciler hükümet kuvvetlerinin elinden kurtularak Orgeneral Cevdet Sunay'ın evinin önüne geldiler. Önder Aydınlı yanına Kemal Ülkütanak ile Ümmet Sarı'ya aldıktan sonra yukarı çıktılar ve Genelkurmay Başkanının oturmakta olduğu dairenin zilini çaldılar. Kapıyı Genelkurmay Başkanının eşi Atıfet Sunay açmıştı, yanında kızı ve gelini bulunuyorlardı. Önder Aydınlı kendilerine şöyle dedi:

"- Paşamı alıp Harbiyeye götüreceğiz. Bütün Türkiye'de Silahlı Kuvvetlerin harekâtı başlamıştır. Kendisine görev vereceğiz!"

Önder Aydınlı, Ümmet Sarı ve Kemal Ülkütanak, Sunay'a ait dairenin zilini çalmışlar, kapıyı açan bayan Atıfet Sunay'a:

"- Paşa evde mi?" diye sormuşlardı.

Sunay'ın eşi, kocasının evde olmadığını söyleyinci silahlı öğrenciler içeri girerek odaları aramaya başlamışlardı. Cevdet Sunay evde yoktu. Harbiyelilerin bu davranışını gören bayan Sunay telaşlanmış, apartmanın holüne çıkarak bağırmaya başlamıştı. Gürültü üzerine, kapıya çıkan General Ali Keskiner'in oğlu doktor teğmen Hasan Keskiner, Harbiyelilerle karşılaşmıştı:

"- Paşalan götürüyorlar" diye bağıran ve fenalık geçiren Sunay'ın eşini teselliye çalışan genç doktor, öğrencilere:

"- Ne istiyorsunuz?" diye sormuş, onlar da *"Cevdet Paşayı alacağız, emir aldık, ölüsünü dirisini götüreceğiz."* demişlerdi.

Tağmaç'ın Arkasından Mermi Yağıyor...

Bu arada parolayı söylemeyen Keskiner'in oğlu da yaka paça evden çıkarılarak askeri araca bindirilmişti. Bu sırada oradan geçmekte olan Merkez Komutanı Orhan Çokdeğer'in yaveri binbaşı Kamil Marmaralı duruma müdahale ederek, Hasan Keksiner'i öğrencilerin elinden kurtarmak istemişti. Fakat öğrenciler onu da tutuklayarak, Harbiyeye döndüler.

Apartmanda aradıklarını bulamayan Harbiyeliler, sokağa çıktıkları sırada Genelkurmay İkinci Başkanı Memduh Tağmaç, Sunay'ın evine gelmek isterken Emekli Sandığı binasının önünde, öğrencileri karşısında gördü.

Harbiyeliler "Paşaya bakın!" diyerek ardaşlarını ikaz etti. Cevdet Sunay'ın evine doğru gelen general Genelkurmay 2. Başkanı Korgeneral Memduh Tağmaç'tı. Öğrencilerin *"Paşaya bakın!"* diye bağırmaları üzerine duraklamıştı. Önder Aydınlı Memduh Tağmaç'a parolayı sordu. Genelkurmay 2. Başkanı parolayı bilmediği için geri dönerek hızla Genelkurmaya doğru koşmaya başladı.

Öğrenciler de arkasından silahlarını ateşleyerek onu takip etmeye başladılar. Bu sırada Milli Savunma Bakanlığı önünde mevzilenmiş erlere, Harbiyelilerin ateş ederek kendilerine doğru koşmaları üzerine erler de "ateş" emri verildi. Karşı tarafta hükümete bağlı subaylar öğrencilere *"Teslim olun"* diye bağırıyorlardı. Harp Okullular ateş karşısında siper alıp karşılık verdiler. Ankara'nın ana caddelerinden birinde meydana gelen bu ateş teatisinde, bir er şehit düştü. Harbiyelilerden Ertuğrul Akyürek adlı öğrenci de serseri bir kurşunla yaralandı. Ancak Tağmaç'da bu karamboldan kendini sıyırarak ve Genelkurmay Başkanlığına gitti.

Öğrencilerin Genelkurmay Başkanı ile Kara Kuvvetleri Komutanını tutuklayamamış olmaları İhtilâl Genel Karargâhında iyi karşılanmamıştı. Zira iki generalin tutuklandıklarına dair İhtilâl Genel Karargâhının bildirisi hazırlanmış vaziyette bekleniyordu. Talat Aydemir, öğrencilerin tutukladıkları Hasan Keskiner ile binbaşı Kamil

Marmaralı'yı da bir süre sorguya çektikten sonra salıverdi.

Öte yandan iki taraf arasındaki kaos tam hızla sürmektedir. 229. Piyade Alayı da, ihtilâlcilerin harekât öncesinde faaliyet gösterdikleri birliklerden biriydi. Emekli Yarbay Rıfkı Erten aracılığıyla, elde edilmiş birkaç subay, harekât gecesi topluca Alaya giderek birlikleri alarma geçirmişlerdi.

Rıfkı Erten, 29 Mayıs günü saat 23.30'da, Eskişehir-Konya yol kavşağı olan Yonca Yaprağı mevkiinde, teşkilata dahil edilen birlik subaylarından binbaşı Hüsamettin Paksoy, emekli Yüzbaşı Nihat Sertöz, emekli Teğmen Tevfik Ecemiş, Hakim Üsteğmen Ziya Gökalp Pusat ile buluşarak Alaya baskın yapmışlardı. Nöbetçi amiri binbaşı Elman Gençer'e:

"- Silahlı Kuvvetler alarma geçti. Derhal alaya alarm veriniz." diye kesin ve sert bir dille hitap eden Rıfkı Erten, arkadaşlarını bölüklere yollamıştı. Nöbetçi amiri büyük bir şaşkınlık içinde, yanında bulunan nöbetçi subayı Yılmaz Ataklı'ya alaya alarm verilmesini emretmişti. Böylece 229. Piyade Alayı da ihtilâlciler tarafından elde edilmiş bulunuyordu. Kısa bir zaman içinde hazırlanan bölüklerden birini, emekli Subay Nihat Sertöz alarak Yenimahalle'deki köprü başına doğru yola çıkmış ve buradaki 2. durağı tutmuştu. Bir bölük Yonca Yaprağını, diğer bir bölük de Çiftlik yolunu tutmak üzere harekete geçmişti. Nöbetçi amiri Elmas Gençer'in izni ile depodan beş sandık mermi çıkaran Hüsamettin Paksoy da iki sandığının bölüklere dağıtılmasını temin etmişti.

"Yarbayım olay bildiğiniz gibi değil. Kendinizi ateşe atmayın."

Bölüklerin sevki sırasında, Alay Komutanı Muavini Yarbay Galip Kazancıoğlu gelmiş, emekli subayların birliğe hakim olduklarını görünce, eski arkadaşı Rıfkı Erten'le tartışmaya tutuşmuştu. Emekli Yarbay Erten, Silahlı Kuvvetlerin alarm verdiklerinden bahsederek, komutanın bir teşebbüse girişmesine engel olmak istiyordu. Yarbay Kazancıoğlu:

"- Tabancamı alıp geleyim." diyerek uzaklaşmak istemiş, fakat Rıfkı Erten,:

"- Ben sana tabancamı veririm. Bizimle çalışmayı kabul edersen gel Alayın komutanı ol." diye teklifte bulunmuş, koluna gire-

rek onu Bahçelievler istikametine götürmeye çalışmıştı. Bu sırada, ihtilâlciler adına çalışan birlik subaylarından Hakim Üsteğmen Ziya Gökalp Pusat da, Yarbay Kazancıoğlu'nun mukavemetini kırmaya çalışarak:

"Yarbayım olay bildiğiniz gibi değil. Kendinizi ateşe atmayın." demişti.

Resmi elbise giymiş olan emekli Teğmen Tevfik Ecemiş de:

"- Çok ileri gitmeyin canınızı yakarız." diye tehditte bulunmuştu. Alay Komutan Muavinine enterne edildiği bir sırada, 28. Tümen Komutanı Tuğgeneral Nuri Hazer birliğe gelmiş, ihtilâlci subaylar tehlikeyi sezerek alayı terk etmişlerdi. Ancak, birliğin büyük bir kısım şehirde, emekli subayların emrinde bulunuyordu. Rıfkı Erten, Üsteğmen Gökalp Pusat'ı Harp Okuluna yollamış, Talat Aydemir alayın göreve çıkarıldığını böylece öğrenmişti.

Alayın destek bölüğü ile, İstanbul asfaltındaki yolu tutan Teğmen Metin Akpınar da burada sabaha kadar, ihtilâlciler hesabına görev yapmıştı.

Rıfkı Erten, bir jeeple Çiftlik ve Yenimahalle yolunda mevzilenmiş birlikleri teftişe gitmiş, fakat radyoda Ali Elverdi'nin konuşmasını duyunca Harp Okuluna çıkmıştı. Harp Tarihi binası önünde Talat Aydemir'le buluşan Rıfkı Erten, durumu kontrol için tekrar şehre dönmüştü.

Tank Tb. K. Albay Şükrü Sönmezsoy'a Zorla Yazdırılan Pusula

"Tank mürettebatı inecek ve birliğe katılacak. Her tankta birer er kalacak." İmza **Ş.S.**

Zırhlı Birlikler Okulu Komutanı Kurmay Albay Şükrü Sönmezsoy, gece yarısından sonra kendisine gönderilen bir araç ile okula gitmek istemiş, fakat yolda iki Harbiyeli tarafından çevrilerek parola sorulmuştu. Parolayı bilmeyen Albay, öğrenciler tarafından Harp Okuluna çıkarılırken bir deniz ile bir hava subayının da enterne edilerek götürülmesi sırasında doğan karışıklıktan faydalanmış, yakında bulunan birliğe ulaşmayı başarmıştı. Sönmezsoy derhal Genelkurmay Başkanlığını aramış, 2. Başkan Korgeneral Memduh Tağmaç'tan emir istemişti. Ancak, birliğinde bulunan 26 tanktan 14'ü, ihtilâlciler tarafından kaçırılmıştı. Tank Tabur Komutanı Binbaşı Lütfullah Akman ile birlikte, 3 tankı harekete geçiren komu-

tan bunlardan birini de kendi idaresine almıştı. Fakat okulun civarında dolaşan, Harbiyeli öğrencilerden bir grup tankı kuşatarak Alayı enterne edip Harp Okuluna götürmüşlerdi. Okulda bir odaya alınan Albay Sönmezsoy, biraz sonra içeriye giren Yarbay Sümer'in tehdidiyle karşılaşmıştı. Hakkı Sümer, albaydan tabancasını istemiş, red cevabı alınca tehdide başvurmuştu. Sönmezsoy etrafını çevirmiş olan silahlı öğrencilerin sabırsız bakışları arasında, tabancasının şarjörünü çıkararak ihtilâlci emekli subaya vermişti.

Hakkı Sümer bu defa, okul komutanından, kavşağa gelen tankların mürettebatının tahliye edilmesi için emir vermesini istemişti. Albay bunun imkansız olduğunu anlatmaya çalışarak:

"- Ben böyle bir emir veremem, aslında böyle bir emri onlar dinlemezler." demişti.

Sönmezsoy, tankların başında subayların bulunduğunu da ifade etmiş:

"- Ben elinizde esir bulunuyorum. Esir bir komutanın emrinin yerine getirildiği nerede görülmüştür? Siz gidin işinizi oradaki subay ve assubaylarla halledin." demişti.

Hakkı Sümer ve yanındaki Harbiyeliler, tehditkâr bir tarzda taleplerini tekrar ediyorlardı. Okul komutanı, baskı ve tehdit altında, önüne uzatılan bir kağıda tanklarda kalan Tabur Komutanı Binbaşı Lütfullah Akman'a hitaben:

"- Tank Tb. K. Tank mürettebatı inecek ve birliğe katılacak. Her tankta birer er kalacak. Ş.S." şeklinde bir pusula yazmak zorunda kalmıştı. Yazılı emri alan Hakkı Sümer, bunu öğrencilerden Zihni Çetiner'e vererek Tabur Komutanına götürmesini istemişti. Harbiyeli öğrenci, pusulayı Meclis Muhafız Taburu civarında dolaşan Talat Aydemir'e götürmüş ve onun aracılığıyla tank mürettebatına ulaştırmıştı. Komutanın emrini yerine getiren birliğin, böylece saf dışı bırakılması sağlanıyordu.

Aydemir kısa bir süre sonra döndüğü Harp Okulunda Sönmezsoy'u odasına getirmiş ve ona:

"- Erlerin Harbiyelilerin ricatine engel oluyormuş, buna engel ol." deyince, *"Askerlerim aldıklan emri yapıyorlar. Hem sen bu çılgınlığı yaparken bana mı sordun?"* şeklinde bir soruyla karşılaşmıştı.

Talat Aydemir okul komutanı Şükrü Sönmezsoy'un arkadaşıydı. Onu yumuşatamayacağını anlamış ve:

"- Seni serbest bırakıyorum, herhalde engel olmazsın, aksi hal-

de bu senin için iyi olmaz." diyerek yanından ayrılmıştı. Harp Okulundan ayrılan Albay, binanın yanıbaşında bulunan kıtasına dönmüş ve ihtilâlcilerin ilk harekât yeri olan Zırhlı Birlikler Okulu, böylece harekâttan iki saat sonra hükümete bağlı komutanın emrine girmişti. Zırhlı Birlikler Okuluna telefon eden Talat Aydemir, telefona çıkan nöbetçi amiri Ömer Tekebaş'tan cephane isteğinde bulunmuştu. Bu talebi ve bir öğrencinin cephane için geldiğini, okul komutanı Sönmezsoy'a bildiren binbaşı Tekebaş:

"- Kim telefon etmişse o gelsin, verilecek mermimiz yok." cevabını almıştı.

Ankara'nın ana caddelerini ve kavşak yerlerini tutmuş olan ihtilâlci grupların, radyonun el değiştirmesi ve bir süre sonra yayının kesilmesi karşısında şaşkınlıkları artmıştı. Şehirde ihtilâl teşebbüsü herkes tarafından duyulmuş, halk sokaklara dökülmüştü. Subaylar birliklerine gitmek için çareler arıyorlardı. Hava Kuvvetleri Komutanlığı ve civarı, tıpkı 22 Şubatta olduğu gibi havacıların kontrolü altına girmişti. Diğer bütün bölgelerde ise emekli subayların sevk ve idare ettiği Harbiyeliler hakimdi.

Bir süvari bölüğü ile Dikmen-Ayrancı yolunu ve Çankaya platformunu tutan süvari Üsteğmen Ergin Karaosmanoğlu, Hariciye Köşkü hizasındaki virajda eratı attan indirip beklemeye koyulmuştu. Bu sırada birliğine gitmek üzere yoldan geçen Muhafız Alay Komutanı Kurmay Albay İsmail Hakkı Bayındır:

"- Bu hangi birliktir? Görevi nedir?" diye sorunca, Üsteğmen Karaosmanoğlu şu cevabı vermişti:

"- Ben bölük komutan vekiliyim. Alarm emri aldım." Albay genç üsteğmeni bileğinden yakalayarak:

"- Bu ne biçim iştir. Size kim emir verdi." diye azarlamış, onu arabası ile götürmek istemişti. bunu gören Teğmen Karazeybek, tabancasını çeker:

"- Ortalığı telaşa vermeyin." tehdidinde bulunmuş, arkadaşının götürülmesine engel olmuştu. Bölükte bir takımın komutasını üzerine alan assubay Salim Bayraktar tabancasını çıkararak Albay Bayındır'a vermiş, Üsteğmen Ergin Karaosmanoğlu da bölüğü birliğe götürmek üzere yola çıkarmıştı. Mevki hastanesi civarında emrindeki birliği nöbetçi çavuşa teslim eden üsteğmen, şehre dönmüştü. Kavaklıdere yol kavşağını, bir bölükle tutmuş olan kursiyer subaylardan Süvari Üsteğmen Muhteşem Erol Aydın, Süvari

Teğmen Mehmet Çilingiroğlu ve Süvari Teğmen Enver Apaydın, Muhafız Alay Komutanı tarafından tutuklanmıştı.

"- Paşam gel teslim ol, yoksa vururum."

Bölüğü terk ettikten sonra Çankaya'dan Meclis önüne inen Süvari Teğmen Mustafa Karazeybek, Genelkurmay binası civarında, öğrencileri iknaya çalışan Okul Komutanı Tuğgeneral Kemal Eken'i görünce yanına giderek:

"- Paşam neden talebeye müdahale ediyorsunuz? Biz bu işte azimliyiz." demişti. Generalin: *"Biz de azimliyiz."* cevabı karşısında yanından ayrılan Teğmen Karazeybek, Harp Tarihi binası önündeki Harbiyelilerin yanına dönmüş, bu sırada uzaklaşmakta olan General Eken'e hitaben:

"- Paşam gel teslim ol, yoksa vururum." diye bağırmıştı. Kemal Eken ise:

"- Gel vur bakalım." şeklinde karşılık verince arkasından yaylım ateş açılmıştı. General, kendisini Genelkurmay garajına giden yol üzerindeki büyük bir taşın arkasına atmıştı.

Bu sırada ortalığı müthiş bir yaylım ateş kaplamıştı. Karazeybek ve yanındaki Harp Okulu Komutanının gizlendiği taşı hedef alarak sürekli şekilde ateş ediyorlardı. General Eken bulunduğu yerde emin değildi, zira sol tarafı açıkta kalmıştı. Buradan isabet almamak için o civarda bulunan askeri araçların arkasına gizlenmek üzere bulunduğu yerden fırladı, fakat henüz birkaç adım atmıştı ki:

"- Vuruldum!" diye bağırarak olduğu yere çöktü. Harp Okulu Komutanı sağ ayağına isabet eden bir kurşunla yaralanmıştı. Harbiyliler yaralanan komutanlarını bir arabaya bindirerek Harp Okuluna götürdüler ve durumu ihtilâl lideri Talat Aydemir'e bildirdiler. T.Aydemir, General Eken'i ilk tedavisi yapıldıktan sonra, serbest bıraktı.

Harp Okulunda enterne edilmiş subaylar, bir taraftan serbest bırakılırken, bir taraftan öğrenciler yollarda parolayı bilmeyen subayları okula getiriyorlardı. Tutuklanarak Harp Okuluna çıkarılan Kurmay Albay Yaşar Karan da Talat Aydemir'e götürülmüş, ihtilâl lideri ona:

"- 22 Şubatta bu işe teşebbüs ettik, bu defa yapacağız. Ancak

Genelkurmay Başkanına git, altı maddelik tebliğimize riayet ettikleri takdirde söz veriyorum, kimsenin kanı akmayacaktır. Aksi halde 15 dakika sonra Genelkurmayı bombardıman edeceğiz." demişti. Yaşar Karan kısa bir zaman sonra serbest bırakılmıştı.

"- Nereye gidiyorsunuz, ne yapıyorsunuz? Bizi çiğnemeden geçemezsiniz."

Fethi Gürcan da Münif Tepeci ile birlikte Meclis ve radyoevi üzerinde bekleyen müteredditt öğrencilerin, morallerini takviyeye çalışacak faaliyete girişmişti. Genelkurmay önünde Harbiyeliler, açtıkları ateşin karşılık görmesi üzerine dağılmışlardı. Çoğu, soğukkanlı bir şekilde düşünmeye başlamış, harekâtın komutanlar tarafından desteklenmediğini anlamıştı. Genelkurmayda toplanan subaylar da genç Harbiyelileri harekâttan vazgeçirmek için her çareye başvurmaya başlamışlardı. Öğrencilerin emrinde bulunan bir tankın önüne çıkan bir albaya bir yarbay onları durdurarak:

"- Nereye gidiyorsunuz, ne yapıyorsunuz? Bizi çiğnemeden geçemezsiniz." diye seslenmişlerdi. Harbiyeliler kararsız ve şaşkınlık içindeydiler. Bu esnada, Genelkurmaydaki subaylar, hoparlörle yaptıkları yayında:

"- Harbiyeliler, teslim olun, derhal birliğinize katılın, yaptığınız hareket doğru değildir." diye anonsa başlamışlardı.

Tank taburu nöbetçi subayı üsteğmen Selahattin Öktem'i tabancayla tehdit edip bir jeepe bindiren ve tankların şehre gitmesini kolaylaştıran Teğmen Savaş Kilimci, etrafındakilere:

"- İhtilâlin başında Talat Aydemir var. Ölüm bahasına da olsa bu sefer başarılı olacağız." demiş, Sıhhiye'de karşılaştığı Kurmay Albay Orhan Çokdeğer'in ikazlarına:

"- Albayım sizi iyi tanıyorum. Tutumunuzu biliyorum. Yolumdan çekilin, yoksa sizi delik deşik ederim." diye cevap vermişti.

"- Yarbayımın göğsünden tabancayı çek, yoksa bütün şarjuru üzerine boşaltırım."

28 Tümen Topçu Komutanı Albay Orhan Alaca, birliklerini mevziye soktuktan sonra, ikinci defa ihtilâlcilerin eline geçtiğinden habersiz bulunduğu radyoevine gitmek istemiş, yolda ihtilâlciler

hesabına çalışan Üsteğmen Zeki Yılmaz ile karşılaşmıştı. Ali Elverdi'yi soran albayı:

"- O Harp Okuluna gitti, siz de oraya gideceksiniz." diyerek enterne eden üsteğmen, onu öğrencilerle okula göndermişti.

İnzibat Komutanlığında görevli bulunan Yarbay Şevket Sönmez'in de radyo evine girmesine Süvari Teğmeni İhsan Şengül engel olmuş, tabancasını çekerek:

"- Yarbayım çekil, biz burayı alacağız, kararlıyız, laf istemiyorum." diye bağırmıştı.

Mustafa Şatıroğlu ile birlikte bir süvari bölüğünü alıp ihtilâle katılan ve Yıldırım Beyazıt Meydanına giden Süvari Yüzbaşı Sedat Ünal, buraya getirdiği bir sandık mermiyi erlere dağıtmış ve bir jeeple Harp Okuluna gitmek isterken Çankaya'da Teğmen Selahattin Kızıldemir tarafından tutuklanmıştı.

229. Piyade Alayından mermi taşıyan, üniformalı emekli süvari Üsteğmen Turgut Saltoğlu ise Zırhlı Birlikler okulunun önünden geçmekteyken Yarbay İbrahim Özteke tarafından durdurulunca tabancasını çekerek kurtulmak istemişti. Fakat, yarbayın şoförü Ertuğrul Yıldırım elindeki thomsonu, emekli üsteğmene doğrultup:

"- Yarbayımın göğsünden tabancayı çek, yoksa bütün şarjuru üzerine boşaltırım." deyince çaresiz kalmış ve tutuklanmıştı.

Bir bölükte Yenimahalleyi tutmuş bulunan emekli Yüzbaşı Nihat Sertöz, oraya yaklaşan ve:

"- Bu 22 Şubatçıdır, emeklidir, yakalayın." diye bağıranlara karşı erata:

"- Süngü tak" emrini vermişti. Fakat bu sefer erler, Nihat Sertöz'ü dinlemeyince subaylar tarafından ele geçirilmişti.

Emekli Üsteğmen Remzi Kılıç ile birlikte yol kavşaklarında dolaşan ve Genelkurmay Başkanlığına gitmek isteyen subaylara engel olan Jandarma Teğmen Abdullah Yılmaz:

"- Biz 22 Şubatçıyız. Halledilmemiş bir meselemiz vardı, onu da halledip sabaha Anıtkabre çelenk koyacağız." diyordu. Genç teğmen, Kurmay Albay Habib Alpay'ın birliği toplayıp kışlaya dönmesi için verdiği emri dinlememiş, fakat eratın dağılması karşısında: *"- Mahvolduk, mahvolduk."* diye söylenmeye başlamıştı.

İhtilâle teşebbüs edenlerin büyük bir kısmı, saat 04.00'e doğru çözülmüştü. Harekâta silahlı kuvvetlerin "ciddi" bir alarmı olduğunu zannederek katılmış olan subaylar ve erler, durumun veha-

metini fark etmişler, etrafın ikazları üzerine başlarındaki ihtilâlcilere itaatsizliğe başlamışlardı.

İhtilâlcilerin İstanbul Radyosu İşgalindeki Fiyasko

Ankara'dan *"Beklenen doğum oldu. Çocuk sıhhatli, gözünüz aydın."* parolasıyla harekâtın başlayacağını öğrenen İstanbul'daki ihtilâlcilerin faal elemanı emekli Kurmay Yarbay Osman Deniz, üniformasını giymiş, tabancasını almış ve İstanbul radyosunun yönetimini ele geçinmeye hazırlanıyordu.

Cevat Kırca ise Küçükçekmece civarındaki Tank Taburunu getirecek olan Yüzbaşı Recep Uslu'yu Topkapı'da karşılamaya hazırlanıyordu. Osman Deniz bu arada Maltepe'deki Zırhlı Tugayı harekete geçirecek olan Ahmet Gücal'a telefon ederek:

"İhtilâl başladı." dedi.

Ankara radyosunda ihtilâl beyannamesini duyan Yüzbaşı Recep Uslu, Yüzbaşı Fevzi Bingöl ve Teğmen Tevfik Sarıkaya, 11.Tank taburuna gitmişlerdi. Heyecan ve telaş içinde, birliği alarma geçiren Yüzbaşı Fevzi Bingöl, Üsteğmen Gündoğan Doğançay'a, 5 tankın da Saraçhane başına gitmesi için emir vermişti. Tanklar, İstanbul'a doğru yola çıkmışlardı. Yeşilköy yol kavşağındaki benzin istasyonunda, açık bulunan radyodan Ali Elverdi'nin Ankara radyosundaki konuşmasını duyan subaylar, jetlerin de gelmediğini görünce, harekâttan vazgeçerek geri dönmüşlerdi. Yüzbaşı Recep Uslu thomson tabancası ile bir taksiye binip Avcılar'daki hava grubuna teslim olmuştu. Birliği harekete geçirmiş olan Fevzi Bingöl, tanklarla telsiz irtibatı kurmuştu. Bu sırada tümen komutanı Süleyman Aşiroğlu, taburu telefonla arayarak durumu öğrenmiş ve yüzbaşı Bingöl'e:

"- Niçin alarm yaptınız?" diye sorunca, *"Radyonun anonsu üzerine..."* cevabını almıştı.

Yola çıkanların Yeşilköy'den geri döndükleri sırada Fevzi Bingöl de durumun aleyhlerinde geliştiğini farkedince Teğmen Ersin Yılmaz'ı tankları yoldan geri çevirmek üzere göndermişti. Radyoda anonsu duyduktan sonra birliğine gelmekte olan Tabur Komutanı Nihat Ogan tank üzerindeki Üsteğmen Gündoğan Doğançay ve Tevfik Sarıkaya ile karşılaşmış, onların geri dönmesinde etkili olmuştu.

Osman Deniz bütün bu olanlardan habersiz olarak İstanbul radyosunu ele geçirmek üzere harekete geçti. Bundan sonra yaşanan ilginç olayları Osman Deniz'den aktaralım:

"20 Mayıs günü için son randevular ve telefon görüşmeleri ayarlanmıştı. Benim genellikle bulunacağım yer olan Mecidiyeköy Shell benzin istasyonu ve 48 37 29 numaralı telefonu herkesçe biliniyordu. Aksaklık veya değişiklik olursa buraya telefon edeceklerdi. Cevat Kırca, Yeşilköy Havaalanı bölgesinde bulunacak ve ilk etapta Edirne asfaltı mihverinden gelecek olan tank taburunun başında bulunacaktı. Yeşilköy Havaalanında Fethi Işıklıtepe ile birlikte emekli subaylardan bir ekip de bulunacaktı. Bir tank bölüğü de Yeşilköy Havaalanında emniyeti sağlayacaktı. O bölgedeki tankçıların temsilcisi durumunda Yüzbaşı Recep Uslu vardı ve Cevat Kırca ile sürekli irtibatdaydı.

Aynı gün öğleden sonra Yarbay Gazi Alankuş Jandarma Alayı'nın katılmayacağını bildirdi. Bu çok can sıkıcı bir olaydı ve geç kalmış bir haberdi. Harbiye bölgesinin emniyet altına alınması ve tecrit edilmesi daha baştan tehlikeye düşüyordu.

İşte hazırlanmış olan planın açılan ilk gediği bu olmuştur. Ve bu gedik bize çok pahalıya mal olacaktır. Harbiye bölgesine en yakın güç olan Jandarma Birliği bir ihmal sonucu yok olmuştu. Jandarma alayını nakledecek sivil kamyonlar çoktan tayin edilen bölgelerde hazırlanmışlardı. Kamyonları temin eden General Selim Türkkan'a artık ihtiyaç kalmadığı haberini ulaştırabildiğimizi hatırlıyorum. Planın dışına çıkarak bu kamyonları yönetecek Turgut Şener ve Vural Koktay'ı da beraberimde bulundurmaya karar verdim.

Evet İstanbul, Ankara anonsa başlamıştı. İstanbul'da neler oluyordu? Demek oluyordu ki Ankara başarıya ilk adımını atmıştı. Şu anda İstanbul'daki ihtilâlcilerin de harekete geçmiş olmaları gerekiyordu. Safi Araç'a kısaca sordum:

'- Diğer arkadaşlannız gelmediğine göre, siz hazırladığınız İhtilâl Konseyi özel mektubunu ancak emniyet kademeleri gelince ordu komutanına verebileceksiniz. Bunu yapabilir misiniz?'

'- Evet, bu görevi her ne olursa olsun yapanm. Ben emniyet kademelerini bekleyeceğim.'

Arabamız hareket halindeydi. Açıkhava Tiyatrosu'nun önündeki alana gelmiştik. Orada önceden irtibat için gönderdiğim taksi bekliyordu. Biz de yanına yanaşıp park ettik. Turgun Şener sivil

elbiseliydi. Ona hemen elbisesini değiştirmesini söyledim.

Spor ve Sergi Sarayı yoluyla radyoevinin yanına kısa süreli park ettik. Radyoevinin yanında iki silahlı nöbetçi dolaşıyordu. Üçümüz arabadan indik ve Safi Araç'a devrettiğimiz özel araç uzaklaştı. Radyoevinin kapısına varınca nöbetçilerden biri yanımıza geldi ve *'Kimi arıyorsunuz?'* diye sordu.

Ben de gayet soğukkanlı:

'- Sen nöbetine devam et, biz içeride bir arkadaşımızı göreceğiz.' karşılığını verdim.

Bu sırada radyoevi bekçisi içeriden kapıyı açtı. Bize hitaben:

'- Kimi istiyorsunuz? Radyoevi paydos oldu.' deyince Turgut Şener'e emir verdim: *'- Sen içeri gir, kapı açık kalsın.'*

Oradaki nöbetçi de içeriye girmesini söyledim, o da girdi. Diğer nöbetçiye de içeri girmesini söyledim, o da girdi. Diğer nöbetçi onbaşı bir şeyler sezinlemiş olacak ki radyoevinin arkasına doğru koşmaya başladı. Ben ve Vural peşinden koştuk. Onbaşının arka yan kapıyı bir anahtarla açmaya çalıştığını gördük. Ona engel olduk ve onbaşıyı da birliğimizde getirerek radyoevine soktuk. Dışarıda, arka tarafta bir nöbetçi daha bulduk; onu da içeri aldık. Radyoevi dışarıdan tamamen temizlenmişti. İçeride koridorda dolaşan bir nöbetçi daha bulduk. O da diğerlerinin yanına getirildi. Müraccat odasında sivil bir polis memuru bulunuyordu. Hiç karşı koymadı, o da ötekilerin yanına getirildi. Böylece 1 polis, 1 bekçi, 4 nöbetçi er ve onbaşı tecrit edilmiş oldu.

Vural Koktay'ın elinde Safi Araç'tan devraldılğımız el radyosu vardı. Radyo sürekli olarak Ankara Radyosu'nun ihtilâl anonsunu tekrarlıyordu. Tecrit ettiğimiz kişilere hitaben dedim ki:

'- Ankara'da ihtilâl başlamıştır. Radyoda dinlediğiniz ihtilâl tebliğidir. Silahlı Kuvvetler içinde bulunduğumuz kötü şartlara son vermek için harekete geçmiştir. Biz de İstanbul'da harekete geçenk ihtilâlci subaylarız. Şu andan itibaren bizim emrimizde olacaksınız. Sizlerle hesaplaşacağımız birşey yok. Silahlarınıza dahi dokunmayacağız. Kötü yöneticilerle görülecek hesabımız var. Birazdan ihtilâlci kuvvetler ve tanklar buraya gelecek. O zaman gerçeği daha iyi göreceksiniz. Hatalı bir harekete girişen cezasını ölmekle ödeyecektir. Artık siz de ihtilâle hizmet edeceksiniz...'

Konuşma tarzım, heyecana kapılan nöbetçi heyetini sakinleştirdi. Polis memuruna dönerek sordum:

'- Nöbetçi olan radyo personeli kimdir?'

'- Üst katta ailesiyle kalan bir radyo teknisyeni var efendim.'

Turgut Şener'e: *'- Bekçi ile beraber yukarı çık ve teknisyeni beraberinde aşağı getir.'* dedim.

Bu sırada amfiye açılan koridor yönünde bir kıta çavuşu belirdi. Ancak belirmesiyle birlikte hızla dönüp uzaklaşması da bir oldu. Onu Vural Koktay'la birlikte yukarıda yakaladık. Kendisi müfrezenin komutanıydı. O da diğerlerinin yanına getirildi, ama huzursuzdu. Huzursuzluğa gerek olmadığını, ihtilâlin başladığını söyledik. Çavuş daha da heyecanlandı, şartlandırılmış olduğu belliydi:

'- Biz sizi tanımıyoruz. Suçlu duruma düşeriz.'

Pek yola gelecek cinsten olmadığı gibi diğerlerini de etkilemeye çalışıyordu. O zaman silahımı çekerek:

'- Daha fazla konuşursan cezanı hayatınla ödersin. Sen ihtilâlin ne demek olduğunu bilmiyorsun galiba!' dediğimde susmayı tercih etti.

Bu süre içinde merdivenlerden aşağıya teknisyen getirildi. Pijamalıydı. Gayet nazik sordu:

'- Buyurun efendim? Beni istemişsiniz.'

'- Silahlı Kuvvetler idareye el koydu. Ankara radyosu bunu ilan ediyor. Biz de İstanbul radyosundan yayına başlayacağız. İstasyonu çalışmaya hazırlayın.'

Nezaketini bozmadan cevap verdi:

'- Ben bir işi yapacak bir teknisyen değilim. Üst katta ailemle oturan bir personelim. Esas bu işle görevli personel evine gitti. Sonra sizi gayet iyi anlıyorum ama ben 27 Mayısta da buradaydım. Subaylarla birlikte tanklar da gelmişti. Teknisyen de evinden getirilmişti.'

Yetkili teknisyenin evini polis biliyordu. Polis ile Üsteğmen Turgut Şener'i onu getirmeleri için görevlendirdim. Evi Nişantaşı'ndaydı. Bir taksiyle alıp geleceklerdi.

Ordu Karargâhı ve Merkez Komutanlığının tamamen tecrit edildiği anlaşılıyordu. Çünkü saat yarımı geçmesine rağmen o yönden bir karşı hareket belirmemişti. Bu arada biz sabırsızlıkla planımızın ikinci safhasını gerçekleştirmek üzere gelecek ihtilâlci kuvvetleri bekliyorduk. Yapacaklarımızı emniyetle ve kolaylıkla başaracaktık. Beklediğimiz güçler gelmezse bizim durumumuzun da tehlikeye gireceği açıktı. Ordu Karargâhı ve Merkez Komutanlığın-

da bulunan arkadaşların da durumu zorlaşacaktı.

Bulunduğumuz amfiden önümüzdeki Harbiye bulvarı görünüyordu. Hem içeriyi, hem de dışarıyı gözaltına almıştık. Dışarıda da herhangi bir hareket yoktu. Şehir gecenin geç saatlerinde sakinleşmişti, etrafa ölüm sessizliği hakimdi. Sessizliği tek bozan ara sıra geçen otobüsler ve taksilerdi.

İstanbul'daki Birlikler Vazgeçiyor

Radyoevindeki huzursuzluk gittikçe artıyordu. Ne gelen bir tank vardı, ne de bir subay... Bu durumu tabii ki bizlerle birlikte oradaki emniyet müfrezesi ve personel de izliyordu. Biz gecikmenin nedenlerini çözmeye çalışırken, karşımızda el pençe divan duranlar, şimdi bizlerle birlikte suçlu olmanın endişeleri içindeydi. Çoğunluktaydılar, buna rağmen suç işlemeye iştirak ediyorlardı!"

Saatlerin 01.00'i geçtiği sıralarda Ayazağa'daki süvari okulunda verilen ziyafetten içkili bir durumda çıkan Yarbay Gazi Alankuş, Yüzbaşı Sabri Sarıyer, Üsteğmen Muzaffer Güney, Teğmen Sefer Sayılır, Teğmen Abdullah Gebeş, Yüzbaşı Orhan Çetinkol'un otomobili ile Harbiye istikametinde yola çıkmışlardır. Üsteğmen Orhan Günday'da bir jandarma teğmeniyle bir taksiye atlayıp onları takip etmişti.

Harbiyede 1.Ordu Komutanlığı karargâhında, nöbetçi subayının odasına giren 5 subay, Silahlı Kuvvetlerin ihtilâl yaptıklarını bildirerek *"Radyoda anons veriliyor"* demişlerdi. Yarbay Alankuş, Ordu nöbetçi amirine çıkıp ihtilâlin başladığını söylemiş ve:

"Kan dökülmemiş, kimseye haber vermeyiniz. Radyoyu açıp dinleyiniz." Nöbetçi amiri, durumdan komutanı haberdar etmek istemiş, fakat Alankuş'un müdahalesi ile karşılaşmıştı. Nöbetçi amiri:

"- Mademki Silahlı Kuvvetler alarma geçti, kıtalarınıza gidin, emir bekleyin." diye direniyordu. İstanbul'daki Ordu Karargâhını ele geçirmek gayesiyle, nöbetçi amirinin kendi emrine girmesini talep eden Yarbay Alankuş, onun telefonla konuşmasını veya dışarıya çıkmasını önlemişti.

Bu sırada 5 subayla birlikte aynı ziyafetten çıkıp Orduevi karşısına gelen Jandarma teğmenleri grubunu Osman Deniz yardıma çağırdı. Onların bir kısmını Radyoevi güvenliği için, diğer bir kıs-

mını da Harbiye'deki Ordu Karargâhında Gazi Alankuş'a yardım etmeleri için gönderdi.

Bundan sonrasını Osman Deniz anlatıyor:

"Jandarma teğmenleri görev yerlerine gittikten kısa bir süre sonra radyoevi polisiyle Turgut Şener döndüler. Turgut:

'- Teknisyen evinde değildi. Eğlenmek için bir yere gitmiş. Oraya da gittik, bulamadık.' dedi.

Bu iyi haber değildi. Artık beklemek ve emniyet kuvvetlerinin gelişiyle güçlenmekten başka çare kalmamıştı. Nasılsa karşı bir hareket yoktu. Karşı devrimcilere bir şans verilmemişti. Böylece karşı devrimin sesi de İstanbul radyosunda saat 04.00'e kadar duyulmayacaktı."

O.Deniz bundan sonra İstanbul'daki durumun değerlendirmesini yaparak, lehte ve aleyhte olanları art arda sıralar. Ancak kaderin cilvesine bakın ki İstanbul radyosunu çalıştıracak bir teknisyenin bulunamaması ve radyonun uzun süre suskun kalması, ihtilâlcilerin harekâtını çökerten başlıca faktörlerden biri olacaktır.

O.Deniz devamla:

"Herhalde harekete geçen ihtilâlci güçleri de tereddüde sevk etmiş olmalı ki beklediğimiz hiçbir güç Harbiye bölgesine gelmedi. Buna rağmen bir süre daha radyoevini elde bulundurmak gerekiyor. Bir gelişme olursa radyoevini yeniden çalıştırmanın çareleri düşünülebilir. En kötü sonuç karşı güçlerin harekete geçip bir baskınla bizi etkisiz hale getirmeleri olacak.

Çavuş tokadın sarsıntısı içinde tabancasını çekti:

Bir süre daha beklemeyi kararlaştırdık. Bu arada radyoevi içinde antrede beklettiğimiz müfrezede birden bir karışıklık ve panik havası doğdu. Başlarındaki çavuştu huzursuzluğu yaratan... Endişeliydi, devamlı:

'Ben mahvoldum. Sizi tanımıyorum. Beni bırakın!' diyerek sağa sola kaçmaya yelteniyordu. Sinirleri çok gerilmiş olacak ki Üsteğmen Vural Koktay hiç beklenmeyen olumsuz bir hareket yaptı; çavuşa sert bir tokat indirdi.

Çavuş tokadın sarsıntısı içinde tabancasını çekti: *'Bana vuramazsınız. Ben sizi tanımıyorum teğmen...'* diyerek silahını ateşlemek istedi. Ancak vakit bulamadan kollarından kavrayıverdim ve

sert çıktım: *'Koy silahını kılıfına! Burada ben varken böyle birşey yapamazsın.'*

Çavuş titriyordu. Silahını yerine koydu, ama arkasından çok çevik bir hareketle radyoevi iç merdivenlerinden yukarıya doğru bağırarak kaçmaya başladı:

'- Nöbetçiler yukarı, beni takip edin!'

Ortalık bir anda karıştı. Üç er yukarı, bir er arka koridora, iki er de müracaat odasına kaçıştılar. Yukarı fırlayanlar gelişi güzel ateş etmeye başladılar. Onları toparlamak istedim, ancak üst kat karanlıktı ve çavuş çanhıraş:

'Yarbayım, geriye dönün, yoksa vururum.' diye bağırıyordu.

Turgut Şener beni ikaz ederek yukarı çakmama engel oldu. Atışlardan kimseye zarar gelmemesi için müraccat odasının kapılarını kapattırdım ve arkadaşlara amfiden uzak durmalarını söyledim. Sonra ben de elimdeki iki silahla üst kata doğru gelişigüzel ateş etmeye ve müfrezeyi sindirmeye koyuldum. Onların silahlarında fazla mermi olmadığını tahmin edebiliyorum.

"Ordu Karargâh! Uyuyor musunuz? Yetişin! Radyoevini bastılar!"

Bu çatışma sırasında radyoevine Yüzbaşı Sabri Sarıyer ile Üsteğmen Muzaffer Güney geldiler. Niçin geldiklerini sorduğumda Sabri Sarıyer:

'Radyoevinden silah sesleri gelmeye başladı. Ne olduğunu öğrenmek için Merkez Komutanlığından çıkıp geldik.' dedi.

Böylece radyoevinde sayımız beşe yükselmişti ama dışarıdan emniyetimizi sağlayacak kuvvet yoktu. Hele Merkez Komutanlığındaki arkadaşlar orayı tahliye ettiklerine göre kısa bir süre sonra şartlar ağırlaşacağa benziyordu. Nitekim durmadan patlayan silahlar nedeniyle radyoevinin dışında da bir kalabalık toplanmaya başlamıştı... Bir ara bu kalabalığın içinde biri radyoevine doğru ateş etmeye de başladı. Bu ateşe karşılık vermek zorunda kaldık. Artık iki ateş arasında kalmıştık.

Müfreze komutanı çavuş radyoevinin üst kat penceresini Ordu Karargâhına cephesi olan yandan açmış, bağırıyordu:

'- Ordu Karargâh! Uyuyor musunuz? Yetişin! Radyoevini bastılar!'

Bu sese uzun süre cevap veren olmadı. Çavuş hiddetten ne yapacağını bilemiyor olacak ki bir yandan Ordu Karargâh Bölüğü'ne küfürler savurmaya bir yandan da imdat istemeye devam etti. Artık hiç şansımızın kalmadığını anlamıştım. Radyoevini tahliye etmemiz daha doğru olacaktı.

"Bence bu iş bitmiştir. Biz çekiliyoruz."

Ben, Sabri ve Vural radyoevinin ana kapısından çıktık. Turgut Şener'i yan pencereden omuzlayarak indirdik. Muzaffer Güney ise müracaat odasının penceresinden inmiş, biz onu göremedik. Bu sırada bir inzibat eri Ordu Karargâhına doğru koşmaya başladı. Bunu Vural Koktay'a takip ettirdim. Vural bir daha geri dönmedi. Gizlendiğini anladım. Biz üç kişi radyoevinin önünde kalmıştık.

Biz üç ihtilâlci caddeyi kat ederek karşımızdaki Fransız Lisesinin önündeki kalabalığa karıştık. Radyoevi muhafız erleri hâlâ ateş ediyor ve *'Bizi öldürüyorlar!'* feryatlarıyla ortalığı velveleye vermeye devam ediyorlardı. Kim kime karşıydı, bizden başka bilen yoktu. İşte tam bu sırada karşımda, emekli General Orhan Türkkan'ı gördüm. Orhan Türkkan şöyle konuştu:

'- Ankara Radyosu sürekli el değiştiriyor. Şimdi de sustu. Bir bilginiz var mı? Radyoevi önünde gördüğünüz sivil kişilerin hepsi bizden yani emekli subaylar. Biz sizin oradan çıkışınızı seyrettik. Eğer emir verirsek derhal radyoevini işgale hazırlar. Ne dersin?'

Orhan Türkkan'a

'- Bence bu iş bitmiştir. Biz çekiliyoruz. Sizin yapacağınız birşey varsa bundan böyle sorumluluk size aittir. Ankara'da çatışmalar olduğunu zannediyorum ama bir irtibatım olmadı. Biz radyoevinde iki saat bekledik, gelmesi planlanan hiçbir kuvvet gelmeyince orayı terk ettik. Ankara'da radyoevinin sürekli el değiştirmesinin Türkiye çapında ihtilâlci güçleri hareketten vazgeçirdiğine inanıyorum...' diyordum ki aniden yanımıza bir taksi yanaştı, içi kalabalıktı. Araçtan emekli General Selim Türkkan indi va yanımıza gelip heyecanla:

'- Ne oldu? Ne yapacağız? Radyoevini işgal edelim mi?' diye sordu. Kendisine durumu kardeşine açıkladığımı söyledim:

'- İhtilâl hareketinin devam edip etmemesi bana bağlı değildir. Bence ihtilâl hareketi burada bitmiştir. Sizler de bu olayın için-

desiniz. Eğer yapmayı tasarladığınız birşey varsa sizin sorumluluğunuzda yaparsınız. Benim yaptığım plan bozulmuştur, başarısızlığa uğramıştır. Bunun sorumluluğu bana aittir. Bundan sonrasına karışmam ve sorumluluk da almam. İşte bu kadar. Biz gidiyoruz. Burada daha fazla bekleyemeyiz.'

Ben plan adamıydım ve plansız bir serüvene giremezdim. Yaptığım Harbiye bölgesi baskın planı bence mükemmeldi ama planda adı geçen güçler ortaya çımamışlardı. En mükemmel planlar bile uygulamada başarısızlığa uğrayabiliyordu.

"Osman Abi, seni bırakmak istemiyorum. Benim Çorlu'da tanıdığım bir kaçakçı şebeke var... Bu gece seni hududun öbür tarafına geçirirler..."

Biz üniformalı üç ihtilâlci -ben, Sabri Sarıyer ve Turgut Şenerelimizi kolumuzu sallayarak arka sokaklardan Dolapdere yoluna indik. Yürüyerek Pangaltı yol kavşağına çıktık, oradaki taksi durağında bir taksiye binip Mecidiyeköy'e doğru hareket ettik... Yolda her iki ihtilâlci arkadaşa şu son talimatı verdim:

'- Bundan sonra tutuklamalar başlayacak. Sizi tutuklamaları biraz şüphelidir. Ama benim hemen tutuklanacağımı bilesiniz. Ben 22 Şubatın sivri adamlarındanım. Sizleri ele vermem. Bu sözüme güvenebilirsiniz. Eğer başka nedenlerle tutuklanırsanız benimle irtibatta olduğunuzu kesin olarak söylemeyin yoksa sizi hiçbir şey kurtaramaz.'

Onlar da bana:

'- Eğer tutuklanırsak verdiğiniz talimatı uygulayacağız. Soracakları sorularda onların oyunlarına gelmeyeceğiz. ihtilâle kendiliğimizden katıldığımız ve merak üzerinde ordu karargâhı bölgesine gittiğimizi söyleriz. Radyoevine kesin olarak girmediğimizi belirtiriz. Biz size güveniyoruz.' dediler. Yanımızda bulunan beş tabancayı ve mermileri Sabri Sarıyer'e teslim ettik. O da bu silahları saklayacağına söz verdi, vedalaştık.

Artık evime dönüp beni teslim alacakları anı beklemeye ve sorumluluğumdaki ihtilâlci faaliyetlerin hesabını vermek kararındaydım. Yıldız'daki evime doğru gidiyorduk. Bir ara şoför Fikret arabayı durdurdu ve bana dönerek şu teklifte bulundu:

'- Osman Abi, seni bırakmak istemiyorum. Benim Çorlu'da ta-

nıdığım bir kaçakçı şebeke var. Onlarla aram çok iyidir. Seni oraya götüreyim. Emin ol bu gece seni hududun öbür tarafına geçirirler... Seni çok severiz. Seni feda etmek istemem.'

'- Fikret ne söylüyorsun? Sen delirdin mi? Böyle bir teklifi yapılmamış kabul edelim. Bu konuştuğumuz burada kalsın. Ben teşebbüs ettiğim ihtilâlin hesabını vermek zorundayım. Kaçmayı aklımın köşesinden bile geçirmedim. Kendime 'kaçtı' dedirtmem. Böyle birşey bizim hesabımızda yoktu. Eğer olsaydı, kaçmanın da planlarını yapardım. Sen şimdi beni evime bırak.'

Fikret hâlâ yalvarıyor ve kaçırabileceğine yemin billah söz veriyordu... Tekrar hareket ettik. Fikret ağlıyordu...

Yıldız'daki evime yaklaştığımızda her ihtimale karşı Fikret'e *'Dur'* dedim ve durdu. Arabadan hemen indim ve *'Fikret, sen buradan dön. Senin hizmetin bitti. Hakkını helal et. Söylediklerimizi de unutalım.'* dedim. Fikret'i ağlar durumda bırakarak yürüyerek evime gittim."

Şimdi tekrar kaldığımız yere dönerek, daha önceki saatlerde Harbiye'deki Ordu Karargâhını ele geçiren Gazi Alankuş ve 5 subayın ne yaptıklarına bakalım. Bu subaylar, önce O.Deniz'in radyoevi içinde ve dışında karşılaştığı silahlı direniş seslerini duymuşlardı. Ne olduğunu bilmedikleri bir çatışmanın başladığını düşünerek bir süre sonra ordu karargâhından çıkmışlar ve radyoevinin önüne gelmişlerdi. Ancak bu sırada O.Deniz ve arkadaşları daha önce anlatığımız gibi hiçbir umut kalmadığını görünce, radyoevini terk etmişlerdi. Gazi Alankuş ve arkadaşları radyoevinin önüne geldiklerinde kimseyi göremeyince harekâtın fiyasko ile sonuçlanacağına kanaat getirerek çeşitli yönlere dağılmışlardı.

Böylece radyoevi ve 1.Ordu karargâhına yapılmak istenen baskın tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

Şimdi İstanbul'un karşı kıyısında ne olduğuna bakalım.

Nöbetçi subay ve nöbetçi assubayların odalarını tekmeleyerek açan Ahmet Gücal: *"Tugay Komutanı benim, Tugay Komutanı gelse dahi İçeri sokulmayacak."*

Daha önce Osman Deniz'den ihtilâl girişimine başlaması için, 48 37 29 numaralı telefondan:

"- Ankara radyosunun anonsuna göre hareket edin." emrini almış olan Binbaşı Ahmet Gücal, akrabası Hükmü Güneşoğlu'nun evinden temin ettiği transistörlü radyoda, İlhan Baş'ın okuduğu anonsu duyunca bir araca atlayıp Maltepe istasyonuna gitmişti. Burada, kendisini bekleyen birlik subaylarına radyoyu dinleten Binbaşı Gücal, ayaküstü görev taksimi yapmış, herkese hakim olacağı bölgeleri açıklamıştı. Binbaşı Mustafa Üstüner'in isteğine uyarak, istasyona gelmiş bulunan birlik subayları Yüzbaşı Mehmet Özmaden, Yüzbaşı Fahrettin Odabaşı, Yüzbaşı Melih Özkul, Yüzbaşı Mustafa Şakar, Üsteğmen Turhan Erdemgil, Üsteğmen Sacit Uluç, Teğmen Yurdun Tuncel'di. Binbaşı Üstüner, Tugay karargâhını kontrol edecek, Üsteğmen Erdemgil ise Kadıköy'e giderek civarı kontrol altına alacaktı.

Subaylar topluca birliğe doğru yola çıkmışlar, parolanın "Geyik" olduğunu bildikleri için kolaylıkla karargâha girmişlerdi. Gücal, arkadaşı Üstüner'den trafik noktasında telefon hatlarını koparmasını istemiş, 12. Tank Taburunda nöbetçi amiri Binbaşı Hayri Süral'ı kaldırarak "Silahlı Kuvvetler idareyi ele aldı, alarm verdi." diyerek tabancasını almıştı. Nöbetçi subay ve nöbetçi assubayların odalarını tekmeleyerek açan ve birliklerini alarma geçirmeleri için emir veren Ahmet Gücal, daha sonra tugay karargâhına gitmiş, nöbetçi subayı Lûtfü Över'i kaldırmış ve ona *"Tugay Komutanı benim, tugay komutanı gelse dahi içeri sokmayacak."* diye emir vermişti. Nizam karakol erlerini de kaldıran binbaşı, mermileri olmadığını anlayınca Çavuş Niyazi Dadaş'ı 12. Tank Taburu Karargâh Bölüğüne yollamıştı. Ahmet Gücal, parolanın "Ordu-kardeş" olduğunu açıklayarak, herkese parolanın sorulmasını, bilmeyenin içeri sokulmamasını, icabında silah kullanılmasını istemiş, bu sırada tugayı telefonla arayan komutan Secaettin Kuloğlu'ya:

"- Albayım sizi eskiden tanırım, hocamsınız, size hürmetim vardır, tugayın emri komutasını aldım, bütün subaylar ve assubaylar burada, tugay hareket etmek üzere, sakın gelmeyin tekrar ediyorum, sakın gelmeyin." diye hitap etmişti.

Binbaşı Mustafa Üstüner tugay trafik noktasında, elinde tabancası olduğu halde araçtan inmiş, tugayla telefon irtibatını sağlayan hattı kopardıktan sonra, nöbetçi assubayı Turan Tongal'a *"İçeriye kimseyi sokmayacaksın."* diye emir vermişti.

Gücal ve Üstüner ile birlikte tugaya gelmiş bulunan subaylar,

Silahlı Kuvvetlerin harekete geçtiğine inandırılmış oldukları için birliklerine alarm vermişlerdi. Ancak kısa bir süre sonra, durumun ortaya çıkmasıyla bu subaylar teşebbüsten vazgeçerek harekâtın önlenmesi yolunda faaliyete geçmişlerdi.

12. Tank Taburunda, radyonun yayınını takip eden Ahmet Gücal, Ali Elverdi'nin konuşmasını işitince, Osman Deniz tarafından kendisine verilen numaraya telefon ederek: *"Ne oluyor?"* diye sormuştu. Telefondaki şahsın, hiçbirşey söylemediğini gören ihtilâlci binbaşı *"Bu andan itibaren harekâtı durduruyorum."* diye konuşmuştu. Aynı dakikalar içinde tugaya gelmiş bulunan, komutan kurmay albay Secaettin Kuloğlu, bütün subay ve eratın kendisinin emrinde olduğunu görmüş, Ahmet Gücal'ı tutuklamak üzere Üsteğmen Turhan Erdemgil'i göndermişti. Ahmet Gücal radyo başında durumun gelişmesini takip ediyordu. Üsteğmen Erdemgil kendisine:

"- Komutan sizi istiyor." deyince, herşeyin bitmiş olduğunu anlamış, bu davete çaresiz boyun eğmişti. Tugay komutanlığına götürülürken yolda kaçarak şansını denemek isteyen binbaşı, birkaç saat sonra kendiliğinden Kurmay Albay Kuloğlu'ya gidip teslim olmuştu.

Böylece 2.Zırhlı Tugay'da girişilen ihtilâl teşebbüsü, birliğin çevresi içinde başlayıp sona ermişti.

İkinci defa Erol Dinçer aracılığıyla radyoda ilan edilen beyanname, Ankara'da ihtilâlcilerin morallerini yükseltmiş, bir kısmı teslim olmamak üzere tertibat almıştı. Fakat, Etimesgut verici istasyonunun, Ankara radyoevi ile irtibatı kesilince, bütün ümitleri suya düşmüştü. Harekâtı radyodan takip eden halk da, bu susuş karşısında merak içinde sokağa dökülmüştü.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay:

"Maceraperestler başarılı olamayacaklardır ve cezalarını göreceklerdir..."

Aslında, saat 02.00'den sonra harekâta girişenler, durumun vehameti karşısında yalnız kaldıklarını anlayarak bundan vazgeçmişlerdi. İhtilâlcilerin birçoğu yakalanmıştı. Fakat radyoevi, Yenişehir ve Bakanlıklar civarında barikat kurmuş olan bir kısım Harbiyeli, başlarında bulunan emekli subayların teşviki ile direnme-

ye başlamışlardı.

Saat 02.58'den itibaren uzun dalga Ankara radyosunda Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay'ın okuduğu şu beyanname yayınlanıyordu:

"Türk Silahlı Kuvvetleri Hükümetin emrindedir. Kara, Deniz, Hava ve Jandarma Komutanlıkları Hükümeti desteklemektedir. Maceraperestler başarılı olamayacaklardır ve cezalarını göreceklerdir. Bunlar toplanmaktadır."

Her dört dakikada bir tekrarlanan bu yayından sonra, saat 03.36'da İstanbul İl Radyosunda 1.Ordu Komutanı Korgeneral Refik Yılmaz'ın tebliği okunmaya başlamıştı. Merak ve heyecan içinde bulunan halkın yüreğine su serpen bu tebliğde şöyle deniliyordu:

"1.Ordu Komutanlığının 1 No.lu tebliği, İstanbul ve Ordu bölgesi emniyet altındadır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olan Birinci Ordu, milletine, Anayasasına, Hükümetine sadık olarak görevi başında ve durumu hakim vaziyettedir. Vatandaşların endişe ve telaşa kapılmamalarını rica ederim."

İstanbul'un tamamen sükûnet içinde bulunmasına karşılık, Ankara'da vahim olayların sona ermediği muhakkaktı. Nitekim sabaha karşı hükümete bağlı birlikler Etimesgut istasyonundaki vericiyi keserek, Cevdet Sunay'ın anonsunu duyurdular.

Ankara radyosu, Etimesgut verici istasyonundan yapılan bu yayınla Orgeneral Sunay'ın şu ültimatomu okunmaya başlamıştı:

"Havada uçan Türk Hava Kuvvetleri tayyareleri Hükümetin ve Genelkurmay Başkanlığının emrinde olarak havada vazife beklemektedirler. Yolunu sapıtmış bir kısım Harbiyeli'nin ve yanlış yolda olan azınlığın derhal kışlalarına çekilmelerini ve silahlarını bırakmalarını emrederim. Aksi takdirde bütün Silahlı Kuvvetlerle birlikte yarım saate kadar Hava Kuvvetleri taarruz edecektir..."

Radyo, bu tebliğin yanı sıra havada görülen uçakların Hükümetin emrinde olduğunu belirtmiş ve: *"Biraz sonra sayın Reisicumhur ve Başbakanın aziz Türk Milletine beyanatı yayınlanacaktır."* demişti.

Bu ültimatomdan sonra, ihtilâlcilerin karargâhı olan Harp Okulu iyice karışmıştı. Öğrenciler, şaşkınlık ve umutsuzluk içinde okula gelip gidiyorlardı. Bir ara, Talat Aydemir'in yanına gelen okul nöbetçi amiri Kurmay Binbaşı Sabahattin Altınok:

"Kıymayın bu talebelere, vazgeçin bu işten kan dökülmesin." diye ikazda bulunmak istemiş, fakat ihtilâl lideri kızarak, kendisini tutuklatmıştı. Aydemir, harekâtın durdurulmasını söyleyen Galip Gültekin'e Hakkı Sümer ve Tevfik Ünlüer'in yanında şöyle mukabelede bulunmuştu:

"Bu iş başlamıştır, devam edecektir."

"- Ulan her şey bitti, kafanız da gidecek. Ateşi kestirin."

Fethi Gürcan da aynı karar ve azim içinde, harekâtın durmaması için olağanüstü gayret sarf etmiş, Harbiyeli öğrencilerin tereddütlerini yok etmeye çalışmıştı.

Bakanlıklar ve Genelkurmay civarında mevzilenmiş Harbiyelilerle, Hükümete bağlı birlikler arasında ateş teatisi devam ediyordu. Öğrencilerin yanında bulunan emekli subay Cahit Aksoy, etrafındakilere:

"- Ulan her şey bitti, kafanız da gidecek. Ateşi kestirin." diye bağırmaya başlamıştı.

Saatler ilerledikçe ihtilâlciler de çözülmeye yüz tutmuştu. Yayının kesilmesinden sonra radyoevi binasını terk eden Erol Dinçer, Sıhhiye'de barikat kurmuş olan Harbiyelileri araca bindirmeye çalışan Albay Muhterem Özyurd'un yanına gelmiş:

"Talebelerin maneviyatını bozuyorsun." diyerek enterne edip öğrencilerden Nusret Kozanoğlu'nu okula götürmek istemişti.

Teslim olmaya niyetli bir öğrenci grubunu Tarım Bakanlığının bulunduğu yere götüren Erol Dinçer, yeni bir çarpışmaya yol açmıştı. Buradaki ateş teatisinde, bir Harbiyeli ile iki er yaralanmıştı. Yakaladıkları subayları götürmekte olan Erol Dinçer, Zırhlı Birlikler Okulu önünde durdurulmuş ve nezaret altına alınmıştı.

Hava Kuvvetleri binasına girmek isteyen öğrenciler geri çekilmiş, radyoevi civarında gelişi güzel gruplar halinde toplanmıştı. Buraya gelen Tuğgeneral Nuri Hazer'le karşılayan Teğmen Savaş Kilimci, generalin emri üzerine, çaresiz öğrencileri GMC'lere bin-

direrek okula götürmüştü. Tankla ihtilâle katılmış olan Erol Kıvılcım, başlangıçta kendisini vazgeçirmeye çalışan subaylara:

"- Ben harekâta beraber başladığım şahısların üzerine gidemem." demiş, fakat sonra, durumun kötüye gittiğini görünce Hükümet kuvvetleri lehine çalışmaya başlamıştı.

Radyoevinin tamamen Hükümete bağlı kuvvetler tarafından çevrilmesinden sonra, Harp Okuluna dönen emekli yüzbaşı Tevfik Saltoğlu, Talat Aydemir'e:

"Hani bütün Silahlı Kuvvetler bizimle beraberdi, uçaklar gelecekti, nedir bu iş?" diye sorunca, hâlâ ümidini koruyan ihtilal lideri:

"Uçaklar gecikmiş olabilir, İstanbul'la temas halindeyim, orası tamamen ele geçirilmiştir. Merak etme." diye cevap vermişti.

T.Aydemir, bu sözleri samimiyetle söylüyordu. Kandırılmış, inandırılmış bir insanın haleti ruhiyesi içinde sonuna kadar ümidini korumuştu. Grup grup okula dönmeye başlayan Harbiyelilere rağmen, harekâtın başarıya ulaşacağına kaniydi. Öyle ki, sabaha karşı ihtar uçuşlarına başlayan jetleri dahi kendisini destekleyen uçaklar zannetmişti.

Bu sırada Havacıların karşı atağı başlamıştı. M.Batur anlatıyor:

"21 Mayıs olayı patlak verdi... Ben, olayı haber alır almaz karargâhıma geldim... Gelirken de neler yapacağımın planlarını kafamda hazırladım.

Yaptığım değerlendirmeye göre, olay bir isyan hareketiydi, nedeni kısır ve hatalı görüş ve şahsi kaprislere dayanıyordu, böyle bir hareketin başarı sağlaması Türk milletinin ve Silahlı Kuvvetlerinin geleceği bakımından çok acı sonuçlar verebilirdi... O halde verilecek karar, karşı koymaktı. Karşı koyma kararı iki türlü tatbik edilebilirdi... pasif ve aktif tedbirlerle. Pasif tedbirlerle, aktif olarak radyoyu ve Ankara'nın yarısını işal etmiş isyancılara karşı koymanın zaaf telakki edileceği ve bu zaaftan istifade edecek asilere yeni katılmalar olacağı aşikârdı.

Asiler, iki grup halinde mütalaa edilebilirdi... Elebaşları ve iştirakçiler... iştirakçiler kandırılmış, zayıf veya çok genç oldukları için, kardeş kanı dökülmeden meselenin çözüm yolları aranmalıydı. Bunun için de önce asiler üzerine havadan ikaz edici bir bildiri atılmalı... Sonra jet uçakları ile ses duvarı aşılarak ilk baskı, fiili olarak gösterilmeliydi.

Ayrıca bu karar ve eylemlerimizden Hava Kuvvetleri ve Ordu

Komutanları haberdar edilmeliydi.

Önce bütün birlik komutanlarımla tek tek konuştum... Durum ve görüşlerimi bildirdim, birlikleri alarma geçirttim ve aşağıdaki emri verdim.

T.C.
M.S.B.
1'İNCİ HAVA KUVVETİ KOMUTANLIĞI KARARGAHI

GEREĞİ İÇİN: Kuvvete Bağlı Üsler
Eskişehir Garnizon Birlikleri
BİLGİ İÇİN: Hava Kuvvetleri K.
3'üncü Hava Kuvveti K.
1'inci Ordu K.lığı
2'nci Ordu K.lığı

1. Türk Milletine kabul edilmiş olan Anayasamızın Meclis veya Hükümet tarafından ihlal edildiği hususunda Millet çoğunluğu vicdanında bir kanaat belirmediği müddetçe ufak veya büyük olsun hiçbir zümre veya kuvvetin meşru düzeni bozmaya hakkı olmadığına inanmış biz havacılar, bu gibi hareketlere tevessül edenlere karşı aynı kanı ve aynı üniformayı taşıdığımız halde silahla karşı koymaya azimliyiz.

2. Bu emrin alınışı ile bütün üsler alarma geçecekler, faal bütün tayyareler bomba, roket ve mermi ile yüklenecek kalkış ve hedef için emir bekleyeceklerdir.

Garnizon Komutanları mahalli en büyük mülki amirle işbirliği ederek sukûn ve huzurun teminini sağlayacaklar ve halka gerekli yayınlarda bulunacaklardır.

3. Emrin alınıp anlaşıldığının bildirilmesini rica ederim.

Y/F

MUHSİN BATUR
Tuğgeneral
1'inci Hava Kuvveti K.

Havanın ışıması ile birlikte, kalkacak silahsız uçakları hazırlattım, askeri hava matbaasını açtırarak bildiri haline getirdiğim emrin birinci maddesini, Ankara üzerine havadan atmak amacı ile bastırttım. Sabah olunca General Tansel, telefonla benden Harp Okulu üzerine uçak göndermemi istedi. Ben zaten uçakları havalandır-

mıştır. *'Uçaklar kalktı. İki dakika sonra Ankara üzerindeyim,'* dedim. Bildiriyi havadan attırdım... Kendi birliklerime verdiğim emrin bir örneğini bölgemizde bulunan 1. ve 2. Ordu Komutanlıklarına bilgi için sundum. tutmumuzun ne olduğu açıkça bilinsin diye.

Ankara'da ise General Tansel, benim komutamda bulunan 4. Üs'se direkt emir vererek (buna yetkisi vardır, komutanların) asi kuvvetlere ateş açtırmış... ama maalesef yanlış hedefe açılmış ve meşru tarafa zayiat verdirilmiş..."

Aydemir hâlâ ısrar ediyor:

"Genelkurmay teslim olmazsa taş üstünde taş bırakmayacağız. Havada uçan kuşlar da bizdendir."

Şehirde ısrarla direnen bir kısım ihtilâlci de, jetlerin kendileriyle birlik olduğunu sanmıştı. Polis Koleji yol kavşağı ile Necati Bey Caddesini bir bölükle tutmuş olan emekli piyade Üsteğmen Remzi Kılıç:

"Bu işten vazgeç artık, yazık olacak." diye kendisini ikaz eden subaylara:

"Ben çok soğukkanlı ve kararlıyım; kararı bana bırakın, Talat Aydemir'den emir almadıkça talebeler bir yere gidemez. Bütün kuvvetler bizdendir. Genelkurmay teslim olmazsa taş üstünde taş bırakmayacağız. Havada uçan kuşlar da bizdendir." demişti.

Fakat radyoda Orgeneral Sunay tarafından okunan ültimatom teksir edilerek Harp Okulu üzerine ve Bakanlıklar civarına C-47 tayyaresi ile atılınca, hakikati anlamış, intihara kalkmış ve bu arada öğrencilere:

"- Arkadaşlar 22 Şubatı unutmayınız, Ali İhsan Kalmaz'ı unutmayınız." diye bağırmıştı.

Emekli Albay Tevfik Ünlüer ise 2 GMC dolusu öğrencinin okula döndüğünü görünce onlara hitaben:

"- Siz niye döndünüz, size kim emir verdi, havada uçan tayyareler bizden, yarının subayları olacak insanlar yerini terk etmez." diye bağırmıştı. Ama Harbiyeliler, hakikati biraz geç te olsa anlamışlardı.

Harp Okulu, Hükümet Kuvvetleri tarafından tamamen sarılmıştı. Okul civarında gittikçe ilerleyen erlere Harbiyeliler karşı karşıya gelmişlerdi. Jetler gittikçe alçaktan uçmaya başlamıştı. Bir kı-

sım Harbiyeli ile okulun önünde mevzilenen Salim Miman teslim olmamakta ısrar etmiş:

"- Ben bunların hayatını kurtaracağım, bunlar bana emanettir." diyerek yarbay İbrahim Özteke'yi vurmaya teşebbüs etmişti. Fakat duruma müdahale eden Yarbay Galip Kazancıoğlu vahim bir olayı önlemişti. İhtilâlciler adına büyük faaliyet gösteren Tank Üsteğmen F.Kelecek de okula dönmüş, doğruca T.Aydemir'in yanına giderek:

"Hani albayım jetler gelecekti, ne oldu?" diye sormuştu. T.Aydemir de artık herşeyin bittiğine kanaat getirmişti. Titrek bir sesle genç üsteğmene şöyle cevap verdi:

"- Vallahi kardeşim bizi aldattılar."

Hava Kuvvetlerinin Silahlı Kuvvetlerle birlikte taarruz edeceğini bildiren beyanname, ihtilâlciler arasında bir şok tesiri yapmıştı. Harp Okulunun bombardıman edileceğini duyanlar tam bir paniğe kapılmışlardı. Öğrencilerin bir kısmı okulu terk ederek koruluğa girmişti. Bunlar arasında Galip Gültekin, Aycan Ünlü, Münip Tepeci ve Erol Ege de vardı.

Bakanlıklar civarında bulunan Harbiyelilerin bir kısmı, karşı harekât karşısında içerlemişti. Bir askeri arabadan hoparlörle yapılan yayında: *"Çekilmezseniz, beş dakikaya kadar ateş edeceğiz."* deniliyordu. Bu arada hükümete bağlı erler, iki geri tepmesiz topu, yolun iki başında mevziye sokuyorlardı. Kuşatma çemberi de gittikçe daralmaya başlamıştı. Yok yere ölenler ve yaralananlar oldu.

Teslim olmalarını veya okula dönmelerini isteyen subaylara, kızgın Harbiyeliler:

"- Askerler çekilmezse hiçbir yere gitmeyiz." diyorlardı.

Artık öğrencilerin, kendilerini okula götürecek kamyonlara binmesi isteniyordu. Harbiyeliler silahlarını isteyen subayların bu tekliflerini de reddetmişlerdi. Bu sırada duruma müdahale eden R.Erten, öğrencileri Reo'lara bindirerek okula götrmeyi başarmıştı.

Saat 05.30'da Mürted üssünden kalkan iki jet uçağına, ihtilâlcilerin mevzilerine ateş açma emri verilmişti. Aynı anda Muhafız Alayı da muharebe düzeninde ilerleme emri almıştı. Jetler, Harp Okulu üzerinde dalışlar yapmaya, makineli ile yolları taramaya başlamıştı. Bu esnada, Harp Okuluna doğru ilerleyen Muhafız Alayının ileri hattaki birlikleri, jetlerin kendilerini hedef aldığını görünce şaşırmışlardı. Jandarma Komutanlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğü arasında dağılmıştı.

Birliğin başında bulunan binbaşı Cafer Atilla ile iki er, makineli tüfek ateşi altında şehit düşmüşlerdi. Jetlerin mermi yağmuru ile okuldan koruluğa kaçan öğrencilerden Selçuk Gürsel can vermişti.

Genelkurmay binasındaki bir pencereden jetlerin harekâtını takip eden Hava Albayı Fehmi Eroğlu da vurulmuş, ağır yaralı olarak Gülhane askeri hastanesine kaldırılmıştı. (Bu subay da bir hafta sonra vefat etti.)

İhtilâlcilerin başları da artık herşeyin bitmiş olduğuna kanaat getirmişlerdi...

Öğrenciler, yeis içinde tekrar okula dönmüşlerdi. Jetlerin üslerine inmesinden sonra bir çarpışmaya meydan vermemek için hükümete bağlı kuvvetler, mevzilerinde kalma emrini aldılar. Artık ihtilâlcilerin kendiliklerinden teslim olmaları bekleniyordu.

Güneş Ankara semalarından kızıl bir aydınlıkla yükseliyordu. Uykusuz bir gece geçirenler yorgun ve perişandılar. Büyük ümitlerle geldiği Harp Okulunu tekrar terk etmeye hazırlanan Talat Aydemir, İsmail Kocabaş isimli öğrencinin:

"- Okul mahvoldu, halimiz ne olacak?" sorusunu cevapsız bırakmıştı. T.Aydemir sessizce yanında arkadaşı Mustafa Pakoba ve müstakbel damadı Teğmen Atilla Altugan olduğu halde okuldan ayrılmış, korulduğun içinden caddeye doğru ilerlemişti.

Bir Chevrolet taksiyle Sıhhiye, Samanpazarı ve Cebeci üzerinden Küçükesat'taki Mustafa Pakoba'nın 75 numaralı apartmanının 8.dairesine giden T.Aydemir, artık hiç konuşmuyor, mukadderata boyun eğmiş bir halde bekliyordu. Sonuçta kendisinin liderliğini ve sorumluluğunu üstlendiği 21 Mayıs ihtilâl girişimi başarısız olmuş, 21 Mayıs sabahı saat 08.00'de ihtilâl girişimi bastırılmıştı. Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay'ın hazırladığı duyuru, radyolardan tüm Türkiye'ye ilan ediliyordu:

"Aziz vatandaşlarım,
Şerefli silah arkadaşlarım,
Kendi özvarlığının şerefli temsilcisi ve en güvenilir koruyucusu saydığı Silahlı Kuvvetleriyle iftihar etmeyi milli şiar olarak tanıyan büyük milletin kaderine yeni bir sataşmanın bertaraf edildiği bu tarihi anda aziz Türk milletine ve kahraman silah arkadaşlarıma hitap etmeyi görev sayıyorum.

Vatanın selametini, milletin huzurunu, bir ihtirasın gerçekleşmesine feda etmeye yeltenmekten çekinmeyen bahtsız, bir küçük zümrenin, tekeline layık bu girişimi, vicdanında VATAN, ŞEREF ve NAMUS sesini duyan kahraman Türk Silahlı Kuvvetlerinden, hakettiği darbeyi yiyerek ezilmiştir. Büyük milletin yaşama şuuru, sadık evlatlarının milleti şerefle yaşatma irticayı bir daha hortlamamak üzere yok edilmiştir.
Daha önce Silahlı Kuvvetlerimize yayınladığım emirde de belirttiğim üzere, şerefli ordumuz, Kara, Deniz, Hava ve Jandarma Kuvvetleriyle, kendilerinin vatanseverlik hislerine karşı beslediğim inancın isabetini, velev üzülecek bir vesileyle de olsa, açıkça ispat etmiştir. Silahlı Kuvvetlerimiz, vatan ve milletin selameti yolunda geleneksel ve müstesna görev şuuru ile ve büyük milletinin itimat ve sevgisine layık olarak görevi başındadır, azimlidir ve güçlüdür. Aziz milletime, hakkı olan huzur ve refah, muhterem silah arkadaşlarıma şeref ve başarı dilerim."

Cevdet Sunay
Orgeneral
Gnkur.Bşk.

Harekâtın bastırılmasından sonra, toplanan Milli Güvenlik Kurulu ile Bakanlar Kurulu Ankara, İstanbul ve İzmir'de bir ay süreli "Sıkıyönetim" ilan etmişti. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına Korgeneral Cemal Tural, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığına Korgeneral Refik Yılmaz, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığına Tuğamiral Ferit Denizmen tayin edilmişti. İstanbul ve İzmir'de bulunan komutanlar derhal yeni görevlerine başlamışlardı. Konya'da görevli olan Cemal Tural da aynı gün Ankara'ya çağrılarak görevi başına geçmişti.

Milli Güvenlik Kurulu ve Bakanlar Kurulu, ayrıca ortak bir duyuru yayınlayarak harekâtın bastırıldığını, suçluların yakalandığını açıklamıştı. Duyurudan özetle:

"Olayların memleket açısından ne derece elem verici olduğunu bildirmeye gerek yoktur. Görev şehitleri vermiş olmamız teessürümüzü derinleştirmektedir. Tek tesellimiz demokratik rejimin ve Anayasa hakimiyetinin bu imtihandan da başarı ile çıkmış olmasıdır."

Başbakan İnönü de 21 Mayıs günü toplanan Cumhuriyet Senatosunda, olayı ve alınan kararları anlatmış, bir gün sonra Büyük Millet Meclisi sıkı yönetim kararını onaylamak üzere toplanmıştı. Burada yaptığı konuşmada, ordunun demokrasiye olan samimi inancını anlatan Başbakan İnönü, şunları ilave etmişti:

"- 22 Şubatçıları 'Yiğit' diye ananlar, onların beyan ve davranışlarını hükümeti yıpratmak için kullanmak isteyenler görülmüş, demokratik rejim içinde devleti yürütmeye çalışan iktidar aleyhindeki bütün unsurların hususi ve siyasi emellerinin 22 Şubatçılar veya onlar gibi maceracılar tarafından temin edilebileceği ümidi yaratılmıştır. Demokratik rejimi hiçbir zaman ruhlarında kabul etmemiş bazı politikacılar, 27 Mayıs ihtilâlinin kolay başarısını da yanlış yorumlayıp boş ümitlere kapılarak, hem ordu aleyhinde tahrikleri körüklemişler ve hem de ordu içine soktukları telkinlerle de büyük-küçük bazı askerleri kendi amaçlarına, ihtilâllere teşvik etmişlerdir. Bunlara destek olan gazeteler ve mali imkânlar da görülüyordu. Demokratik rejime girdiğimizin hemen ilk günlerinde başlayan bu durum orduyu müdafaasız, siyasetle uğraşanları ehliyetsiz ve her çeşit tasallut ve tecavüzü cezasız göstermek gibi bir istikamet almıştır.

Bu şartlar içinde nihayet silahlı irtica kıyamı, ordu içinde işlenmiş ve bir sene evvel Şubat ayında ilk patlaması olmuştu.

20-21 Mayıstaki vatan aleyhtarı şerefsiz ayaklanma, bu telkinlerin doğrudan doğruya veya dolayısıyla tesirlerinin verdiği acele ümitlere bağlanmış görülüyor. 20 ile 21 Mayıs harekâtı da nihayet masum bir okul muhitinde yapabildiği iğfal ile büyük ordu kütlesi önünde, yalnız kalmış ve perişan olmuştur."

Ölü ve Yaralılar

21 Mayıs olaylarında 8 kişi ölmüş, 26 kişi yaralanmıştı. İki Harp Okulu öğrencisinden başka Hava Albayı Fehmi Eroğlu, Binbaşı Cafer Atilla, Onbaşı Hasan Akkan ile (Mustafa) adını taşıyan üç er şehit düşmüştü: Mustafa Çakır, Mustafa Şahin, Mustafa Gültekin, Tuğgeneral Kemal Eken ve Albay Tevfik Türüng dahil, 26 yaralı asker ve öğrenci tedavi altına alınmıştı.

Birçok askeri araç hasara uğramış, depolardan alınan mermilerin bir kısmı kullanılmıştı. İhtilâle katılanlardan toplanan silahlar da

noksan çıkmıştı. 23 Mayıs günü Ankara'da yapılan hazin bir cenaze töreniyle şehitler Anıtkabir'in yanındaki alanda toprağa verilmişti. Sıkıyönetim üç şehirde gece sokağa çıkma yasağı koymuş, 1 Mayıs olayı sanıklarının mahkemeye sevk edilecekleri açıklanmıştı.

21 Mayıs İhtilâlinin 3 Önderi Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Osman Deniz Nerelerde ve Nasıl Tutuklandılar?

TALAT AYDEMİR'In Tutuklanması

21 Mayıs sabaha karşı Talat Aydemir'e bağlı güçler adına Üstğ. Erol Dinçer'in yaptığı yayın, hükümete bağlı kuvvetler tarafından Etimesgut verici istasyonundan kesilmişti. Hemen ardından Cevdet Sunay'ın tebliği yayınlanmaya başladığı anda ihtilâlcilerin başarı umutlan artık kalmamıştı.

Bundan sonrasını Talat Aydemir Hatıratında şöyle anlatır:

"Bu andan itibaren subaylarda kıta komutanlarında bir çözülme başladı. Halbuki karşımızda hiçbir kıta yoktu. Subaylar tankları, bölükleri bırakıp kaçsalardı hiçbir şey olmayacaktı. Tek radyonun bu kadar tesirli silah olduğunu o zaman anladım. Mağlubiyetimizin tek nedeni radyodur."

Sonrasını T.Aydemir Hatıratında şöyle anlatır:

"Ben ancak size teslim olurum. Askerlere teslim olmam, dedim. Söz verdiler evden çıktık. Polis arabasına bindim, beni götüren polisler, çok iyi insanlardı, hayatımı kurtardılar.

Çünkü evin önünden hareket ettikten hemen sonra arkamızda beyazlı, sarılı bir hususi araba belirdi, içinde Merkez Komutanı O. Çokdeğer ve birkaç tane subay ellerinde thomsonlar klakson çalarak bize durmamızı işaret ediyorlardı. En nihayet bizim arabanın önüne geçtiler, kendilerini takip etmeyin dedim. Arabalar hızla gidiyordu, Genelkurmay istikametine döndük, Jandarma Genel Komutanlığı önünden geçtik, Merkez Komutanının arabası Genelkurmay'ın önüne giden yola girdi ben hemen polise ileri sür dedim, hızla uzaklaştık. Onlar kala kaldılar, arkamıza düştüler ama biz Çankaya Emniyet amirliği önüne geldiğimizde ancak yetişebildiler. İş işten geçmişti. Polisler ve ben arabadan atladık, buraya girdik. Doğru 1.Ş.Md. yanına çıkardılar. Merkez K.Orhan Çokdeğer

geldi, beni zorla Genelkurmay'a götürmek istedi ama polisler vermediler. Bir de baktım Sv.Alb. Reşit Çölok (MDO'cu) elinde thomson o da orada kahraman gibi dolaşıyordu, bu cins subaylardan nefret ediyordum. Bunlar zamanında yanımıza selavet ile gelen insanlardı. Ama şimdi acaba bu hareketler ile göze girerek bir Avrupa ve Tahran'a gidebilecek miyim diye çırpınıyorlardı. Ekrem Acuner'in (MDO) teşkilatında çalışanlardan biri de buydu...

Polisler usulen üzerimi aradılar ve diğer bir odaya aldılar. Orada kısaca bir ifade verdik biraz sonra odaya muhafız olarak dört tane polis geldi. İkisi resmi, ikisi sivil olanlardan bir tanesi genç partizan tipli bir kimse ve CHP'li olduğu da konuşma ve yüzünden akıyor. Hareketin tasvip edilmediğini, fena olduğunu söyleyerek aklınca beni tenkit ediyor, kızdırmak istiyordu. Haline gülüp soğukkanlı cevaplar veriyordum. Nihayet dayanamadı şu dört soruyu güya belli etmeden sordu:

1. Albayım harekâtın muvaffak olmadığını görünce kaçmayı veya ecnebi bir sefarete sığınmayı düşünmediniz mi?

- Hayır dedim, bir lider hiçbir zaman kaçmaz, sefaretlere girmekte bana yakışmaz, ben yaptığım işin ne olduğunu biliyorum. Milletime hesap vermeye razıyım, sonra hakikatler kayıp olurdu, dedim.

2. İntihar etmeyi düşünmediniz mi?

- İntihar irade zafiyetidir. Bana yakışmaz, bunun içinde hiçbir neden görmedim, dedim.

3. Siz idam edileceksiniz, çoluk çocuğunuza, hele askeri okuldaki oğlunuza acımadınız mı?

- Benim idam edilip edilmeyeceğim belli olmaz. Bu iş bildiğiniz kadar kolay bir iş değil, biz radyonun söylediği gibi 3-5 çapulcu değiliz, derinliği olan bir kuvvetiz, bu iş daha bitmedi, bizim intikamımızı alacak binlerce insan var, ben memleketin kurtuluşu için bir ideale inanarak hareket ettim. Bu uğurda çoluk çocuk düşünülmez, zaten onlarda benim yaradılışımdadırlar, hiç düşünmedim ve acımam da, dedi.

4. Peki kısmet olur kurtulur, çıkarsanız ne yaparsınız?

- Derhal ilk fırsatta bir yenisini ve git seni buraya gönderenlere raporunu yaz ver.' dedim.

Umduğu cevapları, alamadığı için çok memnun olmadı, çünkü gazete bültenlerine hükümet benim ağzımdan nedamet haberlerini yayıp alay edemeyecekti.

Biraz sonra Genelkurmaydan hakimler geldiler... Koridorda Albay Emin Arat ile Albay Yaşar Başaran, Sv.Yb. Şükrü İnanç ile Alb. Orhan Alpakın kelepçeli olarak bekliyorlardı, aşağıya indirildik. Merkez K.Orhan Çokdeğer halimize bakarak zevkten gülüyordu, bir hapishane arabasına bindirildik, içeride Yb. Rıfkı Ertem, Alb. Turgut Alpagut, Bnb. Bahtiyar Yalta vardı... Sabah olunca koğuşta yanımdaki hücrede Üsteğmen Erol Dinçer yatıyormuş. Izdıraplar içindeydi. Çünkü onu 28. Tüm. Merasim Blk. K. Yzb. Erol Tunçok Ali Elverdi'nin(53) emriyle askerlere cop ile dövdürmüş. Her tarafı çürük içindeydi. Bunu duyunca çok fena üzüldüm, karşımızdaki insanların ne kadar hain olduğunu anladım. Bizi evden götüren polislerin elinden eğer Merkez Komutanı Alb. alıp Genelkurmaya sokabilmiş olsaydı, benim de sağ çıkmama imkân yoktu, en azından Erol Dinçer'in durumuna sokarlardı. Çünkü subay subaya fırsat düşünce yukarı kademelere yaranmak için acımadan herşeyi yapıyordu. Bunu hapishane hayatında da gördük, fakat polisler bize çok iyi davrandılar, arada çok fark varmış.

---

(53) O gecenin bir numaralı kahramanı tanınan Kur.Yb.Ali Elverdi, mahkemeye amme şahidi olarak gelmiş, kendisini hakiki bir kahraman gibi göstermek için türlü yalanlar söylüyordu. Bu meyanda benim için de şunu söyledi: (Ali Elverdi Radyoevinde mukabil anons yaparken, Üsteğmen Erol Dinçer kendisini tutuklayıp Harp Okuluna getirmişti. Bütün işleri bozan ve bizim mağlup olmamızı sağlayan bu şahsa karşı o anda büyük infial vardı. Talebeler çok heyecanlı bir durumda onu öldürmek istiyorlardı. Ben engel oldum, hatta öğrencilerin thomsonlarına karşı ben göğsümü dayadım. Talebelerin heyecanını teskin ettim. Ali Elverdi'nin hayatını o gece kurtardım. Kh. ta odama aldım, ayaklarıma kapanmış, Albayım sen bilirsin, ben durumun böyle olduğunu bilmiyordum, ne istersen emret, yapacağım, diye yalvarıyordu. İşte bu şahsiyetsiz insan, mahkemede ifade verirken bana iftira ederek) kendisine odamda tabanca çekmediğimi, iddia ediyordu, benim hayatta kimseye tabanca çekmediğimi, hele o gece tabanca kullanmaya hiç ihtiyacım olmadığını görenler bilir, etrafımda ateş gibi Harbiyelilerden, thomsonlu muhafızlarım vardı. Böyle bir olay olmadı... İşte o anda odada olayları en yakından gören Galip Gültekin'in, Hakkı Sümer'in, M.Pakoba'nın mikrofona gelip, şahidin yalan söylediğini ispat etmeleri gerekirdi, Pakoba söz istedi, ama hakim vermedi. Ben Galip Gültekin'den bu konuda aydınlatılmasını istiyordum. Ne gezer, yerlerinden kalkıp mikrofon başına gelmeye korkuyorlardı. İşte vefakâr nümunesi, iyi gün dostları.

Sabahleyin kalktıktan biraz sonra asker karavanası ile çorba geldi, hücreleri açmadan aralıktan köpeklere yemek verircesine yemek dağıtılıyordu, çünkü hapishane müdürü öyle emretmişti. Ali Elverdi'nin sınıf arkadaşıydı. P.Bnb. Nurettin Işıldar insanlıktan çok uzak gaddar, zalim, cahil bir gardiyan başıydı. İnsanlara eziyet etmekten adeta zevk duyar gibiydi. Biraz sonra Tüm.Kur.Bşk.Yz. Ali Elverdi 28. Tüm.Bir.Yb. ile beraber geldiler. Olayın en büyük kahramanı olan bu kişi teker teker hücrelerin önünden geçerek benim önüme geldi ve:

'- Gördün mü orduyu kim karıştırıyormuş? Senin kanını bu memlekete değil, Moskof'ya gömeceğiz diye hitapta bulundu ve (tu) diye hücreye tükürdü.'

Ben de gayet sakin:

'- O belli değil, daha' dedim.

Benim elim kolum bağlıydı, hücrede kilitliydim, geceyi hatırladım, ayaklarıma kapanmış hayatını kurtarmam için yalavarmıştı. Ona yaptığım iyiliğin karşılığını işte insanlıktan yoksun olarak böyle adice ödüyordu. Bir Türk subayının esir olan parmaklık gerisinde bulunan eski bir ordu subayına yapacağı muamele değildi bu. Ben tenezzül edip cevap vermedim. Fakat iş bundan sonra değişti ve layık olduğu muameleyi hak etti, benim yanımdaki hücrede P.Alb. Yaşar Başaran vardı.

Ona dönüp:

'Sen de bu adama inanarak peşinden gittin ha, samam kafalı.' deyince Yaşar Başaran fırladı. *'Senin kafan et dolu,'*dedi, Elverdi Yaşar'a eşek dedi.

Yaşar da *'Eşşek oğlu eşek, hayvan oğlu hayvan'* cevabını verdi. Artık her hücreden küfürler yağıyordu.

Hapishaneye girmeye selahiyetide yoktu ama, Cezaevi Müdürü P.Bnb. Nurettin sınıf arkadaşıydı. Ona kendisini gösterip, fiyaka yapmak istemişti.

Hücrelerde bir ölü sessizliği vardı. Herkes kara kara düşünüyordu, yanımda yakında yatan hücre arkadaşlarıma şunları söyledim: *'Arkadaşlar artık iş bitmiştir. Bize hiçbirşey yapamazlar eğer dün gece hükümet kuvvetli, Ordu bütünlük taşısa ve hükümeti destekleyecek durumda olsaydı bizleri sabaha kadar kurulan bir ihtilâl mahkemesinde karara bağlar hepimizi sabahleyin kurşuna dizerlerdi. Artık bu tehlike geçmiştir. Bizleri Hukuk Mahkemelerine*

tevdi ettiklerine göre iş kolaylaşmıştı.' Bütün sorumluluğu üzerime alıyorum, mahkemede ifadelerde hakikatlerden ayrılmayalım.

Ben prensiplerimden şaşmadım, bundan sonra da şaşmam birkaç gün sonra Türkeş, Özdağ, Baykal, Akkoyun'lu, Dündar Seyhan'ın arka taraftaki hücrelere getirildiğini duyduk. Onların bizimle hiç ilgileri yoktu. Bu harekâtın şerefide günahı da pür, 22 Şubatçılara aitti. Onlar gibi bir iş yapmadan böyle pisi pisine aynı şartlarla hapishaneye düşseydim çok üzülürdüm. Allah bizi onların durumuna sokmamıştı.

24 Mayıs 1963 günü savcı hakim Bnb. Turgut Akan beni çağırdı, ifademi aldı, sorduklarını ve olayları olduğu gibi anlattım, harekât için kimlere haber ve görev verdiğimi söyledim. Ben o ifade de yalnız şu kişileri saydım:

'Bnb. Fethi Gürcan, Yb. Rıfkı Ertem, Alb. Yaşar Başaran, Yb. Hakkı Sümer, Alb. Turgut Alpagut, Alb. Tevfik Ünlüer, İstanbul'dan da Alb. Cevat Kırca ve Osman Deniz, Hava Kurmay Bnb. İzzet Köz, Tevfik Saltoğlu, İlhan Baş. Bunların yakalandığı malumdu. Sonradan çeşitli dedikodular yayıldı. Bir kısmı benim defterimde isimler varmış o yüzden yakalanıp bir günah olarak gelmişler ben gençleri ele veriyormuşum, neler neler."

FETHİ GÜRCAN'ın Tutuklanması

Macera Filmlerine Konu Olacak Kadar Heyecanlı ve Dramatik Tutuklama Serüveni...

O.Deniz, dava arkadaşı Fethi Gürcan için *"21 Mayıs bir efsane yaratmıştır. Fethi Gürcan efsanesi..."* der.

Osman Deniz'i 21 Mayıs olayları içinde anlatıyor:

"Şöyle ki Ankara'da her teşebbüs Fethi Gürcan'ın kişisel gayretlerine bırakılmış, böylece onun asıl görevi olan Çankaya Bölgesi ve Muhafız Alayı'nı ele geçirmesine engeller çıkmıştır. Ankara harekât planındaki uygulama hataları yüzünden Fethi Gürcan'ın bir kurtarıcı gibi her hatayı düzeltmek için anında verdiği kararlarla kendini feda etmesi, 21 Mayısın en büyük olayıdır!

Fethi Gürcan, Etimesgut radyo vericisinin ele geçirilmesine karar verir, fakat oraya sevk edilecek bir birlik mevcut değildir. Konya yoluna çıkarılmış olan 229. Piyade Alayına gider, fakat alayın el değiştirdiğini, karşı güçlerin eline geçtiğini görür. Etimesgut Zırhlı Eğitim Merkezinin de alarma geçtiğini ve çevrede geniş önlemler alındığını öğrenir. Bunun üzerine istasyonun ele geçirilmesinin imkânsız olduğuna karar verir. Eldeki mevzileri sonuna dek korumayı düşünür.

Artık ortalık aydınlanmıştır. Her iki taraf da tuttuğu mevzileri korumaktadır. Saat 08.00 civarında Ankara üzerinde jetler uçmaya başlamış ve dalışlara geçmiştir. Bu arada Binbaşı Fethi Gürcan yanında süvari grubunda görevli Teğmen Mustafa Karazeybek ile birlikte bir pikap araç içinde mücadele etmektedir. Karşı ihtilâlcilerin tek tehlikeli hedefi kalmıştır: "Beyaz bir pikap içindeki Fethi Gürcan!" Görüldüğü yerde tutuklanması veya vurulması emri verilmiştir. Onun içindir ki, beyaz pikap sıkıştırıldığı yerlerde ateş yağmuruna tutulmaktadır. Pikaptan da karşı ateş açılmakta, Fethi Gürcan karşılaşılan ateş çemberlerini başarıyla yırtmaktadır.

21 Mayıs olayında 8 kişi öldü, 26 kişi de yaralandı. Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'in, herşey bittikten sonra ve Genelkurmay Başkanlığınca telefon görüşmeleri yapılarak ısrarla önlenmek istenmesine rağmen, Kara Harp Okuluna ve yanlışlıkla hükümeti destekleyen Muhafız Alayının üzerine havadaki jetlerden makineli tüfekle ateş açtırmasıyla 7 kişi şehit olmuştur. İhtilâle karşı çıkan kuvvet kendi kuvvetlerine ateş etmiştir. Hem de herşey bittikten sonra! Bunun hesabı sorulmadığı gibi Mamak Askeri Mahkemesi de aldığı talimat üzerine şehit ve yaralıların takibatını yapmamıştır.

Binbaşı Fethi Gürcan gerisini ceza evinde bana şöyle anlattı:

"Artık son dakikalara gelinmişti. Herşeyin kaybedildiğine inanmıştım. Gittiğim hedeflerde Harbiyelilerden başka kimse kalmamıştı. Başlarındaki ihtilâlci subaylar sıvışmıştı. Öğrencileri direnmekten vazgeçirmeye çalışan karşı subaylarla mücadeleye başladım. Ateşe ateşle karşılık veriyordum. Cesur Harbiyeliler teslim olmuyordu. Sabahın ilk morluğu başlamak üzereydi. Kavaklıdere'ye doğru yol alıyorduk. Amacım Çankaya'dan geçerek Dikmen'e doğru gitmekti. Arabamız Alman Sefareti'ne yakın bir yerde arıza yaptı ve aracı terk ettik. Elimizde thomsonlar ve mermi çantalarıy-

la yürüyorduk. Birden aklıma Alman Elçiliğine sığınmak geldi. Eğer teslim olsak bizi parçalarlar diye düşündüm. Sefaretin demir-parmaklıklarını aşarak bahçesine girdik. Kapıyı çalmaya başladım. Biraz sonra bir görevli kapıyı açtı, bizi subay elbiseleriyle görünce şaşkınlaştı ve *'Ne istiyorsunuz?'* diye sordu. Ben *'Elçi ile görüşeceğim,'* diyerek içeri daldım. Karazeybek de yanımdaydı. Görevli beklememizi söyleyerek yanımızdan ayrıldı. Bir süre sonra elçi geldi ve isteğimizi sordu. Kendisine ihtilâlci subaylar olduğumuzu ve Alman hükümetinden iltica hakkı istediğimizi söyledim. Elçi bazı temaslar yapacağını söyleyerek bizi yalnız bıraktı. Bir süre sonra yanımıza gelerek: *'Hükümetimle temas kurdum. Ancak silahlı ve subay kıyafetiyle geldiğinizden iltica isteğiniz kabul edilmedi.'* dedi.

Bize çok nazik davranıyordu. Ben *'Eğer buradan çıkarsak bizi vururlar! Hayati bir tehlikeyle karşı karşıyayız!'* deyince, sefir: *'Ben size bazı kolaylıklar sağlayacağım. Sivil elbise verip arka bahçeden çıkmanıza yardım edeceğim. Böylece ilk anda karşılaşacağınız bir tehlike kalmaz. Kendinizi sığınacak bir yere atabilirsiniz. Burada daha fazla kalamazsınız. Sorumluluk sınırımı aşmış olurum,'* diye karşılık verdi.

Sefirin teklifini mecburen kabul ettim. Bize sivil elbise getirtti. Giyindim. Tesadüf, elbise vücuduma uygundu. Kendisine teşekkür ettim, sefaretin arka bahçesine çıktık. Demir parmaklıkları aştık. Hemen orada Karazeybek'e baskı yaptım, gayet katı bir davranışla: *'Yollarımız burada ayrılıyor. Hiç ısrar etme ve vakit kaybettirme! Hadi Allah yardımcın olsun!'* dedim ve süratle yanından ayrıldım. Elçiliği terke mecbur kalan Karazeybek Harp Okuluna dönmüş ve Muhafiz Alay Komutanı Albay Bayandır'la karşılaşınca yakalanmıştı. Ben de Dikmen istikametine yöneldim. Dikmen'in yamaçlarında gördüğüm bir bağ evine girdim. Çok yorgun ve uykusuzdum. Hemen bir kenara kıvrılıp uyudum...

Uyandığımda gece olmuştu. Sabaha doğru oradan ayrıldım. Karanlıkta yürümeye başladım. Dere tepe düz deyip yürüyor, bazen koşuyordum. Arkamda Ankara'nın ışıkları görünüyordu. Gün ışırken Orman Çiftliğine vardım. Oradan gizlice istasyona geldim ve nihayet beklediğim tren gelince ters yöne geçerek tren vagonlarından birine atladım. Beni kimsenin görmediğinden emindim. Kendimi emniyette hissediyordum, yine uyudum...

Uyandığımda sabahtı. Hayret; trende bir hareket yoktu. Etrafıma bakındım, vagon bir istasyonda terk edilmiş, tren ayrılıp gitmişti. Ben öylece istasyonda kalakalmıştım. Kendi kendime *'Şans bana ne zaman güldü ki?'* diyebildim.

Karnım acıkmıştı, istasyonun yanındaki bakkaldan birşeyler aldım ve oradaki bir köy kahvesine girdim. Benim kim olduğumu bilmedikleri belliydi. Yalnızca bir yabancı!..

Onlara: *'Ağalar, ben Ankara yoluna çıkmak istiyorum.'* dedim.

Beni garip garip süzenlerden biri cevapladı: *'Bey, yol yok. Tarlalardan gidersen 5 km sonra yola çıkılır. Ama tarlalar da balçık, zor yürürsün!..'*

Onların gösterdiği yönde tarlalara yöneldim, bata çıka Ankara asfaltına vardım. Üzerimde hüviyet yoktu. Olsa neye yarardı ki!...

Gelen bir otobüsü durdurdum ve Bolu'ya kadar kazasız belasız geldiğimi zannederken, Kumanda eğitim merkezi olan kışla hizasına gelince askerler otobüsü durdurdu. İçeri giren erler 'Hüviyet kontrolü' diye bağırdı.

Sıra bana gelmişti: *'Hüviyetimi almayı unutmuşum. Böyle bir zorunluluk mu var?'* dedim.

Aşağı inmemi söylediler. Oradaki bir teğmen beni görünce tanıdı: *'- Sizi tanıyorum. Fethi Gürcan'sınız, değil mi?'*

'- Evet' dedim.

Bu teğmenin ezilip büzülerek konuşmasına dayanamadım:

'- Haydi gidelim! Kendini üzme, benim için herşeyin bittiğinin farkındayım' dedim.

Beni Alay Komutanına götürdüler. Komutan kendisine böylesine bir görev düştüğü için çok üzgün olduğunu söyledi.

Albay telefonla bazı görüşmeler yaptıktan sonra:

'- Sizi İstanbul'a götürmemiz emredildi.' dedi.

İstanbul'da Harbiye'deki bilinen hücrelere götürdüler. Bir ara *'Bu kadar hücrede benden başkası yok mu?'* diye düşündüm. Dayanamadım, haykırdım:

'- Hey, burada başka kimse yok mu? Ben Fethi Gürcan!'

Hiç beklenmedik bir gürültü koptu:

'- Ooo, hoş geldin! Sen ne arıyorsun burada?'

Çok garip, demek hâlâ herkes benden güç almayı bekliyordu. Çıt çıkmayan yerde bu defa her kafadan bir ses çıkmaya başladı. Oranın emniyetini sağlayanlar benim gelişimle görevlerini yapa-

maz olmuşlardı. Fethi Gürcan orada da yine başlarına bela olmuştu! Ben ihtilâlcilerin bu kadar korkak ve ürkek olacaklarına inanmazdım! İstanbul'da herşeyi öğrendim; senin, bildiğim gibi tam bir ihtilâlci ruh ve karakteriyle hareket ettiğini, Ankara'dan verilen anons değişince İstanbul'da herkesin vazgeçtiğini, velhasıl her şeyi... Sonradan kısaca benim ifademi aldılar ve suç yeri Ankara olduğundan, geç de olsa karar vererek beni Ankara'ya postaladılar. İşte şimdi hepimiz burada Mamakta'yız..."

OSMAN DENİZ'in Tutuklanması

"Tabutluk denilen hücreye konulmuştum..."

İstanbul'daki başarısız radyoevini işgal operasyonundan sonra Yıldız'daki evine gitmişti. Bundan sonrasını kendisinden aktaralım:

"Evde biraz olsun uyumak ve yorgunluğumu gidermek istedim. Fakat uyuyabilmek imkânsızdı. Başarısızlığın bilemediğim nedenleri omuzlarıma bütün ağırlığıyla çökmüştü. Radyoyu açtım, İstanbul Ordu Komutanı Refik Paşanın anonsu veriliyordu.

Saat 04.30'da kapı çalındı. Pencereden baktığımda steyşın bir polis aracının kapıda beklediğini gördüm.

21 Mayıs günü öğlene doğru Merkez Komutanlığının bir odasında sorguya çağrıldım. Koridorda giderken Kurmay Yarbay Ruhi Soyuyüce'nin içeriye getirilişini gördüm. Ayrıca kapısı açık olan bir odanın içinde de Kurmay Albay Selçuk Atakan oturuyordu. Bu gösteriyordu ki olaylarla ilgili olmayan 22 Şubatçılar da gözaltına alınmıştı. Getirdiğim odaya Savcı Selahattin geldi ve sordu:

'- Dün gece neredeydiniz ve neler yaptınız?' cevabım gayet kısa oldu: *'- Bu hareketin içindeyim. 22 Şubatta emekli edilenlerle, orduda kalanlar bu hareketi birlikte düzenlediler.'*

Bu ifademden sonra bir askeri ciple Kasımpaşa'ya gönderildim. Bir subay lojmanının odaları tutuklulara tahsis edilmişti. Orada bir odaya konuldum ve 27 Mayısa kadar da bu odada tutuldum. O gün Ordu Komutanı Refik Yılmaz ile Kuzey Saha Deniz Komutanı Bahattin Özülker tutukluları görmek için odaları dolaşıyor-

lardı. Benim odama girdiklerinde Bahattin Özülker:

'- Bu Osman Deniz. Kendisini tanınm.' diye Refik Yılmaz'a ikazda bulundu. Refik Yılmaz da yüzüme baktı baktı; çıktılar. Özülker beni Silahlı Kuvvetler Birliğinden tanırdı. Kendisi ateşli bir örgüt üyesiydi. Sonradan 22 Şubatı hazırlayan, protokolde ihtilâle evet deyip imza atanların öncülerindendi. O da İsmet Paşa faktörüne boyun eğip, attığı imzayı yalanlayanlardandı. Bunlar yalancı pehlivan gibi ortada gezinen, sözümona devrimci kodamanlardı.

Beni Merkez komutanlığı bahçesindeki tutukevine götürdüler. Burası çaprazlama dört koridorda yan yana ve karşı karşıya dizilmiş hücrelerden ibaretti. Bu hücrelere tabutluk dendiğini duymuştum. Bir insanın uzanıp yatabileceği tahta bir ranzadan başka birşey yoktu. Tavanda ve ön duvarında yarık şeklinde içerideki pis kokuların çıkması için iki delik açılmıştı. Öğrendiğime göre 33 hücre vardı ve hepsi subaylarla doldurulmuştu. Ben 13 numaralı hücreye kondum. Birbirini tanıyanlar yüksek sesle konuşuyorlardı. Bu seslerden tanıyabildiklerim Süvari Yüzbaşı Sabri Sarıyer, Yüzbaşı Orhan Günday, Piyade Binbaşı Rıdvan Metal, Piyade Üsteğmen Turgut Şener, Süvari Yarbay Gazi Alankuş, Süvari Üsteğmen Muzaffer Güney gibi kişilerdi. Bir ara karşımdaki hücrede yattığını fark ettiğim Turgut Şener'in yüksek sesle ağlayıp:

"Ben suçsuzum, beni buraya neden getirdiniz, çıkarın beni, benim bir suçum yok." diye haykırdığını duydum.

Görevliler onu susturmak için sürekli ikaz ediliyorlardı ama o biteviye *'Kardeşim, ben suçsuzum. Beni yetkili birine götürün. Konuşmak istiyorum.'* diye karşılık veriyordu.

Yanımdaki bir kağıt parçasına şunları yazdım: *'Turgut, ağlamayı kes, ben seni kurtaracağım. Seni ele vermiş değilim. Ben ele vermedikçe sana bir ceza veremezler, sükûnetle sonucu bekle. Bu kağıdı okuduktan sonra imha et.'* Açık imzamı da koydum ve kağıdı iyice ufalıncaya kadar büktüm."

Osman Deniz gözaltındayken yaşadıklarını radyoevindeki olay tatbikatı ve daha sonra radyo personeliyle yüzleştirilmesi, savcıların tavır ve tutumları, daha sonra da Mamak duruşmalarını anlatır.

21 Mayıs olaylarına katılan bütün sivil ve askerler -birkaçı hariç- yakalanmış, çeşitli yerlerde gözaltına alınmıştı. Aynı gün olay ile ilgileri olmadığı sonradan meydana çıkan, 22 Şubatçılardan Dündar Seyhan, Necati Ünsalan, 14'lerden Alparslan Türkeş, Fazıl

Akkoyunlu, Muzaffer Özdağ, Rıfat Baykal, 11 'lerden Halim Menteş de tutuklanmışlardı.(54)

T.Aydemir ve diğer sanıklar nezaret altında tutuldukları 1.Şube Müdürlüğünden saat 22.00'de alınarak Mamak Muhabere Okuluna götürülmüşlerdi. Bu nakil esnasında, sıkı emniyet tertibi almış, merkez ceza evine ait kırmızı kapalı bir otomobile önde T.Aydemir, sırayla bindirilen 20 sanık, yargılanmak üzere Mamak'taki taş binanın koğuşlarına yerleştirilmişlerdi.

TALAT TURHAN'ın Tutuklanması

C.Tural: ***Bunlar da 21 Mayısçılarla birlikte hareket etmişlerdir. Davaları birleştirin ve Talat Turhan'a da idam kararı verin'*** diyor.

"3. Kitap"da da sözünü edeceğimiz bir düşünce ve eylem adamı olan Talat Turhan, 27 Mayıstan itibaren hemen hemen pek çok olayın doğrudan içinde veya tanığı olmuştur. Onun bütün çabası Atatürk devrimlerini dillendirmek ve ülke yönetimde ortak ve adil halk katılımcılığını ısrarla ön plana çıkarması olmuştur. Açıkçası katı askeri disiplin ve hiyerarşi onun kişiliğiyle uyuşmuyordu. Bu nedenle siyasetçiler ve bazı yüksek komuta heyetiyle sürekli anlaşmazlık içine düşmüş ve başı dertten hiçbir zaman kurtulmamıştı. 22 Şubat ve 21 Mayıs İhtilâl girişimlerinin doğrudan içinde olmamasına rağmen, o da tutuklanarak ceza evine konuldu.

T.Turhan'ın 27 Mayıs sonrasındaki durum ve SKB değerlendirmesi bu tavrını açıkça ortaya koyar.

(54) Mamak Mahkemesinde Savcı Turgut Akan iddianamesinde 22 Şubatçıları 1. Grup ihtilâlciler, 14'leri de 2. Grup ihtilâlciler olarak niteler. Bunlar için istenen cezalar 146 ve 171. maddelerdi. 14'lerle ilgili şu ifade yer alır: "14'lerin bir ihtilâl hazırlığı safhasında bulundukları yukarıda bertafsil izah edilmiş bulunmaktadır. Siyasi bir dernek maskesi altından çalışan Alparslan Türkeş, Muzaffer Özdağ, Fazıl Akkoyunlu'nun TC Anayasasının tamamını veya bir kısmını, tağyir, tebdil ve ilgaya matufen gizlice ittifâk ettikleri anlaşılmış bulunmaktadır. Yukarıda geniş şekilde mevcut faaliyetleri ifade edilen 11'lerden emekli Hv. Kur.Alb. Halim Menteş'in 20-21 Mayıs olaylarıyla doğrudan doğruya ilgisini gösteren bir delile rastlanmamıştır."

Kendi ifadesiyle:

"235 generalin bir gecede emekliye ayrıldığı bir dönemde ve henüz aradan dört ay bile geçmemişken, Slh.K.'lerde bırakılan bir avuç generalden direnme beklemek düş olurdu. Onlar, tersine komitenin benimsenmesine olanak olmayan bazı yasa dışı tutumları karşısında sessiz kalmayı kendileri için daha emniyetli görüyorlar ve baş eğiyorlardı. İşte bu nedenle de Silahlı Silahlı Kuvvetler Birliği'de aşağıdan yukarı bir girişim sonucu kuruldu.

Bu örgütü kuranlar başlangıçta içtenlikle işe koyulmuşlardır. Ama, zaman içinde örgüt güç kazanınca sızmalar da başlamıştır. Sırf çıkarlarını ön planda tutan bazı kişilerin yönetici kadroya girmesi ve yapılanmayı kişisel çıkarlarına uygun bulmayan politikacıların girişimleri örgütün iyi niyetli çabalarını engelledi.

Bu ortam içinde Silahlı Kuvvetler Birliği yöneticileri arasında idealistlerin yanında, Silahlı Kuvvetler'in CHP'nin dümen suyunda olmasından başka düşüncesi olmayanlardan tutun da, Milli Birlik Komitesi üyesi olmak fırsatını kaçırmış ve özlemi duyanlara varıncaya kadar birçokları yer aldılar. Hatta bu örgütte olmayı kendi çıkarları için daha uygun gören bazı Milli Birlik Komitesi üyeleri bile Silahlı Kuvvetler Birliği'ne üye olmuşlardı. Bu etkenlerle kuruluş amacından uzaklaştırılan bu örgüt belirli dünya görüşüne sahip olmaksızın yüzeysel çabalar sürdürüp 2. Milli Birlik Komitesi'ni gütmüş ve Silahlı Kuvvetlerin milletine verdiği şeref sözünün gerçekleşmesine çalışmakla yetinmiştir. Ancak yakın tarihimizden bile ders almaksızın gölge iktidar olmayı yeğlediği için, kendi sonunu hazırlamıştır. Oysa yetkimin kaynağı Komite'ydi. Eğer 13 Kasım 1960'ta Komite içindeki temizlik harekatında olaylar tersine gelişseydi, ben de üzerinde insan yaşamayan Sivriada yerine Yassıada'yı bombalatacaktım. O zaman, demokrasiye geçmek de kolay olmayacaktı.

Şimdi açıklayabilirim 27 Mayıs olduğunda 2.Kolordu Komutanı olan Tural, "derhal" kaydı ile ihtilâli yapanlar tarafından İstanbul'a çağrılır. Ancak ikircikli bir ruh hali içinde bulunduğu için, kulağı aracının telsizinde olmak üzere zaman kazanmak ve ihtilâlin başarısından emin olmak için birkaç kez Koru Dağı'na (eskiyol) aracıyla iner çıkar. İstanbul'a geç kaldığı için de kuşkuludur. Harbiye'deki Atatürk heykeli önünde duran iki komite üyesi (biri Kur.Yb., diğeri Kur.Bnb.) karşısında Korgeneral Cemal Tural, esas

duruşa geçip: 'İnkılabı yapanlar kumandanımdır.'der."(55)

Talat Turhan, "Genç Kemalistler Ordusu" olayında da görüyoruz. Önceleri bu kitapta kısmen değindiğimiz gibi T.Turhan, sürgün olarak tanımladığı Afyon'da da rahat durmaz ve Kemalist devrimleri, genç subaylar ve komutanları arasında kendince bütünleştirme çabası gösterir.

Yine kendi ifadesiyle:

"Bir gün, Isparta'da bulunan Eğitim Tümen Komutanı, Harp Akademisi'nden sınıf arkadaşım Tümg.Hayati Savaşçı'yı ziyarete gittiğimde kuşkulu ve tedirgin olduğunu gördüm. 22 Şubat sonrası bir kısım genç subaylar da Isparta'ya sürülmüştü. Aralarında bir yemekli toplantı düzenleyip komutanlarını da davet etmişlerdi. Tümgeneral K.muavininin ihbarından çekindiği için davete icabet edememişti. O dönemde genç subaylara yakın durmak komutanının geleceğini karartabilirdi. Aslında genç subayların hiç birini şahsen tanımıyordum; ama onlar kendileri gibi sürgün edilmiş yüksek rütbeli bir kurmay subaya içten saygı ve hayranlık duyuyorlardı. Tümg.Hayati Savaşçı'ya bir öneri getirdim... *'Arzu ederseniz emrinizdeki genç subaylarla aranızdaki kopukluğu gidereyim'* dediğimde hemen kabullendi. Çünkü bu durumda kendisini denetlemek için görevlendirildiğinden kuşku duyduğu muavini karşısında güçlü olacaktı. Eğitim tümeninde görevli Top.Bn..L.P.'ye bu görevi önerdiğimde duraksamadan kabullendi... Bir ay sonra Tümen Komutanı ile emrindeki genç subaylar zoraki değil gönüllü birliktelik içine girmişlerdi... Her ne kadar yaşadığım bu olaylar disiplinle bağdaşmasa da, o günlerin gerçeği böyleydi.. Daha sonra Gn.Hayati Savaşçı'yı farklı kulvarlarda görecektik. Cuntacılık batağında bu tür sürprizler olağandı...

Bu arada hareketliliğimiz dikkat çekmiş, Genç Kemalistler Ordusu Bildirisi'nden bir suret ele geçirilmiş, MİT soruşturması başlamış ve aranan fırsat bulunmuştu.

Bir ay süreyle Ankara Merkez Komutan Muavini'nin odasında ayrıcalıklı bir konumda gözaltında tutuldum. Soruşturma sürdürüldü. Suç unsuruna ratlanılmadığı için 'Soruşturmaya mahal olmadığı kararı' verildi.

O gece Talat Aydemir'in 21 Mayıs başkaldırısı başarısızlıkla sonuçlandı. Yaşamım altüst oldu. Tabii sıkıyönetim ilan edildi; An-

(55) Talat Turhan, a.g.e., s.190,. s.203, s.219.

kara Komutanlığına Orgeneral Cemal Tural getirildi. Bizim karar rafa kaldırıldı. Tural'ın bu konudaki ilk emri; *'Bunlar da 21 Mayıscılarla birlikte hareket etmişlerdir. Davaları birleştirin ve Talat Turhan'a da idam kararı verin'* şeklindeydi. Tüm koşullar değişti. Mamak Askeri Ceza ve Tutukevi'ne alındım. Orada benimle birlikte 9 kişinin Genç Kemalistler Ordusu davası nedeniyle tutuklandığını öğrendim. Bu kişilerden dördünü hiç tanımıyordum. Bir ay süreyle sorgulanmışlardı. Gelişmeleri bana aktarıyorlardı... Sonuçta istediğimi kendilerine ulaştırdım: 'Buradan kurtulmak için istediğiniz kadar bana yüklenebilirsiniz. Ama buradaki 9 kişinin 10'a çıkarılmaması koşuluyla...' Amacım Kütahya'daki asıl nüveyi korumaktı. Öyle de oldu... Aslında soruşturmayı yürüten Askeri Savcı Zeki Güngör, sanıkları, 'Bizim sizinle işimiz yok, patrondan söz edin kurtulun' diye yönlendirmeye çalışmıştı. Bu evrede benimle ilgili soruşturma hızlandırıldı. Sonuçta alınan ifadelerin tümünde 21 Mayıs Olayı ile ilgimin bulunmadığı, aksine olayın oluşunu engellemek için çaba gösterdiğim ortaya çıktı.

Turgut Sunalp, Memduh Tağmaç, Fahri Özdilek, Cevdet Sunay'dan oluşan hasımlarıma bir de Cemal Tural eklenmişti. Görünürde hepsi de ağır toptu(!)

5 Eylül 1963 günü 21 Mayıs Olayları için mahkeme kararını verip sanıklar ölüm hücrelerine alındığında Mamak hapishanesinde kurşun gibi bir hava vardı. Tam bu sırada Cezaevi Müdürü Koğuşumuza geldi. Genç Kemalistler Ordusu sanıklarının tahliye kararını tebliğ etti... İki gün sonra sabah saat 10.00'da Sıkıyönetim Komutanlığı As.Savcılığı'nda olmamız isteniliyordu.

Böylece hakkında 'soruşturmaya mahal olmadığı kararı' verildiğini bildiğim bir yapay davada üç buçuk yıl yargılama süreci başladı... Yekta Güngör Özden, Teoman Evren, Suphi Artuk ücret almaksızın savunmamızı kabul ettiler.

30 Ağustos geliyordu. Tüm bu olumsuz koşullara karşın olumlu sicil almıştım. Albaylığa yükselmem gerekiyordu. Bu kadarına hasımlarım tahammül edemezdi. Çare arandı; 42 sayılı yasa ile 14 Ağustos 1964 günü emekliye ayrıldığıma dair emir tebliğ edildi.

Bu arada, Genç Kemalistler Ordusu Davası Ankara'da devam ediyordu. Mahkemeler bu uydurma davaya bakmak istemiyorlardı. Hukuki ihtilaf, selbi ihtilaf diye paslaştıkça paslaşıyorlardı.(56)

(56) Talat Turhan, a.g.e., s.61-68.

Talat Turhan, Talat Aydemir ile olan bağlantısı konusunda ise şunları yazar:

"Talat Aydemir'in bir darbe hazırlığı içinde olduğunu öğrenmiştim. Talat Aydemir'in girişiminin başarılı olamayacağını, ülkedeki ilerici potansiyeli heder edeceğini ve son çözümlemede karşı devrim sürecine katkıda bulunacağını öngördüğüm için tedirgindim. Bu nedenle kendisi, eşi, oğlu nezdinde sürdürdüğüm girişimlerden olumlu sonuç alamadım.

Talat Aydemir'le en son 16 Mart 1963 gecesi görüşmüştüm. Kullandığımız araba Ahmet Karayiğit'indi. Siyasi görüşlerimiz farklı olmasına karşın, benim ülke aleyhine bir girişim içinde bulunmayacağıma inanıyordu."

İstanbul'daki Olaylarla İlgili Olarak Yakalanıp Mahkemeye Sevk Edilen Subaylar

- Orhan Türkkan, Emekli General.
- Selim Türkkan, Emekli General.
- Cevat Kırca, Emekli Kurmay Albay.
- Osman Deniz, Emekli Kurmay Yarbay.
- Gazi Alankuş, Eyüp Askeri Şube Başkanı Süvari Yb.
- Sabri Sarıyer, Süvari Yüzbaşı.
- Orhan Günday, Süvari Kıdemli Yüzbaşı.
- Muzaffer Güney, Süvari Üsteğmen.
- Şeref Uluğ, Topçu Yüzbaşı.
- Sefer Sayılır, Jandarma Teğmen.
- Abdullah Gebeş, Jandarma Teğmen.
- Hüseyin Bildirici, Jandarma Teğmen.
- Orhan Şahin, Jandarma Teğmen.
- Ahmet Güçal, Tank Kıdemli Binbaşı.
- Mustafa Üstüner, Tank Binbaşı.
- Mehmet Özmaden, Tank Yüzbaşı.
- Fahrettin Odabaşı, Tank Binbaşı.
- Adnan Çelikoğlu, Emekli Kurmay Alb.
- Selçuk Atakan, Emekli Kurmay Albay.
- Şinasi Çamçeken, Emekli Kıdemli Binbaşı.
- Cengiz Kınay, Deniz Güverte Teğmen.
- Yaşar Sonakın, Deniz Güverte Yüzbaşı.
- Zeki Altınsay, Deniz Güverte Yüzbaşı.
- Arif Yurteri, Deniz Güverte Teğmen.

- Feridun Özbay, Deniz Güverte Teğmen.
- Sefa Seven, Levazım Binbaşı.
- Macit Ötügen, Piyade Binbaşı.
- Necmi Çetin, Topçu Yüzbaşı.
- Halit Büyükmenderes, Emekli Süvari Yüzbaşı.
- Turgut Şener, Emekli Süvari Üsteğmen.
- Melih Özkul, Tank Yüzbaşı.
- Mustafa Şakar, Tank Yüzbaşı.
- Sacit Uluç, Tank Üsteğmen.
- Yurdun Tuncel, Tank Teğmen.
- Tuncel Orhan, Tank Teğmen.
- Recep Uslu, Tank Yüzbaşı.
- Şükrü Aral, Tank Assubay.
- Fevzi Bingöl, Tank Yüzbaşı.
- Fahri Ergun, Tank Üsteğmen.
- Uysal Altuğ, Tank Üsteğmen.
- Tevfik Sarıkaya, Tank Teğmen.
- Gündoğan Doğança, Tank Üsteğmen.
- Rıdvan Metal, Piyade Binbaşı.
- Fethi Işıklıtepe, Emekli Hava Albay.

YARGILANAN HARBİYELİLER

2'Nolu Sıkı Yönetim Mahkemesinde yargılanan 1459 harbiyeli için savcı 5-15 yıl arasında hapis cezası istiyordu. Bunlardan yargılanmasına başlanan 1200 harbiyelinin isimleri şunlardı.

Vedat Uzun, Senai Uçar, Habil Şengönül, Necati Özkan, Yusuf Küpeli, Tanju Üstünay, Raşit Tuncel, Ercan Tezcan, Tansu Çakaloz, İrfan Odabaşı, Mete Türkyılmaz, Dinçer Peker, H. Erdinç Tunalı, Aydın Uçkan, Necati Öztoprak, Bircan Sevgör, Gürcan Türker, Musa Kâzım Kılıç, Ali Riza Ertürk, Ergun Karlı, İlhan Duysak, Fikret Destereci, Yenal Günal, İbrahim Gürbüz Kırşen, Nihat Bostancı, İlhan Özgür, Sümer Avni Savaş, Nedim Mercan, Hüseyin Atıkan, Rüstem Çevik, Mustafa Turan, Bihnam Seyhan, Arman Aybartürk, Kayhan Akduman, Hadi Coşkungüder, Altay Öz, Mehmet Demirel, Ahmet Rıfkı Öğüt, Aclan Yeter, Yılmaz Soyal, İsmet Ergül, Ahmet Gavsi Bayraktar, Gürbüz Atabay, Mustafa Dağdeviren, Süleyman Çınar, Saadettin Acar, Adnan Öksüz, Nail Erhan, Ramiz Öztürk, Metin Güvener, Kemal Genç,

Aydoğan, M. Tevfik Gündemir, Ahmet Kıran, Mengü Bikkul, Mükerrem Aşık, Turhan Polatkonak, Ersel Altıparmak, Yılmaz Kutluay, Abdülkadir Şengül, Atillâ Bozdağ, İbrahim Altınay, Mehmet Ortalı, Ünal Bayındır, Cihangir Özer, Nurtekin Gürson, Hasan Barut, Faruk Ekren, Tahsin Kandemir, Tezcan Özdemirden, Özcan Öztuna, Mustafa Yavaş, Müslüm Tunaboylu, Selâhattin Gürsoy, Hüseyin Tunca, Selâhattin Akbay, Emin Yanık, Selâhattin Koç, Haydar Aydoğan, Yıldırım Tekin, Mahmut Algıç, Kaya Tekbaş, Faruk Yücelen, Mehmet Çiçek, Sönmez Perinçek, Necati Ceyhan, Bleda Yeda, Selman Bıçakçı, Atilla Akkartal, H. Faruk Erdoğan, Şanal Işık, Zihni Dinçel, Hüseyin Sever, Hüsnü Afacan, Ergüven Şenol, Cengiz Aktaş, Fevzi Kılıç, Hidayet Kök, Naci Karamürsel, Ünal Türker, Erol Arslan, Yılmaz Evirgen, Necat Çetin, Cengiz Aydemir, Rauf Avcı, Mustafa Karakuzu, Oral Argun, Orhan Akdemir, Şerafettin Koçak, Kâmil Ergin, Sabri Öge, Yusuf Su, Mehmet Kapıcı, Enver Şen, Ersan Erol, Necati Atabey, Suha Görsoy, Hüseyin Arıkan, Ertan Demirel, Giray Öncel, Güngör Kanbaş, Halil Ezgen, Osman Fırat, Şevket Çakır, Refahattin Şengül, Sedat Taşdan, Necmi Gülseven, Ahmet Yılmaz, Doğan Keltek, Hüseyin Aydemir, Orhan Kökrüklü, Halil Algül, İsmet Atik, Gürbüz Güner, Harun Öngül, Şahabettin Bağdır, Uğur Dilaver, Akif Memişoğlu, Yalçın Altınsoy, Arslan Kıray, Kâmil Kılıçarslan, Şakir Çelikkıran, Cuma Çelik, Ercan Güldü, Ahmet Çeliker, Ünsal Tarhan, Reşit Avonoğlu, Şevket Dumlu, Atalay Altay, Hasan Tutar, Şehsuvar Darcanoğlu, İhsan Seyman, Cahit Örnek, Ali Ürün, Cemalettin Selimoğlu, Fikret Volkan, Mustafa Bulut, Ramazan Anıl, Remzi Ramazan, Tezcan Güngör, Zihni Özmutlu, Ünal Okta, Mehmet Fıçıcıoğlu, Fahri Öztürk, Ertuğrul Alpdoğan, Ercan Bergiten, Ahmet Kambur, Fikret Türkmen, Ahmet Tural, Yusuf Şık, Hüseyin Cevher Gürdal, Cemal Yılmaz, Mustafa Taşkın, Olay Yazgan, Aytekin Karakuş, İsmail Kara, Tarık Almaç, Mustafa Çelebi, Çetin Soysal, Erdoğan Sılay, İlker Köseoğlu, Mehmet Bilgin, Mustafa Baltacı, Nedim Tekin, Rıfat Kaplan, Suat Asutay, Cemalettin Taşdan, Orhan Yenal, Hakkı Yazıcıoğlu, Yılmaz Eroler, Hicadi Öz, Sadık Akın, Nurettin Albayrak, Ahmet Koç, Süreyya Bilgin, İbrahim Demir, Hamdi Arısoy, Mehmet Gök-

göz, Atilla Kalkay, Nedim Yılmaz, İsmail Kumrular, Enver Koyun, Mustafa Çınar, Süavi Dizen, Bekir Ünsal, Hüseyin Serinova, İzzetin Dayı, Hüseyin Toklu, Salih Dağdelen, Ömer Bucak, İsmail Yavaş, Erkan Kaya, Ekrem Aydın, Beyazıt Deniz, Faruk Çam, Kemal Aktaş ,Yaşar İlter, Mustafa Şahbaz, Necdet Kaya, Dündar Akçaylı, İsmail Müştak Korulu, Abidin Daver Besler, Derviş Karakuş, Hakkı Suat, Kadri Ediz, Muzaffer Balaban, Mehmet Dündar, Necdet Dinçmen, İsmet Yalçınkaya, Hüseyin Sulu, Mehmet Sarıkoça, Mustafa Gürson, M. Ali Koçar, Faruk Işık, Cevdet Ağzıtemiz, Sabri Şen, Fikret Filizli, Mümin Orhan, Lâtif Karademir, Ali Durmaz, Aydın Yakar, Niyazi Candan, Mehmet Davarcalı, Mehmet Dönmez, Mahmut Uluğ, Abdullah Gür, Mehmet Şentekin, Güngör Öcal, Hüseyin Dural, Dursun Günay, Arif Bidin, İbrahim Sevik, Ali Osman Çakır, Şerif Nalçacı, Kemâl Yanık, Hüseyin Aydın, Şeref Topuz, Gülağa Karadağ, İlyas Erdoğan, Fevzi Saçlı, Bülent Aktaş, Uğur Barış, Yusuf Ceylan, Abdülkadir Gündüz, Ercan Çarıkçı, İbrahim Kayıkçıoğlu, Adil Baba, Şerafettin Şeker, Metin Alpaslan, Haydar Keskin, Oktay Gökçen, Burhan Hoşer, Rıza Bağdatlı, Yusuf Bulur, Muzaffer Sakarya, Celâl Karabulut, Cengiz İlik, Mahmut Aktuğ, Yılmaz Gülcan, Engin Genç, Kaya Kucur, Kemal Tokgöz, Erdoğan Kısmet, Hüseyin Geçer, Sinan Enderin, Aydın Boyacıgiller, Kadri Markoç, Zekâi Hurma, Bedrettin Dağdeviren, Zekâi Atalay, Ferhat Gürdal, İ. Cengiz Önen, Erkan Akdağ, Halil Terekeci, Nurhan Aydilek, Taner Gürkan, Ahmet Ünsal, Ertuğrul Ayyürek, Ünal Çetin, Sezen Tuna, Rüstem Duran, Erol Mestanoğulları, Ahmet İnce, Coşkun Kökhan, Mehmet Tayyar Çetiner, Mehmet Yüksel, Cengiz Karahasanoğlu, Mustafa Tehneldere, H. Doğan Karagöz, Fahamettin Pasos, Oğuz Ünal, Ahmet Erinmez, İdris Memişha, Sadi Karamustafa, Süleyman Karadağ, Zeynel Çağlar, Hayrettin İvgin, Gıyasettin Tezer, İsmet Gökmen, Erol Üçöz, Okan Tabuk, Halit Eker, Tayyar Özen, Seçkin Demir, Mehmet Halistin Kukul, Cevdet Yiğit, Cihangir Dündar, Eftal Gemici, Hayrettin Gönül, Şefki Keskin, Şeref Baba, İbrahim Kaplan, Yaşar Sezgin, Necati Özkan, Ayhan Kurşun, Vahit Özsoy, Ömer Uğur, Orhan Önen, Erdoğan Yalçınkaya, Güven Güleç, Mustafa Abra. Murat Albayrak, Hasan Karaduman, Kemâl Öz-

alp, Yılmaz Üsküp, Mehmet Çoban, Zeki Ertan, Günay Sürmeli, Mustafa Yıldırım, Hüseyin Ersoy, Niyazi Serttaş, Yaşar Özgüven, Selâhattin Taflıoğlu, Ali Rıza Çılgın, Kadir Akçin, Osman Ağar, Salim Korkmaz, Avni Ergüler, Sencer Öztunalı, Turhan Binay, Mehmet Dönmez, Kenan Dikici, Üstün Aktaş, Kadir Baran, Yetkin Ferizcan, M. Kemal Ulusoy, İsmet Görür, Mesut Turan, Süha Okyay, Yener Konuralp, Ünal Akbağ, Sefer Erdem, Bilâl Nair, Yurdakul Başel, Mustafa Durkaya, Hüseyin Toylan, N. Kemal Karbay, Şevket Yılmaz, Ertuğrul Özçağlar, Mustafa Emre, Tuncer Karahan, Ahmet Aydemir, Galip Çevik, İhsan Uzungüngör, Mehmet Taşyürek, Hikmet Güleç, Cemil Ergin, Metin Ursavaş, Hüseyin Yavaş, Aytan Çenber, Mete Altan, Mehmet Kılıç, Nejat Fırat, Eyüp Aktepe, Yılmaz Zorlu, Yunus Akçamur, Fazıl Karaca, Mustafa Turan, Nihat Öner, Adil Erdoğan, Orhan Koçboğa, Aydın Koçer, Metin Bahtiyar, Bahattin Tokgöz, Ümit Altan, İhsan Erdem, Ahmet Çevik, Sabahattin Beyaz, İbrahim Gönel, Yüksel Postacı, Vedat Gürkan, Şerafettin Erol, Taner Topuz, Fevzi Aydın, Ülkü Özkan, Orhan Turgut, Memduh Akkuş, Nüsret Kozanoğlu, Muammer Eren, Hasan Takay, Ferudun Pınar, Üçler Aksoy, Veysel Demirkazık, Ayhan Karslı, Bilâl Saka, Yılmaz Emiroğlu, İsmail Bayraktar, Şerafettin İçöz, İbrahim Çalıkoğlu, Ertuğrul Adıyaman, Kâzım Tosun, E. Hüseyin Korkut, Fahri Erdoğan, Hüseyin Yaşar, H. Basri Özdamar, Mehmet Tortum, İsmail Üstüner, Saygı Akyazı, Yılmaz Erdem, A. Yurdakul Cengiz, Salih Kıran, Ali Çelik, Ömer Velioğlu, Yaşar Nogay, Erol Özen, Mehmet Bülbül, Ahmet Savur, İhsan Sayın, Hüseyin Köksal, Zeki Akar, Erol Toros, Hüseyin Şimşek, Alaeddin Dağlı, Hüseyin Gürer, Turgut Ozan, Nuri Güven, Bahri Cinel, Üzeyir Durmuş, Yüksel Sevinç, Hüseyin Zengin, Sabit Ceran, Asım Toksöz, Mehmet Aydın, Erdoğan Özçetin, Hasan Acar, Mustafa Aydemir, İbrahim Gülekim, Lütfi Mutlu, Ali Totan, İbrahim Kırgöz, Bülent Aksoy, Hüseyin Tunalı, Mustafa Dural, Fikri Bülbül, Akşit Kulalı, Hasan Öncün, Tevfik Deniz, Fuat Özergün, Y. Ziya İnce, Halit Alpaslan, Önder Gezgin, Erdoğan Güzeltepe, Şerif Kaynatma, Ertuğrul Ersoy, İbrahim Bal, Oktay Selâmet, Münir Yıldırım, Kâmil Kaya, Halil Akçapınar, Adnan Şenocak, Ersan Gür, Mehmet Patel, Avni Alçın, Nüshet Emir-

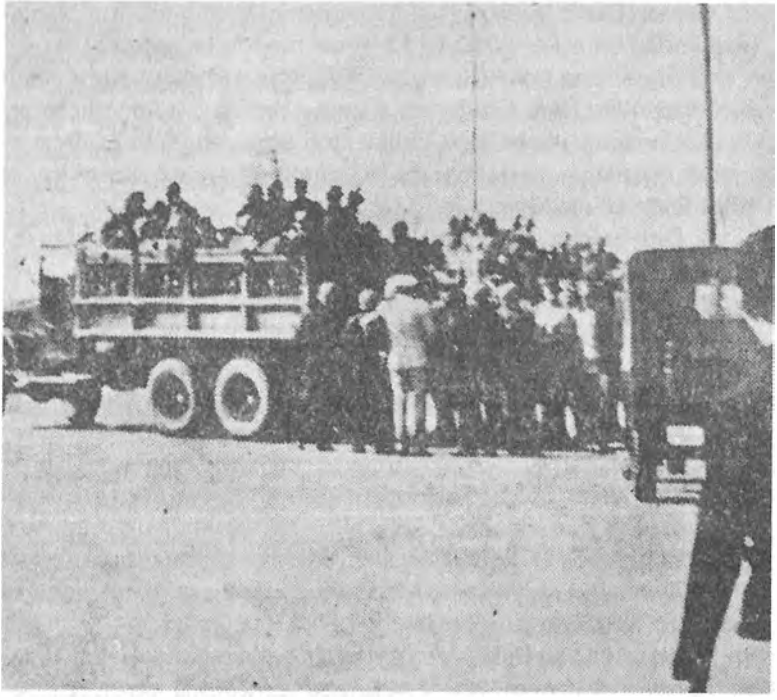
oğlu, Osman Bakış, Atilla Örsel, Turgut Yüksel, Üzeyir Maviş, Feridun Akaslan, İsmet Kaya, Engin Ümit, Ahmet Tuncel, Ergün Yılmaz, Ali Işık, Cihat Susam, Altan Atamer, Doğan Çakır, Şükrü Polat, Kasım Sarsılmaz, Rüstem Tüzül, Celâl Er, Hulusi Gürkan, Rıza Sevinç, M. Ruhi Kaplan, Ömer Aksu, Süleyman Yayla, M. Ali Özbaşakçı, Oğuz Sarıgül, İsmail Çelik, Kâmil Altınok, İlter Oral, Halil Doğan, Yaşar Kılız, Yaşar Salgar, İbrahim Samyel, Aydın Silivrili, Ertuğrul Dilek, Hilmi Eryıldız, Ruhan Bilgi, Cengiz Şişmanoğlu, Yavuz Süngü, Mehmet Okur, İsmet Biran, Oktay Tosun, Özcan İsse, Ercan Yılmaz, M. Secat Seyhan, Ergül Hanoğlu, Mustafa Külcü, Yaşar Tatlı, Naci Yıldız, Mustafa Demirli, Oktay Ilgar, Turgut Şentürk, Mehmet Uzun, Özcan Kesgeç, Ali Akın, Sacit Gökduman, Orhan Özcan, Bayram Uçar, Ferruh Tükel, Nurettin Alptekin, Atillâ Tuğsavul, Hüsnü Boyeri, Aydın Vurgun, Recep Uran, Yılmaz Mıhçı, Hayri Turan, Yücel Demir, Dündar Erkmen, Kamil Erdoğdu, Aydın Gürkale, Fuat Aksu, Hasan Aydın, Zakir Özcan, Hasan Durgun, M. Ali Öztaş, Tulay Adıyaman, Celâlettin Avşar, Ömer Türe, Tayfun Beken, Şener Gültekin, Hasan Fikir, Ahmet Erdoğan, Necati Bayrak, Hüseyin Demirtaş, Ayhan Demirtaş, Hüseyin Polat, Mesut Aslan, Necdet Özbetoğlu, İzzet Coşgun, Ümit Karabayrak, Turan Tekeli, Mustafa Varlık, Ali Uzunoğlu, Muzaffer Yavuz, Hamit Borazan, Mücahit Çolak, Abdullah Doğan, Cengiz Akıncı, Himmet Koyun, Tamer Soytekin, Haşmet Aylut, Halim Yıldız, Asım Şuşut, Adil Coşkun, Erdoğan Vuruşkan, Ünal Gürsoy, Necmi Coşkun, Hüseyin Doğru, Hakkı Koşar, İbrahim Soysal, Erhan Koçeroğlu, Ahmet Ünal, Erdoğan Yıldırım, Sefa Büyükbaşaran, Ömer Güven, Hasan Akdoğan, A. Hilmi Okutan, Abdülkadir Aslanpay, Kaya Eke, Asil Şenol, Biron Üstüner, Ergün Ayhan, A. Osman Doğan, Yüksel Salgın, Yaşar Aras, Vecihi Subaşı, Duran Özkan, Süleyman Tarhan, Haldun Kutlu, Kemalettin Zorlu, H. Ata Gülen, Cengiz Canbek, Hayri Tezcan, Yücel Örsçelik, Bülent Eymen, Merih Öner, Mustafa Menteşeoğlu, Kadir Altıntürk, Ergül Birçek, Tuğrul Moral, Bülent Sanduvaç, Ertunç Altınok, İbrahim Yaprak, Mete Pamir, Dinçer Ataç, Tunçer Erinç, Turgut Öztemel, Ahmet Işık, Gürbüz Özkan, Hüseyin Tekneci, Metin Kırcadağ, Selçuk Anter, Cengiz Aydın, Kaya Zati Türk, Ercüment Cankurtaran, Salih Bekas-

lan, Faruk Bilgili, Ahmet Ali Dündar, H. İbrahim Mezgit, Dursun Çevik, Ertuğrul Ayvacıklı, Sami Elekon, Necmettin Sunguroğlu, Nidai Ferik, Mustafa Ateş Güdüllüoğlu, Nezih Erseven, Mehmet Cuma, Ünal Aksöz, Cengiz Mutlu, Ali Osman Özyar, Mehmet Cengiz Ataç, Muammer Çevik, Nevzat Birsen, Ali İhsan Gülyaş, Ekin Bayram Koca, Zeki Tekin, Sami Sanal, Muammer Yaren, Hikmet Karanlık, Orhan Erdoğan, Recep Narin, Turgay Erdemgil, İbrahim Süpürtlü, Emin Yaşar, Ersin Asal, Bekir Ayhan Akçadoğan, Alp Özer, Taşkın Ertürk, Remzi Doğru, İlhan Tandoğan, Mustafa Yetişmişoğlu, Nurettin Tomar, Yeşar Yapan, Mehmet Acar, Tezcan Kamburoğlu, Mustafa Doker, Mustafa Akman, Koray Oben, Ali Ersin Üngören, Ali İlhami Köksal, Necat Öğreten, Tuğrul Seven ,Turgut Cinbaz, Muammer Ersöz, Hasan Atilla Tevfik, Söner Kocabıyık, Erdener Doğuer ,Mehmet Nafiz Macarlioğlu, Mustafa Hulusi Yöney, Artam Tekin, Hüseyin Fikri Ören, Emin Tunca, Sener Coşan, Atilla Kırkpınar, Ziya Küley, Hakkı Dinç, Suat Gündüz, Metin Argun, Tarık Erdoğan, Akın Şehirlioğlu, Turan Akçay, İhsan Özgirgin, Mehmet Kandemir, Kemal Erkan Kahraman, Savaş Köker, Erdinç Aytan, İsmet Uluğ Solak, İsmail Aydın, Güngör Tunguz, Ahmet Servet Korkmaz, Saim Mümtaz Çeliker, Yaşar Yelbağa, Raşit Ayar, Teoman Tuna, Ertaç Turgay, Metin Termal, Atilla Artürk Şenlik, Mustafa Alp, Fevzi Göğül, Işık Ergün, Ergün Çoban, Başar Gürses, Merih Özgürses, Ayhan Doruk, Osman Keklik, Mustafa Kanarya, Uğur Altan, Ahmet Cengiz Köktekin, Süleyman Genç, Burhan Karagözoğlu, Necati Deniz, Ahmet Aydemir, Kadir Dalgıç, Tamer Akacun, Hüseyin Necmi Ergünol, İbrahim Dere, Lutfi Aktepe, Mustafa Subaşıoğlu, Aydın Erciyas, Yılmaz Güngör, Şükrü Gedik, Namık Kemal Aktan, Mehmet Kaya, Mustafa Barışkan, Engin Aker, Niyazi Yaşar, Süha Acar, Aydın Tanyel, Cengiz Kalpaner, Halil İribaş, Metin Çeçen, Hüseyin Ateş, Sami Şaştuğ, Beytullah Derin, Asım Kubat, Enver Yağan, Kadir Bulut, Mehmet Uysal, Hilmi Güner Özkan, Sadık Serez, Fevzi Daim Akbay, Mehmet Özdil, Adnan Ercan, Ahmet Teoman Önder, Ferruh Uzunkaya, İhsan Yücel, Halit Kaptan, İlter Erten, Taylan Yücetin, Berk Taylan Elçin, İdris Ünsal, Turgut Bingöl, Ali Keskin, Atilla Erkaya, Turgut Nadir Erten, Tarık

Oktay, Saim Demirel, Mehmet Osman Sunar, Abdurrahman Önder, Abdüsselâm Kaynak, Tayyip Yenen, Yücel Şengezer, Hüseyin Taşlı, Orhan Özker, Murtaza Özgönemli, Ertuğrul Uluer, Ferhat Seçkin, Aydın Arat, Türker Cengiz, Nurtan Ayılmış, Cemal Avşar, Ahmet Demiray, Cemâl Tuğ, Osman Rıfat Tığ, Mehmet Ali Paşaoğlu, Ünal Cengiz, İlker Tekin, Tanju Kartal, Behzat Sarol, Faruk Öztürk, Enver Oğuz, Volkan Keskiner, Mehmet Kâmil Badoğlu, Kemal Şandan, Mümtaz Okur, Bahattin Kalaycı, Kadir Esen, Yüksel, Çapanoğlu, Güven Çınar, Çetin Arcak, Çetin Demir, Mehmet Sarızeybek, Ayhan Yaşa, Olcay Yalçıner, Yavuz Özkal, Haydar Koyun, Yurdakul Ergun, Münir Tural, Mansur Taşlı, Selâhattin Korkut, Muhittin Ekici, Durmuş Akıncı, Yılmaz Günaltay, Ahmet Dural, Nüsret Nayır, Metin Başarkan, Fevzi Kökkaya, Osman Dündar, Yusuf Bulut, İsmail Kenan Ödemiş, Behram Eyüboğlu, İsmail Hazarkaya, Erkan Yücel, Cemal Özbaşaran, Salih Tarcan, Cevdet Çetinkaya, Ali Paker, Reşit Küçükkaya, Doğan Taşçı, Oral Toros, Şevket Erkek, Mehmet Duraker, Saim Çınar, Abidin Koşay, Emin Karagöz, Ahmet Okay, Doğan Selvi, Cafer Varol, Müfit Sakız, Yusuf Ayhan, Zakir Sönmez, İsmail Arslan, Tahsin Akalp, Süleyman Akman, İbrahim Akpınar, Seyfettin Yurdanur, Elkıran Can, Vural Onan, Zeki Bostancı, Vahdet Emiroğlu, Ersan Tezman, Halit Ergünay, Hulki İşcan, Timur Tezel, Bekir Eyteş, Ertuğrul Başar, Erdal Erbatur, Hüseyin Özyiğit, Salih Tetik, Ünver Anıl, Haluk Birdir, Behzat Odabaşıcılar, Yavuz Yurdakul, Ender Tamer, İzzettin Durmuş, Yücel Uzer, Gürzap Kızılok, Ömer Gürsoy, Özkan Ersoy, Rahmi Altınbilek, Mete Akyol, Rasim Eren, Metin Acar, Şevket Yiğitalp, Vedat Karadeniz, Musa Akdeniz, Zeki Yılmaz, Nazif Karacebe, Veli Öztürk, Targan Ülbeyi, Erdal Gökbaş, Yücel Karaduman, Erkan Burma, Ercan Yavuz, Özkan Hasan, Atilla Aydın, Orhun Fişek, Ergun Coşkun, Şahin Polat, Aydın Sezer, Saygın Hencan, Ali Maya, İsmail Alaylı, Cengiz Mutlu, Şehmuz Yakışır, Tevfik Yarımcalı, Hasan Üçer, Doğan Çetin, Cemal Çuhadar, Halil Ceylan, Fatih Gürel, Tolga Akgün, Necip Alev, Ender Alpay, Ali Üpür, Atilla Cengiz, Savaş Uçkan, Savaş Süzal, Erol Polat, Erol Moyan, Hikmet Doğansoy, Süleyman Köroğlu, Gültekin Türeli, Ercan Ciltlioğlu, İrfan

man Kızılkan, Orpen Nemcioğlu, Alaeddin Hancıoğlu, Hüseyin Sağlam, Önder Karagül, Şefik Pirici, Ali Bulut, Ahmet Şen, Doğan Gürel, Ali Ünlü. Süreyya Aksoy, Vasfi Eroğlu, Mahir Canpulat, İbrahim Fazlıoğlu, İsmet Çuhadar, Turgay Özbek, Vedat Karaçor, Cengiz Ersoy, Mehmet Alafta, Erol Özkan, Cevat Karakaş, Adnan Başol, Yücel Akyüz, Muammer Emektar, Ümit Şen, Metin Ertaş, Ünver Gültemiz, Enver Ataman, Davut Sezen, Ali Tutam, M. Zeki Çığ, Ülkü Güngör, İdris Dinçer, Kadri Kısaoğlu, Erdal Aksuğur, Ayhan Erdoğan, Enver Kaya, Adnan Çağlı, Şerafettin Özsoy, Atilla Akar, Bilâl Öztürk, Osman Özel, Mehmet Abşin, Faik Aksoydan, Nedim İltar, İhsan Erdal, Hüseyin Felitli, Metin Bildikseven, Şadan Tunçer, Turhan Temelli, Nurettin Tümürkaynak, Veli Cantılav, Metin Suna, Özden Etliç, İsmail Okay, Zülfü Güler, Hilmi Kaburgacı, Sevim Şaşmaz, Erdal Can, Dinçer Çakır, Ferit Seyhan, İsmet Yaman, Mahmut Güler, İlhan Uğurlu, Şemsettin Kaya, Ayhan Fırıldak, Ali Sait Arıbaş, Mithat Çevik, Memduh Erdeğer, Şenel Çakır, Metin Kartal, İbrahim Poray, Zeki Patrona, İzzet Bozoğlu, Adal Atakay, Önder Özerdem, Naci Özen, Hidaverdi Cengiz, Erhan Sümer, Aydın Coşkun, Gürcan Dere, Ünsal Yazıcıoğlu, Koray Çakan, Yalçın Tepe, Yılmaz Yurtbahar, Bülent Özyorulmaz, Metin Onay, Nurdoğan Yelman, Güray Yalavaç, Saldıray Öcal, Sabri İkizoğlu, Ömer Kılıç, Ülkü Ertuğrul, Aslan Akınay, Engin Kalkandelen, Erol Vural, Ertaç Sütütemiz, Ertunç Baykal, Aytaç Ege, Ömer Yüce, Erol Nural, Canip Alpman, Turgut Başaran, Ülkü Kamuran, Hüseyin Uğurtaner, Mevlüt Çelekoğlu, Ahmet Güven, Yusuf Macit, Demir Atakan, Yılmaz Atılgan, Cahit Pişkin, Ender Gönüllü, Mehmet Şahin, Erdoğan Taymaz, Nihat Erkan, Bülent Arman, Erkin İlgezer, Selçuk Caner, Recep Demirsan, Nezih Gökçek, Mehmet Kesiktaş, İlkin Örnek, Ahmet Celâl Tan, Aykan Kavunoğlu, Ergun Özatalay, Mustafa Avcı, İbrahim Bato, Nafiz Ercan, Yılmaz Abbasoğlu, Bekir Postacıoğlu, Arif, Aşçıoğlu, Remzi Erakman, Ali İhsan Sargın, Osman Veral, Ali Karateke, Şuayip Yalçın, Ertan Güngör, Özmen Kendirli, Aytaç Uysal, Hulusi Yıldız, Nüshet Sargın, Kasım Yeni, Osman Pala, Hüseyin Dursun, Sıddık Köksal Hüseyin Balı, Erkin Bozkurt, Muhittin Selçuk, Yılmaz Kızıl-

tan, Reyhan Saygın, Cengiz Selçuk, Yılmaz Nezar, Hüseyin Kabasakal, Kâmil İlgin, Sadi Güler, Cemal Yılmaz, Kemal Özdemir, Acar Aziret, İzzet Kamış, Şükrü Tiryaki, Nizamettin Çoban, İlker Tansualp, Nazmi Yüncü, Gürol Ulukan, Kemal Aydemir, Murat Yılmaz, Gürel Ergev, Cahit Yalçın, Kemal Çakmak, Tevfik Dinçer, Ahmet Meriçer, Yılmaz Eroler.

21 Mayıs sabahı Hükümete bağlı subaylar tarafından REO'lara bindirilerek okula gönderilen Harbiyelilerden bir grup

21 Mayıs İhtilâl Harekâtı Neden Başarısız Oldu?

21 Mayısın harekât merkezi Ankara'ydı. Talat Aydemir yanlısı güçlere karşı herhangi bir ciddi direniş olmamasına rağmen, başarısızlıklarının başlıca nedenleri, ihtilâle katılan birliklerin sevk ve idarelerindeki zafiyet, tereddüt, organizasyon ve iletişim eksiklikleridir.

Osman Deniz bu başarısızlığın nedenini hem harekâtın planlayıcılarından bir asker gözüyle 11 genel madde halinde sıralar:

1. Görev alan ihtilâlcilerin basiretsizliği ve korkuya kapılmaları yüzünden Kara Harp Okulunun alarma geçirilmesindeki gecikme.

2. Harekete geçen tank birliklerinin emniyetlerinin sağlanmayışı ve Ankara'ya, hedeflere doğru süratle gitmelerinde ve hedef bölgesinde yalnız kalmaları.

3. Radyoevine giden tank birliğinin emniyeti sağlanmadan ihtilâl anonsuna geçilmesi.

4. Radyo anonslarında Talat Aydemir'in adının kullanılması, böylece hareketin kimden ve nereden geldiğinin ilk anda deşifre edilmesi.

5. Birliklerin gereksiz yerlere sevk edilmesi ve başıboş bırakılması.

6. Her teşebbüsün Fethi Gürcan'ın gayretine bırakılması, böylece Fethi Gürcan'ın idare edeceği süvari grubunun başsız kalışı.

7. Kuvvet Komutanlıkları karargâhlarının dışarıdan kuşatılması, içeri girilmemesi; karargâhların faaliyetlerinde serbest bırakılması.

8. Etimesgut radyo verici istasyonunun ele geçirilmesinde gecikme ve sonradan vazgeçme.

9. Harp Okulundaki Talat Aydemir başkanlığındaki ihtilâl karargâhının fonksiyonel yapıda olmayışı, zamanında gerekli müdahalelere girişmemesi, olaylara seyirci kalması; irtibatsızlık!

10. Havacı subayların yönettiği girişimlerin fiyasko vermesi; Havacı İzzet Köz, Fethi Işıklıtepe, Cemal Özdemir ve Necdet Öz'ün 20 Mayısa kadar yanıltıcı bilgiler vermeleri, son günde vazgeçtikleri haberi.

11. Görev alanların ihtilâlci ruh ve bilincinden yoksun olması, karşılarına çıkan pürüzleri ve emrivakileri bertaraf edecek inisiyatifi ve kararlılığı göstermemek.

Talat Aydemir'in talimatına uyarak Hava Kuvvetlerine gitmiş

olan havacı Binbaşı Cemal Özdemir, Hava Kuvvetleri Karargâhındaki durumu şöyle anlatıyordu:

"- Ben Harp Okulundan ayırılınca Hava Kuvvetleri Karargâhına gittim. Üst kata çıktım. Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel ve bazı havacı karargâh subayları oradaydı. Onlar da ne yapılacağını bilemiyorlardı. İçerisi ana baba günüydü. Komutan etrafındakilere:

'- Herşey bitti. Ne yapabiliriz? Harp Okulu dışarıdan binayı kuşattı, biraz sonra içeri girip bizleri tutuklayacak. Acaba neden içeri girmiyorlar?..'

Hatta Binbaşı Fethi Gürcan'ı öğrencilerin başında gördüm ve elimle işaret ederek içeri girmelerini istedim. İşaretimden anlayan yoktu! Bu durum Genelkurmay Başkanının telefon etmesine kadar sürdü. O zamana kadar zaten Ankara Radyosu el değiştirmiş ve Kurmay Yarbay Ali Elverdi konuşmaya başlamıştı. İhtilâl teşebbüsü karşı ihtilâle dönüşmüştü!"

Ali Elverdi'nin karşı anonsları duyulunca hata anlaşılmış.

Ali Elverdi'nin kısa bir süre de olsa yaptığı müdahale o ana kadar tereddüt içinde olan ve hareketsiz kalan karşı güçleri, başta Genelkurmay olmak üzere Kuvvet Komutanlıklarını devreye sokmaya yeterli gelmiş, hem Ankara'dan hem Türkiye çapında karşı faaliyetler süratle başlamıştı. Diğer bir deyişle ihtilâlin şoku atlatılmış, o ana kadar *"Bizi ne zaman teslim alacaklar?"* diye bekleyen asker, sivil yetkililer duruma hakim olmuşlardı.

Osman Deniz'in bu tespitlerine ilave etmemiz gereken birkaç önemli husus daha var.

Harp Okulu öğrencileri, Cevdet Sunay'ı tutuklamak üzere evine girmişler, Sunay'ın eşi Atıfet Sunay'ın *"Evde yok,"* demesine rağmen, içeri girerek her tarafı aramışlardı; ancak Sunay banyoda gizlenmişti ve oraya bakmadıkları için Sunay'ı bulamadan evden ayrıldılar.

Yine Harbiyeliler, Genelkurmay 2. Başkanı Memduh Tağmaç'ı sokakta görmüşler, durarak parolayı sormuşlardı. Ancak Tağmaç ellerinden kurtulmuş, Genelkurmaya girmeyi başarmıştı.

Talat Aydemir'in talimatıyla yakalanan bütün üst rütbeli subaylar ve generallerin serbest bırakılması, ihtilâli katılan pek çok subay tarafından doğru bir karar olarak görülmemişti. Zira serbest bırakılanlar, ilk fırsatta ihtilâlcilere karşı kendi birliklerinde tekrar görev almaktaydılar.

Talat Aydemir, ihtilâl öncesinde veya harekât sürdürülürken zorunlu olmadıkça kan dökülmesini men etmişti. Oysa çatışmaların yaşandığı harekât sırasında bundan kaçınan ihtilâlciler, görevlerini gereğince yapamadılar. Örneğin Ali Elverdi'nin pek çok barikatı hızla aşarak radyoevine kadar ulaşması, bu kararın en olumsuz örneklerinden birisidir.

Fethi Gürcan, ihtilâl girişiminden sonra tutuklu olarak bulunduğu Mamak Askeri Cezaevindeki arkadaşlarına, Aydemir'in kan dökülmemesi nedeniyle kendisine yaptığı ikazları şöyle anlatacaktı:

"- İhtilâlin muvaffak olabilmesi için şiddet kullanmamız icap ederdi. Kansız ihtilâlin muvaffakiyeti olmaz. Talat Beye *'Eğer bu davranışımız karşı taraftan sezilirse, muvaffak olmak imkânımız kalmaz.'* dedim. Fakat bizim akıllılara sözümü dinletemedim." demişti.

21 Mayısçıların Yargılanması ve Kararlar

Duruşmalara, 7 Haziran 1963'te, Mamak'ta kurulan 1 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi'nde başlandı. 1459 Harbiyeli öğrenci ise 21 Mayısta olayların hemen ardından enterne edildikleri Harp Okulunda kurulan 2. No'lu SIkıyönetim Mahkemesinde yargılanıyordu. Mamak'taki mahkemede başkan Tuğgeneral Fevzi Basmacı, hakim Deniz Albay Numan Özdalga, üye de Hv. Tuğgeneral Lütfü Ergüven'di. İddia makamında da Binbaşı Turgut Akan, Binbaşı Naci Turanay, Yüzbaşı Turgut Armay, Yüzbaşı Burhanettin Kelev ve Yüzbaşı Oktay Sedef vardı.

Mamak Cezaevinde tutuklu olarak üç grup bulunuyordu:

1. Talat Aydemir grubu.
2. 14'lerden Alparslan Türkeş grubunun bir bölümü.
3. Talat Turhan'ın başını çektiği Kemalistler grubu.

Kararlar

Dediğim gibi 5 Eylülde kararlar açıklandı:

İdama Mahkûm Edilenler: Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Erol Dinçer, Osman Deniz, Cevat Kırca, İlhan Baş, Ahmet Gücal.

Müebbet Hapse Mahkûm Olanlar: İzzet Köz, Fevzi Bingöl, Recep Uslu, Muzaffer Güney, Salim Miman, Hakkı Sümer, Remzi Kılıç, Tevfik Saltoğlu, Erbil Yüceltan, Aycan Ünlü, Nihat Çonguroğ-

lu, Önder Aydınlı, Kadir Yıldırım, Rıfkı Ertem, Ziya Gökalp Pusat, Hüsamettin Paksoy, Atilla Altugan, Tuncay Yener, Mustafa Karazeybek, Ferit Kelecek, Savaş Kilimci, Feridun Erman, Cemal Özdemir, Yaşar Başaran, Mustafa Ok, Galip Gültekin, Emin Arat, Bahtiyar Yalta, Turgut Alpagut, Mustafa Üstüner.

15 Seneye Mahkûm Olanlar: Gazi Alankuş, Mustafa Pakoba, Tevfik Ünlüer, Zihni Çetiner, Abdullah Yılmaz, Nihat Sertöz, Yaşar Korkut, Sedat Ünal, Mehmet Gül, Zeki Yılmaz, Özkat Tansal.

12 Seneye Mahkûm Olanlar: Kemal Ülkütanak, Ümmet Sarı, Erol Ege, Nezihi Fırat, Turgut Saltoğlu.

8 Seneye Mahkûm Olanlar: Feridun Özbay, Erkan Mersin.

6 Seneye Mahkûm Olanlar: Ayhan Öcal, İhsan Şengül.

5 Seneye Mahkûm Olanlar: Münif Tepeci, Mehmet Erdoğan, Ramazan Öztürk, Osman Yetkin, Güven Küçükasku, Erhan Dağıstanlı, Metin Akpınar, Gündoğan Doğançay, Tevkif Sarıkaya, Fahri Ergun, Erol Akkıvılcım, Ömer Tekebaş, Erol Işıltan.

4 Seneye Mahkûm Olanlar: Tevfik Ecemiş, Cahit Aksoy, Selim Türkkan, Orhan Günday, Sabri Sarıyer, Kemal Kahyaoğlu, Nusret Karakaş, Mehmet Erengül, Enver Apaydın, Mehmet Çilingiroğlu, Muhtemeş Erol Aydın, Tezcan Özalgın, Ergin Osmanağaoğlu, Agah Gürel, Yüksel Eral, Hasan Bilici, Metin Turgan, Çoşkun Savaş, Mustafa Şatıroğlu, Günay Tanju, H.Duran Uzun, Alaaddin Açan, Celal Oğuz, Necdet Öz.

1 Seneye Mahkûm Olanlar: Fethi Işıklıtepe, Uysal Altuğ, Rıdvan Metal, Gökalp Kasapoğlu.

10 Aya Mahkûm Olanlar: Halim Menteş, Şükrü İnanç.

3 Aya Mahkûm Olanlar: Mustafa Cihangiroğlu, Hadi Kantarcı, Nihat Şendoğan, Necati Taylan, Sabahattin Altınok, Behzat Tanır.

Beraat Edenler: Safa Seven, Turgut Şener, Halit Büyükmenderes, Necmi Çetin, Macit Ötügen, Arif Yurteri, Zeki Altınsay, Yaşar Sonakın, Cengiz Kınay, Şinasi Çamçeken, A.Selçuk Atakan, Adnan Çelikoğlu, Şükrü Arla, Turhan Erdemgil, Tuncer Orhan, Yurdun Tuncel, Sacid Uluç, Fahrettin Odabaşı, Mustafa Şakar, Melih Özkul, Mehmet Özmaden, Orhan Şahin, Hüseyin Bildirici, Abdullah Gebeş, Sefer Sayılır, Şeref Uluğ, Orhan Türkkan, Saffet Olgaç, Ekrem İrge, Fazıl Akkoyunlu, Rıfat Baykal, Muzaffer Özdağ, Alparslan Türkeş, Kadri Çıtak, Necati Ünsalan, Asım Mutludoğan, Dündar Seyhan.

Harbiyeliler ise haklarındaki karar açıklanıncaya kadar Harp

Okulunda tutuklu kaldılar. Onlar hakkındaki kararlar ise 11 Eylül 1963 günü açıklandı. 1293 kişi beraat etti, 91 kişiye 3 ay, 75 kişiye de 4 sene hapis cezası verildi. Beraat edenlere yaklaşık bir ay izin verildi. Ancak suçsuz olduklarına karar verilen 1293 Harbiyeli izindeyken, ceza alan arkadaşlarıyla birlikte Cemal Tural'ın emriyle ordudan atıldılar. Bu Harbiyeliler çok büyük zorluklarla üniversitelere kontenjan verilerek sivil öğretime geçtiler, bazılarına burs verildi. İleriki yıllarda çeşitli mesleklerde yıldızı parlayanlar olmuştur.

Kararlar Bozuluyor

Askeri Yargıtay kısa bir süre sonra kararları birçok yönden bozdu. Müebbet hapse mahkûm edilenlerden 15 kişiyi onaylayarak, geriye kalan müebbetliklerin cezasını 5-15 yıl hapse çevirdi. Bu listedeki Mustafa Ok beraat ettirildi. İdamlar hariç kararları onaylananlar sivil cezaevlerine nakledilmeye başlandı. Yargıtay 7 idam cezasını dörde düşürüyordu. Cezası bozulmak istenenler Albay Cevat Kırca, Yarbay Ahmet Gücal ve Üsteğmen İlhan Baş'tı. Albay Talat Aydemir, Binbaşı Fethi Gürcan, Üsteğmen Erol Dinçer ve Osman Deniz'in idam cezaları ise onaylanmıştı. Savcı Turgut Akın'ın Yargıtay kararlarına itirazı, Numan Özdalga başkanlığındaki mahkeme heyetinin de savcıya uyması ve eski kararlarında direnmesi sonucu dava Yargıtay Genel Kuruluna gitti. Yargıtay Genel Kurulu uzun bir incelemeden sonra oybirliğiyle ölüm cezalarının müebbet hapis cezalarına çevrilmesine karar verdi.

Meclis Değiştirilen Yasayı Onaylıyor

Ölüm cezalarının onaylanmasıyla ilgili tasarı meclis gündemine getirilerek oya sunuldu. Mecliste CHP+AP ile CKMP (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) ve diğerleri arasında kıyasıya bir savaş çıkmıştı.

Meclis başkanlık kürsüsüne dört sepet konmuştu. Her bir sepette idamlıkların isimleri yazılıydı. Kırmızı oy "ret", beyaz oy "kabul", turuncu oy ise "çekimser" sayılıyordu. İsmet İnönü oyunu beyaz olarak kullanırken havada sallıyor ve bütün üyeler bu renge uyarak oyunu kullanıyordu.

Nitekim ölüm cezaları komisyondan gelen şekliyle kabul edildi. Oylama sonuçları söyleydi.

Talat Aydemir: 293 milletvekili katılmış; 220 kabul, 47 ret, 23 çekimser, 3 boş.

Fethi Gürcan: 249 milletvekili katılmış; 187 kabul, 67 ret, 31 çekimser, 9 boş.

Osman Deniz: 295 milletvekili katılmış; 156 kabul, 87 ret, 44 çekimser, 8 boş.

Erol Dinçer: 291 milletvekili katılmış; 113 kabul, 126 ret, 43 çekimser, 9 boş.

Askeri Savcılık İddianamesinde İhtilâlde Harp Okulunun Durumu

Türk Ordusuna güzide subaylar yetiştiren bu kartal yuvasını, meşru nizamı yıkmaya matuf bir hareket içinde mütalâa ve izah eylemeye başladığımız şu anda içimizde derinden, çok derinden acı bir burukluk hissetmekte olduğumuzu ifade etmekten kendimizi alamamaktayız. Asıl görevi ülke bütünlüğü ve Anayasa ile kurulmuş müesses nizamını korumak olan ordu camiasının kaynağını oluşturan bir yuvanın, müesses nizam aleyhine matuf bir ihtilâl hareketine karışmış veya karıştırılmış olmasından acı duymamak elbette mümkün değildir. Her ne kadar Talat Aydemir, ihtilâlin hazırlık safhasında Ankara'daki çeşitli birliklerle kimler aracılığıyla ve ne tarzda ilişki kurduğunu ifade ederken, Harp Okulu ile herhangi bir temas zarureti duymadığını, zira bu okulun kendilerini daima destekleyeceği kanaatinde olduğunu ifade etmiş ise de, yapılan tahkikat iddianın aksine olarak Talat Aydemir'in başta 3.Tabur, 9.Bl. Ten 1375 numaralı Önder Aydınlı olmak üzere 3. Tb. 12. Bl. ten 4931 numaralı Nezihi Fırat ve yine 3. Tb. dan 4922 numaralı Zihni Çetiner ile temaslarını devam ettirdiği bir olay olarak tezahür eylemiş bulunmaktadır.

Olayın meydana geldiği 20-21 Mayıs gecesi Harp Okulunda nöbetçi heyeti:

Okul Nöbetçi Amiri: Top. Yb. Behzat Tamır.
Okul Nöbetçi Subayı: Kur. Bnb. Sadettin Arın.
Alay Nöbetçi Amiri: 3.Tb. K.Kur. Bnb. Sabattin Altıok.
2.Tb. Bl. Ier Nöb. Subayı: Ütğm. Hadi Kantarcı.
3.Tb. Bl. Ier Nöb. Sb.: Nihat Şendoğan.
Telefon Nöb. Sb. Yardımcısı: Yd. Tğm. Yekta Şaşeğmez.
Revir ve Cezaevi Nöb. Sb.: Tğm. Bekir Garipağaoğlu.
Mutfak Nöb. Asb. yı: Asb. Ahmet Demirci.
Ekmek Sebze Asb. yı: Asb. Çvş. F.Alpan.

Nöb. Başöğretmen: Öğ. Yb. Necati Taylan.
Nöb. Öğretmen: Öğ. Yzb. Hikmet Kıran.
Nöb. Öğretmen: Öğ. Ütğm. Halit Gülcüoğlu.
Nöb. Öğretmen: Öğ. Üstğ. Erol Kayra.
Krh. Nöb. Sb. yı: Ütğm. Mustafa Cihangiroğlu.
Hazır Kıt'a Nöb. Sb. yı: Asb. Şerafettin Taşkıran.
Hdf. Slh. Bl. Mu. Tk. İst: Tk: ve Bando Bölüğü Nöb.
Sb. yı: Asb. M.Üşer.
Oto Bl. Nöb. Sb. yı: Asb. Aslan Öğretmen.
Erat Mutfağı Nöb. Asb. yı: Asb. S.Atamer.
olmak üzere 18 kişiden oluşmaktaydı.

Talat Aydemir'in Savunması

"Ben hiçbir zaman hayatta kimseyi aldatmadım. Belki beni aldatanlar çok olmuştur."

Talat Aydemir'in oldukça uzun bir savunması vardır. Aşağıda bu savunmasından bazı bölümler yer alıyor.

"Şurada akla bir soru gelebilir ve bu soru yıllarca hem yakın arkadaşlarım arasında tartışılmıştır, hem de mahkeme safahatı sırasında maksatlı olarak bir hukukçu tarafından ortaya atılmak istenmiştir." Şöyleki "Aydemir diktatörlüğe gitmek için Harp Okulu Komutanlığını kuvvetin başında oturtarak atlama taşı yapmak istiyor." Buna mantıken imkân yoktur. Çünkü ben emekli bir albaydım. 21 Mayıs 1963 ihtilâlinin lideriydim. Muvaffak olunduğ uzaman bütün kuvvet elimizdeydi. Arzu edip de oturamaycağım makam yoktu. Muvaffak olmuş ihtilâllerde, o anda karşı duracak ne şahıs, ne de kuvvet bulunur. Ama ben bunu arzulamayıp, orduya dönüp destekte bir makamda görev alacaktım. Hayatta feragat göstermesini bilen bir insanım. En iyi örneğini de verdim. Bu ileri sürülen fikir ihtilâl liderliğine varmamış, ordudaki albayların aklından geçebilir. Ama benim için olamazdı. Bu hareket normal miydi? Olmayabilir. Fakat ben bunda kararlıydım. Şimdiye kadar verdiğim kararlardan, hiçbir zaman geriye dönmedim.

Anormal karşılanıp Milli Güvenlik Konseyi tarafından uygun görülmezse, hiçbir görev kabul etmeyerek evimin köşesine çeki-

lip oturacaktım. Çünkü görevim bitmiş, başlatmış olduğum ihtilâl hareketi, harekât olarak başarıya ulaşmıştı. Ondan sonrası hedefine varılması, sorumluluk alanlara râci olurdu.

Şahsıma ait bir husus eğer mahkeme safhasında ortaya atılmamış olsaydı müdafaamda yer alacak bir konu teşkil etmeyecekti. Mecbur olduğum için bahsetmek zorunda kaldım.

Bir de bazı siyasiler, kurmay subaylar, İsmet Paşa ve akraba yazar tarafından benim ve yakın arkadaşlarım için kullandıkları tabirler var. "Asi isyancılar", "mâsum mektep talebelerini aldatan, çapulcular", "Talat'ın üç buçuk adamı", en ağırı İsmet Paşa tarafından söylenen, "şerefsiz sergüezştçiler".

Bu kelimeleri söyleyenlerin ne kadar hırslı, ikbâl düşkünü, Türk Ordusunu tanımayan zavallılar olduğunu anlatmaya çalışacağım. Bizler ne âsiyiz ve onların anladığı anlamda isyancıyız. Ancak haksızlıklara göğüs gererek, memleketin kurtuluşu için inandığımız fikirlerin (Kemalizm) Türkiye'de yerleşmsini arzu eden ve son olayların etkisiyle ancak silahlı bir hareketle bunun tahakkukuna çare kalmadığına inanarak, dur demek için İsmet Paşa demokrasisine son vermek üzere Silahlı Kuvvetlerin iştirakiyle ayağa kalkan insanlarız. Ben hiçbir zaman hayatta kimseyi aldatmadım. Belki beni aldatanlar çok olmuştur. Fakat Harp Okulu talebelerine benim için İsmet Paşa tarafından söylenen bu söz ciğerime çökmüştü. 22 Şubatın hemen akabinde asıl Harp Okulu talebelerinin Taksim Abidesine koyduğu çelenkte "Harbiyeli Aldanmaz" diye İsmet Paşa'ya en iyi cevabı vermişti. Ben 22 Şubattan önce Harp Okulu Komutanıydım.

O gün komutan olarak verdiğim alarmın anlamını bana hiçbir asım soramazdı. Tabiatımda aldatmak olsaydı, belki talebelerimi aldatmış sayılabilirdim. Ama bunun böyle olmadığını 21 Mayıs 1963 ihtilâlinde bütün gözler gördü. Ben emekli bir albaydım. Ama bu defa yalnız Harp Okulunu değil Ankara'da ve İstanbul'da Türk Ordusu birliklerini arkamdan sürükledim. Bana ve 22 Şubatçılara inanmasaydılar, bizlerde bir meziyet ve fikir selâbeti görmeseydiler, bu kıtalar ayağa ihtilâl için kalkarlar mıydı? 27 Mayıstan sonra ordudan generaller de dahil 7000 subay emekli olmuştu. Acaba Türk Silahlı Kuvvetlerindeki subaylar neden bu kadar yekûn tutan bir kitlenin içinden birisinin peşinden gitmemişlerdi de, bir avuç denecek kadar pür 22 Şubatçı kadrosunun bir işareti ile seve

seve ölüm yolculuğuna çıkmışlardı. Bunun anlamını yakıştırma lafları söyleyenler idrak edecek durumda değillerdir. 21 Mayıs 1963 harekâtı için "Harbiyeli Aldanmaz" parolasını kasten seçtim. Harp Okulu talebesinin ve Kara Harp Okulundan mezun olanların da hayat boyunca aldanmadıklarını isbat etmek için... 21 Mayıs 1963 tarihinin de bence önemi vardı. Harekâtı önce 19 Mayıs 1963 olarak tasarlamıştım. Fakat önder Atatürk'e özenmiş olunur diye tenkit edilir, dedim. 21 Mayıs 1963 tarihi malûm... Üç sene evvel Kara Harp Okulunun 27 Mayıs 1960 öncesi Ankara'da kitle halinde yürüyüşünün üçüncü yıl dönümüydü. Zaten 27 Mayıs 1960 ihtilâli Türk gençliğinin Silahlı Kuvvetlerdeki mihrakını teşkil eden Harp Okulu, Ankara'daki yürüyüşle fiilen başlamış kabul ederdim. O tarihte de hürmet etmek ve oradan başlamak isterdim. Radyo anonsunda saat 24.00'ten sonra okunmasını arzu ettim ki, harekât 21 Mayıs 1963 diye anılsın. İhtilâl hareketinde tam bir baskın sağlandığı için aldananlar ve memleketi aldatanlar daha iyi anlaşılmış oldu herhalde...

"Gelelim İsmet Paşanın *'Şerefsiz sergüzeştçiler'* cümlesine..."

Talat Aydemir

"Çapulcular", "Talat'ın üç buçuk adamı" kelimeleri ise çok seviyesizdir. Her iki kelimeyi de kullanarak burada amme şahidi olarak dinlenildi. Birisi 28. Tümen Kur.Bşk.Kur.Yrb. Ali Elverdi, diğeri Zırhlı Er Eğitim Merkezi Kur.Bşk.Kur.Alb. Zeki Ergun şahitlikleri esnasında nasıl birer sahte kahraman oldukları meydana çıktı. Ama herakâta katılan Silahlı Kuvvetler mensuplarına nasıl bir karakter taşıdıklarına bu çirkin tabirleri kullanmakla nasıl bir karakter taşıdıklarını belli ettiler. Bizleri ve şurada muhakeme ettiğimiz Türk Silahlı Kuvvetlerinin subaylarını çapulcu olarak görüyorlarsa, bu tabirlerini seve seve kabul ediyoruz. Çünkü 21 Mayıs 1963 ihtilâline karışanlar Silahlı Kuvvet mensuplarıdır. Hiçbir zaman doğuda ve doğu güneyde kaçakçılık yapan çapulcular değillerdir.

Gelelim İsmet Paşanın *"Şerefsiz sergüzeştçiler"* cümlesine... Bu iki kelimenin neler ifade ettiğini iyice anlatmak için geçmiş bir olaya dönmek mecburiyetindeyim. Adnan Menderes en kudretli devrinde Başbakanlık yaparken asil Türk ordusu için *"Battal Gazi*

ordusu... Ben bu orduyu yedeksubaylarla idare ederim." diye, bilmeden muvazzaf ordu personeline hakaret etmişti. İşte o zaman bizler daha gençtik. Bu cümle ciğerlerimize işlemiş, ihtilâlci hareketlere seve seve katılmış ve her türlü mücadeleyi göze almıştık. Bu tek cümle orduda, genç kuşaklarda uyanma için büyük bir kırbaç tesiri yapmıştı. DP artık bu devirden sonra ordunun desteğini kaybetmeye başlamıştı. Şimdi düşünün 21 Mayıs 1963 ihtilâli için silaha sarılanlar yine şerefli Türk ordusudur. Devrin Başbakanı İsmet Paşa, hem de eski bir ordu mensubudur.

Türk ordusu mensuplarına şerefsiz sergüzeştçiler demekten kendini alamıyor. Bu hırs ve kin neden ileri geliyor. Malûm, kendi Başbakanlığı zamanında açık rejim diye övünerek, milleti aldatarak daimi surette iktidarda kalmayı arzu eden bir şahsın karşısına aynı ekip yöneticileriyle (22 şubatçılar) Silahlı Kuvvetleri iki defadır karşısına dikiliyorlar. Avunduğun rejim iflâs etti diyorlar. Bu ağır darbeye dayanamayan bir Başbakan tarihte hiçbir devlet adamının yapamayacağı hatayı yaparak kendi öz ordu mensuplarını şerefsizlikle itham ediyor. Bu iki kelimeyi sarf ederken benim ve arkadaşlarımın isimlerini zikrederken yapsaydı belki mesele yoktu. Ama umuma söylemesi herşeyi bitirmiştir. Tarihteki mazisini çok kötü olarak kapatmıştır.

Osman Deniz'in Savunması

"Atatürk'ün özlemini çekenler bugün huzurunuzda sanık olarak bulunuyor."

Osman Deniz'in savunmasına ait aşağıdaki bölümlerde dikkat çeken husus O.Deniz'in Kemalizm ve ülke sorunlarına ait önemli ve ilginç tespitleri vardır.

Ülkenin süratle kalkınmaya ihtiyacı vardır. Süratli kalkınma radikal düşünce ister. Atatürk ilkelerine sadıkız demek yalnız 1938'e kadarki reformist Kemalist zihniyeti ifade etmek değildir. Bu hamleleri devam ettirmek, noksan kalanları tamamlamak bugünün ve geleceğin şartlarına uygun olarak gelişen bir tempo ile ileri gitmek ve Batı'ya yetişmek esas amaç olmalıdır. 1938'den bu yana savaş yılları bir tarafa itilirse hayat anlayış ve tatbikatında doktrinler gö-

rüşten uzak dalgalanmaları müşahede etmek mümkündür. Kötü politikacıların yarattığı iç çatışmalar, kardeş kavgaları, şahsi ve zümrevi menfaatler, tavizci politika bizi milli hedeflerimizden uzaklaştırmıştır. Bu sarsıntıyı duyan ve Atatürk'ün özlemini çekenler bugün huzurunuzda sanık olarak bulunuyor. Gerçek anlamda Atatürkçü olmak ve onun ölmez Kemalist prensiplerine aşık olmak suç mudur?.. Türkiye'de kanunlar hakimdir. Elbette kanunlara boyun eğeriz. Ancak sancıyı teşhis etmek ve süratle tedavi yoluna gitmek de 'Atatürk neslinin' şeref borcudur. Beni ve benim gibi olanları karşınıza sanık olarak getiren neden ve saikler üzerinde eğilmek lazımdır. Mahkûm olmak bir tedavi yolu olacaksa elbette ona da tereddütsüz razıyım.

Türkiye'de 30 milyon insan var, fakat halinden ve geleceğinden emin olan yalnız ve yalnız bir ekaliyet, menfaatçi ve vurguncu oportünist geçinen muaylen zümreden başkası değildir. Geçim sıkıntısı, mesken derdi, işsizlik, şahıs ve zümrelere karşı sempatizan sınıfların adalet ve hukuk dışı davranışları, büyük kitlelerin kendi kaderi ile başbaşa devlet gözetiminden uzak bırakılmış oldukları bir vasatta yaşıyoruz. Her sınıf halkın medeni yaşayış seviyesi, kendi muayyen sınırları içinde muvazeneli ve ahenkli bir anlayıştan uzak bulunmaktadır. Bu gerçek durumu gölgelemek, milletin çoğunluğunu inkâr yollarını tabii olarak açmaktadır. Politika yapmak, parlak ve yaldızlı ifadelerle kitlelere hâkim olmak gibi geçici ve zamana uymayan davranışlar, idrak ettiğimiz bu günün medeni düşünce ve yaşama haklarını inkâr etmek demektir. Başını kuma sokmak sosyal davaları halletme yolu değildir.

Ülkemizde menfaat hırsı dışında, hayalci ve kati fikirlerden uzak, çok münevver ve aklı selim sahibi, memleketin sosyal problemlerini yakından gören, düşünen, genç, dinamik, sancıları teşhis etmiş ve tedavi yollarını bulmuş insanlar vardır. Fakat ne kadar acıklıdır ki bu kişileri kenara itilmiş ve kendi ızdırapları ile başbaşa bırakılmış görmekle elem duydum. Ortada gözle görünen, elle tutulan ve sosyal bütünlüğümüzü zamanın şartlarına uymayan şekilde tahrip eden davalar uyutulmuş, unutulmuş durumda muhafaza edilmesinde ısrar eden davranışlar vardır. Bu, vatanı ve üzerinde tarihe kök salmış büyük Türk milletini asırlarca muhafaza ettiği ve sıyrılamadığı sosyal dertleriyle başbaşa bırakmak haddimiz değildir.

Batı'da gerici ve ilerici diye ayırıcı bir metodla açılmış bir kam-

panya göremeyiz. Politikacı da bu mevzuu istismar ettiğini ve milli birliği bozucu istikamette kullandığı işitilmemiştir. Orada özellikle politikacı da dine saygılı ve hürmetkârdır.

Böylece lâiklik prensibini yurtta ayırıcı bir gaye gütmeden idame ettirmek milli bütünlüğümüz bakımından gaye edinmeliyiz. Atatürk ilkelerine sâdık sarsılmaz bir nesil olarak laik devlet anlayışına bağlı ve bünyeye uygun olarak din inancı ile medeni hayat tarzını birbiriyle çatıştıramayacak şekilde ayrı müesseseler halinde tutmak ve teşkilatlandırmak tavize gelmiyen bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Türk milliyetçiliğini siyasi sınırlar içinde şuurlandırmak ve ansızın medeni hayat tarzını süratlendirmek laik devlet görüşü olarak Atatürk'ün vazettiği ilkeye sadakatle bağlı olmaya tâbidir.

Medeni gelişme her türlü bâtıl zihniyetten uzak bir davranışla ve tam olarak dönüp tatbik edilecek pozitif eğitim ve öğretimle süratlendirmek mümkündür. Yetişen ve yetiştirilecek olan nesli, memleketin her alanda ihtiyaç duyduğu boşlukları süratle kapatacak şekilde ilmi bir metodla planlamak memlekete hizmet aşkını aşılayarak tereddütsüz geri kalmış bölgelerde amansız bir kalkınma mücadelesi açmak gelmiş, geçmiş yaralarımızı tedavinin temel şartıdır. Gençleri kabiliyetlerine göre eğitmek ve eğitimde varlık ve geçim kaynaklarına uyar tarzda kolaylıklar sağlamak, artan nüfus ile mütenasip eğitim müesseselerini yurt geneline şâmil kılmak düsturumuz olmalıdır. Modern köy, modern okul; modern şehir, modern üniversite parolamız olmadıkça suni Batı medeniyet anlayışından kurtulamayız.(57)

Talat Aydemir İdamından Önce Örgütçü, Devrimci, İdam Mahkûmu, Fransız Yazarı Babeuf'la Kendini Nasıl Özdeşleştirdi?

Talat Aydemir ve Fethi Gürcan, artık Mamak'ta konuldukları hücrelerde, mukadder akıbetlerini bekliyorlardı. Oğlu ve birkaç akrabası tarafından ziyaret edilen Talat Aydemir son günlerine kadar ölümden kurtulacağını ummuştu.

Mahkûm emekli albay, Hava Harp Okulundan ihraç edilen oğ-

(57) Osman Deniz'in 27 Mayıs, 22 Şubat ve 21 Mayıs için anlattıklarının ayrıntıları için bkz. "Parola, Harbiyeli Aldanmaz", 2002, İstanbul, YKY.

lu Metin'in kendisine getirdiği Gracchus BABEUF'un **"Devrim yazıları"** isimli kitabı okumuş ve bu kitabın(58) kenarlarına ilginç notlar düşmüş.

İdam mahkûmun son günlerde karaladığı bu satırlar, onun bazı düşünce ve kanaatlerini bütün açıklığı ile ortaya koymuştur.

Talat Aydemir *"Canım oğlum Metin, bu kitap hatıratım arasında saklanacaktır."* diye yazmış ve şu satırları karalamış.

"Zavallı Türkiye 1791 Fransası'nı yaşıyor (1964) de ne acıdır.
'Açık rejim' diye bu milleti aldatarak idare eden demokrasi kahramanı efendiler bu kitabı okursa öldürülmek istenen 'Aydemir'in neden asi albay olarak iki defa silaha sarıldığını daha iyi anlarlar. Yaşadığım müddetçe toplumu bu insan sömürücülerinden kurtarmak için yapmayacağım mücadele yoktur.
Büyük Allahım bunlarla savaşmak için bana biraz daha ömür ve fırsat ver."

2 Temmuz 1964
(Talat Aydemir'in imzası) 1. No. Hücre

Kitaptaki bazı kısımların altını çizen Talat Aydemir, Babeuf'un ihtilâl Fransası'nı anlatan cümlelerinin karşısına, *"Aynı bizdeki gibi"* diye yazmış ve şunları ilave etmiş: *"Ne yazık ki, Türkiyemiz henüz bu devri yaşıyor."*
Partilerden ve halktan bahseden Fransız yazarına hak veren asi albay, bu satırların karşısına şunları yazmış:
"1964 Türkiyesi İ.Pş. (İsmet Paşa. E.Y.) *iktidarı gülünç demokrasi 'Sahte reform kabinesi' can çekişiyor, ihanet reyi ile ayakta du-*

(58) C. Babeuf'un *"Devrim Yazıları"* olarak Türkçe'ye çevrilen kitabı, "Le Manifeste des Eqaux" (Eşitlerin Bildirisi)'den özetlenmiştir. Bu eser devrimci yakarışlarda Babeufçuluğun propagandasını yapan Sylvaian Maréchal'ın kaleminden çıkmıştır. Babeuf, *"Zenginliklere ortaklaşa sahip olunmalıdır. Toprak kimsenin malı değildir.", "Kimi lüks, kimi yoksulluk içinde olacağına herkes aynı sadelik ve bolluğu bölüşecektir."* Bu bir üretim Komünizmi değil, bölüşüm Komünizmidir. Babeufçuluğun tarihi önemi Komünizmin ilk defa olarak bir filozofun hayali olmaktan çıkıp, siyasi bir program haline gelmesidir. Kullandığı yöntem, Marksçılık yönteminin bir ön tasarısı niteliğindedir. 1760 Saint-Quentin doğumlu Aydın, nazariyeci, eylemci, gazeteci ve yazar olan Babeuf'un çok ilginç bir yaşam öyküsü vardır. Düşüncelerinden ve eylemlerinden dolayı, 26 Mayıs 1797'de Vendôme'de ölüm cezasına mahkum oldu. Başarısız bir intihar girişiminden sonra giyotinle başı kesilerek idam edildi.

ruyor. Ne zamana kadar?"

2 Temmuz 1964
S:13.30

Zenginlerden kesilen vergilerin boşuna olduğunu, öçlerini her zaman yoksullardan alacağını anlatan Babeuf'un bu cümlelerinin karşısına Aydemir şöyle yazmış:

"İsmet Paşanın 2. Dünya Savaşı sırasında aldığı hesapsız varlık vergisinin acısını milletin fikir halkı çekti. Bunun en iyi misali Türkiye'de görüldü. 1791 nerede, 1942-1943 Türkiyesi neredeymiş. İktisadi sosyal görüşü olmayan devlet adamlarının yanlış hareketleri bugün daha iyi meydana çıkıyor. Hâlâ aynı ekip, ne yazık ki iş başında iktidarda, ne denir?"

Babeuf: "İşte yaşasın kurtarıcılarımız yollu bağıranların ve bunları alkışlayanların getirdikleri sonuç"
diye Fransız İhtilâlinin bir safhasını anlatmıştı.

Mahkûm Aydemir bu satırların altına şöyle yazmış:

"Milli Birlik Komitesine 27 Mayıs 1960'tan sonra hulûs çıkanların sözleri de buydu. Hepsinin etrafını bir "yaşasın" cılar sarmıştı. Neticede onları eritip (CHP)'si kanalında yok edip bugünkü durumlarını siyasiler ve onların gerisinde esas rolü oynayan köy ağaları, şehir ağaları şatolarını gene kurdular."

T.Aydemir, Babeuf'un şu cümlelerinin altını kalemi ile çizmiş:

"Mesele yalnız kötü hükümetleri devirmek için, kötüleşmelerini ve halkın gözünden düşmelerini beklemek olsaydı, pek rahat ederdik."

Halk oyu her zaman dünyada ağır bastı ve her zaman ağır basacaktır. Bundan daha doğru bir söz olamaz.
Kitabın **"Halkın hizmetinde bir Meclis"** bölümünde Babeuf:

"Benim Millet Meclisi için dileğim şudur: Halkın dayanağı olan insanlar, onun çektiklerini ve ihtiyaçlarını daha içten duyarak, daha iyi bilsinler, bunca derdin tek etkin dava-

sını getirmekte daha kararlı, yoksulluğu ve bilgisizliği ortadan kaldırma isteğinde daha yürekli, daha sürekli, daha güçlü olsunlar." diye yazmıştı.

Aydemir bu bölümün karşısına:

"Böyle bir Millet Meclisini Allah Türk Milletine ne zaman nasip edecek acaba? Görenlere ne mutlu. Ben de görürsem gözüm arkada gitmem." demişti.

Babeuf'un muhaliflerinin:
"Bir hükümetimiz var, ona yürümesi için zaman vermeli" cümlesini çizen Aydemir, onun altına:

"Bu fikirler aynen 21 Ek. 1961 protokolü imza edilmeden evvel benim karşımda olan generaller ve Halim Menteş, Nuri Hazer, Hv. generali Hüsnü Özkan'ındı." diye yazmış yine Babeuf'un *"Diyorum ki, eğer hükümet bu yürekler acısı durumu değiştirmenin yollarını aramazsa, ondan şikayete hakkımız vardır. Hükümetin elinden bir şey gelmiyorsa, bu yolları araştırmak ve onları göstermek hakkımızdır, diyorum."*
sözüne Aydemir şunları ilave etmişti:

"Bu da benim ihtilâlcilerle kalkıştaki felsefenin kaynağırdır."

Babeuf:
"Büyük bir gücün yurttaşlardan uzaklaştırdığı ve bize her an kendisiyle birleşmemizi söyleyen adamdan çekinirim. Bu adam iyi niyetli olamaz. Güvenimizi kazanmak için başvuracağı yollar gözümde onu iki kat daha şüpheli duruma sokar. Eğri yollardan halkın gözüne girmek isteyen kimsenin ancak kalleşçe niyetleri olabilir."

Paragrafının karşısına emekli albay şu satırları yazmıştı:
"22 Şubattan bir müddet sonra (CHP) Kemal Satır, Ferda Güley aracılığıyla bizimle yakınlık peyda etmek istediler. Ben de bu sebepten red etmiştim."

Babeuf'un:
"Bizim davamız, her düşündüğümüzü apaçık söylememizi gerektirecek kadar güzel bir davadır."
sözcüğüne karşılık Aydemir bu kısma:

"22 Şubat öncesi ve sonrası ben de aynını yaptım. Çünkü buradaki fikirleri taşıyordum." diye yazmıştı.

"Devrim yazıları" kitabındaki fikirlerin 21 Mayıs 1963'ten sonra çok revaçta olduğunu iddia eden Talat Aydemir *"Hiçbir şey yapmadıysak bunu yazabiliyor. Cesaretle konuşulabiliyoruz. Hatta bu kitap bile 1964'de yazılıp basılabilmiş. Neden geç kalmış acaba?"* demişti.

"Kötülükleri söküp atmanın en iyi yolu, kötülük yuvalarını ortadan kaldırmaktadır. Bu yuvalar ortadan kalkmadıkça, onları diriltmek isteyenler olacaktır. Her zaman eski baskı, kör ve boş inançlar rejimini sadece törpülemek bir devrimin kazançlarını tehlikeye atmaktır. Bunları kökünden yok etmediniz mi, yeniden başımıza bela olurlar."

Sosyalist toplumun yüksek uygarlığından bahseden Babeuf'un bu görüşüne karşılık şunları yazmıştı:

"Bu kadar iyimser görüşle bugün için dünyada böyle bir devlet kurulmasına maddeten imkân yoktur. Bu düşüncelere azami şekilde yaklaşılabilirse ne mutlu.. (İdeale ancak yaklaşılabilir, yoksa varılamaz.) Hiçbir yaratığa bu nasip olmamıştır. Olamaz da."

İdam cezasına mahkûm olan Babeuf'un karısına ve çocuklarına yazdığı son mektupta

"Bana olan sevginiz sizi bütün bu belâlara soktu. Türlü eziyetlere ve yoksulluklara katlandınız, vefalı yüreklerinizle bu uzun, bu ezici duruşmanın acı zehirini benimle beraber içtiniz, sonuna kadar." deyişine

"Benim aile efradım da aynı günleri yaşadı."
diye yazan mahkûm emekli albay, mektuptaki şu satırların da altını çizmişti:

"İnsan yurdu için ölmeye, ailesinden, çocuklarından, sevgili eşinden ayrılmaya katlanabilir, ama özgürlüğün elden gideceğini, bütün gerçek cumhuriyetçilerin en korkunç akıbetlere uğrayacağını göre göre ölmek zor."

Talat Aydemir bu satırların karşısına:

"Şu anda taşıdığım hisleri (Babeuf) kaç yüz sene evvel taşımış hayret ediyorum. Ne kadar benzerlik var şaşıyorum."

2 Temmuz 1964, S: 18.00
İmza

Babeuf mektubunun son kısmında şöyle yazmıştı.

"Hiç ummuyorum ya, şimdi Cumhuriyetin ve ona bağlı kalanların göklerinde patlamak üzere olan korkunç fırtınadan sağ çıkarsanız, yeniden rahatlığa kavuşup kara bahtınızı değiştirmenize yardım edecek dostlar bulabilirsiniz, size öğüdüm şudur: Bir arada birbirinize bağlı yaşayınız. Eşimden istediğim, çocuklarını bağrına basması; çocuklarımdan istediğim de analarını sayıp sözünden çıkmamaları, şefkatine layık olmalarıdır. Özgürlük uğrunda ölen birinin ailesine yaraşan erdemlilik örneği olmak ve bütün iyi insanlara kendilerini saydırıp sevdirmektir."

Aydemir bu bölümde, 7 Eylül 1963 günü yazdığı vasiyetnamesinde aşağı yukarı bu cümleleri ihtiva eden anlamlar olduğunu belirtmiş ve:

"Vasiyeti karıştıranlar hayret içinde kalabilirler. Ben bile benzerlikten hayret ettim." diye yazmıştı.
"Benim ölümsüz savunmamın herkese duyurulması gerek." diyen Aydemir Babeuf'un karısına hitaben yazdığı

"Sana bıraktığım tek şey, yalnız ünüm olacak benim. Senin de çocukların da onunla avunacağınızdan eminim. Kocanızdan babanızdan, söze edilirken (sapına kadar dürüst bir insandı) dendiğini duymak hoşunuza gidecek" satırlarının karşısında

"Ben de aynı şeyleri eşime ve evlatlarıma bıraktığım için şu anda rahatım zaten." diye yazmıştı.

İdam mahkûmu Aydemir:

"Tertemiz bir vicdanla ölmenin de tadı var. Benim için tek acı yürekler acısı olan, sizden ayrılmak, canım dostlarım, en çok sevdiklerim! Kopuyorum aranızdan."
diyen Babeuf'un cümlelerinin hizasına şunları ilave etmişti:

"Şimdilik ben kopmuyorum. Allahın inayeti ile de kopmayacağım. İçime öyle doğuyor."

2 Temmuz 1964, S: 18.30
İmza

Talat Aydemir kitabın son sayfasına şu satırları yazmıştı:

"Büyük Allah bu sayfadan beni mahrum bırakacak inşallah.
İmanım, ümidim tamdır.
Yeni bir kurtuluş mucizesi doğacaktır.
Bu kitap tam beni anlatan ve bugünkü Türkiye'yi iyice canlandıran bir şekilde yazılmış bu kadar benzerliğe şaşmaktan başka birşey diyemeyeceğim.
Kritik bir günümde okudum. Fakat "Gracchüs Babeuf" sonucundan sarsılmadım.
Şu anda demir gibiyim. Geleceğime her zamanki gibi ümitle bakıyorum. Allaha güveniyorum. İnşallah kurtulacağım, geride kalan sevdiklerime göz yaşı dörtürmeyeceğim."

2 Temmuz 1964, S: 18.45
Talat Aydemir'in imzası

Babeuf'un "Devrim Yazıları" kitabındaki görüşlerin kendi fikir ve felsefesiyle özdeşleştiğini açıkça vurgulayan Aydemir, son anına kadar idamdan kurtulacağını ummuştu.

İnfazlar

Her ikisi de kendi sandalyelerini mertçe tekmelediler...

Fethi Gürcan'ın son sözleri:

"Eğer mesele bir Fethi Gürcan'ın öldürülmesi ile hallolacaksa, bin Fethi Gürcan feda olsun."

Talat Aydemir ve Fethi Gürcan'ın idam cezalarının infaz edilmesine dair kanunun TBMM'de onaylanarak yayınlanmasından sonra 26 Haziran 1964 günü, Ankara Başsavcısı Semih Korkmaz ve infaz Savcısı Sami Uğur hazırlıklara başladılar. İnfazların aynı gece sabaha karşı yapılması kararlaştırıldı.

Adli tabip Mahmut Aktopuk, o gece adliye dahili nöbetçi katibine saat 03.00'ten önce merkez cezaevinde bulunmalarını söylemiş ve işlerin çok gizli tutulması hususunda talimat vermişti.

İnfaz için imam ve cellât hapishane müdürü tarafından temin edilmişti. Polatlı canavarlarının idam cezalarının infazını yapan Şükriye Mahallesi imamı Ali Çınar Hoca olarak, Altındağ'da oturan Mehmet Gürsoy adındaki genç Kıpti de cellât olarak tutulmuşlardı. Bu iş için zabıtaları tutan katibe 300, cellâda ise 500 lira ödenecekti. Cellât aynı zamanda Ankara Samanpazarında lokantacılık yapıyordu. Hocanın yanına gelmesi ile idamın kesinleştiğini anlayan Fethi Gürcan, karısına ve çocuklarına hitaben bir mektup yazmıştı. Gürcan bu veda mektubunda çocuklarına hitaben:

"Ben size miras olarak ancak namusumu ve şerefimi bırakıyorum. Hayırlı birer insan olmaya çalışın." demişti.

Daha sonra ceplerini boşaltan Gürcan'ın üzerinde zabıtla tesbit edildiğine göre, siyah bir tesbih, 235 kuruş para, iki paket sigarası ve bir çakmak çıkmıştı.

Gece saat 22.00'den itibaren Merkez cezaevi etrafında tertibat alınmış ve dış kapıdaki nöbetçiler sıklaştırılmıştı. Polis ekipleri devamlı surette devriye geziyor, cezaevi geniş bir kordon içinde bulunuyordu.

İnfaz savcısı Sami Uğur saat 10.30'da ceza evine gitmişti. Onu sırasıyla 01.40'ta adli tabip, 01.50'de Başsavcı Semih Korkmaz ve iki arkadaşı takip etmişti. Saat 01.45'te bir itfaiye otomobili sehpaları getirmişti.

Saat 02.00'den itibaren askeri vasıtalar cezaevine gelmiş ve askerler civarda sıkı tertibat almışlardı. Sıkıyönetim Kurmay Başkanı toplanan gazeteciler ve meraklıları dağıtmış, cezaevinin etrafındaki bütün sokak başları tutulmuştu. Daha sonra gelen Sıkıyönetim Komutanı Cemal Tural, hapishanenin yanında bulunan Erzurum Talebe Yurdundan merakla dışarı çıkan öğrencilere kızmış ve bazılarını tartaklamıştı. Daha sonra ambulanslar gelmiş, bütün hazırlıklar tamamlanmıştı.

Saat 03.00'te Talat Aydemir'in, 03.30'da da Fethi Gürcan'ın cezalarının infazı kararlaştırılmışken, Aydemir'in avukatının son dakikada yaptığı müracaat karşısında infaz durdurulmuş, Fethi Gürcan saat 03.20'de idam edilmişti.

İdamından önce büyük bir asabiyete kapılarak etrafındakilere küfreden Fethi Gürcan, daha sonra sakinleşmiş ve son sözleri sorulduğu zaman şunları söylemişti:

"- İdamıma karar verildi ve beni asacaksınız. Fakat şunu bilin ki ben aralarına en son girenlerden biriyim. Bazıları çokaz cezayla kurtuldular. Dörder sene hapis verildi. Bazıları ve en çok bu işin mesulleri ise halen büyük mevkiler işgal etmişlerdir. İdam edilmekten korkmuyorum ve metinim."

Fethi Gürcan kendisini asmak isteyen cellâdı terslemiş ve:

"Kendimi bir Çingeneye astırmam" diyerek sandalyeyi tekmelemişti. İdam mahkûmu, asılmadan önce etrafındakilere:

"Eğer mesele bir Fethi Gürcan'ın öldürülmesi ile hallolacaksa, bin Fethi Gürcan feda olsun." diye söylenmişti.

İdam hükmünün yerine getirilmesi üzerine infaz savcılığı Adliye Bakanlığına bir yazı ile şunları bildirmişti:

"- 26.6.1964 gecesi sabaha karşı 03.30'da Fethi Gürcan'ın idam hükmü infaz edilmiş,(59) *diğer hükümlü Talat Aydemir hakkında ise 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesinin kararı ile infaz*

(59) Fethi Gürcan'ın rüyası. Osman Deniz, Fethi Gürcan'la olan hapishane günlerini ve idamı öncesine ait beraberliklerini son derece duygusal ve ayrıntılı olarak anlatır. Bunlardan en ilginç olanı F.Gürcan'ın bir rüyasıdır. Şöyle anlatır: "Onlar benim hayatımı bağışlamaz. Ben bunun rüyasını bile gördüm. Aslında rüyalara, hurafelere inanmam ama yine de anlatayım: Bir havuzun kenarındayım ve havuzu seyrediyorum. Birden havuzda biri siyah biri beyaz iki yılan beliriyor, korkuyorum. Yılanlarsuyun içinde oynaşıyorlar. Birdenbire ben ürkütücü bir tobloya tanık oluyorum. Oynaşırken aniden siyah yılan beyaz yılanı yutu veriyor ve uyanıyorum..."

durdurulmuştur. İnfazın durdurulmasına avukatlarının son anda mahkemeye yaptıkları müracaat sebep olmuştur. Talat Aydemir cezaevinin hücresine alınmıştır."

Talat Aydemir'in son sözleri:

"Memleket için hayırlı olsun, vatan sağ olsun..."

Aydemir'in kardeşi de o gece cezaevine gelmiş, bütün hazırlıkları gördükten sonra ayrılmıştı. İnfazdan sonra da uzun müddet emniyet tertibatı devam etmiş, Sıkıyönetim Komutanlığında görevli bir albay, jeeple iki defa cezaevine gidip gelmişti. Vali, Emniyet Müdürü ve Sıkıyönetim amirleri devamlı olarak orada bulunmuşlardı. İnfazdan sonra Emniyet Müdürü'nünodasında bütün şube müdürlerinin katıldığı uzun süren gizli bir toplantı yapılmış, bu arada telsiz ve telefonla Sıkıyönetim ve Merkez Komutanlıkları ile temas temin edilmişti. O gecenin ilgi çeken olaylarından biri de infaz savcısı Sami Uğur'un cezaevine girmek isterken, sıkıyönetim görevlileri tarafından gazeteci zannedilerek alınıp götürülmesi olmuştu. Savcı bilâhare Vali Enver Kuray tarafından tanınarak durum aydınlanmıştı.

İdamı geri bırakılan T.Aydemir, cezaevi hücresinde muhafaza altında tutulmakta ve başında devamlı nöbetçi beklemekteydi.

Hükümlü emekli albay bütün gün sadece bir bardak çay içmiş ve iki pasta yemişti. Avukatının infazın geri bırakılması yolundaki müracaatını reddeden mahkeme, savcılığa gerekli evrakı göndermişti. Sayılı günler de geçmiş, 21 Mayıs ihtilâl teşebbüsünün baş sorumlusu Talat Aydemir, 5 Temmuz günü saat 02.50'de sehpanın altına getirilmişti. Soğukkanlılığını muhafaza etmeye çalışan Aydemir, önce konuşmadan etrafındakileri süzmüş ve daha sonra cellâdın gayretine rağmen cellâda kendini astırmamıştı. Aydemir'in son sözleri şuydu:

"*Memleket için hayırlı olsun, vatan sağ olsun.*"

İnfazın yapıldığı saatlerde Talat Aydemlr'in evi de 40-50 polis tarafından kordon altına alınmıştı. Saat 04.24'te bir emniyet mensubu Aydemir'in eşine infazın yapıldığını tebliğ etti.

Sehpada 15 dakika kalan Aydemir'in cenazesinde oğlu, birkaç akrabası ve bazı Harp Okulu öğrencileri hazır bulunmuşlardı. Asri mezarlıkta iki bölük asker, resmi ve sivil polisler tertibat almışlardı.

O gün Ankara'da Pakistan Devlet Reisi Eyyüp Hanın misafir bulunması nedeniyle, Aydemir'in idamı ve cenazesi büyük bir gizlilik içinde yapılmıştı.

Cenazeye gelmiş bulunan beş eski Harbiyeli'ye göre 28. Tümen Komutanı Burhan Arcan, gençlere "Ölüsünün de peşinden mi gideceksiniz." diye bağırmış ve beşini de yakalatarak Ankara Sıkıyönetim hudutları dışına çıkarttırmıştı.

İdam edilen Aydemir'in üzerindeki siyah kazak, gri pantolon ve bir Harbiye rozeti oğluna verilmişti. Mezarlık ve civarında alınan tertibat saat 06.00'ya kadar devam etti.

Talat Aydemir, son ihtilâl teşebbüsünden sonra idam edilerek davası uğrunda can vermişti.

Gazeteci Hulusi Turgut, "Takvimler 1964'ün 5 Temmuzunu gösteriyor, saatler, sabahın 02.55'ini gösteriyordu. Son dört yılda çoğu geceler radyonun el değiştirmesiyle, alarmlarla sık sık uykusuz kalan Ankaralılar o gece sakin uyuyorlardı; şehre bir ölüm sessizliği hakimdi: yalnız Askeri Cezaevi'nin önünde, gecenin geç saatleri olmasına rağmen, büyük bir kalabalık toplanmıştı; bütün gözler Cezaevi kapısına çevrilmişti...

Ölüm sessizliğinin yarattığı gerilim ve heyecan son haddini bulmuştu ki, Cezaevi'nin kapısı aralandı; iriyarı bir adam kapıdan gülerek çıktı; ve gazetecilerin yanına yaklaşarak: "Beş dikaka önce işi bitti; herif hâlâ sallanıyor!" dedi.

Konuşan, zamanın Ankara Valisi Enver Kuray'dı... (Enver Kuray, 12 Mart Muhtırasından sonra Korgeneral Atıf Erçıkan'ın evini bombalayanlardan Sarp Kuray'ın babası.)

22 Şubat ve 21 Mayıs İhtilâllerinin lideri, Emekli Kurmay Albay Talat Aydemir, son ihtilâl teşebbüsünden tam 430 gün sonra idam edilerek, davası uğrunda can vermişti.

Talat Aydemir 1917 yılında Söğüt'te doğdu. 1939 yılında Kara Harp Okulunu, 1954 yılında Kara Harp Akademisini bitirerek Kurmay Subay oldu.

Talat Aydemir'i, fikirleri uyuşmasa da yine örgütçü bir arkadaşı olan Orhan Erkanlı şöyle anlatır:

"1962 yılı yaz aylarında Türkiye'de bulunduğum günlerde Talat ile bazı görüşmelerimiz oldu. Talat, bizim eski teşkilat arkadaşlarımızdandı. 27 Mayısta Kore'de olduğu için, Komite üyesi ola-

mamıştı. Bunu hiç unutmadı ve Komite'yi sevmedi. Aydemir çok mağrurdu. Buluşmalarımız biraz tiyatro sahnelerine benziyordu. Senaryo hep aynıydı, Talat, maiyetiyle beraber buluşma yerine geliyor, hep beraber selamlaşma ve hatır sormadan sonra adamları dışarı çıkarıyorlar ve ikimiz odada yalnız kalıyorduk. Ayrılırken, Talat'ın muhafızlarını taşıyan araba önde, kendisi arkada yola çıkıyorlardı. Boş bir araba da arkadan takip ediyordu. Bir suikaste maruz kalma endişesi içindeydi. 27 Mayısçıları toptan küçük görüyor, tesadüflerin bir araya getirdiği kalabalık telakki ediyordu. '22 Şubat Olayı', bizim etkimizle gerçekleşmiştir ve düğmeye basan Talat değil, Dündar Seyhan'dı. Fakat 21 Mayıs ayaklanmasında 14'lerin büyük kısmının ilgisi yoktur. Bizler böyle bir ayaklanmaya karşıydık. Buluşmalarımızda bu hususu tartıştık ve her defasında anlaşmadan ayrıldık. O yeni bir 22 Şubat modeli uygulamak istiyor, biz ise buna karşı çıkıyorduk.

27 Mayısın en büyük kusuru olarak saydığı 'İhtilâl sonrası hazırlığının eksikliği' üzerinde durur ve *'Bizim bütün hazırlıklarımız tamamdır.'* derdi. Hazırlık dediği şeyler, üniversite hocalarının ders notlarından derlenmiş dosylardı. Bu dosyaları da, kimlerin ne amaçla hazırladığını biliyorduk. Bir gün kendisine:

'- Bu dosyalardan ders notu olarak faydalanmak mümkündür, fakat iktidarın işine yaramaz. Dosyalı ihtilâl olmaz, hepsini yakmanı tavsiye ederim, bunlar sizin başınızı derde sokar. Sizin göreviniz darbeyi gerçekleştirmek, üç ay için güvenliği sağlamaktır, gerisiyle uğraşmayın.' dedim.

Aydemir'in dramında, kendisini komutan gibi karşılayıp uğurlayan genç generallerin, kendisine 'Başkan' gözüyle bakan sivillerin büyük veballeri vardı. Türkiye, Aydemir isyanları diyebileceğimiz 22 Şubat 1962 öncesinden 21 Mayıs 1963'e kadar tam bir otorite boşluğu içinde sallanmış ve askeri kesimdeki anarşi Aydemir'in trajik akıbetini hazırlamıştır."

İdamdan Kurtulan Osman Deniz'e Ne Oldu?

1922 Girit doğumlu olan ve 22 Şubatta emekli edilen Osman Deniz de 21 Mayıs 1963 eyleminde öncülük yaptığı gerekçesiyle idam cezasına mahkûm edilmişti.

Talat Aydemir ve Fethi Gürcan'la Mamak Askeri Cezaevinde 13 ayı birlikte geçirdi, arkadaşlarının idama götürülüşüne tanık oldu. En sakıncalıların gönderildiği Sinap Cezaevinde 3 yıl, İstanbul Toptaşı Cezaevinde de 8 ay yatıp, çıkan afla serbest bırakıldı. Ancak devlet peşini bırakmadı. 12 Mart 1971 olaylarıyla ilgili olarak yeniden tutuklandı. 146/1'den yargılanıp, 7 ay da Selimiye Cezaevinde yattı.

21 Mayıs Sonrasında Harbiyelilerin Hayatı Nasıl Devam Etti?

"21 Mayıs Olayları" nedeniyle Harbiye'den, askerlikten ayrılan genç Harbiyeliler sivil hayatta büyük zorluklarla karşılaştılar. Bazı çevreler onları isyancı, işe yaramaz, zararlı kişiler olarak dışladılar. Onlara yaşama hakkı tanımadılar. Bazı çevreler ise onlara kucak açtılar. Türkiye şartlarının kurbanı olan bu gençlere, iş ve okuma imkanı sağladılar... Harbiye'den ayrılan bu gençlere bir de er olarak askerlik yaptırmaya kalktılar; dar kafalı, kara vicdanlı bazı sivil ve askerler bu parlak fikri benimsediler. Allah rahmet eylesin, o tarihte Milli Savunma Bakanı olan İlhami Sancar'ın basireti sayesinde bu mesele halledildi, askerlik yapmış sayıldılar.

Bu talihsiz gençler eski Harbiyeli olmanın verdiği azim ve iradeyle bütün zorlukları yendiler. Büyük çoğunluğu yüksek okulları, üniversiteleri bitirdi ve ülkeye yararlı insanlar oldu. Halen bir kısmı devlet sektöründe en üst makamlardadırlar, bir kısmı da sivil hayatta başarılı oldular. İçlerinden dekanlar, profesörler, müsteşarlar, genel müdürler çıktı. Vergi şampiyonu olan iş adamları yetişti. Hiçbir zaman Harbiyeli olduklarını unutmadılar, kimseye kin gütmediler, intikam peşinde koşmadılar, birbirlerini destekleyerek yükseldiler. Toplum içinde layık oldukları yerleri aldılar, amma kalpleri Harbiye'de kaldı.

Halen dernekleri vasıtasıyla bağlantılarını sürdürmektedirler.

21 Mayısçıların 1987 yılı itibariyle durumlarını gösteren liste şöyledir:

Politikacı: Halen 2'si milletvekili olmak üzere siyasi partilerin üst yönetiminde bulunanlar 6 kişi.

Gazeteci: Yayında bulunan gazetelerde, TRT ve haber ajanslarında görev yapanlar 12 kişi.
Sendikacı: Muhtelif işçi ve işveren sendikalarında başkan ve yönetici olarak görev yapanlar 4 kişi.
Ticari Faaliyet: Tüccar, sanayici, esnaf, firma ortağı ve yöneticisi olarak faaliyet gösterenler 216 kişi.
Maliye-Muhasebe: İktisat, İşletme Fakülteleri ve Ticari İlimler Akademilerinden mezun olup, serbest muhasebe ve mali müşavirlik bürosu çalıştıran resmi ve özel kuruluşlarda yöneticilik, mali müşavirlik yapanlar, vergi dairesi müdürleri vb. 216 kişi.
Hukuku: Avukatlık, Hakimlik ve Savcılık görevlerini sürdürenler 41 kişi.
Bankacı ve Sigortacı: Büyük çoğunluğu şube müdürü olmak üzere, bankalarda şeflikten genel müdür yardımcılığına kadar her kademede görev yapanlar ve sigorta işi yapanlar veya sigorta şirketlerinde çalışanlar 85 kişi.
Hekim ve Eczacı: 13 hekim, 8 diş hekimi, 8 veteriner hekim, 7 eczacı olmak üzere 36 kişi.
Mühendis: İnşaat, makine, elektrik ve kimya mühendisleri 94 kişi.
Ziraat Mühendisi: Resmi ve özel kuruluşlarda görev yapan ve serbest çalışanlar 32 kişi.
Yüksek Öğretim Görevlileri: Üniversite ve yüksek öğretim kurumlarında doçent ve profesörler 27 kişi.
Öğretmen: Lise, meslek liseleri ve ortaokullarda hemen hemen tamamı müdür ve müdür yardımcısı olarak görev yapanlar. Çok az sayıda ilkokul öğretmeni 262 kişi.
Bürokrat ve yönetici: Devlet kuruluşları ve KİT'lerde, genellikle müdür ve yöneticilik görevlerinde bulunanlar 202 .**Hastane Müdürü:** Devlet hastaneleri ve sağlık kuruluşlarında müdür ve müdür yardımcısı olarak görev yapanlar 35 kişi.
Belirsiz: Adres ve meslekleri belirlenememiş olanlar 288.
Yurt Dışında: Çeşitli dış ülkelere yerleşmiş bulunanlar 14.
Denizci: Resmi ve özel denizcilik kuruluşlarında süvari, kaptan, gemi mühendisi ve yönetici olarak görev yapanlar 24 kişi.

Vefat Edenler: 27 kişi.

Bana göre, Harp Okulundan ve askerlikten ihraç edilen Harbiyelilerden İstanbul Güzel Sanatlar Akademisine gelen yaklaşık 15 kişilik grubun durumu diğerlerine göre daha ilgi çekicidir.

Giyim kuşam ve yaşantı tarzlarına göre son derece rahat, diğer üniversitelere göre çok farklı ve bohem bir ortama gelen bu grup, önceleri kravatlı, takım elbiseli, asker traşlı, disiplinli ve ölçülü hareketleriyle takım halinde etrafı yadırgayarak boy gösterdiler. Açıkçası bu ortam onlar için çok farklıydı. Zaman içinde seramik, heykel, resim, grafik, dekoratif sanatlar gibi farklı branşlara göre dağıldıklarında ortama hızla uyum sağladılar. Kiminde saçlar ve sakal uzadı, kiminde kıyafetler değişti. Giderek dostluklar kuruldu. İçlerinde öylesine yeteneklileri vardı ki, kısa zamanda hem eğitimleri hem de mezuniyetleri sonrasında meslek dallarında hemen hepsi başarılı oldular. Reklamcılıktan, podyum mankenliğine ve reklam ajanslarında fotomodellik yapan ve ünlü olan yakışıklı boylu poslu harbiyeliler de vardı.

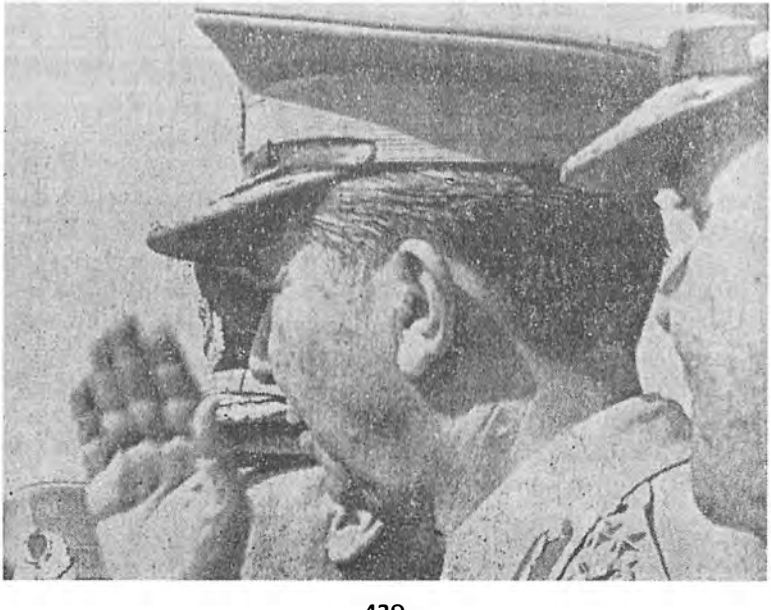
Harp Okulu Alay Komutanı Turgut Alpagut, 21 Mayıstan sonraki ilk kararda müebbet hapse mahkûm olmuştu. ***Altta solda:*** 22 Şubatçıların Ankara grubunun 7 albayından biri Emin Arat. ***Sağda:*** Bahtiyar Yalta. Aydemir'in emriyle 20 Şubat gecesi Ankara şehir merkezine ilerleyen tankları durdurmuştu.

Yan Sayfa: Üstte: Osman Deniz, Talat Aydemir, Cevat Kırca ve Selim Türkkan basın açıklaması yapıyorlar. **Altta:** 9 Şubat ihtilâl protokolünün imzacılarından ve İstanbul grubunun başkanı Tümgeneral Fikret Esen.

Üstte: 22 Şubat ve daha sonrasındaki ihtilâl girişimlerinde önemli bir güç olan 229. Piyade alayının komutanı İhsan Erkan.

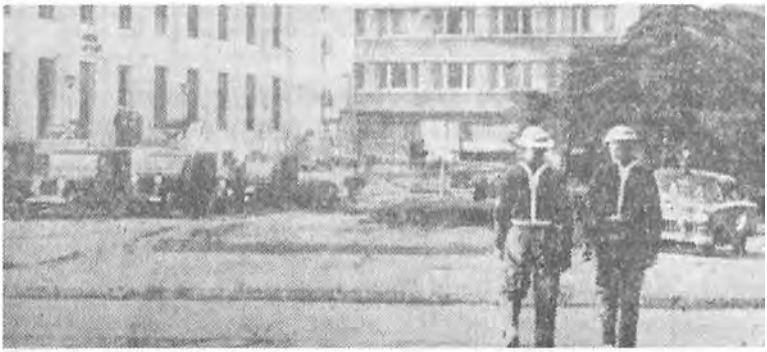
Yan sayfada: Talat Aydemir'in ve kendisinin inandığı davayı sonuna kadar savunan ve baş koyduğu davadan geri dönmeyen ihtilâlcilerin efsane adamı milli binici Süvari Subayı Fethi Gürcan.
22 Şubat olayları sırasında Muhafız Alayının komutanlığını ele geçirerek, Çankaya'da toplantı halinde bulunan Devlet Başkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve bakanlardan oluşan asker-sivil zirvesini tutuklamak istedi, ancak Talat Aydemir'in *"Bırak gitsinler,"* demesiyle ihtilâlciler adına büyük bir fırsat kaçırılmış oldu. Dündar Seyhan, Fethi Gürcan için, "namuslu, mert, yurtsever, cesareti hudutsuz bir kişilik" olduğunu söyler. 21 Mayıs harekâtında da Fethi Gürcan, başlıca eylem adamı olarak her noktaya hızla yetişen tek subaydır. Ancak bunun bedelini idam edilerek ödeyecektir.

32

Solda: Ankara Merkez Komutan Yardımcısı Kurmay Albay Ali Elverdi. İhtilâlci barikatlarını aşarak tek başına Ankara radyosunu ihtilâlcilerden devralmıştı. ***Sağda:*** Süvari Üteğm. Erol Dinçer, Radyoevini tekrar ele geçirdi. Ali Elverdi'yi tutuklayarak, Aydemir'in yanına getirdiğinde kıyamet koptu.
Üstte: 21 Mayıs sabahı İstanbul Radyoevinin önündeki koruma önlemleri.
Altta: 21 Mayıs sabahı TBMM çevresinde ilerleyen askerler.

Müracaat İhtilâl Bastırıcı Hava Kuvvetlerine...

Her ihtilâl girişiminde başı sıkışan Hükümet ve Genelkurmay imdat ziline basarak Hava Kuvvetlerini yardıma çağırmışlardır. Ancak Havacılar için 21 Mayısta durum 22 Mayısa göre farklıdır. Önce 11 Havacı olayı patlak vermiş, ardından 21 Mayıs ihtilâlinde Ankara grubunun daha organize olarak ortaya çıkması karşısında Yüksek Komuta Konseyi zor duruma düşmüştür. Devlet Başkanı Cemal Gürsel, Mürted Hava Üssüne sığınırken, General İ.Tansel'in nerede olduğu bilinmiyordu. Hv. K.Kurmay Başkanı General H.Özkan'a göre, Tansel bütün uçakları müttefik havaalanlarına kaçırmayı planlamıştı ve görevinin başında değildi.

İhtilâlci subaylarla uğraşmak ve sorunlara çözüm bulmak hep Genelkurmay Başkanı Org. Cevdet Sunay'ın omuzlarına yüklenmişti. ***Altta:*** Sunay, Taktik Hava K.K.'lığını ziyareti sırasında Muhsin Batur'la yanyana. Batur isyanın bastırılmasında en aktif rol alan havacıydı.

21 Mayısta İstanbul, Ankara'ya göre çok sakindi. 1. Ordu Komutanı Korgeneral Refik Yılmaz, 21 Mayıs günü sabaha karşı İstanbul'da duruma tamamen hakim olmuş ve radyoda yayınladığı bildirilerle endişe edilecek bir husus olmadığını halka ilan etmişti. ***Yanda:*** General Refik Yılmaz.

21 Mayıs ayaklanmasının bastırılması ardından hükümete bağlı kuvvetler Harp Okulunun önünde. TSK'nın gözbebeği olan Harbiyenin kalbine yöneltilmiş bir tank topunun namlusunu gösteren bu fotoğraf, ülkeyi yönetenleri dikkatle düşünmeye sevk eden bir ibret belgesidir.

Hükümete bağlı kuvvetlere teslim olan harbiyelileri okullarına götürmek için motorlu birlikler caddelere sıralanmışlardı. Öğrenciler Harp Okuluna sevk edilmiş, daha sonra da yargılanmak üzere tutuklanmışlardı.

Sıkıyönetim 1 Nolu Askeri Mahkemesi, dört ay kadar devam eden duruşmalar sonunda, 21 Mayıs sanıkları hakkında kararını vermişti. Resimde, kararı açıklayan duruşma hakimi Albay Numan Özdalga ile Başkan Tuğgeneral Fevzi Basmacı görülmektedir.
İdama Mahkûm Olanlar: Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Erol Dinçer, Osman Deniz, Cevat Kırca, İlhan Baş, Ahmet Gücal. **Müebbet Hapse Mahkûm Olanlar:** İzzet Köz, Fevzi Bingöl, Recep Uslu, Muzaffer Güney, Salim Miman, Hakkı Sümer, Remzi Kılıç, Tevfik Saltoğlu, Erbil Yüceltan, Aycan Ünlü, Nihat Çonguroğlu, Önder Aydınlı, Kadir Yıldırım, Rıfkı Ertem, Ziya Gökalp Pusat, Hüsamettin Paksoy, Atilla Altugan, Tuncay Yener, Mustafa Karazeybek, Ferit Kelecek, Savaş Kilimci, Feridun Erman, Cemal Özdemir, Yaşar Başaran, Mustafa Ok, Galip Gültekin, Emin Arat, Bahtiyar Yalta, Turgut Alpagut, Mustafa Üstüner. Çeşitli yıllara mahkûm edilen çok sayıdaki subay hakkındaki kararlar Meclise ve Senatoya iletilecek ve bu ağır mahkûmiyetler hafifletilecektir. ***Aşağıda:*** 21 Mayısçıların yargılandıkları mahkeme salonu.

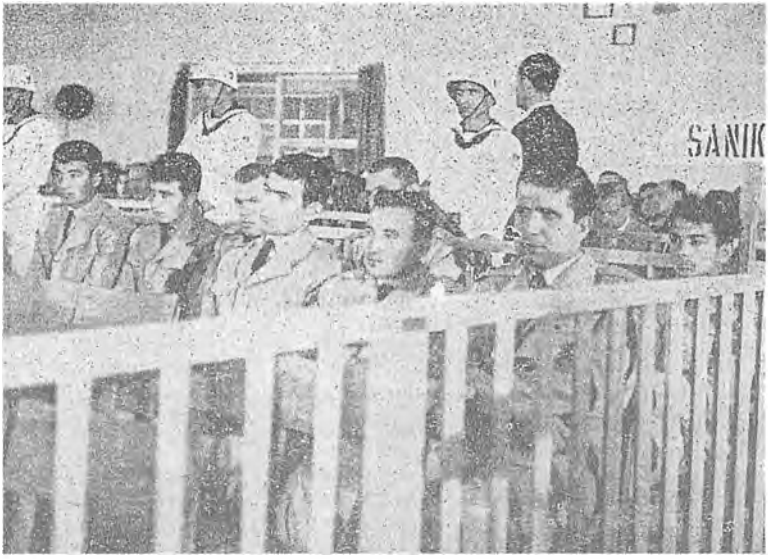

Sanıklar duruşma salonunda toplu halde. Sol başta Talat Aydemir, yanında R.Öztürk, Rıfkı Ertem, Turgut Alpagut, Tevfik Saltoğlu, Bahtiyar Yalta, Erol Dinçer, Tevfik Ünlüer, Hakkı Sümer, Turgut Saltoğlu, Emin Arat. Üstteki resimde sol tarafta Dündar Seyhan ve Necati Ünsalan.
Altta: Alparslan Türkeş, 21 Mayıs harekâtının içinde olmadığı halde tutuklanarak yargılanmıştı.

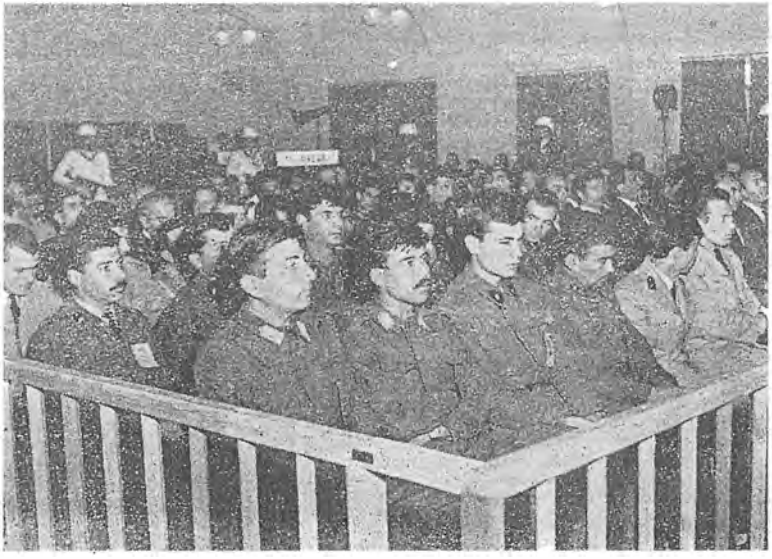
21 Mayıs ihtilâl harekâtında önemli görevler üstlenen Harp Okulu öğrencilerinden bir kısmı Mamak Mahkemesine sevk edilmişlerdi.
Üstte: Yargılanan öğrencilerden bir grup.
Altta: Savcının sorularına yanıt veren üç öğrenci.

Tutuklandıktan sonra Ankara Garnizon komutanı tarafından dövülen Yüzbaşı Nihat Çonguroğlu. 20 Mayıs 1962'de Asmaaltı Lokantasındaki toplantıya resmi giysileriyle gelen tek subaydı. ***Yanda:*** Yüzbaşı Feridun Erman hakkında ifade veren iki teğmen. ***Altta:*** Sanıklar bölümünde yargılanan genç subaylar ve Harbiyeliler.

Talat Aydemir'in damadı Tank Teğmen Atilla Altugan için Sıkıyönetim Mahkemesi savcılık iddianamesi şöyleydi:

"Sanığın Talat Aydemir'in kızının nişanlısı olduğu, 22 Şubat 1962 tarihinden sonra Aydemir'in evinde yapılan toplantılara katıldığı, 18 Mayıs 1963 günü Ankara'ya geldiği, olay günü Mustafa Pakoba'nın Küçük Esat'taki evine giderek Talat Aydemir'den direktif aldığı, bu direktif üzerine saat 23.00'te Tank Okuluna giderek Tnk. Üstğm. İlhan Baş'ın emrine girdiği, beraberce aynı tanka binerek Radyoevine doğru hareket ettikleri, mezkûr mahalde yolu keserek vasıtaların hareketine mani olduğu bilahare Harbiyeye çıkarak ihtilâlin sevk ve idaresini temin eden Talat Aydemir, Mustafa Pakoba, Yaşar Başaran, Münip Tepeci grubuna katılarak faal rol oynadığı."
(İlk kararda müebbet hapse mahkum edilmişti.)

Altta: Talat Aydemir ve arkadaşlarının ceza evinde gizlice çekilen fotoğrafı, Rıfkı Ertem, Talat Aydemir, Atilla Altugan (T.Aydemir'in kızının nişanlısıydı.), Erol Dinçer (İlk kararda idama mahkûm edilmişti.), Muzaffer Güney, Mustafa Pakoba. (Hepsi en güvendiği subaylardı.) Talat Aydemir giydiği siyah kazak ile idam edilmiş, bu kazak sonradan ailesine teslim edilmişti.

Sonuna kadar pür ihtilâlci olarak dayanan subaylar ceza evin avlusunda. Yine dayanışma halinde volta atıyorlar. Soldan sağa Z.G.Pusat, Rıfkı Ertem, T.Aydemir, A.Altugan, Erol Dinçer, Muzaffer Güney. ***Aşağıda:*** Soldan sağa Tuncar Yener, Hakkı Sümer, Hüsamettin Paksoy, Turgut Alpagut, Recep Uslu, İlhan Baş (Üsteğmen İlhan Baş, T.Aydemir'in 21 Mayıs ihtilâl beyannamesini okurken, A.Elverdi tarafından tutuklanmıştı.)

V. BÖLÜM

Belgeler

HARBİYELİLERİN SAVUNMASI

2 No.lu Sıkıyönetim Mahkemesinde yargılanan 1459 Harbiyeli adına öğrencilerden Ayhan Fırıldak ile Şükrü Tiryaki'nin hazırladığı şu savunma yapılmıştı:

"Yüce Türk Milletinin koruyucusu kahraman ordumun asil adalet temsilcileri siz yargı heyetini saygıyla selamlarım.

Alnımıza haklı veya haksız vurulduğunu sizlerin takdir edeceği kapkara bir damgayla huzurlarınıza getirildik. Memleketin yarını için ümit bağladığı, bel bağladığı, istikbalinin teminatı saydığı bu güzide topluluk üzerlerine kelimenin tam anlamıyla bir kâbus, umulmadık bir felaketin kapkara bulutları çöreklenmiş olduğu halde ithamların en ağırı, en zalimi, en insafsızı olan hıyanet-i vataniyye ithamıyla aylardır karşınızdaki sanık sandalyelerinde çürümekte. Kim bu topluluk? Bu topluluk, İstiklâl Savaşı'nın madalyasız kahramanlarının evlat ve torunları; malûl gazilerin cephelerde boş kalan salarını doldurmak için daha çocuk denecek yaşta ana kucaklarından ayırıp gönderdikleri, bir vatan şairinin, *'Gençler bütün ümid-i vatan sizdedir.'* diye emanet ettiği büyük Atatürk'ün *'Birinci vazifen Türk İstiklâl ve Cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.'* diye bizzat görevlendirdiği Türk gençliğinin güzide bir parçasıdır.

Kurtarıcılarından böyle şerefli görevler almış, milletinin kendilerine bağlı olduğunu müdrik bir Harbiyeli topluluğu vatan haini olabilir mi? Biri yahut birkaçı olsun, olabilir diyecek kadar hunharlaşalım. Ama niçin? Bunca şerefli bir görevi suistimal etmesi ve hatta bu görevin tam aksini icra etmesi için konları hasletlerinden ve hatta insanlıklarından ayırabilecek hangi cazibedir? Hiç...

Öyleyse en büyük Harbiyelinin yuvasına, hatta içlerinde onun yaka numarasını taşıyanlar dahi bulunan, onun oturduğu sıralarda oturan yerini olduğu gibi görevlerini de omuzlarına alan yavrularına yöneltilen bu iğrenç isnat neden? Bu topluluk, küçük bir çocuğun elini ateşe daldırarak onunla oynamaya kalkışması gibi havsalaya sığmaz bir şuursuzlukla milletin mukadderatı ve şerefli ordusuyla oynamaya yeltenenlerin kendi çürümelerini yüklemek için bir suçlu yaratmak çabalarından başka neyin kurbanıdır?

Dimağları istikbale erişme çabalarıyla böylesine yorulmuş, körpe vücutları ordu saflarındaki şerefli görevleri başına bir an önce va-

rabilmek çabasıyla bimecal düşmüş bu topluluk bir gece; *"Ne biçim Harbiyelisiniz? Vatan mahvoluyor."* nidalarıyla beyninden vuruluyor; *"Vatanını seven silahını alsın ardıma düşsün."* diyenler var.

Muhterem hakimler, bir lahza o anda bir Harbiyeli olduğunuzu düşünün; vatanını kelimelerin ifadeden aciz olduğu sonsuz bir aşkla seven, küçücük kalpleri tecrübeli ellerde bu sevgiyle yoğrulmuş, bütün varlığıyla vatanının tehlikeye düşeceği gün için yaşayan bir Harbiyeli. Ne yapardınız? Her şeyiniz olan silahınızı kaptığınız gibi göreve koşmaz mıydınız? Evet değil mi? İşte Harbiyeliler bunu yaptıkları için bugün alınlarında hain damgasının biteşbih soğukluğuyla karşınızda üpermedeler.

Evet, sanık sandalyelerine bağlanmış enerjiler belki zaman zaman bu acı ithamlar altında taşıyor, onları bir topluluk olarak bazı ölçüsüz hareketlere sürükleyerek ikazlarını gerektiriyor. Bu bir olaydır. Fakat bu hiçbir zaman bir seciye düşkünlüğünün ifadesi değil, aksine ağır isnatlar altında ezilen körpe ruhlarının yaralı deprenmesinin tezahürüdür.

Harbiyeli hain değildir. Olamaz da... O vatanını sever. Onun sevgisinin siz büyüklerimizinkinden farkları yalnız ve yalnız ateşli gençliklerinin bir tezahürü olarak şuursuz oluşudur. İşte onları aldatılarak böyle bir maceraya sürükleyen bu masum şuursuzluktur.

Harbiyeliler vatan sevgileri istismar edilerek sokaklara dökülmüştür. Resmi üniformalı biri Harbiyelinin karşısına dikilip, şunu yap bunu yap, diye emir veriyor. Ama bu bir 22 Şubat emeklisiymiş. Nereden bilsin? Emeklilik işlemini Harbiyeli yapmadı ya. Bir başkası gelip; *'Meşru kuvvetlere karşı geliyorsun; ver silahını.'* diyor. Sizler de askersiniz. Böyle bir anda silahınızı tereddütsüz verir misiniz? Gelenlerin ikisi de aynı kıyafeti taşıyor. Harbiyeli hangisine güvensin? Şaşırmıştır.

Evet bunlardan birisi asi, diğeri gayri asidir. Fakat Harbiyeli bunları nasıl tefrik etsin? Silahını ver diyen meşru görevini yapan biri olabileceği gibi, oraya bir isyanı bastırmak gayesiyle sevk edildiğine inanan kendisi, hile ile silahından ayırmak isteyen sergüzeştçilerinden biri de olamaz mı? Vermek istemiyor silahını; vermez ya. Ancak elinde dönmesine anlayış gösterildiği ve gelmesini beklediği kendi komutanlarının hâlâ gelmemesi karşısında şüphelendiği içindir ki, intizam içinde, vakar içinde yuvasına dönüyor.

Harbiyelinin kendi komutanı karşısına çıkıp, velev ki emrini

dinletmemiş olsa göğsünü açıp, (kendinde o kuvveti buluyorsan vur!) deseydi, acaba Harbiyeli parmağında emniyet açabilecek kuvveti bulacak mıydı? Ve bu gençler bir başka birlik yerine kendi yuvalarına sevk edilselerdi, okula gelinceye kadar bir çığ gibi büyüyeceği muhakkak olan bu kuvvetin sergüzeştçileri bertaraf etmelerine ön ayak olmak suretiyle şerefleri kurtarılamaz mıydı?

Bunlar yapılmadı. O halde yapılabilecekleri düşünelim.

Bizleri bunca yıldır hayata ve mesleğe hazırlayan, gönüllerindeki sonsuz şevkle istikbalimize bakan ebeveynlerimiz, sevdiklerimiz ve koskoca bir devlet var.

21 Mayıs, tam hasat zamanı çiftçinin tarlasında çıkan bir yangın felaketine benzememelidir. Harbiyeyi ürünleri yanıp kül olmuş bir tarla olmaktan kurtarınız. Subay tarlasına külden gübre olmaz. Yüz yılı çeyrek asır geride bırakmış bir maziye sahip olan bu yuvanın ne münbit bir yer olduğunu tarih söylüyor.

Bizleri bu yuvanın, bu yuvayı da milletin ızdırabı olmaktan kurtaracağınıza inanıyoruz.

Biz hayata gözlerimizi üniforma altında açtık. Ellerimiz ilk defa silah kabzasında nasırlandı. Vatan sevgisini, millet sevgisini üniformamızın kendisine has kokusunda bulduk. Bu yuvanın dışındaki hava bize dokunur. Hele bu hava demir parmaklıklı taş duvarlar arasında olursa. O mahut gecenin felâketin ağırlığından silkinmekte bizlere yardımcı olacağınıza inançlıyız.

Bu yıl 27 Mayısta Harbiyeyi arayan gözler, o günlerin ızdırabıyla yaşarmıştı. Aynı gözler 30 Ağustosu da yaşlı geçirecek belki. İstanbul'da Erzincan'da, Bursa'da, İzmir'de, Başkentte milletin gözüne gurur yaşları toplayan bu gençlere bugün aynı gözler bambaşka bir nedenle ağlıyor. Kâh evinde, kâh tarlasında, kâh kıtasında aylardan beri gülmeyi unutan anne ve babalarımıza bizi sevenlerin ızdırabı sizin kararlarınızda son bulacaktır. Bir küçük halkaya gelecekte hayatlarımızı birleştireceğimize söz verdiğimiz sevgililerimiz, hasret yerine çok daha ağır bir hissin ızdırabı altında ezilmektedir.

Bölüne bölüne bölünmeyecek kadar küçük parçalara ayrılmış bulunan Türk toplumu içinde 1459 Harbiyeli, onların aileleri ve sevdikleriyle birlikte on binleri bulacak bir mağdurlar zümresinin doğmasını asil vicdanlarınızla önleyeceğinize inanıyoruz.

Bir ırmağın suları boşa akabilir, lakin 1459 gibi kabarık bir rak-

kamla ifade olunan fikir selinin, çalışma gücünü boşa akıtmak ne dereceye kadar vicdani olacaktır? Takdirlerinize arz ederim. En faydalı olacağı zamanda yaşama haklarının ellerinden alınması adalet mi, yoksa milli menfaatlere mi uygun olacaktır? Acaba? Takdir edersiniz ki, hiçbirine...

Vatan millet yolunda çalışabilmenin en emin ve en şerefli yolu bildiğimiz ordu saflarına gerektiğinde ölmek düşüncesiyle ve yeminiyle girdik. Memleket meselelerinin körpe dimağlarımızda yaratabileceği ani tepki ve heyecanlardan bilistifade azami derecede faydalanmak suretiyle bizleri şahsi çıkar ve emellerine alet etmiş olan gerçek suçlularla aynı durum ve düşüncede olduğumuzu hangi sağduyu sahibi kabul edebilir? Vatan bütünlüğü ve Milli Birlik düşüncesi gerektiğinde ölüm bize ürküntü vermiyor. Lakin yanlış bir iddia sonucu tecziye edilip hapsolunmanın mağduriyeti zor.

'Adalet Mülkün Temelidir.' Mülkü istikbâli olan Harbiyelinin mülk temelinin hapishane köşelerinde atılmasına yüce Türk adaletinin ve onun asil temsilcisi olan yüksek mahkemenizin müsaade etmeyeceğine eminiz. Ne hazindir ki vatanını ve milletini korumaya yemin etmiş gençler, tüyler ürperten bir fiilin sorumlusu gösteriliyorlar. Lakin biz yüksek mahkemenizden öyle bir karar bekliyoruz ki, artık gençlik hayalleriyle bir esen kâbuslu rüyalarımızdaki thomsonlu kızlar uykularımızı bölmemeli, düşte bile azabına dayanamadığımız demir parmaklıklar hakikat olmamalıdır.

Her yıl şerefli Türk subayı yetiştiren bu yuva bu yıl vatan haini mi çıkaracak. Tarih irkilmez mi böyle bir sonuçtan? Bu korkunç lekeyi nasıl temizleriz? Eğer bizlerin mahkûmiyeti meseleyi halledecekse, Harbiye'ye değil 5 veya 15 yıllık hürriyetimiz, canımız feda olsun. Fakat, bunca askeri yok yere kurban etmek vatan sınırlarındaki hudutlaşlarını eksiltmek olur. İşte o zaman açılacak gedikler-den uzanacak başlar, vatan üzerinde yeşerecek her fidanı kemirir. Kemirilen fidanlardan yeni filizler fışkırsa bile vatan, yok etmeye çalıştığımız keçilerin tarlasına döner.

Harbiyeli diyor ki: *'Benim yerim değil loş hapishane havası. Benim yerim yurdumun sınır taşı. Benim yerim Türkiyemin ovası. Benim yerim ordumun kışlası.'* Ellerinin yumuşaklığını silah demirinin sertliğinde bırakmış, anne kucağının mutluluğunu asker ocağında bulmuş bu gençleri bölmeyiniz. Bunlar arasında 5-6 yıldan beri üniforma taşıyan, vatan, millet sevgisiyle yoğrulmuş nice

gençler var. Onlar ki, aile şefkatini arkadaş sevgisinde bulmuşlardır. Öyle haller olmuştur ki, ailem benden kilometrelerce uzakta sıhhatimden bihaberken, yatakhane arkadaşım gece yarısı uykusunu bölmüş, ilacımı vermiş, beni yaz demeyip, kış demeyip, yağmur-çamur dönlemeyip hastahenelere taşımıştır. Kim bu? 1459 Harbiyeliden herhangi biri...

Dünyanın neresinde görülmüştür ki, bir operatör elinde kurtarma imkânı varken hastasını ölüme terk etsin veya ölümünü kolaylaştırsın. Böyle bir şey olamaz değil mi? Nükleer silahların dahi asil vicdanlarına tesir edemeyeceğine inandığımız siz muhterem mahkeme heyeti de bir kaza sonucu istikbâli tehlikeye giren Harbiyelinin operatörüsünüz. Eminiz ki, vicdanınız istikbâlimizi hapishane köşelerinde çürümeye terk etmeyecektir.

Hepsi birbirine bir vücudun organları gibi bağlı olan Harbiyeli'ye vurulacak neşterin usta ellerde olduğuna şüplemiz yok ve yine şüphe yoktur ki, bilinsin veya bilinmesin her organının azçok vücuda faydası vardır. Gönül ister ki, Harbiye bu badireyi hiçbir uzvunu kaybetmeden atlatsın. Ama siz operatörlerimizin teşhisi mutlak bir operasyon ise sonucu Harbiyenin kolunu yahut bacağını kesmek olmamalıdır. Zira Türk milletinin kurtarıcılarını yetiştiren bu yuva koşmaya muhtaçtır, topallamaya değil... Eğer bir safra ameliyatı yapılacaksa öyle ustaca yapılmalıdır ki, bu ameliyatın dikişleri göreni korkutmasın.

Tekrar bir noktaya işaret etmenin faydasının sonsuzluğuna inanıyoruz. 'Bölüne bölüne bölünmeyecek kadar küçük parçalara ayrılmış bulunan Türk toplumu içinde, 1459 Harbiyeli, onların aileleri ve sevdikleri ile birlikte on binleri bulacak bir mağdurlar zümresinin doğmasına asil vicdanlarınızla önleyeceğinize inanıyor. Millet ve vatan sevgisi bir milleti bölmek mi yoksa parçaları toplayıp birleştirmek midir? Takdirlerinize arz ediyoruz.

Dul anaların, kamburu çıkmış ihtiyar babaların, yetim kardeşlerin ve bunlar bir yana, baştan başa sızlanan bir milletin yarın için ümitle, göz yaşları ile bel bağladığı Harbiyeli sesleniyor:

Didinirken kazanmak kastiyle hayat kavgasını,
Bahtsızca yedik alnımıza hain-i vatan damgasını.
Bizler ki, feyz almadayız bir kartallar yuvasından
Bizler ki, herkesten çok etkilenen vatan yasından.
Bizler ki, yemin ettik el koyup bayrak ve silaha,

Bir asker için ne var ki bunlardan mukaddes daha?
Hâşâ! Bir an hain-i vatan olalım; amma neden?
Bu zül kabullenilir mi bir menfaat gözetmeden?
Kim der müsaittir buna damarımızda akan.
Basiretler uğruna asırlar boyu dökülen kan?
Bir asker ki, bir alarma ilk uykusundan uyansın;
Duysun ki, vatanı tehlikede, koşsun ve kuşansın.
Atılsın göreve göğsündeki ateş ile, volkan ile.
Aşkı istismar edilse; velev aldatılsa bile,
Düşsün yola, gün bu gündür desin ölmeli; yanmalı.
Ona hain-i vatan diyen gafiller utanmalı.
O ne uğursuz bir boraydı ocak yıktı, dal eğdi.
O nâmerd eller nasıl bu körpe fidanlara değdi.
Bu cür'et için kimler cesaret verdi o nâmerde?
Nerede caniyet at oynatsın diye meydan açanlar,
Nerde sâf toplumların dimağına nifak saçanlar?
İşte onlar söğdüğü kutsalların ardına sindi.
Gerçekte vatan severse eğer, suç bende desindi.
Mertlik mi, kendi damgasını başkasının alnına vur!
Kim bu sefilliği göstermişse gerçek suçlu odur.
Bu ocak hiç hain yetiştirmedi, yetiştirmeyecek,
Kim var acep titremeden bizlere hain diyecek?
Gerçek, bu damganın bize haksızca vurulduğudur.
Duymasın sakın, ceddimin ruhu da muazzep olur.
Allahım, kaderimizde hain olmak varsa eğer
Bizi en zalim ölümlerinle tezelden öldürüver!
Vatana eğer gerçekten ihanet etmişsek biz
Görmesin gayri yarın doğacak günü gözlerimiz,
Belki toprak da almaz bizi o zaman; ama olsun...
Bari günahsız milletimiz şerrimizden kurtulsun.
Suçluysak çekelim; kanımız helâldir bu millete,
Lakin katlanılmıyor bu haksız ve zâlim zillete
Sembolleş tertemiz vicdanlarda ey kutsal adalet!
Ak alınlarla bizi millete tekrar armağan et...
Zay'i olmasın milletimin verdiği bunca emekler
Bu vatan yetiştirdiği bizlerden menfaat bekler...

Muhterem hakimler; asırlardan beri hak dağıtan Türk adalet terazisinin hassasiyetini kaybetmediğine inanıyor ve biz gençleri adil kararlarınızla yakın zamanda millete iade edeceğinize, hep birlikte İstiklâl Marşını ve Harbiye Marşını sevinçle, gururla söyleyeceğimiz güne kavuşturacağınıza adeta iman ediyoruz."

11 HAVACI SUBAY ADINA EMEKLİ GENERAL ÖZKAN'IN AÇIKLAMASI

"İhtilâlciler arasında bir gazeteci" başlığıyla bir süreden beri yayınlanan yazıları hayretle ve ibretle izliyoruz. Yazı sahibi Sayın Bedii Faik'in ortaya attığı iddialar yakın tarihte geçen çok önemli olaylarla ve dolayısıyla şahsımızla ilgilidir.(*)

Bizi bu açıklamayı yapmaya mecbur eden nedenler şunlardır:

1. Sayın yazarın bu yazılarına mesnet olarak aldığı 11 Havacı Subayın bir Cunta teşkil ettiği yolundaki iddiası tamamen yanlış, asılsız ve haksızdır.
2. Yine bu yazıda ileri sürülen bir iddia da, bizlerin havacı Tabii Senatörlerle, özellikle Sayın Mucip Ataklı'yla bir Cunta için işbirliği yaptığımız hususudur. Bu iddia da asılsızdır, gerçeklere uymamaktadır.
3. O zamanın iktidar partisi olan CHP ile teşriki mesai yaptığımız şeklindeki yayınlar ise son derece yanlış ve üzüntü verici bir hayal mahsulüdür.
4. Zamanın Genelkurmay Başkanı Sayın Sunay'ın bu hayali Cuntanın dağıtılmasını General Tansel'den istediği keyfiyeti de tamamen gerçek dışıdır.
5. Rahmetli Hava Kurmay Albayı Halim Menteş'in(**) ve Hava Albay Feyzi Arsın'ın tayinleriyle ilgili hususta, keza zaman ve yer bakımından hatalarla dolu bir yayındır.
6. Benim yani o zamanki Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı General H.Özkan'ın, Tansel'in yerinde gözüm olduğu yolundaki beyanları da hiçbir suretle gerçeklere uymamaktadır.
7. 27 Kasım gecesi General Tansel'in "11'leri topluca bastırdığı" şeklindeki iddia ise gerçeğin tamamen zıddıdır.
8. Ve nihayet bütün bunlardan ötede, tarihe ışık tutmuş olmak için olayların gerçek yönünü Türk kamuoyuna duyurmak lüzumunu hissettik.

11'ler BİR CUNTA DEĞİLDİ...

Önce şunu belirtmek isteriz ki, 11'ler diye anılan bizler hiçbir zaman bir cunta olmadık. Sayın Bedii Faik, Hava Kuvvetleri Komutanı General Tansel'le aramızda çıkan anlaşmazlığın gerçek nedenini bilseydi bize bu sıfatı izafe etmezdi. Sayın yazar, yazılarını ka-

leme alırken tek yönden değil de çeşitli yönlerden bir araştırma yapmış olsaydı, tarihe daha sıhhatli bir döküman bırakacaktı.

Gerçekte anlaşmazlığın tek nedeni vardır: O da General Tansel'in 22 Şubat gecesi görevinin başında bulunmayışından tevellüt etmektedir. Filhakika General Tansel, 22 Şubat gecesi ne karargâhının başında, ne de havadaydı. Eskişehir'de uyumaktaydı. Evet, General Tansel kendisini götüren tayyarenin kalkışı ile inişi arasında geçen 53 dadikalık zaman (17'den 17.53'e kadar) hariç, bütün geceyi Eskişehir'de geçirmiştir. Uçağın kalkış ve iniş saatlerini Etimesgut ve Eskişehir Kule kayıtlarından tahkik etmek mümkün olduğu gibi, geceyi Eskişehir'de geçirdiğini de kendisini misafir eden General Muhsin Batur'dan öğrenmek mümkündür.

Grubumuzun 22 Şubat gecesi 1. Koalisyon Hükümeti ile Meclis ve Parti Başkanlarının Hava Kuvvetleri Karargâhında bulundukları bütün gece süresince General Tansel'i havada harekâtı idare ediyor şeklinde göstermesi askerlik şuuru ve durumun hassasiyeti icabıydı. General Tansel'in bu durumu ve buna eş olarak harekâtın nezaket göstermesi halinde ne şekilde hareket edeceğini bugüne kadar sorumlu makamlara açıklamayışı, buna karşılık olumlu sonuç alınmasından sonra başarıyı kendine mal edişi hayret edilecek bir davranıştır.

A Planı Nasıldı?

Burada yeri gelmişken şu hususu da açıklamakta fayda vardır:

General Tansel'in A planı vardır. Bu plan nedir? Kendisine sorulmalı ve açıklaması istenmelidir. Maalesef General Tansel, Eskişehir'e bu planı tatbik etmek için gitmiştir. Bu plana göre General Tansel, bütün uçakları kaldırıp müttefik hava meydanlarına götürmek istiyordu. Bunun anlamını kamuoyunun takdirine bırakıyoruz.

Sadece şu açıklama bile gösteriyor ki, 22 Şubattan sonra Hava Kuvvetlerinde bir cunta teşekkül etmemiş, General Tansel'in içine düştüğü bu kompleks ve fobinin meydana getirdiği bir hayali teşekküldür.

Eğer grubumuzun böyle bir arzusu bulunsaydı; daha 22 Şubat gecesi bütün imkânlar uygun, yani idareyi eline almasına engel olacak hiçbir kuvvet mevcut değilken bu isteğini tatbik mevkiine koyardı.

Kimseyle İşbirliği Halinde Değildik...

Biz, ne 22 Şubattan önceki günlerde ve ne de ondan sonra bir cunta kurmak ve yürütmek amacıyla hiçbir grup ve şahısla temas-

ta bulunmadık, işbirliği yapmadık. Özellikle Sayın Mucip Ataklı'dan emir almadık. Kaldı ki, Mucip Ataklı hiçbir zaman demokrasinin aleyhine çalışmış bir kimse de değildir.

CHP ile işbirliği yaptığımız yolundaki iddialar ise ciddiye alınmayacak kadar gülünç ve hafiftir. İktidarda bulunan ve hükümet eden bir parti, kendisini devirip yerine geçmek isteyen bir cunta ile işbirliği yapar mı?

Sunay'ın Emri Konusu

Zamanın Genelkurmay Başkanı Sunay'ın, bu hayali cuntanın dağıtılmasını General Tansel'den istediği hususuna gelince; bunun asılsızlığını anlamak için Sunay'ın hakkımızdaki beyanını gazete koleksiyonlarından çıkarıp bir defa okumak yeterlidir. Devrin Milli Savunma Bakanı İlhami Sancar'la ilgili iddialar için de aynı tavsiyede bulunuruz.

Tayinler Meselesi

Önce şunu Sayın Bedii Faik'e hatırlatalım ki, 11'ler diye adlandırılan bizlerin bir kısmının tayinleri General Tansel'le aramızda çıkan ihtilâftan sonra değil çok daha önce yapılmıştır ve bu (tayinler) değil bir tek (tayin) dir. Tayin edilen arkadaşımız da rahmetli Albay Menteş'tir. Merhum arkadaşımız Menteş kıta hizmeti dolayısıyla, olaydan altı ay önce Bandırma Üst Komutanlığına atanmıştır. Feyzi Arsın'ın tayini ise General Tansel'in belki aklından geçirdiği bir husustur. Sayın General İbrahim Metel ise o tarihte İzmir Eğitim Kolordusu Komutanıydı.

Bana Gelince...

Benim kendisinin yerinde gözüm olduğu vehmine gelince: Şunu hatırlatmalıyım ki, benimle General Tansel arasında kıdem bakımından daha dört hava generali bulunmaktaydı. Bunlardan ikisi halen Hava Kuvvetlerinde görev görmektedir. Durum buyken benim Hava Kuvvetleri Komutanlığı makamına göz dikktiğim şeklindeki iddia bir vehimden, bir kuşkudan ve bir kompleksten başka değer taşır mı?

Hayali Baskın Olayı

Sayın Bedii Faik bu yazılarında bizlerin General Tansel tarafından basıldığımızı da iddia etmektedir. Biz yazarı bu konuda pek kınamıyoruz. Çünkü kendisine bu malumatı veren veya verenler bir baskın olayı da icat ederek öğünmüş olsalar gerek. Yazar da buna inanmış, tahkik lüzumunu bile hissetmeden yazıvermiş.

Aslında 27-28 Kasım 1962 gecesinin teferruatını Sayın Amiral Turgut Kunter'den sormak gerekir. Zira bu olay, zamanın Genelkurmay Başkanının aracı olarak görevlendirdiği ve o zamanlar Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkanı olan Sayın Turgut Kunter'in (özel) huzurunda yaşanmıştır. Baskın diye bir şeyin varit olmadığını ve o günkü şartlar altında olmayacağını herkesten daha iyi General Tansel'in bilmesi gerekir. Ve dilerse General Tansel bunu Sayın yazara açıklar.

Neden Konuşmak Gereğini Duyduk?

Çok iyi takdir edeceğiniz gibi, bizler kendimizi görevlerini yapmış, nöbeti bizden sonra gelenlere devretmiş olmanın huzuru içinde yuvalarımızda oturuyor, dışarıdan gelen çatlak seslere önem vermiyorduk. Sonra, Sayın Cevdet Sunay'ın Genelkurmay Başkanlığı sırasındaki ricası üzerine verdiğimiz sözü yerine getiriyorduk. Nihayet yüksek kademede görev yapmakta olan bir kimsenin durumunu göz önünde bulunduruyorduk. Hepsinden ötede, son günlerde yeniden moda olan hatırat yazma, anlatma merakına kendimizi kaptırıp ta zaten bulanmaya başlayan ortamı daha da bulandırmak, karıştırmak istemiyorduk. Kısacası sabredip, susuyorduk. Fakat şahsımıza yönetilen haksız itham ve iftiralar bu raddeye gelince konuşmak gereğini hissettik.

Türk kamuoyunun bizi anlayacağından ve bize hak vereceğinden emin olarak müsterihiz. Bizler daima vatanın selameti için, demokratik rejimin bekası için çalıştık. 20-21 Mayıs olaylarında "Hava Cuntası" iddiasıyla hazırlanan dosyamız Mamak Askeri Mahkemesine verildiği halde bile yargılanmamız şöyle dursun, bu gayri ciddi iddiadan dolayı sorgumuz dahi yapılmamıştır. Acaba o zamanki bazı kudret sahipleri hakkımızdaki bu iddiayı doğrulayacak en küçük bir delile sahip olsalardı yakamızı bırakırlar mıydı?Şimdi bu kadarla yetiniyoruz. İçinde bulunduğumuz ortamın nezaketini düşünerek fazla konuşmayacağız. Fakat bu demek değildir ki "11'ler olayının" gerçek yüzü bütün belgeleriyle tarihe intikal etmeyecektir.

HAVA KUVVETLERİ KOMUTANI ORG. TANSEL'İN CEVABI

Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel evinde konuştuğu 5 gazeteciye, Emekli Hava Generali ve CHP Hatay Milletvekili Hüs-

nü Özkan'ın, gazetemizde (Dünya) yayınlanan 11 Havacı Subayı Olayı ile ilgili yazılara karışılık yaptığı açıklamalara cevap vermiş ve şu anda Mucip Ataklı'nın MDO'nun Genel Başkanı ve Hüsnü Özkan'ın da Genel Sekreteri olduğunu söylemiştir.

Tansel, *"Biz memleketin havasını karıştırmak isteyenlerin karşısındayız. Kim olursa olsun fena yolda olduğunu gördüğümüz anda durdurabiliriz."* demiştir.

Orgeneral Tansel kendisini sabahtan beri izleyen gazetecilere *"Kaçmanın mümkün olmadığını"* söyleyerek son zamanların en önemli demeci olarak Ankara siyasi çevrelerince nitelenen bir demeç vermiştir. Tansel ile gazeteciler arasında şu konuşma geçmiştir:

Soru: Sizin tarafınızdan hazırlanan bir plan varmış. Bu planı açıklar mısınız?

Cevap: *Böyle bir plan yoktur. Olamaz, çünkü bir memleket içinde bir kargaşalık çıkar da hava kuvvetleri gider başka bir memleketten bu kargaşalığı bastırmaya çalışır, bu mümkün olmayan bir düşüncedir.*

Hüsnü Özkan aynı yalanlarla Hatay'dan milletvekili seçilmiştir. Bugünkü neşriyat da o günkü yalanların aynıdır.

Soru: Hüsnü Özkan neden böyle bir açıklamaya gerek görmüştür? Düşünceniz nedir?

Cevap: *Dünya gazetesinde 11'ler hakkında neşredilen yazıların tarafımdan verildiğini zannetmektedirler. Fakat gazetecilerden hiçbir şey saklanamaz. Bedii Faik bunları herhangi bir kaynaktan almıştır. 22 Şubat olayı büyütülecek bir olay değildir. Silahlı bir çatışma olmamıştır. Bu ihtilâlin olmasını 1. Ordu baştan aşağı, Deniz ve Hava Kuvvetleri istememiştir. Bu kararı 20 Şubatta Kasımpaşa'da bütün komutanların katılımıyla yaptığımız toplantıda tayin ettik. 22 Şubat olayının şimdiye kadar meçhul olan tarafı da budur.*

Soru: 11 hava subayının basılması olayı nasıl olmuştur?

Cevap: *Karargâhta mesai saatleri dışında hiçbir şekilde kimsenin bulunmaması emrini vermiştim. Emrime rağmen toplantı yaptıkları haberini aldım. İçeri girdim ve kendilerini toplantı halinde gördüm.*

Soru: İhtilâl harekâtı sırasında Eskişehir'de üs komutanı Muhsin Batur'un evinde uyuduğunuz iddia edildi. Bu konuda bizi aydınlatır mısınız?

Cevap: *Muhtemel bir ihtilâl harekâtına karşı 5 tane karargâh*

ve muhabere idare yeri planlamıştım. Bunlar:

1. Ankara'daki Hava Kuvvetleri Karargâhı,

2. C-54 tipinde 4 moturlu bir uçak içinde karargâh yani hava karargâhı,

3. Eskişehir'de,

4. Mürted'de.

5. Ankara'daki radar merkezindeydi. Bunlardan 21 ve 22 Şubatta üçünü kullandım. Kendi karargâhım, uçak ve Eskişehir, diğer ikisine gerek kalmadı. Birlik komutanlarıma Eskişehir'den emirlerimi ulaştırdım. Bütün emirlerim yerine getirildi. Bir ara Ankara radyosunun yayını kesildi. İstanbul radyoevine direkt emir vererek o zamanın başbakanının yarım kalan konuşmasını yayınlattım. O zaman İstanbul radyoevi müdürü Hava Kurmay Albay Turan Çağlar'dı. Bu arada Ankara'da İnönü'yle konuştum. Bizim karargâhta bulunuyordu. Kendisine ihtilâlcilere hiçbir taviz verilmemesini söyledim. İnönü'nün cevapları harb ceridelerinde mevcuttur.

Kendisine biz bunu halledeceğiz dedim. Büyük bir kuvvettik. Bizim onayımız olmadan Türkiye'de hiçbirşey yapılamazdı. Çünkü Kasımpaşa'da yapılan toplantıda 1. Ordu Alay Komutanlan seviyesine kadar bütün komutanları ile Deniz Kuvvetleri Uran dahil bütün komutanları Hava Kuvvetlerinde ben de vardım. Genelkurmay Başkanı Ankara'daydı.

Soru: İddialar için ne dersiniz?

Cevap: *Benim elimde kuvvetli malumat var. Hüsnü Özkan dahil 11'lerin ihtilâl hazırladığı yolunda el yazılarıyla dosyalar vardır. (Eliyle dosya sayısının çokluğunu işaret etti) Zannedersem bu dosya Bedii Faik'te de var, fakat orijinali, Hüsnü Özkan'ın kasasındaki bendedir. İstenirse ihtilâl dosyasını matbuata verebilirim.*

Soru: Dosyanın basına aksettirilmesi yolunda herhangi bir tahkikat açılmış mıdır?

Cevap: *Tahkikat benden ziyade o zamanın hükümetini ilgilendirir o dosya Demirel'de ve hükümette de yoktur. Milli Güvenlik Kurulu toplantısında kendine 11'lerin ihtilâl dosyasını vermek istediğim zaman İnönü "Gönderme iade ederim" demiştir. Onun için hükümette bu dosya yoktur. İnönü'nün buna cevap vereceğini ben de merak ederim.*

Soru: 11'ler hangi kaynaklardan faydalanıyorlar?

Cevap: *11'ler olarak tanınan ihtilâlciler bazı teknik yazıları hazırlamak için bazı kaynaklardan besleniyorlardı.*

Soru: Bu kaynaklar dışta olabilir mi?

Cevap: *Harekâtı idare eden Komutan ben olduğuma göre uyurum, uyumam o benim bileceğim iştir. Kimseye hesap verecek durumda değilim. Tansel'in ne zaman uyuduğu da malûmdur.*

Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel, daha sonra gazetecilere "Ben şimdi sizlere bazı hususları açıklayayım," demiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir:

"Hali hazırda MDO (Milli Devrim Ordusu) ihtilâl teşkilatının Genel Sekreteri Hüsnü Özkan'dır. Başkanı ise Mucip Ataklı'dır. Bu teşkilat MDO (Milli Devrim Derneği) içinde bir organdır."

Soru: İsmet inönü tarafından dosya neden alınmamıştır. Yoksa İnönü ihtilâlcileri himaye mi etmektedir?

Cevap: *Yorumlamak istemiyorum kendisi bilir, olsa tahkikat mevzuu olurdu kimi himaye ettiğini de kendileri bilir.*

Orgeneral Tansel, bu beyanatını Özkan'ın yaptığı basın toplantısı dolayısıyla verdiğini söylemiş ve şöyle konuşmuştur:

"Benim sözlerim budur, her zaman konuşabilirim gizlilik tarafı yoktur buna ben sebep olmadım bir partinin Milletvekili bu beyatanı Meclise vermiş ben cevap veriyorum.

Soru: Milli Devrim Ordusu ihtilâl teşkilatı herhangi bir siyasi kuruluşa bağlı mıdır?

Cevap: *Bunu siz bilirsiniz siz cevaplandınn.*

Soru: 11'lere ait dosyayı İnönü'ye verdiğinizde 11'ler görevden alınmışlar mıydı?

Cevap: *Evet.*

Soru: Bu sözleriniz üzerine Mecliste tepkiler olacak gensorular genel görüşmeler açılacak bu ihtimale karşı sizin davranışınız ne olabilir?

Cevap: *Şimdiye kadar Ordu olarak demokratik nizamı destekledik millet herşeyi bilmelidir kanaatindeyim.*

Soru: Tartışmaların rahat yapılabilmesi için görevinizden ayrılmayı düşünüyor musunuz?

Cevap: *Bu mühim bir olay değil ki. Önemli olan millet tarafından bunların bilinmesidir.*

Soru: CHP içindeki ikilik sırasında sekizlerin Ordu'ya çengel

attıkları iddialarının doğruluk derecesi nedir?

Cevap: *Daha fazla bu konuda açıklama yapamam. Silahlı Kuvvetlerin nasıl bir teşekkül olduğu herkes tarafından bilinmelidir. Silahlı Kuvvetler tam bir birlik halinde hiçbir küçük hesabın içinde olmadan millet hizmetindedir. Biz 20'nci asrın görüşü ile memleketine bağlı vatanseverlerden kurulu bir Silahlı Kuvvetler topluluğuyuz. Herşeyin memleketin menfaatine uygun olarak yürüdüğünü görmek isteriz. Memleketin havasını karıştırmak isteyenlerin karşısındayız. Kim olursa olsun fena yolda olduğunu gördüğümüz zaman durdurabiliriz.*

General Hüsnü Özkan'a Diğer Bir Cevap

Hv. Kur. ALBAY TURAN ÇAĞLAR'IN GENERAL ÖZKAN'A CEVABI

Sayın Bedii Faik,

Hava Kuvvetleri Komutanlığı eski Kurmay Başkanı Hüsnü Özkan 20 Şubat 1967 Pazartesi günü yapmış olduğu basın toplantısında,

22 Şubat 1962 gecesi General İrfan Tansel'in görevi başında olmadığını ve Eskişehir'de uyumakta olduğunu iddia etmiştir.

22 Şubat 1962 tarihinde İstanbul Radyosu Komutanıydım. Tatbik edilen hareket planı icabı Eskişehir'de bulunan General İrfan Tansel ile saat 20.00'den itibaren her saatbaşı telefonla görüştüm, kendisinden görevli ilgili emirler aldım. General İrfan Tansel'le telefonla görüşmelerimiz gece yarısından sonra harekâtın son bulduğu saat olan 03.00'a kadar devam etmiştir. Bu görüşmelerimizden o zaman 1.Ordu Komutanı bulunan Orgeneral Cemal Tural'ı ve Akademiler Komutanı Tüm. General Faruk Gürler'i haberdar ediyordum. O akşam Orgeneral İrfan Tansel'in zaman zaman harekâtı havadan idare etmek için çok çırpındığını fakat Hava Kuvvetleri Karargâhı ile hava yer muhaberesi için uygun radyo kristali olmadığı için arzusunu tatbik edemediğini bilahare duymuştum.

Ayrıca şu hususu da açıklamayı faydalı bulmaktayım: Bir Kuvvet Komutanlığı karargâhında Komutan ve Kurmay Başkanı ayrılmaz unsurlardır. Harekât ve lojistik Başkanlıkları seviyesinde hazır-

lanan her türlü plan, Kurmay Başkanı seviyesinde nihai şeklini bulur ve Kurmay Başkanının tasvibinden sonra Komutana tastik için arz olunur. Harekât planlarının hazırlanmasından Komutana karşı Kurmay Başkanı sorumludur.

Komutanların karargâh teşkilatı ve çalışma usullerine göre, kendi isimlerine izafeten plan yapmalarına ve tatbik etmelerine imkân yoktur.

Şu hususu da belirtmek isterim ki, karargâhta muhtemel durumlara göre çeşitli hal tarzlarıyla ilgili harekât planları hazırlanır. Bunlar içinde tatbik imkânı binde bir olup ta en son düşünülecekler de bulunabilir. Tabii ki en son düşünülecek muhtemel bir planın üç sene sonra bir komutan itham etmek için asli planmış gibi öne getirilmesini bir asker olarak hayretle karşıladım.

Saygılarımla
Em. Hv. Kur. Alb.
Turan Çağlar

OYALAYICILARA KARŞI

Robespierre'in düşmesinden sonra, yeniden iktidara erişen burjuvazi Montagnard hükûmetinin aldığı bütün demokratik tedbirleri ortadan kaldırmıştır. Özellikle, ekonomik özgürlüğe yeniden dönerek para işlerinde bir buhran yaratmış. Kendi yararına işliyen bu buhran halkı korkunç bir yoksulluğa düşürmüştür. Kendisi de geçim sıkıntıları içinde kıvranan Babeuf bu yürekler acısı durum karşısında artık anayasa üzerinde tartışmalara girmeden hemen harekete geçmek zorunluğunu anlamış bulunuyor.

Kafaları kızıştırmanın zamanı değil, diyorsunuz, bir hükûmetimiz var, ona yürümesi için zaman vermeli. Ben de diyorum ki,

62

Talat Aydemir'in oğlu Metin Aydemir, babasının okuması için ceza evine, 19. yüzyılda giyotinle idam edilen Fransız nazariyeci ve devrimci Gracchus BABEUF'un "Devrim Yazıları" kitabını getirdi. Aydemir bu kitabı okudu ve Babeuf'u kendisiyle özdeşleştirerek, kitabın sayfalarına ilginç notlar aldı.

Yukarıda bu kitaptan seçilmiş üç sayfa yer alıyor. Kitabın içeriğinde diğer sayfalardan örnekler ve el yazılarının çözümleri ayrıca verilmiştir.

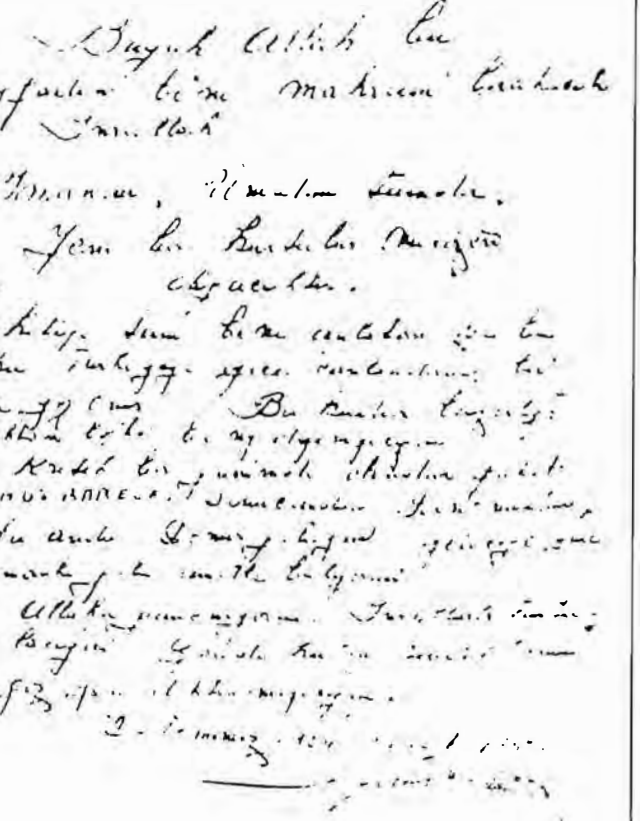
DEVRİM VE SINIF SAVAŞI

Halk yönetiminde sistem ve plân bakımından birbirine taban tabana karşıt iki parti vardır bence. Koşullar birinin ya da öbürünün gücünü arttırır. Her birinin, zaman zaman üstün gelmesi bu yüzdendir sadece.

Her ikisinin istediği de cumhuriyettir sanırım. Ama isteyişleri ayrı ayrıdır. Biri cumhuriyetin burjuva ve aristokrat bir cumhuriyet olmasını ister, öbürüyse hep halkçı ve demokrat olmasını. Birinin istediği bir milyonun cumhuriyetidir; o milyon ki, ötedenberi yirmi dört milyonun düşmanı, eli kırbaçlı efendisi, zorbası ve sülüğüdür. O milyon ki, yüzyıllardan beri bizim alınterimiz ve emeğimiz pahasına keyif içinde yan gelir yatar. Öbür partinin istediği bu yirmi dört milyonun cumhuriyetidir; o yirmi dört milyon ki, cumhuriyetin temellerini kurmuş, harcına kanını katmış, yurdunun bütün ihtiyaçlarını karşılamış; onu savunmuş, güvenliği ve şerefi uğruna canını vermiştir. Birinci parti cumhuriyette soylu kişiler ve kaba halk ayrımını ister. Bir yanda, boğazına kadar gereksiz şeyler ve hazlar içinde bir avuç imtiyazlı olacak, öbür yanda, köle durumunda koskoca bir çoğunluk. Parti herkes için yalnız hak eşitliği, yasa eşitliği istemekle kalmaz, herkesin namusu ile rahat yaşamasını,

Bir kelime daha. Anneme ve kız kardeslerime yazın, ulakla ya da başka bir yolla. Savunmam basılınca, bir yolunu bulup yollayın. Nasıl öldüğümü anlatın onlara. Böyle bir ölümün şerefsiz olmak şöyle dursun, şanlı bir ölüm olduğunu anlatmaya çalışın o iyi insanlara.

Canım ciğerim dostlarım, bir defa daha allahaısmarladık, son bir defa. Erdemli bir uykunun koynuna dalıyorum!...

ERKANLI'nın KASIM GÜLEK'e YOLLADIĞI TELGRAFIN FOTOKOPİSİ

431

9692

12-12

EK-2

Kasım Gülek

Bahçelievler, 50 nci Sokak, Numara 3

ANKARA

TÜRKİYE

Yerinizi Kimsenin sizleri ihraç edemiyecoğu, Türk Milletinin Kalbindedir. Başarı sizin ve sizler gibi düşünenlerin olacaktır. Size, Erim, Doğan Ve Göle Beylere saygılarımı sunar. başarılar dilerim.

Orhan Erkanlı

Orhan Erkanlı

Atina Büyükelçiliği Müşaviri

KENTR... A E

IST 0625

1307

...στοτυπίας τὸ πρωτότυπον τηλ/γραφ... χορηγού-
...μενον τῷ ὑπ'ὄψιν τοῦ ἐκδοτολόγ... ORHAN ERKANLI, οὗ πᾶσαν νόμιμον
...ιοθησιν. Ἐπὶ τηλ/γρα... τούτου μετατέθη εἰς Ἀθήνας τὴν 10.02.76 Ε. Α Ε.

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΤΗΛΕΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ
16/7/63

...ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

461

1. KİTAP

Kaynak kitaplar,
arşiv belgeleri
ve yüzlerce fotoğraf eşliğinde;

Osmanlı döneminden günümüze, Türkiye'nin mali ve ekonomik tarihinin sıra dışı belgesel dizisi.

2. KİTAP

3.KİTAP

Basıma hazır, pek yakında kitapçılarda.

1. KİTAP 1905 - 1962

İhtilâlci Subaylar

Türk Ordusu İçindeki Gizli İhtilâl Örgütleri

Fotoğraflar, Belgeler, Tanıklar, Anılarla 1905-1962 Dönemi

1.KİTAP

ERSAL YAVİ

Hepsi, tek tek tabanca üzerine el basarak yemin ettiler.
Asker konuşunca: *"Askerler neden siyasete karışıyor?*
Acaba ordu darbe mi yapacak?" kaygı ve eleştirileri geliyor.
Ülkenin bunalımlı dönemlerinde: *"Nasıl olsa Ordu var. Ordu neden susuyor?*
Neden hâlâ harekete geçmedi?" demeye başlanıyor. Sözde, bir kurtarıcı çıkacak ve bütün sorunları çözecektir(!) Sivil olmazsa asker olur, asker olmazsa sivil olur. Bu hep böyle oldu.
Kimi siyasetçiler, vurguncular bozuk sistemden nemalanırken; kurtarıcılığa soyunan ihtilâlci-muhtıracı subaylarla, kimi yurtsever siviller de aynı sistemin kurbanları oldular.
İhtilâle neden olanlar mazlum, ihtilâli yapanlar zâlim ilan edilir.
Askeri disiplin kör, mekanik bir itaat hissini değil, herkes için hukuka uygun davranışla kamu yararının, toplum düzeninin, yurttaş hak ve hürriyetlerinin korunmasını ifade eder.
Toplumun en iyi yetişmiş kesimi de olsa, Ordunun bir bölümü her zaman doğru düşünmeyebilir, hata yapabilir. Ama sizdendir ve kendi içinde ortak aklı üreterek yanlışlarını görüp, düzeltme mekanizmalarına sahiptir.

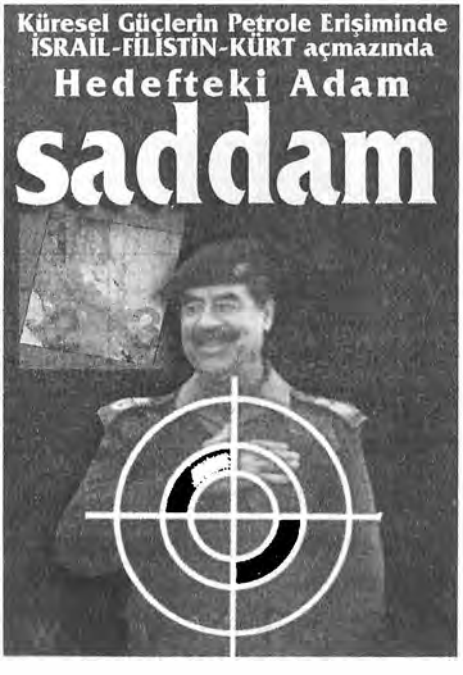
YAZICI YAYINEVİ

461 Sayfa·Kitapçılarda

Ermeni meselesinin ekonomik-politik boyutları. Emperyalist güçlerin Türk, Ermeni ve Kürt toplulukları ile bölge üzerinde oynadıkları anamalcı, kolonyalist ve finans oyunları ile yarattıkları insani felaketler.

405 sayfa, 35 harita, 105 fotoğraf ve resim.

İngiliz ve ABD'nin yüz yıl öncesinden günümüze kadar Irak ve Kuzey Irak politikaları.

Irak'ta son yüzyılda siyasi ve askeri alanda yaşananlar.

Kaynak Kitaplar, tanıklar ve belgelerin ışığında. 535 Sayfa.

YAYINLANACAK 3. KİTAP HAKKINDA

22 Şubat 1962 olayları ve 21 Mayıs 1963 ihtilâl girişimi ardından durulmayan siyasal, ekonomik ve sosyal çalkantılar, izleyen yıllarda ihtilâlci subaylar açısından farklı boyutlar kazandı. Çoğunluğu emekliye sevk edilen veya uzaklaştırılanlarla, orduda görevli olan bir kısım subaylar, bu defa sol eğilimli devrimci sivil aydınlarla birlikte yeni bir ihtilâl örgütlenmesine gitmekteydiler. 9 Mart 1971'de gerçekleştirecekleri Baas tipi sol darbe, iki gün sonra yüksek komuta heyetinin karşı darbesiyle önlenmiş ve ihtilâlciler acımasız bir tasfiyeye tabi tutulmuşlardı. Albaylar kalesi yerlebir edilmiş, hükümet de yönetimden uzaklaştırılmıştı. Ancak sorunlar çözümlenmedi, giderek büyüdü. 12 Eylül 1980 ihtilâli hepsine tuz biber ekti.

Bu ihtilâlin ardından gelen askeri vesayet demokrasisi, yargılamalar, idamlar, binlerce tasfiye, sürgün, kontrgerilla iddiaları, işkenceler, irticaî faaliyetler ve 28 Şubat 1997 MGK kararları, BÇG (Batı Çalışma Grubu), BHK (Batı Harekât Konsepti), muhtıra veya müdahale olmaksızın kamusal ve siyasi oluşumların belirlenmesi, yönlendirilmesi veya bu amaçla siyasilerle dirsek temasına girilmesi.

Mayıs 2003'teki "Genç Subaylar Tedirgin" iddialarının ve nedenlerini içeren bütün ayrıntıları, yayınlanacak 3. Kitapta bulacaksınız.

"Harp Akademileri Komutanı Faruk Gürler, gizli bir odada yeni ve gizli bir ihtilâl planı ve kadrosu oluşturma emrini bana veriyor; ancak kendi adı ve imzası olmaksızın..."
Harp Akademileri Eski Kurmay Başkanı Kurmay Albay Emin AYTEKİN

"Boşuna gayret sarf ediyorsunuz. Tanrı beni bir ihtilâl lideri olarak yaratmamıştır. Önce bana görev getireni, sonra da kendimi öldüreceğim."
"Bu ne biçim askerliktir? Bu ne biçim ordu idaresidir? Bu ne biçim Genelkurmay Başkanlığıdır? Buna daha ne kadar tahammül edebilirim."
Genelkurmay Eski Başkanı Cevdet SUNAY

MDO Örgütünün Maskesi Altında Kimler Vardı? *"Kim olduklarını söylersem ayağa kalkarsınız ya da korkudan dudaklarınız uçuklar."*
Parti Genel Başkanı ve Siyasetçi Turhan FEYZİOĞLU

11 Havacı Olayı Neydi?
"Karargâhta mesai saatleri dışında hiçbir şekilde kimsenin bulunmaması emrini vermiştim. Emrime rağmen toplantı yaptıkları haberini aldım. İçeri girdim ve kendilerini toplantı halinde gördüm."
Hava Kuvvetleri Eski Komutanı İrfan TANSEL

"Yanımda Aydemir'e ceplerini aratan, 50 general ve Albayın içinde ondan özür dileyen generallerden tutun da 22 Şubat gecesini iki bağlılık mesajıyla geçiştirenlere varıncaya kadar herkes 23 Şubat gününden itibaren kahraman kesilmişti."
KKK Ordu Donatım Eski Başkanı Tümgeneral Fahrettin SOYDANER

Milli Emniyet Hizmet Riyaseti (MAH) Eski Başkanı Tümgeneral Naci AŞKUN 22 Şubattan 4 gün önce MSB Eski Özel Kalem Müdürü Yarbay Talat Turhan'a telefon etti ve:
"Memleket batıyor, çare bul..." **dedi.**

T.C.
M.S.B.
1'İNCİ HAVA KUVVETİ KOMUTANLIĞI KARARGAHI

GEREĞİ İÇİN: Kuvvete Bağlı Üsler
BİLGİ İÇİN: Eskişehir Garnizon Birlikleri
Hava Kuvvetleri K.
3'üncü Hava Kuvveti K.
1'inci Ordu K.lığı
2'nci Ordu K.lığı

1. Türk Milletine kabul edilmiş olan Anayasamızın Meclis veya Hükümet tarafından ihlal edildiği hususunda Millet çoğunluğu vicdanında bir kanaat belirmediği müddetçe ufak veya büyük olsun hiçbir zümre veya kuvvetin meşru düzeni bozmaya hakkı olmadığına inanmış biz havacılar, bu gibi hareketlere tevessül edenlere karşı aynı kanı ve aynı üniformayı taşıdığımız halde silahla karşı koymaya azimliyiz.
2. Bu emrin alınışı ile bütün üsler Alarm'a geçecekler, faal bütün tayyareler bomba, roket ve mermi ile yüklenecek kalkış ve hedef için için emir bekleyeceklerdir.
Garnizon Komutanları mahalli en büyük mülki amirle işbirliği ederek sukûn ve huzurun temininî sağlayacaklar ve halka gerekli yayınlarda bulunacaklardır.
3. Emrin alınıp anlaşıldığının bildirilmesini rica ederim.

MUHSİN BATUR
Tuğgeneral
1'inci Hava Kuvveti K.

1. Taktik Hava Kuvvetleri K. Muhsin Batur'un 21 Mayıs 1963 günü asi gruplar dediği ihtilâlcilere karşı koyma emri. Sonucu belirleyen hep hava gücü oldu.

Uçaklar kalktı, ama yanlış hedefe...

Muhsin Batur anlatıyor:

"Yaptığım değerlendirmeye göre, olay bir isyan hareketiydi, nedeni kısır ve hatalı görüş ve şahsi kaprislere dayanıyordu, böyle bir hareketin başarı sağlaması Türk milletinin ve Silahlı Kuvvetlerin geleceği bakımından çok acı sonuçlar verebilirdi... O halde verilecek karar, karşı koymaktı. Asiler, iki grup halinde mütalaa edilebilirdi... Elebaşları ve iştirakçiler... İştirakçiler kandırılmış, zayıf veya çok genç oldukları için, kardeş kanı dökülmeden meselenin çözüm yolları aranmalıydı. General Tansel, benim komutamda bulunan 4'üncü Üs'se direkt emir vererek (buna yetkisi vardır, komutanların) asi kuvvetlere ateş açtırmış... ama maalesef yanlış hedefe açılmış ve meşru tarafa zayiat verdirilmiş..."

ISBN 975-7045-14-4